

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

THE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION OF TÜRKİYE

AKADEMİK DERGİ **ACADEMIC JOURNAL**

- Prof. Dr. Cüneyt YÜKSEL - Rethinking of International Law in Pursuit of Justice After Gaza
- Prof. Dr. İrfan KALAYCI - A Political Economy Essay on Israel in The Shadow of the Gaza Occupation
- Prof. Dr., Gökhan GÖKGÖZ - Gazze'de Kamusalılık: Filistin Bildirilerini Jürgen Habermas ve Nancy Fraser'ın Kavramları Üzerinden Okumak
- Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR - Doktora Öğrencisi, Semra BULUT - İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetin Ortak Değeri "İnsanlık": Gazze Soykırımı Örneği
- Doç. Dr. Hicran ATATANIR - Doç. Dr. Yaser SNOUBAR - Gazze'de Çalınan Çocukluk: Soykırım ve Etnik Temizlik Gölgesinde Çocuk
- Dr. Öğr. Üyesi Serdar NARİN - Adaletin Evrensel Çağrısı: Hukuk ve İnsanlık Bağlamında Gazze'deki İnsan Hakları İhlallerine Yanıtlar
- Dr. Murat CİHAN - Dr. Hazel Merve DANIŞKANER - İsrail'in Filistin'deki İşgalinin Tarihsel ve Teolojik Arka Planı
- Dr. Ayşe KAŞ - İnsan Hakları İhlallerinin Edebi Aynası: Gazze Örneği
- Dr. Kamil ATEŞ - Gazze Soykırımının İnsani Boyutu: Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Bir Değerlendirme
- Doktora Öğrencisi Aydın ARAS - Tarihsel Süreç İçerisinde Filistin'de Milli Bilinç ve Liderlik
- Salih GÜNAY - İsrail Devlet Politikası Olarak Sistemik İşkence ve Kötü Muamele
- Gökhan ÇELİK - Gazze Saldırılarının Kadın Hakları, Çocuk Hakları ve Çocuğun Üstün Yararı Açısından İncelenmesi
- Sedat EKİN - 7 Ekim Öncesi ve Sonrası Filistin'de Yaşananlar İle Birleşmiş Milletlerin Tutumu Üzerine Bir İnceleme
- Serap ALCAN - Mert Efe ALCAN - Birleşmiş Milletlerin Gazze ve Filistin Bağlamında Aldığı Kararların Etkinliği ve Uygulanabilirliği

ISSN: 2667-4599 YIL/YEAR:8 SAYI/ISSUE: 14-15 OCAK/TEMMUZ 2025/1-2

GAZZE ARMAĞAN SAYISI

AKADEMİK DERGİ

Academic Journal

GAZZE ARMAĞAN SAYISI

14-15
(2025/1-2)

TİHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

THE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION OF TURKEY

AKADEMİK DERGİ

Academic Journal

Sayı: 14-15 | 2025/1-2

ISSN: 2667-4599

ISSN (online): -----

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından yayımlanmaktadır.

SAHİBİ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu adına

Prof. Dr. Fahrettin ALTUN / Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/ Managing Editor

Dr. Bekir Fatih BİLGİ

Editör/Editor

Dr. Bekir Fatih BİLGİ

Editör Yardımcısı/Assistant Editor

Dr. Pelin BABAOĞLU

Dil Editörü/Language Editor

Fatma Sueda TUNCER

İdare ve Yayın Merkezi / Centre For Administration and Publising

Yüksel Caddesi No: 23 Çankaya/ANKARA

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Hizmet Binası

Web: www.tihek.gov.tr | Posta: makale@tihek.gov.tr

Tel: 0312 422 78 00/01 - Fax: 0312 422 78 99

Baskı Tarihi/Date of Print

Grafik Tasarım/Technical Production

Baskı Adedi/Print Run adet/copies

Baskı Yeri/Print Address ----

©Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun yazılı izni olmaksızın, derginin tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz. Dergide yayımlanan yazılar, kaynak gösterilmeden başka bir yerde yayımlanamaz.

Makalede ifade edilen görüşler yazara aittir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

©No part of this journal may be printed, published, reproduced or distributed by any electronic, mechanical or other means without the written permission of the Human Rights and Equality Institution of Türkiye. The contents of this journal cannot be published in any other medium without reference hereto.

The views expressed in the papers belong to the author. Do not express the institutional view of the Human Rights and Equality Institution of Türkiye.

TİHEK Akademik Dergisi yılda 2 kere yayımlanır. - Hakemli bir dergidir.
HREIT Academic Journal is published twice a year. It is a peer-reviewed journal

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Av. Alişan TİRYAKİ
Hâkimler ve Savcılar Kurulu Üyesi

Prof. Dr. Abdurrahman SAYGILI
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Esra Gül DARDAĞAN KİBAR
Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Nihat BULUT
İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Doç. Dr. Didem KOCA
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr. Bekir Fatih BİLGİ
Afyon Kocatepe Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Dr. Pelin BABAOĞLU
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

DANIŞMA KURULU / ADVISORY COMMITTEE

Prof. Dr. Abdullah DİNÇKOL
Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ
Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Ahmet Ulvi TÜRKBAĞ
İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Prof. Dr. Ali Cengiz KÖSEOĞLU
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ali Emrah BOZBAYINDIR
Boğaziçi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ali Rıza TÖNGÜR
Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU
İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Prof. Dr. Berdal ARAL
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal
Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Bihterin DİNÇKOL
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Cemil KAYA
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ender Ethem ATAY
Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Esra SİVEREKLİ
Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fatma Ebru GÜNDÜZ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Faruk BİLİR
Kişisel Verileri Koruma Kurumu Başkanı

Prof. Dr. Feridun YENİSEY
Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Halil KALABALIK
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU
Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Haydar Burak GEMALMAZ
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. İbrahim KAYA
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mahmut KOCA
İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet AKMAN
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM
Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Refik KORKUSUZ
Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet TURHAN
Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Murat BALCI
Polis Akademisi Başkanlığı

Prof. Dr. Nesibe KURT KONCA
Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ
TOBB Ekonomi ve Teknoloji
Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ömer ANAYURT
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Pınar MEMİŞ KARTAL
Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Sururi AKTAŞ
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Talat CANBOLAT
Milli Savunma Üniversitesi

Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yaşar SALİHPAŞAOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yavuz ATAR
İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yeliz BOZKURT
GÜMRÜKÇÜOĞLU
İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yücel ACER
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yücel OĞURLU
Balıkesir Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yüksel METİN
Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Doç. Dr. Bilge BİNGÖL SCHRİJER
Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Cem Duran UZUN
Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Doç. Dr. Ercan SARICAOĞLU
Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Gamze TURAN BAŞARA
Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hakkı Hakan ERKİNER
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hüseyin AYDIN
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Muhammed Hüseyin MERCAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Murat TUMAY
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Doç. Dr. Nadire ÖZDEMİR
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Rifat Murat ÖNOK
Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Taylan BARIN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgür AYDIN
Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Yakup Levent KORKUT
İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

14-15. SAYI HAKEM KURULU / 14-15. NUMBER REFEREES BOARD*

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi Editörlüğü, Dergimizin bu sayısına katkıda bulunan ve aşağıda isimleri yer alan hakemlere teşekkürü bir borç bilir.

We gratefully acknowledge the contribution of the following reviewers who reviewed papers for this issue of our Journal.

Prof. Dr. Emrah AKBAŞ	ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Berdal ARAL	İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Fikret ÇELİK	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ	T.C. ADALET BAKANLIĞI
Prof. Dr. Nesibe KURT KONCA	ANKARA MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Emine ÖZMETE	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Selahattin TOĞAY	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Ali Rıza TÖNGÜR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Özlem TÜZÜNER	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa YAYLA	POLİS AKADEMİSİ
Doç. Dr. Yonca ALTINDAL	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Gökhan BOZBAŞ	ŞANGAY ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Mustafa ÇAKIR	
Doç. Dr. Gökhan EŞEL	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Ahmet KILINÇ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Ali Osman KARAOĞLU	YALOVA ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Segah TEKİN	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Emre SAYGIN	ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Fahri ÖZSUNGUR	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Soner ATALAN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Çiçek Nilsu VARLIKLAR DEMİRKAZIK	ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

Dr. Öğr. Üyesi Tunay KARAKÖK	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
Arş. Gör. Dr. Büşra BEYDÜZ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
Dr. Ali ÖZGAN	EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Dr. Ertuğrul YAZAR	TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
Dr. Cihad İslam YILMAZ	GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
Dr. Muhammed Mustafa YIRTICI	TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

** Listeleme Unvan İçerisinde Soyadlara Göre Yapılmıştır.*

AKADEMİK DERGİ

Academic Journal

A S O S
indeks

idealonline

Veri tabanlarında taranmaktadır.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- 17-46 • Prof. Dr. Cüneyt YÜKSEL - Rethinking of International Law in Pursuit of Justice After Gaza
Gazze'den Sonra Adalet Peşinde Uluslararası Hukuku Yeniden Düşünmek
- 47-70 • Prof. Dr. İrfan KALAYCI - A Political Economy Essay on Israel in The Shadow of the Gaza Occupation
Gazze İşgali Gölgesinde İsrail Üzerine Bir Politik İktisat Denemesi
- 71-92 • Prof. Dr., Gökhan GÖKGÖZ - Gazze'de Kamusalılık: Filistin Bildirilerini Jurgen Habermas ve Nancy Fraser'ın Kavramları Üzerinden Okumak
Publicness in Gaza: Reading the Palestinian Manifestos through the Concepts of Jurgen Habermas and Nancy Fraser
- 93-122 • Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR - Doktora Öğrencisi, Semra BULUT - İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetin Ortak Değeri "İnsanlık": Gazze Soykırımı Örneği
The Common Value of Human Rights and Social Work "Humanity": The Case of Gaza Genocide
- 123-146 • Doç. Dr. Hicran ATATANIR - Doç. Dr. Yaser SNOUBAR - Gazze'de Çalınan Çocukluk: Soykırım ve Etnik Temizlik Gölgesinde Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmet Perspektifi
Stolen Childhood in Gaza: Children's Rights and Social Work Perspective in the Shadow of Genocide and Ethnic Cleansing

- 147-208 • Dr. Öğr. Üyesi Serdar NARİN - Adaletin Evrensel Çağrısı: Hukuk ve İnsanlık Bağlamında Gazze'deki İnsan Hakları İhlallerine Yanıtlar
The Universal Call for Justice: Legal and Humanitarian Responses to Human Rights Violations in Gaza
- 209-238 • Dr. Murat CİHAN - Dr. Hazel Merve DANIŞKANER - İsrail'in Filistin'deki İşgalinin Tarihsel ve Teolojik Arka Planı
Historical and Theological Background of the Israel Occupation of Palestine
- 239-262 • Dr. Ayşe KAŞ - İnsan Hakları İhlallerinin Edebî Aynası: Gazze Örneği
The Literary Mirror of Human Rights Violations: The Case of Gaza
- 263-287 • Dr. Kamil ATEŞ - Gazze Soykırımının İnsani Boyutu: Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Bir Değerlendirme
The Humanitarian Dimension of the Gaza Genocide: An Assessment from a Social Work Perspective
- 289-309 • Doktora Öğrencisi Aydın ARAS - Tarihsel Süreç İçerisinde Filistin'de Milli Bilinç ve Liderlik
Palestinian National Consciousness and Leadership in the Historical Process
- 311-337 • Salih GÜNAY - İsrail Devlet Politikası Olarak Sistematik İşkence ve Kötü Muamele
Systematic Torture and Ill-Treatment as an Israel State Policy

- 339-357 • **Gökhan ÇELİK - Gazze Saldırılarının Kadın Hakları, Çocuk Hakları ve Çocuğun Üstün Yararı Açısından İncelenmesi**
An Analysis of the Gaza Attacks in Terms of Women's Rights, Children's Rights, and the Best Interests of the Child
- 359-373 • **Sedat EKİN - 7 Ekim Öncesi ve Sonrası Filistin'de Yaşananlar İle Birleşmiş Milletlerin Tutumu Üzerine Bir İnceleme**
An Analysis of the Events in Palestine Before and after october 7 and the Attitude of the United Nations
- 375-393 • **Serap ALCAN - Mert Efe ALCAN - Birleşmiş Milletlerin Gazze ve Filistin Bağlamında Aldığı Kararların Etkinliği ve Uygulanabilirliği**
The Effectiveness and Enforceability of United Nations Resolutions in the Context of Gaza and Palestine

ARAŞTIRMA MAKALELERİ
RESEARCH ARTICLES

RETHINKING OF INTERNATIONAL LAW IN PURSUIT OF JUSTICE AFTER GAZA*

Gazze'den Sonra Adalet Peşinde Uluslararası Hukuku Yeniden Düşünmek

Prof. Dr. Cüneyt YÜKSEL**

Öz: Bu çalışma, Gazze'de devam eden insanlık krizini uluslararası hukuk perspektifinden ele almakta ve özellikle soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları bağlamında hukuki sorumluluğu tartışmaktadır. Çalışmada Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ve Uluslararası Adalet Divanı (UAD) nezdindeki yargı süreçleri, Güney Afrika tarafından İsrail aleyhinde açılan soykırım davası ve Türkiye'nin müdahillik beyanı ayrıntılı biçimde incelenmektedir. Ayrıca İsrail'in işgal, yerleşim politikaları ve ablukasının uluslararası insanî hukuk ve insan hakları hukuku açısından yarattığı ihlaller değerlendirilmiş; Birleşmiş Milletler'in mevcut yapısal sorunları ve Güvenlik Konseyi'nin işlevsizliği vurgulanmıştır. Makale, uluslararası hukukun seçici uygulanmasının meşruiyet krizini derinleştirdiğini, Gazze'de yaşananların soykırım niteliği taşıdığını ve bu süreçlerin yalnızca bölgesel değil küresel bir adalet meselesi olduğunu ileri sürmektedir. Son bölümde, uluslararası hukukun etkinliğini artırmaya yönelik kurumsal reform önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Soykırım, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Hukuk, Birleşmiş Milletler, Türkiye

Abstract: This study examines the ongoing humanitarian crisis in Gaza through the lens of international law, with a particular focus on genocide, crimes against humanity, and war crimes. It analyzes the judicial processes before the International Criminal Court (ICC) and the International Court of Justice (ICJ), including the genocide case initiated by South Africa against Israel and Türkiye's declaration of intervention. The paper critically assesses Israel's occupation, settlement policies, and blockade in light of international humanitarian and human rights law. It further highlights the structural deficiencies of the United Nations and the paralysis of the Security Council. The study argues that the selective application of international law undermines its legitimacy, that Israel's actions in Gaza constitute genocide, and that the Palestinian question represents not only a regional but also a global issue of justice. The concluding section offers proposals for institutional reforms aimed at strengthening the enforcement of international law and the protection of human rights.

Keywords: Gaza, Genocide, International Criminal Court, International Court of Justice, International Law, United Nations, Türkiye

* This Paper has been prepared based on the speech titled "The Gaza Genocide in the Context of International Human Rights Law and Humanitarian Law," delivered by Prof. Dr. Cüneyt Yüksel, the Chairman of the Justice Commission of the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM), at TİHEK on December 10, 2024. The text has been updated by Prof. Dr. Cüneyt Yüksel in line with the latest developments and the opinions expressed here belong solely to the author.

** TBMM Adalet Komisyonu Başkanı, cuneyt.yuksel@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8580-6967

Makale Geliş Tarihi: 27.06.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1728314

INTRODUCTION

The persistent crisis in Gaza and the broader Palestinian struggle present significant challenges to international law and the global system. Amid widespread violence, displacement, and deprivation, the question of justice for Palestinians has reached a critical juncture. Developed after World War II to prevent atrocities and uphold human rights, international law and institutions remain unevenly applied, rendering many vulnerable to systemic injustice. The plight of Palestinians is not only a regional issue but a global one, challenging the very essence of the international system and its commitment to justice, equality, and human dignity. At a time when international institutions are weakening, the current global system, driven by self-interest, has plunged regions into conflict and instability. Although international law is foundational to global governance, it is deeply flawed in its application and enforcement. International legal norms often reflect the interests of powerful states, which undermines the legitimacy of international law by selectively holding weaker states accountable while allowing powerful actors to evade responsibility.

The situation in Gaza exemplifies the double standards inherent in international law. Israel's continued acts of war crimes, crimes against humanity and genocide in Gaza, despite calls from the United Nation General Assembly and the International Court of Justice, demonstrate the failure of the international legal system to act impartially. Since October 7, 2023, Israel's military operations have resulted in over 54,000 civilian deaths, more than 110,000 injuries most of whom are women and children, and widespread infrastructure destruction. Nearly 90% of Gaza's population has been forcibly displaced, exacerbating the humanitarian crisis.

Airstrikes have directly targeted refugee camps with high population densities, such as Jabaliya, Bureij, and Maghazi, as well as schools where people had sought shelter. Israel is violating international law and humanitarian law by committing acts of genocide, crimes against humanity, and war crimes. Israel makes no distinction in its attacks on Gaza. However, under international humanitarian law, the parties to an armed conflict must distinguish between combatants and civilians. Attacks directed at civilians, including through reprisals, are prohibited under the Article 51(6) of 1977 Additional Protocol I to the 1949 Geneva Conventions (1977). These rules also reflect customary international law, and every state is bound to adhere to them. Israel is clearly violating these rules.

The bombing of the Al-Ahli Baptist Hospital, which resulted in the deaths of nearly 500 civilians, sparked immense outrage from the international community. Israel subsequently bombed the Turkish-Palestinian Friendship Hospital and, claiming the presence of a military base beneath the Shifa Hospital, conducted further attacks on it. The hospital was besieged, and its staff were taken hostage. However, deliberate attacks on hospitals, unless designated as military targets, are classified as war crimes under Article 8(2)(b)(ix) of the Rome Statute of the International Criminal Court. Israel's attacks over the past 17 months must be viewed within this framework. In particular, the bombing of the Al-Ahli Baptist Hospital, the Jabaliya refugee camp, and the repeated attacks on Shifa Hospital demonstrate that Israel's aim is not just to continue military conflict with Hamas but to eliminate the entire Palestinian population in Gaza. Israel's actions demonstrate a clear intent to commit genocide, and this has been partially carried out. The attacks on hospitals and camps, both prior to and following the bombings, further highlight this intent.

For months, civilians have been slain, and many hospitals and schools have been targeted during these attacks. Israel is targeting densely populated areas without any warnings. This represents a violation of international humanitarian law. The Rome Statute also categorizes the deliberate killing of civilians as a war crime. Moreover, Israel's actions appear to be systematic and widespread, which qualifies them as crimes against humanity.

Israel is attempting to kill innocent civilians not only through bombardments but also by depriving them of food and water. Israel is imposing a blockade on Gaza, contravening international humanitarian law. In this context, Israel's president declared that everyone living in Gaza is guilty, and the defense minister stated that Gaza would be fully blockaded, cutting off electricity, food, water, and fuel to the region (itv.com, 2024; timesofisrael.com, 2023). These statements and actions are being closely monitored by the international community with great concern.

Furthermore, Israel has denied to allow humanitarian aid to pass through Egypt since the early days of the conflict and has bombed the Rafah border crossing. All of these actions demonstrate that more than two million people in Gaza are being subjected to collective punishment. There are reports that clean water supplies have been depleted to the point where people are resorting to drinking seawater, which is causing widespread alarm (Human Rights Watch,

2024).¹ However, Article 54(1) of the 1977 Additional Protocol I to the Geneva Conventions explicitly prohibits starving civilians as a method of warfare. The Rome Statute also categorizes obstructing humanitarian assistance as a war crime. The Prosecutor of the International Criminal Court has addressed this issue, highlighting that surgeries are being performed without anesthesia, under medieval conditions, and that the obstruction of humanitarian aid will be subject to investigations for war crimes.

Israel attempts to justify its actions by asserting that it is targeting Hamas members, but the majority of Gaza's population consists of civilians, including one million children. According to Article 50(3) of 1977 Additional Protocol I, the presence of individuals who do not meet the definition of civilians within a population does not strip the entire population of its civilian status. Even if Israel is attempting to compel civilians to move to southern Gaza, the rejection of this policy by civilians does not strip them of their civilian status. The persistent blockade, which has been progressively tightened since the onset of the conflict, also meets the criteria for genocide under Article 2 of the 1948 Genocide Convention, which states that deliberately altering living conditions to destroy a group's physical existence is a genocidal act.

Israel is committing acts of genocide, war crimes, and crimes against humanity during its armed attacks on Gaza. These attacks are unlawful and constitute a breach of the Article 2(4) of UN Charter, which prohibits the use of force.

In the face of this oppression, discrimination, and systematic annihilation, the international community must act. Israel's settlement policies, land appropriation, and displacement strategies aim to eliminate a nation, constituting genocide under international law.

The failure of the global system in addressing these humanitarian crises is evident. As UN Secretary-General Antonio Guterres remarked, "Gaza is not just a humanitarian crisis; it is a crisis of humanity." (press.un.org, 2023). The international community must urgently address these issues, or risk further eroding the credibility and integrity of international law.

This paper aims to critically examine the international legal frameworks surrounding the Palestinian issue, with particular emphasis on legal proceedings

¹ See also Palestinian Central Bureau of Statistics, The World Water Day; on March 22nd, 2024 (Mar. 22, 2024), <https://www.pcbs.gov.ps/post.aspx?lang=en&ItemID=4716>.

concerning genocide, human rights violations, and the role of the United Nations. It argues for a shift in the international community's approach to the Palestinian question, emphasizing the need to prioritize human rights over political interests in order to prevent further suffering and uphold the integrity of international law. The first section of the study turns its attention to the International Criminal Court and its efforts to hold perpetrators accountable for crimes committed in the context of the Palestinian conflict. Next, the paper delves into the continuing genocide proceedings at the International Court of Justice (ICJ) and explores the current status of provisional measures. It provides a comprehensive overview of Türkiye's intervention request process in the genocide case, highlighting the distinctive features of Türkiye's declaration of intervention and its significance in the broader context of international legal accountability. The third section of the paper explores the Advisory Opinion on the legal consequences arising from the policies and practices of Israel in the occupied Palestinian territory, including East Jerusalem, issued by the ICJ on 19 July 2024, which addresses the legal ramifications of Israel's policies and practices in the occupied Palestinian territories. Further, the paper critiques the structure of the United Nations, particularly the Security Council's failure to effectively address the situation in Gaza and Palestine. It discusses how the political and structural constraints of the UN have hindered meaningful intervention and accountability. Finally, the paper concludes with a plea for comprehensive reforms within the UN system, advocating for stronger enforcement of international law and protection of human rights protections.

I. ICC PROCESS TO HOLD PERPETRATORS ACCOUNTABLE

The violations committed by Israel against Gaza must be stopped, and those responsible must be held accountable. The mechanism that the international community should resort to in this regard is the International Criminal Court (ICC). The ICC has jurisdiction over crimes of genocide, crimes against humanity, war crimes, and the crime of aggression. Furthermore, unlike the ICJ, the ICC has the authority to prosecute individuals rather than states. According to Article 25(3) of the Rome Statute the ICC has the authority to prosecute individuals who have committed, ordered, requested, or incited the commission of crimes within its jurisdiction, as well as those who have assisted, aided, or participated in the commission or attempt of a crime. In the case of genocide, this includes those who directly incite or encourage such crimes in public.

According to Article 17(1) of the Rome Statute, the ICC has complementary jurisdiction. Therefore, if a crime has been investigated or prosecuted by a competent state, the ICC is obligated to issue a decision of non-jurisdiction unless the state lacks the willingness or ability to conduct the investigation or prosecution. In fact, Israel should have conducted an independent and fair criminal trial process within its domestic legal system. However, Israel's Defense Minister's statement lifting all restrictions on soldiers during armed attacks and implying that criminal prosecution would not be pursued, indicates that expectations for such a process are unrealistic. Therefore, without this procedure taking place, the ICC should directly exercise its jurisdiction.

Israel does not recognize the jurisdiction of the ICC. However, on January 1, 2015, the Palestinian Government, under Article 12(3) of the Rome Statute, issued a declaration accepting the ICC's jurisdiction over crimes allegedly committed in "occupied Palestinian territories." On January 2, 2015, Palestine deposited its instrument of accession to the Rome Statute with the UN Secretary-General. The Rome Statute entered into force for Palestine on April 1, 2015. Later, in its 2018 application as a state party, Palestine requested an inquiry into past, ongoing, and future crimes within its territory. The Court's Pre-Trial Chamber, on February 5, 2021, ruled that the ICC has jurisdiction over the territories of East Jerusalem, the West Bank, and Gaza. On March 3, 2021, the ICC Prosecutor announced the opening of an investigation into the situation in the State of Palestine. Since then, the ICC has continued its investigations in these areas. On November 21, 2024, the Pre-Trial Chamber II of the International Criminal Court issued arrest warrants by unanimous decision against Israeli Prime Minister Netanyahu and former Defense Minister Gallant. The Prosecutor of the ICC had requested the issuance of arrest warrants for the perpetrators from the Pre-Trial Chamber as a legal measure pursuant to Article 58 of the Rome Statute. Upon the Prosecutor's request, the Pre-Trial Chamber assessed the application and the evidence provided by the Prosecutor, and issued an arrest warrant for the perpetrators. In this context, Israel's claims that the ICC does not have "jurisdiction over the events in Palestine, and specifically over Israeli citizens" under Article 19(2) of the Rome Statute, along with its assertion that a "new notification must be issued to Israeli authorities regarding the investigation" under Article 18(1) of the Rome Statute, were dismissed by the Pre-Trial Chamber. In its landmark decision the Court ruled that there were reasonable grounds to believe that Netanyahu and Gallant were responsible for war crimes and crimes against humanity committed between October 8, 2023, and May 20, 2024, the date on which the arrest warrants

were sought. The decision also stated that, as high-ranking civilian officials, Netanyahu and Gallant had failed to take the necessary measures to prevent deliberate attacks on the civilian population in Gaza. The implementation of the arrest warrants issued by the ICC falls under the responsibility of state parties, as stipulated in Articles 86 and 87 of the Rome Statute, which regulate International Cooperation and Judicial Assistance. Under Article 89 of the Statute, in the event that Netanyahu and Gallant travel to any of the 124 countries that are signatories to the ICC and the Rome Statute, the competent authorities of that country are required to arrest them and surrender them to the Court in The Hague.

The issuance of arrest warrants against Netanyahu and Gallant by the ICC is an important step in ensuring that perpetrators are held accountable before justice, and it is a move that preserves the credibility of international law and international courts. As Türkiye, we welcome the ICC's request for arrest warrants for Israeli leaders responsible for these crimes and call for swift enforcement of international resolutions to eliminate the perception of impunity. However, accountability remains elusive, as political obstacles often hinder the pursuit of justice. We emphasize that the arrest warrant should also cover other culpable members of the war cabinet and include the crime of genocide, in accordance with Article 6 of the Rome Statute.

The primary reason for Israel's intentional commission of war crimes, crimes against humanity, and acts of genocide is the perception of impunity in Israel and the international community. If the international community is serious about protecting human rights and upholding international law, there must be a renewed commitment to ending impunity. This means supporting international investigations, holding all parties accountable for violations, and ensuring that justice is not selective but universal. We are witnessing that this perception is beginning to end with the decisions of the ICC and ICJ.

II. PENDING GENOCIDE PROCEEDINGS AT ICJ

The genocide in Gaza is not only the result of the developments after October 7, 2023, but also the product of Israel's 76 years of "apartheid," 56 years of occupation, and 16 years of blockade against Palestine (Human Rights Watch, 2023). The violence of Israel after October 7 should be evaluated within the framework of its attitude since 1948, and the lack of accountability for its years of aggression has further emboldened Israel, resulting in more violence.

First and foremost, as articulated in the previous chapter, Israel is committing crimes against humanity and war crimes under the relevant provisions of the Rome Statute and Additional Protocol I to the Geneva Conventions through actions such as deliberate killing of civilians, bombing of non-military zones, targeting refugee camps and hospitals, carrying out systematic and widespread attacks, imposing blockade and starvation, and collective punishment (International Criminal Court, 1998; Office of the High Commissioner for Human Rights, 1949).

All these actions by Israel should also be examined within the scope of the genocide crimes specified in Article 6 of Rome Statute and Article 2 of the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. According to this, the killing of members of a national, ethnical, racial, or religious group (protected group) and actions aimed at the total or partial destruction of that group constitute genocide.

Israel's attacks, which have been persistent since October 7, 2023, indicate that Israel's goal is not just to continue military conflict with Hamas. Israel is targeting the existence of the entire Palestinian population in Gaza. It is at this point that the Report (2024) by UN Special Rapporteur Francesca Albanese on the "Human Rights Situation in the Occupied Palestinian Territories Since 1967," dated October 1, 2024, offers meaningful insights. It reveals that Israel's actions target all Palestinians in the occupied Palestinian territories, and the cumulative nature of these actions points to the intention of genocide.

Indeed, we must recognize that Israel's goal extends to the entirety of Palestinian territory. Israel, having rejected the UN's two-state solution proposals and perpetually expanding its occupation, has not adhered to the framework set out in the Oslo Accords. One of Israel's actions that constitutes a violation of international law and one of the biggest obstacles to peace is the issue of illegal settlements. As a matter of fact, since the Oslo Accords,² the number of illegal settlements has rapidly increased. From 2012 to 2022, the number of Israeli settlers in the occupied West Bank, including East Jerusalem, rose from approximately 520,000 to more than 700,000. These settlers are spread across

² The Oslo Accords are a series of important agreements signed between Israel and the Palestine Liberation Organization (PLO) in 1993 and 1995. These agreements aimed to initiate a peace process between Israel and the Palestinians, outlining significant steps toward this goal. However, Israel's continued establishment of new settlements in the West Bank has been one of the greatest obstacles to the Oslo process. This situation has led to a loss of trust among the Palestinian people and negatively affected the peace process.

279 settlements, including 14 in East Jerusalem, which alone host over 229,000 individuals. Notably, the report identified at least 147 of these as unauthorized outposts, deemed illegal even under Israeli law. The findings point to the settlement expansion as a significant barrier to peace efforts and a continuing breach of international legal standards (United Nations Human Rights Council, 2023). In 2018, Israel passed a law supporting illegal Jewish settlements. In 2022, it announced plans to expand illegal settlements in the West Bank and confiscated large areas of land for this objective.

This situation also contradicts the rule that occupied territories must not be annexed. In Resolution 242 of the United Nations Security Council, which is a well-known decision that identifies Israel's status as an occupying power, it is clearly stated that acquiring land through annexation is illegal (United Nations Security Council, 1967). Moreover, the Security Council has condemned Israel's acquisition of territory through annexation within the framework of this resolution.

The obstruction of humanitarian assistance, the destruction of essential infrastructure, the bombardment of hospitals and schools cannot be justified under the pretext of legitimate self-defense. It is evident that Israel is acting with the intent to destroy. The attacks preceding the bombing of hospitals and camps and the subsequent developments clearly reveal this intent. For example, the "Human Rights Violations in Palestine and Gaza Genocide Report" by TİHEK (2024), illustrates with visuals that, since October 7, 2023, 360,000 buildings have been damaged or completely destroyed. 334 schools and universities were partially damaged, 122 were entirely destroyed, 34 hospitals were rendered non-operational, and 3 churches along with 610 mosques were demolished.

In addition to the TİHEK report, Anadolu Agency's publications "Tanık-Witness" and "Kanıt-Evidence» also shed light on the genocidal dimensions of the attacks in Gaza (aa.com.tr, 2025). These publications document that Israel's actions carry elements of crimes against humanity and genocide, clearly constituting a crime under international law, and reveal that the continuation of such actions represents a strategy targeting the existence of the Palestinian people. These sources, by examining the situation in Gaza as a whole, provide comprehensive documentation of Israel's policies and their genocidal intent.

According to Article 2 of the Genocide Convention (1948), there are five specific acts that constitute the core elements of the crime of genocide. These acts

include killing members of the group, causing serious bodily or mental harm to the members of the group, and deliberately imposing living conditions that lead to the physical destruction of the group, either in whole or in part. Additionally, genocide involves taking measures to prevent births within the group and forcibly transferring the children of the group to another group. Each of these actions contains the *actus reus*, or material element, of the crime of genocide, while some also involve the *mens rea*, or mental element. These acts must be carried out with the specific intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnic, racial, or religious group, referred to as the protected group. This specific intent is what distinguishes genocide from other crimes in international law. Under the material element of genocide (*actus reus*), Israel has committed genocide under Article 2 of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide by killing members of the protected group³ and inflicting serious physical and mental harm on the people of Gaza.

While committing these actions, Israel acted with special intent (*dolus specialis*), with the intention to destroy partially or completely which is the moral element of the crime of genocide, referred to as *mens rea*. This special intent, as revealed in the Akayesu decision of the Rwanda Criminal Court, is regarded as an indispensable element of the crime of genocide and is considered essential for the occurrence of the crime (International Criminal Tribunal for Rwanda [ICTR], 1998). These attacks not only aim to cause injury and death but also bear an intent to destroy Palestinians as an ethnic and national group. The nature and form of the actions, in accordance with the definition of genocide, have been carried out with the goal of partially or entirely exterminating the group.

Palestinians share a common language and have similar traditions and cultural practices. Therefore, as stated in the preliminary assessment for the issuance of provisional measures by the International Court of Justice (ICJ) in its decision on January 26, 2024, Palestinians are recognized a distinct “national,” “ethnic,” and “racial” group protected under the Genocide Convention.

The intent to “partially” destroy a group is sufficient to establish the specific intent required for the crime of genocide. When determining what constitutes a “part” of the group, international case law has adopted the requirement that

³ In the Genocide Case, the Court’s provisional measures decision of January 26, 2024, clearly indicates that the Palestinians in Gaza constitute a national, ethnic, and religious group protected under Article II of the Genocide Convention.

a significant portion of the group must be destroyed, rather than adhering to a specific numerical threshold. This standard indicates that the perpetrator must aim to destroy a “significant part” of the group, and this part must be “sufficiently important to affect the whole group.” (International Court of Justice, 2015). Applying this approach to Israel’s attack, it must be assessed that, in line with the aforementioned preliminary assessment by the ICJ, Palestinians in Gaza constitute a “significant part” of the entire Palestinian group. As of 2023, Palestinians in Gaza represent approximately 40% of the 5.5 million Palestinians living in the Occupied Palestinian Territories.

An important point to note is that the perpetrator of genocide does not have to succeed in completely or partially destroying the targeted group. Even in the absence of physical destruction, the crime of genocide is still considered to have been committed. International case law emphasizes that the phrase “completely or partially” refers to intent rather than the actual destruction.

In this context, Israel’s employment of disproportionate force against civilians in Gaza, intense bombings, the systematic targeting of infrastructure, and deliberate efforts to render living conditions in Gaza uninhabitable, along with the systematic use of sexual, reproductive, and gender-based violence are clear indicators of genocidal intent (United Nations Human Rights Council, 2021). Additionally, actions such as forcibly evacuating civilians from their areas and blocking humanitarian aid are concrete measures aimed at eliminating the basic needs essential for the group’s survival.

III. GENOCIDE PROCEEDING AT ICJ AND PROVISIONAL MEASURES

On December 29, 2023, the Republic of South Africa filed a lawsuit before the International Court of Justice seeking provisional measures against Israel for violating its obligations under the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, specifically concerning the situation of Palestinians in the Gaza Strip (International Court of Justice, 2023).

South Africa’s application claims that Israel has engaged in acts that meet the material elements of genocide, as outlined in Article 2 of the Genocide Convention. These include killing of Palestinians, causing serious bodily and mental harm, and intentionally altering Gaza’s living conditions to destroy the group, either in whole or in part. It is argued that these actions were carried out with genocidal intent, or *dolus specialis*, to wipe out the Palestinian people.

The application focuses on three key points. First, it asserts that Israel's military operations in Gaza involve genocidal acts, such as the killing of thousands of civilians, inflicting harm on the population, and intentionally destroying Gaza's living conditions in a way that threatens the group's survival. Second, South Africa states that Israel has failed to take the necessary measures to prevent genocide, as required by the Genocide Convention, and has not halted the ongoing acts of genocide. Finally, South Africa emphasizes that Israel, through its military, political leaders, state officials, and settlers, has incited, encouraged, attempted, and participated in the commission of genocide, while failing to punish those responsible.

South Africa stressed that Israel's actions have targeted Palestinians in Gaza as a group protected under the Genocide Convention and that genocide has been carried out against them. A significant issue before the ICJ is the interpretation of Article II of the Genocide Convention.

In response, the ICJ acknowledged the urgent humanitarian crisis and the possibility of irreparable harm. The Court ruled that it has the legal authority to consider South Africa's application and issued provisional measures by near unanimous majority (International Court of Justice; 2024, January 26). These measures require Israel to take all necessary actions to prevent genocide, including refraining from the killing of group members, inflicting harm, and altering living conditions to destroy the group. The Court also ordered Israel to ensure that its military refrains from committing any acts of genocide and prevent and punish any incitement to genocide.

Additionally, the ICJ instructed Israel to implement immediate and effective measures to ensure that humanitarian aid reaches to Gaza and that the basic needs of the civilian population are met. Israel was also ordered to preserve evidence related to the allegations and to report back to the Court within one month on the actions undertaken to comply with the provisional measures.

Ultimately, the ICJ's decision emphasizes Israel's obligation to prevent genocide in Gaza. The ruling also suggests that a *de facto* ceasefire could be necessary to fully implement the provisional measures, as a cessation of hostilities would be essential for enforcing the Court's orders.

The provisional measures issued by the International Court of Justice (ICJ) in this case encompass several critical legal points. The Court identified an imminent

risk of Israel's violation of its obligations under the Genocide Convention and concluded that provisional measures were necessary based on established legal precedents. It explicitly ordered Israel to refrain from further violations and cease military operations in Gaza that could lead to such violations. The language used by the Court was notably stronger than in previous rulings, as it emphasized the immediate necessity of taking "all necessary measures" to prevent genocide. This indicates that Israel must cease its attacks in Gaza without any alternative courses of option. The Court also mandated Israel to report back within one month detailing the measures it had implemented. This decision signals that the Court will actively monitor the situation and ensure that necessary steps are taken to improve the humanitarian conditions in Gaza.

The overwhelming majority of the Court's vote (15 to 2 or 16 to 1) on the provisional measures is significant. Notably, Israel's ad hoc judge, Aharon Barak, voted against Israel on two crucial matters: incitement to genocide and ensuring the delivery of humanitarian aid to Palestinians. This reflected a strong consensus among the Court's judges and conveyed a clear legal message to Israel. Despite political divisions on the issue, the decision was nearly unanimous, demonstrating that political bias or double standards did not influence the judicial process. This outcome highlights the Court's commitment to impartiality, as even Western judges, who might have political allegiances, expressed clear disapproval of Israel's actions in Gaza.

In addition, the individual opinions of the judges further reinforced the gravity of Israel's actions. For example, Judge Dalveer Bhandari emphasized that the scale and nature of the attacks provided sufficient grounds for the provisional measures and called for an immediate end to hostilities. Judge Xue Hanqin noted that most of the victims were women and children, stressing that Gaza's existence was under threat and that Israel's actions violated fundamental moral and human principles. Judge Georg Nolte pointed out Israel's failure to act against incitement to genocide by its leaders and military.

The Court explicitly rejected Israel's justification based on "self-defense." Previous ICJ rulings have also determined that self-defense cannot justify actions in Gaza, particularly given the persistent occupation. Finally, the Court referenced reports from various UN Special Rapporteurs and officials, underscoring the importance of these international assessments in exposing the ongoing genocide in Gaza. These findings helped reinforce the legal actions taken by the Court, highlighting the role of global institutions in addressing such

violations. In determining these issues, we believe the Court did not face any difficulty, as reports and statements from various United Nations bodies and specialized agencies regarding Israel's military operations in Gaza are clear, and these were taken into account by the Court. In this context, reference was made to the data from the World Health Organization, which indicates that 93% of Gaza's population is facing hunger at crisis levels (World Health Organization; 2023, December 21). In particular, reference was made to statements made in January 2024 by Martin Griffiths, the UN Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator, and Philippe Lazzarini, the UNRWA Commissioner-General, which clearly highlighted the dire situation in Gaza and the crimes against humanity being committed (reliefweb.int, 2024). The President of the Court publicly stated that, as of January 24, the Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) reported that 25,700 Palestinians had been killed, more than 63,000 had been injured, over 360,000 homes had been destroyed or partially damaged, and approximately 1.7 million people had been displaced within the country. This statement served as an indication that Israel's atrocities could no longer be concealed (International Court of Justice.; 2024, January 26).

This ruling signifies that Israeli officials, including Prime Minister Benjamin Netanyahu, cannot escape accountability for their role in the genocide under international law. The International Court of Justice has declared that Israel is not above the law or justice. The decision exposes Israel's decades-long occupation, displacement, oppression, and apartheid policies in Palestine. The ICJ's characterization of Israel's actions as genocide renders this decision historically significant. The UN General Assembly's Resolution, cited by the Court, states, "Genocide is a denial of the right of existence of entire human groups, as homicide is the denial of the right to live of individual human beings" (United Nations General Assembly; 1946). After Israel continued to disregard the initial provisional measures, South Africa requested additional measures from the ICJ on March 6, 2024, highlighting that Palestinians in Gaza were facing more than just the risk of starvation. It was reported that children were dying due to hunger, and further casualties were expected. South Africa also pointed to efforts to block the United Nations Relief and Works Agency (UNRWA) from performing its functions. The UN Special Rapporteur on the Right to Food called for a ceasefire in response to the food crisis. On March 28, 2024, the Court acknowledged the deteriorating living conditions in Gaza and the fatalities due to malnutrition (International Court of Justice; 2024, May 10). The ICJ instructed Israel to cooperate with the

UN to ensure urgent humanitarian aid reached Gaza and that its actions did not violate the rights of the Palestinians there. The Court also confirmed that the previously issued provisional measures must be implemented immediately.

In May 2024, Israel ordered the evacuation of the city of Rafah in southern Gaza, and in July, it demanded that all Palestinians leave the urban areas of Gaza City. A report dated June 19, 2024 by the UN Office for Human Rights noted that the Israeli Defense Forces had systematically failed to comply with international humanitarian law in their operations since October 7. On May 24, 2024, the Court recognized that its prior measures were insufficient in addressing the humanitarian disaster faced by Palestinians trapped in Rafah (International Court of Justice; 2024, May 24). It ordered Israel to halt military operations in Rafah immediately and to keep the Rafah border crossing open for the delivery of urgently needed services and humanitarian aid. Additionally, it required Israel to take effective measures to allow UN-appointed investigators to access Gaza and to submit a report to the Court within one month.

Despite these decisions, Israel has once more demonstrated its disregard for international law by persisting in the mass killings of innocent civilians. Israel's repeated actions confirm its willingness to commit crimes against humanity, war crimes, and genocide without hesitation. Furthermore, Israel's claims that it was relocating Gaza's population to safe areas have been completely disproven by its own actions, further exposing its blatant disregard for international norms.

The blockade on Gaza, which prevents basic necessities from reaching the civilian population, coupled with the arbitrary restrictions on the transfer of food, medicine, and other essential supplies, constitutes a crime in itself. Israel is continuing one of the greatest and longest-lasting atrocities in modern history through its systematic killings of civilians.

IV. TÜRKİYE'S INTERVENTION REQUEST PROCESS IN THE GENOCIDE CASE

Türkiye decided to actively engage its political and diplomatic mechanisms and, on May 31, 2024, notified the ICJ of its intention to intervene in the genocide case filed by South Africa against Israel. This intervention request was officially registered with the ICJ. Subsequently, on August 7, 2024, Türkiye formally submitted its statement of intervention under Article 63 of the ICJ Statute (Republic of Türkiye; 2024, August 7). This step marked Türkiye's active role in ensuring

international justice and the rule of law. Article 63 of the ICJ Statute grants third-party states the right to intervene in cases involving the interpretation of a treaty to which they are a signatory (Statute of the International Court of Justice, art. 63; Akande; 2024). Under this provision, Türkiye asserted its right to intervene, emphasizing its commitment to fulfilling international legal obligations.

By exercising this right, Türkiye signaled its determination to continue supporting justice through various legal avenues, including potential future interventions. Türkiye's submission in the case, in line with Article 63, highlights its deep interest in the proceedings and its efforts to uphold justice in the dispute. The ICJ then requested written observations from both South Africa and Israel on Türkiye's request for intervention. This procedure represents a significant step in evaluating the international legal rights and obligations of the parties involved.

According to changes made to the ICJ Rules of Procedure under Articles 81 and 82, any intervention under Articles 62 or 63 must be made before the final written submission, which is set for July 28, 2025. However, some states have already submitted their intervention statements gradually, without waiting for the final deadline. ICJ judges have addressed the role of intervention under Article 63 in previous cases. Judge Christopher Weeramantry noted that the intervention in both national and international legal proceedings has two main functions: avoiding redundant litigation and ensuring the unity of principles (Weeramantry; 2001, October 23). Judge Cançado Trindade considered that intervention under Article 63 contributes to the development of international law, especially when issues like common interests or collective security are at stake (Cançado Trindade; 2013, February, 2013). Academics like Alina Miron and Christine Chinkin argue that Article 63 ensures broader state participation by acknowledging the '*res interpretata*' effect of the Court's rulings (Miron, & Chinkin; 2019). Other scholars, such as Juliette McIntyre, have explained how intervention might expand the Court's normative legitimacy (McIntyre, J.; 2022, May 12). For intervening parties, Article 63 ensures their right to be heard. Given that all parties to a convention have an interest in its interpretation, they should be allowed to express their views to the Court before it renders its decision; though these views will not be binding on states that are not parties to the case or do not intervene under Article 63. In practice, the ICJ's interpretation of multilateral treaties affects the legal interests of all state parties. Articles 62 and 63 of the ICJ Statute provide two distinct mechanisms for states wishing to intervene. Both are largely regulated by similar procedures under Articles 81-86 of the Court's Rules

of Procedure. Neither necessitates the approval of the parties to the case, but the intervening state must demonstrate that it has a legal interest in the case.

Looking at Türkiye's intervention process in the case dated August 7, 2024, in addition to Türkiye, Nicaragua,⁴ Colombia, Libya, Mexico, Palestine, Spain, Chile, Maldives, Bolivia, the Republic of Ireland, Cuba, and most recently Belize,⁵ on January 31, 2025, have requested to intervene in the case under the relevant provisions of the ICJ Statute. No decision has yet been made by the International Court of Justice regarding these intervention requests.

Türkiye's intervention in the case at the International Court of Justice regarding the genocide in Gaza is a legal, moral, and historical obligation on the global stage. As a signatory of the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Türkiye is bound by international law to prevent and punish genocide. Türkiye's intervention highlights its commitment to these obligations and sets an example for other nations to follow when addressing serious humanitarian crises.

One of the distinctive features of Türkiye's intervention is its alignment with the most recent advisory opinion of the International Court of Justice concerning the legal consequences of Israel's policies and practices in the Occupied Palestinian Territories, including East Jerusalem. This alignment ensures that the latest international legal standards and perspectives are integrated into the court's deliberations, strengthening Türkiye's legal arguments and enhancing the significance of its intervention. Türkiye's intervention provides a solid legal framework for the International Court of Justice to accurately interpret the Genocide Convention. The arguments put forward by Türkiye emphasize the need for clear definitions of the obligations under Articles I, II, and III of the Convention, and highlight the necessity of taking legal and procedural measures for investigating and prosecuting genocide acts. These detailed interpretations are crucial for the International Court of Justice to issue a well-grounded decision.

⁴ 1 April 2025, Nicaragua informed the Court that it had decided to withdraw the Application for permission to intervene that it had submitted under Article 62 of the Statute of the Court on 23 January 2024 in the case concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel).

⁵ After the speech at the TİHEK, the Republic of Ireland, Cuba, and, most recently, Belize on January 31, 2025, have filed requests to intervene in the case under the relevant provisions of the ICJ Statute.

Türkiye's intervention is a strong condemnation of the actions in Gaza , which are being recognized as "genocide." Türkiye's comprehensive and forcefully expressed intervention serves as a call for other nations and international organizations to take decisive steps to prevent further atrocities. Türkiye's intervention is particularly significant as it represents the first comprehensive submission from the region and sets a new standard for regional participation in international legal proceedings. Türkiye's well-argued and thoroughly supported submission demonstrates a high level of legal expertise and dedication to justice. This pioneering initiative could inspire other regional countries to engage more actively in defending international law and encourage greater regional representation and influence in global judicial affairs. Türkiye's intervention has the potential to contribute to the development of international legal precedents concerning the prevention and punishment of genocide. The detailed legal arguments and comprehensive analysis provided by Türkiye can serve as valuable references for future cases and contribute to the development of international humanitarian law. This intervention not only addresses the immediate crisis in Gaza but also strengthens the global legal framework for dealing with similar situations in the future. Türkiye, referring to the case law of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia ("ICTY") and the International Criminal Tribunal for Rwanda ("ICTR"), emphasizes that three essential elements must be established to ascertain whether genocide has been committed under Article II: (i) the presence of an act constituting genocide (Articles II (a)-(e)), (ii) the act being directed against a group protected by international law, and (iii) the intent to destroy, in whole or in part, that group.

In the current case, Türkiye presents a series of facts, particularly elements such as siege, bombardment, and starvation, to illustrate the existence of the special intent (*dolus specialis*) required for the commission of genocide. In evaluating genocidal intent, Türkiye believes it would be useful for the Court to consider the dehumanizing religious rhetoric and expressions used to describe Palestinians. For example, the terms "Amalek" and "Monsters" used by Prime Minister Benjamin Netanyahu are significant. The term "Amalek" refers to a passage in the Old Testament where God commands Saul to "go to Amalek, destroy everything, leave no one alive, kill man, woman, baby, nursing child, ox, sheep, camel, and donkey." Such remarks provide important context for comprehending the intent behind actions taken against the Palestinian people.

Türkiye's position on genocide in Gaza is as follows: Türkiye emphasizes the seriousness of genocide and believes in the importance of a fair interpretation that does not make the prosecution of these crimes nearly impossible. First, Türkiye argues that the requirement of special intent (*dolus specialis*) need to be interpreted in a waymanner that reflects the gravity of genocide. However, this interpretation should not render the assessment of genocidal intent excessively difficult. This balance ensures that the seriousness of the crime is recognized while also ensuring that justice is served when such horrific acts occur. Türkiye believes that the International Court of Justice should consider information, evidence, and reports obtained from the United Nations, UN agencies, and other reliable sources capable of assessing the situation in Gaza (International Court of Justice [ICJ]; 2024, August 7). Before identifying genocide, the results of impartial investigations conducted by the UN should be taken into account. This meticulous approach will ensure a fair and comprehensive assessment in the current case.

Additionally, Türkiye stresses the need for the Court to examine in detail the restrictions on humanitarian aid access to the Gaza Strip. Despite being addressed by interim measures in the case, this issue remains of critical importance. Attacks on journalists, humanitarian workers, UN personnel, and international officials should be carefully considered, as they play a vital role in gathering and disseminating information about the crimes and evidence. The restriction of humanitarian aid results in the deterioration of living conditions in Gaza that meet the criteria of Article II (c) of the Genocide Convention. Türkiye has argued that attacks on the healthcare system are significant in determining special intent. When evaluating certain actions that may amount to genocide, the impact on hospitals and healthcare facilities should be taken into account. Targeting these essential services can have devastating effects on the population and may indicate genocidal intent. Türkiye has also argued that the Court should consider attacks on the civilian population in Rafah as an indication of genocidal intent, as these interim measures contain clear instructions regarding the obligation to prevent genocide crimes. Furthermore, when determining the existence of special intent, it is important for a court or judicial body to examine the relevant evidence in a holistic, detailed, and comprehensive manner. Case law from international criminal tribunals demonstrates that this approach is not only preferred but also a necessary element for effectively administering justice. Türkiye has emphasized that, when assessing genocidal intent, the relevant court should review genocidal intent by evaluating collective evidence and avoid

adopting a fragmented approach in its analysis. This holistic approach is crucial for ensuring a comprehensive and fair investigation (Bidzakin, 2024).

Türkiye emphasizes the correlation between Israel's apartheid practices in the occupied Palestinian territories and genocide. Apartheid, which involves systematic oppression of one group over others, and genocide, which aims to physically or biologically destroy a group, are not mutually exclusive phenomena. Genocide may take place within the context of an apartheid regime. Therefore, the Court must examine the connection between genocide perpetrated in Gaza post-October 2023 and Israel's long-standing apartheid practices (Republic of Türkiye).

V. ADVISORY OPINION OF 19 JULY 2024 ON LEGAL CONSEQUENCES ARISING FROM THE POLICIES AND PRACTICES OF ISRAEL IN THE OCCUPIED PALESTINIAN TERRITORY

In addition to the ongoing Genocide Case at the International Court of Justice and the process of issuing arrest warrants at the International Criminal Court, another key decision that exposes Israel's unlawfulness is the Advisory Opinion of the International Court of Justice (International Court of Justice [ICJ]).

In this process, Türkiye was the first state to submit a statement among the 54 states and 3 international organizations providing written information content. On February 26, 2024, Türkiye delivered its oral presentation to the ICJ. The Legal Committee of the Grand National Assembly of Türkiye, together with the Ministry of Foreign Affairs, was present during these oral submissions, and we have closely monitored all the legal proceedings pertaining to this matter at the ICJ.

Pursuant to the request of the UN General Assembly, the ICJ publicly released its Advisory Opinion on July 19, 2024. In the Advisory Opinion, the overwhelming majority of judges arrived at the conclusions that even though Palestinian territories are under occupation, they maintain a unitary structure and are not fragmented. Israel's presence in Palestinian territories is unlawful and should be terminated as soon as possible. Israel must halt all settlement activities in the occupied territories and evacuate the settlers. Additionally, Israel must compensate for the damages inflicted upon the Palestinian people as a result of the occupation. International states and organizations should not

recognize Israel's unlawful presence nor support it. The United Nations must take the necessary steps to end Israel's occupation.

The Advisory Opinion is of great importance as it reaffirms, by the highest judicial authority, that Israel is an occupying power in Palestinian territories. The ICJ has highlighted the violations of international law in Israel's continued occupation, settlement activities, and annexation within the Palestinian territories, including East Jerusalem, as well as its activities aimed at altering the demographic composition, character, and status of Jerusalem. This opinion holds significant legal value as it represents the most comprehensive determination and examination of Israel's unlawful actions in Palestinian territories to date, including the ICJ's 2004 Advisory Opinion on the Wall (International Court of Justice [ICJ]; 2004, July 9). The definitive language used by the Court's judges in the Advisory Opinion, the thorough examination, and the identification of Israel's violations bear crucial implications for the outcome of the ongoing genocide case regarding Israel-Palestine at the ICJ.

The Advisory Opinions issued by the ICJ are taken into account by states and organizations, and it is evident that actions are being taken in accordance with the opinions given. This Advisory Opinion, particularly in relation to the ongoing genocide case against Israel under the Genocide Convention at the ICJ, provides an indication of the Court's probable approach in similar future cases. It may also serve as an instrument of political pressure on states that act contrary to the opinion. The Advisory Opinion of the Court demonstrates that the "legal struggle" aimed at halting Israel's violations and ensuring the punishment of perpetrators is beginning to yield results, encouraging Palestine and other countries supporting Palestine, such as Türkiye, to mobilize international courts and organizations.

VI. ADVISORY OPINION REQUEST ON THE ISRAEL'S RESPONSIBILITIES AGAINST UN AND OTHER INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

The United Nations General Assembly has requested an Advisory Opinion⁶ from the International Court of Justice on December 19, 2024, regarding Israel's obligations towards the United Nations, other international organizations, and

⁶ After the speech at TİHEK; Türkiye submitted a Written Opinion to the International Court of Justice outlining Israel's obligations regarding the activities of the United Nations, UN agencies, other international organizations, and third states in the occupied Palestinian territories.

third states in the occupied Palestinian territories. On February 27, 2025, Türkiye submitted a Written Statement to the International Court of Justice (“ICJ”) in accordance with Article 66, Paragraph 2 of the ICJ Statute, for the Advisory Opinion requested by the UN General Assembly. This Statement outlines Israel’s obligations regarding the activities of the United Nations, UN agencies, other international organizations, and third states in the Palestinian territories occupied by Israel. By the submission deadline of February 28, 2025, 45 member states and international organizations submitted their written views to the ICJ.

Between April 28 and May 2, 2025, 39 states, along with the United Nations, the Organization of Islamic Cooperation, the Arab League, and the African Union, delivered oral statements. Israel submitted a written statement but did not present an oral statement.

The Advisory Opinion requested by the UN from the ICJ focuses primarily on the immunities and privileges of UN institutions, especially the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (“UNRWA”), and the Advisory Opinion issued by the International Court of Justice will be binding. In addition to the African Union, the Arab League, and the Organization of Islamic Cooperation, many UN member states have submitted their Written Observations to the ICJ during this process.

Türkiye’s written and oral statements, which will underpin the Advisory Opinion to be formulated by the International Court of Justice, addresses the following points: Israel’s stance on UNRWA is not limited to the recent attacks. Since the establishment of UNRWA, Israel has adopted an approach that has obstructed the efficient provision and delivery of humanitarian aid and services in the region. Assaults on UNRWA buildings, schools, and aid facilities are violations of international law and United Nations treaties.

Israel’s efforts to dissolve UNRWA contradict the UN Charter and the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations. These treaties protect international humanitarian law and fundamental humanitarian principles. Israel’s actions impede the functioning of the United Nations and the right for the provision of humanitarian assistance.

It is emphasized that Israel’s actions against UNRWA contravene the UN Charter, international humanitarian law, and human rights law. Türkiye requests the ICJ to confirm Israel’s legal obligations and to protect the UN operations in the occupied Palestinian territories.

Türkiye asserts that Israel's obstruction of UNRWA's operations, which provide essential aid to 2.4 million Palestinian refugees, prevents the well-being of the Palestinian population and constitutes a violation of the Fourth Geneva Convention. Türkiye also highlights that Israel's attempts to restrict UNRWA's operations violate the provisional measures set forth in the ongoing Genocide Case and stresses that Israel has failed to fulfill its commitments, especially in ensuring that humanitarian aid reaches the Palestinians. Finally, Türkiye points out that Israel's policy of impunity is exacerbating the suffering of the Palestinian people and weakening the international law and humanitarian legal system. Türkiye urges the ICJ to delineate Israel's obligations and to take effective measures to ensure their implementation.

The overwhelming majority of states and international organizations participating in the advisory opinion proceedings have emphasized in their oral statements that Israel has systematically violated its international obligations arising from its UN membership and status as an occupying power, undermined essential humanitarian mechanisms such as UNRWA, and thereby contributed to the deepening of the humanitarian catastrophe in the region, with consequences that may also call into question the legitimacy of the international order.

VII. PROBLEMS ARISING FROM THE STRUCTURE OF THE UN SYSTEM

On December 10, 1948, the adoption of the Universal Declaration of Human Rights by the UN General Assembly marked a significant milestone in humanity's aspiration to live together in peace (Universal Declaration of Human Rights, 1948). Renowned international law scholar Louis Henkin referred to the international law transformed by the UN system as the "age of rights.» (Henkin, 1990). However, this definition is increasingly losing its relevance.

Today, in regions such as Palestine, Syria, Gaza, and East Turkistan, millions of people do not experience equal rights, and a serious global justice issue has emerged. This situation raises doubts about the effectiveness of the UN system and international law in protecting human rights.

The ongoing genocide in Gaza highlights these issues starkly. While many nations are calling for the war to end and for no more blood to be shed, peace remains elusive. The United Nations Security Council is paralyzed due to vetoes from its permanent members, effectively giving Israel a blank check for its

actions. This crisis in Gaza cannot be separated from the dysfunction within the Security Council. Until a ceasefire was finally achieved, tens of thousands of children, women, and civilians were mercilessly killed, while the Security Council remained inert, unable to intervene due to the political interests of its powerful members.

Despite the strength of the legal case against Israel, particularly in relation to genocide, it faces significant challenges due to the strong political backing Israel receives from Western powers. These countries have persistently blocked efforts to hold Israel accountable for its actions in Gaza, often citing Israel's right to self-defense and dismissing genocide claims. The United States, with its veto power, has been especially influential in preventing meaningful action, including sanctions or resolutions calling for accountability.

As President of Türkiye, Mr. Recep Tayyip Erdoğan has consistently stated, "The world is bigger than five, and a fairer world is possible." His critique highlights a pressing issue: the existing UN structure is incapable of fostering peace, preventing conflicts, or offering hope to humanity. This failure underscores the urgent need for comprehensive reforms inside the UN and its system of global governance.

International law provides a framework for addressing issues of occupation, sovereignty, and human rights. The principles are clear: for example, the right to self-determination is a fundamental human right found in the United Nations Charter, international treaties, and numerous UN resolutions. International humanitarian law, particularly the Geneva Conventions, prohibits the acquisition of territory by force and the establishment of settlements in occupied lands. However, the problem lies not in the absence of legal principles, but in their implementation. The international community's ability to enforce international law has been undermined by political interests, regional power dynamics, and the erosion of multilateralism. Until this systemic dysfunction is addressed, the enforcement of international law remains deeply flawed.

Obviously there is a skepticism surrounding the effectiveness of the UN stems from a combination of inherent flaws and selective enforcement. While UN itself faces structural challenges, its inability to prevent conflicts and hold violators accountable is exacerbated by the political agendas of powerful states, which often apply the law selectively to serve their own interests.

Reform is urgently needed. A successful genocide case could spark broader changes within international institutions, addressing power imbalances that hinder the enforcement of international law. Expanding the UN Security Council's membership, modifying or removing the veto power, and making decision-making processes more transparent and accountable could significantly improve the system's responsiveness to global crises. The veto power held by the five permanent members of the Security Council (the US, Russia, China, France, and the UK) often leads to inaction in the face of global crises. Reforms might entail a system allowing for the overruling of a veto by a larger majority, or its complete removal in cases of genocide or mass atrocities. Moreover, the UN's human rights system must be strengthened with more robust mechanisms for monitoring and enforcing human rights, particularly in conflict zones. This includes providing stronger mandates for UN human rights bodies and regional bodies, guaranteeing the protection of human rights even in the most challenging circumstances.

As President of Türkiye, Mr. Recep Tayyip Erdoğan emphasized in his recent speech at the UN General Assembly, the UN Security Council's paralysis, caused by the veto power of its permanent members, leaves the General Assembly with a historic responsibility. He advocated for the General Assembly to recommend the use of force, if necessary, under the 1950 "Uniting for Peace" resolution (Anadolu Agency, 2024). Türkiye, one of the countries that drafted this resolution, regards it as a vital instrument to prevent further atrocities in Gaza and other conflict zones.

The most pressing issue, as highlighted by President Mr. Recep Tayyip Erdoğan, is the structural constraints of the UNSC, where the permanent members' veto power often prevents meaningful action. This flaw hinders the UN's ability to address crises like Gaza, where the geopolitical interests of powerful nations overshadow the necessity for humanitarian intervention.

CONCLUSION

The ongoing crisis in Gaza and Palestine demands urgent action from the international community and calls for significant reform within the United Nations. Israel's military operations in the occupied Palestinian territories and its apartheid policies are clear violations of international law. In response, under Türkiye's leadership, 52 countries, the Arab League, and the Organization of

Islamic Cooperation have urged the UN to impose an arms embargo on Israel. Additionally, Türkiye has advocated for activating the “Uniting for Peace” resolution, which enables the General Assembly to take action when the Security Council is paralyzed by political deadlock.

The situation in Gaza and the broader Palestinian territories represents a critical moment for both international law and morality. The scale of the violence, marked by high civilian casualties and reports of war crimes, has brought to the forefront the urgent need for international legal reforms. The persistent attacks on hospitals, schools, and refugee camps represent blatant violations of the international humanitarian law and have prompted demands for accountability. These violations of international human rights and humanitarian law underscore the necessity for stronger international action, which could include ICC investigations or the establishment of ad-hoc tribunals to address such grave breaches of international law.

In light of the UN Security Council’s failure to act due to the veto power of its permanent members, there is a growing demand for reform. The international community’s inability to address this crisis has highlighted the dysfunction of the UN system, especially the Security Council, which often prioritizes political interests over humanitarian needs. Calls for a more democratic and equitable process within the UN will likely intensify, advocating for a system that focuses on humanitarian concerns rather than political considerations. Strengthening UN human rights bodies and creating real-time inquiries could ensure better protection for civilians in conflict zones.

The Gaza crisis, as an emblem of broader injustices, has triggered a re-evaluation of legal standards, especially regarding accountability and humanitarian protection. The failure to address these violations effectively has led to growing demands for the reform of international mechanisms and the enforcement of legal norms. The dominance of powerful states and selective enforcement of legal norms remain significant obstacles. The call for reform is crucial to ensuring that justice is applied fairly and consistently, addressing the disproportionate influence of powerful states and ensuring that legal standards are not compromised.

The situation in Gaza further emphasizes the importance of universal jurisdiction, allowing for the prosecution of war crimes regardless of the perpetrators’ nationality or location. This legal principle could bypass the political

gridlock of the UN Security Council, enabling more effective accountability. However, the true challenge lies in the international community's willingness to prioritize justice over political interests. The Palestinian cause, a global humanitarian issue, tests the world's commitment to justice, equality, and human dignity. It is vital to advocate for Palestinians' right to self-determination, peace, security, and recognition as human beings.

In this context, Israel's persistent violations of international law require firm responses. One proposed action is for the UN to declare Israel an apartheid regime and revive the Apartheid Special Committee, which was previously used to address South Africa's apartheid policies. Another crucial step is to consider Israel's expulsion from the UN, as outlined under Article 6 of the UN Charter, which permits the expulsion of member states that consistently violate its core principles. Furthermore, the ongoing attacks on UN missions such as UNRWA and UNIFIL illustrate the urgent need for a stronger UN presence in Palestinian territories to protect civilians and ensure the continued delivery of humanitarian assistance.

The foundation of the global system established after World War II to prevent conflict and injustice is at stake. Failing to address the Palestinian issue risks undermining this system and weakening the international commitment to peace and security. The future of the international order hinges on a legal framework that transcends political interests and upholds human rights. The international community must act decisively to enforce legal rulings, hold war criminals accountable, and ensure that justice is done.

Ultimately, peace can only be achieved through the establishment of an independent, sovereign Palestinian state, with Jerusalem as its capital, within the 1967 borders. This vision of peace must guide the global response to the crisis in Gaza. In a multipolar world, multilateralism is essential. The United Nations, regional organizations, civil society, and states must all play their part in advancing justice for Palestine. Diplomatic efforts and international pressure must create an environment where peace becomes a tangible reality.

Only a path based on equality and justice can end the centuries-long war on Palestine and bring the freedom that the Palestinian people deserve. This principle must be the cornerstone of international action. Justice for Palestine is not only about securing a future for the Palestinian people but also about ensuring the credibility of international law and the global system in maintaining peace, security, and human rights for all.

BIBLIOGRAPHY

Articles and Books

Bidzakin, E. K. (2024). Adoption of the strict liability approach against genocide. *UCC Law Review*, 4, 93–98.

Henkin, L. (1990). *The age of rights*. Columbia University Press.

Miron, A., & Chinkin, C. (2019). Article 63. In A. Zimmermann & C. J. Tams (Eds.), *The statute of the International Court of Justice: A commentary* (3rd ed., pp. 1741–1743). Oxford University Press.

Agreements and Cases

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (South Africa v. Israel), ICJ Case No. 192 (2023). <https://www.icj-cij.org/case/192>

Cançado Trindade, A. A. (2013, February 6). *Separate opinion of Judge Cançado Trindade, request for an examination of the situation in accordance with paragraph 63 of the Court's judgment of 16 December 1974 in the case concerning the aerial incident of 27 July 1955*. International Court of Justice. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/148/148-20130206-ORD-01-02-EN.pdf>

International Court of Justice. (2004, July 9). *Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory (Advisory Opinion, ICJ Case No. 131)*. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf>

International Court of Justice. (2015, February 3). *Croatia v. Serbia, judgment (paras. 132–193), ICJ Case No. 118*. <https://www.icj-cij.org/en/case/118>

International Court of Justice. (2024, January 26). *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (South Africa v. Israel), request for the indication of provisional measures, judgment, ICJ Case No. 192*. <https://www.icj-cij.org/en/case/192>

International Court of Justice. (2024, May 24). *Order regarding the request for the modification of the judgment of March 28, 2024, ICJ Case No. 192*. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240524-ord-01-00-en.pdf>

International Criminal Court. (1998). *Rome Statute of the International Criminal Court* (A/CONF.183/9). <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>

International Criminal Tribunal for Rwanda. (1998, September 2). *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, judgment*.

Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I), of 8 June 1977.

Republic of Türkiye. (2024, August 7). *Intervention declaration of the Republic of Türkiye*, ICJ Case No. 192. International Court of Justice. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240807-int-01-00-en.pdf>

Separate Opinion, Gabcíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia), judgment, para. 5. International Court of Justice. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/102/102-20011023-JUD-01-05-EN.pdf>

United Nations. (1948). *Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide* (Article 2). <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml>

United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights* (G.A. Res. 217 A (III), U.N. Doc. A/810).

Electronic Sources

Anadolu Agency. (2024, March 13). Türkiye urges UN to recommend use of force for Gaza, similar to 1950 General Assembly resolution. <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkiye-urges-un-to-recommend-use-of-force-for-gaza-similar-to-1950-general-assembly-resolution/3346692>

Anadolu Agency. (n.d.). *TANIK – The witness: Expanded and updated (4th ed.)*. <https://www.aa.com.tr/tr/aa-yayinlari/tanik-the-witness-genisletilmis-ve-guncellenmis-4bas-ki/3485615>

Akande, D. (2024, July 26). Article 63: Intervention before the International Court of Justice – New developments and the way forward. *Opinio Juris*. <https://opinio-juris.org/2024/07/26/article-63-intervention-before-the-international-court-of-justice-new-developments-and-the-way-forward/>

Fabian, E. (2023, October 9). Defense minister announces ‘complete siege’ of Gaza: No power, food or fuel. *The Times of Israel*. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/defense-minister-announces-complete-siege-of-gaza-no-power-food-or-fuel/

Human Rights and Equality Institution of Türkiye (TİHEK). (2024). *Human rights violations in Palestine and the Gaza genocide report*. <https://www.tih.gov.tr/public/editor/uploads/HA4SVxYn.pdf>

Human Rights Watch. (2023, December 5). Does Israel’s treatment of Palestinians rise to the level of apartheid? <https://www.hrw.org/news/2023/12/05/does-israels-treatment-palestinians-rise-level-apartheid>

Human Rights Watch. (2024, November 14). *“Hopeless, starving, and besieged”: Israel’s forced displacement of Palestinians in Gaza*. <https://www.hrw.org/report/2024/11/14/hopeless-starving-and-besieged/israels-forced-displacement-palestinians-gaza>

McIntyre, J. (2022, May 12). The procedural consequences of Article 63 interventions in Ukraine v. Russia before the International Court of Justice. *Völkerrechtsblog*. <https://voelkerrechtsblog.org/less-a-wave-than-a-tsunami/>

Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I)*. United Nations. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and>

Omaar, R. (2023, October 13). Israeli president Isaac Herzog says Gazans could have risen up to fight 'evil' Hamas. *ITV News*. <https://www.itv.com/news/2023-10-13/israeli-president-says-gazans-could-have-risen-up-to-fight-hamas>

Palestinian Central Bureau of Statistics. (2024, March 22). *The World Water Day*. <https://www.pcbs.gov.ps/post.aspx?lang=en&ItemID=4716>

United Nations Human Rights Council. (2021). *Report of the Human Rights Council on its fifty-eighth session (A/HRC/58/CRP.6)*. United Nations. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session58/a-hrc-58-crp-6.pdf>

United Nations Human Rights Council. (2023, March 28). Afternoon session: Human Rights Council hears that the current Israeli plan to double the settler population in the occupied Syrian Golan by 2027 is unprecedented, and that 700,000 Israeli settlers are living illegally in the occupied West Bank (U.N. Doc. HRC23.048E). United Nations. <https://www.un.org/unispal/document/human-rights-council-hears-that-700000-israeli-settlers-are-living-illegally-in-the-occupied-west-bank-meeting-summary-excerpts/>

United Nations Human Rights Council. (2024). *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967 (A/79/384)*. United Nations. <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/a79384-report-special-rapporteur-situation-human-rights-palestinian>

United Nations Security Council. (1967). *Resolution 242 (1967)*. <https://digitallibrary.un.org/record/90717?v=pdf>

United Nations. (2023, November 6). *Press conference by Secretary-General António Guterres at United Nations Headquarters* [Press release]. United Nations. <https://press.un.org/en/2023/sgsm22021.doc.htm>

World Health Organization. (2023, December 21). *Lethal combination of hunger and disease to lead to more deaths in Gaza*. <https://www.who.int/news/item/21-12-2023-lethal-combination-of-hunger-and-disease-to-lead-to-more-deaths-in-gaza>

A POLITICAL ECONOMY ESSAY ON ISRAEL IN THE SHADOW OF THE GAZA OCCUPATION

Gazze İşgali Gölgesinde İsrail Üzerine Bir Politik İktisat Denemesi

Prof. Dr. İrfan KALAYCI*

Abstract: Following the Covid-19 pandemic, Israel launched its war economy by occupying Gaza for a long time, starting in October 2023. It is now in the governance of a fragile ceasefire conjuncture with Palestine and the guarantor states. The sources of Israel's effective and sustainable war economy are its high economic wealth and military power. Israel is often referred to as the couch grass of the Middle East region. This metaphor has been reinforced by the imperialist role given to Israel with the US-made Greater Middle East Project. Israel's Zionist goal and the sustainable intifada of Palestine, which is treated as a refugee in its own land, are in constant conflict, and this has turned the Middle East into an unfortunate and development-impaired geography. In terms of political economy, one side of Israel is industrialized according to Western norms, while the other side is Third World. This contradiction has become clear once again with the Palestinian issue and the occupation of Gaza, which Israel has securitized. The key to peace and stability in the Middle East is to end the occupation of Gaza and the Palestinian issue, and to establish a peace economy for this purpose. The peace economy swings in a pendulum with one side being realpolitik and the other side being political economy. The subject and purpose of this study, prepared with deductive thinking and descriptive research methods, is to reveal the strengths (W), weaknesses (Z), opportunistic (F) and threat (T) characteristics of Israel, which occupies Gaza, for its goal of peace with Palestine according to the SWOT technique and to open a political economy discussion. **Keywords:** Gaza Occupation, Israel, War-Peace Economy, Political Economy, SWOT Technique

Öz: İsrail, Covid-19 salgınının ardından Ekim 2023'ten itibaren Gazze'yi uzun süreli işgal ederek savaş ekonomisini başlattı. Şimdi Filistin ve garantör devletlerle kırılgan bir ateşkes konjonktürünün yönetişimi içindedir. İsrail'in etkili ve sürdürülebilir savaş ekonomisinin kaynakları yüksek ekonomik zenginliği ve askeri gücüdür. İsrail için genellikle Orta Doğu bölgesinin ayrı otu benzetmesi yapılır. Bu benzetme, ABD yapımı Büyük Orta Doğu Projesi ile İsrail'e verilen emperyalist rol pekiştirmiştir. İsrail'in Siyonizm hedefi ile kendi topraklarında adeta mülteci muamelesi gören Filistin'in sürdürülebilir intifadası sürekli çatışma halindedir ve bu durum Orta Doğu'yu bahtsız ve kalkınma özürsüz bir coğrafya haline getirmiştir. Politik iktisat açısından İsrail'in bir tarafı Batılı ölçülerde sanayileşmiş, diğer tarafı ise Üçüncü Dünyalıdır. Bu çelişki, İsrail'in güvenleştirdiği Filistin sorunu ve Gazze işgali ile bir kez daha netleşmiştir. Orta Doğu'da huzur ve istikrarın anahtarı Gazze işgalinin ve Filistin sorunun bitmesi olup bunun için de barış ekonomisinin kurulmasıdır. Barış ekonomisi, bir tarafı reel-politik, diğer tarafı politik iktisat olan bir sarkacın içinde sallanmaktadır. Tümdengelimci düşünce ve betimleyici araştırma yöntemleriyle hazırlanan bu çalışmanın konusu ve amacı, Gazze'yi işgal eden İsrail'in Filistin'le barış hedefi için GZFT tekniğine göre güçlü (G), zayıf (Z), fırsatçı (F) ve tehdit (T) özelliklerini ortaya koyup bir politik iktisat tartışmasını açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Gazze İşgali, İsrail, Savaş-Barış Ekonomisi, Politik İktisat, SWOT Tekniği

* İnönü Üniversitesi, irfan.kalayci@inonu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-9233-8944

Makale Geliş Tarihi: 7.04.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1671460

INTRODUCTION

Western experts sometimes describe the Muslim countries of the Middle East as ‘unlucky’ and usually attribute this to either the kings who created all kinds of corruption and deterioration in their countries or the ancient ‘Israel-Palestine conflict’. Indeed, Israel, like the rest of the world, entered a new and long-lasting ‘war economy’ conjuncture by occupying Gaza again while it was slowly recovering from the bad economic effects of the ‘Covid-19 pandemic’ between 2021 and 2023. War economy policies may serve to keep the Israeli economy alive, but they have turned most countries in the Middle East into underdeveloped economies with development disabilities. It is obvious that all of these are enough to turn the entire region into a tangle of Israel-focused problems in terms of political economy.

Suppose the Middle East region is likened to a garden that is not homogeneous in terms of ethnicity, religion, language, culture, political structure and economic development. In that case Israel is considered a “couch grass” due to various anomalous characteristics of that garden. The fact that Israel is a strategic partner of both the US and Türkiye does not change this fact. Its historical-spiritual ties with Palestine and its instinct to protect or support it have led Türkiye to closely monitor Israel and to establish relations that are more than those that can be established with a neighbor, even though it is not a border country.

Not only was Israel founded in 1948, but it was also planted as a ‘couch grass’ in the Middle East by imperialist states. This grass grew with the Greater (North Africa and) Middle East Project (GMEP) and took on an untouchable armor in the ancient Middle East garden. The GMEP, based on the ideas of some ‘genius’ American policy makers in the early 1990s, is an improved version of the Greater Middle East Project (GMEP). If the US project GMEP is compared to a ball, the world geography is a football field, global and regional powers are the players on the field, the US is the attacker, and the United Nations (UN) is the referee. The US always plans to score and win. Physical strength, ‘conditioning’, the wind of globalization blowing in the direction of the attacker, etc. conditions have enabled the GMEP to be put into practice as “the project of making the 21st century the American century”, just like the 20th century. Although the name of the GMEP is focused on the Middle East, it should not be ignored that it is almost “borderless” and that the project’s borders, starting from Morocco, even include China. Some call the GMEP an expression of the US’s fear. (For details, see Kalaycı, 2008a: 346-347.) Although the name of the GMEP is not mentioned much at the moment, its ultimate and long-term goals are still in circulation, albeit implicitly.

Like almost all Middle Eastern countries, perhaps even more so, Israel has taken its current position in the region with the 'British finger'. In a fictional film about the Middle East 'directed' by England, Israel has sometimes taken the 'main character' role. Let's rewind the film a bit: *"In 1948, the British ended the Palestine mandate and approved the UN partition plan and the birth of the state of Israel. Arab armies set out to fight Israel."* Hodgson (1993: 182) wrote this real scene in the film. The 'co-producer' of the film can very well be considered the US as a global financial centre. Even if a company is established with a certain amount of equity capital, it is not easy to calculate how much financial capital a multi-purpose and very complex state like Israel was established with. Most of the people or nations of the Middle East, primarily the Arabs, who are dependent on the flow of quality Western capital and who have organic ties to its capitalist system, appear to have united around their opposition to Israel and therefore to the US, whether through war or not. It should not be forgotten that the same US-Israel opposition has – almost invariably for a long time – also served the function of dividing these peoples or nations.

Türkiye, as the only Afro-Eurasian country in the world, is a balancing element in the Middle East due to its high geostrategic and geoeconomic position. Therefore, it is taking some political economy steps to strengthen its spiritual ties with Palestine and to maintain its strategic interests with Israel, thus contributing to the solution of the ancient and new problems between Israel and Palestine or to the sustainable peace process.

The subject and purpose of this study is to examine Israel in terms of political economy under the shadow of the occupation of Gaza, which started in October 2023 and has maintained its relevance with a fragile ceasefire in its second year. For this purpose, three basic sections have been made, excluding the introduction and conclusion. After a brief literature summary on the subject is presented in the first section, Israel's political economy identities as Zionist, semi-peripheral and war economy are described in the second section, and in the third section, what needs to be done for Israel to transition to a peace economy together with Palestine is explained with the *SWOT technique*. Accordingly, Israel's strong (G), weak (Z), opportunistic (F), and threat (T) sides in the transition to a peace economy are schematized. As a result, final evaluations and various suggestions that also give a role to Türkiye are presented. It was chosen a *deductive method of reasoning* was chosen in this study because it focuses on the Gaza occupation, the latest circle in Israel's entire history of occupation. Furthermore, because it

was necessary to define Israel’s political economy identities within the context of Zionist, emerging market, semi-peripheral, and war economy, and to disentangle them from their complexities, a *descriptive and abstractive research method* was applied.

I. SUMMARY OF LITERATURE

Many scientific studies examine the Israeli occupation of Gaza and its predecessors in terms of political economy. A brief compilation of these is summarized in Table 1. What distinguishes this study from others is that it offers various insights by incorporating a SWOT analysis into a new or innovative political economy axis that will evolve from the US-backed war economy strategy of Israel, an emerging market, towards a peace economy that is hoped to be co-regionalized with Palestine.

Table 1. A Brief Compilation of Literature on Israel and the Occupation of Gaza

<i>Author (and Year)</i>	<i>Subject and / or Nature of Study</i>	<i>Purpose and / or Method</i>	<i>Findings</i>
Nitzan ve Bichler (2002)	Review with four long chapters on the global political economy of Israel.	The armdollar-petrodollar coalition established in the Middle East; the history of Israel’s power structure; transnational sovereign central capital; war profits and inflationary finance; ‘military Keynesianism’; never-ending energy conflicts; oil revenues to arms imports; Zionist donors; technodollar high technology; Israel’s Silicon Valley... To shed light on these little-known issues. (Theoretical and empirical approach.)	The global capital accumulation of Israel’s political economy is based on a tripod of a rising bureaucratic class, the cross-fertilization of local central capitalists with Jewish investors in the diaspora, and integration with Western neoliberalism.

Sharaby (2002)	In the case of Israel and the context of development theory generally, security is considered a precondition for economic growth.	To reveal the interaction between economic growth and security. (Theoretical and empirical.)	Israel's war-torn history has not prevented it from creating a strong, modern, and diversified economy that competes with European countries rather than its regional neighbors. Despite the violence, Israel is open to highly educated immigrants, politically motivated foreign capital flows, and the development of a strong local military industry.
Klein (2005)	A review of six English-language books on the Israeli economy, spanning the decades from 1950 to 2000.	In general, the chronology of economic views presented in these books corresponds to a growing recognition of the role of markets and a growing desire for open trading in goods and assets. (Thematic review.)	While each book covers the Israeli economy at a different stage of its development, five common themes emerge: (i) the relevant comparison group for addressing the Israeli economy, (ii) the challenges of immigration, integration, and inequality, (iii) the appropriate roles of government and markets, (iv) openness and dependency, and (v) inflation, crisis, and stability.

Rougier (2005)	The defense of the Greater Middle East Initiative (GMEI) that emerged in the US in 2004 under the Bush administration, which promised democracy and saving Islamic countries from terrorism and autocracy.	Examining the GMEI from the perspective of both the US and its outpost in the Middle East, Israel. (Critical approach.)	The GMEI does not allow for real political democratization and the ruling elements to question the foundations of American hegemony in the region. While not addressing the Israeli-Palestinian issue, the instrumentalization of a democratic agenda by an external power weakens Arab democratic opposition movements within their own societies. This project is a version of the initiative adopted at the 2004 G-8 summit in the hope of creating an international consensus on the Iraq war.
Shehadeh (2006)	The legal status of the Gaza Strip and the West Bank; The review of peace initiatives and agreements; The changes Israel has made after the Camp David Accords; Jewish settlements in the occupied Palestinian territories... are explained.	The background of the Israeli-Palestinian wars, the annexation of East Jerusalem, and the search for a diplomatic solution are examined. (A historical analysis.)	The peace talks between Israel and the Palestinians will not end because it is not known whether Israel's occupation of the Gaza Strip will end. (This determination in 2006 was confirmed with the occupation of Gaza starting in 2023.)

Ateş (2009)	Israel's attack on Gaza, which took place between December 2008 and January 2009 and was reduced to war status.	To investigate the pre-occupation of Gaza by Israel. (Abstraction - Conceptualization.)	Israel and Hamas, which controls the Gaza Strip, demonstrated self-defense and resistance against the occupation, and Israel declared war on Hamas, again in self-defense, by declaring them terrorists. Neither side used common legal concepts such as state, rules of conflict, and international obligations.
Jaber and Bantekas (2023)	The evolution of international occupation law and the description of the occupation of Gaza, especially in light of its complex military technological developments.	To present the political, historical, and geographical conditions of Gaza, and the reasons for Israel's effective remote control of it in 2023, against the background of the withdrawal of that state from Gaza in 2005 and the assumption of military and political authority by Hamas. (Comparative Law Review.)	Israel continues to effectively occupy the Gaza Strip because: (1) the relatively small size of Gaza, in relation to the technological superiority of the Israeli air force, is suitable for military occupation; (2) the authority and armed resistance of Hamas do not preclude the status of occupation; (3) the long-term prior occupation and the proximity (geography) between Israel and Gaza allow effective control to be exercised remotely; and (4) all imports, exports and human movements to and from Gaza are fully controlled and regulated by Israel.

Chang (2023)	In light of developments in economics, management, and politics, it is narrated how Israel achieved its own economic development miracle.	To present a political economy approach to Israel's transition from statism to neoliberalism. (Theoretical and empirical analysis.)	The policies implemented by the Mapai and Likud parties, which have been in power or candidates for power in various periods in Israel's economic transition from the statism stage to the neoliberalism stage, and their effects on the country's economy are important. Since its foundation in 1948, Israel has experienced periods of heavy state intervention in the economy and, in later years, a shift to neoliberal policies and historical economic changes.
Ozili (2025)	The impact of the Israel-Hamas war that began in October 2023 on the regional and global economy. (Book chapter.)	Evaluating various economic indicators from October 2023 to February 2024 using trend analysis and Pearson correlation analysis. (Econometric analysis.)	Increased volatility in global financial markets indicates higher energy prices, decreased revenue from tourism and travel, disruptions in trade and global supply chains, increased insurance costs, recession risks, high inflation, increased costs for businesses, and delayed business decision-making. There is also evidence that inflation and GDP shocks during the war have spread to other countries.

WB, EU, UN (Feb.2025)	The triple crisis of humanitarian, economic, and political nature that emerged in Palestine due to the Israeli occupation of Gaza, and the aid provided to the region by the Western world in response.	To classify the damages and losses resulting from the occupation of Gaza by sector, based on a combination of verified and triangulated estimates from the World Bank, the EU, and the UN. (Technical reporting.) .	50,000 people were killed in the final conflict in Gaza (the unofficial figure is actually twice that), and the physical infrastructure damage and economic and social losses are around \$50 billion. There were huge losses in income for local businesses and agriculture, while unemployment in Israel rose to 35% due to sudden job losses. The humanitarian crisis was compounded by the economic crisis. When this Interim Rapid Damage and Needs Assessment (IRDNA), a fragile ceasefire and hostage deal had been reached in Gaza, was published, a fragile ceasefire and hostage agreement was put in place in Gaza
-----------------------------	---	--	---

II. POLITICAL ECONOMY IDENTITIES OF ISRAEL

Israel has various characteristics or identities in terms of political economy. Three of them can be: Zionism, semi-industrialization, and war economy. There is no hierarchy among these concepts that can explain where Israel comes from and where it is going, but it can be assumed that there is a structural and conjunctural transition.

A. ZIONISM OR THE TOP TARGET

The Jewish diaspora and lobby are a force that has brought Israel from a small country to a powerful state level and they have ideologically established Zionism.¹ (For theoretical and historical studies, see Trabulsi, 1969; Burstein, 1971; Lichtman, 2008; el-Messirri, 2024.) Israel exists with “Zionism” and is being weakened with every Palestinian “intifada”. In these most problematic lands of the Mediterranean, the intifada with Zionist policies has created a vicious cycle, and the people living in this cycle have become alienated from each other; yet they need each other very much.

Zionism, one of the rare controversial concepts that the 21st century has inherited from the 20th century, changes according to the ideological perspective.²

¹ Jews are one of the oldest peoples in the world with a 4,000-year history. The collapse of the states they established in the Palestinian region and external pressures led to the formation of the Jewish diaspora. A large portion of the Jews exiled from Spain with the collapse of Andalusia in 1492 took refuge in the Ottoman Empire. Those who remained in Europe lived as Europe’s “other” for approximately 450 years, leading up to the Holocaust. The fact that Jewish history witnessed countless migrations and exiles gave rise to a longing for a national homeland among the Jews. This idea, called “Zionism,” was theorized by T. Herzl. Herzl aimed to gather the dispersed Jews under a single roof and establish a “national homeland.” Herzl’s ideas were transformed into an organized structure at the 1st Zionist Congress in 1897, which was attended by Jews from many parts of the world. First, they began to migrate to Palestine, which was under Ottoman rule, in small groups. World War I upset all balances. In 1917, with the “Balfour Declaration” published by the then British Foreign Secretary Lord Balfour, the British government officially declared that it supported the efforts of the Jews to establish a national homeland. Thus, Zionism came to life. With the post-war agreements, Palestine was given to the British mandate in 1920. The increasing immigration after the tensions between the two wars and the Holocaust in World War II (WWII) increased the Jewish population in Palestine even more. In 1937, the first armed conflicts between Arabs and Jews began. In order to escape the Palestinian quagmire it had fallen into, Britain transferred all its rights in Palestine to the UN after WWII (Bauer, 2009: 2016; Kramer, 2017).

² Zionism, which developed in response to the oppression targeting Jews and the anti-Semitic movement in Europe, is a movement that emerged in Eastern and Central Europe in the mid-19th century and aimed to establish a national Jewish state in Palestine. The origin of the word is based on Zion, one of the ancient hills of Jerusalem. Jews living inside and outside Israel have exhibited different Zionist approaches: i- “Refugee Zionism,” which advocates a Jewish state where Jews who face discrimination all over the world can go and live freely; ii- “Socialist Zionism,” which aims to create a just society in Israel, is based on the understanding of Jews of Russian origin who favor dialogue with the Palestinians and today support the Israeli Labor Party; iii- “Religious Zionists,” some of whom are against the Jewish state; iv- “Ethical Zionists,” who believe in Jews and Palestinians living under one roof; v- “Revisionist Zionists” who reject the support of colonial states

It has almost come to the point of *'define your own Zionism and I will tell you who you are' (!)*. For example, in Israel, Zionism is defined as 'a Jewish national movement advocating the rebirth and renewal of the Jewish nation in the land of Israel, the historical birthplace', which is met with dominant views in pro-Palestine countries, including Türkiye, such as 'imperialist terror', 'new Crusaders', and 'subcontractor of imperialism'. The world intellectual community, on the other hand, divides Zionism into two opposite poles, saying 'it is racism' and 'it is not racism', or it gives the impression of two edges of a knife. To the extent that Zionism becomes a tool of inequality and exploitation against Palestine in the hands of Israel, it interacts with capitalism and its higher stage, imperialism.

Israel today finds itself trapped between the victimization stemming from the dramatic history of the Holocaust and diaspora movements, and the arrogance stemming from the belief in the promised land and the idea of a Greater Israel. Consequently, it is in a constant state of crisis, and this crisis appears to be sustainable so far. (For details, see Çağlayan, 2004.) Perhaps this is why Zionists, dissidents, historians, political economists, activists, settlers, Israelis, and others all have their own different visions of "Israel's future" and "the Israel of the future."

B. EMERGING MARKET OR SEMI-PERIPHERAL COUNTRY

The most popular question that can be asked about Israel, which is considered an "emerging market" or "semi-peripheral economy" in terms of its level of development,³ is: Why is Israel superior to Arab countries, despite being a product of World War II, in other words, one of the newest states in the world? According to Amrabi (2007), there may be many reasons for Israel's superiority over Arabs. For example, i) Israel receives unwavering strategic support from

and advocate armed organization and represent the most racist group. The meaning of contemporary Zionism focuses on three points: There must be a Jewish state, this state must be permanent, independent, and secure, and all Jews under threat in the world must be able to come here. (Keskin, 2003: v. I: 201).

³ The distinction between underdeveloped Periphery and developed Core countries is based on the World Systems Theory invented by I. Wallerstein in the 1970s as an alternative to the World Bank's system of classifying countries according to their income levels. According to the compilation of the World Atlas (2025), the semi-periphery is the industrializing capitalist nations located between the core and periphery countries and represents the socio-economic and economic-political nexus of the periphery-core regions. This group of countries has passed the periphery level but is still a candidate for the core region. In addition, this group plays an important role in ensuring the stability of the hierarchical and interactive world systems. (See also WPR, 2025)

the world's superpower, the USA. ii) As a Jewish state, it was born strong and, unlike most Arab regimes, it chose democracy by excluding despotism. Some political economic reasons can be added to Amrabi's non-economic reasons. For example, i) Israel has been able to show its ability to transform the blessings of the free market economy into development, more concretely by using interest as the 'price of money' instead of banning it as Muslims do. Also, ii) Israel, instead of being trapped and lost among the Arab states, can use all factors of production most efficiently in order to sustain its existence.

On the other hand, Nitzan and Bichler (2002: 8) argue that Israel has transformed from an agricultural colony to a welfare-warfare state and a globally integrated market economy characterized by vast income inequalities over the past century, and that this transformation is driven by war profits and peace dividends that have reverted to conflict. According to these writers, Israel's dissimilarity to any other capitalist society, its being a party-state, its being a military-industrial complex, its indifference to class conflicts, its paradoxical creation of industrialized capital accumulation without a proletariat, its capture of a post-Zionist era, and its historical struggle for survival against foreign enemies and local actors all point to the slippery ground on which this country's political economy is situated.

In the Middle East region, perhaps Israel is the only country whose primary priority is security rather than the economy. (But the priorities of Iraq and Syria, which are evocative, are both.) With the money, synergy, and time spent on security in the former Palestinian territories, perhaps another Israel could have been established. This judgment, which can be considered an exaggeration mathematically, is intended to emphasize the importance of the problem.

While Israel wages every war it is a party to in the region with the high technology of the fully industrialized First World, it cannot concretize peace itself (and its negotiations) due to the deep contradictions of the relatively underdeveloped Third World, with which it is sometimes identified. In this respect, Israel is neither in the First World, the league of clearly/fully developed or core countries, nor in the Third World, the subset of underdeveloped countries. However, the same Israel is the homeland of the Jews, perhaps the most immigrant and pragmatic merchant society not only in the Middle East but also in the world. Their trade without prohibiting interest, unlike what Christian Europe did in history, has also opened the door for international capital movements. With the secularization

of church law, there were no red lines left between the Christian world and the Jewish one on commercial and economic grounds.

Israel, considered one of the world's most emerging markets, is a medium-sized economy with a real gross domestic product (GDP) of approximately $\frac{1}{2}$ trillion dollars in 2023. With a real GDP per capita of approximately 49 thousand dollars (\$), it is the 45th most prosperous economy in the world. In the same year, the Israeli economy is relatively developed and stable with low single-digit inflation and unemployment of 5%, and has a current account of over \$20 billion (when \$1 = 3.7 Shekels), and a gold and foreign exchange reserve surplus of over \$200 billion. In this economy, the share of R&D and military expenditures in GDP is around 5% each. Israel, the 13th country in the world with the highest military spending, also ranks 15th out of 145 countries in terms of the global fire power (GFP) index in 2025. Israel has a developed infrastructure, defense industry, and services sector, and has a serious oil production gap to offset its ambitious space program. (For statistics, see CIA, 2025; Global Firepower, 2025.)

Israel is the 16th richest economy in the world in terms of median and average wealth per adult, with approximately \$273,000 in 2021, leaving behind giant powers such as Germany and Japan (Credit Suisse Research Institute, 2022).⁴ In terms of average wealth per adult, according to 2023 data, it ranks 18th with approximately \$261,000, this time after Germany and ahead of Japan and Italy (UBS, 2024).⁵ Apart from all these, Israel is a global diamond producer and exporter, an agricultural seed banker, and an important stakeholder in the biotechnology pharmaceutical sector.

Israel's emerging market character and its desire to emerge from the semi-periphery and establish itself at the center are complemented by its recently claimed neo-developmental identity. Indeed, Maggor (2021), contributing to the growing debate on the political economy of innovation, emphasizes that

⁴ Median wealth divides the wealth distribution into two equal groups, with half of the adults having wealth above the median and the other half having wealth below the median. Median wealth is calculated by dividing the total wealth by the number of adults. Wealth is defined as the value of households' financial assets plus real assets (mainly housing), minus debt. Accordingly, the world's top three richest economies, in thousands of dollars and approximately, are Switzerland (697), the United States (579), and Hong Kong (553).

⁵ The top three, in thousands of dollars and approximately, are Switzerland (710), Luxembourg (608), and Hong Kong (565).

Israel is considered a neo-developmental state due to its innovative character in technology. He lists the following justifications for this recognition: i- The state-led development of the high-tech sector and institutional capacities in Israel. ii- The central role of conditionality and state discipline in the success of the evolving innovation economy. iii- The emergence of a political coalition formed by the leading development agency, including key members of industry, finance, and labor, as well as former military elites and leading entrepreneurial scientists and engineers. iv- Close monitoring of changes within this coalition due to the emergence of the country's venture capital sector.

C. FROM WAR ECONOMY TO PEACE ECONOMY

Israel's constant and high-cost arming of Palestine by first making it an enemy, transferring high budget resources to arms monopolies, fighting with heavy weapons, blockading and occupying its lands, constantly declaring mobilization, etc. is concrete evidence that it is implementing a war economy strategy as a whole. The clear war policies and practices of past and future Israeli governments against Palestine serve the following two ends: First, the satisfaction of Israel's attack and defense instincts. Second, Palestine's entry into a conjuncture of disintegration, that is, civil war instead of integration based on a nation-state or a single government. However, the micro-division of Palestine may not be in line with Israel's ultimate goal, since this time it may have to deal with two different states/governments on the same land; moreover - according to some - if these states are artificial, other imperial interests and conflicts of interest may arise in the Middle East.

The latest Gaza occupation, like the previous ones, suggests that it will be difficult, but not impossible, for Israel to abandon its war economy for Palestine and move to a peace economy. Peace economics or economy can be defined 'as the use of economics/economy to understand the causes and effects of violent conflict in the international system and the ways that conflict can be avoided, managed, or resolved' (Anderton and Carter, 2007: 1211). There are some objective preconditions for the transition to a peace economy for Israel and Palestine; for example, it is essential to establish a transparent peace table, to invite the parties to dialogue with courage and determination, to choose balanced guarantor states, to sincerely desire peace and to socialize it, to be ready to make mutual concessions to make peace just, and most importantly, to minimize military expenditures and bury all the battle-axes. How difficult would it be to negotiate rational, pragmatic,

and sustainable peaceful and humane solution proposals from various states, civil society organizations, universities, and the media and turn them into UN General Assembly resolutions?

Indeed, the Economist, one of the most prestigious and influential popular political economy magazines in the world, had already pointed out a way out assertively and insistently at the beginning of this century. According to the Economist (May 24, 2007), which called the occupation of Palestine continuing since 1967 a scandal, there is definitely a way out in terms of peace. In the editorial, in summary, first of all, it is stated who is guilty in the Israeli-Palestinian war (we should mean all the old and new wars!): “It is the fault of everyone involved, from the regional powers that use the Palestinian issue for their own interests to the great powers that continue their constant indifference.” This determination is also valid for the occupation of Gaza, which is the subject of Israel’s disproportionate war power today. Indeed, there are enough crimes and criminals for everyone: i- Britain’s promise of a country in Palestine to the Jews in 1917. ii- The Palestinians’ refusal to leave in 1947. iii- Israel turning the lands into colonies after 1967. iv- The US turning a blind eye to Israel doing whatever it wanted. v- Arab countries abandoning refugee camps to material and spiritual infections and wounds. vi- Palestinians being declared terrorists, Zionism being declared racist, and Israel’s enemies being declared anti-Semitic. viii- (The charismatic Palestinian leader of the time) Yasser Arafat not accepting Israel’s ‘generous offer’ at Camp David in 2000, but Israel’s offer was not considered very generous either.

The Economist’s call for peace and the peace solution are both extremely clear and, despite some possible reservations, seem to be in line with the conscientious demand of today’s oppressed nations – at least for now: “(...) *But making peace will take courage and it will take a lot of energy to be spent on making peace, not on blaming each other. (...) For peace to come (to the Middle East), Israel must give up the West Bank (and also now Gaza) and share Jerusalem, and the Palestinians must give up their dream of ‘return’ and make sure that Israel can live in security as a Jewish state. The rest is details...*”

As Nitzan and Bichler (1996: 61) put it, ‘since the late 1980s, Israel has been undergoing a profound transformation characterized by attempts at reconciliation and reintegration into the regional economy with its Arab neighbors, a shift from a militarized economy to open markets, and a decline in the collectivist ethos in favor of liberalism and free enterprise.’ The authors argue that ‘this transition is part of a shift from the depth to the breadth of worldwide accumulation and the parallel globalization of property.’ As they suggested decades ago and remain

relevant today, ‘to survive, large Israeli corporations must opt for openness over the old protectionism of a militarized economy and abandon local control in exchange for global alliances.’

III. DISCUSSION: A SWOT ANALYSIS FOR TRANSITION TO A PEACE ECONOMY

According to the 2024 Global Peace Index⁶ (IEP, 2004: 8-9, 25, 44), Israel ranked 155th out of 163 countries with a score of 3,115⁷ (a full 11-rank drop after the Gaza invasion) (Palestine ranked 145th, a 9-rank drop after the Hamas attack). (The negative ranking may change according to the next year’s data, as the loss of life and property and military expenditures become clear.) These indices provide a very serious objective idea of how peaceless or conflict-ridden states they are. Israel is followed by other states with poor peace records, such as Syria and Russia. According to 2023 data, the military expenditures and the economic cost of violence are respectively measured as 9.7% and 21.8% of GDP in Palestine. Israel is the 19th country (just behind the United States) in the world with the highest military expenditure with per capita, at \$2,352. These selected data indicate pessimistic scores for the peace economy report card of the Israeli-Palestinian region. Whether a bi-communal and two-state peace constitution will be prepared in the foreseeable future as a positive extension of the transition from a war economy to a peace economy in the shared territory of Israel and Palestine cannot be predicted at the moment, but if it is prepared, it will be a historical surprise for the future of the world and the region.

⁶ The Global Peace Index (GPI) ranks 163 independent states and territories on their level of peacefulness, covering 99.7% of the world’s population. Produced by the Institute for Economics and Peace (IEP), the GPI is the world’s leading measure of global peacefulness. It is the most comprehensive data-driven analysis to date of trends in peace, its economic value, and how to develop peaceful societies. The GPI uses 23 qualitative and quantitative indicators from highly respected sources and measures three domains: Level of Societal Security and Safety; Extent of Ongoing Domestic and International Conflict; and Degree of Militarization. The 2024 GPI report introduces a new measure of global military capability that incorporates military complexity, technology, and combat readiness into a single measure.

⁷ According to the GPI system, scores are directly proportional to peacefulness; both indicate a negative impact on the country in question. For example, according to the 2024 GPI, Iceland ranks first with a score of 1,112 (most peaceful), while Yemen ranks 163rd with a score of 3,397 (most warlike).

The recent Occupation of Gaza increased the fragility (or volatility) of the Israeli (+Palestinian) economy, but with the support of its Western partners, it has not yet turned into a classic deep macroeconomic crisis, and therefore, a stabilization program has not been needed. As a thesis of this study, the economic wealth and military power that constitute Israel's war resources can also be used to establish a peace economy with Palestine. For this, it is necessary to implement a determined SWOT policy that will shift from realpolitik to political economy. Here, a need has arisen to conduct a SWOT analysis for Israel, which has historically been the occupier of Palestine and currently of Gaza, for its possible peace goal.

SWOT is an objective mirror that allows each sector or state, down to the micro and macroeconomic decision-making units, to see simultaneously and together their strengths (S) and weaknesses (W), their potential to turn into opportunities (O), and the internal and external elements that may threaten them (T), and shows how they can compete better with their competitors (Figure 1).

Figure 1. SWOT Analysis Describing Israel's Transition to a Peace Economy

The infrastructure for the transition to a peace economy can be established if Israel and Palestine no longer see each other as a security problem or abandon securitization. The tools of violence and war economy, and dirty wars, paid for with great loss of life, will definitely be included in the intention, will, and practice of states to abandon. Otherwise, merely increasing mutual trust at the level of discourse and reducing military expenditures to a minimum level cannot strengthen this infrastructure. As Pathak and Baibourtian (2024) say, *“Peace is more than the absence of conflict; it is a catalyst for economic prosperity and provides the basis for societies to thrive for generations to come.”* It is also time to recall the words of M. Gandhi here, *“Peace is the most powerful weapon for humanity.”*

According to the SWOT technique, the peace economy that will be brought together by Israel, which is proud of the occupation of Gaza, and Palestine, which is victimized, has four components as follows:

- *Strong:* Internal positive (+) elements that provide self-confidence in reaching the peace goal... (For example; rich natural resources and high real gross national product (GNP) or gross domestic product (GDP), low inflation, strong sectoral brands in agriculture and industry, etc. These will facilitate the direct establishment of peace from within.)
- *Weakness:* Internal negative (-) elements that prevent/delay the achievement of the peace goal... (For example; welfare expenditures for the health and education sectors will decrease due to high military expenditures and potential conflicts. The “alternative costs”⁸ that arise in this case will make it difficult to achieve the peace goal.)
- *Opportunity:* External positive (+) elements that carry meaning and value in reaching the peace goal... (For example; foreign investors, just like local investors who know that peace will be achieved, will flock to this region and find the opportunities to realize their profitable agricultural, industrial, and biotechnological projects. In addition, cultural, historical, and religious tourism will be revived in this region that will enter a peaceful environment.)
- *Threat:* External negative (-) elements that create serious concerns in achieving the goal of peace... (For example; unless the war psychology and justifications for war that increase military and individual armament in

⁸ Alternative cost is the cost incurred if one goal is sacrificed to achieve another. For example, the alternative cost (i.e. the one sacrificed) of increasing military spending is to increase welfare spending, which will result in poverty.

the region, global weapons and war lobbies are eliminated or neutralized, and Israel's nuclear weapons investments are stopped, the transition to a peace economy will continue to be under threat - in a way that will trigger World War III.)

The Palestinian economy is sustained by financial aid programs from various governments and international organizations, as well as donations from the diaspora. While Israel's occupation erodes Palestine, its neighborly and commercial relations with Israel also provide positive externalities to the Palestinian economy. While the Israeli New Shekel is the main currency, the West Bank uses the Jordanian Dinar, and Gaza uses the Egyptian Pound. Palestine, a country suitable for agriculture and boasting a growing tourism potential, is also estimated to be home to several billion barrels of oil. The Palestinian Authority, which makes payments to Israel and has a complex taxation system, needs a peaceful economy more than ever before to achieve its welfare and development goals. Just imagine, if peace were established, Palestine, like other modern institutions, would even have an advanced central bank capable of issuing its own currency and an independent monetary policy. This could be followed by Israeli-Palestinian cooperation projects in all real and financial sectors.

Furthermore, especially if the peace agreement includes high reparations that Israel will pay to Palestine, this will create a take-off effect in Palestine's socioeconomic development. Indeed, just as the Jewish people, once subject to genocide, received reparations from Germany, so too must the State of Israel pay reparations to the Palestinian people against whom it implemented genocidal policies. While this may be difficult, if not impossible, the Arab economies, rich in petrodollars and the largest customers of Western industry, and all the states, such as Türkiye, that protect Palestine, must join forces and convince Israel and its chief ally, the United States, of the universal ethos of empathy.

Türkiye, due to its shared Ottoman history with Palestine and its economic and strategic ties to Israel, will be at one leg of the peace bridge desired by regional and global pacifists. Therefore, Türkiye's heart is in Palestine, but its eyes are also on Israel (Kalaycı, 2008b: 322). To strengthen its spiritual ties with Palestine and maintain its commercial and strategic interests with Israel, thus making a pragmatic contribution to the resolution of the ancient territorial dispute between Israel and Palestine or to the peace process, Türkiye, especially after 2000, established the "Palestine Economic and Social Cooperation Coordination Office" with the contributions of the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) and

the Union of Chambers and Commodity Exchanges of Türkiye (TOBB), convened the Ankara Forum, developed the “Industry for Peace” project, and collaborated in numerous investment areas, from technology to tourism and culture.

CONCLUSION

Israel is considered the weed of the Middle East, of course, the most valid reason for this is its ancient and new dramatic conflicts with Palestine. These conflicts are unsustainable because they result in many human deaths and great material losses every time, and because they wound the conscience. Israel has disproportionate economic, political, and military power against Palestine, and this situation constantly leads to great defeat and losses for Palestine. Israel’s latest occupation of Gaza resulted in the deaths of more than 50 thousand Palestinians and left behind a ghost city. Israel, which has committed crimes against humanity and has been symbolically convicted in international criminal courts for this reason, must put an end to this bloody history of oppression and be persuaded to make peace. The Jewish state, which emerged from a genocide in World War II, is trying to commit genocide with its own hands against the oppressed Palestinian people with whom it shares the same geography is absolutely contrary to the ethics of empathy and the justice of sharing.

The path to peace is through Zionist Israel shedding its imperial and fascist identity. It is clear that this will not be easy. It is undeniable that Zionism, which is not a Middle Eastern but a European phenomenon, is a powerful tool supported by the US that has served the colonial and imperial purposes of all Israeli governments from the past to the future. Regional peace will be achieved to the extent that Zionism and extreme Arab nationalism allow. If peace is achieved, the political and economic history of the Israeli and the Middle Eastern will be rewritten.

Even though it is a weak possibility and even seems utopian, if Israel makes peace with Palestine, what will be expected from this, and what should be expected?⁹ First of all, the Israeli state should pay great material and moral

⁹ Based on the fact that peace is born from violence and war, answers to this question can be given from different perspectives: i- For insights into the economic impact of violence and the economic benefits arising from improving peace, see IEP, 2025. ii- For theories of war that emphasize the transformation of the never-ending phenomenon of war due to the constant change of actors in the international system and new wars, and that suggest that peace agreements may also undergo a similar transformation, see Büyükkakın-

compensation to the people of Gaza with the financial support of the US, from which it sees imperial privilege. Secondly, Israel should rebuild the city of Gaza, which it has burned and destroyed. Thirdly, a security corridor should be opened immediately for the Palestinian refugees scattered in Middle Eastern countries such as Jordan and Lebanon to return to their homeland. Fourthly, the city of Gaza should be opened to war tourism; Thus, the horrific face of war will be seen by local and foreign travelers, historical memory and anti-war consciousness will develop and will be passed on to future generations.

In the case of Gaza, it is difficult to even construct its political economy framework, just like peace itself. When Israel refuses to be used as a 'weapon' by the US and starts to establish its 'sister economy' with Palestine, peace will prevail in the Middle East. In lands where peace has not been established, *realpolitik* (power politics) covers political economy (distribution politics); the laws of whoever is powerful apply.

In connection with this, as far as can be observed, it is necessary to make persistent efforts to raise a new generation of Israelis who believe in peace and want peace to be achieved, and to establish a moral and just neighborhood law with the Palestinian people. And at the same time, there is an urgent need for the Western press, which is reticent to pave the way for peace and establishes sympathetic relations with the Jewish lobby while keeping its distance from the Palestinian people, but does not refrain from reporting pro-Israeli news, to be reformed in the context of universal journalism.

Finally, Türkiye's presence is important in the regional political and economic climate that has been covered in dark clouds by the occupation of Gaza. In the global chess game that is pregnant with very different scores, Türkiye's regional interests in areas such as trade, tourism, and technological cooperation with Israel should be emphasized, as well as its cultural and religious ties with Palestine. Türkiye, which wants to play a mediating role in the Israeli-Palestinian conflict, must establish a rational balance between these economic interests and its spiritual ties. However, Türkiye should act in accordance with the principles of "positive discrimination" towards the oppressed Palestinian people in the conflicts between Israel and Palestine.

cı, 2021. iii- For the theory, practice, and challenges of democratic peace, which argues that democratic countries are less likely to go to war with each other than non-democratic countries, based on the German philosopher I. Kant and the 19th-century American Monroe Doctrine, see Russett, et al. 1995; Manan, 2014.

REFERENCES

- Anderton, C. H. and Carter, J. R. (2007). Chapter 35 A Survey of Peace Economics. *Handbook of Defense Economics*, Elsevier, Vol.2, 1211-1258, On February 10th, 2025 accessed at: [https://doi.org/10.1016/S1574-0013\(06\)02035-7](https://doi.org/10.1016/S1574-0013(06)02035-7)
- Ateş, D. (2009). Gazze Trajedisi: Sorumluluk ve Kavramların Haklılaştırma İşlevi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 61-83.
- Bauer, Y. (2009). On the Holocaust and Its Implications, The Holocaust and the United Nations Outreach Programme. *Discussion Papers Journal*, NY, 1-9.
- Burstein, D. (1971). Zionism and Israel's Rulers in the Service of Imperialism. *World Marxist Review*, May, 120-128.
- Büyükkakıncı, E. (2021). Yeni Savaşlardan Savaşın Dönüşümüne: Uluslararası Sistem ve
- Aktörlerde Değişimin Sürekliliği. E. Büyükkakıncı (Editör), *Savaşın Dönüşümü Yeni Dinamikler, Aktörler ve Araçlar* içinde (pp. 25-75), Ankara: Liberte (Adres) Yayınları.
- Chang, J. (2023). Israel: How Does the Economic Miracle Able to Happen?. *Advances in Economics, Management and Political Sciences*, 33: 85-93, On February 11th, 2025 accessed at: <https://doi.org/10.54254/2754-1169/33/20231641>
- CIA-Central Intelligence Agency (25 March 2015). *The World Factbook: "Israel."* Washington, On February 12th, 2025 accessed at: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/israel/#economy>
- Credit Suisse Research Institute, (2022). *Global Wealth Databook 2022: Leading Perspectives to Navigate the Future*. Zurich.
- Çağlayan, S. (2004). İsrail Sözlüğü. İstanbul: İletişim Yayınları.
- IEP- Institute for Economics & Peace (2024). *Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World*. Sydney, June, On February 18th, 2025 accessed at: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>
- El-Messiri, A. W. (2024). Israel: Base of western imperialism. *Liberation School*. On April 7th, 2025 accessed at: <https://www.liberationschool.org/israel-base-of-western-imperialism/>
- Global Firepower (2025). *2025 Israel Military Strength*, On April 8th, 2025 accessed at: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=israel#google_vignette
- Hodgson, M. G. S. (1993). İslam'ın Serüveni: Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih, c.3:
- Ateşli Silah İmparatorlukları ve Modern Zamanlar*. (Çev. Çeviri Kurulu), İstanbul: İz Yayıncılık.

IEP - *Institute for Economics & Peace* (2025). Measuring the global economic impact of violence and conflict. On April 7th, 2025 accessed at: <https://www.economicsandpeace.org/research/economics-of-peace/>

Jaber S.S. and Bantekas I.(2023). The Status of Gaza As Occupied Territory Under International Law. *International and Comparative Law Quarterly*. 72(4):1069-1088. doi: 10.1017/S0020589323000349

Lichtman, R. (2008). Scenes from a Nightmare: The Imperialist Construction of Israel. *Capitalism Nature Socialism*, 13(3), 125–146, On April 7th, 2025 accessed at: <https://doi.org/10.1080/10455750208565493>

Kalaycı, İ. (2008a). Avrupalı Türkiye'nin Seçici Orta Doğu Politikası., iç. 4.*Kadir Has Ödülleri*

Kitabı: Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Tarihsel Gelişim Sürecinde Orta Doğu'nun Türkiye Açısından Ekonomik-Politik Önemi ve Geliştirebileceği Politikalar. S. Aybar (Ed.). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 307-355.

Kalaycı, İ. (2008b). *Avrupalı Türkiye Ekseninde Orta Doğu'nun Ekonomi Politikası*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Keskin, F. (2003), Siyonizm. iç. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, c.I: 1919-1980*. B. Oran (ed.), 8.b., İstanbul: İletişim Yayınları.

Klein, M. W. (2005). Studying Texts: A Gemara of the Israeli Economy. *Israel Economic Review* 3(1), 121-47.

Kramer, M. (2017). The Forgotten Truth about the Balfour Declaration. *Mosaic*, On June 6th, 2025 accessed at: https://scholar.harvard.edu/files/martinkramer/files/forgotten_truth_balfour_declaration.pdf

Manan, M. (2014). The Democratic Peace Theory and Its Problems. *Jurnal Ilmiah Hubungan Internasional*, 10(2): 179-194, On April 13th, 2025 accessed at: <https://doi.org/10.26593/jihi.v10i2.1315.%25p>

Maggor, E. (2021). The Politics of Innovation Policy: Building Israel's "Neo-developmental" State. *Politics & Society*, 49(4), 451-487.

Nitzan, J., & Bichler, S. (1996). From War Profits to Peace Dividends: The New Political Economy of Israel. *Capital & Class*, 20(3), 61-94, On April 7th, 2025 accessed at: <https://doi.org/10.1177/030981689606000104>

Nitzan, J. and Bichler, S. (2002). *The Global Political Economy of Israel*. London: Pluto Press, On April 9th, 2025 accessed at: <http://bnarchives.yorku.ca/8/>

Ozili, Peterson K (2025). Impact of the Israel-Hamas War on the global economy. *Munich Personal RePEc Archive* (MPRA Paper No. 123297), On April 7th, 2025 accessed at: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/123297/1/MPRA_paper_123297.pdf

Page, R. (2016). Balfour Declaration. *House of Commons Library Briefing Paper*, No CBP 7766, Nov. 14, On April 7th, 2025 accessed at: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7766/CBP-7766.pdf>

Pathak, A. and Baibourtian, A. (2024). The Economics of Peace: Exploring the Interplay between Economic Stability, Conflict Resolution and Global Prosperity. *The UN Chronicle*, On June 24th, 2025 accessed at: <https://www.un.org/en/un-chronicle/economics-of-peace-interplay-between-stability-conflict-resolution-global-prosperity>

Rougier, B. (2005). The Greater Middle East Project: A Short Moment of International Utopia? *Critique internationale*, 26(1): 79-94. <https://shs.cairn.info/journal-critique-internationale-2005-1-page-79?lang=en>.

Russett, B., Layne, C., Spiro, D. E., & Doyle, M. W. (1995). The Democratic Peace. *International Security*, 19(4), 164–184, On April 8th, 2025 accessed at: <https://doi.org/10.2307/2539124>

Sharaby, L. (2002). Israel's Economic Growth: Success Without Security. *Middle East Review of Int' Affairs (MERIA)*, 6(3), Sept., 25-41, On April 5th, 2025 accessed at: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/meria/shl02_01.pdf

Shehadeh, R. (2006). The Gaza Occupation: Beginnings And Endings. *The Palestine Yearbook*

of International Law Online, 14(1), 13-26, On April 6th, 2025 accessed at: <https://doi.org/10.1163/22116141-900000003>

The Economist (2007). Israel and the Palestinians: Israel's wasted victory. On May 24th, 2025 accessed at: http://www.economist.com/opinion/displaystory.cfm?story_id=9225670

Trabulsi, F. (1969). The Palestine Problem: Zionism and Imperialism in the Middle East. *New Left Review* 1(57).

UBS (2024). *Global Wealth Report 2024: Crafted wealth intelligence*. Zurich, On May 24th, 2025 accessed at: https://mediahandler.broadridgeadvisor.com/media/653843/GW_Report-Digital_09072024v2_Final_SSK_optimized.pdf

WB-EU-UN (World Bank Group – European Union – United Nations) (February 2025). *Gaza And West Bank Interim Rapid Damage And Needs Assessment*, On May 14th, 2025 accessed at: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2025/Gaza%20RDNA_0.pdf

World Atlas (2025), On May 24th, 2025 accessed at: <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-semi-periphery.html>

WPR-World Population Review (2025). Semi-Periphery Countries 2025, On May 22th, 2025 accessed at: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/semi-periphery-countries#title>

GAZZE'DE KAMUSALLIK: FİLİSTİN BİLDİRİLERİNİ JURGEN HABERMAS VE NANCY FRASER'IN KAVRAMLARI ÜZERİNDEN OKUMAK

Publicness in Gaza: Reading the Palestinian Manifestos through the Concepts of Jurgen Habermas and Nancy Fraser

Prof. Dr., Gökhan GÖKGÖZ*

Öz: Jurgen Habermas ve Nancy Fraser, kamusal alan teorisyenleridir. Habermas'ın düşünsel dünyası "burjuva sınıfı", "akıl", "evrensellik" ve "uzlaş" kavramları üzerinden modernist bir izleğe sahipken; Fraser, "cinsiyet", "özdüşünüm", "farklılık" ve "çatışma" kavramları üzerinden postmodernist bir güzergâhı takip eder. Tarihsel ve toplumsal açıdan birbirinden farklı kamusal alan yaklaşımlarına sahip bu iki kuramcının yolu Filistin-İsrail Savaşı dolayısıyla yeniden kesişir. 7 Ekim 2023 tarihinde yoğunlaşan savaş ortamını takiben Fraser ve çevresi, önce felsefecileri sonra dünya kamuoyunu Filistinliler ile dayanışmaya çağırarak bir bildiri yayımlarken; hemen akabinde Habermas ve arkadaşları, İsrail Devletini olumlayan ve İsrail'in var olma hakkını sorgulayan tutumları reddeden bir metin kaleme alırlar. Bu çalışmada her iki bildiride inşa edilen söylem, dilsel biçimleri ve toplumsal bağlamıyla birlikte ele alınmış; bu metinlerde kurulan anlatı, Habermas ile Fraser'ın kamusal alan yaklaşımları ve entelektüel serüvenleriyle birlikte karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Genel olarak bakıldığında, Habermas ve Fraser'ın kamusal alan yaklaşımları ile mevcut savaş ortamında aldıkları entelektüel pozisyon arasında bir tutarlılık olduğu söylenebilir. Habermas, İsrail Devleti etrafında oluşacak ve Yahudilere dönük geçmişteki Nazi zulmünü hep akılda tutacak bir uzlaşmayı rasyonel bir siyasi yaşamın ve evrensel bir ahlaki birliğin temeli olarak konumlandırırken; Fraser, yurttaşların kendi bilinçlerini ve devletlerini İsrail ile ekonomi-politik ve ideolojik bağları esasında sorguladıkları bir özdüşünümü, öteki olanla kurulan saygı odaklı bir teması, diyalog ve iletişimi öne çıkaran kamusal bir konuşmayı esas alır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, İsrail, Filistin, Gazze, Kamusalılık, Jurgen Habermas, Nancy Fraser

Abstract: Jurgen Habermas and Nancy Fraser are theorists of the public sphere. While Habermas's intellectual world has a modernist path through the concepts of "bourgeois class", "reason", "universality" and "consensus"; Fraser follows a postmodernist path through the concepts of "gender", "self-reflection", "difference" and "conflict". The paths of these two theorists, who have historically and socially different approaches to the public sphere, intersect again due to the Palestine-Israel War. Following the intensifying war environment on October 7, 2023, Fraser and his circle published a declaration calling first philosophers and then the world public opinion to show solidarity with the Palestinians; afterwards, Habermas and his friends wrote a text affirming the State of Israel and rejecting attitudes that question Israel's right to exist. In this study, the discourse constructed in both declarations is examined together with its linguistic forms and social context; the narrative established in these texts has been analyzed comparatively together with Habermas and Fraser's public sphere approaches and intellectual adventures. In general, it can be said that there is a consistency between Habermas and Fraser's public sphere approaches and the intellectual positions they take in the current war environment. While Habermas positions a consensus around the State of Israel that will always keep in mind the past Nazi persecution of the Jews as the basis of a rational political life and a universal moral unity; Fraser is based on a self-reflection in which citizens question their own consciousness and state on the basis of their economic-political and ideological ties with Israel, a respect-oriented contact with the other, and a public conversation that emphasizes dialogue and communication.

Keywords: Public Sphere, Israel, Palestine, Gaza, Publicness, Jurgen Habermas, Nancy Fraser

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi, gokhan.gokgoz@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9072-4015
Makale Geliş Tarihi: 27.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 9.07.2025
DOI: 10.59162/tihek.1666465

GİRİŞ

Jurgen Habermas, kamusal alan tartışmalarının kurucu isimlerinden birisi olarak kabul edilir. 1962 yılında kaleme aldığı *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* adlı eserinde bir tarihsel anlatı sunar (Habermas, 1997). 18. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasındaki mukayese üzerinden ilerleyen bir düşünsel çizgide kamusal alan kavramının yükselişini ve düşüşünü kavramsallaştırır. Batı Avrupa'nın merkez ülkelerini, özellikle de İngiltere, Fransa ve Almanya'yı, bilhassa da oradaki burjuva sınıfını merkeze alan, burjuvazinin sınıfsal üssü olarak değerlendirilebilecek kafe ve bulvar gibi simgesel mekânlarda gezinen bu tarihsel okuma, aynı zamanda ideal bir kamusal alan düşüncesinin içerimlerini de barındırır. Habermas'ın kamusal alanı, mikro-özel yaşamın ötesinde devlet ve piyasa gibi makro kavramların da berisinde yer alan orta ölçekli, mezzo bir kavramdır. Buna göre iktidar, devlet, para ve piyasa gibi sistem mekanizmaları aracılığıyla yaşam dünyaları sömürgeleştirilmektedir. Bilgi, çıkarlara bağlı hâle gelmiş; bilim ve teknoloji, idarenin denetimine girmiş; akıl, aydınlanmanın varsaydığı biçimde amaçsal değil araçsal bir niteliğe bürünmüştür. Araçsal rasyonalite, modern bürokrasiyi ve uzmanlık bilgisinden beslenen hiyerarşik yapılanmaları yeniden üreten teknik bir etkinlik olarak çalışır. Böyle bir bilgi çerçevesi içinde düşünce büyütmeyi mümkün kılacak ve toplumsal aktörleri koruyacak kamusal nitelikli kurumlar da büyük bir buhran yaşamaktadır. Buna karşı durmak, toplumsal sisteme ilişkin direniş göstermek ve demokratikleşme talebinde bulunmak için bir sivil alana gereksinim vardır. İşte bu alan; eleştirel ve rasyonel düşüncenin büyütüldüğü, toplumsal öznelerin ve hareketlerin üzerine kurulduğu, politik ve ekonomik mefhumların dışındaki bu alan, kamusal alandır.

Kamusal alan; prensip olarak herkesin erişimine açık, kimsenin dışlanmadığı, rasyonel-eleştirel bir müzakere ortamında gelişir. İnsanı merkeze alan müzakereci bir demokrasi formunun inşası, kamusal iletişim ortamının gerçekleşmesi, iletişimsel çoğulluğun yaratılması, iletişimin enformel şebekelerinin kurulması ve en nihayetinde demokratik bir siyasal kültürün yaratılması mümkündür ve tüm bu mümkünlerin üzerinde yükseleceği zemin kamusal alandır. Sistemin buyruklarına karşı öznel deneyimleri dolaşıma sokmak, insanlar arasındaki bir anlama çabasını yaşama geçirmek bu alanda mümkün olur. Bir konuşma ve tartışma alanıdır; aklın özgürleştirici boyutunu öne çıkaran, iletişimsel bir eylemi varsayan, bir tür "ideal söz" arayışında olan, gücünü ortaya koyduğu argümanın derinliğine borçlu olan bir diyalog mekânının adıdır. Habermas'ın modernitenin doğurgularından biri olarak "araçsal akıl" kavramına, bir başka deyişle yaşamın geri kalanını akıl olgusuna indirgeyen özcü kavrayışa karşı aklın özgürleştirici

boyutunu öne çıkarması ve bunu iletişimsel eylemde araması onu yeniden eleştirel teori ve Frankfurt Okulu kuramcılarıyla yakınlaştırır: “Şeyleşmiş bilinç yapılarının temelinde araçsal akıl vardır” (Habermas, 2001: 398).

Bununla birlikte her “söz” ve “konuşma” ediminde bulunduğumuzda belli ilkeler üzerinde de mutabakat gösteririz. Habermas, bu ilkeleri “anlaşılabilirlik, uygunluk, gerçeklik, hakikat” olarak sıralar (Habermas, 1979: 22-24). Anlaşılabilirlik, ortak bir dilsel gramer üzerinden gerçekleşecek akışı ifade eder. Uygunluk, yerleşik bir iyi anlayışında temellenmeyen ve/veya köktenci olmayan, farklı iyi anlayışlarına açık, herkes için makul bir konumlanışı ifade eder. Gerçeklik, yaşamla kurulan epistemolojik ilişkidir; her birey ve toplumsal grup için değişen bir pencereden bakılan, o pencerenin sınırları dolayısıyla da kısmi ve eksik olduğunun bilincinde olan bir zaviyeyi işaret eder. Hakikat ise subjektif ve öznel nitelikteki bu gerçeklik anlayışlarını birbirine bağlayan, hepsinin ötesindeki bir yere bakan, varlığını ancak sezgisel ve tinsel olarak duyumsayabileceğiniz bir öte-alana atıf yapar. Bir iletişimsel eylemin, söylemin, anlatının, müzakerenin, söz veya konuşma pratiğinin hem dilin kendisine hem de o dili konuşan öznelere dair bu ilkeler üzerinden dolayımlanan bir farkındalık veya içtenliğe sahip olması beklenir. Ancak burada hissedilen samimiyet, farklı olana dönük müzakereci çağrı ve çok-kültürlülük eğilimi, Habermas’ın dünyasında bir adım sonra bozulur; bütün bunların, sınırlarını ulusal olanın belirlediği tek, bütüncül, merkezi bir kamusal alanda olabileceğine ve her bir müzakere ediminin mutlak suretle uzlaşa ve/veya konsensüsle bitmesi gerektiğine dair otoriteren bir yönelim onun yerine geçer.

Nitekim Nancy Fraser’ın (2004) ilk itiraz noktası da burasıdır. Rekabetin ve çoğul bir kamu düşüncesinin yerine uzlaşmayı koyan, buradan da demokratik bir alana ulaşılacağını düşünen tek ve kapsayıcı bir kamusal düşünce ona göre hatalıdır. Toplumu oluşturan farklı kesimlerin, toplumsal sınıf ve kültürel kimliklerin, farklı dinsel-cinsel-dilsel aidiyetlerin uzlaşmaya bükülen tek bir kamusal alana doğru akmaları değil, kendi inşa edecekleri ve kendilerini en iyi şekilde temsil eden farklı kamulara katılabilmeleri gerekir. “Kamuların hudutsuz karakteri ve kamusal yönelimi, bireylerin birden fazla kamuya katılmalarına ve farklı kamulara üyeliklerin kısmen örtüşmesine elverir. Bu ise en azından ilke olarak kültürlerarası iletişimi olabilir kılar” (Fraser, 2004: 122). Bu vasıta ile hem bu çoğul kamular arasında hem de bu çoğulluk ile ulusal alanın bünyesinde kurulan merkezi kamu arasında sağlıklı bir diyalogun gerçekleşmesi mümkün olur. Ana kamuda temsil olunan normatif ve sabit söylemler ile Habermas’ın dünyasında ‘ikincil’ sayılan öteki unsurlar bu vasıta ile konuşabilir ve onları motive eden, gündelik veya politik yaşamlarını daraltan engeller böylece aşılabılır. Dolayısıyla

Fraser, uzlaşıya bükülen tek, sabit, bütüncül ve merkezi bir kamusal alan düşüncesinin yerine çoğul, heterojen ve farklı anlam dünyalarına kapı aralayan rekabet hâlindeki dinamik kamusalılıklar düşüncesini koyar. Hatta iletişim ve medya, tam da bu söz konusu çoklu kamusalılıklara imkân tanıyan bir ortam olma potansiyelinden dolayı önemlidir.

Habermas ile Fraser arasındaki bu ayrımın gerisinde felsefi bir başkalık yatar. Zira Habermas, toplumda eşitsizlik ve statü farklarının olduğunu kabul etmekle birlikte kamusal alanda bu farkların parantez içine alınabileceğini, dışarıda bırakılabileceğini ve eşitmiş gibi davranılabileceğini varsayan, esasen liberal bir ilkeye yaslanır. Oysaki Fraser’a göre kamusal alanın herkesin erişimine açık olması, herkesin oraya açık bir şekilde erişebildiği anlamına gelmez. Bir kavramın potansiyel olarak vadettiği anlamlar ile edime dönüşen pratikler arasında büyük bir açıklık bulunur. Bu sebeple “açık erişim” vurgusu kadar bunu mümkün kılacak bir toplumsal eşitlik nosyonuna da ihtiyaç vardır. Bu nosyon biçimsel bir niteliğe haiz de değildir; zira yasa önünde eşitliğin garanti altına alındığı, kesintisiz tüm yurttaşlara formel haklar tanıyan, farklı sınıf ve kimliklere dönük ayrımcılığı yasaklamış modern ve demokratik toplumlar da dahi gündelik yaşamın çatlaklarına sızan, bir dille, konuşma biçiminde veya ten renginde açığa çıkan kültürel ayrımlar ve buradan türeyen tahakküm biçimleri görülebilir. Bu hâliyle açık erişim, gündelik yaşamdaki bu tür örtülü eşitsizlikler karşısında bir anlam ifade etmez. Dolayısıyla Fraser, -Habermas’ın tersine- kamusal eşitliği dışarıdaki toplumsal eşitsizliği telafi eden bir görünüm olarak değil, toplumsal eşitliği kamusal diyalogun bir tür ön koşulu ve başlangıç noktası olarak ele alarak post-liberal bir müdahalede bulunur.

I. KAMUSALLIK DÜŞÜNCESİ VE KAVRAMSAL KARŞILAŞMALAR

Jurgen Habermas’ın kamusal alana dair işaret ettiği vurgular, aynı zamanda modernitenin tarihsel akışından ve mekânla kurduğu ilişkiden de izler taşır; bu sebeple örneğin kafe ve bulvarlar, simgesel mekânlardır. Modernite, en geride bir fikir; geçmiş, şimdi ve gelecek üzerine yeni bir düşünme biçimi; hayatla yeni bir ilişkilene tarzı ve eskisinden farklı bir epistemolojik kurgu olarak düşünülebilir. Akıl ve rasyonel düşünceyi merkeze alan bu zihinsel muhteviyat, endüstrileşme süreciyle birlikte yeni üretim bölgelerinin ve modern şehirciliğin doğmasını da beraberinde getirmiştir. Buharlı makinelerin kullanımı endüstrileşme sürecini başlatmış, demiryolları geçtikleri bölgeleri üretim alanlarına dönüştürmüş, kırlardan kentlere doğru bir göç dalgası başlamış ve buralarda yeni kentler kurulmuştur. Modern döneme geçişin en önemli merhalelerinden biri olan

ve karşılığını laiklik düşüncesinde bulan gündelik hayatın sekülerleşmesi olgusu mimaride de kendini göstermiş, dini otoritenin sivil alan üzerine düşen gölgesi yeni bir mekân anlayışıyla azaltılmaya çalışılmıştır. İşte böyle bir zihinsel ve toplumsal dönüşümün en önemli mekânsal uğraklarından ikisi, kafe ve bulvarlardır. Eski mekânlarda yerleşik kalın duvarların yerini Paris'in yeni kafelerinde cam duvarların ve vitrinlerin almasıyla birlikte iç mekânın dışa açılması ve böylece o geleneksel kasvetinden kurtulması amaçlanmış olsa da özel alan ile kamusal alan arasındaki sınırlar belirsizleşmiş, kendi mahreminde deneyimlenmesi beklenen ilişkiler dışarıdaki toplumsal aktörlerin bakışına açılmıştır. Bulvar, tam da bu dışarıdaki aktörlerin üzerinde gezindiği yerdir.

Bulvar, Paris'in bulvarları, geleneksel şehrin modernleşmesindeki en belirleyici uğraklardan birini oluşturur. 19. yüzyılın ortasında eski bir Ortaçağ kentinin bağrında muazzam bir bulvar ağı ortaya çıkar. Trafik, bu bulvarlar sayesinde şehir merkezine doğru akmaya başlamış ve şehir yeni bir estetik görünüme kavuşmuş olsa da o zamana değin kentin çeperlerindeki korunaklı hücrelerinde yaşamış insanları yerinden etmiş, yüzyıllardır birer bellek mekânı olarak inşa ettikleri mahalleleri yıkıma uğratmış, bütün bu kentsel dönüşüm bir yandan etkileyici bir görsel ve duyuşsal seyirlik yaratırken diğer yandan birbirinden farklı toplumsal öznelerin karşılaşmasını da zorunlu hâle getirmiştir. Bir seyirlik kent olarak Paris ve onun kafeleri ile bulvarları, şairler ile yazarların ve fotoğrafçılar ile ressamların beslendikleri birer kamusal alan hâline gelirken, diğer taraftaki zorunlu karşılaşmalar bir sıkıntıyı, Baudelaire'in deyişiyle "Paris Sıkıntısı"nı (2003) bünyesinde taşır hâle gelmiştir. Charles Baudelaire, *Gözler Ailesi* adlı fragmanında özellikle bu sıkıntıya işaret eder (Baudelaire, 2003: 84-86). "Baudelaire'in paçavralara bürünmüş ailesi, yıkıntıların arasından çıkagelir ve sahnenin orta yerine yerleşir. Sorun onların öfkeli olmaları değildir. Sorun çekip gitmemeleridir sadece. Onlar da ışıktan bir yer istemektedir" (Berman, 1994: 209). Paris, modern bir kent ve/veya modernitenin kenti olarak inşa edilirken geleneksel kent yoksullarının dünyasında bir pencere açmış, şehrin ve hayatın geri kalanının neye benzediğini görmelerini sağlamış ancak aynı zamanda onların içe dönük ve kapalı dünyalarını yıkmış, pencereden bakarken aynı zamanda bakışın bir nesnesi olmalarını mümkün kılmıştır. Işıkları ve yıkıntıları aynı yerde buluşturan bu homojen tasavvur, bu ikilik –bir rakam olarak iki (2)- esasen modern olana ruhunu veren şeydir.

Nitekim Habermas da aynı homojen tasavvurla konuşur. Buna göre 18. yüzyıl, özel ile kamusal alanın birbirinden ayrıldığı, burjuva insanların görece eşit bir biçimde yazınsal ve toplumsal meselelere dair rasyonel ve eleştirel tartışmalar yapabildikleri, bu izlekteki herkesin erişimine açık bir kamusal alan idealini

içerisinde barındırırken; 19. yüzyıl bu idealin büyük ölçüde çöktüğü, özel olan ve kamusal olan arasındaki sınırların belirsizleştiği, toplumun “yeniden feodalleştiği”, kitle iletişim araçları dolayısıyla giderek yüzeysel ve sığ hâle gelen bir görünüme tekabül eder. Elbette bu dönüşümün farklı bağlamları var: Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan metalaşma ve yabancılaşma gibi toplumsal olgular, burjuvazi sınıfının aristokrasi ve ruhban sınıfıyla kurduğu o eski dönüştürücü diyalektiği kaybetmesi ve giderek otoriterleşmesi, geleneksel toplumda yerleşik kurumların ve kültürel bağların yerine modern dönemde o denli güçlü bir ilişki repertuarının konulamamasının beraberinde getirdiği ahlaki kriz, en nihayetinde moderniteye şeklini veren akıl ideasının giderek kendi içine kapalı ve mitsel bir hapishaneye dönüşmeye başlaması bu bağlamları oluşturur. Dolayısıyla yeni dönemdeki bu ekonomi-politik, toplumsal-sınıfsal ve ahlaki-kültürel dönüşüm, bir bütün olarak etkisini insanların bir aradalığında ve kamusal alanda göstermiştir. Aydınlanma ve modern akıl, vadettiği dünyayı inşa edememiş ve tıpkı kendisinden önce olduğu gibi insana rağmen işleyen bir toplumsal sistemi yeniden üretmiştir. Frankfurt Okulu düşünürleri Adorno ve Horkheimer (2010) tarafından *Aydınlanmanın Diyalektiği* olarak işaret edilen, Habermas’ın da “toplumun yeniden feodalleşmesi” olarak tanımladığı süreç esasen budur (Habermas, 1997: 256-308). Nitekim Habermas’ın Frankfurt Okulu’nun son dönem kuramcılarından birisi olarak kabul edilmesinin de buradaki kavramsal ortaklık sebebiyle olduğu söylenebilir.

Habermas (2001), ikinci dönem yazılarında bu tarihsel okumasını bir adım daha ileriye götürür ve günümüz postmodern toplumunu da analizine katar. Kaldı ki kamusal alan kavramının literatürde önem kazanmasının, bir toplumsal-politik arayışa mazhar olmasının, en nihayetinde Habermas’ın vurgularının yeniden hatırlanmasının nedeni de bu dönemde ortaya çıkan bazı ekonomik, politik ve toplumsal değişimlerdir. Kapitalizmin tarihinde önemli bir yapısal kırılma yaratan 1973 Krizi ve sonrasındaki yeni büyüme retoriğiyle birlikte gündeme gelen neoliberalizm, bu değişimlerin ekonomik olanına tekabül eder. Amerika ve İngiltere gibi merkez ülkelerin ardından 1980 sonrası dönemde Türkiye’yi de içine alan bu neoliberal çevrim, serbest piyasa ve deregülasyon politikaları çerçevesinde yeni bir döngü yaratır. Piyasa mantığının bütün gündelik yaşama sızdığı, yeni çalışma ilişkilerinin biçimlendiği, devletin yeniden yapılandığı ve bu süreçte daha evvel bünyesinde topladığı eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlardan yavaş yavaş çekildiği, girişim ve rekabet kavramlarının önem kazandığı, mevcut uzmanlıklara piyasanın talep ettiği yeni becerilerin eklenmesinin zaruri olduğu

böyle bir süreç, anlaşılacağı üzere bireyler üzerindeki toplumsal yükü ziyadesiyle arttırmıştır.

Belki buradaki ekonomik vurguyla da ilişkili biçimde politik değişim, 1990'lı yılların başında Sovyetlerin yıkılması, iki kutuplu dünyanın çökmesi, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve en nihayetinde ABD'nin bir tür 'imparatorluk' olarak rühdünü tüm dünyaya ispat etmesidir. ABD ve diğerleri şeklinde dünyayı yeniden ikiye bölen bu yeni küresel kompozisyon hem parasal hem de ideolojik olarak sınır çizgilerini yeniden tanımlamıştır. Dünya insanlığının düşünsel ve maddi ufkunu yeniden tayin eden, ülkelere zorunlu bir patika öneren bu tasavvur, bireylerin ve toplumların üzerindeki yükü daha da arttırmıştır. Ekonomik ve politik alanda bunlar olurken tarihsel olarak belki bir adım gerideki toplumsal ve kültürel değişimler de dikkat çekicidir. 1960'lı yılların başında sanat çevrelerinde ortaya çıkan yeni kültürel akımlar ve 1960'lı yılların sonundaki yeni toplumsal hareketler, beğeni ve talepler noktasında eskisinden farklı bir dünyayı imler. Modern topluma içkin kitlesel, homojen ve büyük anlatılar, postmodern toplumun bireysel, heterojen ve mikro hikâyeleriyle yer değiştirmektedir. Kamusal alan kavramı, böyle bir perspektiften çıkışını arayan toplumsal dünya için bir anahtar gibi görünür. Habermas, böyle bir dönüşüm sürecinde dahi hâlâ aynı homojenlikle konuşur.

Nancy Fraser ise hem bu homojenlik arzusuna karşı çıkar hem de “toplumsal eşitlik” fikrini Habermas'ın ifade ettiğinden farklı bir yerde kurar. Buna göre Habermas, kendi kamusal alan anlatısını kurarken yalnızca tarihsel bir izlek çizmemiş, bununla birlikte ideal bir kamusal alan fikrinin içerimlerini de işaret etmiştir. İdeal bir yerden çerçevesi çizilen ve toplumsal sınırları belirginleştirilen bu anlatının hegemonik öznesi olarak burjuvazi görünür. Aristokrasi ve ruhban sınıfı karşısında yükselmekte olan bu hegemonik öznenin dışındaki sınıfların pek bahsi geçmez. Örneğin işçi sınıfı, yalnızca kentli alt sınıfları temsil eden bir kategori olarak “pleb” biçiminde işaret edilir (Habermas, 1997: 11). Habermas'ın düşüncesinin daha sonraları “burjuva kamusal alanı” olarak sabitletmesini sağlayan, analizin merkezine burjuvazi sınıfını koyan, kültürel beğenileri ve toplumsal pratikleri itibarıyla ayırım çizgisini burjuvazinin hemen yanından çeken, en nihayetinde o dönemde mevcut farklı kültürel varoluşlara ve toplumsal özne konumlarına rağmen kamusal alanı burjuvazinin bir tür sınıfsal üssü olarak okuma hâli, yaslandığı “eşitlik” ve “erişim” fikrine rağmen oldukça dışlayıcıdır; hatta bizatihi bu dışlayıcılığı vasıtasıyla kendini var eder. Fraser'ın buradaki epistemolojik zaviyesini belirleyen, onu motive eden kilit eksen “cinsiyet eşitliği” kavramıdır. Anlaşıyor ki “kamusal alana katılım üzerindeki formel kısıtlamaların kaldırılması, pratik olarak katılımın genişlemesini sağlamaya yeterli olmuyor. Tersine, kadınlar

ve işçiler, formel olarak katılım hakkını aldıktan sonra bile kamusal tartışmanın kapsamı özel ekonomik alan ve eviçi özel alan gibi kavrayışlarla engellenmektedir” (Fraser, 2004: 127).

Habermas’ın idealize ettiği 18. yüzyıl kamusal yaşamına daha yakından bakıldığında öne çıkan burjuva sınıfı dışında farklı birliktelikler yok mudur? Vardır. Hatta bu bir araya gelişler, içerdikleri alternatif konuşma biçimleri ve davranış repertuvarları itibarıyla burjuva kamusuna rakip bir anlatıyı da temsil ederler. İşçi sınıfı kamuları, köylü kamuları ve elbette kadın kamuları bunlar arasında sayılabilir. Merkezi kamunun kurulduğu resmi alandan dışlanmış olmalarına rağmen alternatif gönüllü birlikler ve/veya sivil toplum kuruluşları marifetiyle bir şekilde karşıt bir kamusal deneyimini büyütmüşlerdir. Bu çabanın kimi zaman egemen konumda olan burjuvazinin ve hatta burjuva erkeklerin yöntemlerini taklit etmesi, onların yerleştikleri dernekleri model alması, kadınların kendi babalarından ve/veya dedelerinden aldıkları mirası kendi kavramları için bir zemin olarak kullanması mümkün olsa da neticede bir tür kamusal alanlar çokluğunun da işaretidir. Anlaşılan o ki Habermas, bu kamusal alanlar çokluğunu ihmal etmiş, burjuvazinin merkezinde olduğu liberal kamusal alan dışındaki biçimleri kendi arayışının dışında tutmuştur. Böylece serbest erişim ve eşitlik nosyonlarına rağmen burjuva kamusal alan düşüncesinin içerdiği bir dizi cinsiyetçi dışlama pratiğini de kendi entelektüel dünyasında yeniden üretmiş olur.

Sınıf ve cinsiyet kavramlarının bu yan yana gelişini özellikle önemli; zira Fraser ve çevresine göre, Habermas’ın idealize ettiği Batı Avrupa ülkelerinin kamusal alanlarındaki cinsiyetçi dışlamalar sınıf oluşumu sürecinde temellenen diğer dışlamalarla bağlantılıdır. Örneğin Fransa’da, Fransız Devrimi’nin ortaya koyduğu büyük anlatıya ve Fransa bayrağında da temsil edilen eşitlik-özgürlük-adalet vurgularına rağmen devrim sonrasındaki Fransa kamusal yaşamında kadının belirgin bir yeri yoktur. Zira yeni cumhuriyet, kadınlık ile kamusalılığı birbirinin zıttı olarak değerlendirmiş, eskinin geleneksel cinsiyet kurgularını yeni rejimin toplumsal kodlarına ilişirmiştir. Kamusal alanda var olmak ve politika yapmak, ağırbaşlı, erdemli ve rasyonel bir tavrı gerektirirken kadınlar hem mekânsal hem de moral olarak bunun uzağında bir yere konumlandırılmıştır (Landes, 1988). Bu örnekler Habermas’ın işaret ettiği biçimde İngiltere ve Almanya’yı da içine alacak biçimde genişletilebilir. Buralarda da ortaya çıkan yeni modern toplum, elbette eski arkaik köklerinden uzaklaşmış, aristokrasi ve ruhban sınıfının iktidarına meydan okuyan yeni kavram setleri ortaya çıkarmış, yeni zamanın ruhuna uygun kültürel değerleri tahkim edecek yeni kurumlar inşa etmiş ve sivil toplum kavramını tüm bunların merkezi kategorilerinden biri olarak konumlandırmış

olsa da buradaki yeni kümelenmeler, uzmanlaşmış özneleri içeren organik ve kentli kulüpler, herkesin erişimine açık olmaktan uzaktır.

Bu hâliyle “herkes” aynı zamanda hiç kimseyi içeren boş bir gösteren olarak dilsel ve ideolojik bir yerden kurulmuş; herkesçe erişebilir olmaya atıf yapan kamusal alan da burjuva erkeklerin kendilerini hem eski soylulardan hem de yeni alt-sınıflardan ve diğer madunlardan ayrı bir yerde konumlandırabilmesinin imkânını yaratmıştır. Burjuva kamusal alan, yeni seçkinlerin beğenilerini ve dünyayı anlamlandırma tarzlarını içeren -Bourdieu’ün bir ifadeyle (2015)- bir tür “ayrım” mekânı olarak kurulmuş; yeni statü hiyerarşilerini ve yeni ayrım stratejilerini içeren yeni bir görünüme kavuşmuştur. Habermas’ın idealize ettiği ve Fraser’ın ise karşı çıktığı tam da budur; yüzeydeki bu görünümün gizlediği ve tüm modernist tezlerine rağmen –hatta bu tezlerle birlikte- kamusal alan kavramının ütöpik bir ideali değil burjuva erkeklerin sınıfsal ve cinsiyetçi egemenliğini meşrulaştırmaya dönük ideolojik bir nosyonu içerdiği düşüncesidir. Eskisinden farklı bir egemenlik formunu yerleştirmek, zor gücüne ve tahakküme yaslanmayan bir hegemonyayı inşa etmek, ideolojik ve mitsel içeriğe sahip bir gerçeklik dünyası kurmak, en nihayetinde hâlihazırda iktidar olanların egemenliklerini yeniden üretmek ve dışarıda kalan madunların rızasını imal etmek için bir alana ihtiyaç vardır; burası kamusal alandır.

II. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ: FİLİSTİN BİLDİRİLERİNİN DİLİ ÜZERİNE

Filistin ve İsrail arasındaki savaş hâli, Hamas’ın İsrail’e yönelik olarak 7 Ekim 2023 tarihinde başlattığı *Aksa Tufanı* harekâtıyla birlikte giderek yoğunluğunu arttırmış ve hemen akabindeki *Demir Kılıçlar* operasyonu ile İsrail Devletinin Filistin Halkı üzerindeki soykırım niyetini belli eden bir çerçeveye bürünmüştür. Modern toplumun yüzyıllar boyunca inşa ettiği hümanist değerleri, insan hakları ve adalet fikrini çürüten, sivil halklara ilişkin asgari ahlaki ve insani ölçütleri görmezden gelen bu anlayış esasen tüm insanlığa karşı açılan bir savaş hâlini almıştır.

Birbirinden farklı epistemolojik zaviyelere sahip iki kamusal alan kuramcısı, Jürgen Habermas ve Nancy Fraser, Filistin-İsrail Savaşı’nda yeniden karşı karşıya gelir ve yayımladıkları bildirilerle birlikte kavramlarının tarihsel-toplumsal anlamlarını da deşifre eden bir mücadele başlar. Bu çalışmada her iki bildiride inşa edilen söylem, dilsel biçimleri ve toplumsal bağlamıyla birlikte ele alınmış; bu metinlerde kurulan anlatı, Habermas ile Fraser’ın kamusal alan yaklaşımları ve entelektüel serüvenleriyle birlikte karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

III. TARTIŞMA VE BULGULAR

A. FRASER VE ÇEVRESİ: ÖZDÜŞÜNÜM, SAYGI VE KAMUSAL KONUSMA

Nancy Fraser ve beraberindeki 87 düşünür, 1 Kasım 2023 tarihinde *Filistin için Felsefe* başlığını taşıyan bir bildiri yayımlar (*Filistin için Felsefe*, 2023)¹:

“Bu satırları yazdığımız sırada Gazze’de bombalar 8,500’den fazla insanın ölümüne neden oldu. Sizler bu yazıyı okuduğunuzda bu sayı çoktan artmış olacak (...) Binlerce kişi enkaz altında mahsur kaldı. Bölgeye yönelik kuşatma sebebiyle üç haftayı aşkın bir süredir gıda, su, ilaç, yakıt ve elektrik kesilmiş durumda. Kuzey Gazze’de yaşayan bir milyon kişi, hava saldırıları ve devam etmekte olan kara harekâtı öncesinde, gidecek güvenli bir yer yokken, evlerini terk etmeye zorlandı. Bu noktada ikinci bir ‘nakba’dan bahsetmek tüyler ürpertici ve yerinde olacaktır. Vicdan sahibi insanlar bu vahşete karşı seslerini yükseltmekle yükümlüdür. Bu atılması zor bir adım değildir; bizim için çok daha zor olan şey, sessizlik ve suç ortaklığı içinde gelişmekte olan bir soykırıma sırtımızı dönmek olacaktır.”

Nancy Fraser ve çevresinin imza metnine yakından bakıldığında öne çıkan bazı söylem parçalarının olduğu görülebilir, nitekim bu söylemlerin Fraser’ın entelektüel dünyasında da bir karşılığı vardır. Öncelikle metnin kaleme alınma amacı “Kendi hükümetlerimizin tüm finansal, materyal ve ideolojik desteğiyle İsrail tarafından Gazze’de gerçekleştirilen ve hızla tırmanan katliamı kınamak” olarak çerçevelendirilmiştir (FİF, 2023). Burada yalnızca katliam yapmayı en baştan arzulayan bir devlet formu olarak İsrail Devletine ilişkin bir atıftan ve bu hâliyle dışarıdaki savaş ortamına kendi korunaklı alanından bakan bir tespitten ziyade kendisini ve o kendiliği çevreleyen ekonomi-politik ve ideolojik ortamı da sürece dâhil eden bir okumanın yapıldığı anlaşılıyor. Bir tür “özdüşünüm” olarak ifade edilebilecek bu tavır, modern bilimin kuruluşundaki rasyonalist yaklaşımı ve özne-nesne ikiliğini kıran bir bilgi biçimine de tekabül ediyor.

Nitekim Fraser ve çevresi, imza attıkları metne *Filistin için Felsefe* başlığını veren ve özellikle felsefecilerden oluşan bir grup olduğundan buradaki bilgi biçiminin felsefe disiplinine dair bir sorgulamayı da içine alması kaçınılmazdır. Metinde ifade edildiği üzere, “Felsefe disiplini son zamanlarda felsefenin tarihsel olarak dışlayıcı uygulamalarıyla yüzleşme ve acil adaletsizliklerle doğrudan ilgilenme konusunda takdire şayan adımlar atmıştır” (FİF, 2023). Buradaki vurgu ilk olarak felsefeyi de içine alacak biçimde “düşünen insan” ile “eyleyen insan” arasındaki büyük yarılardan besleniyor. Sadece kavramlarla ilgilenen, düşünme edimini

¹ Bundan böyle metin içerisinde “FİF, 2023” olarak gösterilecektir.

toplumsal bağlamından uzakta kendi içindeki kapalı bir kategori olarak okumaya çalışan, gündelik pratikleri dışarıda bırakan bir hâlin karşısına toplumsal eylemi ve kamusal alanda bir arada olmayı koyan, yalnızca kavramların dünyayı daha insani kılmayacağını ve onun için harekete geçmeyi gerektireceğini varsayan, nitelikli konuşmayı ve farklı bir sözü dolaşıma sokmayı da bunun bir gereği olarak olumlayan bir yaklaşımdan bahsediliyor. Ne için? İmza metninde de söylendiği üzere “suç ortaklığı ve sessizliğin üstesinden gelmek için” (FİF, 2023).

İkincisi -belki ilkiyle de ilişkili biçimde- Batı rasyonalitesi ve onun evrensel akıl ideasına dönük bir sorgulamayı içeriyor. Geleneksel olandan kopuşu, tinsel olanla kurulan mesafeyi, yeni bir toplumsal kurguyu içeren ve içeriği Batılı değerlerle doldurulan bu tümel evrensellik düşüncesi, tekil ve içsel olanı anlamakta, Batı dışı coğrafyanın sezgisel dünyasını okumakta, rasyonel çerçevenin dışına taşan insani devinimleri bilim diline tahvil etmekte yetersiz kalmıştır. Esasen Batılı İsrail ile Doğulu Filistin arasındaki denklik, akıl ile tin arasındaki bir diyalektiğin sonucudur. Bu tümel evrenselcilik, Şeyla Benhabib’in buna ilişkin açtığı kuramsal parantezde olduğu gibi ahlaki yan yanallığa, aynı değerler etrafındaki bir aradalığa, barış ve insan hakları merkezli bir ortaklığa ve/veya kültürel değiş tokuşa evrensel düzeyde atf yapan bir “kozmpolitanizm” değildir (Benhabib, 2006). Hayata akıl etrafındaki kibirli bir yerden bakan, evrensel akıl ideasındaki potansiyel unsurları arayan, bu doğrultuda yaşamın geri kalanını bir tür “olmamışlık” hâliyle ilişkilendiren ve en nihayetinde bu olmamışlığı yine Batı aklının tezahürü olan bir silah endüstrisiyle düzeltmeye çalışan büyük anlatı, bu kez İsrail Devletinde temsil edilir. Buna kıyasla rasyonel bir çerçeve dâhilinde anlaşılamayacak içsel, tekil, tinsel ve pek tabii ilkel/yabanıl olanı içeren yeni bir akletme biçimi, bir tür mikro anlatı Filistin tarafına düşer. Fraser ve çevresinin *Filistin için Felsefe* manifestosu bu tarihsel ve toplumsal ayrıma işaret ederek ikincinin yanında yer alır.

Bununla birlikte İsrail ve Filistin meselesini aktüel bir medya gündeminin ötesinde tarihsel bağlamı içerisinde ele almak da ayrıca önemlidir. Küresel haber medyası ve onun gerçeklik tahayyülü, ana akım olarak tabir edilen geleneksel bir konumdan bilgiyi ve bir bilgi türü olarak haber olgusunu ele alır. Buna göre haber, nesnel ve objektif bir şeydir; çıkar kavramının uzağında, yansız ve tarafsız olması mümkündür. Liberal basın da bir tür “ayna” misali davranarak habere konu olan toplumsal hadiseleri okuyucuya/izleyiciye aktarır. Bu aktarım rolünü yerine getirirken medyadan beklenen, olay ve süreçlerin özüne herhangi bir müdahalede bulunmaksızın okuyucunun/izleyicinin zihin dünyasıyla bağ kurabilmesidir. Bu geleneksel ve ana akım yaklaşımın karşısına eleştirel teori, bilginin mutlaka

bir çıkarla ilişkili olduğu varsayımıyla çıkar (Horkheimer, 2005). Saf, yansız ve nesnel bir bilginin/haberin olabilmesi yapısal olarak imkânsızdır; hâkim ekonomi-politik sistem, medya ortamının sınırları, habercinin ideolojik nitelikleri, haber söyleminin yapısal çerçevesi bilginin özüne müdahalede bulunur ve bu doğrultuda okuyucuya/izleyiciye bir gerçeklik patikası önerir. Bilinmelidir ki bu gerçeklik patikası ile ilişkili olduğu hakikat arasında her surette bir mesafe vardır: Haber söyleminin epistemolojisine kayıtlı yapısal bir mesafe. Bu sebeple hakikat-ötesi toplum tartışması, medya söylemi ve onun gerçeklik anlayışına sıkışmış bir çerçeveye zorunlu olarak ilişkilidir. Yine bu sebeple son dönem medya literatüründe gerçekliğin aktarımından değil medya aracılığıyla gerçekliğin inşasından bahsedilmektedir (Tuchman, 1978).

Benzer biçimde rızanın üretimi, izleyiciyle/okuyucuyla kurulan yansız ve tarafsız bir ilişkiyi değil ona kendini dayatan, tercihin kendi skalasından yapılması konusunda ısrarcı bir hegemonik ilişkiyi işaret eder. Nitekim bütün bu güncel tartışmalar, büyük ölçüde eleştirel teorinin kurucu ekolü olan Frankfurt Okulu'nun görüşlerini takip eder. Bu okulun görüşlerinin Filistin-İsrail Savaşı'na dair söylemleri üzerinden Nancy Fraser ve çevresi tarafından sürdürüldüğü anlaşıyor –Frankfurt Okulu'nun son kuşak temsilcisi olarak gösterilen Jurgen Habermas tarafından değil. Buna göre yalnızca 7 Ekim 2023 sonrasında İsrail halkının yas ve öfkesine odaklanan bir medya söylemi, ancak Filistin halkının senelerdir yaşadığı acıyı ve onun toplumsal nedenlerini ihmal etmek pahasına kurulabilir. Nitekim Fraser ve çevresi, bu medya söylemine tarihsel bir bağlamı işaret ederek karşı çıkar. Buna göre, “Şiddetin tarihi sanki Hamas'ın 7 Ekim 2023'teki saldırılarıyla başlamış gibi davranmak, hem tarihe hem de Filistinli ve İsrailli hayatlara karşı pervasız bir kayıtsızlık sergilemek anlamına gelir. Şiddetin sona ermesi için, şiddeti üreten koşulların sona ermesi gerekir” (FİF, 2023).

“Gazze ablukası 16 yıl; Batı Şeria ve Gazze'nin işgali 56 yıl; tarihi Filistin topraklarında Filistinlilerin yurtlarından ve evlerinden edilmeleri ise, İsrail'in 1948'de etnik-üstünlükçü bir devlet kurulmasından bu yana 75 yıl sürmüştür. Gözlemcilerin -hem uluslararası hem de İsrailli insan hakları grupları dâhil olmak üzere- İsrail'in Ürdün Nehri'nden Akdeniz'e kadar uzanan topraklar üzerindeki kontrolünü artık bir apartheid sistemi olarak nitelendirmeleri boşuna değildir” (FİF, 2023).

Bu tarihsel ve toplumsal bulgular ışığında Fraser ve çevresi üç katmanlı düşünsel bir patika önerir: Özdüşünüm, saygı ve kamusal konuşma. Birincisi, öz-düşünüm; kolektif eylemin başlangıç noktası olacak bu özdüşünüm, kendilik bilgisini sorgulamayı ve kendi hakikati üzerine düşünmeyi içeren felsefi ve ant-

ropolojik bir izleği takip eder. Batılı modern insanın, zihni üzerinde ağırlığını hissettiği bilme ve görme biçimlerinden, ayırım ve kategori ilkelerinden, ikilik ve dikotomilerden arınabilmesi, en azından zihin dünyasına eleştirel bir yerden bakabilmesi için bu özdüşünüm süreci özellikle mühimdir. Çünkü “İçinde yaşadığımız, çalıştığımız ve vergilerimizi ödediğimiz ülkelerin bu derin asimetrik çatışmada sadece ve sadece tek bir tarafı finanse ettiğinin ve desteklediğinin son derece farkındayız. Bu taraf ezilen değil, ezen taraftır” (FİF, 2023). İkincisi, saygı; bu kez kendi bilincine değil öteki üzerine düşünmeyi gerektiren bir kavram olarak saygı, insan olmaktan kaynaklanan ontolojik bir eksiklik ve kısmilik içinde dahi olsa benzer yaşam tecrübesine, gelecek ufkuna ve toplumsal belleğe sahip toplumsal öznelerin birbirine hürmet etmesini ve ötekini bir hak öznesi olarak tanımlamasını içeren bir ilişki repertuvarına atıf yapar. Dolayısıyla “Ürdün Nehri ile Akdeniz arasında yaşayan *tüm* insanların ve sürgündeki Filistinli mültecilerin haklarına saygı gösterilmelidir” (FİF, 2023). Üçüncüsü, kamusal konuşma; birlikte yaşamayı içerecek yeni bir yurttaşlık etiğini, toplumsal ilişkilere dair engel ve potansiyelleri içine alan yeni iletişim örüntülerini, gündelik yaşamın ve mekânsal ortaklığın içerisindeki yeni olanakları büyütebilecek biçimde sorunlar ve çözümler hakkında kamusal alanda açıkça ve korkusuzca konuşabilmek, en nihayetinde herkesin kendi ezberini tekrarladığı bir monolojinin yerine diyalojik bir tasavvuru koyabilmek önemli bir entelektüel tavra işaret eder. Söylenildiği üzere “Bütün herkesi açıkça ve korkusuzca konuşmaya, Filistinlilerin kurtuluşu ve herkes için adalet davasında ilerleme kaydetmek için çalışmaya çağırıyoruz” (FİF, 2023).

Bu çağrının niteliği, Nancy Fraser’ın kendi entelektüel serüveni ve ortaya koyduğu kavramlarla ilişkisi açısından da önemli, zira *kamusal alanı yeniden düşünmek* bu güzergâhın en önemli uğrak noktalarından birini oluşturur. Bu manifesto da bir tarih vurgusu yapar ancak sivil toplum içerisindeki özneler arasında bir hiyerarşi kurmadan, belli toplumsal sınıflara ve/veya kültürel kimliklere öncelik vermeden, söylem ve anlam dünyasını egemen toplumsal grupların çıkarına bükmeden, halkların acısı ve kederi arasında kıyas yapmadan, en nihayetinde mutlaka uzlaşıyla sonuçlanacak nihai bir yer arayışından ziyade sürecin ve yolda olmanın kendisine kıymet veren bir tasavvurla bunu gerçekleştirir. Her türlü şiddete karşı her türlü yaşamı savunan bu kamusal alan tasavvuru, Habermas’ın daha evvel *kamusal alanın yapısal dönüşümü* anlatısında kurduğu ve mevcut gündemde İsrail üzerinden yeniden ürettiği seçici tarih okumasının ve ideal kamusal alan anlayışının anti-tezidir. Bu hâliyle Fraser’ın Habermas eleştirisi hâlen güncelliğini korumaktadır.

Nancy Fraser ve çevresinin yayımladığı bu manifestonun akabinde Almanya'daki Köln Üniversitesi Fraser'a yaptığı misafir profesörlük davetini 5 Nisan 2024 tarihinde geri çekmiş ve söz konusu manifestonun "İsrail'in var olma hakkını sorguladığını" ifade etmiştir (UzK, 2024). "Kapitalist toplumda emeğin üç yüzü" üzerine bir süre dersler vermeyi içeren, Ortadoğu meselesiyle doğrudan ilişkili olmayan, Albertus Magnus'un ismi etrafında gerçekleştirilen ve onun ismiyle müstesna özgürlük, müzakere, açıklık gibi değerleri içermesi beklenen bu davet, tam da modern aklın varsaydığı bir dikotomi ekseninde Fraser'dan önce konumunu gözden geçirmesini istemiş, onu siyah ile beyaz arasında bir tercih yapmaya zorlamış ve sonra bu ikilik kendi bünyesinde toplanacak "bir" uzlaşısıyla sonlanmadığından ilgili daveti geri çekmiştir. Bir akademik alanda var olması zorunlu olan ifade özgürlüğü yanında akademisyenlerin toplumsal hadiselerle müdahil olmasını ve bu yolla sivil yaşamın derinleşmesini içeren entelektüel açıklığı askıya alan bu yaklaşım, esasen kamusal alan tahayyülüne zıt bir toplumsal homojenlik düşüncesini arzular. Amos Oz'un (1983) "Yahudi faşizmi" olarak ifade ettiği, Şeyla Benhabib'in (2000) "sahte evrenselcilik" olarak karşıladığı bu homojenlik arzusu, toplumsal alana yukarıdan giydirilmeye çalışılan bir imgeleme tekabül eder. Toplumsal alanı aşağıda başlayan özneler arası ilişkilerin bir devamı olarak gören ve her türlü konunun tartışılıp yukarıya iletildiği süreçlerin bütünü olarak okuyan bir kamusal fikrinin yerine mutlak uyum ve uzlaşma düşüncesini koyar. Jurgen Habermas'ın kamusal alan düşüncesinde merkezi bir yere sahip olan uzlaşma nosyonu tam da böyle İsrail merkezli popülist bir yere denk gelir.

Fraser'ın perspektifinden bakıldığında ise İsrail Devletinin kendisinde temsil edilen ve politikleşmiş bir Yahudilik ile farklı bakış açılarını, tarih okumalarını, düşünsel yönelimleri, ritüelleri ve mitleri içine alan çok katmanlı Yahudilik geleceği arasında bir ayrım yapmak gerekir. İlki, derinlikli düşünmeyi dışlayan, devletin kurumsal varlığıyla bütünleşmiş, ona kayıtsız şartsız bir bağlılığı içeren, öteki olana tahammülü olmayan, aşırı milliyetçi ve indirgemeci bir çerçeveye sıkışıp bundan dolayı da dışarıya karşı öfke yüklü bir hınç kültürünü büyütürken; ikincisi, başka türlü düşünmenin olanağını sorgulayan, devlette temsil olunan dışında başkalar olabileceğini tartışan, akademik özgürlükleri ve ifade hürriyetini bunun bir türevi olarak algılayan, müşterek mekânları paylaşmak konusunda sahici duygulara ve ortak fikirlere bağlılık gösteren, İsrailiilerin ve Filistinlilerin seslerin kamusal alanda duyulmasını arzulayan, bu çoğulluktan beslenen bir kültürel duruma tekabül eder. Fraser, kendisi de Yahudi kökenli birisi olarak ikinciden yana tavır alır ve düşünsel karşılaşmalara imkân veren bir çerçevenin inşası için bura-

daki sorunun bir kamusal mesele olarak ele alınması gerektiğini savunur. Bunun için de İsrail Devletinde temsil olunan Yahudilik yorumunu sorgulayan her türlü eleştiri ve eylemi ‘antisemitizm’ etiketiyle yaftalamaktan vazgeçmek gerekir.

Filistin halkının yaşadığı acı ve ıstıraba vicdani bir yerden yaklaşan, bir yandan şiddetsizliği savunurken diğer yandan Filistinlilerin kendi kaderini tayin hakkına işaret eden, İsrail ve Filistin sorununu tarihsel bir bağlam üzerinden okuyan, kesintisiz tüm halklar için eşitlik ve adalet fikrini savunan, geçmişte Yahudilere uygulanan Nazi soykırımının bugünü telafi etmek için kullanılamayacağı fikrinden hareket eden her türlü tavrın “antisemitizm” olarak suçlanması Norman G. Finkelstein’in (2011) *Holokost Endüstrisi* kavramını akla getiriyor. Finkelstein’in 2000’li yılların başında aynı adlı kitabında etraflı biçimde ortaya koyduğu bu kavram, kendi ailesi de dâhil olmak üzere Yahudi halkının geçmişte yaşadığı yıkıcı tecrübenin bugünkü konjonktürde nasıl istismar edildiğini, ABD ve İsrail Devleti tarafından ekonomik ve politik çıkarlar için holokostun nasıl araçsallaştırıldığını, Nazi zulmüne maruz kalan başka toplumsal özneler (örneğin; “engelliler”, “çingeneler”, “kadınlar”, “sosyalistler” vb.) olduğu hâlde meselenin Yahudiler tarafından nasıl tekelleştirildiğini, buna karşı olmanın ve tarihe ilişkin sahici bir okuma yapmanın ideolojik olarak nasıl imkânsızlaştırıldığını ve en nihayetinde Batı kaynaklı hümaniter düşünce ve değer sistemini ihmal etmek pahasına farklı düşüncelerin nasıl sessizliğe gömüldüğünü gösterir.

Benzer bir çerçevelendirmeyi, yine kendisi de bir Yahudi olan ve belki de diğer Yahudi entelektüellerden farklı olarak toplama kampı tecrübesini bizzat yaşamış Hannah Arendt’in *Kötülüğün Sıradanlığı* adlı eserinde de görmek mümkündür (Arendt, 2009). Adolf Eichmann adlı bir Nazi subayının 1960 yılında yakalanarak Kudüs’te yargılanması sürecini *The New Yorker* adına takip eden Hannah Arendt, önce bir rapor olarak yayımlanan bu kitabında -biri dolaylı olarak- iki husus üzerine eğilir: Kötülük nedir? Bir entelektüelin kendi halkıyla ilişkisi nasıl olmalıdır? Dava sürecini takip eden bu arayışı boyunca, Nazi subayının da mahkemedeki anlatımları üzerinden bir kuşkusunu dile getirir: Yahudi cemaatinin dini liderlerinin Nazilerle işbirliği yapmış olabileceği ihtimali vardır. Yaşamın iyilik ve kötülük arasındaki bir ikilik üzerinden işlemediğini, bir töz olarak dışarıda belirgin bir kötülük olgusunun ve ondan uzaklığı esasında tanımlanacak bir iyilik hâlinin olmadığını, buradan hareketle de kötülüğün gündelik yaşamın çatlaklarına sızan, en sıradan tercihlere ve beğenilere içkin bir karakter gösterdiğini ifade eder. Bir felsefecinin sorgulamalarını ve zihin dünyasına düşen gölgeleri takip ederek, belki daha büyük felaketleri önlemek maksadıyla da olsa Yahudi liderler de bu kötülüğün tarafında yer almış olabilir. İşte bu noktada “Holokost Endüstrisi”nin

kurumları çalışır; Arendt'in -o zamanlar, tıpkı şimdi Fraser gibi- yerleşik olduğu New School'daki derslerine ara vermesi istenir, Yahudi cemaatinden dışlanır, "antisemitizm" biçiminde yaftalanır.

B. HABERMAS VE ARKADAŞLARI: AKIL, EVRENSELLİK VE UZLAŞI

İlk bildiriye belki de bir yanıt olarak Jürgen Habermas'ın da imzacıları arasında olduğu bir bildiri yayımlanır. Habermas dışındaki bilim insanları Klaus Günther, Rainer Forst ve Nicole Deitelhoff'un da imzasını taşıyan 13 Kasım 2023 tarihli *Dayanışma ilkeleri üzerine: Bir açıklama* başlıklı bildiride şöyle denilmiştir (*Dayanışma ilkeleri üzerine: Bir açıklama*, 2023)²:

"Temel özgürlük ve fiziksel bütünlük hakları ile ırkçı iftiralara karşı korunma hakları bölünmezdir ve herkes için eşit derecede geçerlidir. Ülkemizde her türlü bahaenenin ardına sığınarak Yahudi karşıtı duygu ve kanaatleri beslemiş olan ve şimdi bunları sınır tanımadan ifade etme fırsatı bulan herkes de buna riayet etmek zorundadır."

Habermas'ın da başlangıç noktası esasen aynı yerdir; "antisemitizm" yaftasının uzağında kalmaya çalışır. Geçmişte Yahudilere yönelik gerçekleşen Nazi soykırımı bugünün aktüel gündemine gölgesini düşürür ve bu gölge altında Filistin soykırımını konuşmanın imkânı giderek azalır. Nitekim Habermas, daha eski tarihli bir röportajında İsrail siyasetine ilişkin olarak "Mevcut durum ve İsrail hükümetinin mevcut politikaları farklı bir siyasi değerlendirme gerektirse de bu benim kuşağımdan sıradan bir Alman vatandaşının işi değildir" diyerek buradaki imkânsızlığa işaret eder (Limone, 2012). Habermas ve arkadaşlarının *Dayanışma ilkeleri üzerine: Bir açıklama* (2023) başlıklı bildirisinde de benzer bir izleği görmek mümkündür:

"İsrail'in eylemleri hiçbir şekilde, özellikle de Almanya'da, anti-Semitik tepkileri haklı çıkarmaz. Almanya'daki Yahudilerin bir kez daha can ve vücut tehditlerine maruz kalmaları ve sokaklarda fiziksel şiddetten korkmak zorunda kalmaları kabul edilemez. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin insan onuruna saygı yükümlülüğüne dayanan demokratik ethosu, Nazi döneminin kitlesel suçları ışığında Yahudi yaşamının ve İsrail'in var olma hakkının özel olarak korunmaya değer temel unsurlar olduğu bir siyasi kültürle yakından bağlantılıdır (...) Buna bağlılık siyasi yaşamımızın temelini oluşturmaktadır."

Geçmişte ötekileştirmenin negatif tarafında yer alan toplumsal öznelerin bugün yeni ötekileştirmelerin faili olarak kurucu rol üstlendiği böyle bir ilişki repertuvarında Habermas'ın "müzakereci demokrasi" (1997) ve "iletişimsel eylem"

² Bundan böyle metin içerisinde "DİÜ, 2023" olarak gösterilecektir.

(2001) kavramları da yerleşecek bir düşünsel konum bulamaz. Zira “herkesin erişimine açık”, “ulaşılabilir” ve “kimseyi dışlamayan” bir kamusal alan teorisinin pratik dünyasında ne Gazze’de yıkımla yüz yüze yaşayan Filistinli siviller ne de Almanya’da İslamofobiye maruz kalarak ötekileştirilen Müslümanlar vardır. Zira “Dayanışma, insanlık onuru ilkesinin tüm insanlar için geçerli olması demektir. Bu da bir silahlı çatışmadan etkilenen tüm insanların acı çektiklerini kabullenmemizi ve onunla ilgilenmemizi gerektirir” (*Herkes için insanlık onuru: ‘Dayanışma ilkeleri üzerine. Bir açıklama’ya yanıt*, 2023).

En nihayetinde bu “yokluğu” Habermas ve arkadaşlarının bildiri metninden de görmek mümkündür: Bildiri metni, “ Hamas’ın korkunç vahşeti ve İsrail’in buna verdiği yanıtın yarattığı mevcut durum, ahlaki ve siyasi açıklamalar, bir gösteriler silsilesine yol açmıştır” cümlesiyle açılır (DİÜ, 2023). Tarihsel bir bağlamsallaştırmanın uzağında “ Hamas’ın vahşeti” ile “İsrail’in yanıtı” arasında ahlaki bir tercih yapma konusunda kamuoyunun zorlanma ihtimaline karşı sonraki cümlede ilkesel bir hatırlatma yapılır: “İfade edilen tüm çelişkili görüşler arasında tartışılmaması gereken bazı ilkeler olduğuna inanıyoruz. Bu ilkeler, İsrail ve Almanya’daki Yahudilerle kurulan bir dayanışmanın temelini oluşturmaktadır” (DİÜ, 2023). İsrail’in soykırım niyetini net bir şekilde belli eden çok sayıda politik söyleme rağmen buradaki eylemi bir “yanıt” olarak makul bir yerden okuma ve diğer kutbu da kendiliğinden “vahşet” ile ilişkilendirme çabası, buna ahlaki bir alan açmak için de geçmişten beslenen “dayanışma” ruhuna atıf yapması, esasen Habermas’ın kamusal düşünceindeki “uzlaş” kavramı ve bunun otoriteriyen içeriğiyle son derece uyumludur. Habermas’ın (2007: 76) “Dünya vatandaşları arasında bir dayanışma için güç kullanım yasağının açıkça ilan edilmesi ve ağır insan hakları ihlalleri karşısında ahlaki görüş birliği yeterli olacaktır” cümlesinde yer alan ve bildiri metninde de karşılığını bulan “dayanışma” ve “ahlaki görüş birliği” kavramları esasen böyle bir uzlaşya büküldüğünde anlamlıdır. Buradaki hâliyle dayanışmanın ve ahlaki tutumun sınırlılığı aşıkârdır.

Habermas’ın kamusal alan düşüncesinden dışladığı “şiddet”, buradaki hâliyle “ Hamas’ın korkunç vahşetine” tekabül eder; bundan uzakta bir yerde kurulacak müzakere ve konuşma süreçleri ise kendisi de dilsel bir kavramla mukabele edilen “yanıtta” ve/veya “İsrail’in yanıtında” karşılığını bulur. Nitekim Habermas’ın (2007: 23) “Şiddeti, yeni bir biçimde yeniden üretmeden durdurabilmek için gerekli gücü sadece uzlaşmayı amaçlayarak ve bu amaca yönelik elde edebiliriz” derken de buna yakın bir yere işaret etmiş olduğu, buradaki “yanıtta” temellendirilebilecek bir “uzlaşmanın” amaçlandığı düşünülebilir. Esasen savaş yanlısı bu tutum, onun düşüncesinin Kant’ta temellenen felsefi kökenlerinde ve -daha evvel

de işaret edildiği üzere- “evrensellik” arayışında da kayıtlıdır. Toplumsal yaşamdaki tüm farklılıkları ve hatta çatışmaları, akıl ideası etrafında şekillenen büyük bir anlatı içerisinde yan yana getirme, ilk düzeydeki “vahşi” ve “ilkel” varoluşları daha üst düzeydeki bir yurttaşlık idealinde birleştirme projesi olarak evrensellik düşüncesi, Habermas’ın entelektüel evreninde yapısal bir unsur olarak çalışır. İnsanların ve pek tabii halkların sahip oldukları egolar, sürekli kaos ve rekabete yönelen doğal durumları, ilkel dürtüleri ve hayvansal içgüdüleri rasyonel biçimde örgütlenmiş bir mekanizma tarafından denetim altına alınmalıdır ki, ahlaki bir bütünlük ve dünya yurttaşlığı kavramları ile birlikte bunu mümkün kılacak evrensel düzeyde işleyen bir devlet çatısı oluşturulabilsin. “Doğa bir hayvan türünün akıl sahibi olmasını, birey olarak ölümlü, tür olarak ölümsüz olan bu akıllı varlıklar sınıfının yeteneklerini yetkinleştirmesini istemiştir (...) Aklın gösterdiği yön de, yasadışı vahşilik durumundan çıkmak ve bir halklar federasyonuna girmektir” (Kant, 1982: 120-123). Esasen bir 20. yüzyıl projesi olarak Avrupa Birliği’nin kurumsal ve düşünsel anlamda kendisini –başlangıçta bir tür federasyon imasını da içerecek biçimde- Kant’ın 1795 tarihli *Edebi Barış Üzerine Felsefi Deneme* başlıklı metninde temellendirmesi de büyük ölçüde bu evrensellik iddiasından gelir (Kant, 1960). Bu iddia, Habermas’ın dünyasında da aynı şekilde devam eder. Nitekim Habermas ve arkadaşlarının metninde de belirtildiği üzere (DİÜ, 2023):

“Hamas’ın genel olarak Yahudi yaşamını yok etme niyetiyle gerçekleştirdiği katliam İsrail Devletini bir misilleme yapmaya sevk etmiştir. Temelde haklı olan bu karşı saldırının nasıl gerçekleştirileceği tartışmalı bir konudur; orantılılık ilkele-ri, sivil kayıplardan kaçınma, gelecekte barışa dönüşmesi arzulan bir savaşın yürütülmesi yol gösterici ilkeler olmalıdır. Filistin halkının kaderine ilişkin tüm kaygılarına rağmen, İsrail’in eylemlerine soykırımcı niyetler atfedildiğinde bu değerlendirmeler ve yargı standartları tamamen şaşmaktadır.”

Buradaki zihinsel yönelimi görünür kılan söylem biçimine ve sözcük tercihlerine bakıldığında; taraflar arası ilişkinin “Yahudi yaşamını yok etme niyeti”, “temelde haklı olan”, “misilleme”, “karşı saldırı” sözcükleri etrafında kurulduğu ve “İsrail’in eylemlerine soykırımcı niyetler atfedildiğinde” ifadesiyle bunu parantez içerisine alacak biçimde kapandığı, en nihayetinde anlamın “Filistin halkının kaderine ilişkin tüm kaygılara rağmen” bu kaygıların uzağında bir yerde kurulduğu anlaşılıyor. Filistin halkının olmadığı, bir toplumsal özne olarak Filistinlilerin yüzlerinin görünmediği ve İsrail’in “niyetlerinin” meşrulaştırıldığı böyle bir anlatı içerisinde “orantılılık”, “sivil kayıplardan kaçınma” ve “gelecekte barışa dönüşmesi arzulan bir savaşın yürütülmesi” de yine bir tür “demokratik ethos” olarak yer alıyor. Buradaki hâliyle “niyet” ve “arzu” kavramlarının yan yana gelmesi, Filistin eylemlerinin somut, sabit/kapalı ve yakıcı sözcükler üzerinden

ifade edilirken, İsrail'in konumunun soyut, değişken/açık ve toplumsal göndergesi belirsiz sözcükler üzerinden işaret edilmesinin de altını daha güçlü biçimde çiziyor.

Habermas ve arkadaşlarının çizdiği bu çerçeve, İsrail'in eylemlerine ilişkin yapısal yanlılığı ve söylemin kurulma biçimi, uluslararası hukukun nesnel normları yerine niyet ve arzu dünyasının öznel kategorilerini koyma çabası, en nihayetinde meşrulaştırmak niyetiyle alana çağırıldığı devlet aklını tartışmaya kapalı bir uzam olarak inşa etme yönelimi, içerisinde yine Nancy Fraser'ın da olduğu bir grup entelektüelin itirazı ve bu itirazı besleyen derin bir kaygıyla karşılanır (*Herkes için insanlık onuru*, 2023):

“Tarihten biliyoruz ki, soykırım potansiyelinin varlığı konusunda uyarıda bulunmak onun gerçekleşmesinden sonraki nafile kınamalardan çok daha önemlidir (...) Dayanışmada bulunmak ve insanlık onuruna saygı göstermek, bu uyarıyı dikkate almamız ve soykırım olasılığı konusundaki tartışma ve düşünce uzamını kapatmamamız gerektiği anlamına gelir.”

SONUÇ

Jurgen Habermas ve Nancy Fraser, kamusal alan çalışmalarının iki önemli teorisyenidir. Habermas'ın 18. yüzyıl kamusal alanını burjuva sınıfı üzerinden idealleştiren düşünsel çerçevesine toplumsal ve tarihsel açıdan itiraz eden Fraser, Habermas'ın modern kamusal yaklaşımının karşısına postmodern bir teoriyle çıkmıştır. “Kamusal alan” etrafındaki kavramsal ortaklığa rağmen iki kuramcının düşün dünyasında derin ayrımlar mevcuttur: Habermas için “uzlaş” kamusal alandaki her edimin yönelmesi gereken nihai bir uğrak noktası iken Fraser için kamusal alandaki süreçlerin kendisi ve bu izlekte ortaya çıkması muhtemel “çatışma” pratikleri önemlidir. Habermas'ın anlattığı tarihsel hikâyede “herkesçe erişebilir” bir alan ve “rasyonel tartışma” zemini olarak kurulan kamusal alan esasen burjuva sınıfına özgü biçimde resmedilirken, Fraser bu hikâyeye sınıfsal-cinsiyetçi içeriği nedeniyle karşı çıkmış ve cinsiyet eşitliği odaklı bir kamusal alan tarifine girişmiştir. Habermas, kamusal alanı devlet ve piyasa gibi makro düzeydeki ekonomi-politik kavramların berisinde ve özel yaşam-mahrem alan gibi mikro düzeydeki kültürel kavramların ötesinde orta ölçekli mezzo bir kavram olarak kurarken Fraser bütün bu kurguya karşı çıkmış ve bilhassa özel alandaki cinsiyetler arası karşılaşmaları kamusal tartışmanın merkezine taşımıştır. Habermas, tam da modernist bir vurguyla akıl etrafındaki bir rasyonellik üzerinden evrensel düzeydeki bir kamusal alan ideale ulaşmayı arzularken; Fraser ise farklılığı, ye-

relliği, çokkültürlülüğü, yeni yurttaşlık hâllerini ve yüzünü buna dönecek çoğul kamusalılık biçimlerini vurgulamıştır.

Kamusal alan kavramı etrafında şekillenen ve daha fazlasını da içeren bu kuramsal ayrımın son dönemdeki karşılaşma alanı Filistin-İsrail Savaşı olmuştur. 7 Ekim 2023 tarihi itibarıyla yoğunluğu artan bu savaşa karşı duruşlarını önce Fraser ve çevresi, akabinde de Habermas ve arkadaşları birer bildiriyle göstermiştir. Bildirilerin içeriğine bakıldığında tam da kamusal alana ilişkin ilgili kuramsal ayırmadan beslendiği; savaşın nedenlerini tespit etme, süreci tanımlama ve çözüm önerileri noktasında Habermas ve Fraser'ın düşünsel izleklerini takip ettiği görülmektedir. Buna göre Habermas'ın mevcut savaş ortamını geçmişte Yahudilere dönük Nazi soykırımının bir telafisi olarak okuduğu, “antisemitizm” etiketini taşıyama kaygısıyla İsrail Devletinin Filistin halkına dönük keskin tavırını haklılaştırdığı, yine aynı noktadan hareketle Yahudilerin var olma hakkını diğer tüm “var oluşların” önüne koyduğu ve en nihayetinde “herkese açık” kamusal alan çağrısının özünde herkesi içermediği anlaşılmaktadır. Habermas'ın düşün dünyasında “ Hamas'ın vahşeti” ile “İsrail'in yanıtı” arasında kurulan denklik, Filistin tarafını şiddetle ilişkilendirirken İsrail tarafını dilsel performanslarla yan yana koyan ikilik, bildirinin seslendiği kamuoyunu da bu iki taraftan birini seçme noktasında ahlaki bir tercih yapmaya zorlamaktadır. Habermas'ın merkezi kavramlarından olan “uzlaş”, İsrail Devletinin bünyesinde toplanan bir tür birlik idealiyle temsil olunur; Filistinlilerdeki “ilkellik” ve “arkaik yapı”, ancak bu birlik idealinin küresel düzeydeki bir “evrensellik” biçimi hâlini almasıyla geride bırakılabilir. Fraser ise hem bu İsrail ve devlet merkezli tutumu hem de modern bir zihnin varsaydığı medeni Batı ve ilkel Doğu ayrımını reddeder. Her bir ülke vatandaşını kendi devletleri ile İsrail Devleti arasındaki ekonomi-politik ve ideolojik ilişkiyi sorgulamayı öneren “özdüşünsel”; öteki olanı görmeyi, onun yaşam tecrübesine ve gelecek ufkuna “saygı” duymayı gerektiren; her türlü sorununu tüm tarafların dâhil olacağı ve bir arada yaşamayı yeniden kurgulayan bir “kamusal konuşma” etrafında çözmeyi arzulayan üç katmanlı bir düşünsel-etik patika önerir. Tüm bunlar ışığında Eleştirel Teorinin entelektüel mirasına Jürgen Habermas değil Nancy Fraser sahip çıkar.

KAYNAKÇA

- Arendt, H. (2009). *Kötülüğün Sıradanlığı*, (Çev. Özgür Çelik). İstanbul: Metis Kitap.
- Baudelaire, C. (2003). *Paris Sıkıntısı*, (Çev. Erdoğan Alkan). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Benhabib, Ş. (2000). *Modernizm, Evrensellik ve Birey*, (Çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benhabib, Ş. (2006). Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, *Vatandaşlar*, (Çev. Berna Akkıyal). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berman, M. (1994). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, (Çev. Bülent Peker ve Ümit Altuğ). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, (Çev. Derya F. Şannan ve Ayşe G. Berkurt). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Dayanışma İlkeleri Üzerine: Bir Açıklama* (2023, 13 Kasım). Serbestiyet (Çev. Hasan Ayer): 26 Şubat 2025 tarihinde <https://serbestiyet.com/haberler/ceviri-habermasin-altina-imza-attigi-bildiri-tartisiliyor-dayanisma-ilkeleri-uzerine-aciklama-148471/> Çeviri T. 15 Kasım 2023. <https://normativeorders.net/en/news/principles-of-solidarity-a-statement/> adresinden alındı (Orijinal Metin).
- Filistin İçin Felsefe* (2023, 1 Kasım). Felsefeciler Derneği (Çev. Gencer Çakır), 26 Şubat 2025 tarihinde <https://www.felsefecilerdernegi.org.tr/filistin-icin-felsefe/> Çeviri T. 15 Nisan 2024. <https://sites.google.com/view/philosophyforpalestine/home> adresinden alındı (Orijinal Metin).
- Finkelstein, N. G. (2011). *Holokost Endüstrisi: Yahudilerin Çektiği Çilelerin İstismarı*, (Çev. Utku U. Bulsun). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Fraser, N. (2004). Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Varolan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı, M. Özbek içinde, *Kamusal Alan* (s. 103-133). İstanbul: Hil Yayın.
- Habermas, J. (1979). *Communication and the Evolution of Society*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (1997). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, (Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sançar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Habermas, J. (2001). İletişimsel Eylem Kuramı, (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: Kabalcı Kitabevi.
- Habermas, J. (2007). *Bölünmüş Batı*, (Çev. Dilman Muradoğlu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Horkheimer, M. (2005). *Geleneksel ve Eleştirel Kuram*, (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Horkheimer, M. ve Adorno, T. W. (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği*, (Çev. Nihat Ülner ve Elif Ö. Karadoğan). İstanbul: Kabalcı Kitabevi.

Herkes İçin İnsanlık Onuru: 'Dayanışma İlkeleri Üzerine. Bir Açıklama'ya Yanıt (2023, 22 Kasım). 26 Şubat 2025 tarihinde <https://publicseminar.org/2023/11/a-response-to-principles-of-solidarity-a-statement/> adresinden alındı.

Kant, I. (1960). *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*, (Çev. Yavuz Abadan ve Seha L. Meray). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Kant, I. (1982). Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi, S. Hilâv içinde, *Yazko Felsefe Yazıları* (s. 117-129). İstanbul: Yazko Kitap.

Landes, J. (1988). *Women and the Public Sphere in the Age of French Revolution*. New York: Cornell University Press.

Limone, N. (2012). *Germany's Most Important Living Philosopher Issues an Urgent Call to Restore Democracy*. (2012, 16 Ağustos). Haaretz.

Oz, A. (1983). *In the land of Israel*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Tuchman, G. (1978). *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.

UzK (2024). *Withdrawal of the Albertus Magnus Professorship 2024* (2024, 5 Nisan), 26 Şubat 2025 tarihinde <https://unikoeln.de/en/university/news/news/news-detail/withdrawal-of-the-albertus-magnus-professorship-2024> adresinden alındı.

İNSAN HAKLARI VE SOSYAL HİZMETİN ORTAK DEĞERİ “İNSANLIK”: GAZZE SOYKIRIMI ÖRNEĞİ

The Common Value of Human Rights and Social Work “Humanity”: The Case of Gaza Genocide

Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR* - Doktora Öğrencisi, Semra BULUT**

Öz: Demokrasi ve insan haklarına katkıda bulunup dünya barışını sağlamayı hedefleyen organizasyonlar eşitlik ve adaleti sağlamak amacıyla sözleşmeler, anlaşmalar ve bildiriler hazırlamıştır. Ne var ki gelişme ve kalkınma yoluyla refahın artmasını bekleyen insanlık, aklın ve vicdanın kabul etmeyeceği ihlal örnekleriyle sarsılmıştır. Bunun yakın zamanda bir örneği 7 Ekim 2023'ten itibaren Gazze'de yaşanmıştır. Savunmasız bütün bir halk organize bir kötülükle karşı karşıya kalmış, bebek, çocuk, kadın, yaşlı ve hasta ayrımı yapılmadan tüm sivil insanların temel hakları fütursuzca ihlal edilmiştir. İsrail'in Gazze'deki çok boyutlu soykırım niteliği taşıyan saldırıları, insan haklarını yücelten uluslararası belge ve sözleşmelerin evrensellik iddialarının yanında geçerlik ve güvenilirliklerini de tartışmaya açmıştır. İnsanlık ailesinin insanın onur ve değerini hatırlamaya ivedilikle ihtiyacı bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, odağına insanı alan sosyal hizmet alanının hak ihlallerine karşı tavrını ve sorumluluklarını Gazze örneğinde incelemiştir. Mevcut literatürün taranması, uluslararası ihlal izleme merkezlerinin raporları ile medya haber metinlerinin incelenmesi yoluyla, Gazze halkının maruz kaldığı çok boyutlu hak ihlalleri, insan hakları sözleşmeleri muvacehesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, İnsan Hakları, Gazze Soykırımı, Çok Boyutlu Hak İhlalleri

Abstract: Organizations aiming to contribute to democracy and human rights and ensure world peace have drafted conventions, agreements and declarations to ensure equality and justice. However, humanity, which expects to increase prosperity through development and progress, has been shaken by examples of violations that cannot be accepted by reason and conscience. A recent example of this has occurred in Gaza since October 7, 2023. An entire defenseless population was confronted with an organized evil, and the basic rights of all civilians, including babies, children, women, the elderly and the sick, were brazenly violated. Israel's multi-dimensional genocidal attacks in Gaza have called into question the validity and reliability of international documents and conventions that glorify human rights, as well as their claims to universality. The human family urgently needs to remember the dignity and value of human beings. In this context, the study examined the attitude and responsibilities of the field of social work, which focuses on human beings, against rights violations in the case of Gaza. Through a review of the existing literature, reports of international violation monitoring centers and media news texts, the multidimensional rights violations that the people of Gaza have been exposed to have been evaluated in the context of human rights conventions.

Keywords: Social Work, Human Rights, Gaza Genocide, Multidimensional Rights Violations

* Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
fethi.gungor@yalova.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-2585-0205 [Sorumlu Yazar]

** Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
bulutsemra@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6324-5166

Makale Geliş Tarihi: 22.04.2025, Makale Kabul Tarihi: 13.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1681607

GİRİŞ

Sosyal hizmet alanı hem akademik disiplin hem de mesleki açıdan insan haklarını benimseyerek insanın değerini ve onuruna saygıyı temel almaktadır. Mikro, mezzo ve makro düzeyde küresel sosyal adaleti, eşitliği ve barışı teşvik ve tesis etmek için çalışan sosyal hizmet, insan haklarını gözetmeyi bu misyonu yerine getirebilmenin ilk aşaması olarak kabul eder. Nitekim sosyal adalet, özgürlük, eşitlik, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal iyilik halini artırmak, güçlendirmek, farklılıklara saygı gibi sosyal hizmetin mesleki değerlerinin birçoğu, insan haklarından doğmuştur (Özmete ve Algan, 2021: 371). Dolayısıyla her sosyal çalışmacının bu değerleri bilmesi, benimsemesi ve mesleğini icra ederken uygulaması beklenir.

İnsan hakları; doğup büyüdüğü coğrafya, siyasi tercihi, kültürü, dini, dili veya ırkı ne olursa olsun her insanın devredilemez ve vazgeçilemez hakları olduğunu ifade etmektedir. Bu hakların gelişmesi tarihte birçok farklı mücadelenin sonucunda gerçekleşmiş ve zamanla dünya genelinde kabul görerek etki düzeyi artmıştır (Zengin ve Altındağ, 2016: 2). İnsanın siyasi, ekonomik, dinî ve ideolojik hırslarla işkence, eziyet ve kötü muameleye terk edilemeyecek kadar üstün olduğu, insan haklarını korumaya yönelik sözleşme ve belgelerle ortaya konulmuştur. Bu sözleşmelerde evrensellik ilkesi vurgulanmış; dil, din, ırk veya herhangi bir mensubiyeti sebebiyle bir insanın başka birinden daha üstün konuma yerleştirmesine imkân tanınmamıştır. Ne var ki insanca yaşamının sağlanması maksadıyla yapılan bu çalışmalar hak ihlallerini tam anlamıyla engelleyememiş, insanlar yıllarca savaş, sürgün ve soykırımlarla, telafisi olmayan derin yaralar almıştır.

Tarihin en yıkıcı savaşı olarak bilinen II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa topraklarında 43 ayda yaklaşık 250 bin Boşnak, planlı, sistemli ve vahşi bir şekilde soykırıma maruz kalmıştır. Öldürülen bebek, kadın ve çocukların yaklaşık 12 bini toplu mezarlara atılmıştır (Alp, 2017: 153). Doğu Türkistan, 1949 yılından beri insan hakları ihlaline maruz kalmaktadır. Orta Asya halklarından Uygur, Kazak, Kırgız, Özbek ve Taciklerin anavatanı Doğu Türkistan'da insan hakları ihlalleri, resmî politika halinde uygulanmaktadır. Kıyıları, limanları, verimli toprakları ve zengin yeraltı kaynaklarına rağmen Somali'de insanlar açlık ve sefaletle savaştılmaktadır (UHİM, 2011). Son olarak 7 Ekim 2023 itibarıyla Gazze'de uluslararası insancıl hukuk, savaş hukuku ve insan hakları alenen çiğnenmiş, İsrail'in saldırıları çok boyutlu bir soykırım niteliğine bürünmüştür. Yüzlerce okul, hastane, kamu binası, ibadethane, binlerce ev yıkılmış, insanlar boş arazilerde ve enkaz üzerine kurulun çadırlarda bile can güvenliğini koruyamamıştır. 7 Ekim 2023 ile

4 Nisan 2025 tarihleri arasında Gazze’de 50 binden fazla Filistinlinin öldürüldüğü, yaralananların sayısının ise 114 bini geçtiği bildirilmiştir (Mughrabi ve Issa, 2025). Hayattan koparılanların 30 binden fazlasını kadın ve çocuklar oluşturmaktadır (OCHA, 2025). Yüz binlerce Gazzeli defalarca yerinden edilmiştir. Gazze halkı 3 Nisan 2025 tarihi itibarıyla en büyük kitlesel göçünü yaşamak zorunda bırakılmıştır. İsrail, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen ve çocukların bütüncül iyiliği ile güvenliğinin zaruretini ortaya koyan “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” hükümlerini yok saymıştır. Aynı şekilde bu durum kadına karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmayı, temel hak ve özgürlüklerini korumayı ve sağlıklı gelişimini amaçlayan “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nin de alenen yok sayıldığı bir vahşet tablosu oluşturmaktadır.

7 Ekim 2023’te başlayan yeni durum, Gazze halkının meselesi olmaktan çıkarak bütün dünyanın insan kalma sınavına dönüşmüş, mağeri vicdan adına harekete geçmeyi bir mecburiyet olarak dayatmıştır. Zira Gazze’de yaşanan vahim tablo insanlık değerlerini ve uluslararası hukuk kurallarını yok saymıştır. Özellikle 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 3. maddesinde vurgulanan “herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı” açık bir şekilde dünyanın gözleri önünde ihlal edilmiştir. Aynı bildirgenin 25/2. maddesinde çocukların korunup kollanması konusunda beklenen özen gösterilmemiş, bilakis özellikle hedef seçilmiştir.

İsrail’in insan hakları belgelerini ve uluslararası hukuk ilkelerini hiçe sayan saldırgan tavrına verilebilecek çok sayıda örnek bulunmakla beraber, BM Genel Kurulunun Filistin’e ilave haklar tanıyan 9 Mayıs 2024 tarihli kararına, İsrail’in BM daimî temsilcisi tarafından BM Şartı’nı BM kürsüsünde parçalamak suretiyle verdiği saygısız tepki, insanlığın ortak değerlerine saldırının çarpıcı bir örneğini teşkil etmektedir. Bu saygısız tavır, insan haklarını ve uluslararası hukuku hiçe sayan ve kendisi üstünde başka bir güç tanımayan hastalıklı anlayışı gösteren açık bir delildir [Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), 2024: 22]. Çözumsuzlüğün sürüp gitmesinin, insanlık adına çok daha vahim sonuçlar doğurma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Bu gereklilikten hareketle çalışma, insan hakları ve sosyal hizmetin ortak paydası olan insanın hak ettiği değerden giderek uzaklaşması sorununa, Gazze’de yaşanan çok boyutlu ihlaller özelinde odaklanmayı amaçlamıştır. Bilim ve meslek alanı olarak sosyal hizmetin her şeyden önce insanın değerli olduğu ve onurlu bir hayatı hak ettiği prensibi, Gazze’de yaşanan insanlık trajedisine odaklanmayı zorunlu kılmaktadır.

Sosyal hizmet mesleği ve bu mesleği icra eden uzmanlar, Gazze’de çocuk, kadın, engelli ve yaşlıların maruz bırakıldığı dehşete karşı insan hakları ve sosyal adalet temelli uygulamaları gerçekleştirme ve koruma sorumluluğuna sahiptir. Çünkü Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu’nun (IFSW, 2014) ortaya koyduğu sekiz ilke mekândan ve zamandan bağımsız, standart ve evrenseldir. İnsan haklarıyla birebir örtüşen bu ilkeler;

- **Yaşama** hakkını tehdit eden ihlallere direnmeyi ve bu hakkı geliştirmeyi teşvik etmeyi,
- İşkence, aşağılama ve zalimane muamele karşısında durmayı,
- Her türlü **ayrımcılıkla mücadele** etmeyi ve eşitlikçi muameleyi,
- Sosyal **adaletin** sağlanmasında sorumluluk üstlenmeyi,
- Dezavantajlı olanlarla **dayanışma** içinde olmayı,
- Bireyin, ailenin, toplumun, ulusun ve dünya topluluğunun insan haklarını iletirmek için **sosyal sorumluluk** üstlenmeyi,
- **Barışı** tesis etmek için mesleki rollerini kullanmayı,
- **Çevrenin** sürdürülebilirliği önündeki engellerle mücadele etmeyi içermektedir (IFSW, 2014).

Sosyal hizmetin sekiz ilkesi içerisinde yer alan “dayanışma” ve “sosyal sorumluluk” ilkeleri acı çeken dezavantajlı insanın yanında durmayı gerektirmektedir. Fakat uluslararası sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının Gazze’de yaşananlar konusunda gerekli özeni göstermediği izlenimini vermektedir (Algan vd., 2024).

Araştırma kapsamında insan hakları ihlallerine ilişkin yazılı kaynaklara, hak ihlalleri konusunda daha önce yapılmış araştırmalara ve ihlal izleme merkezlerinin kayıtlarına, ayrıca ulusal ve uluslararası medya organlarının haber içeriklerine yer verilmiştir. Bu makalenin, Gazze’de yok edilmek istenen insanlık onunun kurtarılması, insan haklarının korunması ve dünya barışının sağlanması hususunda sorumluluk üstlenilmesine katkı sağlaması umulmaktadır.

I. İNSAN VE HAKLARI

Sözlüklerde, bir düzen ve toplumsal yapılar üretmek için birbiriyle etkileşim kurma, düşünme, başkalarının düşünce ve tepkilerini hesaba katma yeteneği ile ifade edilen insan, toplumun üreteni ve aynı zamanda toplumsal olanın da üret-

tiği kültürel bir varlık olarak tanımlanır (Güneş, 2016: 131). Aydın'a (1987) göre insan, düşünen, acı çeken, inanan, ümidi, amaçları ve tercihleri olan bir varlıktır.

Hak sözcüğü ise Güncel Türkçe Sözlük'te; "Doğru, gerçek; adaletli davranma; adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç; dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk; verilmiş emekten doğan manevi yetki; pay" şeklinde karşılık bulmuştur (TDK, 2024). Hukuk literatüründe ise hak, irade ve menfaat teorileri çerçevesince ele alınır ve kişinin iradesine bağlı olarak hukuki açıdan verilen yetkilerle bireye tanınan ve korunan menfaatler olarak tanımlanır (Güriz, 2007: 145-146). Hak kavramı, toplumsal hayatta borç ve ödevle karşılıklı bir ilişki içerisindedir. Bir kişi için hak olan bir başkası için o hakka saygı göstermesini gerektiren bir sorumluluktur (Güngör, 1998: 84).

İnsanlığın hak mücadelesini ne zamandan beri verdiği kesin belli olmasa da insanın, hakları için hep mücadele etmek zorunda kaldığı söylenebilir. Tarihte yaşanan gelişmeler, insana bakış açısında değişikliklere sebebiyet vermiş ve böylece insan hakları düşüncesi ortaya çıkmıştır (Zengin ve Altındağ, 2016: 4). İnsan haklarının gelişmesinde pay sahibi olan tarihî olayların Rönesans, Reform ve Aydınlanma Hareketleri, Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali ile Birinci ve İkinci Dünya Savaşları olduğu savunulmaktadır. Ayrıca küreselleşme ve modernizm fikri de insan haklarını şekillendiren gelişmelerdir (Algan vd., 2024: 407).

Literatürde insan hakları konusu genellikle otoriteyle birlikte anılmıştır. Çünkü modern insan hakları anlayışı, otoriteden talepler sonucunda doğmuştur. İnsanlar hak taleplerine ulaştıkça, devletin ve yöneticilerin gücü azalmıştır. Söz konusu hakların artması sadece devletin değil bir kişinin hakkı için diğer bir kişinin de hakkını sınırlamıştır. Bu aynı zamanda topluluk halinde yaşamının getirdiği bir gereklilik olmuştur (Çüçen, 2003: 29).

İnsan hakları kavramı hem çok boyutlu hem de anlam ve içerik açısından zengindir. Her konunun insan haklarıyla bağlamının bulunması karmaşıklığı artırmaktadır. Toplumsal gelişmelere paralel olarak yeni hakların ortaya çıkması, eski ve yeni haklar bakımından hukuk alanında değişimleri de beraberinde getirmiştir (Çeçen, 2020: 17). Ayrıca kavramın hukuk, sosyoloji, felsefe gibi çeşitli disiplinlerin de kapsam alanına girmesi tanımı karmaşık hale getiren sebeplerdendir.

BM, insan haklarını "ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş, köken gibi hiçbir ayrım olmadan herkesin sahip olduğu haklar" olarak tanımlar (United Nations, 1948: Madde 2). İnsan hakları insana özgü olup sadece insan olmak bu hakka sahip olmak için yeterli bir özelliktir. Herhangi birinin haklarının, kısmen veya tamamen

yasaklanması veya baskılanması söz konusu olduğunda insan haklarının varlığı tartışmalı hale gelir (Çeçen, 2020: 68).

Güngör'e (2019) göre insan doğuştan sahip olduğu ya da sonradan edinebildiği çeşitli haklarla donatılmış olup bu haklar birtakım sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla savunmasız konumda olanlar dışında, kişi için hakkın söz konusu olduğu yerde sorumluluğu ihmal etmenin eksik bir tanıma sebebiyet vereceği açıktır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde hak kavramı sadece bireye hakkı olanı teslim etmekle değil aynı zamanda kendisine, insanlığa ve yaratanına karşı bir sorumluluğu bulunmasıyla da ilişkilidir. Batı dünyasının insan hakları söylemleri ile bu hakları dayandırdığı belgelerin sorunları çözmede başarısız kalmasının temel sebeplerinden biri görev ve sorumluluk boyutunu ihmal etmesidir (Güngör, 2019: 50-51).

Gerek "hak" gerekse "insan hakları" kavramları İslam'ın temel kaynaklarında çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Bu kaynaklardan biri de miladi takvime göre 632 yılında Hz. Muhammed'in irat etmiş olduğu Veda Hutbesi'dir. Soysaldı'ya (2018) göre "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi", 1400 küsur yıl sonra hutbedeki ilkelere ancak ulaşabilmiştir. Hutbe'de Hz. Muhammed (as), insan hakları konusunda önemli mesajlar vermiştir. Bu mesajlar, yaşama hakkı, alacak hakkı, kadın hakları, ırkçılığın yasaklanması ve eşitlik, suç ve cezanın kişiselliği, köle ve hizmetçilere güzel muamele, savaş hukuku ve kültür varlıklarını koruma konularını içermektedir (Soysaldı, 2018: 76). Eşitlik ve adaletin temel düstur olduğu Hz. Muhammed (as) tarafından; "Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, atanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza takva dışında bir üstünlüğü yoktur..." şeklinde dile getirilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2025: 331).

İslam, hakları konusunda insanlara bir tarağın dişleri gibi bakar. Milliyeti, ırkı ve cinsiyeti ne olursa olsun tüm insanların eşit olduğu kabul edilir (Duman, 2009: 21). Yani bütün insanları kuşatan ve kapsayan bir yaklaşım içindedir. Bunun temel sebebi İslam'ın evrensel bir din olmasıdır. Dolayısıyla barındırdığı bütün hak ve özgürlükler insanlığa hitap etmektedir.

İslamiyet gibi insan haklarına önem verip öven başka dinler de vardır. Bu dinler insana birtakım hak ve hürriyetler vermiştir. Ayrıca insanlar, kendi gayretleri sonucunda edindiği haklarını korumakla da görevlendirmiştir. Ayrıntıya inildiğinde farklılıklarla karşılaşılsa da bütün dinler insana ve haklarına değer vermiş ve bu değer ile hakların korunmasını talep etmiştir (Özcan, 2016: 203).

A. İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN BAZI DÜZENLEMELER

İnsan haklarını korumayı amaçlayan çalışmalar, insanın üstünlüğünü kabul etmesi bakımından değerli, eşitlik, hoşgörü, adalet, kardeşlik, hak ve sorumlulukları içermesi bakımından da ümit vericidir.

İnsan haklarını konu edinen bildiri, belge ve sözleşmelerin üzerinde durduğu ortak hususlar şu şekilde özetlenebilir:

- Yaşama, özgürlük ve kişisel güvenlik,
- Hukuki kişiliğin tanınması,
- Hareket özgürlüğü,
- Millet olma hakkı,
- İnsan haklarını korumada devlete yüklenen sorumluluk,
- Tutuklamaların sınırları,
- Kölelik ve sürgünün yasaklanması,
- Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü,
- Özgürlük, eşitlik, adalet ve kardeşlik
- Mülkiyet hakkı,
- Toplanma ve barışçıl birlik kurma hakkı.

İnsan haklarına ilişkin metin ve düzenlemeler yukarıda belirtilen ortak vurgularıyla “olması gereken” idealleri ifade etmekte olup birçoğu müeyyideden yoksundur. Dolayısıyla uluslararası hukuk ve sözleşmelerdeki yenilik, gelişim ve kazanımlar insan hakları belgelerini ulusal mevzuatla bütünleştirme taleplerini ortaya çıkarmıştır (Ayeygin, 2017: 2-3).

İnsan hakları konusunda milattan sonra ortaya çıkan en önemli bildirge, belge ve sözleşmelerin içeriklerini bir tablo halinde kıyaslamak yararlı olacaktır.

Tablo 1. İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Belgeler

622	Medine Sözleşmesi	Birlikte yaşama kültürü, güvenlik, hoşgörü, adalet ve hakkaniyet konularını içeren ilk anayasa niteliği taşır.
632	Veda Hutbesi	Eşitlik, adalet, birlik ve bütünlük, hak ve sorumlulukları içeren insan hakları beyannamesi niteliği taşır.

1215	Magna Carta Libertatum “Büyük Özgürlükler Sözleşmesi”	Kralın otoritesini sınırlandırarak halka belirli hürriyetler tanımıştır.
1628	Petition of Rights “Haklar Dilekçesi”	Sürgün, keyfi tutuklama ve kötü muameleyi engellemeye yöneliktir.
1679	Habeas Corpus Act “Kişi Güvenliği Yasası”	Keyfi ve haksız tutuklamaları engellemeyi amaçlamıştır.
1689	Bill of Rights “Haklar Bildirisi”	İnsanlık dışı muameleleri engellemeyi amaçlamıştır.
1701	Act of Settlement “Taç Tevarüs Kanunu”	Siyasi iktidarın bireylerin hak ve özgürlüklerine saygısını öngörür.
1776	Virginia Haklar Bildirisi	Temel hakların anayasal düzenlemede yer aldığı ilk belgedir.
1776	Amerikan Bağımsızlık Bildirisi	Hayat hakkının evrensel ve merkez konumda olduğu vurgusu yapılmıştır.
1789	Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi	İnsanların vazgeçilemez ve devredilemez haklara sahip olduğu kabul edilmiştir.
1945	Birleşmiş Milletler Antlaşması	İnsan haklarının uluslararası alana taşındığı ilk belge niteliğindedir.
1948	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname	Temel haklar ve özgürlükler, kişisel ve siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara yer verilmiştir.
1950	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	“Avrupa’nın Temel Kanunu” adıyla bilinen sözleşmede hak ve özgürlüklere yer verilmiştir.
1981	Evrensel İslam İnsan Hakları Bildirisi	İslam temelli hak ve özgürlüklere yer verilmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tabloda yer alan düzenlemelerin bazıları yerel nitelik taşımakta olup insan hakları anlayışının yaygınlaşmasına etkisi olması bakımından listede yer verilmiştir. Literatürde çok rastlanmayan fakat evrensel nitelik taşıyan, insan haklarının düzenlenmesine dair bir başka önemli bildiri, İslam inancının temel alındığı Kahire Bildirisi’dir. 1981 yılında kabul edilen ve Evrensel İslam İnsan Hakları Bildirisi adıyla bilinen bu sözleşme; yaşama, özgürlük, eşitlik ve adalet hakkı, ayrımcılığın yasaklanması, iktidarın kötüye kullanılmasına karşı korunma, mahremiyet hakkı, işkenceye karşı korunma, onurun korunması, iltica hakkı, azınlık hakları, katılım hak ve ödevi, inanç, düşünce ve ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, ekonomik haklar, mülkiyetin korunması, işçilerin statü ve onuru, aile, evlilik ve

eğitim hakkı, seyahat özgürlüğü ve ikamet hakkı gibi 23 kategoriye içermektedir (UIDHR, 1981).

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda farklı alanlarda maruz kalınan çok boyutlu hak ihlallerinin uluslararası sözleşme ve belgelere rağmen sürüp gitmesi, bu belgelerin yeterlik konusundaki noksanlığını açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu belgelerin geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi bir zorunluluk olarak önümüzde durmaktadır (Güngör, 2019: 81). Mevcut insan hakları belgelerinin iyi niyet bildirisi olmakla kalmayıp yaptırım gücüyle donatılması, keyfilik ve çifte standart gibi bu hakların özüne aykırı uygulamalara mâni olabilmek için elzem görünmektedir.

B. HAK İHLALİ KAPSAMINA GİREN FİİLLER

17 Temmuz 1998 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair BM Tam Yetkili Temsilciler Diplomatik Konferansı tarafından kabul edilen Roma Statüsü, sivil nüfusa yönelik yaygın veya sistematik hak ihlallerinin insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında olduğu hükmünü düzenlemiştir:

- a. Öldürme
- b. Toplu imha
- c. Köleleştirme
- d. Tehcir veya nüfusun zorla nakli
- e. Uluslararası hukukun temel kurallarına aykırı olarak hapis veya diğer ağır fiziksel özgürlükten mahrum bırakma
- f. İşkence
- g. Tecavüz, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıktaki diğer cinsel şiddet biçimleri
- h. Siyasi, ırksal, etnik, kültürel, dinî veya cinsel bir topluluğa uluslararası hukukta izin verilmeyen sebeplere dayanarak zulmetme
- i. Kişilerin zor kullanılarak kaybedilmesi
- j. Irkçılık suçu
- k. Kasıtlı olarak büyük acılara veya vücutta ya da zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi yaralanmalara sebebiyet veren benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler (International Criminal Court, 2021).

Uluslararası belgeler, insanın yaşama, güvenlik, sağlık, eğitim, mülkiyet ve ailenin birliği gibi hakların varlığını ve saygıyı hak ettiğini savunmaktadır. İnsan hakları konusundaki düzenlemeler incelendiğinde, her bir hakkın Gazze’de 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan saldırılar boyunca her gün sayısız defalar ihlal edildiği görülmüştür.

II. GAZZE’DE YAŞANAN HAK İHLALLERİ

Evrensel niteliklere sahip uluslararası sözleşme ve belgelerin bir itibarının olduğu ve bu itibarın teslim edilmesi gerektiği açıktır. Dünyada insanın lehine kazanımların olduğu fakat Gazze’de okulların bombalanması, çocukların eğitim haklarının ellerinden alınması, saldırılar sebebiyle hayatlarını yitirmeleri veya her an ölüm tehdidi ile karşı karşıya kalmaları, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne, Uluslararası Hukuka, Uluslararası Ceza Hukuku Kurallarına, Cenevre ve Lahey Sözleşmelerine, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşmeye, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne ve sayfalar dolusu uluslararası insan hakları belgelerine aykırılık oluşturduğu gibi söz konusu belge ve sözleşmelerin saygınlığını da zedelemektedir. Ayrıca hukuk, demokrasi, adalet, eşitlik gibi değerlerin zayıflatılması, insanlığın barış ve huzur dolu bir gelecek inancını da azaltmaktadır.

İsrail’in Filistin’e ve yoğunlaştırılmış şekilde Gazze’ye uygulamış olduğu yıllara sâri abluka; gıda, ilaç, hijyen ve yapı malzemeleri gibi hayati ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma getirdiği bir halkı topyekûn cezalandırmış ve sessiz bir ölüme terk etmiştir. Temel insan hakları belgeleri yanında savaş hukukuna ve San Remo Kılavuzu gibi abluka hukukuna da aykırı uygulamaları yanında İsrail’in Gazze’ye insani yardım ulaştırılmasını sürekli engellemesi de insani değerler yanında uluslararası hukuka da alenen aykırılık teşkil etmiştir (Kahraman, 2023: 213).

BM Yakın Doğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UN-RWA: United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East), Gazze’deki saldırılar sırasında her gün ortalama 63 kadının öldürüldüğünü bildirmiştir (Aydoğdu, 2024). 13 Ekim 2023’te İsraili yetkililer 1.100.000 Gazzeli sivilin evlerini terk ederek güneye gitmeleri çağrısında bulunmuştur. Güneye gitmek için ilerleyen konvoy bombalanmış, 70 sivil hayatını kaybetmiştir. Yerinden edilen siviller ulaştığı mülteci kamplarında yine bombardımana maruz kalmıştır (TİHEK, 2024: 115). Bu örnekler Gazze halkının bir soykırımla karşı karşıya olduğunu ortaya koyan tek kanıt değildir.

Gazze’de yaşanan hak ihlalleri sadece etnik soykırım özelliği taşıyan saldırılarla sınırlı kalmayıp birçok farklı kategoride kendini gösteren insanlık dışı ey-

lemleri de barındırmaktadır. Esir edilen 4 bin 790 kişi arasından serbest bırakılan 100 Filistinliyle yapılan söyleşilerde 42 tür insanlık dışı ve aşağılayıcı işkence türü uygulandığı belgelenmiştir (Euro-Med Monitor, 2025). İsraili yetkililerin, Gazzelileri insan dışı varlıklara benzetme vurgularının, insancıl hukuka aykırı olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca saldırılarda fosfor bombasının kullanılması gibi sivillere karşı işlenen, vicdani olmayan bütün fiillerin ne insancıl hukukta ne savaş hukukunda ne de insan hakları hukukunda yeri vardır (Medet, 2023).

Bunun yanında sansür uygulamaları, organ kaçakçılığı ve sivil insani yardımlara müdahaleleri İsrail'in ihlalleri arasında yer almaktadır. Gazze'de sosyal hizmetin temel prensipleri olan sosyal adaletin, refahın eşit dağılımının, baskı karşılığının tartışılması bir tarafa hayatta kalabilmenin mücadelesi verilmektedir. Gazze'de insan haklarının hukuki bütün tasniflerinde ihlaller söz konusudur (TRT Haber, 2024; AA, 2023).

Aşağıda, 7 Ekim 2023 tarihi itibarıyla İsrail'in hiçe saydığı ve uluslararası teahhütlere rağmen gerçekleştirdiği ihlallere, bazı başlıklar altında sınırlı şekilde yer verilmiştir. Belirtilen ihlallerin her birinin dayandığı en az bir belge veya sözleşme bulunmaktadır. Bu belge ve sözleşmelerin bazıları;

- BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
- BM Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme
- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
- Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme
- İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme
- Uluslararası Ceza Mahkemesinin Görev Alanına Giren Suçlar
- Cenevre Sözleşmeleri
- Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Zehirleyici Silahların Geliştirilmesi, Yapımı ve Stoklanması Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşme
- Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'dür.

Gazze'de yaşananlar, yukarıda belirtilen ilkesellik, ahlaki ve hukuki çerçevelerin İsrail'in zulmüne engel olabileceği beklentilerinin boşa çıktığını göstermektedir. Aralık 2023'te Güney Afrika, Uluslararası Adalet Divanına İsrail'in 1948 yılında kabul edilen, Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nde

belirtilen sorumlulukları ihlal ettiği gerekçesiyle dava açmıştır. 26 Ocak 2024'te Uluslararası Adalet Divanı, İsrail'e Gazze Şeridi'nde halka yönelik uyguladığı soykırım suçunu önlemek için uymasını emreden bir karar yayınlamıştır. İsrail bu kararları, toplu cinayetler, fiziksel ve zihinsel zarara neden olmak, insanlık dışı hayat şartlarını dayatmak, açlığı silah olarak kullanmak, doğumları engelleyecek ortama sebep olmak ve halkını soykırıma teşvik etmek gibi altı kategoride ihlal etmiştir (Euro-Med Monitor, 2025). Davaya daha sonra farklı ülkeler de müdahil olmuştur. Fakat Mahkemenin kararına rağmen Gazze halkına uygulanan soykırımın dünyanın gözleri önünde sürdürülmesi, insanlığın vicdanını rahatsız etmiştir. Dünyanın çok farklı bölgelerinde yüzbinlerce insan Gazze halkına uygulanan zulmü protesto eden gösteri ve eylemlere katılarak İsrail yönetimine tepkisini göstermiştir.

21. yüzyılın en kanlı saldırılarının üzerinden 15 ay geçtikten sonra 19 Ocak 2025'te ateşkes anlaşması imzalanmıştır. O günün resmi verilerine göre 46 bin 899 Filistinli öldürülmüş, 110 bin 725 kişi ise yaralanmıştır. Ateşkesle bir nebze olsun nefes alan Gazze halkına yönelik birçok ihlal, ateşkes sürecinde de devam etmiştir (NTV, 2025).

A. CAN KAYIPLARI VE YARALANMALAR

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3. maddesi ve 5. maddesi yaşama ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğuna dikkat çekmektedir. Yaşama hakkının değeri ve evrenselliği uluslararası bütün belgelerin mutabık olduğu temel bir haktır. Buna rağmen Gazze'de 7 Ekim 2023 ve 15 Mayıs 2024 tarihleri arasındaki saldırılarda yaklaşık 15 bini çocuk, 10 bini kadın olmak üzere toplam 35 binden fazla insan öldürülmüştür. Yaralıların sayısı ise o tarih itibarıyla 79 bini geçmiştir (Geldi vd., 2024). Belirtilen tarih aralığında saldırılara maruz kalanların %72'si kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Gazze'de 17 binden fazla çocuk, ebeveynlerinden biri veya her ikisinden yoksun yaşamaktadır (Euronews, 2024). Saldırıların ilk üç haftasında hayattan koparılan çocuk sayısı, dünyada son 4 yıldaki tüm çatışmalarda öldürülenlerden daha fazladır (Sönmez, 2024: 42). Tablo 2'de Gazzeli çocukların hak ve onuruna yönelik nesnel saldırı verilerinin küçük bir bölümüne yer verilmiştir.

Tablo 2. Gazze’de Çocukların Durumu (7 Ekim 2023 - 15 Mayıs 2024)

	17. 954	Çocuk hayatını yitirdi
	39.384	Çocuk ebeveynlerinden birini ya da her ikisini kaybetti
	17.000	Çocuk her iki ebeveynini birden kaybetti
	52	Çocuk yetersiz beslenme sonucu hayatını yitirdi. 3 bin 500 çocuk ise risk altındadır.
	17	Çocuk soğuk hava şartları sebebiyle hayatını kaybetti
	1.000.000	Çocuk psikolojik ve sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Kaynak: Anadolu Ajansı, Mayıs 2024.

5 Nisan “Filistin Çocuk Günü”nde Filistin Merkez İstatistik Bürosunun paylaştığı verilere göre Gazze Şeridi’nde 534 günlük soykırımın sonucunda 39 bin 384 çocuk ebeveynlerinden birini ya da her ikisini kaybetmiştir. 274 çocuk saldırılar sebebiyle dünyaya gelir gelmez hayata gözlerini yummuş, öldürülen bebeklerin 876’sı ise bir yaşını dolduramamıştır (Semra, 2025).

İlaç ve tıbbi malzemeye ulaşımın oldukça zor olduğu bir ortamda, ağır şartlar altında çalışan, yetersiz sayıyla sağlık hizmeti sunan personel zaman zaman saldırıların bilinçli hedefi olmuştur. Bu süreçte 4 Nisan 2025 tarihinde paylaşılan veriler, 2 bin 748 sağlık personelinin öldürüldüğünü göstermektedir (Euro-Med Monitor, 2025). Çocuk, genç, kadın, yaşlı ayrımı yapmadan tüm sivillere yönelik ağır ihlallerin yer aldığı aşağıdaki tablo manevi, sosyal, psikolojik, kültürel vb. farklı kıyım vakaları hariç sadece nesnel verilerin küçük bir bölümünü içermektedir.

Tablo 3. Gazze’de İnsani Durum (Ekim 2023-Mart 2025)

	Tarih Aralığı	Sayı	Değerlendirme
	7 Ekim 2023 23 Mart 2025	17.954	Kayıpların ve kimliği belli olmayanların dahil edilmediği öldürülen çocuk sayısıdır. Henüz bir yaşını doldurmadan öldürülenlerin sayısı 876’dır.
	7 Ekim 2023 22 Mart 2025	8.304	Veriler enkaz altında kalan kadın sayısını içermemektedir.

	7 Ekim 2023 22 Mart 2025	22.265	Enkaz altında kalan, kayıp ve esirlerin sayısının eklenmediği, öldürülen erkek sayısını ifade etmektedir.
	7 Ekim 2023 22 Mart 2025	3.839	Yaşlıların barınma ve bakımının sağlandığı tek hastane olan Vefa Hastanesi'nin yıkılması ölüm oranında etkilidir ve on binlerce yaşlı risk altındadır. Yaşı sebebiyle savunmasız birçok kişi gözetim altına alınmakta veya infaz edilmektedir.
	7 Ekim 2023 29 Mart 2025	1.900.000	Nüfusun % 90'ı defalarca yerinden edilmiştir. Çadırlarda veya mülteci kamplarında hayatını devam ettirmeye çalışanlar, burada da bombardımana maruz kalmıştır.
	7 Ekim 2023 23 Mart 2025	25.000	25 binden fazla kişinin uzun süreli rehabilitasyona ihtiyacı vardır. 4 bin 700 kişi en az bir uzvunu kaybetmiştir ve bunların 850'sini çocuklar oluşturmaktadır.

Kaynak: Anadolu Ajansı, OCHA (2025a) ve UNRWA verilerinden yazarlar tarafından derlenmiştir.

Gazze'de 7 Ekim 2023 ile 25 Mart 2025 tarihleri arasında ilişkin verilere göre 50 bin 144 kişi öldürülmüş, 113 bin 704 kişi ise yaralanmıştır (UNRWA, 2025). 7 Ekim 2023 ile 19 Ocak 2025 tarihleri arasında, enkaz altında kalan 14 binden fazla kişi bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu insanların hayatta olma ihtimali oldukça düşüktür (Nedim ve Erdem, 2025). Bu durum, ölenlerin sayısının 64 bini geçmiş olduğuna yönelik daha kötü bir sonucu ortaya koymaktadır.

İnsani ihtiyaçlar ve özellikle yaralı ve hasta insanlar için 19 Ocak 2025'te imzalanan ateşkes, beklentilerin boşa çıktığı kısa süreli bir umut olmaktan öteye gidememiştir. Anlaşma, yürürlükte olduğu süre boyunca İsrail tarafından en az 900 kez ihlal edilmiştir. Bu süre zarfında yüzlerce insan ölmüş ve yüzlercesi de yaralanmıştır. Hava saldırıları, insani yardımların engellenmesi ve her alanda gerçekleştirilen kısımlar bilahare yarıda kesilen anlaşma boyunca devam etmiştir (Nedim ve Geldi, 2025).

B. KONUT VE TARIMSAL ALTYAPIYA VERİLEN ZARARLAR

Gazze şeridinde 7 Ekim 2023-04 Kasım 2023 tarihleri arasında saldırılarda kullanılan patlayıcılar 25 tonu bulmuştur. 2 atom bombasına eş değer olan bu patlayıcılarla 89 bin konut yerle bir edilmiştir (Geldi vd., 2024). Hayatını bir başkasının desteği olmadan sürdüremeyen görme engelli bireyler için BM bünyesindeki tek rehabilitasyon merkezi de harabeye dönmüştür (AA, 2024).

BM Uydu Merkezi (UNOSAT) ve BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü'nün (UNITAR) 13 Aralık 2024'te paylaştığı değerlendirmelere göre Gazze Şeridi'nde saldırılar sebebiyle 60.368 yapının tamamen yıkıldığı, 20.050 yapının ciddi şekilde hasar gördüğü, 56.292 yapının orta derecede hasar gördüğü, 34.102 yapının ise hasarlı olduğu tespit edilmiştir. Zarar görmüş yapılar toplamının 170.812 olduğu belirtilmiştir. Gazze Şeridi'nde Haziran 2024 verilerine göre son 7 yıllık ortalamaya göre tarım arazilerindeki verim %63 gerilemiştir. Ağır bombardıman sonucunda tarım arazileri Refah'ta %52, Han Yunus'ta %58 Deyr El Balah'ta %56, Gazze kentinde %69 ve Kuzey Gazze'de %75 oranında tahribata uğramıştır.

Saldırıların 15. ayında 160 bin konut yıkılmış, 276 bin konut ise ciddi şekilde veya kısmen hasar görmüştür. Dolayısıyla %90'dan fazla konut kullanılamaz hale getirilerek Gazze yerle bir edilmiştir (BBC, 2025). Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Gözlemevinin Nisan 2025'te paylaştığı rapor ise çok daha vahim bir tablo sunmaktadır. "Gazze'de 546 Günlük Soykırım" başlığı ile paylaşılan rapora göre; 510 bin konut, 560 okul, 3.100 endüstri tesisi, 872 cami, 3 kilise, 205 kültürel varlık ve 188 basın binası Gazze'de yıkılmıştır (Euro-Med Monitor, 2025). Yıkıntı ve molozlar, içinden çıkarılamayan binlerce insan için toplu mezara dönüşmüştür (Mahmud vd., 2025).

C. YERİNDEN EDİLENLER

Gazze'nin yıllarca örgütlü bir şekilde yakılıp yıkılarak boşaltılması insanların yaşadıkları yerleri terk etmesine sebep olmuştur. İşgal temelli bir yerleşim ile mücadele eden Gazzeliler için 7 Ekim tarihi, ilk kez karşılaşılan bir ihlal olmamıştır. UNRWA (2023) verilerine göre sadece kuruluşun sistemine kayıtlı 1,58 milyon Filistinli mülteci bulunmaktadır. Zorla yerinden edilerek mülteci konumuna düşürülen Gazze halkının mallarına el konulması, 1950 yılında çıkarılan Absentee Property Law (Yerlerinde Bulunmayanların Mülkiyeti Kanunu) ile kendine yasal bir dayanak bulmuştur (TİHEK, 2024). Böylelikle gittikçe yayılan bir ihlale karşı Gazze her alanda kısıtlılığa mahkûm edilmiştir.

7 Ekim itibarıyla yerlerinden edilen siviller, güvenli bölge olarak işaret edilen kamplara yönlendirilmiştir. Bu kamplar daha sonra saldırılara maruz kalmış ve Gazze halkı için sığınma kavramı anlamını yitirmiştir. Refah, Cibaliye, Nuseyrat, eş-Şati ve Magazi Mülteci Kampları, sivilleri hedef alan bombardımanların tahrip ettiği kampların başında gelmektedir.

Tablo 4. Gazze'de Yerinden Edilenler (8 Ekim 2023 – 14 Ocak 2025)

8 Ekim 2023	123,538	Saldırıların ikinci günü
12 Ekim 2023	423,378	Saldırıların altıncı gününde giderek artan bir göç dalgası başlamıştır.
16 Ekim 2023	1,000,000	İsrail'in, Gazze'nin kuzeyi için tahliye emri vermesi yerinden edilenlerin sayısında artışa sebep olmuştur.
14 Ocak 2025	1.900,000	Yaklaşık 15 ay boyunca devam eden saldırılar sebebiyle yerinden edilen nüfusun oranı %90'ı bulmuştur.

Kaynak: UNRWA ve BBC'nden yazarlar tarafından derlenmiştir.

Gazze'de savaş sebebiyle zorla yerinden edilen yaklaşık 1,9 milyon Filistinli bulunmaktadır. BM'nin açıklamalarına göre İsrail'in Refah bölgesine düzenlediği saldırılar sebebiyle 600 bin kişi Refah'tan kaçmak zorunda kalmıştır (Alaca, 2024). Refah Belediye Başkanı yerinden edilen ve organize barınma bölgelerine gidemeyen 200 binden fazla kişinin, açık alanlarda ve zor şartlarda hayatını devam ettirmeye çalıştığını bildirmiştir (Nedim ve Erdem, 2025). BM Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilerine Yardım ve Çalışma Ajansı'nın (UNRWA) 13 Şubat 2025 tarihli raporuna göre Gazze saldırılarının başından beri 1,9 milyon kişi, yaklaşık nüfusun %90'ı defalarca yerinden edilmiştir (UNRWA, 2025a). Sınırları kapatılarak açık bir hapishaneye dönüştürülen insanlık onurunun çiğnendiği Gazze'de 31 Mart günü, aile ve sevdikleriyle bir arada geçirmenin, manevi olarak değerli olduğu Ramazan Bayramı'nda İsrail resmî makamları Refah bölgesinde 140 bin kişiyi zorla yerinden etme emirleri yayınlamıştır (UNRWA, 2025b). Yerinden edilme sebebiyle sağlıksız şartlarda hayatını devam ettirmek zorunda kalan insanlar çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Gazze'deki savaş hakkında Save the Children International tarafından yayımlanan "Bir Yıllık Etki Raporu 2024" verilerine göre, Gazze'de 25 yıldan fazla bir süre önce görülen çocuk felci virüsü Ağustos 2024'te yeniden ortaya çıkmıştır.

D. TEMEL İHTİYAÇLARIN ENGELLENMESİ

Gazze'de uzun yıllar var olan şiddet ve kötü muamele, 7 Ekim 2023'ten sonra her alanda büyük bir yıkım ve yok etme odaklı, her gün bir önceki günden daha ağır bir ihlal tablosu ortaya çıkmıştır. Beslenme, temiz su, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel hak ve ihtiyaç olan unsurlar Gazze için yerini, açlık ve soğukta hayatta kalma çabasına bırakmıştır. Gazzeliler kıtlık seviyesinde bir açlıkla mücadele etmek zorunda kalan dünya nüfusunun %80'ini oluşturmaktadır. İnsanların dörtte birinin açlıktan ölmesi, hamile kadınların gerekli besinleri ve

sağlık hizmetini alamaması, gelişme çağındaki çocuk ve gençlerin yeterince beslenememesi, balıkçılık filosunun %70'ini ve tarım arazilerinin büyük çoğunluğunu ortadan kaldırması, Gazze için yavaş, acı ve benzersiz bir soykırımı ortaya koymaktadır (UNHRC, 2024). Elektrik, su, gıda ve ilaç gibi temel ihtiyaçlardan mahrum olan 2.3 milyon kişinin hayat mücadelesi su kaynaklarının tahribi ve biyo-çeşitliliğin engellenmesi gıda güvenliğinde hayati zorluklara yol açmaktadır (AA, 2024; İNSAMER, 2023).

Saldırı altındaki Gazze'nin gıda, ilaç ve temiz suya ulaşımı zorlaşmıştır. Gazze Sağlık Bakanlığı, saldırıların 163'üncü gününde yaptığı açıklamada açlıktan ve susuzluktan 30'a yakın çocuğun hayatını yitirdiğini belirtmiştir (Euronews, 2024a). İlaç vb. tıbbi yardımların engellenmesi sebebiyle sarılamayıp çürüyen yaralar sirke ve klor ile tedavi edilmektedir (Independent, 2023). Temel hayat malzemeleri Gazzeliler için BM'nin deyiimiyle bir "silah" olarak kullanılmıştır (UNHRC, 2024). 19 Ocak tarihinde imzalanan ateşkes anlaşması insani kriz için kısa süreli bir umut olmuştur. Anlaşmanın birinci aşaması 42 gün sürmüş ve ikinci aşaması İsrail tarafından reddedilmiştir. Bu süreçte akaryakıt, iş makineleri ve sivil savunma ekiplerinin kullanabileceği araçların girişi işgal güçleri tarafından engellenmiştir (Nedim ve Geldi, 2025). Ateşkesin sonlandığı 1 Mart 2025'te Gazze'ye açılan bütün sınır kapıları tamamen kapatılmış, insani yardım girişi tamamen engellenmiştir. Un, şeker, tuz, maya ve yakıt tükendiği için fırınlarda ekmek pişirilemez hale gelmiştir. Daha önce kıtlık sebebiyle altı ay boyunca yabani otlarla beslenmek zorunda kalan Gazzeliler, yeniden aynı kıtlıkla karşı karşıya kalmıştır (Nedim, vd., 2025).

Gazze halkına reva görülen bu yoksunluklar insanlık dışı bir uygulamadır ve uluslararası hukuka alenen aykırıdır. Nitekim Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 7. maddesinde hiç kimsenin bu şekilde insanlık dışı bir muameleye terk edilemeyeceği, açık bir şekilde ifade edilmiştir (TBMM, 2003b).

E. YAKILAN HASTANE VE OKULLAR

İnsanların sağlık, refah ve güvenlik hakkından mahrum bırakılamayacağı, fiziksel ve zihinsel sağlık standartlarına sahip olma haklarının bulunduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de açıkça ifade edilmiş, ayrıca bu hakkın korunması için gerekli tedbirler konusunda taraflara sorumluluk yüklenmiştir (Resmî Gazete, 1949; TBMM, 2003a). Fakat Dünya Sağlık Örgütü'nün (2025) verdiği bilgilere göre yıllardır süren abluka nedeniyle Gazze'de yetersiz kaynak sebebiyle sağlık

sistemi çökmüş durumdadır. Saldırlarda yaralananların %25'i hayatlarını tamamen değiştirecek bir engelle karşı karşıya kaldığı için sürekli rehabilite edilmeye muhtaç durumdadır. Fakat Gazze'de bu ihtiyaca cevap verebilecek bir uzmanlığa ulaşmak mümkün görünmemektedir (WHO, 2025). Çünkü Gazze'de bulunan 36 hastaneden 33'ü yıkılmış durumdadır (Arslan, 2025).

Eğitimin de bir insan hakkı olduğunu vurgulayan, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Anlaşması (1996), BM Çocuk Hakları Anlaşması (1989), Eğitimde Ayrımcılıkla Mücadele Sözleşmesi (1960), Avrupa Temel Hak ve Özgürlükler Sözleşmesi gibi belgelere rağmen UNICEF'in (2024) belirlemelerine göre Ekim 2023 ile Kasım 2024 tarihleri arasında Gazze'deki okulların %95'inden fazlası kısmen veya tamamen yıkılmış durumdadır. Bu okullar yıkılmadan önce yerlerinden edilmiş kadın ve çocuklar için bombalardan korunmada bir sığınma yeri olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla Gazze'de okul çağındaki en az 658 bin çocuk, eğitim hakkından mahrum bırakılmıştır (UNICEF, 2024).

BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin (OCHA) verilerine göre Gazze'de 28 Ocak 2025 tarihine kadar 12.441 öğrenci ve 519 eğitim personeli hayatını kaybetmiştir. 19.819 öğrenci ve 2.703 öğretmen ise saldırılarda yaralanmıştır. Gazze'de üniversiteler de tamamen yıkılmış durumdadır (OCHA, 2025).

BM raportörü Balakrishnan Rajagopal'e göre İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yani kırk yılı aşkın bir süredir, Gazze'deki seviyede bir yıkım görülmemiştir. Yıkımın fiziksel görünümü neredeyse %100'dür (Arslan, 2025).

F. EKOLOJİK DENGESİ VERİLEN ZARARLAR

Çevre insanlığın gelecek nesillere devrettiği bir miras özelliği taşır. Bu sebeple sürdürülebilirliğini ortadan kaldırmak, sadece insana değil bütün ekosisteme uzun süreli veya kalıcı hasarlar bırakmaktadır. Fauna ve yabani hayvanlar ile flora üzerindeki savaşın yıkıcı etkisi belli bir zamanın bağlamından koparak hava, toprak, su kaynakları, atmosfer sistemi ve bitki örtüsünün tahribatına ve yaban hayatın yok olmasına yol açmaktadır (Ergün ve Ergün, 2025: 154).

BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations) 31 Aralık 2024 tarihli değerlendirmesi Gazze'de ekolojik zararın boyutunu ortaya koymaktadır. Paylaşılan verilere göre 502 koyun çiftliği, 33 tavşan çiftliği, 625 tavuk çiftliği, 81 süt çiftliği, 85 güvercin ve diğer kuş çeşitleri çiftliği, 11 büyükbaş hayvan çiftliği, 233 gölet tamamen hasar görmüştür (FAO, 2024).

Gazze’de temiz su kullanımının %90’ı yeraltı sularından temin edilmektedir (SETA, 2025). Gazze’ye yönelik saldırılarda kullanılan beyaz fosfor, alt yapıya ve çevreye büyük zararlar vermiştir. Söndürülmesi oldukça zor olan bu mühimmat, suya ve toprağa karıştığında etkisini yıllarca devam ettirerek bitkileri ve suda yaşayan canlıları öldürmektedir. Gazze’de sonuç olarak ekolojik tahribatın döndürülemez bir boyuta ulaşmış olduğu görülmektedir (Şeko, 2024).

Gazze’de yaşananlar, bütün ekolojinin tahrip edildiğini ortaya koymaktadır. İnsanlara, çevreye ve bütün canlılara verilen zararların sadece Gazze halkı için değil tüm insanlığın geleceği için büyük bir tehdit oluşturduğu unutulmamalıdır.

III. İNSAN HAKLARI VE SOSYAL HİZMET İLİŞKİSİ

Geçmişte sosyal hizmet mesleği “hayırseverlik” anlayışı üzerinden şekillenmekteydi. Profesyonel bir alandan ziyade bir yardım işi olarak devam ettiği süreçte sosyal sorunların çözümü, kalıcı olmayan kısa süreli müdahalelerle gerçekleştirildi. Zamanla profesyonel bir meslek ve disiplin olma yolunda ilerleyen sosyal hizmet alanı, hak temelli yaklaşımla sorunların kalıcı ve kökten çözümüne yönelik bilgi ve müdahale üretmeye başlamıştır (Zengin ve Altındağ, 2016: 9).

Sosyal hizmet, sadece müracaatçı konumunda olup bir veya daha fazla sorunla karşılaştığı için çözüm arayan insanların değil, sosyal adalet ilkesi dolayısıyla bütün insanların iyilik halini önemseyen bir disiplin ve meslektir (Aygüler, 2023: 261). Bu ilke doğrultusunda sosyal hizmetin amacı, sadece ortaya çıkan sorunlarla değil ayrıca sorunları meydana getiren nedenlerle de mücadele etmektir (Zengin ve Altındağ, 2016: 13). Bu mücadeleyi yürütürken sosyal hizmetin bütün sistemlerde insan haklarına aykırı hususları ortadan kaldıracak müdahaleler gerçekleştirmesi beklenir. Zira insan onurunu koruma ve yüceltme görevi, yoksunlukları ortadan kaldırmak suretiyle kaynak ve fırsatlara erişimi mümkün kılmakla gerçekleştirilebilir. Nitekim savunmasız kişi ve gruplar adına savunuculuk rolü üstlenen sosyal hizmetin, hayırseverlik yahut ihtiyaç değil, öncelikle insan hakları temelinde yükseldiği, mesleğin ve bilim alanının yeni tanımında yaygın şekilde kabul görmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmetin insanın onuru, huzuru ve refahı için ihlallerle mücadeleye odaklanma sorumluluğu bulunduğu vurgulanabilir.

Sosyal Hizmet Okulları Birliği ile Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonunun ortak küresel sosyal hizmet tanımı; “sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve çeşitliliğe saygı” ifadeleriyle insan hakları, adalet ve dayanışmanın sosyal hizmetin temel felsefesi olduğunun altını çizmektedir (IFSW, 2014).

Sosyal hizmet, temelde üç kuşak şeklinde tasnif edilen insan haklarının tamamını sorumluluk alanına dahil etmiştir. Bireysel veya toplumsal haklar için sahip olduğu rollerle mesleki sorumluluğunu yerine getirir:

Birinci kuşak haklar; bireysel ve politik hakları ifade eden; insana başka biri tarafından verilmeyen, insanın insan olmasını temel referans alan inanç ve ifade özgürlüğü, işkence ve keyfi tutuklamadan korunmayı içerir.

İkinci kuşak haklar; sosyal haklar olarak da isimlendirilmekte olup çalışma hakkı, sendika hakkı, sosyal güvenlik hakkı, eğitim ve sağlık gibi sosyal ve kültürel haklardır.

Üçüncü kuşak haklar; doğal hayata ilişkin biyolojik çeşitlilik ve barış gibi insanlığın ortak miraslarına vurgu yapmaktadır (Tufan vd., 2009: 76-80).

Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu, insanların onur ve değerinin doğuştan geldiğini ve saygıyı hak ettiğini ileri sürerek, sosyal hizmetin “*sosyal adalet, insan hakları ve ortak sorumluluk ilkelerine*” bağlılığını öne çıkarır (IFSW, 2014). Ayrıca insanları ve yapıları birleştirerek refahı artırmayı amaç edindiğini vurgular.

Sosyal hizmetin insanın yapısına ve birey-toplum etkileşimine ilişkin değerleri insan haklarıyla tam anlamıyla örtüşmektedir. Her insanın, sadece insan olduğu için değerli olması, insanın mahiyetine ilişkin değerdir. Bu sebeple, insana acı çektiren sorunlar meydana çıktığında yardım, destek ve koruma sağlayarak dertleri hafifletilmelidir (Yolcuoğlu, 2014: 21).

İnsanın insanla, toplumla veya sistemlerle çözümsüzlük yaşaması muhtemeldir. Taraflar arasındaki sorunlara alternatif çözüm yolları geliştirmeyi en iyi ifade eden arabuluculuktur. Bu sebeple sosyal çalışmacı mesleğini yaparken sosyal sorunların çözümünde arabuluculuk rolünü üstlenir (Asadova ve Rahimli, 2023: 122).

Ayrıca sosyal hizmet, insanların ihtiyacına, doğru ve etkili yanıt verecek hizmete ulaşmasında aracılık rolünü üstlenmiştir. Birçok insan sorunlarını çözecek doğru kaynağa ulaşmada yeterli bilgiye sahip değildir. Bu çerçevede sosyal hizmet bireyin potansiyel gücünü ortaya çıkaracak bağlantıya sosyal hizmetin aracılığıyla erişir (Tuncay ve Tekin, 2021: 51).

Dayanağını hukuktan alan sosyal haklar, korunması ve geliştirilmesi için çaba gösterilmesini gerektirebilir. Çocuk, kadın, engelli ve yaşlı haklarının çoğunun gelişmesi ile sömürü ve kötü muameleden korunması için sosyal çalışmacılar

ve sosyal hizmetin bütün unsurları önemli roller üstlenmiştir (Tuncay ve Tekin, 2021: 51-52).

Gedik'in (2024) belirttiği gibi sosyal hizmet alanının sahip olduğu roller, insan hakları konusunda geniş bir çerçeveye odaklandığını ortaya koyar. Buna göre sosyal hizmet;

- İnsanın topyekûn iyiliği için uygulama alanlarına odaklanarak, her türlü kaynak ve fırsatlara erişimine imkân sunar.
- Risk altındaki birey ve grupların güçlendirilmesini sağlar.
- Her düzeyde işlevsellik kazandırılması için çaba gösterir.
- Bireyin potansiyelinin farkındalığını artırarak, kendi kendine yeterliliğini kazanmasını sağlar.
- Kişinin etkileşim içinde olduğu sistemler üzerine yoğunlaşarak gerekli politikaların geliştirilmesine katkı verir.
- Kişinin mikro, mezzo ve makro düzeyde işlevselliğini engelleyen etmenler için önleyici adımlar atar.

Sosyal hizmet uygulamaları, var olan kaynakları harekete geçirerek, ihtiyacı olanların haklarına ulaşmalarına olanak tanır. Sağlık ve eğitim hakkından mahrum olma, ayrımcılık ve şiddete maruz kalma gibi temel ihtiyaçların mikro, mezzo ve makro düzeydeki uygulamaları söylemden eyleme dönüştüren önemli bir güçtür. Muhtacın karşılanmayan her bir ihtiyacı ayrı bir hakkın ihlalidir (Çoban, 2017: 254).

Bu bilgiler ışığında sosyal hizmetin sahip olduğu evrensel ilkelerin, küresel insani değerler bağlamında ayrımcılığı, insanın acı ve ıstıraba terk edilmesini, adil ve eşit olmayan her türlü muameleyi reddettiğini etik ilke ve sorumlulukları çerçevesinde ortaya koymuştur. Bu bakış açısıyla insanı zalimane muamelelere terk etmek değil sosyal hizmetin evrensel düzlemde koruyuculuğu bağlamında Gazze'de yaşanan ve kavramların açıklamada aciz kaldığı insanlık dışı muamelelerle mücadele edilmesi gerekliliği doğmaktadır. Bu gereklilik çerçevesinde oluşturulan çalışmanın sonuç ve önerilerinin insanlık ailesine fayda sağlaması öngörülmektedir.

SONUÇ

İnsan, düşünme ve irade sahibi olma özelliğiyle dünyanın en değerli varlığıdır. Bu sebeple kötülük yerine iyiliği hak etmektedir. Her bir insan ayrı bir değerdir ve bir kişinin uğradığı zarar ile bin kişinin uğradığı zarar aynı ölçüde vicdanların kabul etmediği bir sonuçtur. Fakat ihlalin uluslararası bir nitelik kazanması daha büyük ve telafisi daha zor yıkımlara yol açmaktadır.

Tarihin çeşitli dönemlerinde farklı coğrafyalarda insanlar çok katmanlı ağır sorunlar yaşamıştır. Bunları elbirliğiyle ortadan kaldıracabilmek için hem ulusal hem de uluslararası hukuka dayanan belge, bildiri ve sözleşmeler yapılmıştır ancak bunların küresel sorunlara kalıcı çözümler üretmediği de açık ortadadır. İnsanlığın büyük bedeller ödeyerek oluşturduğu ve esasen yetersiz olan mevcut teamülleri ve sözleşmeleri pervasızca çiğneyen İsrail'i engelleyemeyen mevcut BM düzeninin ivedilikle yeniden yapılandırılması, tüm dünya halklarının ve tüm insanların haklarının teminat altına alınması açısından kaçınılmaz ve ötelenemez bir zarurettir.

Bütün gelişim ve ilerlemelerin amacı yoksunlukları mümkün olduğunca azaltmak veya ortadan kaldırmak suretiyle insan için daha müreffeh bir hayat ortamı oluşturmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek maksadıyla adalet, eşitlik ve demokrasi gibi ilkelerin en üst seviyede uygulanması gerekmektedir. Sosyal hizmet bu ilkelerin uygulanmasında aktif rol üstlenen mesleklerden birisidir. Zira insan hakları ve sosyal adalet, sosyal hizmetin temel değerlerini oluşturmaktadır (Herrero ve Charnley, 2019: 23). Bu sebeple aklın ve vicdanın dolayısıyla insanın kabul etmediği Gazze soykırımının ivedilikle durdurulması konusunda harekete geçmek insani ve mesleki bir zorunluluktur. Uluslararası toplumun kadınların, çocukların ve sivililerin hayat hakkını korumak, eğitim, sağlık ve barınma hakkını güvence altına almak için sosyal hizmetin sorumluluğunu ön plana çıkarmak kritik bir öneme sahiptir. Gazze'de devam eden çok boyutlu hak ihlalleri karşısında sosyal hizmet mesleğinin üstleneceği sorumlulukların, bir kısmı "Gazze İçin Organize İyilik Çağrısı" kampanyasında belirtilen şu öneriler çerçevesinde yerine getirilebileceği düşünülmektedir:

- Uluslararası çatı kuruluşa bağlı yerel nitelikte **Sosyal Hizmet Hak İhlali İzleme Komitesi** kurulmalıdır. Mikro, mezzo ve makro düzeyde küresel adalet ve eşitlik ilkesiyle faaliyet yürüten uzman sosyal çalışmacıların uygulama ve yaklaşımlarının insanlık için faydalı olacağı öngörülmektedir.

- Bütün sosyal hizmet kuruluşları, sosyal hizmet akademisyenleri, sivil toplum örgütleri ve gönüllüleri insan hak ve onurunun siyaset ve ideolojilerden üstün olduğunu her platformda dile getirmelidir.
- Sosyal hizmet alanının uluslararası çatı kuruluşlar öncülüğünde sosyal çalışmacılar, sosyal hizmet akademisyenleri ve sosyal hizmet kuruluşlarından oluşturduğu üyelerle kuracağı **Gazze Sosyal Destek Komitesi** Gazze halkının ihtiyaç duyduğu hizmeti etkin şekilde koordine edebilecektir.
- Ulusal, bölgesel ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin (STÖ) oluşturacağı **Gazze Gönüllü Hizmetler Koordinasyon Komitesinin** barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi hizmetlere ulaşımının etkin bir şekilde koordine edilebileceği öngörülmektedir.
- Sağlık, medya, insani ve sosyal yardım alanlarında faaliyet yürüten yerel ve uluslararası kuruluşlar adına Gazze’de görev üstlenen çalışanların, hiçbir engel ile karşılaşmadan **görevlerini yapabilmesinin** tam bir garanti altına alınması, insanların temel ihtiyaçlarına erişim hakkının korunmasına hizmet edecektir.
- İsrail yönetimi Gazze’de alenen işlediği insanlığa yönelik suçlar sebebiyle bütün uluslararası kuruluşlar tarafından **kesin bir dille kınanmalıdır**.
- Gazze’de daha vahim bir tablo ortaya çıkmadan, İsrail yönetimini derhal durduracak **somut adımlar ivedilikle atılmalıdır**. Atılacak adımlar, başka coğrafyalarda benzer soykırım girişimlerini de durduracak bir örneklik işlevi de üstlenebilecektir.
- İsrail’in soykırıma karışmış yönetici ve askerleri, insanlığa karşı işlemiş oldukları suçlar sebebiyle Uluslararası Ceza Mahkemesinde **mutlaka yargılanmalıdır**.
- BM Güvenlik Konseyi, BM İnsan Hakları Konseyi, İslam İşbirliği Teşkilatı, İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi kurum ve kuruluşlarca, insan hakları alanında çalışan akademisyenlerin de katılacağı ortak bir **Gazze Soykırımını İnceleme Komisyonu** ivedilikle kurulmalıdır (change.org, 2024).

Gazze’de işlenen çok boyutlu soykırımı sosyal hizmet bağlamında inceleyen çalışmamızı, Sa’dî-i Şirazî’nin (İran, 1181-1292) New York’ta BM binasının giriş duvarına da yazılan ve insanlık âleminin bütüncül yapısını anlatan dizeleriyle sonlandırmamız uygun olacaktır:

<i>“Benî âdem azâ-yı yek-peykerend, Ki der-âferineş zi-yek govherend. Çüçê ozvî be-derd âvered rûzigâr, Deger ozvâ râ nemâned karâr. Tökez mihnet-i digêrân bî gamî, Ne şâyed ki nâmet nehend âdemî!”</i>	İnsanlar bir bedenin uzuvları gibidir, Zira yaratılışta hepsi aynı özdendir. Gün gelir de bir uzuv hastalanacak olsa, Diğer tüm uzuvların derhal huzuru kaçır. Başkasının çektiği gam seni üzmüyorsa, Layık değilsin, sana insan demek yaraşmaz!
---	---

Transkripsiyon ve manzum çeviri: Fethi Güngör

KAYNAKÇA

AA. (23 Ekim 2023). İsrail savaş suçlarını meşrulaştırmak için Filistinlileri “insanlık dışı varlıklar” olarak gösteriyor. *Anadolu Ajansı*: 15 Ocak 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-savas-suclarini-mesrulas-tirmak-icin-filistinlileri-insanlik-disi-varlik-lar-olarak-gosteriyor/3029683> adresinden alındı.

AA. (26 Mayıs 2024). Dışişleri bakan yardımcısı Yıldız: İsrail, insan haklarını, uluslararası hukuku ihlal eden eylemlerden sorumlu tutulmalı. *Anadolu Ajansı*: 13 Ocak 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakan-yardimcisi-yildiz-israil-in-san-haklarini-uluslararası-hukuku-ihlal-eden-eylemlerden-sorumlu-tutulmalı/3147754> adresinden alındı.

Alaca, M. (15 Mayıs 2024). Netanyahu Refah’ta insani felaket yaşanmadığını iddia etti. *Anadolu Ajansı*: 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/netanyahu-re-fahta-insani-felaket-yasanmadigini-iddia-etti/3220537> adresinden alındı.

Algan, T., Kutlu, İ. ve Kara, H. Z. (2024). Gaza at the intersection of social work and human rights. *Ombudsman Akademik*, Özel Sayı 2 (Gazze), 405-430.

Alp, İ. “Srebrenitsa Soykırımı (Temmuz 1995).” *Avrasya Etüdleri* 52.2 (2017): 127-171.

Arslan, İ. M. (28 Ocak 2025). BM raportörüne göre İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana Gazze’deki gibi bir yıkım görülmedi. *Anadolu Ajansı*: 30 Ocak 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dosya-haber/bm-raportorune-gore-ikinci-dunya-savasindan-bu-yana-gazze-deki-gibi-bir-yikim-gorulmedi/3464211> adresinden alındı.

Asadova, G. ve Rahimli, F. (2023). Sosyal Arabuluculuk ve Uygulama Alanları. *BENGİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 2023(2), 119-130.

Aydın, M. S. (1987). İktisat’ın felsefesinde insan. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1-4), 83-106.

Aydoğdu, S. (15 Mayıs 2024). BM: Gazze’de günde ortalama 63 kadın öldürülüyor, bunların 37’si ailesini geride bırakan aileler. *Anadolu Ajansı*: 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-gazgede-gunde-ortalama-63-kadin-olduruluyor-bunlar-in-37si-ailesini-geride-birakan-anneler/3158795> adresinden alındı.

BBC. (20 Ocak 2025). Haritalarla yıkım: Gazze 15 ayda nasıl değişti? 30 Ocak 2025 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/crlkk9lkwn5o> adresinden alındı.

Change.org. (2024). Gazze İçin Organize İyilik Çağrısı!, 2 Şubat 2025 tarihinde <https://chnng.it/gqdVXNYCPx> adresinden alındı.

Çeçen, A. (2020). *İnsan Hakları*. Astana Yayınları.

Çoban, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.

Çüçen, A. K. (2003). İnsan hakları düşüncesinin gelişimi, 10 Şubat 2025 tarihinde <https://acikerisim.uludag.edu.tr/server/api/core/bitstreams/b294c750-c9a9-4fef-966d-687ab234d6b7/content> adresinden alındı.

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2025). *Hadislerle İslam*, Cilt 5, Ankara.

Duman, M. Z. (2011). İslâm'ın köle ve cariye sorununa yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 1-54.

Durul, F., Er, K. ve Solmaz, U. (2022). Kuşak hakları bağlamında insan hakları ölçeği. *Firat University Journal of Social Sciences*, 32(2), 753-768.

Ergün, F. ve Ergün, D. (2025). Savaş Kaynaklı Çevresel Tahribat: Farklı Silah Sistemlerinin Ekolojik Etkileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Özel Sayı), 150-162.

Euro-Med Monitor, (4 Nisan 2025). Infographic: 546 days of genocide in Gaza. *Euro-Med Monitor*, 6 Mart 2025 tarihinde <https://euromedmonitor.org/en/article/6673/Infographic:-546-days-of-genocide-in-Gaza> adresinden alındı.

Euronews. (19 Mart 2024a). 165 Gündür İsrail Saldırıları Altındaki Gazze'de Çocukların Açlıkla İmtihani. *Euronews*: 15 Nisan 2025 tarihinde <https://tr.euronews.com/2024/03/19/165-gundur-israil-saldirilari-altindaki-gazgede-cocuklarin-acilikla-imtihani> adresinden alındı.

Euronews. (15 Mayıs 2024b). 1948'de Yaşanan Nekbe (Büyük Felaket) Nedir, Filistinliler İçin Ne Anlama Geliyor? *Euronews*: 13 Mart 2025 tarihinde <https://tr.euronews.com/2024/05/15/1948de-yasanan-nekbe-buyuk-felaket-nedir-filistinliler-icin-ne-anlama-geliyor> adresinden alındı.

FAO. (2024). Damage to agricultural infrastructure due to of 31 December 2024, 12 Şubat 2025 tarihinde <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/2208d866-8a58-4c1d-8122-0a8610cfb80a/content> adresinden alındı.

Gedik, M. (2024). Küresel Bağlamda İnsan Hakları ve Sosyal Politikaların Bibliyometrik Analizi ve İsrail-Filistin/Gazze Olaylarının Sosyal Hizmet Perspektifinde Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(4), 1980-2004.

Geldi, M., Omar, Q. O. D ve Fırat, E. (15 Mayıs 2024). İşgal Altındaki Filistin Topraklarında 76 Yıldır Devam Eden Büyük Felaket: Nekbe. *Anadolu Ajansı*: 18 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isgal-altindaki-filistin-topraklarinda-76-yildir-devam-eden-buyuk-felaket-nekbe/3220025> adresinden alındı.

Güneş, H. (2016). *Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Güngör, E. (1998). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güngör, F. (2019). *Hakkın Elinden Tutmak: İnsan Haklarını Yeniden Düşünmek*. Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım: Ankara.

Güriz, A. (2007). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

IFSW. (2014). Global Social Work Statement of Ethical Principles, 28 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/> adresinden alındı.

INDEPENDENT. (15 Mayıs 2023). Gazzelilerin çürüyen yaraları sirke ve klor ile tedavi ediliyor, 10 Mart 2025 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/680676/dünya/gazzelilerin-çürüyen-yaraları-sirke-ve-klor-ile-tedavi-ediliyor> adresinden alındı.

INDEPENDENT. (8 Mayıs 2024). Rakamlarla Gazze'deki Yıkım, 1 Nisan 2025 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/721126/dünya/rakamlarla-gazze'deki-yıkım> adresinden alındı.

International Criminal Court. (2021). Rome Statute of the International Criminal Court, 15 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf> adresinden alındı.

Sönmez, G. (2024). Filistin, 11 Nisan 2024 tarihinde <https://www.academia.edu/115102443/Filistin?sm=b> adresinden alındı.

İNSAMER. (2022). Doğu Türkistan'daki Hak İhlalleri ve BM'nin Uygur Raporunun Değerlendirilmesi, 10 Nisan 2024 tarihinde <https://www.insamer.com/tr/dogu-turkistan-daki-hak-ihlalleri-ve-bm-nin-uygur-raporunun-degerlendirilmesi.html> adresinden alındı.

İNSAMER. (2023). İsrail İşgalinin Farklı Bir Boyutu: Gıda Güvenliği ve Su Sorunu, 20 Şubat 2025 tarihinde <https://www.insamer.com/tr/israil-isgalinin-farkli-bir-boyutu-gida-guvenligi-ve-su-sorunu.html> adresinden alındı.

Herrero, M. I. M. & Charnley, H. (2019). Human rights and social justice in social work education: A critical realist comparative study of England and Spain. *European Journal of Social Work*, 22(2), 225-237.

Kahraman, F. Ş. (2023). Uluslararası hukuk açısından İsrail'in Gazze'de uyguladığı abluka. *Uluslararası hukukta Filistin meselesi* içinde. (Ed. Kayhan, A. K. ve Karaoğlu, A. O.). Ankara: Adalet Yayınevi, s. 177-218.

Mahmud, R., Nedim, H., Abudoun, M., Biçeroğlu, E. ve Uçar, M. N. (1 Ocak 2025). İsrail geride büyük bir yıkım ve çürümüş cesetler bıraktı. *Anadolu Ajansı*: 10 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/-israil-geride-buyuk-yikim-ve-curumus-cenazeler-birakti/1823373> adresinden alındı.

Medet, İ. H. (23 Ekim 2023). İsrail savaş suçlarını meşrulaştırmak için Filistinlileri "insanlık dışı varlıklar" olarak gösteriyor. *Anadolu Ajansı*: 24 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-savas-suclarini-mesrulas-tirmak-icin-filistinlileri-insanlik-disi-varliklar-olarak-gosteriyor/3029683> adresinden alındı.

Mughrabi, N. & Issa M. (3 Nisan 2025). Hundreds of thousands flee as Israel seizes Rafah in new Gaza 'security zone', 10 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.reuters.com/world/middle-east/hundreds-thousands-flee-israel-seizes-rafah-new-gaza-security-zone-2025-04-03/> adresinden alındı.

Nedim, H. ve Erdem, Ö. (13 Şubat 2025). Gazze'deki Refah Belediyesi: Ateşkesin Uygulanmadığı Kentte 200 Bin Sığınmacı Açıkta Yaşıyor. *Anadolu Ajansı*: 11 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazzedeki-refah-belediyesi-ateskesin-uygulanmadigi-kentte-200-bin-siginmaci-acikta-yasiyor/3481355> adresinden alındı.

Nedim, H. ve Geldi, M. (30 Mart 2025). Gazze'deki Hükümet: İsrail 19 Ocak'tan Beri Ateşkesi En Az 900 Kez İhlal Etti. *Anadolu Ajansı*: 13 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazzedeki-hukumet-israil-19-ocaktan-beri-ateskesi-en-az-900-kez-ihlal-etti/3497825> adresinden alındı.

Nedim, H., Tüfekçi, Z., Uçar, M. N. ve Nour, M. A. A. (2 Nisan 2025). Gazze Şeridi'nde Fırınlara Un ve Yakıt Krizi Nedeniyle İki Gündür Kapalı. *Anadolu Ajansı*: 18 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazze-seridinde-firinlar-un-ve-yakit-krizi-nedeniyle-iki-gundur-kapali-/3526033> adresinden alındı.

NTV. (18 Ocak 2025). Gazze'de can kaybı 46 bin 899'a yükseldi, 10 Nisan 2025 tarihinde https://www.ntv.com.tr/dunya/gazgede-can-kaybi-46-bin-899a-yukseldi,04wLrK-SAskOBsy6j_Vxd-Q adresinden alındı.

OCHA. (2025). The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 5 Ocak 2025 tarihinde <https://www.ochaopt.org/content/reported-impact-snapshot-hot-gaza-strip-31-december-2024> adresinden alındı.

OCHA. (2025a). Reported impact snapshot: Gaza Strip, 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.ochaopt.org/content/reported-impact-snapshot-gaza-strip-4-february-2025> adresinden alındı.

Özcan, Ş. (2016). İnsana Verilen Değer Ekseninde Çeşitli Dinlerde İnsan: Dinler Tarihi Açısından Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Dini Araştırmalar*, 19(48), 203-224.

Özmete, E. ve Algan, T. (2021). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Bireysel ve Toplumsal Değerlerin İşlevselliğine Kavramsal Bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 357-382.

Resmî Gazete. (1949). Hakları Evrensel Beyanname. 27.05.1949 Tarih ve 7217 Sayılı Resmî Gazete, 10 Şubat 2025 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf> adresinden alındı.

Save the Children International. (2024). War in Gaza: One-Year Impact Report, 1 Ocak 2025 tarihinde <https://www.savethechildren.net/search/publications?keyword=gaza> adresinden alındı.

Semra, K. E. (4 Nisan 2025). İsrail saldırıları nedeniyle Gazze Şeridi'nde 39 binden fazla çocuk öksüz kaldı. *Anadolu Ajansı*: 10 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-saldirilari-nedeniyle-gazze-seridinde-39-binden-fazla-cocuk-oksuz-kaldi-/3527254> adresinden alındı.

SETA. (2025). Gazze Soykırımının Öteki Yüzü, 1 Mart 2025 tarihinde <https://www.setav.org/assets/uploads/2025/02/r259.pdf> adresinden alındı.

Soysaldı, H. M. (2018). Veda Hutbesinde Evrensel İlkeler. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 11(21), 75-93.

Şeko, Y. A. (8 Ekim 2024). Gazze yakın tarihin en büyük ekokırımına sahne oluyor. *Anadolu Ajansı*: 10 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/yesilhat/kirlilik/gazze-yakin-tarihin-en-buyuk-ekokirimina-sahne-oluyor/1824382> adresinden alındı.

TBMM. (2003a). Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sağlık, Aile Çalışma Ve Sosyal İşler Ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/434), 10 Şubat 2025 tarihinde <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0148.pdf> adresinden alındı.

TBMM. (2003b). Medeni ve siyasi haklara ilişkin uluslararası sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı ve dışişleri komisyonu raporu (1/589), 20 Şubat 2025 tarihinde <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf#page=7.11> adresinden alındı.

TDK. (2024). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, 10.04.2025 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> sitesinden alındı.

Tufan, B., Sayar, Ö. Ö. ve Koçyıldırım, G. (2009). Antalya Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu bildiri kitabı. İçinde: N. Mütevellioğlu vd. (Eds.) *Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet* (ss. 76-86). Ankara: Belediye İş Sendikası Yayını.

Tuncay, T. ve Tekin, H. H. (2021). *Sosyal Hizmet Mesleğinin ABC'si*. Ankara. Nika Yayınevi.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (2024). *Filistin'de İnsan Hakları İhlalleri ve Gazze Soykırımı Raporu*, Ankara.

TRT Haber. (2024). Gazze'deki insan hakları ihlalleri. 10 Aralık 2024 tarihinde <https://www.trthaber.com/videoelar/gazzedeki-insan-haklari-ihlalleri-74980.html> adresinden alındı.

Uçar, M. N. (5 Nisan 2025). Gazze'deki çocuklar, İsrail'in katliamı ve açlık kısılcacında hayatta kalma mücadelesi veriyor. *Anadolu Ajansı*: 10 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazzedeki-cocuklar-israilin-katliami-ve-aclik-kiskacinda-hayatta-kalma-mucadelesi-veriyor/3529129> adresinden alındı.

UHİM. (2011). Somali'deki Açlık Kader mi? Sömürge mi?, 10 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.uhim.org/Uploads/GenelDosya/somalideki-aclik-kader-mi-somurge-mi-raporu-8578-d.pdf> adresinden alındı.

UIDHR. (1981). Universal Islamic Declaration of Human Rights, 18 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.alhewar.com/ISLAMDECL.html> adresinden alındı.

UNHRC. (2024). BM İnsan Hakları Uzmanları Savaşın Başlamasının Üzerinden Yüz Gün Geçmesine Rağmen İsrail'in Gazze'nin Gıda Sistemini Yok Ettiğini ve Gıdayı Silah Olarak Kullandığını Söylüyor, 20 Şubat 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/en/press-re>

leases/2024/01/over-one-hundred-days-war-israel-destroying-gazas-food-system-and adresinden alındı.

UNICEF. (2024). Ragular attacks put Gaza school-turned-shelters on the “frontlines of war”.

United Nations. (1948). Universal Declaration of Human Rights, 14 Şubat 2025 tarihinde <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf> adresinden alındı.

UNOSAT & UNITAR. (2024). Occupied Palestinian Territory-Gazza Strip Comprehensive Damage Assessment, 14 Şubat 2025 tarihinde <https://unosat.org/products/4047> adresinden alındı.

UNRWA. (2023). Gaza Strip, 12 Temmuz 2025 tarihinde <https://www.unrwa.org/where-we-work/gaza-strip> adresinden alındı.

UNRWA. (2025a). UNRWA Situation Report 159 on the Humanitarian Crisis in the Gaza Strip and the West Bank Including East Jerusalem, 13 Şubat 2025 tarihinde <https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-159-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-east-jerusalem> adresinden alındı.

UNRWA. (2025b). UNRWA Comissioner-General: As if death, diseases, destruction and hunger were not enough for the Palestinians in Gaza, 1 Nisan 2025 tarihinde <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa-commissioner-general-if-death-diseases-destruction-and-hunger> adresinden alındı.

WHO. (2025). The Ceasefire in Gaza Brings Hope, But Immense Challenges Lie Ahead to Restore The Health System. World Health Organization: 10 Şubat 2025 tarihinde <https://www.emro.who.int/opt/news/the-ceasefire-in-gaza-brings-hope-but-immense-challenges-lie-ahead-to-restore-the-health-system.html> adresinden alındı.

Yolcuoğlu, İ. G. (2014). *Bireylerle, ailelerle, gruplarla ve toplumla sosyal hizmet*. İstanbul: Nar Yayınevi, 150.

Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.

GAZZE'DE ÇALINAN ÇOCUKLUK: SOYKIRIM VE ETNİK TEMİZLİK GÖLGESİNDE ÇOCUK HAKLARI VE SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİ

*Stolen Childhood in Gaza: Children's Rights and Social Work Perspective in the Shadow
of Genocide and Ethnic Cleansing*

Doç. Dr. Hicran ATATANIR* - Doç. Dr. Yaser SNOUBAR**

Öz: Gazze'de uzun yıllardır devam eden soykırım ve etnik temizlik, bölgedeki çocukları ciddi insani ve psikososyal krizlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu çalışma, Gazze'deki çocukların maruz kaldığı hak ihlallerini sosyal hizmet odağından ele alarak, uluslararası hukukun, insani yardım mekanizmalarının ve sosyal hizmet uygulamalarının bu bağlamdaki rolünü incelemektedir. Gazze'deki çocuklar, yalnızca fiziksel güvenliklerini değil, aynı zamanda eğitim, sağlık ve psikososyal destek gibi temel haklarını da kaybetmiş durumdadır. Süregelen soykırım, çocukların ruh sağlığına yönelik geri dönüşü olmayan etkiler bırakmakta, onların bireysel gelişimlerini ve topluma entegrasyon süreçlerini derinden sarsmaktadır. Çalışma kapsamında; Gazze'de çocukların yaşadığı travmalar, eğitim haklarının ortadan kalkması, temel ihtiyaçlara erişim eksikliği ve uluslararası toplumun bu insanlık dışı duruma karşı verdiği cılız tepkiler ele alınmaktadır. Ayrıca, sosyal hizmet disiplininin kriz yönetimi ve travma sonrası rehabilitasyon süreçlerinde oynayabileceği roller değerlendirilmektedir. Araştırmalar, Gazze'deki çocukların büyük bir kısmının etnik temizlik ve savaş travmalarına bağlı olarak psikolojik ve duygusal sorunlar yaşadığını ve bu durumun uzun vadede ciddi toplumsal sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanlarının, uluslararası kuruluşların ve yerel aktörlerin iş birliği içinde çocukların haklarını korumaya yönelik daha etkin politikalar üretmesi gerekmektedir. Çocukların korunması, yalnızca insani bir sorumluluk değil, aynı

Abstract: The genocide and ethnic cleansing that has been going on in Gaza for many years has left children in the region facing serious humanitarian and psychosocial crises. This study examines the human rights violations faced by children in Gaza from a social work perspective, and analyzes the role of international law, humanitarian aid mechanisms, and social work practices in this context. Children in Gaza have lost not only their physical safety but also their basic rights to education, health and psychosocial support. The ongoing genocide has irreversible effects on children's mental health, deeply undermining their individual development and integration into society. Within the scope of the study; The traumas experienced by children in Gaza, the loss of their right to education, the lack of access to basic needs and the weak reactions of the international community to this inhumane situation are discussed. In addition, the role of social work discipline in crisis management and post-traumatic rehabilitation processes is evaluated. Research shows that a large proportion of children in Gaza have psychological and emotional problems due to ethnic cleansing and war traumas, which may have serious social consequences in the long term. In this context, social workers, international organisations and local actors need to work together to develop more effective policies to protect children's rights. The protection of children is not only a humanitarian responsibility but also a requirement of international law. This study aims to

* Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Derneği, hatatanir@gmail.com.tr, ORCID: 0000-0002-0938-4245

** Katar Üniversitesi Sanat ve Bilim Fakültesi, ysnoubar@qu.edu.qa, ORCID: 0000-0002-6193-3408
Makale Geliş Tarihi: 26.2.2025, Makale Kabul Tarihi: 19.06.2025
DOI: 10.59162/tihek.1647661

zamanda uluslararası hukukun bir gereğidir. Bu çalışma, Gazze'deki çocukların haklarının korunması ve sosyal hizmetler aracılığıyla uzun vadeli sürdürülebilir çözümler üretilmesi konusunda öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Çocuk Hakları, Soykırım, Sosyal Hizmet Müdahalesi, Psikososyal Rehabilitasyon

provide recommendations on protecting the rights of children in Gaza and developing long-term, sustainable solutions through social work.

Keywords: Gaza, Child Rights, Genocide, Social Work Intervention, Psychosocial Rehabilitation

GİRİŞ

“Yaşamla ölüm arasında” duran Gazze’de insanlar on yıllardır ve dünyanın gözü önünde kanlı bir soykırım sürecinden geçmektedir (Chomsky ve Pappé, 2011). Soykırım yalnızca bir nüfusu sınırlamayı, kontrol etmeyi ya da tabi kılmayı değil, aynı zamanda onun toplumsal varlığını parçalamayı ve yok etmeyi amaçlayan tek bir şiddet türünden çok daha fazlasını; genel ve yaygın bir şiddeti ifade etmektedir (Shaw, 2016). Bölgede yaşanmaya devam eden kronik şiddet ve insani kriz çocukları doğrudan etkilemektedir. Özellikle 7 Ekim 2023 günü başlayan İsrail-Hamas çatışmaları Gazze’nin ağır kayıplar vermesine, birçok çocuğun ailelerinden ayrı kalmasına, evlerini kaybetmesine ve yaşamlarını yitirmesine neden olurken yaşamını tüm zorlu koşullara karşı sürdürmeye çalışan çocuklar ise hem duygusal hem de fiziksel olarak taşıdıkları yaraların yanı sıra su, gıda ve temel sağlık hizmetlerine erişimde ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadır.

Yıllardır ambargo ve abluka altındaki Gazze’de sadece bugünün değil dünün çocukları da dünyanın en trajik hapisanesinde tutsak durumdadır. İsrail’in 14 Mayıs 1948 günü ilan edilen kuruluşundan bugüne yaşanan hak ihlalleri sistematik hâle gelmiş ve inşa edilen siyonist rejim, Filistin’in demografik yapısını dönüştürüp, idari ve mülki haklarını yok sayarak siyon idealini gerçekleştirmeye odaklanmışır. Serbest dolaşım hakkından mahrum ve işgal altındaki yaklaşık iki milyon insan, açık hava hapisanesine dönüşen şehirde en temel insani ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz haldedir. Günde ortalama 250 kişinin hayatını kaybettiği Gazze’de ölüm oranının 21. yüzyılın diğer tüm çatışmalarından daha yüksek olduğu kaydedilmektedir (Oxfam, 2024). Bu insani krizde 19 Ocak 2025 tarihinde ateşkes ilan edilmiş olsa da anılan tarih itibari ile geline tablo şu rakamlarla ifade edilmektedir: “Gazze’de 45 binden fazla, Batı Şeria’da 968 kişi hayatını kaybetti; Gazze’de 109 bin, Batı Şeria’da 15.800 kişi yaralandı; sağlık sistemi çöküşün eşiğinde, tüm mahalleler yıkıldı ve aileler parçalandı; nüfusun yüzde 96’sı yeterli gıdaya sahip değil...

insanlar umut ve umutsuzluk arasında sıkışmış halde” (RedCross, 2025). Bu sıkışmışlık halinin insani yardım ablukası nedeniyle ölüm ve yaşam arasında giderek incel-diği Gazze’de yardım konvoylarına izin verilmezse 48 saat içinde 14 bin bebeğin açlıktan ölmesine sebebiyet vereceği uyarıları yapılmaktadır (Fletcher, 2025).

Tablo 1. Filistinli Çocuk Ölümlerinin Dağılımı (2000-05/2025)

Yıllar	Filistinli Çocuklar	Yıllar	Filistinli Çocuklar	Yıllar	Filistinli Çocuklar
2000	93	2009	315	2018	57
2001	98	2010	8	2019	28
2002	192	2011	15	2020	9
2003	130	2012	43	2021	78
2004	162	2013	5	2022	44
2005	52	2014	546	2023	126
2006	124	2015	31	2024	93
2007	50	2016	35	05/2025	27
2008	112	2017	15	Toplam	2488

Kaynak: Distribution of Palestinian Child Fatalities. Defense for Children International Palestine (DCIP, 2025).¹

Gazze’de çocuklar ağır kayıpların yanı sıra hastanelerin yıkılmış, okulların ka-palı ve eğitimin belirsiz şekilde kesintiye uğramış olması nedeniyle de yaşadık-ları travmalarla baş etme olanaklarından yoksundur. Yaklaşık 17 yıllık ablukanın ardından 7 Ekim 2023 günü başlayan ve aylarca süren ölümcül bombardımanla tekrarlanan zorla yerinden edilmeler, artan açlık ve hastalık riskleri çocuklarda *“acımasız zihinsel zarar”* adı verilen derin ruhsal hasar yaratmaktadır (Save the Children, 2024). İsrail ordusunun 8 Temmuz 2014’te başlattığı ve 51 gün süren saldırıdan altı ay sonra yapılan bir araştırma da çocukların çatışma ortamından yetişkinlere kıyasla orantısız şekilde etkilendiğini; iyileşmek için doğru desteğe sahip olmadıklarında uzun süreli hasarlara maruz kalmaya daha yatkın oldukla-

¹ Rakamlar 7 Ekim 2023’ten bu yana Gazze Şeridi’nde yaşanan tüm Filistinli çocuk ölüm-lerini yansıtmamaktadır.

rını teyit etmektedir (Manzanero, vd., 2021). Bir başka araştırma ise bu çocuklarda savaşıla ilgili travmatik deneyimlerin yaygın olduğunun, zihin sağlığı sorunlarının artmasına neden olan travmatik stres belirleyicileri arasında şiddete ve yıkıma maruz kalma ile aile üyeleri ve arkadaşların kaybının öne çıktığının altını çizmektedir (Abudayya, vd., 2023). Ayrıca çocuklarda sıçrayarak uyanma, uyku zorlukları ve buna eşlik eden hayal kurma (gündüz düşleri)², sosyal geri çekilme, kafa karışıklığı, odaklanma eksikliği, tutarsız konuşma, karanlık korkusu, tekrarlayan travmatik anılar, geçmişe dönüşler, kabuslar, kaçınma, yatağı ıslatma gibi davranışların yanı sıra uzuv kaybı, görme kaybı, aşırı terleme, kas ağrısı, genel yorgunluk, baş ağrısı, göğüste kas ağrısı ve kalp atış hızına karşı aşırı hassasiyet gibi bulgular da gözlenmektedir (Farajallah, 2024).

Travma sonrası stres bozukluğu evresine geçilemeden yeni bir travmanın yaşandığı Gazze çocuklar için fiziksel ve ruhsal sağlıkları ile pedagojik gelişimlerini doğrudan etkileyen karanlık bir girdap halini almıştır. Barınma, sağlık, eğitim ve sosyal destek gibi temel gereksinimlerin karşılanamaması çocukları kalıcı hasarlara maruz bıraktığı gibi yaşamlarını bir ölüm-kalım mücadelesine dönüştürmüştür. Çocukları bu girdaba ve yaşam mücadelesi vermeye sürükleyen anlayışı İsrail Ulusal Güvenlik Bakanı İtamar Ben-Gvir topyekûn saldırı çağrısında bulunduğu şu açıklaması ile özetlemektedir: “İsrail Gazze’ye havadan ve karadan kapsamlı bir saldırı gerçekleştirmeli. Elektrik, yakıt ve su dahil olmak üzere insani yardımları tamamen durdurmalı ve daha önce getirilmiş olan ve Hamas’ın elinde bulunan yardımları bombalamalı. Savaşa ve yıkıma geri dönmeliyiz.” (Times of Israel, 2025). Filistin’in yıllardır maruz kaldığı bu anlayışa tepkisini; “Yaşıyoruz ama aslında yaşamıyoruz. Aşağılanarak yaşamamızı istiyorlar. Her şeye rağmen kararlıyız, biz aşağılanamayacak bir halkız!” sözleri ile yanıtlayan çocuğun hakkını savunmak ve korumak, aynı insanlık onurunu paylaşıyor olmamızdan doğan kolektif bir görevdir (TRT Haber, 2024).

Soykırım ve ırkçılık tarihinin yeniden yazıldığı Gazze’de savunmasız kalmanın olanca ağırlığını omuzlarında taşıyan çocukların haklarını yeniden hatırlayarak verdikleri mücadeleye Türkiye ve yakın coğrafyadan yükselen hak temelli çağrılar doğrultusunda uluslararası sosyal hizmet perspektifiyle destek vermek uluslararası hukuktan doğan bir sorumluluktur. İnsanlık onurunun bu soykırım ve etnik temizlik politikasını yenip yenemeyeceği elbette sadece Filistin ile sınırlı

² ‘The Sand Castle’ (2024, Matty Brown), ‘Quiet Life’ (2024, Alexandros Avranas) ve ‘Life Overtakes Me’ (2019, John Haptas & Kristine Samuelson) adlı yapımlar çocukların travmanın hâkim olduğu gerçek yaşamdan uykuya ya da hayal dünyasına sığınma süreçlerine ışık tutan son dönem yapımlar olarak dikkat çekmektedir.

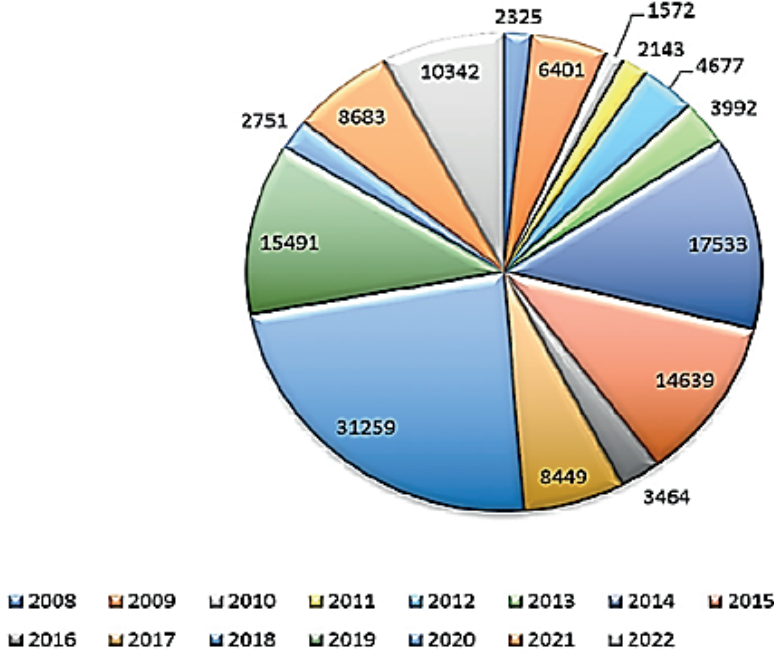
da değildir. Sessiz kalındığı sürece pek çok toplumu zamanla çevreleyecek olan bu zulme karşı durup harekete geçmek, aynı insanlık onurunu paylaşan bireyler olmaktan da doğan bir zorunluluktur. Bu nedenle çalışmamızda öncelikle yaşanan hak ihlalleri ve çocuk haklarının korunmasında uluslararası sosyal hizmetlerin rolü incelendikten sonra izlenebilecek insani politikaların neler olabileceği ile Gazze'nin geleceği açısından olası etkileri ele alınacaktır.

I. GAZZE'DE ÇOCUK SOYKIRIMI VE İHLAL EDİLEN ÇOCUK HAKLARI

Kenefâni'nin (1984) “düşmanlıklar zamanı” olarak tanımladığı çatışma ortamları yalnızca politik ve ekonomik istikrarsızlık yaratmakla kalmaz, aynı zamanda insan hakları ihlallerine de yol açar ve bu ihlallerin en ağır şekilde etkilediği grupların başında da çocuklar gelir. Çocuklar çatışmalardan doğrudan etkilenerek hayatları ve gelecekleri üzerinde uzun vadeli olumsuz etkiler bırakabilecek bir dönemin içine girmiş olurlar. Bu nedenle, çatışma ortamında çocuk haklarının korunması yalnızca etik zorunluluk değil uluslararası toplumun temel sorumlulukları ile uluslararası hukukun asli gereklerinden biridir.

Gazze'de çocukları da içine alan insan hakları ihlal haritasına bakıldığında 1948 yılında İsrail'in kuruluşu ile başlayan, akabinde ilhak ettiği Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri, işgal ettiği Gazze ve Batı Şeria'ya, saldırılar düzenlediği Lübnan ve Suriye gibi ülkeler başta olmak üzere giderek genişleyen bir coğrafi yayılım karşımıza çıkmaktadır (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu [TİHEK], 2024: 87-88). Bu ihlaller Harediler, Falaşalar, Sefaradlar ve Mizrahiler gibi İsrail vatan-daşı olan Yahudi gruplara da yönelmektedir. Bu geniş coğrafyada dünyaya gelen pek çok Filistinli, Lübnanlı ya da Suriyeli insanın en savunmasız olduğu çocukluk dönemine çatışma iklimi ve temel hak ihlalleri damga vurmaktadır. Öyle ki İsrail 2000-2025 yılları aralığında öldürdüğü 2.488 çocuğun yanı sıra 7 Ekim 2023-25 Ocak 2025 tarihleri arasında 13.319 çocuğu daha öldürerek son 24 yılda 15.561 çocuğun yaşam hakkını elinden almış; 2008-2022 yılları arasında yaraladığı 133.721 çocuğun vücut bütünlüğüne de kalıcı şekilde zarar vermiştir (OCHA, 2025; DCIP, 2025; Snoubat, 2010).

Grafik 1. İsrail İşgal Güçleri Tarafından Yaralanan Filistinli Çocuklar (2008-2022).

Kaynak: Farajallah, 2024.

Diğer taraftan 7 Ekim 2023 ile 15 Ocak 2025 tarihleri aralığında yaralanan 110.265 kişiden ne kadarının çocuk olduğu bilinmemekle birlikte BM Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu bu sayıyı en az 25 bin olarak tahmin etmekte ve yaklaşık 17 bin çocuğun ise refakatsiz olduğunu bildirmektedir (UNICEF, 2025). Dünya Sağlık Örgütü ise çocukların en az dörtte birinin yoğun tedavi ya da rehabilitasyon gerektiren ciddi yaralanmalarla karşı karşıya olduğunu ancak abluka nedeniyle bu yaraları iyileştirmek bir yana çok az anestezi uygulanarak ya da hiç uygulanmadan yapılan ameliyatlar ve amputasyonlar sonucu çocukların uzuvlarını kaybettiğini bildirmektedir (WHO, 2025). İsrail'in bir 'ampute salgını' yarattığını ifade eden Lazzarini (2024) ise dünyada kişi başına en fazla ampute çocuğun yaşadığı Gazze'de saldırılar başlamadan önce de her beş aileden birinde en az bir engelli kişi bulunduğunu ve bu ailelerin neredeyse yarısında engelli bir çocuk olduğunu ifade etmektedir.

İsrail'in izlediği soykırım politikası çocukların sadece yaşam haklarının elinden alınması, vücut bütünlüklerinin ya da sağlıklarının geri döndürülemez şekil-

de kaybı ile de sınırlı değildir. İsrail, Filistinli çocukların gıda ve temiz suya erişimini, ulaşım hakkını, barınma hakkını, eğitim ve sağlık hakkını çok yönlü ihlal ederek ve insani yardımlara erişimlerini engelleyerek insan onurunu tümüyle imhaya dönük bir soykırım uygulamaktadır (Dunkelberg, 2025: 22). Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair BM Sözleşmesi'ne göre de *“ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla”* işlenen fiillerden her biri soykırım suçunu oluştururken İsrail bu fiillerden çok daha fazlasını Gazze’de tatbik etmektedir: *“Gruba mensup olanların öldürülmesi; ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracakları hesaplanarak, yaşam şartlarının kasten değiştirilmesi; grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler alınması; gruba mensup çocukların zorla bir başka gruba nakledilmesi”* (UN, 1951: Md. 2).

1967 yılından beri işgal edilen Filistin topraklarında izlenen bu soykırım politikasına ve ihlal edilen insan haklarına yönelik tepkiler ise iki eksende toplanmaktadır: bir yanda İsrail’in kendisini savunma hakkını savunanlar ile diğer yanda Gazze’deki sivil kayıplara dikkat çeken ve İsrail’in orantısız güç kullanmasını eleştirenler (OHCHR, 2024). Bu iki ana eksen, haber sitelerinin birer haber aktörü olarak Filistin-İsrail yetkililerine olan bağlılık biçimlerini de şekillendirmektedir. Örneğin, Al-Jazeera ve TRT World genellikle Filistinli haber aktörlerine ağırlık verirken; CNN ve BBC ise çoğunlukla İsraili aktörleri kaynak olarak kullanmaktadır (Lubbad, 2023). Yükselen tepkiler arasında çocukların maruz kaldığı ölümcül şiddete dikkat çeken raporlar da bulunmaktadır. *“Kendinizi insan altı bir varlık gibi hissediyorsunuz”* başlıklı raporunda Uluslararası Af Örgütü (2024) soykırımın *“Gazze’nin 2,2 milyonluk nüfusunun %90’ını, çoğu defalarca olmak üzere, sürekli küçülen, sürekli değişen, temel altyapıdan yoksun toprak bölgelerine zorla yerlerinden ederek; insanları yavaş ve hesaplanmış bir ölüme maruz bırakacak koşullarda yaşamaya zorlayarak”* gerçekleştiğinin altını çizmektedir (AI, 2024). Siyonist rejimin kullandığı tabirler tam da rapora verilen başlıkta karşılık bulduğu gibi Filistinlilerin ve tarihsel olarak bakıldığında Arapların insan gibi hissetmemesi üzerine kuruludur (AI, 2024; Baroud, 2023). Kullanılan dilde başlayıp insanları yok etmeye güdümlü saldırılarla süren bu süreç sadece çocukluğun değil; gençliğin, yaşlılığın kısaca insanı insan kılan hemen her yaşam evresini çevrelemiş durumdadır. Ancak yine de en ağır bedeli ödemekte olan çocukların içinde olduğu koşullara dair güncel bir rapor, Gazze’deki çocukların ihlal edilen haklarına dair şu verileri sunmaktadır (UNICEF, 2025):

“Gazze Şeridi’nin %80,5’inden fazlasında yerinden edilme emirleri altında olmasıyla felaket devam ediyor. Çocuklar, neredeyse hiçbir özel sevk hizmetinin bulunmadığı travmatik olaylara sürekli maruz kalırken kaliteli sağlık hizmetlerine,

eğitime, suya ve diğer hayati hizmetlere erişimlerini kaybettiler. Ölümün yanı sıra, birçok çocuk, onları daha da savunmasız hale getiren çoklu engelliliğe neden olabilecek yaralanmalar yaşıyor. Ciddi tıbbi rahatsızlıkları olan kritik hastaların ya da çatışmayla ilgili yaralanmalar için özel bakıma ihtiyaç duyanların tıbbi tahliyeleri Mayıs 2024'te Rafah geçişinin kapatılmasından bu yana %94 oranında azaldı. Sağlık tesisleri, su kuyuları ve ağlar dahil olmak üzere sivil altyapıya yönelik düzenli saldırılar, kritik hizmetlere erişimi felç etti. Aşırı kalabalık ve hijyenik olmayan yaşam koşulları, açık kanalizasyon ve katı atık toplama eksikliğiyle birleştiğinde bir halk sağlığı felaketi yarattı ve özellikle iki yaşın altındaki çocukların yaşamları için ciddi tehdit oluşturan ishal, Hepatit A ve çocuk felci gibi su kaynaklı hastalıklar ortaya çıktı. Temmuz 2024'te Gazze'de 25 yıllık yokluğun ardından Poliovirüs tip 2'nin tespit edilmesi, çocuklara yönelik sağlık risklerini daha da yoğunlaştırdı. Okullar barınak görevi gördüğü için 658.760'tan fazla çocuğun eğitime erişimi imkânsız hale geldi ve beş yıl kadar daha gerilemesi öngörüldü. Gazze'deki nüfus ciddi şekilde gıda güvensizliği yaşadığı için beş yaş altı 335.000 çocuğun tamamı yetersiz beslenme riski altında.”

Boyne “Çizgili Pijamalı Çocuk” adlı eserinde Bruno karakterinin tel örgülerin ardına geçip Auschwitz toplama kampında sonlanan yaşamını anlatırken arkadaşı Schumel onu öncesinde şu sözlerle uyarır: “Buranın nasıl bir yer olduğu hakkında hiçbir fikrin yok.” (2019: 130). Eserini “Elbette tüm bunlar çok uzun zaman önce oldu ve böyle bir şey bir daha asla olamaz. Bu zamanda ve bu çağda tabii ki...” cümleleri ile sonlandıran Boyne, ne yazık ki haklı çıkmamıştır (Boyne, 2019: 196). Bruno’dan farklı olarak İsrail’de çocuklar şeridin öte yanına tanık olmalarının yanı sıra “Bir yıl içinde hepsini ortadan kaldıracamız.” gibi sözleri olan şarkılar da seslendirmek durumunda kalmaktadır (Al Jazeera, 2023). Ayrıca maruz bırakıldıkları ısrarlı *apartheid* telkinleri ve alet edildikleri propaganda, kültürel soykırımın çok daha yıkıcı başka bir boyutunu oluşturmaktadır. İsrail okul kitaplarında Filistin’i inceleyen Peled-Elhanan, öğrencilere insanlıktan çıkmış bir ‘öteki’ korkusu aşılandığını; okutulan metinlerin kullanım hakkı saklı birer silah işlevi gördüğünü, çünkü ötekinin aslında sahtekâr ve davetsiz misafir olarak gerçek yerli/mülk sahibi olan İsraillerin topraklarını gasp ettiği inancının yerleştirilmeye çalışıldığını, bu eğitim politikasının “ötekini” eşiti olarak görmeme üzerine kurulu olduğu gibi barıştan ve bir arada yaşama dilinden de uzak olduğunu belirtmektedir (Peled-Elhanan, 2012: 232).³

³ Peled-Elhanan’ın tespitlerini, “Sessizliği Bozmak” (<https://www.breakingthesilence.org.il/>) adlı ve tamamı işgal bölgesinde görev yapan İsrail askerlerinin tanıklıklarını arşivleyen sitedeki paylaşımlar da teyit etmektedir. İlk olarak bu sitedeki tanıklığının ardından “The Girl Who Stole My Holocaust: A Memory” (2013) adlı kitaba imza atan Noam Chayut, yaptığı her şeyin başka bir Holokost’u önleyeceğine inandırılarak eğitildiğine ancak tüfeğini küçük bir kıza doğrulttukten sonra gerçeğin farkına vardığına dair deneyimlerini çarpıcı bir dille aktarmaktadır.

Binlerce çocuğun katledilmiş ve ampute edilmiş olmasına rağmen yaşananların tam da bir soykırım olmadığı; belki kitlesel şiddetten ya da belki yozlaşmış savaştan bahsedilebileceği yönünde kurulan “*akademik*” dile rağmen, ulusların vicdanı kabul edilebilecek üniversite öğrencilerinin kampüslerde yükselen sesi susturulamamış ve düzenlenen protestolarda yüzde 700 seviyesinde bir artış gözlenmiştir (Waxman, 2023; Hillel International, 2025). Çocukların yanı sıra gençleri de etkileyen bu soykırım karşısında hangi ırka, etnik gruba ya da inanca mensup olursa olsun Müslüman ya da Yahudi hiç kimsenin öldürülmemesi noktasında birleşen gençliğin ortak çağrısı insanlığın geleceği adına umut vericidir. Çatışmaların gölgesinde geçen çocuklukları nesilden nesile miras bırakan Filistinlilerin coğrafi ve siyasi olarak parçalanmış, sistematik olarak yoksul bırakılmış, korku ve güvensizlik ortamına terk edilmiş halde tutuldukları ablukayı yıkmalarında söz konusu eylemlerin ve ortak çağrılarının potansiyel etkisi yadsınamayacak kadar güçlüdür. Bu etkiyi hem Filistinli hem de İsraili çocukların geleceği ve haklarının korunması için uluslararası sosyal hizmet bağlamında yapılandırmak, mesleğin kurucu değerleri açısından bir zorunluluktur.

II. GAZZE’DE ÇOCUKLARIN HAKLARININ KORUNMASINDA ULUSLARARASI SOSYAL HİZMET

Uluslararası kurum ve kuruluşların süregelen sivil kayıpların engellenmesi, şiddetin sona erdirilmesi ve barışçıl çözüm bulunması yönündeki çağrılarını ateşkesin sonlanabileceği kırılgan bir ortamda halen yankılanmakta ancak güçlü bir karşılık bulamamaktadır (OHCHR, 2024; AI, 2024; OXFAM, 2024). Sadece Gazze bölgesindeki çocuklar değil; dünya genelinde milyonlarca çocuk da halen akranlarının maruz kaldığı orantısız güce ve verdiği yaşam mücadelesine tanık olmaktadır. Bu tanıklık yaşam hakkının kutsallığına, insan onuruna, ayrımcılık karşıtlığına ve eşitliğe dair yığınla eğitim müfredatına, uluslararası mevzuata ve ilkesel yaklaşıma gölge düşürmektedir. Dolayısıyla çocukluğun soykırımı dolaylı olarak, insani krize küçük yaşlarından itibaren ekranlardan tanık olan çocukları da etkilemekte ve her geçen yıl bu çocuklara yenileri eklenmektedir. Farajallah (2024), çocukların iyilik hali ve refahına yönelik müdahalelerden sonuç alınmasının ve gerçek bir iyileşmenin ancak baskının altında yatan nedenleri ele almakla mümkün olduğunu savunmaktadır. Bu ise her şeyden önce Gazze’deki işgalin sona erdirilmesi ve Filistinlilere sahip oldukları hakların iadesini içeren küresel bir yaklaşımı gerektirmektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere pek çok uluslararası düzenlemeyle yasal güvence altına alınan hususlar çocukların sağlıklı bir ortamda bü-

yümelerini, eğitim almalarını, şiddet ve istismara uğramamalarını, temel sağlık hizmetlerine erişimlerini ve barınma haklarını kapsamaktadır (Atatanır, 2023). Ancak özellikle çatışma bölgelerinde söz konusu hakların çoğu ihlal edildiği gibi yaşanan yıkımdan derinden etkilenen çocuklar hem fiziksel hem sosyal hem de psikolojik hasar almaktadır. Çatışma bölgelerinde çocukların karşı karşıya olduğu tehditler: fiziksel zararlar ve ölümler, okul binalarının hedef alınması ile birlikte eğitim sisteminin aksaması, zorla ya da gönüllü olarak silahlı gruplara katılmaya zorlanmaları, ağır psikolojik travma, insan ticareti riski ile sığınmacı ya da mülteci konumuna sürüklenmeleri ile birlikte karşılaştıkları tehlikeli koşullar şeklinde sıralanmaktadır (Snoubar ve Duman, 2015; Ferrara vd., 2024; Wells vd., 2024).

Çocukların karşılaştığı bu tehditlerle mücadelede uluslararası sosyal hizmet sınır ötesinden başlayarak, insan haklarının korunmasında evrensel düzeyde bir paradigma ortaya koyma ideali olarak karşımıza çıkmaktadır (Atatanır, 2022). Sosyal hizmetleri yerel bağlamı içinde çeşitlendirerek geliştirme, toplumların insan onur ve haysiyetlerine yakışır şekilde var olma olanaklarını güçlendirme ve bu doğrultuda çocukları ve aileleri ebeveynlik hakları, uluslararası velayet/vesayet hakları, aile köklerini araştırma, aile birleşimleri, kurumsal bakım ve psikososyal destek gibi konular başta olmak üzere çok yönlü desteklemek uluslararası sosyal hizmetlerin çalışma konuları arasında yer almaktadır (IFSW, 2019). Bu küresel vizyonun şekillenmesinde, çocukların üstün yararını gözetmek üzere sınır ötesi mesleki müdahalelerde bulunma ve bu yönde politikalar geliştirme motivasyonunun belirleyici olduğu ifade edilebilir ki bu vizyon Gazze'deki çocuklar ve aileleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Gazze'deki çocukları aileleriyle birlikte onurlarını, esenliklerini ve bakımlarını güvence altına alan koşullarla buluşturmak; özellikle istismar, ihmal ile şiddet riskinin yüksek olduğu mevcut tabloda hayati derecede belirleyicilik arz etmektedir. Uluslararası Göç Örgütü çeşitli nedenlerle gönüllü ya da gönülsüz, ülkeler içinde ya da ülkeler arasında, ebeveynleri ya da diğer birincil bakıcılarıyla birlikte ya da onlarsız hareket eden, hareketi fırsatlar yaratsa da aynı zamanda onları risk altına ya da daha fazla risk altında bırakan durumları *hareket halindeki çocuk* olarak tanımlamaktadır (IOM, 2015). Hareket halindeki çocukları ihmal, istismar, şiddet, sömürü ve ayrımcılıktan korumak için bakım ve koruma sistemlerine erişimlerini destekleyen programlar uygulayan Çocukları Kurtarın Vakfı, insani krizlerin yaşandığı bölgeler başta olmak üzere 10 milyondan fazla çocuğun evini terk etmek zorunda kaldığını ve dünya genelinde göç etmek zorunda kalan çocuk sayısının 50 milyonun üzerine çıkarak, 2010'dan 2023'e iki kattan fazla arttığını belirtmektedir (Save the Children, 2024). Bu tablonun Gazze'de daha vahim bir hal

aldığını belirten Vakıf çocukların yaşamları, güvenlikleri, refahları ve geleceklerinin risk altında olduğu; çadırlarda soğuk ve yağışlı havayla karşı karşıya kaldıkları için zatürre gibi hastalıklara yakalandıkları uyarısında bulunarak Gazze'yi “*çocuk olmak için en ölümcül yer*” olarak nitelendirmektedir (Save the Children, 2025). Soğuk hava dalgalarının şiddetini arttırdığı 25 Şubat 2025 tarihinde üç çocuğun öldüğü Gazze'de donarak ölen toplam çocuk sayısının 10'a yükseldiği ve battaniye, çadır, ısıtma cihazı gibi temel ihtiyaç malzemelerinin yok denecek kadar az olması nedeniyle durumun kötüleştiği bildirilmektedir (WAFA, 2025). Sınırlar içinde ya da ötesinde, yeterince iyi korunamadıkları koşullarda çocukların insan ticareti mağdurlarının yaklaşık üçte birini (%34) oluşturduğu da bilinen bir diğer risktir (IOM, 2024). Tüm bu riskler karşısında çocuk koruma sistemlerinin ise çocuk koruma müdahaleleri ve bakım hizmetleri için örgütlü insan kaynağı, finans, hukuk, yönetim, izleme ve veri yönetimi bileşenlerinden oluşan bütüncül bir politika olduğu, farklı aktörler içerdiği (çocuklar, aileler, topluluklar, ulusal-uluslararası kuruluş çalışanları vb.), sistemi oluşturan ağın ise bu bileşenlerle aktörler arasında gelişen etkileşim alanında şekillendiği belirtilmektedir (UNICEF, 2021: 9). Gazze'de çocukları koruyan bir sistemden bahsedebilmek için söz konusu etkileşim alanının yanı sıra ulusal ve uluslararası kuruluşların varlığını da bölgede görebilmek gerekmektedir.

Çocuk koruma sistemlerinin ve ulusal-uluslararası kuruluşların bu sistemler içerisinde yer almasının hukuki dayanağını Çocuk Haklarına Dair Sözleşme oluşturmaktadır. Sözleşmeyi imzalayan taraf devletler arasında olan İsrail diğer taraf devletler gibi çocukları hak sahipleri kabul ederek bireysel haklarını tanımakla, her çocuğun korunma hakkını güvence altına almakla yükümlüdür (Madde 19). Bütünleşik çocuk koruma sistemlerine ilişkin asgari standartlar Avrupa Komisyonu tarafından da tanımlanmış olup, şu şekilde açıklanmaktadır (EC, 2022):

“Her çocuk devredilemez korunma hakkına sahip bir hak sahibi olarak kabul edilir; o hak sahibine saygı duyulur ve o korunur; hiçbir çocuğa karşı ayrımcılık yapılamaz; çocuk koruma sistemleri, önleyici tedbirleri de kapsar; aileler birincil bakım verici rolünde desteklenmelidir; toplumlar, çocuğun şiddetin her türlüşünden korunma hakkının farkındadır ve bu hakkı destekler; çocuk koruma sistemleri yeterli bakımı güvence altına alır; çocuk koruma sistemleri ulusötesi ve sınır ötesi mekanizmalar içerir; çocuk desteğe ve korunmaya sahiptir; savunmasız çocuklara dair olası risklerin tespitine yönelik eğitimler verilir; ülkelerde güvenli, iyi duyulan, gizli ve erişilebilir raporlama mekanizmaları mevcut bulundurulur.”

Özellikle Gazze'de olduğu gibi yerlerinden edilen çocuklar hiçbir çocuğun görmemesi gereken türden bir şiddete, yıkıma ve ölüme tanık olmakta ve bildikleri her şeyi geride bırakarak hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Evle-

rini, ailelerini ve yakın çevrelerini kaybetmelerinin yanı sıra gıdaya, eğitime, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimleri tehdit altındaki çocukların haklarının korunması uluslararası sosyal hizmet ve sınır ötesi çocuk koruma politikalarının bir gereğidir. Çalışmamızda rakamlarla da ifade edildiği üzere binlerce çocuk kronik şiddete maruz kalmakta ve çocukların bu şiddet döngüsünden kurtarılması çocuk koruma politikalarının başında gelmektedir (Duman ve Snoubar, 2017; ICRC, 2024). BM Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakatı da hareket halindeki çocuklara yönelik sürekli bakım, koruma ve diğer hizmetlerin sağlanmasını kolaylaştırma odaklı bir sınır ötesi iş birliği önerisinde bulunmaktadır (UN-HCR, 2018). Gazzeli çocuklar için harekete geçilmesini gerekli kılan uluslararası norm ve standartları genişletmek mümkün olsa da bu yönde bir iradenin oluşmasında mevcut çabaların yeterince etkili olmadığı görülmektedir. Ancak yine de uluslararası sosyal hizmet perspektifi içinde temel önceliği çocuklar kılarak onların sağlıklı, güvenli ve huzurlu koşullarda yaşama imkanları için mücadele etmek gerekmektedir.⁴

Uluslararası sosyal hizmet perspektifi içinde bugünün çocukları ile çatışma ikliminde geçen çocukluk dönemlerine sahip yetişkinlerin aile refahı, bakım gereksinimleri, ebeveynlik rolleri ve sosyoekonomik koşulları gibi farklı başlıklar altında çalışılmasında yarar bulunmaktadır. Bir araştırma Filistin’de düşük sosyoekonomik geçmişli olup, yoksulluk içinde yaşayan ebeveynler açısından en önemli mesajın çocuklarına yönelik bedensel cezalandırma davranışından kaçınma, onların hayatlarına rehberlik etme, sürece aktif katılım, iyi davranışları motive etme olarak sıralamaktadır (Atout vd., 2021). Bir başka araştırma ise Filistinli annelerin çocuklarının dünyasındaki merkezi rolün altını çizerek, gelecekteki sosyal politikalar açısından özellikle annelerin karşılaştığı zorluklarla başa çıkma- larının bir yolu olarak hem ailevi hem de ekonomik becerilerini desteklemenin belirleyici etkisine dikkat çekmektedir (Athamneh, 2023).

Uluslararası sosyal hizmet çerçevesinde farklı ülkelerden sosyal hizmet uzmanlarının katkıları ile çatışma bölgelerinde ve Gazze özelinde çocuk hakları konusunda sosyal çalışmalar yapılmasında ve sosyal hizmet bağlamı içinde farkındalık sağlanmasında yarar bulunmaktadır. Özellikle Gazze’deki çocukların sağlık ve gıda haklarına yönelik küresel ölçekte acil müdahale çağrısında bulunulması, ruh sağlıkları için psikolojik destek ve rehabilitasyon içeren prog-

⁴ Öyle ki hiçbir çocuk şu cümleleri kurarak isyan etmek zorunda kalmasin: ‘Çocukluğumu yaşayamadım, her şeyden çok yoruldum...ölüp dinlenmek istiyorum artık!’Bkz.: <https://www.youtube.com/watch?v=mSY5ugw5f10>.

ramlar geliştirilmesi, çatışmaların sonlanması ve çocukların mevcut çatışma ortamından korunması için hükümetlerin harekete geçmeye teşvik edilmesi kritik önem taşımaktadır. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu bu yöndeki açıklamasında Gazze'deki sivilin karşı karşıya oldukları tehlike konusunda insani yardım çağrısını yineleyerek şu gerekliliklerin altını çizmektedir (IFSW, 2024):

*“Kuzey Gazze dahil olmak üzere tüm olası geçiş noktalarından yardım ulaştır-
mamıza olanak sağlayacak güvenilir giriş noktaları, güvenlik güvenceleri ve
yardımların Gazze genelinde dağıtılabilmesi için hiçbir inkar, gecikme ve erişim
engeli olmaksızın engelsiz geçiş, tüm insani yardım personelinin ve malzemeleri-
nin Gazze içinde hareket etmesini ve yardımları güvenli bir şekilde ulaştırmasını
sağlayan işlevsel bir insani bildirim sistemi, yolların geçilebilir hale getirilmesi
ve mahallelerin patlayıcı maddelerden temizlenmesi, insani yardım görevlilerinin
güvenli hareket edebilmeleri için istikrarlı bir iletişim ağı, Gazze'deki insani yar-
dım uygulamalarının omurgasını oluşturan UNRWA'nın hayat kurtarıcı yardım
sağlamak için ihtiyaç duyduğu kaynaklara kavuşması ve hayat kurtarmak için
elinden geleni yapan BM ve sivil toplum kuruluşlarını itibarsızlaştırmayı amaç-
layan kampanyalara son verilmesi.”*

Filistinli bir sosyal hizmet uzmanı olan ve Aida Gençlik Merkezini yönetirken İsrail güçleri tarafından 18 Aralık 2023'de keyfice tutuklanıp üç ay kadar sonra salıverilen Munther Amira, hapishane koşullarına ilişkin 'cehennem gibi' benzetmesini yaparak “kendisine ve on bir hücre arkadaşına verilen yiyeceğin sadece iki kişilik olduğu, mahkumların dışarıdan hiçbir haber alamadığı, neden ve ne kadardır hapiste tutulduklarına dair bilgilerinin olmadığı, gardiyanların köpeklerle hücrelerine girdiği, genç bir adamın durumun umutsuzluğu nedeniyle intihar etmeye çalıştığı” şeklinde sıraladığı tespitler, hapishanelerdeki koşulların da her türlü hak ihlaline son derece açık olduğunu ortaya koymaktadır (ICN, 2024). Amira'nın “*Bizi ezdiler, aşağıladılar ve yaşam için tüm umutları gömdüler.*”⁵ dediği hapishanelerde 7 bin siyasi tutuklu olduğu tahmin edilmekte ancak bunların ne kadarını çocukların oluşturduğu bilinmemektedir. Diğer yandan İsrail'in 7 Ekim 2023'ten bu yana işgal altındaki Batı Şeria'da yaklaşık bin 200 Filistinli çocuğu gözaltına aldığı; özellikle Megiddo hapishanesindeki çocukların dayak, açlık ve tıbbi bakımın reddedilmesi gibi vahşi koşullara maruz kaldığı bildirilmektedir (CDA, 2025).

⁵ Bu sözler Peskine (2000) tarafından kaleme alınan “Bir Yahudi Ailesi” adlı eserde “*Sağ-
lamların hayal kırıklığı, ölenlerin iniltilerinden de korkunç*” cümlesinin 80 yıl sonra işitilen yankısı olarak da kabul edilebilir.

III. OLASI ULUSLARARASI SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ

Çocuk Hakları Sözleşmesi ayrımcılık yasağı, çocuğun yaşama-gelişme hakkı, katılım hakkı ve üstün yararı olmak üzere dört temel ilkeye dayandırılmakta ve bu ilkelerin çocuk haklarının uygulanmasının ön şartları olduğu kabul edilmektedir (Çopur, 2021: 15). Bu noktadan hareketle Gazze'deki çocukların ayrımcılığa uğramaksızın yaşama, gelişme, katılım haklarını kullanma ve üstün yararlarını gözetme olanaklarına sahip kılınmalarının uluslararası hukuktan doğan ve uluslararası topluma sorumluluk yükleyen görevler olduğu ifade edilebilir. İnsani yardım ablukası ve beraberinde getirdiği gayriinsani muameleler bu görevlerin ifasında uluslararası toplumun önüne yeni engeller çıkarırken⁶ çocukları da çevreleyen mülksüzleştirme, yerinden edilme, evsizlik, yaralanma, engellilik, yoksulluk, ayrımcılık ve mültecilik koşulları derinleşmektedir. Bu koşullar karşısında uluslararası sosyal hizmet perspektifiyle psikososyal rehabilitasyon, eğitim ve yeniden inşa süreçlerine dair nasıl bir yol haritası izlenebileceğine dair ortak akıl geliştirmek, bugünden yarına uzanan bir gelecek umudu oluşturabilir. Bu umudun oluşmasında sosyal hizmet hem tarihsel hem de ontolojik olarak çocukları ve üstün yararlarını önceleyen mesleki disiplinlerin başında gelmektedir.

Gazze'de yaşanan soykırıma maruz kalan ya da tanık olan tüm çocukların onur ve haysiyetlerinin korunması, adil ve güvenli bir dünyada yaşama inançlarının sağaltılması sosyal hizmet uzmanlarının mesleki sorumluluğu olarak kabul edilebilir. Aksi halde bir insan hakları mesleği olmasına karşın kimi isimlerin "*Dehşetle izliyoruz ve İsrail'i destekliyoruz.*" cümlesiyle başlayıp, soykırıma karşı duruş ortaya koyan sosyal hizmet uzmanlarını antisemitizmi ve terör gruplarının ideolojilerini beslemekle suçlayan iddialarla daha sık karşılaşılabilir (Farber ve Fram, 2024: 204). Bu iddialar, pek çok Yahudi sosyal hizmet uzmanı ve insan hakları savunucusunun soykırıma son vermek için Filistinlilerle ve dünyanın her yanındaki meslektaşlarıyla dayanışma içinde oldukları gerçeğini kuşkusuz değiştirmektedir (JVP, 2025). Ancak sosyal hizmet alanı açısından önde gelen uluslararası kuruluşların ve eğitim kurumlarının soykırım karşısındaki tepkisinin baskın şekilde sessizlik olması bu gerçeğe gölge düşürmektedir (Thurber ve Kimball, 2024; Suslovic vd., 2024). Olanca suskunluğuna rağmen mesleğin insan hakları ve sosyal adalet değerleri doğrultusunda özgür Filistin mücadelesini gündemine alması, İsrail'deki çocukları soykırım mirasının varisi olmaktan özgürleştirecek

⁶ UNRWA (2025) 30 Ocak tarihi itibarıyla kendilerine karşı Knesset mevzuatının yürürlüğe girdiğini, çocukları öldürmenin yeni bir yolunu bulan İsrail makamlarının çalışma vizelerini yenilememe kararı aldığını ve bu kararın ardından uluslararası personelin 29 Ocak'ta Doğu Kudüs'ü terk etmek zorunda kaldığını bildirmektedir.

olasılıkları konuşmaktan bağımsız değildir. Sosyal hizmetlerin kendi kaderini tayin hakkı ifadesi ile karşılık bulan temel ereği hem kişilerin ve grupların hem de toplumların başka bir dünyanın da var olabileceği ve bu dünyanın insan onuruna saygı temeli üzerinde yükselebileceğine dair güçlü bir çerçeve sunar. Bölgedeki tüm çocukları ve yaşamlarını (gerek maruz kalan gerek başvuran kişiler olarak) sarmalayan şiddet döngüsünü kırmak için sosyal hizmet uzmanları arasında ve küresel ölçekte sürdürülebilir bir dayanışma ortaya koymak insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar hayatiyet arz etmektedir.

Türkiye'nin öncülüğü ve ev sahipliğinde Filistin ve İsrail'deki çocukların ortak geleceğine dair küresel ölçekte sosyal hizmet uzmanlarının ve çocuk hakları savunucularının katıldığı bir çağrı dünya genelinde çocuk dostlarının aynı dili konuşması için güçlü kanallar yaratabilir. Her iki taraf için şiddetsizlik politikasını destekleyen ülkelerin ve ulusal insan hakları kurumlarının üstün yararları odağında çocukların geleceğine dair bir vizyon geliştirilebilir. Nitekim varlığına ket vuran ve kendisini gerçekleştirme olanaklarını baskılayan sınırlardan insanı özgür kılmak, ulusötesi sosyal hizmet yaklaşımının başlangıç noktasıdır. Bu noktada Türkiye tarihi boyunca, yakın ya da uzak coğrafyasında yaşanan insani dramalara kayıtsız kalmayan ve kapılarını açan ülkelerin başında gelmektedir. Bu tarihsel misyonun uluslararası sosyal hizmet yaklaşımını esas alan ve Gazze başta olmak üzere bölgedeki tüm çocuklar için çatışmasız bir gelecek hakkını savunan güçlü politikalarla sürdürülmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda dört politika önerisi kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

A. SINIR ÖTESİ ÇOCUK BAKIMI

Hiçbir abluka sonsuza dek sürmemiştir ve Gazze için bugünden planlanması gereken pek çok başlık bulunmaktadır. Bu başlıklardan ilki sınır ötesinde çocuk bakımıdır. Özellikle kurumsal yatılı çocuk bakımı devletlerin, devlet dışı kurumların ve uluslararası kuruluşların dahil olduğu çok aktörlü bir süreç olarak kabul edilmekte ve süreç hukuki düzenlemelere konu edilmektedir (Righard ve Bocagni, 2022). Kavrama karşılaştırmalı olarak bakıldığında; çocuk koruma sistemlerinin karmaşıklığı ile çocuk koruma terminolojisi konusunda uzlaşıya dayalı ortak anlayışın yeterince gelişmemiş olduğu görülmektedir. Dünya genelinde sınır ötesi çocuk koruma sistemlerini karşılaştırmak hâlâ zorlu bir iş olduğu gibi teori, mevzuat ve fiili uygulama arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Berrick, vd., 2023: 17-22). Bu sistemleri sınır ötesi çocuk koruma politikalarının ve bu alandaki kurumsallaşma çalışmalarının bir evresi olarak kabul ettiğimizde Gazze için ulusötesi kurumlarla ulusal kurumların bakım politikalarının nasıl yapılan-

dırılacağı, önceliklendirmenin neye göre yapılacağı ve bakımda ulusötesiliğin çocukları nasıl etkileyeceği gibi soruları somut verilerle cevaplamak belirleyicilik arz etmektedir. Gazze özelinde bütüncül bir sınır ötesi çocuk koruma politikası izlenebilmesi için çocukların temel gereksinimlerinin karşılanması adımıyla başlayarak ve çatışmaların yarattığı ruhsal sorunlara odaklanarak psikososyal destek mekanizmalarının ve mekanizmaları işler kılacak bileşenlerin tanımlanması gerekmektedir. Bu çocukların terk etmek zorunda kaldıkları evlerinden uzakta, aile üyelerinin yokluğunda, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim sağlayamadıkları koşullarda güvensizlik-çaresizlik-belirsizlik döngüsünü kırmaları güçtür ve bu güçlüğün birlikte aşılması ulusların ortak sorumluluğudur.

B. İNSANİ YARDIM KORİDORU

Gazze'deki çocuklar için sosyal hizmet uzmanlarının kesintisiz insani yardım koridoru oluşturarak uluslararası düzeyde ve derhal harekete geçmesini zorunlu kılan gereksinimler söz konusudur. İlk olarak Gazze'deki çocukların gıda, sağlık, eğitim, barınma ve sosyal koruma hizmetlerine erişimlerine yönelik uluslararası sosyal hizmet kuruluşları iş birliğinde bilgi ve kaynak paylaşımına dayalı yardım koordinasyonu sağlayacak ortak platform oluşturulmalıdır. BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA) ve BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) öncülüğünde bir ortak platformun kurulması temel ihtiyaçların yanı sıra bebeklerden başlayarak acil gıda, ilaç ve tıbbi malzeme taleplerinin karşılanmasında aktif görev almalıdır. Orta vadede bu taleplere daha kapsamlı ve sürdürülebilir çözümler geliştirmek için yine sosyal hizmet uzmanlarının yer aldığı bir danışma komitesi kurulmalıdır. Acil insani yardım koridorlarının kesintisiz şekilde açık kalması için her iki komitenin hem yerelde hem de uluslararası ölçekte atacağı adımlara dair stratejik plan geliştirilmeli ve ilan edilmelidir.

C. PSİKOSOSYAL REHABİLİTASYON

Kronik şiddet ortamı ve istikrarsızlık nedeniyle ağırlaşan psikososyal sorunları ele alıp, uzmanlaşmış bireysel vaka yönetimi hizmetleri aracılığıyla çözebilmek için yapılandırılmış psikososyal rehabilitasyon hizmetlerine ve bu kapsamda acil çocuk koruma müdahalelerine ihtiyaç bulunmaktadır. Ailelerin anne-çocuk sağlığı ve psikososyal destek hizmetlerine erişimi için özel sosyal hizmet birimleri oluşturulmalı; uzuv kayıplarının yanı sıra yaşanan derin ruhsal hasarların etkilerini hafifletmek ve en aza indirmek için rehabilitasyon hizmetlerini de kapsayan seyyar hastaneler ve tıbbi müdahale üniteleri kurulmasına öncülük edilmelidir. Geçici eğitim merkezi ve dijital öğrenme platformları devreye sokularak uluslararası düzeyde eğitimcilerin ve eğitim kuruluşlarının Gazzeli çocuk ve genç-

ler için sorumluluk alması sağlanmalıdır. Güvenli barınma alanları ile okulların onarım ve yeniden inşasının yanı sıra mevsimsel koşulların çocuklarda daha fazla can kaybına neden olmaması için karavan, konteynır ya da çadır gibi geçici barınma olanaklarının bölgeye ulaştırılabilmesine yönelik dayanışma ağı kurulmalıdır. Bebekleri, çocukları ve bir bütün olarak Gazze halkını hedef alan saldırıları normalleştirmeye dönük dilin ve yayıncılığın tehlikelerine karşı kamuoyunu bilinçlendirmek üzere yaşanan insani krizin ve hak ihlallerinin boyutlarını görünür kılan belgeleme ve raporlama çalışmaları yürütülmelidir. Saldırıları dolaylı ya da doğrudan savunan ve daha da ileri gidilmesi yönünde görüş bildiren yayınlara yer veren yayınevleri ve süreli yayınlara yönelik akademik boykot kampanyaları ile bu tür yayınların geri çekilmesi için sosyal hizmet örgütleri sosyal medya üzerinden birlikte hareket etmelidir. Uzun vadede istihdamı, yerel üretimi ve kalkınmayı desteklemeye dönük projeler yoluyla Gazze'nin refahı için planlar hazırlanarak, yoksulluk ve işsizliğin bölgedeki etkilerini azaltmaya yönelik sosyo-ekonomik destek mekanizmaları da hızla geliştirilmelidir.

D. ÇOCUK ODAKLI ULUSLARARASI PLATFORM

Filistinli çocukların hem bugün hem gelecek dönem gereksinimlerini en üst düzeyde karşılamak için atılması gereken adımlardan bir diğeri ise kuşkusuz çocuk odaklı uluslararası bir platform oluşturulmasıdır. Kronik açlık ve hastalık risklerinin yanı sıra kronik şiddet ve istikrarsızlık koşullarında bulunan bu çocuklar, uluslararası kuruluşların koruyucu müdahaleleri ile anılan risklerin yarattığı yıkıcı etkilerden kısmen de olsa uzaklaştırılabilir. Örneğin keyfi gözaltılar nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan Filistinli çocukların hukuki yardıma ve savunuculuk çalışmasına ihtiyacı bulunmasına karşın çok sınırlı sayıda uluslararası kuruluş bu konuda faaliyet göstermektedir (Grace, 2023). Gazze'de çocukların içinde bulunduğu risklerin yönetilmesinde ve zamanla bertaraf edilmesinde BM uzmanlık kuruluşlarının önderliğinde ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hükümleri ışığında uluslararası iş birliğine dayalı bir platform yapılanmasına gidilmesi insani yardım ablukasının kırılmasını da sağlayabilir. Sosyal hizmetler bu bağlamda kilit bir ortak paydadır zira gerek insan haklarını ve sosyal adaleti esas alan ilkeleri gerek mesleki temelleri doğrultusunda her insanın insan onur ve haysiyetine yakışır şekilde yaşamasında tarihi mücadelelere imza atmış bir disiplindir. Soykırım ve etnik temizliğe karşı ölüm-kalım savaşı veren çocukların sesinin tüm dünyaya ulaştırılmasında ve uluslararası düzeyde iş birliği ağının güçlendirilerek Gazze'deki çocuklar için harekete geçilmesinde sosyal hizmet uzmanlarına ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) başta olmak üzere bu alanda örgütlü meslek kuruluşlarına tarihi bir görev düşmektedir.

İnsanlar tanındıklarını, takdir edildiklerini, kendilerine onurlu davranıldığını gerçekten hissettiklerinde toplumsal yaşama katılım fırsatını değerlendirmekte ve bu katılım vatandaşlık-adalet-refah arasındaki ilişkide bireyin belirleyici rolünü pekiştirmektedir (Prilleltensky ve Prilleltensky, 2021: 25-41). Dışlayıcı kültürler inşa etmeyen, sosyal adaletsizliği ve ayrımcılığı reva görmeyen, farklı kimliklere sahip kişileri kabul edip onlara kendilerini gerçekten değerli hissettiren toplumlarda aidiyet duygusu güçlenmekte ve sosyal çalışmalara katılma olasılığı artmaktadır (Di Martino, vd., 2022: 3170-3178). Bu olasılık, sadece Gazze’de değil dünyanın farklı coğrafyalarında yükselmekte olan ırkçı ve militarist eğilimlerle, bu eğilimleri besleyen ya da finanse eden yapılarla mücadele için de önemi yadsınamayacak barışçıl bir yaklaşımdır.

Yükselen sosyal adalet ve eşitlik taleplerini evrensel bir kavrayışla daha ileriye taşımak için IFSW ve BM Sosyal Kalkınma Araştırma Kuruluşu (UNRISD) öncülüğünde gerçekleşen “*Yeni Eko-Sosyal Dünyayı Birlikte İnşa Etmek: Kimseyi Geride Bırakma*” (2022) zirvesiyle bu mücadeleye yön verecek rehber ilke; ‘eko-sosyal dünya’ olarak kamuoyuna duyurmuştur. Kavram, pandemi sürecini ve etkilerini geride bırakmaya çalışan dünyada derinden hissedilen daha adil ve daha kapsayıcı bir uluslararası toplum ihtiyacına yanıt niteliğindedir. Ortak bir gelecekte bahsedebilmek için yeni yerel ve küresel değerlerin, politikaların ve uygulamaların neler olması gerektiğine dair geniş katılımlı bir tartışmaya da öncülük eden kavramın başlangıç noktaları: “*insanlara ve gezegene duyulan sevgi, sorumluluk ve haklar; saygı, haysiyet, uyum ve adalet; çeşitlilik, aidiyet, karşılıklılık ve eşitlik; topluluk ve birliktelik*” olarak ilan edilmiştir (New Eco-Social World, 2022).

IFSW’nin tüm dünyaya ilan ettiği bu ilkelerin yaşama geçirilmesi Filistinli çocuklar için uluslararası bir platform oluşturulmasının da gerekçeleri niteliğindedir. IFSW’nin “*karşılıklılığı birlikte geliştirmek, barışı birlikte inşa etmek, doğayla birlikte yaşamak, sosyal adaleti birlikte yaratmak ve eşitliği birlikte gerçekleştirmek...uluslararası dayanışma ile ileriye giden yolda barışçıl dünya için ekolojik bütünlüğü sağlamak, sürdürülebilir refah toplumlarını mümkün kılan ekonomik reformlar gerçekleştirmek...*” çağrısına Gazzeli çocuklar için de kulak vermenin zamanıdır (New Eco-Social World, 2022). Aksi halde tamamen savunmasız ve aç bırakılarak dünyanın gözü önünde ölüme terk edilen Filistin halkı ile sınırlı kalmayacak bu soykırım, farklı coğrafyalarda yine çocuklar başta olmak üzere masum insanları hedef almaya devam edecektir. Bugün olduğu gibi yarın da çocuklar İsrail’in kendisini savunma hakkını kullandığını gerekçesi ile yaşamdan koparılma tehdidi altında yaşayacak ve kendilerini güvende hissedemeyecektir.

SONUÇ

Gazze’de süregelen çatışmalar ve abluka, çocuk haklarını doğrudan ihlal eden bir insani kriz yaratmıştır. Çocukların temel yaşam hakları, sağlık hizmetlerine erişimleri, eğitim olanakları ve psikososyal iyilik halleri ciddi tehdit altındadır. Çalışmamızda, Gazze’de çocukların maruz kaldığı hak ihlalleri ele alınarak uluslararası hukukun, sosyal hizmet uygulamalarının ve insani yardım mekanizmalarının mevcut durumu incelenmiştir.

Araştırmalar, Gazze’deki çocukların kronik travmaya maruz kaldıklarını, fiziksel ve psikolojik sağlıklarının ciddi ölçüde zarar gördüğünü ve eğitim haklarının sistematik olarak ihlal edildiğini göstermektedir. Çatışma ortamında büyüyen çocukların büyük kısmı travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve kaygı bozuklukları gibi psikolojik sorunlar yaşamakta, temel insani ihtiyaçlara erişimde sürekli kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Ayrıca altyapının tahrip olması nedeniyle su, gıda ve sağlık hizmetlerine erişim yetersizliği, çocuk ölümlerini ve uzun vadeli sağlık risklerini artırmaktadır.

Bu bağlamda, uluslararası toplumun Gazze’deki çocuklara yönelik daha etkin ve hızlı müdahalelerde bulunması gerekmektedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde, çocukların korunması için acil eylem planlarının geliştirilmesi ve uygulanması zorunludur. Çocuklara yönelik insani yardımların sürdürülebilir hale getirilmesi, psikososyal destek programlarının genişletilmesi, uluslararası sosyal hizmet mekanizmalarının güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi uzun vadeli çözüm önerileri arasında yer almaktadır.

Gazze’de çocuk haklarının korunması sadece insani bir mesele değil, aynı zamanda uluslararası hukukun ve sosyal adaletin gereğidir. Çatışmaların etkisinin azaltılması, insani yardımların artırılması ve çocukların geleceğine dair sürdürülebilir politikaların oluşturulması, çalışmamızda anılan uluslararası aktörlerin sorumluluğundadır. Mevcut durumun sürdürülmesi, yalnızca Gazze’deki çocukları etkileyen bir başarısızlık değil, küresel insan hakları sisteminin de ciddi bir başarısızlığı olacaktır. Bu nedenle akademik, hukuki ve insani perspektifleri birlikte yapılandıran bütüncül politikalar geliştirilerek özellikle çocukların temel haklarının güvence altına alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Abudayya, A., Fugleberg Bruaset, G. T., Nyhus, H. B., Aburukba, R., Tofthagen, R. (2023). Consequences of war-related traumatic stress among Palestinian young people in the Gaza Strip: A scoping review. *Mental Health & Prevention*, Volume 32/05, ISSN 2212-6570.

AI (2024). *You feel like you are subhuman' Israel's genocide against Palestinians in Gaza*. Amnesty International Report, London.

AJC (2024). *Israel is not committing genocide*. American Jewish Committee Statement, 20 Şubat 2025 tarihinde <https://www.ajc.org/news/israel-is-not-committing-genocide> adresinden alındı.

Al Jazeera (2023). *Israeli state TV video shows children singing about Gaza* | Al Jazeera Newsfeed, 21 Şubat 2025 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=sUpm2jGjc18> adresinden alındı.

Atatanır, H. (2022). Çocukluk olgusunun ve çocuk haklarının tarihsel gelişimi. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 205-219.

Atatanır, H. (2023). Türkiye'de çocukların eğitim hakkı. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 50-63

Athamneh, S. (2023). Working-class Palestinian mothers in Israel: agency, habitus, and maternal responsibility. *Journal of Family Studies*, 30(3), 485-506.

Atout M., Alrimawi I., Dreidi M., Rajeh Saifan A., Abusalameh E.& Al-Yateem N. (2021). Parental child rearing practices in Palestine: A cross-sectional study. *Global Pediatric Health*. (8), 1-9.

Berrick, D. J., Gilbert, N. & Skivenes, M. (2023). *Child protection systems: A global typology*. In Oxford Handbook of Child Protection Systems. (Online edn, Oxford Academic).

Boyne, J. (2019). *Çizgili pijamalı çocuk*. (Çev. Tülin Tayfun Törüner). 44. Baskı, Ankara: Tudem Yayınları.

CDA (2025). *The administration of Megiddo Prison deliberately served spoiled food to detainees*, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.cda.gov.ps/index.php/en/news/20280-commission-of-detainees-affairs-the-administration-of-megiddo-prison-deliberately-served-spoiled-food-to-detainees-2> adresinden alındı.

Chomsky, N., Pappé, I. (2011). *Yaşamla ölüm arasında Gazze: Dünden bugüne Filistin sorunu*. (Çev. Taylan Doğan). İstanbul: BGST Yayınları.

Çopur, O. (2021). *Çocuğun yüksek yararı nedir?* Ankara Barosu Yayını. Basılı Nüsha.

DCIP (2025). *Distribution of Palestinian Child Fatalities*. Defense for Children International Palestine, 10 Şubat 2025 tarihinde https://www.dci-palestine.org/distribution_by_month adresinden alındı.

Di Martino, S., Scarpa, M. P. & Prilleltensky, I. (2022). Between wellness and fairness: the mediating role of autonomous human choice and social capital in OECD countries. *J. Commun. Psychol*, 3156-3180.

Duman, N., & Snoubar, Y. (2017). Importance of school social work in war and conflicts zone. *European Journal of Social Science Education and Research*, 4(1), 46-51.

Dunkelberg, A. G. (2025). How to Hide a Genocide: Modern/Colonial International Law and the Construction of Impunity. *Journal of Genocide Research*. Published online: 22 May 2025, 23 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.tandfonline.com/journals/cjgr20?src=pdf> 1-24 adresinden alındı.

EC (2022). *10 Principles for integrated child protection systems*. Europea Commission, 20 Şubat 2025 tarihinde https://commission.europa.eu/system/files/202212/10_principles_for_integrated_child_protection_systems_en.pdf adresinden alındı.

Farajallah, I. (2024). *My life is a war: Voices of traumatized Palestinian children under Israeli occupation*. USA: Sumud LLC.

Farber, N. B., & Fram, M. S. (2024). The danger of ideology: Social work, Israel, and anti-semitism, *Social Work*, 69 (2), 204-206.

Ferrara, P., Cammisa, I., Zona, M. Giardino, I. Pastore, M. & Mantovani, M. P. (2024). War inflicts severe violations on the fundamental human rights of children, *Global Pediatrics*, (7).

Fletcher, T. (2025). Gazan babies will die without aid-UN humanitarian chief, 21 Şubat 2025 tarihinde <https://www.bbc.com/news/videos/cdr550j818po> adresinden alındı.

Grace, A. (2023). *Exposure to violence and instability among children in Palestine*. Ballard Brief. February 2023, 28 Şubat 2025 tarihinde www.ballardbrief.byu.edu adresinden alındı.

Hillel International (2025). *Antisemitism on college campuses: Incident tracking*. 20 Şubat 2025 tarihinde <https://www.hillel.org/antisemitism-on-college-campus-es-incident-tracking/> adresinden alındı.

ICN (2024). *Bethlehem youth worker released from prison*. Independent Catholic News, 28 Şubat 2025 tarihinde <https://www.indcatholicnews.com/news/49258> adresinden alındı.

ICRC (2024). *Children*. International Committee of the Red Cross, 21 Şubat 2025 tarihinde <https://www.icrc.org/en/war-and-law/protected-persons/children> adresinden alındı.

IFSW (2019). *Policy and guiding principles for international social work assessment of children*. International Federation of Social Workers, 12 Şubat 2025 tarihinde <https://www.ifsw.org/policy-and-guiding-principles-for-international-social-work-assessment-of-children/> adresinden alındı.

IFSW (2024). *Official statement*. 21 Şubat 2025 tarihinde <https://www.ifsw.org/ifsw-supports-global-statement-of-humanitarian-leaders-calling-for-an-immediate-cease-fire-in-gaza/> adresinden alındı.

IOM (2015). *Children on the move*. UN International Organization for Migration. E-Book, 22 Şubat 2025 tarihinde <https://publications.iom.int/books/children-move> adresinden alındı.

IOM (2024). *A decade of documenting migrant deaths: Data analysis and reflection on deaths during migration documented by IOM's Missing Migrants Project, 2014-2023*. IOM Publications, 13 Şubat 2025 tarihinde <https://missingmigrants.iom.int/MMP10years> adresinden alındı.

JVP (2025). *Jewish voice for peace*, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.jewishvoiceforpeace.org/> adresinden alındı.

Kenefâni, G. (1984). *Filistin'in çocukları: Hafya'ya dönüş ve diğer hikayeler*. (Çev. Seher Özbay). İstanbul: Otonom Edebiyat.

Lazzarini, P. (2024). #Gaza, a pandemic of #disabilities. X. 3 Aralık 2024. 11:52. <https://x.com/UNLazzarini/status/1863868799956680739>. Erişim Tarihi: 20.03.2025.

Lubbad, A. M. S. (2023). *Uluslararası haber sitelerinde Gazze ablukası sorununun kamu diplomasisi bağlamında ele alınması (CNN, BBC, TRT World, Al-Jazeera)*. Anadolu Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.

Manzanero, A. L., Crespo, M., Barón, S., Scott, T., El-Astal, S., & Hemaïd, F. (2021). Traumatic events exposure and psychological trauma in children victims of war in the Gaza strip. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(3-4), 1568-1587.

New Eco-Social World (2002). *The People's Charter for an Eco-Social World*. 17 Şubat 2025 tarihinde <https://newecosocialworld.com/wp-content/uploads/2022/09/Peoples-Charter-EN.pdf> adresinden alındı.

OCHA (2025). *Data on casualties*, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.ochaopt.org/data/casualties> adresinden alındı.

OHCHR (2024). *Anatomy of a Genocide - Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967*. Francesca Albanese, (A/HRC/55/73).

Oxfam (2024). *Daily death rate in Gaza higher than any other major 21st Century conflict*, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.oxfam.org/en/press-releases/daily-death-rate-gaza-higher-any-other-major-21st-century-conflict-oxfam> adresinden alındı.

Peled-Elhanan, N. (2012). *Palestine in Israeli School Books: Ideology and Propaganda in Education*. London: I.B. Tauris.

Peskine, B. (2000). *İkinci dünya savaşının ateşinde bir Yahudi ailesi*. Bölüm 2. (Çev. Aylin Yengin). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Prilleltensky, I. & Prilleltensky, O. (2021). *How people matter: Why it affects health, happiness, love, work, and society*. Cambridge: Cambridge University Press.

RedCross (2025). *What is happening in Gaza?*, 13 Şubat 2025 tarihinde <https://www.redcross.org.uk/stories/disasters-and-emergencies/world/whats-happening-in-gaza-humanitarian-crisis-grows> adresinden alındı.

Righard, E., & Boccagni, P. (2022). *Transnational perspectives in social work*. In Oxford bibliographies on social work, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.oxfordbibliographies.com/> adresinden alındı.

Save the Children (2024). *Trapped and Scarred: The compounding mental harm inflicted on Palestinian children in Gaza*, 03 Şubat 2025 tarihinde <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/Trapped-and-Scarred-Final-1-1.pdf>/ adresinden alındı.

Save the Children (2025). *Children are paying the heaviest price of this war*, 18 Şubat 2025 tarihinde <https://www.savethechildren.net/what-we-do/emergencies/war-gaza> adresinden alındı.

Shaw, M. (2016). The genocide of the Palestinian people: An international law and human rights perspective. *Holy Land Studies*. 19 Şubat 2025 tarihinde <https://ccrjustice.org/genocide-palestinian-people-international-law-and-human-rights-perspective> adresinden alındı.

Snoubar, Y. (2010). Savaş ortamlarında bulunan çocukların sorunları ile sosyal hizmet (örnek olarak Filistin). *Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, (20), 13-17.

Snoubar, Y., & Duman, N. (2015). Using social holistic approach in working with children who are in the war zone. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(1), 231-237.

Suslovic, B. Rasmussen, C., Kim, M. E., Sarantakos, S. Dettlaff, A. J., Roe, C. & Gu-evara, V. (2024) Speaking against silence: Examining social work's response to genocide. *Abolitionist Perspectives in Social Work*.

Thurber, A. & Kimball, E. (2024). A response to "The danger of ideology", *Social Work*, (69) 2, 209-211.

Türkiye İnsan Hakları ve eşitlik Kurumu [TİHEK] (2024). *Filistin'de insan hakları ihlalleri ve Gazze soykırımı*. Kurum Raporu. Ankara.

Times of Israel (2025). *We must return to war*, 17 Şubat 2025 tarihinde https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/ben-gvir-urges-massive-assault-on-gaza-after-hamas-postpones-hostage-release-we-must-return-to-war/ adresinden alındı.

TRT Haber (2024). *"Yaşıyoruz ama..."*, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.facebook.com/reel/815451344001819> adresinden alındı.

UN (1951). Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide, 03 Şubat 2025 tarihinde <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2078/volume-78-i-1021-english.pdf> adresinden alındı.

UNHCR (2018). *Global compact on refugees – booklet*, 21 Şubat 2025 <https://www.unhcr.org/media/global-compact-refugees-booklet> adresinden alındı.

UNICEF (2021). *Child protection systems strengthening: Approaches, benchmarks and interventions*. 22 Şubat 2025 tarihinde <https://www.unicef.org/documents/child-protection-systems-strengthening> adresinden alındı.

UNICEF (2025). *State of Palestine escalation humanitarian situation year end report*. No. 34, 03 Şubat 2025 tarihinde <https://www.unicef.org/sop/reports/unicef-state-palestine-escalation-humanitarian-situation-year-end-report-no-34> adresinden alındı.

UNRWA (2025). *Humanitarian crisis in the Gaza Strip and the West Bank, including East Jerusalem*. Situation Report #158, 17 Şubat 2025 tarihinde <https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-158-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-east-jerusalem> adresinden alındı.

Wafa (2025). Three children die due to sever cold in Gaza. *Palestine News and Info Agency*, 23 Şubat 2025 tarihinde <https://english.wafa.ps/Pages/Details/15498> adresinden alındı.

Waxman, D. (2023). On “A Textbook Case of Genocide”. *Jewish Currents*, Letters.

Wells, K., Cortés-Morales, S., Esson, J., Horgan, D., Nxumalo, F., Phoenix, A., & Rosen, R. (2024). Israel’s war on Gaza and the violation of children’s rights. *Children’s Geographies*, 22(2), 197-200.

WHO (2025). Operational response and early recovery plan for the occupied Palestinian territory, 21 Şubat 2025 tarihinde <https://www.emro.who.int/images/stories/palestine/WHO-operational-response-and-early-recovery-plan-for-oPt-2025.pdf?ua=1> adresinden alındı.

ADALETİN EVRENSEL ÇAĞRISI: HUKUK VE İNSANLIK BAĞLAMINDA GAZZE'DEKİ İNSAN HAKLARI İHLALLERİNE YANITLAR

The Universal Call for Justice: Legal and Humanitarian Responses to Human Rights Violations in Gaza

Dr. Öğr. Üyesi Serdar NARİN*

Öz: 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren, İsrail'in Gazze Şeridi'ne başlattığı yoğun ve süreklilik arz eden askeri operasyonlar, uluslararası toplum nezdinde ciddi tartışmalara yol açmış; bu süreçte, uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk normlarının ağır ve yaygın biçimde ihlal edildiğine dair kuvvetli emareler ortaya çıkmıştır. Söz konusu ihlaller, yalnızca orantısız güç kullanımıyla sınırlı kalmayıp; sivillerin ayırım gözetilmeksizin hedef alınması, zorla yerinden edilmeleri kolaylaştıran sistematik altyapı yıkımı, sağlık hizmetlerine erişimin engellenmesi, açlık ve susuzluk koşullarının kasten yaratılması gibi çok boyutlu eylemleri içermektedir. Bu bağlamda Gazze, devlet dışı silahlı aktörlerin saldırılarının ötesinde, bir devletin yürüttüğü geniş çaplı askeri harekâtın sivil nüfus üzerinde nasıl bir yıkım yaratabileceğini gösteren çarpıcı bir örnek haline gelmiş; uluslararası hukukun temel ilkeleri olan insan onuru, sivil dokunulmazlığı ve orantılılık ilkesi ağır biçimde ihlal edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, 7 Ekim 2023 sonrasında Gazze'de meydana gelen olayları, uluslararası insan hakları hukuku, insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku bağlamında bütüncül ve disiplinler arası bir yaklaşımla analiz etmektir. Bu çerçevede, özellikle İsrail'in eylemlerinin soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları kapsamına girip girmediği sorusu, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, 1948 tarihli Soykırım Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi, ve Cenevre Sözleşmeleri ışığında hukuki temellere dayalı olarak incelenmektedir. Çalışma kapsamında ayrıca, Birleşmiş Milletler raporlarının açıklamaları, Uluslararası Ceza Mahkemesinin yetki alanı ve önceki içtihatları, ilgili devletlerin sorumlulukları ve ceza yargılamasına elverişlilik ilkeleri de değer-

Abstract: Since October 7, 2023, the intensive and sustained military operations launched by Israel in the Gaza Strip have provoked serious debates within the international community. During this period, strong indications have emerged suggesting grave and widespread violations of international human rights and humanitarian law. These violations are not limited to the disproportionate use of force; they also encompass multidimensional acts such as the deliberate targeting of civilians without distinction, the systematic destruction of infrastructure facilitating forced displacement, obstruction of access to healthcare, and the intentional creation of conditions of famine and thirst. In this context, Gaza has become a striking illustration of the extent of devastation that a large-scale military campaign conducted by a state can inflict upon a civilian population, going beyond the attacks of non-state armed actors. Fundamental principles of international law including human dignity, the inviolability of civilians, and the principle of proportionality have been severely breached. The primary objective of this study is to analyze the events that have unfolded in Gaza since October 7, 2023, through a comprehensive and interdisciplinary lens, situated within the frameworks of international human rights law, international humanitarian law, and international criminal law. In this regard, particular attention is devoted to assessing whether Israel's conduct may fall within the legal definitions of genocide, crimes against humanity, and war crimes, based on the Rome Statute of the International Criminal Court, the 1948 Genocide Convention, and the Geneva Conventions. The study further engages with statements issued by United Nations special rapporteurs, the jurisdiction and relevant jurisprudence of

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, serdar.narin@deu.edu.tr,
ORCID: 0009-0003-5010-0712 [Sorumlu Yazar]

Makale Geliş Tarihi: 25.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1665087

lendirmeye alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, Gazze’de yürütülen askeri faaliyetlerin yalnızca ağır insan hakları ihlalleriyle sınırlı kalmadığı; sistematik, planlı ve kasıtlı eylemlerle, soykırım suçunun oluşmasına ilişkin hukuki eşiklerin birçoğunun aşılmış olabileceği kanaatine varılmıştır. Buna rağmen, uluslararası toplumun tepkisinin büyük ölçüde siyasi ve seçici olduğu, hukuki yükümlülüklerin gerektirdiği düzeyde etkili önleme, soruşturma ve yargılama mekanizmalarının işletilmediği; cezasızlık pratiğinin ise yerleşik bir uluslararası sorun olarak yeniden görünürlük kazandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda çalışma, sadece bir durum tespiti değil; aynı zamanda uluslararası hukuk düzeninin krizler karşısındaki etkinliğine dair normatif bir sorgulama niteliği de taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Soykırım, İnsancıl Hukuk, Uluslararası Adalet Divanı

the International Criminal Court, the responsibilities of states, and the principles governing the admissibility of criminal proceedings. The findings of the research indicate that the military operations conducted in Gaza have not merely resulted in severe human rights violations, but may also fulfill numerous legal thresholds for the commission of genocide through systematic, deliberate, and premeditated acts. Nevertheless, it is concluded that the response of the international community has remained predominantly political and selective; that effective mechanisms of prevention, investigation, and prosecution, as mandated by legal obligations, have not been meaningfully activated; and that the practice of impunity has once again resurfaced as a deeply entrenched problem within the international legal order. In this regard, the study does not merely offer a situational assessment, but simultaneously constitutes a normative inquiry into the efficacy and resilience of the international legal framework in the face of profound crises.

Keywords: Human Rights, Genocide, Humanitarian Law, International Court of Justice

GİRİŞ

“Adaletin evrensel çağırısı” ifadesi, yalnızca hukuki normların pozitif düzlemdeki tezahürüne değil, aynı zamanda insanlığın vicdani ortak paydasına yapılan ontolojik bir hitaptır. Bu çalışma, 7 Ekim 2023 sonrası Gazze’de cereyan eden sistematik şiddet, kitlesel sivil imha ve yapısal tahakküm pratiklerini, pozitif uluslararası hukuk normlarının ötesine geçen bir eleştirel irdeleme ile ele almakta; hukukun, insanlığın müşterek acısına karşı yeterli bir yanıt üretip üretemeyeceğini sorgulamaktadır. Araştırmanın merkezinde şu sorular yer almaktadır: Uluslararası hukuk, özellikle insancıl hukuk ve insan hakları hukuku, Gazze’deki ağır ihlaller karşısında yalnızca normatif bir çerçeve mi sunmaktadır, yoksa aynı zamanda bir müdahale etiği mi inşa etmektedir? İsrail’in eylemleri, uluslararası ceza hukukunun soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları kategorileriyle güçlü bir şekilde nasıl, niye örtüşmektedir? Ve nihayet, uluslararası toplumun, özellikle Batılı devletlerin tepkisizliği, hukuk düzeninin evrensellik iddiasını nasıl erozyona uğratmaktadır? Bu sorular ışığında, makale hem normatif hukuk metinlerinin analitik bir çözümlemesini yapmakta hem de normlar ile gerçeklik arasındaki derin uçurumu teşhir etmektedir. Normatif analiz, ampirik veri incelemesi, karşılaştırmalı içtihat çözümlemesi ve eleştirel kuram ekseninde kurulan çok katmanlı yöntemsel yaklaşım, çalışmayı yalnızca hukuki bir değerlendirme

değil, aynı zamanda adaletin evrensel meşruiyet krizine dair kuramsal bir müdahale olarak konumlandırmaktadır. Gazze'deki insanlık dramı vesilesiyle bu makale, hukuku, yalnızca düzenleyen değil, aynı zamanda tanıklık eden ve ahlaki sorumluluk üreten bir alan olarak yeniden düşünmeye çağırılmaktadır.

I. İNSAN HAKLARI HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN AKADEMİK BAKIŞ

İsrail-Filistin meselesi¹, 20. yüzyılın başlarında Britanya manda yönetimi döneminde başlayan ve 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte derinleşen,

¹ İsrail sorunu, yalnızca bir coğrafi çatışma alanı değil; aynı zamanda uluslararası hukukun normatif yapısıyla, sömürgecilik sonrası devlet oluşum süreçleriyle ve bölgesel güç dengeleriyle doğrudan ilintili çok boyutlu bir tarihsel meseledir. Yüzyılı aşkın süredir devam eden bu kriz, Ortadoğu'nun siyasal istikrarını derinden sarsan dinamikleri içinde barındırmakta ve çeşitli uluslararası hukuk normlarının ihlali bağlamında sürekli bir ihtilaf kaynağı oluşturmaktadır. Bu sürecin başlangıcı, 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu ile İngiliz mandater idaresinin Filistin topraklarında tesis ettiği hukuk dışı yapı tarafından şekillendirilmiştir. Deklarasyon, Filistin topraklarında bir Yahudi ulusal yurdu kurulmasını öngörürken, yerli Arap halkının siyasal varlığını yok saymış; bu durum, milletlerarası hukukun özellikle self-determinasyon ve halkların eşitliği ilkeleriyle açık bir çelişki teşkil etmiştir. Bu çerçevede, İngiltere'nin manda yönetimi altında gerçekleştirdiği demografik mühendislik faaliyetleri, ilerleyen yıllarda derinleşen çatışmanın yapısal zeminini hazırlamıştır. 1948 yılında İsrail Devleti'nin ilân edilmesi ve akabinde Birleşmiş Milletlere üye olarak kabul edilmesi, Filistin halkının kolektif bağımsızlık beklentilerini sekteye uğratmış ve bölgedeki dengeleri radikal biçimde dönüştürmüştür. İsrail'in kuruluşu, yalnızca yeni bir devletin ortaya çıkışı olarak değil, aynı zamanda bir halkın yerinden edilmesi, etnik temizlik ve zorunlu göç süreçlerinin uluslararası toplum nezdinde görmezden gelinmesiyle karakterize edilmiştir. Bu tarihsel eşik, Arap-İsrail savaşlarının fitilini ateşlemiş; başta 1948 ve 1967 savaşları olmak üzere yaşanan silahlı çatışmalar, bölgesel güvenliği kalıcı biçimde zedelemiştir. 1967 Altı Gün Savaşı ile İsrail'in Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'ü işgal etmesi, Filistin meselesine yeni bir boyut kazandırmış; bu toprakların hukukî statüsü uluslararası alanda yoğun tartışmalara konu olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararları, işgal altındaki topraklardan geri çekilme ve taraflar arasında müzakereler yoluyla barışın sağlanması çağrısında bulunmuşsa da bu kararların bağlayıcılığı fiili sonuç doğurmamış; tersine, İsrail'in yerleşim politikaları uluslararası hukuka aykırı biçimde derinleşmiştir. 1990'lı yıllarda başlatılan barış süreçleri özellikle Oslo Anlaşmaları çerçevesinde yürütülen müzakereler İsrail sorununa dair uluslararası hukuki çözüm arayışlarına kurumsal bir çerçeve kazandırmakla birlikte, kalıcı bir barışa ulaşılması yönünde başarısız olmuştur. Söz konusu müzakereler, Filistin halkının temel haklarının güvence altına alınmasından ziyade, statükoyu meşrulaştıran geçici formüller üretmiş ve ihtilafın esasına dokunmamıştır. Bu bağlamda, Filistin meselesi yalnızca devlet kurma mücadelesiyle sınırlı kalmayıp; mültecilerin geri dönüş hakkı, doğal kaynakların paylaşımı, sınırların tanınması, Kudüs'ün statüsü ve sivillere yönelik sistematik hak ihlalleri gibi, çok katmanlı ve süreklilik arz eden sorun alanlarını bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle İsrail'in yerleşimci sömürgeciliğini andıran yayılmacı politikaları, uluslararası hukukun işgal, ilhak ve apartheid yasağına ilişkin normlarına

sömürgecilik ve karşılıklı ulusal kimlik iddiaları zemininde gelişmiş uzun süreli bir çatışmadır. İsrail'in kuruluşu sırasında yaklaşık 750.000 Filistinlinin zorla yerinden edilmesi ve mülteci durumuna düşmesi, Filistin kolektif hafızasında “Nakba (Büyük Felaket)” olarak anılmaktadır. 1967 Altı Gün Savaşı sonrasında İsrail'in Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi'ni işgal etmesi, ihtilafı yeni bir boyuta taşımış ve bu bölgelerdeki İsrail yerleşimleri ile askeri kontrol mekanizmaları uluslararası hukukun temel ilkeleriyle çelişen bir egemenlik pratiğine dönüşmüştür. 7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın İsrail topraklarına yönelik başlattığı geniş çaplı saldırılar, 1.200'ün üzerinde İsrailli sivilin hayatını kaybetmesine ve yaklaşık 250 kişinin rehin alınmasına yol açmıştır. Bu olayın ardından İsrail, “kendini savunma hakkı”nı gerekçe göstererek Gazze'ye yönelik kapsamlı ve yoğun bir askeri operasyon başlatmıştır. Saldırıların ilk haftalarında İsrail Hava Kuvvetleri'nin 6.000'den fazla hava saldırısı gerçekleştirdiği, bu saldırıların yoğunlukla sivil yerleşim bölgelerini, hastaneleri, su ve enerji altyapısını hedef aldığı bildirilmiştir. Kasım 2023'e gelindiğinde Gazze nüfusunun büyük kısmı ya yerinden edilmiş ya da temel yaşamsal hizmetlere erişimi tamamen kaybetmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi bünyesinde görev yapan özel raportörler, Gazze'deki askeri operasyonların yapısı, süresi ve sivil hedef yoğunluğu nedeniyle ciddi uluslararası suçların işlendiği ve hatta fiillerin soykırım suçunu oluşturabileceği uyarısında bulunmuşlardır. Ancak buna rağmen uluslararası toplumun tepkisi oldukça parçalı ve etkisiz kalmış; başta Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) olmak üzere hukuki mekanizmaların harekete geçmesinde gecikmeler yaşanmıştır (Khalidi. 2020: 66-89; Uluslararası Müslüman Topluluklarla Dayanışma Vakfı, 2023: 1-2; Sultany, 2024a:1; Abu-Sittah, 2023; Galaria, 2024; Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), 2024: 114-143).

7 Ekim 2023 sabahında, Hamas'ın silahlı kanadı olarak bilinen Kassam Tugayları tarafından İsrail'e yönelik bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıya karşılık olarak İsrail, uluslararası hukukun temel normlarını göz ardı ederek Gazze Şeridi'ni sistematik ve yoğun askeri operasyonların merkezi haline getirmiş; geniş çaplı kara ve hava harekâtları icra etmiştir. İsrail'in silahlı müdahaleleri, uluslararası insancıl hukukta benimsenen ayırım, orantılılık ve askeri gereklilik ilkelerini

açıkça aykırılık teşkil etmekte; bu durum, Filistin halkını söz konusu tarihsel sürecin en ağır insanî ve siyasal mağduru konumuna yerleştirmektedir. Bugün itibarıyla İsrail sorunu, yalnızca bölgesel bir çatışma değil; aynı zamanda uluslararası hukukun meşruiyeti, uygulanabilirliği ve çifte standartlara karşı direnci bakımından da sinayıcı bir örnek teşkil etmektedir. Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Kayhan, A. K., & Karaoğlu, A. O. (Eds.). (2023). *Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi*. Adalet Yayınevi.

ihlal edecek biçimde doğrudan sivil nüfusu hedef almış; yerleşim yerleri, eğitim kurumları, sağlık altyapıları ve ibadethaneler üzerinde yıkıcı etkilere yol açmıştır. Bu saldırılar, başta 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve ek protokolleri olmak üzere, uluslararası insancıl hukuk normları, Birleşmiş Milletler² Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kararları, uluslararası ceza hukukunun temel metinleri arasında yer alan Roma Statüsü ile savaş suçlarına ilişkin hukuki düzenlemeler kapsamında ağır ihlaller teşkil etmektedir. Silahlı çatışmalar hukukunun özüne aykırı olan ve sivillerin korunmasına ilişkin uluslararası teamül hukukunu açıkça ihlal eden bu fiillerin, meşru müdafaa ya da savaş hali gerekçesiyle mazur görülmesi mümkün değildir. İsrail'in yıllardır abluka altında tuttuğu ve temel insani ihtiyaçlardan dahi mahrum bıraktığı bir nüfusa yönelik gerçekleştirdiği bu saldırılar, hukuki ve fiili tüm unsurlarıyla savaş suçu teşkil etmekte olup, uluslararası toplum nezdinde cezasızlık rejiminin sürdürülmesine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda İsrail'in gerçekleştirdiği eylemler yalnızca uluslararası insancıl hukuk ihlali niteliği taşımamakta, aynı zamanda sistematik saldırılar kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte olup, uluslararası ceza hukukunun soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları kategorileri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Uluslararası Müslüman Topluluklarla Dayanışma Vakfı, 2023: 1-2).

İsrail, kurulduğu günden bu yana bölgede insan haklarını ihlal eden pek çok saldırıya imza atmıştır. İnsanların yaşam hakkının ellerinden alınması, sivillerin savaş hukukuna aykırı bir şekilde hedef alınarak öldürülmesi, kadınların ve çocukların katledilmesi, temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak gıdalara erişimin engellenmesi bu ihlallerin sadece birkaç örneğidir. Tüm bu eylemlere rağmen, kendisini özgür ve medeni olarak tanımlayan Batı dünyasının sessizliği, insanlığın vicdanında derin yaralar açmaktadır (Güzel, 2024: 661-681).

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısı eşi benzeri görülmemiş bir saldırdır. İsrail, sivillerin öldürülmesinin savaşın tipik bir özelliği olduğunu iddia etmektedir. Ancak Kasım 2023'ün sonu itibarıyla, "kayıp rakamlarının muhafazakâr bir yorumuyla bile," İsrail'in saldırıları sırasında ölüm hızının bu yüzyılda pek az örneği olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Aynı zamanda, sivil ölümlerinin oranının, yirminci yüzyıldaki tüm diğer çatışmalardan daha yüksek olduğunu da göstermiştir. İsrail saldırılarının ilk üç ayının ardından, bir askeri tarihçi, "Gazze'nin tarihteki en yoğun sivil cezalandırma kampanyalarından biri" olduğunu ve çok daha kısa bir sürede, Müttefik Devletlerin II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'yı

² BM (Birleşmiş Milletler). Metin içinde, kavram kısaltmaları, ilgili kurum ve kavramın hemen yanında parantez içinde verilmiştir.

bombalamalarını geçtiğini savunmuştur. Gazze'ye giren doktorlar bunun "normal bir savaş" olmadığını, tanık oldukları savaş bölgelerinden daha kötü olduğunu, bu savaşın amacının "modern yaşamın tüm unsurlarını yok etmek" olduğunu ve bu nedenle "yok etme" olarak tanımlanmasının daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Prof. Ghassan Abu-Sittah, Filistin sağlık sisteminin yok edilmesinin İsrail'in bir hedefi olduğunu iddia etmiştir. "Korkum şu ki, direnç gösterip kalmayı başaranlar bile eninde sonunda kendi istekleriyle ayrılacak ve İsraililerin istediği şey gerçekleşecek: Yani bir başka 1948. Bu savaş, 1948 Nekbesi'nin (Nakba) devamıdır"³ (Sultany, 2024a: 1; Abu-Sittah, 2023; Galaria, 2024).

Gazze'deki gerçekliğin ve bu tanımlamaların ortaya koyduğu şey, savaşta bir düşmanı yenmeye yönelik askeri mantığın, ortadan kaldırma amacına dayalı soykırımcı bir mantığa dönüştüğüdür. Bu ortadan kaldırma mantığı, Güney Afrika'nın Aralık 2023'te Uluslararası Adalet Divanına (UAD/ICJ) yaptığı başvuruda sıralanan, İsraili yetkililer ve askerler tarafından dile getirilen çok sayıda soykırım niyetine dair ifadelerde açıkça görülmektedir. Bunlar arasında, 4 Kasım 2023'te İsrail televizyonuna konuşan ve Beit Lahia'da birliklere liderlik eden İsrail ordusu generallerinin Gazze'nin "işlenmeyen bir toprak," "yanmış bir arazi," "yaşanmaz ve geleceksiz bir yer" haline geleceğini söylemeleri yer almaktadır. Bir diğer komutan, 21 Aralık'ta "...tüm Gazze'nin" yok edilmiş Beit Hanoun kasabasına benzemesi gerektiğini..” belirterek bunu tüm erkeklerin öldürüldüğü ve kadınlarla çocukların alıkonulduğu bir İncil hikâyesine benzetmiştir. Gazze'de faaliyet gösteren yetkililer, "Amalek tohumunu"⁴ silmeyi" ve "Gazze'yi yakmayı" amaçladıklarını açıkça ifade etmekte, ayrıca Gazze'de masum sivilin varlığını reddetmektedirler (International Court of Justice [ICJ], 2023: 140–156; Sultany, 2024a: 1-2).

İsrail'in bu tür ağır açıklamalarına rağmen, 7 Ekim'i takip eden aylarda yapılan ana akım yorumların büyük bir kısmı, Gazze'nin büyük ölçüde yok edilmesini,

³ Nakba veya Nekbe, Filistinlilerin zorla yerlerinden edilmesi, mülksüzleştirilmesi ve toplumsal yapılarına, kültürlerine, kimliklerine, siyasi haklarına ve ulusal taleplerine yönelik sistematik bir yok etme sürecidir. Bu kavram, yalnızca 1948'de yaşanan olayları değil, aynı zamanda Filistin topraklarının süregelen işgalini (Batı Şeria ve Gazze Şeridi) ve bölge genelinde Filistinlilere uygulanan baskı ve zorunlu göç politikalarını ifade etmek için de kullanılmaktadır. (Khalidi,2020:12-73-76-231)

⁴ Amalek, İbrani Kutsal Kitabı'nda İsrailoğullarına düşman olarak tanımlanan ve onlarla sürekli çatışma içinde olduğu belirtilen bir halktır. Tevrat'ta, Amaleklilerin İsrailoğullarına karşı saldırılar düzenlediği ve Tanrı tarafından yok edilmeleri gerektiğinin emredildiği aktarılmaktadır. Bu topluluk, özellikle Eski Ahit'te, İsrail'in sadık düşmanlarından biri olarak tasvir edilir. Bkz. (Niditch,1993:28-29-55).

bir politikanın öngörülebilir sonucu yerine, kentsel savaşın rastlantısal bir sonucu olarak tasvir etmiştir. Erken dönem hukuki yorumlar, belirli saldırıların orantılılığına odaklanmış ve İsraili yetkililerin genel politikaya ilişkin niyet beyanlarını görmezden gelmiştir. Bu tür hukuki analizler, İsrail'in davranışlarına dair eksik bir bakış sunmuştur. Dahası, uluslararası toplumun, soykırımı önleme yükümlülüğünü zamanında ve etkili biçimde gündeme getirmek yerine, Gazze'nin fiilen ve nihai olarak tahrip edilmesinin ardından soykırım niteliğinde bir fiilin varlığına hükmetmeyi tercih ettiği izlenimi doğmaktadır. Bu yaklaşım, öngörülebilir sonuçlarla beyan edilen niyetler arasındaki sınırı muğlaklaştırmakta ve İsrail'in eylemlerine ilişkin kamu algısının nesnelliğini ciddi biçimde zedelemektedir. Örneğin, Birleşmiş Milletler insani yardım şefinin 5 Ocak 2024'te Gazze'nin "yaşanamaz hale geldiğini" açıklaması, Mart 2024'te uzmanların İsrail'in ekosistemleri yok eden "ekokırımın" Gazze Şeridi'ni "yaşanmaz" hale getirdiğini iddia etmeleri ve Nisan 2024'te Birleşmiş Milletler Özel Raportörlerinin İsrail'in "domisidini" konutların, hizmetlerin ve sivil altyapının sistematik ve yaygın olarak yok edilmesini kınamaları bu çerçevede değerlendirilebilir. Yıkımın boyutu ve uzun vadeli etkisi, bunun potansiyel bir savaş suçu olarak araştırılması ve kasıtlı ya da ihmal yoluyla çevreye verilen zararı kapsayan ekosid olarak sınıflandırılması taleplerine yol açmıştır. Roma Statüsü'ne göre, Uluslararası Ceza Mahkemesini yöneten bu statüde, doğrudan veya ihmal yoluyla çevreye geniş çaplı, uzun süreli ve ciddi zarar vereceği bilinen aşırı bir saldırı başlatmak savaş suçu sayılmaktadır. Cenevre Sözleşmeleri, savaşan tarafların "doğal çevreye geniş çaplı, uzun süreli ve ciddi zarar vermeyen" savaş yöntemleri kullanmalarını şart koşmaktadır. Bu sonuçlar, 7 Ekim sonrası İsrail söylemlerinde baskın olan Filistinlileri insanlıktan çıkarma yani insan olarak tanımlamama ve Gazze'yi "düzleştirme" şeklindeki genel soykırımcı retorikten ayrı düşünülemez (Sultany, 2024a: 2; Ahmed, Gayle, ve Mousa, 2024; UN Human Rights Office, 2024).⁵

Güney Afrika, UAD'a yaptığı başvuruyla, özellikle "savaş" kavramı etrafında şekillenen İsrail yanlısı Batı söylemini sarsmış ve "soykırım" tartışmalarını yeniden gündeme getirmiştir. Başvuruda, İsrail'in eylemleri ve insanlığa karşı yapılan

⁵ Özel Raportörler, İnsan Hakları Konseyinin Özel Prosedürleri olarak bilinen yapının bir parçasıdır. Özel Prosedürler, BM İnsan Hakları sistemindeki bağımsız uzmanlardan oluşan en büyük topluluk olup, Konsey'in bağımsız olgu tespiti ve izleme mekanizmalarının genel adıdır ve bu mekanizmalar, dünya çapındaki belirli ülke durumlarını veya tematik konuları ele alır. Özel Prosedürlerin uzmanları gönüllü olarak çalışmaktadır; BM personeli değildir ve çalışmalarından dolayı maaş almazlar. Herhangi bir hükümetten veya organizasyondan bağımsızdırlar ve bireysel kapasiteleriyle görev yaparlar. Bkz. (<https://www.ohchr.org/en/special-procedures-human-rights-council>).

açıklamaların, daha geniş bir bağlamda ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. 75 yıllık apartheid rejimi, 56 yıllık Filistin topraklarının işgali ve 16 yıllık Gazze ablukası göz önünde bulundurulduğunda, soykırım iddialarını reddetmek ve 2023-2024 Gazze olaylarını yalnızca bir “savaş” olarak nitelendirmek daha kolay hale gelmektedir. Ancak İsrail’in uygulamaları, sistematik bir baskı ve egemenlik rejimi içinde şekillenmektedir. Bu rejimde, Filistinliler, aşağı bir statüye indirilmiş, ayrıştırılmış, Bantustanlara yerleştirilmiş ve temel haklarının reddedilmesi, insanlıktan çıkarılmaları ile meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır.⁶ Yahudi üstünlüğü, Gazze’deki Filistinlilere yönelik soykırımın temelini oluşturan ve bu sürecin anlaşılmasında kritik rol oynayan bir unsurdur. Bugüne kadar Filistin’e ilişkin hukuk tartışmaları, İsrail’in farklı yönetim biçimlerine odaklanmıştır. Yeşil Hat içindeki tartışmalar, bireyler arasında hukuki eşitlik meselesine yoğunlaşırken, 1967’de işgal altına alınan topraklarda ise odağı uluslararası insancıl hukuk oluşturmuştur. Ancak Yahudi Ulus Devleti Yasası, bu tartışmalarda bir dönüm noktası oluşturmuş ve oyun kurallarını değiştirmiştir. Bu yasa, Yahudi nüfusunun bulunduğu her bölgeye, coğrafi bir sınır tanımaksızın anayasal bir Yahudi kimliği dayatarak, sadece etnik aidiyetin tanınmasını öngörmektedir (bu durumda Batı Şeria da dâhil). Bu değişikliğin, Filistin söylemini ne şekilde ve hangi ölçüde İsrail rejimi üzerine yapılan bir tartışmaya kaydırıp kaydırmayacağı, şu an için belirsizdir. Bununla birlikte, böyle bir değişim basit bir konu değildir ve hem Filistinli insan hakları açısından hem de daha geniş bir perspektifte küresel insan hakları ve sosyal adalet hareketi için birçok soruyu gündeme getirmektedir. Güney Afrika’yı temsil eden İrlandalı Avukat Blinne Ní Ghrálaigh’in duruşmadaki savunmasında belirttiği gibi, burada mesele sadece daha fazla hayatı kurtarmaktır. İsrail’in askeri operasyonlarına son verilmedikçe, Gazze’nin yıkımı ve Filistin halkının tahrip edilmesi durmayacaktır. Eğer mahkeme harekete geçmezse, kendi önceki kararlarından sapmış olacak ve uluslararası hukukun itibarı daha da zedelenmiş olacaktır. Mahkeme, bu zorluğa karşı şimdi bir adım atmalıdır. Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), İsrail yetkililerinin apartheid rejimini sona er-

⁶ “Bantustan” terimi, Güney Afrika’daki apartheid rejimi sırasında siyah yerli nüfusun etnik temellere dayalı olarak belirli bölgelere yerleştirilmesi ve bu bölgelerin yarı-bağımsız, resmi olarak tanınmayan devletçikler şeklinde yapılandırılması sürecini ifade eder. Bu uygulama, siyah nüfusun Güney Afrika vatandaşlığından fiilen dışlanmasına ve siyasi haklardan mahrum bırakılmasına yönelik bir stratejiydi. Bantustanlar, uluslararası toplum tarafından asla bağımsız devletler olarak tanınmamış, aksine ırkçı bir sistemin aracı olarak görülmüştür. Günümüzde ise, bu kavram, özellikle Filistin topraklarında, parçalanmış, kuşatılmış ve egemenlikten yoksun bölgelerin oluşturulması sürecini tanımlamak için kullanılmaktadır.” Bkz. (Mamdani, 2012: 73–77; Dubow, 2014: 132–137).

direrek, bunu sürdüren ayrımcılık, dışlayıcılık ve baskı uygulamalarına son vermek için bir dizi özel öneri sunmaktadır.⁷ Örgüt, ev yıkımları ve zorla tahliyeler gibi zalimane uygulamaların derhal sonlandırılmasını ilk adım olarak talep etmektedir. İsrail, tüm Filistinlilere, uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk ilkeleriyle uyumlu bir biçimde, İsrail ve işgal altındaki Filistin topraklarında eşit haklar tanımalıdır. Ayrıca, Filistinli mültecilerin ve onların soylarının, bir zamanlar yaşadıkları evlerine geri dönme hakkını tanımalı ve insan hakları ihlalleri ile insanlığa karşı suçların mağdurlarına tam tazminat sağlamalıdır. Örgüt raporunda belgelenen ihlallerin boyutu ve ciddiyeti, uluslararası toplumun, İsrail ve işgal altındaki Filistin topraklarındaki insan hakları krizine yaklaşımında köklü bir değişim yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Tüm devletler, uluslararası hukuka göre apartheid suçunu işlemekle makul şekilde şüphelenilen kişiler üzerinde evrensel yargı yetkisini kullanabilir ve Apartheid Sözleşmesi'ne taraf devletler, bu konuda yargı yükümlülüğüne sahiptir. İsrail, apartheid rejimini sona erdirmeli ve Filistinlilere eşit haklar ve onurla muamele etmeye başlamalıdır. Aksi takdirde, barış ve güvenlik hem İsrailliler hem de Filistinliler için uzak bir olasılık olmaya devam edecektir (Sultany, 2024a: 2-3; Sultany, 2024b; Amnesty International, 2022; Jabareen ve Bishara, 2019: 53).

7 Ekim 2023 tarihinden itibaren Gazze'de meydana gelen trajik olaylar, insan hakları hukuku, uluslararası hukuk, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku perspektiflerinden incelendiğinde; yaşanan şiddet ve yıkımın, yalnızca bölgesel bir çatışma olmanın ötesine geçerek uluslararası toplumun dikkatini çeken ve derin hukuki, siyasi ve ahlaki yansımalar doğuran küresel bir insanlık krizine dönüştüğü görülmektedir (Güzel, 2024: 661-681).

Gazze'deki durum, insan hakları hukuku perspektifinden ele alındığında, temel hak ve özgürlüklerin ciddi ihlalleri olarak ifade edilmektedir. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICCPR) kapsamında keyfi tutuklama, işkence, ifade özgürlüğünün kısıtlanması gibi ihlallerin yanı sıra, toplu ölüm vakaları ve zorla yerinden etme olayları dikkat çekmektedir. Bu tür eylemler, sözleşme ile güvence altına alınan temel hakların ağır bir biçimde ihlal edildi-

⁷ Apartheid" (apartheid), özellikle Güney Afrika'da uygulanan ırkçı ayrımcılık sistemini tanımlayan bir terimdir. Bu sistem, 1948'den 1994'e kadar Güney Afrika'da resmi olarak uygulanmış ve siyah Afrika halklarının beyazlardan ayrı yaşamasını, çalışmasını ve eğitim almasını zorunlu kılmıştır. Ayrımcılık, yaşam alanları, ulaşım, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel alanlarda ırk temelinde katı bir ayrımcılık yapmayı içeriyordu. "Apartheid" kelimesi, bu tür ırkçı ayrımcılık sistemlerini tanımlamak için dünya çapında da kullanılmaktadır. Bkz. (Thompson, 2001: 194-217).

ğini ortaya koymaktadır. İsrail'in Gazze'ye uyguladığı sıkı abluka, bölge halkının temel yaşam haklarını tehdit eden ciddi çevresel ve insani krizlere yol açmıştır. Gazze'de gıda, temiz su, elektrik ve sağlık hizmetlerine erişim neredeyse imkânsız hale gelmiş ve bu durum, BM tarafından "toplu cezalandırma" olarak nitelendirilmiştir. Uluslararası hukukun ihlali olarak değerlendirilen bu abluka, özellikle BM tarafından öngörülen çeşitli insan hakları sözleşmelerine aykırılık teşkil etmektedir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICESCR), bireylerin gıdaya, temiz suya ve yeterli sağlık hizmetlerine erişim hakkını güvence altına alırken, Gazze'deki mevcut durum bu hakların ihlal edildiğini açıkça göstermektedir. Benzer şekilde, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların şiddet, ayrımcılık ve temel hizmetlerden mahrum bırakılması gibi durumlarla karşı karşıya kalmasını yasaklamaktadır. Ancak Gazze'de çocukların, orantısız bir şekilde etkilenerek bu haklardan mahrum kaldığı ve ağır insani koşullar altında yaşamaya zorlandığı görülmektedir (TİHEK, 2024: 114-143; Office of the High Commissioner for Human Rights [OHCHR], 2024: 1-32; İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2024).

II. GAZZE'DE YAŞANANLARIN SOYKIRIM HUKUKU VE İNSANCIL HUKUK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası insancıl hukuk, silahlı çatışma durumlarında sivillerin korunmasını sağlamak amacıyla kapsamlı düzenlemeler içermektedir. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve bu sözleşmelere ek protokoller, sivillerin ve sivil altyapının hedef alınmasını açıkça yasaklamakta, bu tür eylemleri savaş suçu olarak tanımlamaktadır. Gazze'de hastanelerin, enerji santrallerinin, okulların ve çocukların yoğun olarak bulunduğu alanların hedef alındığına ilişkin dünya basınının görsel ve yazılı raporları, bu hukuki normların ciddi şekilde ihlal edildiğini göstermektedir. Orantılılık ve askeri gereklilik ilkeleri, insancıl hukukun temel prensipleri arasında yer almakta olup, askeri operasyonların sivil kayıpları en aza indirecek şekilde gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak Gazze'deki operasyonlar sırasında aşırı güç kullanımı nedeniyle sivillerin ve sivil altyapının ciddi zarar görmesi, bu temel ilkelerin ihlal edildiğine işaret etmektedir. Bu tür ihlaller, yalnızca insancıl hukukun değil, aynı zamanda uluslararası ceza hukukunun da ihlali olup, bireysel cezai sorumluluk doğurabilecek niteliktedir (Kaya ve Kayar, 2024: 231-236).

Bazı silahlı çatışmalar, silahsız sivil nüfusun kasten ve sistematik biçimde kitlesel olarak imhasıyla sonuçlanmaktadır. Bu durum çağdaş uluslararası toplumun karşı karşıya bulunduğu en çetin etik, hukuki ve siyasi sorunlardan biri

olmaya devam etmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte küresel nükleer çatışma tehdidinin görece azalmasına karşın, kitlesel öldürme olgusu, insan yaşamına yönelik en ciddi yapay tehditlerden biri olarak yeniden gündemin ön sıralarına yerleşmiştir. Eski Yugoslavya ve Ruanda'da yaşanan kitlesel imha vakaları, insanlık tarihinin en eski dönemlerine, hatta arkeolojik verilere kadar uzanan şiddet ve zulüm tarihine eklenen son örneklerden yalnızca birkaçıdır. Kitlesel öldürmeler hem devletler tarafından hem de devletlere karşı yapılmıştır (Valentino, 2004: 1-2). Soykırım, bireylerin vurgulandığı insan hakları söyleminin egemen olduğu savaş sonrası uluslararası insancıl hukuk rejiminde ilginç bir anomali teşkil etmektedir. Soykırım, “grupçuluk” sosyal ontolojisini somutlaştırır, çünkü soykırım, bireylerin değil, grupların yok edilmesiyle ilgilidir (Moses, 2010: 19). Pek çok akademisyen, soykırımın neredeyse tamamen devletler tarafından işlendiğini savunmaktadır (El-Affendi, 2024: 1; Scherrer, 1999: 13-23; Horowitz, 2017). Soykırımın hukuki tanımına ilişkin olarak, 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, bu suçu, “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubun tamamını ya da bir kısmını yok etme niyetiyle” işlenen belirli fiiller çerçevesinde tanımlamaktadır. Söz konusu sözleşme, soykırım suçunun oluşabilmesi için failin özel kast (*dolus specialis*) ile hareket etmiş olmasını zorunlu kılmakta ve bu niyet unsurunu suçun tanımlayıcı özelliği olarak kabul etmektedir. Uluslararası Ceza Hukuku'nun içtihatları da bu yaklaşımı benimsemiştir. Örneğin, Uluslararası Ceza Mahkemesinin selefi konumundaki Uluslararası Ceza Eski Yugoslavya Mahkemesi (ICTY), Prosecutor v. Krstić davasında, Srebrenica'da gerçekleşen katliamı, “Bosnalı Müslümanların bir kısmının yok edilmesi niyeti” doğrultusunda gerçekleştirilmiş bir soykırım olarak nitelendirmiştir. Benzer şekilde, Uluslararası Ceza Ruanda Mahkemesi (ICTR), Prosecutor v. Akayesu kararında, failin yok etme niyetini taşımasının, soykırım suçunun hukuken sabitlenmesi için elzem olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, sözleşmede yer alan “özel kast” unsuru, uluslararası yargı pratiğinde soykırımın diğer uluslararası suçlardan ayrılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu tanıma göre, soykırım suçunun unsurları şu şekilde sıralanabilir: Korunan bir gruba yönelik şiddet eylemleri; failin kastı olarak grupçu yok etme niyeti; eylemlerin kitlesel ve sistematik bir biçimde gerçekleştirilmesi. Bu unsurları göz önünde bulundurarak, Gazze'deki olayların soykırım tanımıyla uyumlu olduğunu değerlendirmek mümkündür (Kılıç Yaşın, 2024: 30).⁸

⁸ Uluslararası Ceza Ruanda Mahkemesi (ICTR) tarafından görülen Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu davası, soykırım suçunun uluslararası hukukta ilk kez mahkeme kararıyla tanımlandığı ve uygulandığı emsal niteliğinde bir karardır. Mahkeme, 2 Eylül 1998 tarihli

Gazze’de yaşanan şiddet olayları, uluslararası raporlar ve görgü tanıklarının ifadeleri ışığında yapılan incelemeler, soykırım suçunun unsurlarının varlığına işaret etmektedir. Filistinli siviller, etnik ve milli kimlikleriyle, BM Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’ne göre korunan grup olarak kabul edilmektedir. Şiddet eylemleri, toplu katliamlar, sivil yerleşimlerin yok edilmesi ve temel yaşam kaynaklarına erişimin engellenmesi gibi fiiller, korunan gruba yönelik fiziksel ve psikolojik zararın sistematik bir şekilde uygulanmakta olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu eylemlerin faillerinin ifadeleri ve davranışları, Filistinli halkın bir grup olarak yok edilmesini hedefleyen bir niyetin varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda soykırım suçunun “niyet” unsuru, büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin, İsrail yetkililerinin Filistin ve Gazze halkını “insansı hayvanlar” olarak tanımlamaları, bu niyeti açıkça ortaya koyan bir örnek teşkil etmektedir (Özarslan, 2014: 194-203; Aktaş, 2024).

BM Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin, soykırım suçunu, ulusal, etnik, dinsel veya ırksal bir grubun kısmen ya da tamamen yok edilmesine yönelik eylemleri kapsayan bir suç olarak tanımlamasının normatif gerçekliği, Gazze ile tastamam örtüşmektedir. Gazze’deki olayların bu tanıma girip girmediği konusu, uluslararası hukukçular arasında tartışma konusu olmakla birlikte, kişisel kanaatimiz, az önce ifade ettiğimiz gibi, sözleşmenin ihlal edildiği yönündedir. Soykırımın temel unsurlarından biri olan “niyet” unsurunun belirlenmesi, uluslararası insan hakları hukuku açısından oldukça kritik bir meseledir. Gazze’de özellikle kadınlar ve çocuklar arasında yaşanan sivil kayıplar, tahrip edilen mahalleler, hedef alınan insani yardım koridorları ve şiddetin boyutu, planlı bir yok etme niyetine dair ciddi hukuki sorular ve deliller ortaya koymaktadır. Soykırımın bir diğer temel unsuru ise, bu eylemlerin bir grubun “kısmen ya da tamamen” yok edilmesine yönelik olmasıdır. BM Bağımsız Araştırma Komisyonu’nun 2024 tarihli raporunda, Gazze’de uygulanan sürekli baskı politikalarına

kararında, Akayesu’nun, Ruanda’daki Tutsilere karşı işlenen kitlesel cinayetleri ve cinsel şiddet eylemlerini, ulusal, etnik ya da ırksal bir grubun kısmen yok edilmesi amacıyla gerçekleştirdiğini tespit ederek, soykırım suçundan mahkûmiyetine hükmetmiştir. Kararda, 1948 Soykırım Sözleşmesi’nde yer alan “özel kast (dolus specialis)” unsurunun, soykırım suçunun ayırt edici ve zorunlu bir unsuru olduğu açıkça ortaya konmuştur. Mahkeme, bu niyetin doğrudan ya da dolaylı delillerle ispat edilebileceğini ve soykırımın yalnızca fiziksel imhaya değil, aynı zamanda grubun kültürel, sosyal ve psikolojik olarak yok edilmesine yönelik eylemleri de içerebileceğini belirtmiştir. Özellikle karar, cinsel şiddetin soykırım suçunun bir aracı olarak kullanılabileceğini kabul etmesi bakımından da öncü niteliktedir. Bkz. [International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR). (1998). Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgment (2 September 1998)].

dikkat çekilmiş ve bu eylemlerin, bir grubun fiziksel varlığını tehdit eder nitelikte olduğu ifade edilmiştir. UAD, 2023 yılında Güney Afrika tarafından yapılan başvuru üzerine verdiği tedbir kararları ile, Gazze'deki sivillere yönelik toplu cezalandırma uygulamalarının derhal sonlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu karar, uluslararası topluma soykırımın önlenmesi yükümlülüğünü hatırlatarak, bu sorumluluklarını yerine getirme çağrısı yapmıştır (Özarslan, 2014: 194-203; Çağırın, 2024: 331-339; United Nations, 2024; OHCHR, 2024).⁹

Soykırım kavramının zihinde canlandırılması, bu kavramın yasal tanımındaki eksiklikler ve sınırlamalar etrafında süregelen tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Hukuki çerçeve, soykırım kavramını esas itibarıyla sınırlandırmakta olup bu sınırlar ise mutlak ve değişmez nitelikte değildir. Gerçekten de soykırım tanımı uluslararası hukukta dar yorumlanmakta, yargısal yaklaşım ise görece muhafazakâr bir çizgide seyretmektedir. Nitekim, yargı organları bugüne dek Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin tanımını yargısal yorum yoluyla genişletme yönünde açık bir irade ortaya koymaktan kaçınmışlardır. Aslında bu noktada elbette ki devletler ve toplumlar güçlü bir şekilde harekete geçmelidirler. Bununla birlikte, hukuk salt teknik kurallar bütününden ibaret olmayıp, aynı zamanda siyasi mücadelelerin cereyan ettiği bir alandır. Hukuki normlar, çoğunlukla siyasi bağlam içerisinde ve belirli normatif varsayımlar zemininde yorumlanmakta ve uygulanmaktadır. Bu bağlamda Soykırımın Önlenmesine ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınması ile hazırlayıcıların iradesine öncelik verilmesi arasında tercih yapılması gerektiği yönündeki yorum farklılıkları ve anlaşmazlıklar, söz konusu hukuki mücadelenin merkezinde yer almaktadır. Bu yorum ihtilaflarının somutlaştığı alanlardan biri de fiziksel imha düzeyine varmayan etnik temizlik fiillerinin soykırım tanımı kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususudur. Hazırlık tarihine dayanmak, hükmü dondurma eğilimindedir ve böylece tarihsel gelişmeler ve değişen tutumlar doğrultusunda evrilmesini engeller. Gazze bağlamında, İrlanda gibi bazı devletler, insani yardımı engellemeyi tanıma dahil etmek istemekte ve "Gazze'de gıda ve diğer temel ihtiyaçların kısıtlanmasının soykırım niyeti teşkil edebileceğini" savunmaktadır. Daha genel olarak, siyasi mobilizasyonlar, "soykırımı sınırlayan uzun süredir var olan kuralları" zayıflatmış ve böylece "soykırımı mevcut hukuki statükoya hizmet eden dar bir hukuksallıktan kurtarıp, açıkça antikoloniyal bir politikayla yeniden şekillendirme" yolunu açmıştır (Sultany, 2024a: 3; Schabas, 2010: 130-131).

⁹ OHCHR'nin (2024) raporuna göre, İsrail'in saldırılarında savaş suçlarının yanı sıra insanlığa karşı suçlar da işlenmiştir.

Güney Afrika'nın UAD'a başvurusu, hukukun antikolonyal bir şekilde seferber edilmesine bir örnektir. Sömürgecilik ve apartheid boyunduruğundan muzdarip bir Afrika devleti, Batı destekli bir sömürge apartheid rejimine karşı soykırım suçunu gündeme getirmiştir. UAD'ın Ocak ve Mart 2024'te İsrail aleyhine geçici tedbirler öngören tarihi kararları, soykırım suçlamasına güvenilirlik kazandırmış ve açlık meselesini vurgulamıştır. İsrail'in bu suçlamaya duyduğu öfke ve bunu etkisizleştirmek için ifadelerinde sıklıkla kendi uğradığı Holokost kavramına atıf yapması, kendini mağdur gösterme çabası ama bu noktadan sonra da soykırımı başvurması gerçekliği karşısında, tüm bu gelişmelerin ışığında, İsrail'in Gazze'de soykırım işlediğine dair artan bir hukuki uzlaşa bulunmaktadır. Farklı aktörler, İsrail'in eylemlerinin Soykırımın Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'nin unsurlarını ihlal ettiğini kabul etmiş ve soykırımın önlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Devam eden tartışmalara rağmen bu uzlaşa, delillerin ezici boyutta olması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu ortaya çıkan uzlaşa, İsrail aleyhine verilen söz konusu kararı güçlendirmektedir. İsrail'in Gazze'deki niyet ve eylem modelinin soykırım olarak yorumlanmasına ilişkin artan hukuki uzlaşa bakımından, özellikle UAD kararları, 1967'den beri İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnsan Haklarının Durumu Özel Raportörü Francesca Albanese'nin raporu ile Güney Afrika'yı destekleyen Kolombiya'nın müdahalesi büyük önem taşımaktadır. Ancak bu ortaya çıkan uzlaşının, yalnızca İsrail'in açlığı bir silah olarak kullanmasına odaklanmakla sınırlı kalmaması gerektiği kanaatindeyiz. Bunun yerine, İsrail'in sözde "askeri" mantığı ve bu doğrultuda Uluslararası İnsancıl Hukuk'u (UİH) oldukça esnek biçimde yorumlayarak eylemlerini meşrulaştırma çabaları eleştirel bir biçimde incelenmelidir. Bu tür bir çerçeveleme, İsrail'in soykırımı varan eylem ve niyetlerini gizlemekte; ayrıca bu eylemlerin işgal ve apartheid bağlamında gerçekleştiği gerçeğini göz ardı etmektedir. Her ne kadar soykırım niyetinin tespiti için oldukça yüksek bir eşik gerektiği varsayılrsa da bu niyeti ortaya koyabilecek yeterli kanıtlar ve güçlü hukuki argümanlar mevcuttur. Nitekim Myanmar davasında altı Batılı devletin, niyetin belirlenmesi için gerekli olan eşğin düşürülmesi yönündeki taleplerinin ardından, tutarlılık ilkesi uyarınca Gazze bağlamında da benzer bir değerlendirmenin yapılması gerekmektedir. Ayrıca ad hoc yargıç Aharon Barak'ın yalnızca UİH perspektifine dayanan karşı görüşleri, İsrail'in eylemlerini meşrulaştırmak için kullanılan askeri retorik zayıflığını daha da görünür kılmaktadır. Bu retorik, bir apartheid rejimi dayatan işgalci aktörü, "varoluşsal" bir tehdide karşı "meşru müdafaa" içerisinde hareket ediyor-

muş gibi yanlış bir şekilde sunmaktadır (Sultany, 2024a: 3-4; Lemkin Institute for Genocide Prevention and Human Security, 2023).¹⁰

Savaş olgusu yerine “soykırım” vurgusuna odaklanılmasının ardından, UAD’ın Mart 2024 tarihli kararının 44. paragrafı çerçevesinde, Divan’ın İsrail’e yönelik askeri operasyonları açıkça durdurma emri vermekteki isteksizliği ile, taraf devletler dışındaki üçüncü tarafların soykırımı önleme yükümlülüklerini açıklamaktan imtina etmesi eleştiriye açık bir tutum olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak Mahkeme, kanımızca, en azından başlangıçta soykırımı önleme yükümlülüğünü yeterince güçlendirmekte ve açıklamakta başarısız olmuştur (Sultany, 2024a: 4-5).

UCM, Gazze’de meydana gelen şiddet olaylarına ilişkin soruşturmasını sürdürmektedir. 2024 yılı itibarıyla UCM, Gazze’deki şiddetten sorumlu oldukları değerlendirilen bazı üst düzey İsraili yetkililer hakkında tutuklama emirleri çıkarmış; savaş suçları ve olası soykırım suçları kapsamında daha derinlemesine bir inceleme başlatmıştır. Bu gelişmeler, uluslararası ceza adaletinin işlerliği kadar, devletlerarası iş birliğinin önemini de bir kez daha ortaya koymaktadır. UCM’nin yürüttüğü bu süreç, yalnızca faillerin cezalandırılması amacını taşımamakta, aynı zamanda benzer suçların önlenmesine yönelik bir caydırıcılık işlevi de görmektedir. Bu nedenle savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve potansiyel soykırım suçlamaları titizlikle incelenmektedir. İnsan hakları perspektifi genişletildiğinde, BM bünyesinde kabul edilen çeşitli insan hakları sözleşmeleri, Gazze’deki ihlallerin daha kapsamlı ve çok boyutlu bir çerçevede ele alınmasını hukuken mümkün kılmaktadır. Örneğin, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme (UNCAT) (United Nations, 1984) kapsamında yapılan değerlendirmeler, Gazze’de sivillere yönelik kötü muamele ve fiziksel şiddet vakalarının sistematik nitelik taşıdığına ve sözleşmeye açıkça aykırı olduğuna işaret etmektedir. Özellikle gözaltı süreçlerinde aşırı güç kullanımı ve kötü muamele iddiaları bu bağlamda değerlendirilmelidir. Benzer şekilde, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW) (United Nations, 1979) çerçevesinde, Gazze’deki kadınların orantısız biçimde şiddetten etkilenmeleri, temel hak ve özgürlüklerden yoksun bırakılmaları ve yaşam koşullarının ağırlaştırılması ciddi bir ayrımcılık

¹⁰ Bu gerçekler, yalnızca IHL ihlalleri (International Humanitarian Law- Uluslararası İnsancıl Hukuk) ve insanlığa karşı suçlara yol açan belirli bir davranış örüntüsünü değil, aynı zamanda ICJ’nin (International Court of Justice- Uluslararası Adalet Divanı) Geçici Kararında alıntılanan üst düzey İsraili yetkililerin açıklamalarındaki soykırım niyeti kanıtlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, soykırım riski taşıyan ciddi bir durumu da ortaya koymaktadır.

sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerine, barınma olanaklarına ve güvenliğe erişimin engellenmesi, sözleşmenin ihlali niteliğindedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC) (United Nations, 1989; Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi, 2024) açısından ise, çocukların doğrudan hedef alınmaları, eğitim haklarının ellerinden alınması ve yaşam haklarının ihlal edilmesi, uluslararası toplum nezdinde son derece ağır insan hakları ihlalleri olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda UNICEF'in yayımladığı raporlar, Gazze'deki çocukların maruz kaldığı hak ihlallerine ilişkin bulgularımızı destekler niteliktedir (UNICEF, 2024). Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme (ICERD) (United Nations, 1965) bağlamında değerlendirildiğinde ise, Gazze halkına yönelik uygulamaların sistematik ve ırk temelli ayrımcılık içerdiği yönünde ciddi kanaatler mevcuttur. Uluslararası hukuk uzmanları, bölgedeki mevcut durumun bu sözleşme çerçevesinde incelenmesinin hem hukuki hem de ahlaki bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir. BM Genel Kurulu ve İnsan Hakları Konseyi, Gazze'deki durumu düzenli olarak ele almakta ve İsrail'e uluslararası hukuka uygun hareket etme çağrısında bulunmaktadır (United Nations b., 2024; Acer 2024; [OHCHR c], 2024). Ayrıca yukarıda ifade ettiğimiz gibi, BM'nin bağımsız insan hakları uzmanları tarafından hazırlanan raporlar, Gazze'deki durumun ciddiyetini uluslararası topluma sürekli olarak hatırlatmaktadır (TİHEK, 2024b; Mercan, 2024; United Nations, 2024b; Acer, 2024; OHCHR, 2024c).

III. ULUSLARARASI ADALET DİVANININ GAZZE HAKKINDA VERDİĞİ TEDBİR KARARLARININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

A. ULUSLARARASI ADALET DİVANININ GEÇİCİ TEDBİR KARARLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE BAĞLAYICILIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Güney Afrika Cumhuriyeti, 29 Aralık 2023 tarihinde, İsrail'in BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle UAD'a başvurarak İsrail aleyhine dava açmıştır. Başvuruda, Gazze'deki durumun aciliyet arz ettiği vurgulanmış ve Divan'dan derhal geçici tedbir kararı alması talep edilmiştir. Bu talep doğrultusunda, 11-12 Ocak 2024 tarihlerinde Lahey'de bulunan Barış Sarayı'nda duruşmalar gerçekleştirilmiştir. Divan, 26 Ocak 2024 tarihinde açıkladığı kararında, İsrail'in, Soykırım Sözleşmesi'nin 2. maddesinde tanımlanan fiillerin işlenmesini önlemek amacıyla derhal gerekli tüm tedbirleri alması gerektiğine hükmetmiştir. Ayrıca İsrail'in, kendi silahlı kuvvetlerinin söz konusu fiilleri gerçekleştirmesini önleyecek önlemleri derhal hayata geçirmesi

gerektiğini belirtmiştir. Kararda, Gazze'deki Filistin halkına yönelik olarak soykırım çağrılarının engellenmesi ve bu tür çağrılarda bulunan kişilerin cezalandırılması yönünde adımlar atılması gerektiği de ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Divan, Gazze'deki ağır insani koşulların iyileştirilmesi amacıyla insani yardım ve temel hizmetlerin kesintisiz şekilde sağlanmasını, ayrıca soykırıma ilişkin delillerin korunması ve yok edilmesinin önlenmesi için etkili önlemlerin alınmasını da zorunlu kılmıştır. Kararın uygulanabilirliğini temin etmek amacıyla, İsrail'den alınan tedbirlerin içeriğini bir ay içerisinde Divan'a yazılı olarak raporlaması talep edilmiştir (Türkiye Anadolu Ajansı, 2024).

6 Mart'ta Güney Afrika, ek tedbir talebinde bulundu. Bunun üzerine Divan, 28 Mart'ta İsrail'in Gazze'ye insani yardımların hızlı ve kesintisiz bir şekilde ulaşmasını sağlamasını ve Filistinlilerin haklarını ihlal etmemesini içeren yeni bir karar aldı. Bu ek tedbirler kapsamında da bir aylık raporlama süresi belirlendi. Ancak Divan 24 Mayıs'ta yaptığı değerlendirmede, Refah'taki insani durumun kritik bir boyuta ulaştığını ve önceki tedbirlerin yeterli olmadığını ifade etti. İsrail'in Refah'a yönelik askeri saldırıları derhal durdurması gerektiğini belirten Divan, Gazze'ye gerekli yardımların engelsiz bir şekilde ulaştırılması için Refah Sınır Kapısı'nın açık tutulmasını istedi. Ayrıca, Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilen ekiplerin Gazze'ye erişiminin sağlanması için gerekli tüm önlemlerin alınması gerektiğini vurguladı. Divan, alınan tüm bu tedbirlerin yine bir ay içinde kendisine rapor edilmesine karar verdi (Anadolu Ajansı, 2024).

UAD, 28 Mart 2024 tarihinde aldığı kararla, 26 Ocak 2024 tarihli ihtiyati tedbir kararlarını yeniden teyit etmiş ve bunlara ek olarak yeni tedbirlere hükmetmiştir. Divan, ocak ayında alınan tedbirlerin, Gazze'deki durumsal değişikliklerin doğurduğu sonuçları bütünüyle kapsamadığı kanaatine varmıştır. Bu bağlamda, daha önce bir risk unsuru olarak değerlendirilen açlığın artık Gazze Şeridi'nde fiilen gerçekleşen bir gerçekliğe dönüştüğü tespit edilmiştir. Mahkeme, son haftalarda Gazze'de yaşayan Filistinlilerin karşı karşıya kaldığı "eşi benzeri görülmemiş düzeydeki gıda güvencesizliği"ne ve buna paralel olarak artan salgın hastalık risklerine dikkat çekmiştir. Ayrıca "gıda, su, tıbbi ve insani yardımların etkili ve kesintisiz biçimde ulaştırılabilmesi için, İsrail'den Gazze'ye açılan kara yolları ve giriş noktaları dışında makul bir alternatifin bulunmadığını" ifade etmiştir. Ocak ve Mart 2024 tarihli kararlar karşılaştırıldığında, Divan üyeleri arasındaki görüş birliğinin belirgin şekilde arttığı gözlemlenmektedir. Nitekim ocak ayında alınan tüm ihtiyati tedbirlere karşı oy kullanan Yargıç Sebutinde'nin, mart ayında hükmedilen tüm yeni tedbirleri desteklemesi bu yönelimin somut bir göstergesidir. Bu gelişme, Mahkeme'nin Gazze'deki insani krize ilişkin değerlendirmesinde

daha yüksek bir hukuki ve etik farkındalık seviyesine ulaştığını da göstermektedir. Yargıç Nolte, Ocak ayında mahkemeye isteksizce katılmış, yalnızca soykırım kışkırtmasıyla sınırlı bir değerlendirmede bulunmuş ve İsrail'in eylem ve açıklamalarının soykırım niyeti taşıdığı yorumuna şüpheyle yaklaşmıştır. Ancak Mart ayında Yargıç Nolte, açlığın silah olarak kullanılmasını vurgulamış ve koşulların “olağanüstü niteliksel bir değişiklik” teşkil ettiğini ve “Soykırım Sözleşmesi kapsamında ilgili hakların ihlaline dair makul bir risk” oluşturduğunu ifade etmiştir. Alonso Gurmendi, Yargıç Nolte'nin bu tutum değişikliğinin, İsrail'e karşı Güney Afrika'nın davasını güçlendirdiğini ve soykırım işlenmesini kanıtlamak için gereken yüksek eşige rağmen davanın ilerleme kaydettiğini belirtmiştir. Bu gelişen hukuki mutabakat, 2023 Ekim ayından bu yana uzmanlar ve uzman olmayan kişilerce dile getirilen, soykırım niyetinin ispatı için gereken eşğin aşılmaz olduğu yönündeki iddiaları zayıflatmaktadır. Bu bağlamda, insani yardımların engellenmesine ve açlığın silah olarak kullanılmasına odaklanılması meşru görülmektedir. Zira bu durum, Filistin halkının önemli bir kısmını yok etmeyi amaçlayan yaşam koşullarının kasıtlı olarak yaratıldığını göstermektedir. Bu politika, 7 Ekim öncesine uzanan uzun bir geçmişe sahiptir. İsrail, Gazze'deki kalori alımını onlarca yıl boyunca hesaplayarak yetersiz beslenmeyi kurgulamış ve sefaletle mahkûm bir nüfus yaratmayı hedeflemiştir (Gurmendi, 2024; Sultany, 2024a: 5).

Güney Afrika, Aralık ayında yaptığı başvuruda, İsrailli yetkililerin 2,3 milyon Gazzeli'yi gıda, su, ilaç ve yakıttan tamamen mahrum bırakma niyetlerini ilan ettikleri çeşitli açıklamalara atıfta bulunmuştur. Buna ek olarak, 18 Ekim'de Başbakan Netanyahu, “topraklarımızdan Gazze Şeridi'ne gıda ve ilaç şeklinde insani yardıma izin vermeyeceğiz” demiştir. Netanyahu'nun bu açıklamasından bir gün önce, medyada Gazzelilerin temiz suyun tükenmesi nedeniyle susuzluk riskiyle karşı karşıya olduğu bildirilmiştir. 25 Ekim'de Oxfam, İsrail'in açlığı savaş yöntemi olarak kullandığını bildirmiştir. 16 Kasım'da ise BM Dünya Gıda Programı, “Gıda sistemlerinin çökmesi nedeniyle Gazze genelinde açlık tehlikesinin yaşandığını” duyurmuştur. BM yetkilileri ve insan hakları kuruluşlarından gelen bu ve benzeri birçok uyarıya rağmen İsrail açlık politikasını sürdürmüştür. UAD'ın Mart 2024'teki ikinci kararı, yargıçların, İsrail'in Ocak kararlarına uyum göstermediği yönündeki değerlendirmesiyle motive olmuştur. Mahkeme, Ocak kararı sonrasında “Gazze Şeridi'ndeki Filistinlilerin felaket boyutundaki yaşam koşullarının, özellikle gıda ve diğer temel ihtiyaçlardan uzun süreli ve yaygın mahrumiyet nedeniyle daha da kötüleştiğini” ifade etmiştir (Sultany, 2024a: 6).

İsrail, Mart 2024'teki ikinci UAD kararından sonra bile, uluslararası mutabakata rağmen bölgede kıtlık yaşanmadığını iddia eden bir rapor yayımlamıştır.

İsrail'in bu tutumu, yargı kararlarına uymayı amaçlamadığını göstermektedir. Gerçekten de İsrail, insani yardımlara yönelik “benzeri görülmemiş” kısıtlamalar uygulamıştır. ABD'nin baskılarına ve Gazze'ye daha fazla yardım gönderileceği yönündeki açıklamalara rağmen, İsrail'in açlık politikası Nisan 2024'te de devam etmiştir. 29 Şubat'ta yaşanan ve “un katliamı” olarak adlandırılan olayda 100'den fazla Filistinliyi öldüren İsrail, gıda yardımı sırasında sivilleri hedef almayı sürdürmüştür. Ayrıca yardım çalışanlarını öldürmeye devam etmiştir. Dünya Merkez Mutfağının batılı çalışanlarının öldürülmesi uluslararası öfkeye yol açmış ve İsrail'i iki subayı görevden almaya zorlamıştır. İsrail bu olayı “trajik” ve “istem dışı” olarak nitelendirirken, görevden alınan subaylardan biri, 130 İsrailli üst düzey komutanla birlikte Ocak 2023'te savaş kabinesinden Gazzelileri insani yardımdan mahrum bırakmalarını talep eden bir bildiriye imzalamış olan bir Batı Şeria yerleşimcisidir. Bu eylemler nasıl çerçevelenmelidir? İsrailli insan hakları örgütü B'Tselem'e göre, kıtlık “kasıtlı ve bilinçli bir İsrail politikası ürünüdür” ve İsrail, “yedi aydır Gazze'yi silmek” amacı güden bu ruhla hareket etmektedir. Buna rağmen, kıtlık, askeri bir avantaj elde etmek veya intikam almak amacıyla işlenen bir suç olarak (Roma Statüsü'ndeki yasaklamayı ihlal eden) çerçevelenmiştir (Sultany, 2024a: 6-7).

BM Gıda Hakkı Özel Raportörü Michael Fakhri'nin aksine, B'Tselem soykırım suçlamasından bahsetmemektedir. Ancak, genel bağlamın doğru bir şekilde ele alınması, aynı grup hedef alınarak işlenen ve suç teşkil eden diğer eylemler, işlenen vahşetlerin ölçeği, belirli bir grubun üyeliğine dayalı olarak hedef alınan mağdurların sistematik olarak seçilmesi veya yıkıcı ve ayrımcı eylemlerin tekrarı, Gazze'deki kıtlığın soykırım niteliğini ortaya koyabilir. Gerçekten de kıtlık ile hastanelerin, okulların ve üniversitelerin sistematik bir şekilde yok edilmesi arasındaki birleşim – ve sağlık ve eğitim sağlayabilecek doktorların, hemşirelerin, öğretmenlerin ve akademisyenlerin öldürülmesi – sosyal varlık ve üreme için üç temel direğin (geçim, sağlık, eğitim) hedef alındığını gösterebilir. Söz konusu hedef alma pratiği, bu çalışmanın kaleme alındığı tarih itibarıyla, 200 günü aşkın bir süredir Gazze'de yaşayan iki milyonu aşkın Filistinliyi doğrudan etkilemeye devam etmektedir. Bu direklerin yok edilmesi, sosyal grupların zaman içinde sürekliliğini sağlama yeteneklerini tehlikeye atmaktadır (Sultany, 2024a: 7).

İsrail'in eylemlerini savaş söylemiyle meşrulaştırma çabalarını değerlendiren Jessica Whyte, İsrail'in kıtlığı bir soykırım aracı olarak kullanma amacını haklı göstermek üzere, UIH'e fazlasıyla hoşgörülü bir anlatıyı seferber ettiğini ileri sürmektedir. Öte yandan, İsrail'in soykırım kastını reddeden savunular, halkların ve tüm yaşam alanlarının yok edilmesini “askeri gereklilik” bağlamında bir

“yan sonuç” olarak sunan aşırı uçta bir argümantasyon stratejisinin ürünü olarak değerlendirilebilir. Ne var ki, kılığın bir silah olarak kullanılmasına ilişkin göstergelerin ötesinde, diğer soykırım fiilleri ve kastına dair emarelerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu tür emarelerin ciddiyetle değerlendirilebilmesi için aşağıda çalışmamızda askeri hedeflerle soykırım amaçlarının eşzamanlı var olma olasılığı tartışılmakta ve bu çakışmanın, İsrail’in açıklama ve eylemleri bağlamında soykırım kastının yegâne makul yorum olduğu sonucuna varmayı neden zorlaştırabileceği analiz edilmektedir. Devamında ise, UAD’ın değerlendirme çerçevesine ilişkin olarak soykırım fiilleri ile kastın daha bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını savunan altı Batılı devletin argümanlarına yer verilmekte ve bu yaklaşımların hukuki gerekçeleri tartışılmaktadır (Aktaran Sultany, 2024a: 7).

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi UAD, Gazze’deki askeri operasyonlar ve abluka politikalarına ilişkin bazı geçici tedbir kararları vermiştir. Bu kararlarda, İsrail’in soykırım niteliği taşıyabilecek eylemlerden kaçınması gerektiğine yapılan açık hukuki vurgu önemlidir. Bu kararlar ile aynı zamanda, uluslararası toplumun bu tür eylemleri engellemekle hukuken de sorumlu olduğu hatırlatılmıştır. Divan, İsrail’in Gazze’de uyguladığı aşırı güç kullanımı ve abluka politikalarının, özellikle, Soykırım Sözleşmesi kapsamında incelenmesinin önemine işaret etmiştir. Bu kararlar, uluslararası hukukun bağlayıcı olduğunu ve devletlerin bu hukuk kurallarına uyma zorunluluğu bulunduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Neticede, gerçekte olan, Güney Afrika’nın yaptığı bu başvuru ile, uluslararası toplumun bu ihlaller karşısında harekete geçme sorumluluğunun bir yargı organınca tescil edilmesi idi. Türkiye ise 7 Ağustos’ta Divan’a müdahil olmak için dosyasını iletti. Türkiye, UAD’a yaptığı müdahillik başvurusunu, Divan’ın Statüsü’nün 63. maddesinde yer alan düzenlemelere dayandırmıştır. Söz konusu maddeye göre: “Bir davada, tarafların dışında başka devletlerin de taraf olduğu bir sözleşmenin yorumlanması gerektiğinde, yazman bu devletlere durumu derhal bildirir. Bu bilgilendirilen devletler, davaya müdahil olma hakkına sahiptir. Ancak bu hak kullanıldığında, kararda yapılan yorum o devletler için de bağlayıcı hale gelir.” Divan, Türkiye’nin müdahillik talebini davanın taraflarına, yani Güney Afrika Cumhuriyeti ve İsrail’e, iletecek ve onların yazılı görüşlerini talep edecektir. Müdahillik talebinin kabul edilebilirliği konusundaki kararını verirken, Divan gerek görürse sözlü duruşma yapabilir. Taraf devletler, Türkiye’nin başvurusuna ilişkin yazılı değerlendirmelerini iletebilir. Bu durumda Türkiye de karşı görüşlerini yazılı olarak sunma hakkına sahiptir (Anadolu Ajansı, 2024b).

Güney Afrika Cumhuriyeti’nin İsrail’e karşı başlattığı bu davada, şimdiye kadar Nikaragua, Kolombiya, Libya, Meksika, Filistin ve İspanya da müdahillik

başvurusu yapmıştır. Davanın sonuçlanma tarihi konusunda kesin bir öngöründe bulunmak mümkün değildir. Süreç, Güney Afrika'nın 29 Aralık 2023 tarihinde yaptığı başvuru ile başlamış olup, Divan, Güney Afrika'ya görüşlerini sunması için 28 Ekim 2024 tarihini, İsrail'e ise karşı görüşlerini iletmesi için 28 Temmuz 2025 tarihini belirlemiştir. Divan'ın geçmişteki dava süreçlerine bakıldığında, bu tür davaların genellikle 4-5 yıl sürdüğü değerlendirilmektedir (Anadolu Ajansı, 2024b).

Nikaragua, bu süreçte, Almanya'yı İsrail'in Gazze'deki soykırımına destek vermekle suçlamıştır. Gerçekten de Nikaragua, Almanya'nın İsrail'e verdiği siyasi, mali ve askeri destekle Gazze'deki soykırımı kolaylaştırdığı iddiasıyla UAD'a dava açmıştır. Almanya'nın, 1948 Soykırım Sözleşmesi, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve diğer uluslararası hukuk normlarını ihlal ettiğini iddia eden Nikaragua, Almanya'nın bu destekle soykırımı önleme yükümlülüğünü yerine getirmediğini savunmuştur. Nikaragua, bu davada, Almanya'nın uluslararası hukuku dört şekilde ihlal ettiğini iddia etmiştir:

(1) Gazze'deki Soykırımı Destek: Almanya'nın İsrail'e verdiği destekle soykırımı kolaylaştırdığı ve Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiği öne sürülmüştür.

(2) İnsancıl Hukukun İhlali: Almanya'nın İsrail'e sağladığı mühimmatın hukuka aykırı eylemlerde kullanıldığını bilmesine rağmen destek sağlamaya devam ettiği belirtilmiştir.

(3) İşgalin Sürdürülmesine Yardım: Almanya'nın, İsrail'in Filistin topraklarındaki askeri işgalinin devamına katkıda bulunduğu iddia edilmiştir.

(4) Apartheid Rejimine Destek: Almanya'nın, İsrail'in Filistinlilere yönelik apartheid uygulamalarını engellemek yerine bu rejime dolaylı destek verdiği savunulmuştur [Anadolu Ajansı (c), 2024].

Nikaragua ayrıca, Almanya'nın Filistinli mültecilere yardım sağlayan BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı'na (UNRWA) yaptığı yardımları keserek insani yardımın ulaştırılmasını tehlikeye attığını belirtmiştir. Nikaragua, dava süresince Almanya'dan İsrail'e askeri yardımları durdurması, teslim edilen silahların soykırımda kullanılmasını önlemesi ve UNRWA fonlarını yeniden başlatması gibi beş geçici tedbir almasını talep etti. Ayrıca, Almanya'nın uluslararası hukuk ihlallerini sonlandırması ve mağdurlara tazminat ödemesi de Nikaragua tarafından istenmiştir (Anadolu Ajansı (c), 2024).

Almanya ise mahkemeden, Nikaragua'nın geçici tedbir taleplerinin reddedilmesini ve davanın yetkisizlik nedeniyle genel dava listesinden çıkarılmasını istemiştir. UAD, Almanya'nın davanın listesinden çıkarılmasını talep eden başvuruyu "açıkça yargı yetkisi eksikliği" bulunmaması nedeniyle reddetmiştir, bu da davanın devam edeceği anlamına gelmektedir (Anadolu Ajansı (d), 2024).

Bir sonraki adımda, Almanya'nın mahkemenin yargı yetkisi ve başvurunun kabul edilebilirliği üzerine ön itirazlarda bulunması bekleniyor. Eğer bu itirazlar kabul edilirse, davanın esasına ilişkin yargılama askıya alınacak ve yeni bir sözlü duruşma yapılacaktır. Bu duruşma muhtemelen 2025 sonrasına sarkacak. Ancak mahkeme, Almanya'nın itirazlarını reddederse, dava esastan devam edecek ve nihai kararın verilmesi en erken 2027'yi bulabilir. Mahkemenin verdiği kararın dikkat çeken noktası, herhangi bir geçici tedbir önermemesi ve Almanya'nın İsrail'e savaş silahları ihracatını askıya alması konusunda müdahalede bulunmamasıydı. Karar, büyük ölçüde oybirliğiyle alındı, yalnızca Nikaragua tarafından atanan ad-hoc yargıç Al-Khasawneh karşı oy kullandı. Bu karar, Almanya'nın İsrail'e silah sevkiyatına devam etme hakkını elinde bulundurması anlamına geliyordu. Mahkeme'nin bu geçici tedbir kararını sıra dışı kılan birkaç unsur bulunuyor. İlk olarak, şimdiye kadar verilen en kısa kararlardan biri olarak sadece iki sayfadan oluşuyor. Ayrıca mahkeme, geçici tedbirlerin şartlarını belirlemek için herhangi bir hukuki gerekçe sunmadan, yalnızca tarafların sunduğu olgusal bilgiler ve hukuki argümanlara dayanarak, mevcut koşulların tedbir alınmasını gerektirecek nitelikte olmadığı sonucuna vardı. Mahkemeye, Almanya'nın silah ihracatına ilişkin iç hukuk çerçevesinin bu davadaki haklara zarar vermeyecek şekilde yeterli olduğuna dair açıklamaları, mahkemenin bu tedbirleri uygulamayı reddetmesine neden oldu. Almanya, Kasım 2023'ten bu yana İsrail'e yapılan askeri yardımların hacminde yaşanan önemli düşüşü de gerekçe göstererek, iç hukukun düzgün işlediğini savundu. Sonuç olarak, mahkeme, Almanya'nın soykırımı veya savaş hukukunu ihlal edecek şekilde silah veya askeri teçhizat ihraç etmediğini belirterek, geçici tedbirlere gerek olmadığına karar verdi. Ancak mahkeme, İsrail'e yapılacak silah ve askeri teçhizat ihracatının soykırım veya uluslararası insancıl hukuk ihlalleri için kullanılmaması konusunda Almanya'yı açıkça uyardı. Almanya, gerekli özeni göstermeye devam etme yükümlülüğü olduğunu kabul etti. Eğer Almanya bu kurallara aykırı hareket ederse, mahkeme ileride bu tedbirleri uygulamaya koymaya hazır olduğunu belirtti (Anadolu Ajansı, 2024d).

UAD'ın, Nikaragua'nın Almanya aleyhine açtığı davada geçici tedbir talebine ilişkin verdiği kararda herhangi bir ihtiyati tedbir öngörmemesi, Divan'ın devletlerin silah ihracatına ilişkin takdir yetkisini geniş biçimde tanıdığına ve özellik-

le Avrupa devletlerinin iç hukuk düzenlemelerinin uluslararası yükümlölükleri karşılayabileceği yönündeki varsayımını koruduğuna işaret etmektedir. Mahkemenin, Almanya'nın İsrail'e silah sevkiyatının mevcut koşullarda soykırımı veya uluslararası insancıl hukuk ihlallerini doğrudan tetiklediğine dair yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle tedbir talebini reddetmesi, ihtiyati tedbir rejiminin ihtiyatlılık (*caution*) ilkesine dayalı sınırlı müdahale karakterini bir kez daha ortaya koymuştur. Bununla birlikte kararın yalnızca iki sayfa ile sınırlı kalması, kararın gerekçelendirme yükünü yeterince karşılamadığı ve uluslararası hukukun gelişimi açısından emsal teşkil etme kapasitesini zayıflatığı yönünde haklı eleştirileri gündeme getirmektedir. Mahkemenin, ihtiyati tedbir rejiminin üç temel şartı olan “*prima facie* yetki”, “hakların varlığı” ve “acil zarar tehlikesi” unsurlarına dair açık bir hukuki değerlendirme sunmaksızın sonuca ulaşması, Divan'ın şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle çelişen bir yaklaşım sergilediği izlenimini doğurmuştur.

Kararın Almanya açısından “hukuki bir temize çıkma” işlevi görmesi tehlikesi ise göz ardı edilmemelidir. Her ne kadar Divan, Almanya'ya uluslararası insancıl hukuk ve soykırımı önleme yükümlölükleri bağlamında açık bir uyarı yöneltmişse de bu uyarının bağlayıcı bir yükümlölük doğurmaması ve yalnızca “gereken özeni gösterme” gibi muğlak bir standarda dayanması, özellikle fiili gelişmeler karşısında devletlerin sorumluluktan kaçınmasını kolaylaştırabilir. Divan'ın, Almanya'nın silah ihracatını düzenleyen iç hukuk çerçevesini yeterli görerek, denetim yetkisini bu iç mekanizmalara devretmesi ise, uluslararası yargı pratiğinin devlet merkezli statükoyu pekiştiren yönünü bir kez daha gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak bu karar, uluslararası yargının çatışma durumlarında etkin ve zamanında koruma sağlama işlevinin oldukça sınırlı kaldığını, özellikle silah sevkiyatı gibi karmaşık alanlarda yargısal denetimin siyaseten çekingen ve normatif açıdan yetersiz kalabildiğini ortaya koymaktadır.

UAD'ın Mart ayında verdiği karar, 1967'den bu yana işgal altındaki Filistin Topraklarındaki İnsan Hakları Durumu Konusunda BM Özel Raportörü Francesca Albanese'nin soykırım raporu ile birlikte okunmalıdır. Bu rapor, ICJ'nin yeni kararını vermesinden üç gün önce yayımlandı. İsrail'in açıklamaları ve eylemlerinin, soykırımı hem bir davranış modeli hem de açıklanan niyet olarak nasıl gösterdiğini ayrıntılı şekilde ele almaktadır. Albanese, İsrail'in soykırımını, Siyonizm ve İsrail'in Filistinlileri yerinden etme ve etme sürecinin tarihsel bir bağlamında anlamlandırılması gerektiğini ve bunun “öngörülen bir trajedi”yi işaret ettiğini doğru bir şekilde savunmaktadır. Gerçekten de Martin Shaw'ın savunduğu gibi, soykırım kavramı, 1948'deki “bağımsızlık savaşı” sırasında İsrail'in

eylemlerini aydınlatılabilir. George Bisharat, Ekim 2023 öncesinde kaleme aldığı bir çalışmada İsrail'in, Filistinlilere yönelik şiddeti daha kapsamlı biçimde sürdürebilmesini mümkün kılacak şekilde, uluslararası hukuku sistematik olarak yeniden şekillendirmeye yönelik çabalar içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Bu, önceki şiddet döngülerinin "işgal altındaki hukuk düzeninden" "savaş dışı sivil çatışmaya" yeniden çerçevelenmesini, "ayrım ilkesinin" yeniden yazılmasını, "gönüllü insan kalkanlarını ve kasıtlı orantısızlığı" içermektedir. Böylece, Bisharat, İsrail'in eylemlerinin "uluslararası insancıl hukuku tersine çevirme tehdidi oluşturduğunu, hukukun şiddet ve acıyı daha önce korunmuş alanlara ve kişilere yaymasına olanak sağladığını" yazmaktadır. Benzer şekilde, Francesca Albanese, 7 Ekim 2023 sonrasında İsrail'in tutumunun ayırt edici yönlerinden birinin, Filistinlilerin Soykırım Sözleşmesi kapsamında korunan bir grup olarak daha da "sivilleştirilmesi" olduğunu ileri sürmektedir. Albanese'nin "sivilleştirme" kavramıyla kastettiği, tüm Filistinli nüfusun potansiyel hedef haline getirilmesi ve doğrudan sivillerin öldürülmesinin meşrulaştırılmasıdır. Bu kavramsallaştırma, Albanese'nin İsrail'in cezaevi sistemi üzerine daha önce yayımladığı raporunda da vurguladığı bir değerlendirmeye dayanmaktadır (Sultany, 2024a: 8; Albanese, 2024: 14-19; Shaw, 2010: 3-24; Bisharat, 2013: 69).

B. GAZZE KARARLARININ ULUSLARARASI CEZA HUKUKU VE İNSAN HAKLARI HUKUKU BAĞLAMINDA YANSIMALARI

İsrail, Filistinlilere kolonyal yönetim altında yavaş bir ölüm ya da orantısız bir kolonyal savaşta şaşırtıcı bir ölüm arasında imkânsız bir seçim dayatmıştır. Bu bağlamda İsrail hukuki söylemi kullanarak sivil ile savaşçı farkını etkili bir şekilde çökertmiş ve sivil nüfus üzerindeki hukuki korumaları ortadan kaldırmıştır. Buna göre, sivil, şüpheli bir kategori, bir istisna, bir düşünce dışı, bir inkâr ("savaşçı olmayanlar") haline gelmiştir. Bu izin verici hukuki söylem, sorumluluğu kabul etmeyi engeller ve suçluları, sivil acıların korkusuyla uzlaştırır. Kendi eylemlerinin sonuçlarıyla ilgili endişelerini yatıştırır. Ancak 2023-2024 yılları arasında Gazze'de, İsrail orantısız kolonyal savaştan da öteye gitmiştir. Filistinlileri onlarca yıl boyunca yerinden etme, onlar üzerinde egemenlik kurma, onları parçalama ve kuşatma sonrasında, şimdi yok etme yoluna girmiştir. "Soykırım mantığıyla" tutarlı bir şekilde, İsrail'in Gazze'deki eylemleri, "sivil olmayan bir dünyayı" öngörmektedir. Burada, "hastanelere sığınmak ya da güvenliğe kaçmak", "insan kalkanı" olarak tanımlanır ve böylece "tüm sivil nüfus" bir "hukuki hedefe" dönüşür. İsrail'in, "istenmeyen", "orantılı" ve "yan etkiler" nedeniyle öldürme üzerine yaptığı vurgular, kitlesel katliamı ve sınırsız öldürmeyi savunmak

için tekrarlanan bir ön alıcı İsrail söylemi haline gelmiştir. “Soykırım” suçlaması, iki nedenden dolayı tabloyu tersine çevirmektedir: Birincisi, niyete odaklanmak, “yan etkilerle” öldürme argümanını zayıflatmaktadır, ikincisi ise, Sözleşme’nin “saf insani ve medenileştirme amacına” vurgu yaparak İsrail’in kendisini “medeniyetli” taraf olarak tanımlamasını geçersiz kılmaktadır. Albanese’nin Mart raporunda, İsrail’in, soykırım niyetini gizlemek için İHL kullanmasının beş yolunu ayrıntılı şekilde ele almaktadır. Bu yollar, Albanese’nin “insani kamuflaj” olarak adlandırdığı şeyleri oluşturmaktadır (Sultany, 2024a:8-9; Semerdjian, 2024: 1-6; Albanese, 2024: 17-21).

İHL’nin ilk kötüye kullanımı, tüm nüfusun “insan kalkanı” olarak tanımlanmasıdır, oysa “Uluslararası hukuk, karşı tarafın tüm nüfusunun insan kalkanı olarak kullanıldığını öne sürmeyi kabul etmez.” Albanese, “İnsanları kalkan olarak kullanma suçlamasının”, “sivilin ölümünü” meşru kılmak için bir örtü olarak kullanıldığını yazmaktadır. İkinci bir İHL kötüye kullanımı, Gazze Şeridi’nin tamamını askeri hedef haline getirmektir. Bu, sivil nesnelerin büyük bir kısmını askeri hedefler olarak tanımlamak ve bu süreçte büyük sayıda sivil öldürmektir. Üçüncü bir İHL kötüye kullanımı, “yan etki” kavramını genişleterek orantısız öldürmeyi meşrulaştırmak ve belirli bir saldırıdan beklenen askeri avantaj yerine genel savaş hedefleriyle ilişkilendirmektir. Bu bağlamda Luigi Daniele, “orantılılık analizi üzerine hukuki söylemin odaklanmasının, sivil ve savaşçı arasındaki ayrımın ihlal edildiği ve büyük sayıda sivilin hedef alındığı durumlarda yanıltıcı olduğunu” belirtmektedir. Dördüncü bir İHL kötüye kullanımı, görünüşte insani önlemlerin kullanılmasıdır. “Uyarılar,” “Tahliye emirleri,” “güvenli koridorlar,” “güvenli bölgeler” gibi önlemler, silahlı çatışmalar sırasında sivilleri tehlikelerden koruyarak İHL’ye uygunluk gösterir. Ancak İsrail bu önlemleri “insani şiddet” gösteren ve aslında soykırım eylemlerini kolaylaştıran araçlar haline getirmiştir. Gazze’nin güneyindeki “insani koridorlar” ve “güvenli bölgelerdeki” sivil hedefler gibi çok sayıda sivilin hedef alındığı örnekler buna örnek teşkil etmektedir. Francesca Albanese, tahliye emirleri ile sözde güvenli bölge uygulamalarının, etnik temizlik gerçekleştirme amacına hizmet eden soykırım araçları olarak kullanıldığının “makul biçimde çıkarılabileceği” değerlendirmesinde bulunmaktadır (Sultany, 2024a: 9-10; Albanese, 2024: 17-21).

Zorla yerinden edilme veya etnik temizlik her zaman soykırım eylemleriyle eşdeğer olmayabilir ve soykırım niyeti göstermeyebilir, ancak ICTY içtihatlarına göre, İsrail’in eylemleri gerekli eşiği karşılamaktadır. Güney Afrika, Gazze’deki zorla yerinden edilmenin “soykırım” olduğunu savunmaktadır. Çünkü bu durum Filistinlilerin Gazze’deki fiziksel yok oluşunu sağlamayı amaçlayan bir bağlamda

gerçekleşmektedir. Buna ek olarak altı Batılı devlet, zorla yerinden edilmenin, etkilenen grubun üyeleri doğrudan ölüm ya da fiziksel yok oluşa maruz kalmasalar dahi, soykırım işlemek için gerekli özel kastın bir göstergesi olabileceğini ifade etmektedir. Bu devletler, hedef alınan grubun mensuplarını zorla yerinden eden yoğun bir askeri operasyonun, zorla yerinden edilme eylemi Soykırım Sözleşmesi'nde tanımlanan temel fiiller arasında yer almasa bile, soykırım kastının varlığına ilişkin güçlü bir delil teşkil edebileceğini savunmaktadır. Son olarak, IHL'nin beşinci ihlali, İsrail'in sağlık tesislerine yönelik korumayı kaldırmak ve bu alanları askeri hedeflere dönüştürmek amacıyla "tıbbi kalkan" kavramını araçsallaştırmasıdır. Bu doğrultuda, İsrail Gazze'deki sağlık altyapısını doğrudan hedef almış ve çok sayıda hastanenin işlevsiz hâle gelmesine neden olmuştur. Neve Gordon ve Nicola Perugini'nin de ortaya koyduğu üzere, İsrail savaş hukukunda yer alan "insani kalkan" kavramını, Gazze'nin hayati öneme sahip altyapısının tahribini meşrulaştırmak amacıyla kullanmaktadır. Bu bağlamda "tıbbi savaş hukuku", yalnızca sağlık hizmetlerini yok etmeyi değil, aynı zamanda bu eylemlerin sorumluluğunu Filistinlilere yüklemeyi mümkün kılan bir söylem stratejisine dönüşmektedir. Francesca Albanese'ye göre, hastanelerin sözde tıbbi kalkan olarak kullanılma stratejisi, yaralanan binlerce kişi ile birlikte sığınma arayanların ve toplumun hayatta kalması için kritik önemdeki merkezlerin gözetilmeksizin hedef alınması anlamına gelmekte olup, bu durum İsrail'in askeri stratejisinde soykırıma dair bir mantığın daha açık bir tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Önceki tespitlerle birlikte ele alındığında, İsrail'in IHL'yi araçsallaştırarak soykırım eşiğine ulaşan eylemlerini hukuken meşrulaştıramadığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Albanese'ye göre, Gazze'de Filistin halkına karşı işlendiği iddia edilen soykırım fiillerinin varlığına işaret eden eşiğin aşılmış olduğuna dair makul gerekçeler bulunmaktadır. Aynı raporda, başta UAD ve UCM olmak üzere, uluslararası hukuk topluluğunun İsrail'in "güvenlik" temelli argümanlarını çok daha eleştirel biçimde incelemesi gerektiği vurgulanmaktadır. (Perugini ve Gordon, 2024: 68-71, 91; Albanese, 2024: 25). Kolombiya devleti ise, İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) eylemleri sonucu meydana gelen geniş çaplı yıkım ile Filistin halkının tamamına yönelik uygulanan tedbirlerin kapsam ve yoğunluğunun, İsrail'in yalnızca Hamas'a yönelik askeri hedef güttüğü iddiasını ve dolayısıyla soykırım kastının bulunmadığı savunusunu zayıflatıldığını belirtmektedir. Nitekim, ICJ'nin kararından yalnızca birkaç gün sonra, Haaretz gazetesi İsrail askerleriyle yapılan röportajlara dayanan bir haber yayımlamıştır. Söz konusu haberde, İsrail birliklerinin Gazze'de "öldürme bölgeleri" (ve İbranice orijinal metinde geçen ifadeyle "soykırım bölgeleri") oluşturduğu ve bu bölgelerde hareket eden her-

kesin öldürüldüğü ifade edilmektedir. Haberde ayrıca, İsrail'in öldürülen kişilerin "terörist" olduklarına dair iddialarına ciddi şüphe düşüren tespitlere yer verilmektedir. Gazze'deki ölü sayısının şimdiye kadar 32.000'den fazla olduğu tahmin edilmektedir. Orduya göre, bunlardan yaklaşık 9.000'i teröristtir. Ancak Haaretz ile konuşan yedek ve aktif ordu komutanları, bunların tamamının terörist olduğuna dair iddialara şüpheyile yaklaşmaktadır. Onlar, 'terörist' tanımının geniş bir yorum yelpazesi taşıyabileceğini ima etmektedir. Bu, hayatları boyunca hiç silah tutmamış olan Filistinlilerin, en azından IDF tarafından sonradan 'terörist' olarak tanımlanmış olabileceği anlamına gelmektedir (Sultany, 2024a:10-11; International Court of Justice (b), 2023: para. 72; International Court of Justice (c), 2024: para. 127).

Gerçekten, 7 Ekim 2023'ten önce de birçok önde gelen insan hakları örgütü "güvenlik" gerekçesini sorgulayan benzer bir argüman ortaya koymuştu. Uluslararası Af Örgütü'nün 2022 Apartheid raporunda belirttiği gibi: "Güvenlik, Filistinlilere uygulanan uzun süreli ve zalimce ayrımcılık için geçerli bir neden değildir." Benzer şekilde, Human Rights Watch 2021 Apartheid raporunda, İsrail'in güvenlik gerekçesiyle tek tek savunulan politikalarının aslında apartheid oluşturduğunu ve bunların ya bir bahane olduğunu ya da "geçerli bir güvenlik gerekçesi taşımadığını" belirtmiştir. Oxfam International, 7 Ekim'den önceki 16 yıl boyunca Gazze'ye uygulanan ablukayı değerlendirirken, İsrail'in güvenlik gerekçesini Filistinlilere yönelik kısıtlamaların dayanağı olarak inandırıcı bulmamaktadır. Bunun yerine, bu kısıtlamaların esasen politik nedenlerle dayatıldığını savunmaktadır. Yakın tarihli gelişmeler bağlamında, Filistin Yönetimi, UAD'a başvurarak, İsrail'in "güvenlik" kavramına ilişkin öznel değerlendirmesinin, Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkını geçersiz kılmaması veya bu hakka sınırlama getirmemesi gerektiğini kabul etmesini talep etmiştir (Sultany, 2024a: 12).

Bu kapsamda İsrail'in güvenlik söylemi; uzun süreli apartheid rejiminin kurumsallaştırılmasını, işgalin sürekliliğini, abluka rejimlerinin meşrulaştırılmasını ve Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkının inkârını maskeleyen bir araç işlevi görmüştür. Yahudi üstünlüğüne dayanan yapısal söylemler ve İsrail rejiminin giderek artan baskıcı uygulamaları, bu güvenlik söyleminin ardında, imhayı meşrulaştırabilecek ölçüde insanlıktan çıkarıcı bir ideolojik zemin barındırmaktadır. Bu nedenle, yalnızca "askeri mantığa" dayanılarak soykırım çerçevesinin reddedilmemesi gerektiği ileri sürülmektedir. Zira askeri retorik kendisi, çoğu zaman soykırım niyetini perdeleme işlevi görebilmektedir. Bu çerçevedesoykırım kastının açık belgelerden ya da olayların bağlamından çıkarılıp çıkarılamayacağı değerlendirilirken, Divan yargıçlarının Francesca Albanese'nin analizini

yalnızca açlık olgusu ekseninde değil, daha geniş bir bağlamda dikkate alınmaları önem arz etmektedir. Nitekim Kolombiya, ICJ nezdinde sunduğu müdahale beyanında, Mahkemeden Albanese'nin raporunu göz önünde bulundurmasını ve soykırıma dair eylemlerin hukuki unsurlarının maddi temellerinin değerlendirilmesinde, özellikle gerekli bilgi ve kastın tespiti açısından bu rapora özel probatif (kanıt değeri yüksek) statü tanınmasını talep etmiştir (Albanese, 2024: 12-13; Sultany, 2024a: 12).

İsrail'in eylemlerinin soykırım niyeti unsurunu karşılayıp karşılamadığına ilişkin tartışmada iki önemli hususun altı çizilmelidir. İlk olarak, UAD'ın geçici önlemler aşamasında sunulan deliller henüz sınırlıdır ve kapsamlı bir değerlendirme yapılabilmesi için sürecin ilerleyen aşamalarında ek bilgi sunulması gerekecektir. İkinci olarak ise, soykırım kastının değerlendirilmesinde esas alınacak ölçüt, Batılı devletlerin Myanmar davasında savundukları standardın üzerinde olmamalıdır. Aksi takdirde, Gazze bağlamında daha yüksek bir ispat yükü talep edilmesi, uluslararası hukukun yorumlanması ve uygulanmasında Batılı çifte standardın bir kez daha ortaya çıkmasına yol açacaktır. Güney Afrika Cumhuriyeti, 2024 yılının ocak ayında Divan'a yaptığı başvuruda, İsrail'e karşı açılan davanın ayırt edici niteliğinin, soykırım kastı ve bu kastın teşvikiyle ilgili tartışmasız nitelikteki delillere dayanması olduğunu ileri sürmüştür. Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler Filistin Özel Raportörü Francesca Albanese, mart ayında yayımladığı raporunda, soykırım kastına ilişkin "doğrudan delillerin istisnai biçimde mevcut olduğunu" ifade etmiştir (Sultany, 2024a: 12-13; Albanese, 2024: 12-13).

Albanese, İsraili üst düzey yetkililerin açıklamalarının, Filistin halkını "yok edilmesi ve zorla yerinden edilmesi gereken bir bütün olarak düşman" şeklinde tasvir ettiğini vurgulamaktadır. Kolombiya da 5 Nisan 2024 tarihinde UAD'a sunduğu müdahale beyanında, Soykırım Sözleşmesi'nin II. maddesinde tanımlanan "özel niyet" unsurunun açık şekilde aşıldığını savunmuştur. Kolombiya'ya göre, İsrail'in eylemlerinde gözlemlenen sistematik örüntü ve yetkililerinin kamuoyuna yansıyan beyanları, soykırım kastının "makul bir şekilde çıkarılabilir" olduğuna işaret etmektedir. Bu doğrultuda Kolombiya, Güney Afrika tarafından açılan davanın güçlü bir temele dayandığını ve İsrail'in, Soykırım Sözleşmesi'nin III. maddesinde öngörülen cezalandırılabilir tüm eylemleri gerçekleştirdiği sonucuna varıldığını belirtmiştir. Bununla birlikte hem Güney Afrika'nın Divan'a sunduğu delillerin hem de Albanese'nin raporunda yer alan belgelerin, kapsamlı değil, örnek niteliğinde olduğu unutulmamalıdır. Sürecin ilerleyen aşamalarında, özellikle yargılamanın esasına geçilmesiyle birlikte daha fazla kanıtın Divan'a sunul-

ması beklenmektedir. Nitekim bu kapsamda, İsrail 36. Zırhlı Tümen Komutanı Tuğgeneral David (Dadu) Bar Khalifa'nın, Ekim 2023'ün sonlarında Gazze'ye giren birliklerine hitaben kaleme aldığı kamuya açık bir mektup, İsrail'in önde gelen haber portallarından Ynet tarafından yayımlanmıştır. Söz konusu mektupta şu ifadeler yer verilmiştir: “Ne varsa artık olmayacak! Ona savaş açacağız, oradan gelen her lanetli araziye toz haline getireceğiz, onu yok edeceğiz ve hafızasını da sileceğiz... ve biz, intikam almak için değil, Tanrı'nın düşmanlarına cezasını vermesi ve halkına kefareti sağlaması için döneceğiz...” Bu tür beyanların benzer örneklerle çoğaltılması, Güney Afrika'nın soykırım iddialarına ilişkin davasını daha da güçlendirecek; İsrail'in bu açıklamaları etkisizleştirme ya da bağlamından kopararak geçersiz kılma yönündeki girişimlerini ise zayıflatacaktır. İsrail'in, bazı karşı açıklamalarla bu tür ifadeleri dengelemeye çalıştığı dikkate alınmakla birlikte, UAD yargıçlarının, özellikle İbranice orijinal metinlerde yer alan açıklamalara daha fazla ağırlık vermeleri gerektiği değerlendirilmektedir. Bu, soykırım kastının varlığına ilişkin bağlamsal ve söylemsel delillerin tespitinde belirleyici rol oynayabilir (International Court of Justice [ICJ] (d), 2024: 41; Sultany, 2024a: 12-13; Albanese, 2024: 12-13; Barak, 2024: 1-10).

İkinci olarak üzerinde durulması gereken husus, soykırım kastının tespitinde aranan eşik düzeyine ilişkindir. Bu bağlamda Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık tarafından sunulan ortak müdahale beyanı hatırlatılmaya değerdir. Söz konusu beyan, UAD'ın Myanmar'a karşı Gambiya tarafından açılan davadaki değerlendirmesine yöneliktir. Ancak bu belge, aynı zamanda Batılı devletlerin Gazze'deki olaylara ilişkin tutumlarını ve İsrail'in sorumluluğu karşısında sergiledikleri çifte standardı değerlendirmek açısından da önemli bir ölçüt sunmaktadır. Bu altı devlet, soykırım suçunun tespitinde gerekli olan “özel niyet” unsurunun değerlendirilmesi konusunda, Mahkeme'nin yaklaşımının dikkatle ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Zira Mahkeme'nin benimsediği “makul olarak çıkarılabilecek tek sonuç” standardı, bazı yorumcular tarafından aşırı yüksek ve dolayısıyla pratikte uygulanamaz bir eşik olarak değerlendirilmiştir. Beyanda bulunan devletler, soykırım kastına ilişkin doğrudan delillerin çoğu zaman nadir bulunduğuna dikkat çekerek, Mahkeme'nin hem suçun ağır doğasını gözeten hem de kastın tespitini neredeyse imkânsız kılmayan dengeli bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Beyan, “belirli niyet”in tespiti için sunulan mevcut kanıtların titizlikle değerlendirilmesini ve mantıksız çıkarımların ayıklanmasını öngörmektedir. Bu çerçevede “yalnızca makul çıkarım” testinin, kanıtlarla makul biçimde desteklenen alternatif açıklamalar arasından seçim yapılmasını gerektiren bir yöntem olduğu vurgulan-

maktadır. Buna göre, test yalnızca bir “davranış örüntüsü”ne dayanarak çıkarım yapmayı hedeflemekte olup, bu çıkarımın diğer bireysel delillerden izole olarak değerlendirilmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıcabu devletler, “belirli niyetin” değerlendirilmesinde mahkeme ya da yargı organının elindeki tüm delilleri kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşımla ele alması gerektiğinin altını çizmektedir. Nitekim Soykırım Sözleşmesi’nin II. maddesinde yer alan özel kast unsuru, her bir eylemin veya eylem iddiasının tekil olarak değil, olayların bütününe ilişkin genel olgusal tablo çerçevesinde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Başka bir deyişle, bağlamdan kopuk değerlendirmeler değil, bir bütün olarak ortaya çıkan örüntüler ve sistematik uygulamalar, özel niyetin varlığına işaret edebilir (Sultany, 2024a: 13; (Canada, Denmark, France, Germany, the Netherlands, ve United Kingdom, 2023; International Court of Justice [ICJ] (e)).

Çocuklara yönelik sistematik saldırıların, Soykırım Sözleşmesi’nin II. maddesinde sayılan fiillerle bağlantısı açısından özel olarak incelenmesi gerekmektedir. Zira çocukların hedef alınması, yalnızca «ciddi bedensel veya zihinsel zarar» verilmesi bağlamında değil, aynı zamanda “grubun fiziki olarak yok edilmesine yol açacak yaşam koşullarına maruz bırakılması” ve “zorla yerinden edilme” gibi soykırım fiilleriyle de doğrudan ilişkilidir. Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık tarafından sunulan ortak müdahale beyanında da belirtildiği üzere, çocuklara yönelik fiillerin, soykırım kastının tespitinde belirleyici rol oynadığı kabul edilmektedir. Bu devletler, söz konusu ilişkinin altını çizen üç temel gerekçe sunmaktadır. İlk olarak, çocuklara yönelik ağır zararların kapsamı ve yoğunluğu, saldırıların yalnızca alternatif nedenlerle örneğin güvenlik tehdidi algısıyla meşrulaştırılamayacağını ortaya koymaktadır. Bu tür saldırılar, korunan grubun üyelerinin rastlantısal değil, özellikle hedef alınarak yok edilmeye çalışıldığını göstermektedir. İkinci olarak, çocukların bir topluluğun biyolojik devamlılığı bakımından taşıdığı asli rol dikkate alındığında, çocukların sistematik biçimde hedef alınması, söz konusu grubun sürekliliğini kesintiye uğratmaya ve zamanla fiziki varlığını ortadan kaldırma-ya yönelik bir niyetin göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Nitekim bir grubun kendini yeniden üretememesi, fiilen onun ortadan kaldırılması sonucunu doğurur. Üçüncü olarak, çocuklara yöneltilen saldırıların yoğunluğu ve biçimi, failin korunan grubun önemli bir kısmını yok etmeye yönelik niyet taşıdığına dair makul bir çıkarımı desteklemektedir (Sultany, 2024a: 14-15-16; Albanese, 2024: 20-21; Galaria, 2024).

Bu bağlamda çocuklara verilen zarar yalnızca bireysel mağduriyetlere değil, aynı zamanda kolektif varoluşa kast edildiğini gösteren deliller bütünü içinde de-

ğerlendirilmelidir. Bu hukuki çerçeve, İsrail'in Gazze'deki eylemleri bakımından uygulandığında, yukarıda anılan altı Batılı devletin, söz konusu fiilleri soykırım kapsamı dışında bırakma yönündeki tutumlarının tutarlılığını sorgulamak zorunlu hale gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 13 Ekim 2023 tarihli açıklamasında, İsrail'in kitlesel tahliye emirlerinin geri çekilmesini talep etmiş ve Gazze nüfusunun yaklaşık yarısının 18 yaş altı olduğuna dikkat çekerek, süregelen saldırıların çocuklar üzerindeki etkisine dair uyarıda bulunmuştur. Nitekim 22 Nisan 2024 itibarıyla İsrail'in saldırıları sonucu öldürülen 34.151 kişi olup, 2025'de günlük veriler 50 binin üzerindedir. Filistinlilerin yaklaşık 14.685'ini çocuklar oluşturmakta olup, binlercesinin hâlen enkaz altında gömülü olduğu tahmin edilmektedir. Nihai verilerin açıklanması durumunda bu sayının çok daha yüksek olacağı öngörülmektedir. Özellikle dikkat çekici olan husus, öldürülen çocukların %42'sinin İsrail tarafından önceden "güvenli bölge" olarak ilan edilen Güney Gazze'de yaşamını yitirmiş olmasıdır; bu durum, saldırıların hedef gözetmeksizin değil, aksine belli nüfus kesimlerini bilinçli biçimde hedef alarak gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. 29 Ekim 2023'te Save the Children tarafından yapılan açıklamada, Gazze'de yalnızca üç hafta içinde öldürülen çocuk sayısının, son üç yılda dünyanın 20'den fazla ülkesindeki çatışmalarda öldürülen çocuk sayısını geçtiği bildirilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü ise 10 Kasım tarihli açıklamasında, "her 10 dakikada bir çocuğun Gazze'de yaşamını yitirdiğini" belirtmiştir. Sahadan gelen tanıklıklar ve sağlık görevlilerinin raporları, İsrail keskin nişancılarının ve quadcopter tipi insansız hava araçlarının Filistinli çocukları özellikle başlarından vurarak etkisiz hale getirdiğini ortaya koymaktadır. Doğrudan öldürmenin ötesinde, çocuklara yönelik "ciddi bedensel zarar" amputasyon sayılarındaki dramatik artışla, "ciddi zihinsel zarar" ise özellikle yetim kalan veya ebeveynlerinden ayrılan binlerce çocukla somutlaşmaktadır (Sultany, 2024a: 14-15-16; UN OHCHR, 2024 April 23; Albanese, 2024: 20-21; Galaria, 2024; UN, 2023 November 6; UNICEF, 2023 October 31).

UNICEF'in Şubat 2024 tarihli verilerine göre, en az 17.000 çocuk ebeveynlerinden ayrı düşmüş ya da yetim kalmıştır. İsrail'in uyguladığı yaşam koşullarının çocuklar üzerindeki etkisi, özellikle açlık vakalarında belirginleşmiştir. Nisan 2024 itibarıyla en az 27 çocuğun doğrudan açlık nedeniyle yaşamını yitirdiği kaydedilmiş, sayıca daha fazla çocuğun ise kalıcı ve geri döndürülemez fizyolojik hasara uğradığı bildirilmiştir. Bu durum, BM yetkililerinin aylardır dile getirdiği "çocuklara karşı bir savaş yürütüldüğü" ve Gazze'nin "çocuk mezarlığına" dönüştüğü yönündeki değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Bu somut gerçekler karşısında, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık'ın

İsrail'in soykırım kastıyla hareket ettiğini inkâr etmesi durumunda, bu tavrın yalnızca çifte standart değil, aynı zamanda ırk temelli bir değer hiyerarşisinin tezahürü olarak yorumlanması kaçınılmaz olacaktır. Bu devletlerin kendilerinin de açıkça ifade ettiği üzere, bu ölçekte çocukların hedef alınması, bir grubun yalnızca güvenlik tehdidi oluşturduğu gerekçesiyle meşru hedef haline getirildiği savunmasını geçersiz kılacak niteliktedir. Üstelik bu devletlerin söz konusu müdahale beyanında hukukun sabit ve durağan bir sistem olmadığı, gelecekteki soykırım davalarında hukuki normların nasıl yorumlanması gerektiğine dair önermeler içerdiği göz önünde bulundurulduğunda, UAD yargıçlarının bu yaklaşımı hukuki tutarlılık ve iç mantık çerçevesinde değerlendirmesi beklenmelidir. Zira hukuk, yalnızca soyut kurallar bütünü değil, aynı zamanda yargısal yorum yoluyla şekillenen dinamik bir normatif düzendir. Bu bağlamda Divan'ın, yukarıda adı geçen devletlerin sunduğu yorumları ikna edici bulması hâlinde, bu yorumları Gazze bağlamında da aynı tutarlılıkla uygulaması hukuki bir zorunluluktur. Bu yorumun tutarlı biçimde uygulanması halinde, İsrail'in eylemlerinin Soykırım Sözleşmesi'nin ihlali teşkil ettiği sonucuna ulaşılması kaçınılmaz hale gelecektir (Sultany, 2024a: 14-15-16; (UN OHCHR, 2024 April 23; Albanese, 2024: 20-21; Galaria, 2024; UN, 2023 November 6; UNICEF, 2023 October 31). Bu noktada Uluslararası Yargının konu içeriği ile ilgili aldığı kararları da paylaşılarak meseleyi daha somut bir veri ile de ifade etmek istiyoruz:

Tablo 1. Gazze Bağlamında UAD ve UCM Kararları:7 Ekim 2023 – 12 Mayıs 2025

Tarih	Yargı Kurumu	Olay / Başlık	Kararın İçeriği / Özeti	Hukuki Dayanak
29Aralık 2023	UAD	Güney Afrika'nın İsrail'e karşı başvurusu	Güney Afrika, İsrail'in Gazze'deki eylemlerinin Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiğini öne sürerek UAD'ye başvurdu (Bkz. Lachowski, 2025).	Soykırım Sözleşmesi (1948), md. IX
26 Ocak 2024	UAD	Geçici Tedbir Kararı	UAD, İsrail'in soykırımı önlemesi, sivillere yardım erişimini sağlaması ve olası ihlallere dair delilleri koruması gerektiğine hükmetti (Bkz. Lachowski, 2025).	UAD İçtüzüğü, md. 41; Soykırım Sözleşmesi

Tarih	Yargı Kurumu	Olay / Başlık	Kararın İçeriği / Özeti	Hukuki Dayanak
24 Mayıs 2024	UAD	Ek Geçici Tedbir – Refah kararı	Mahkeme, Refah'a yönelik askeri operasyonların derhal durdurulmasını ve insani yardım geçişlerinin sağlanmasını talep etti (Bkz.Lachowski, 2025).	UAD İçtüzüğü, md. 41
20 Mayıs 2024	UCM	Tutuklama Emri Talebi (Başsavcı)	UCM Başsavcısı, Netanyahu, Gallant (İsrail) ile Sinwar, Haniyeh ve Deif (Hamas) hakkında savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar nedeniyle tutuklama emri talebinde bulundu (Bkz. Soraya, Muhammad, ve Ladiqi, 2024).	Roma Statüsü md. 7, 8
21Kasım 2024	UCM	Tutuklama Emirleri (Karar)	UCM, Netanyahu, Gallant ve Deif hakkında tutuklama emri çıkardı; suçlamalar arasında açıklıkla cezalandırma ve sivil hedeflere saldırı yer aldı (Bkz.Soraya et al., 2024).	Roma Statüsü md. 58
Temmuz 2024	–	Muhammed Deif'in ölümü (iddia) Ocak 2025'te kesinleşti.	İsrail hava saldırısında Deif'in öldüğü iddia edildi; UCM, teyit edilemediği için tutuklama emrini geçerli saydı. Akademik kaynaklarda Deif'in liderlik rolü bağlamında anıldığı görülmektedir (Bkz.Makouya, 2024).	Olası ölümün teyitsiz olması nedeniyle işlem devam etti

Tarih	Yargı Kurumu	Olay / Başlık	Kararın İçeriği / Özeti	Hukuki Dayanak
Kasım–Aralık 2024	UCM/ Uluslararası Tepkiler	Devletlerin tutumu	ABD ve İsrail, Mahkeme’nin yetkisini reddetti; Fransa, Almanya, Belçika gibi ülkeler kararları uygulayacaklarını beyan etti (Bkz.Hitaj, 2024).	Roma Statüsü md. 86, md. 89
Mayıs 2025	–	Gazze’de insani durum	BM raporları, Gazze nüfusunun açlık sınırında yaşadığını, sağlık sisteminin çöktüğünü ve yardımın sistematik biçimde engellendiğini ortaya koydu (Bkz.Boussaa, Dardona, ve Amane, 2025).	Roma Statüsü md. 8(2)(b)(xxv), md. 7(1)(k)

Kaynak: TİHEK, 2024: 114-179

IV. ADALETİN EVRENSEL ÇAĞRISI: HUKUK MEKANİZMALARI İLE İNSANLIK ARASINDA GAZZE

A. GAZZE’DE HUKUKUN ETKİNLİĞİ: EVRENSEL ADALET PRENSİPLERİ İŞİĞİNDA BİR DEĞERLENDİRME

21 yüzyılın en ağır insanlık krizlerinden biri haline gelen Gazze’deki durum, yalnızca bölgesel bir çatışmanın ötesinde, uluslararası hukukun evrenselliği, tarafsızlığı ve etkinliği açısından da ciddi bir sınav niteliği taşımaktadır. İsrail’in askeri operasyonlarının sivillere yönelmesi, sağlık ve eğitim altyapısının hedef alınması ve kuşatma koşullarının ağırlaştırılması, daha önceki satırlarımızda ifade ettiğimiz gibi, başta 1949 Cenevre Sözleşmeleri, Soykırım Sözleşmesi ve Roma Statüsü olmak üzere uluslararası insancıl hukuk rejiminin temel normlarıyla açıkça çatışmaktadır. Bu çerçevede Gazze’de yaşananların yalnızca askeri operasyonlar kapsamında değerlendirilemeyeceği, aynı zamanda uluslararası toplumun kolektif yükümlülükleri ve evrensel adalet ilkeleri bağlamında da analiz edilmesi gerektiği açıktır.

Gazze bağlamında hukukun etkinliği, yalnızca normatif düzeyde değil, aynı zamanda uygulama ve yaptırım mekanizmaları çerçevesinde de ele alınmalıdır.

Özellikle Birleşmiş Milletler, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve diğer çok taraflı denetim sistemlerinin işlevselliği daha önceki satırlarımızda ifade ettiğimiz gibi sorgulanmalı ve bu kurumların Gazze'deki sistematik ihlaller karşısında neden etkisiz kaldığı yapısal ve hukuksal boyutlarıyla irdelenmelidir. Evrensel adalet prensipleri, yalnızca hukukun metinsel ifadesi değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde adaletin eşit ve tarafsız biçimde tecelli etmesi yönündeki ahlaki bir zorunluluğu da temsil etmektedir. Dolayısıyla Gazze örneği, yalnızca bölgesel bir çatışma değil, aynı zamanda uluslararası hukuk düzeninin inandırıcılığı ve meşruiyeti açısından da kritik bir eşiktir.

Dünyadaki çatışma bölgelerinde çocuk ölümleriyle ilgili veriler incelendiğinde, Gazze'de yaşananlar, 7 Ekim 2023'ten bu yana hayatını kaybeden çocuk sayısının, önceki yıllara kıyasla iki katına çıktığını gösteriyor. Masum çocukların öldürülmesi, vicdanımızı her geçen gün daha fazla yaralıyor, akıl sınırlarımızı zorlayan bir gerçeğe dönüşüyor. Henüz kullanılmamış bombalar, füzeler, yeni silahlar minik bedenlerde deniyor ve buna göz yumanlar, dünya kamuoyu, insanlık adına büyük bir gaflet içindeler. Ne yazık ki, İsrail'in bu tutumu yeni bir durum değil. 1967'den 2020'ye kadar, İnsamer'in 2021 Ağustos raporuna göre, yaklaşık 50.000 Filistinli çocuk çeşitli sebeplerle tutuklanmış, işkence ile ifadeleri alınarak hapishaneye konmuştur. Dahası, çocukları askeri mahkemelerde yargılayan tek devlet İsrail'dir. Bölgede, 132 sayılı Askeri Emir'e göre, çocuklar 18 güne kadar gözaltında tutulabiliyor. UNICEF'in raporlarında yıllardır bahsedilen bu durum, "yaygın, sistematik ve kurumsallaşmış şiddet" olarak tanımlanıyor, ama dünya hala sessiz. BM, Srebrenitsa'da, Hocalı'da, Karabağ'da olduğu gibi burada da aynı şekilde sessizliğini sürdürüyor. 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin her maddesi çiğnenmiş, çocukların yaşama ve gelişme hakları ile silahlı çatışmalardan korunma hakları hiçe sayılmıştır. Bir devletin sınırlarına saygı gösterilmediği sürece ne çocuklar ne de yetişkinler korunabilir. Filistin Devleti'ne uygulanan muamele de tam olarak budur. 181 sayılı BM Genel Kurulu Kararı'na göre, Filistin'in sınırları tanınmamış ve korunmamıştır, bu da bugün yaşanan trajedilere yol açmıştır. Batılı ülkeler, 1989'daki Sözleşme ihlalleri konusunda seslerini yükseltirken, neden Orta Doğu'da çocuklar söz konusu olduğunda bu sessizliği sürdürüyorlar? Bunun cevabı net: Eğer Batılı bir devletin çocuğu değilseniz, bombalar arasında feryat ederken bile kimse sizi savunmaz. Hiçbir yasa, hiçbir anayasa sizi korumaz. Batılı çocuklarla Orta Doğulu çocuklar eşit haklara sahip oldukları zaman, belki de bu acı sona erer. Ancak, bağlayıcılığı olmayan, yaptırım gücü bulunmayan komiteler ve kuruluşlar gerçek çözümü sunamaz. Sorumlular, failler Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmadığı sürece, bugün Filistinli

çocuklar, yarın diğer mazlumlara, aynı tehditlerle karşı karşıya kalacaktır (Yalçın, 2023).

10 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, çağdaş insan hakları rejiminin temel belgelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu belgeye atfen her yıl 10 Aralık tarihi, uluslararası düzeyde “İnsan Hakları Günü” olarak anılmaktadır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti olarak bugünü bir kutlama vesilesi olarak değerlendirmekten ziyade, dünya genelinde devam eden ağır ve sistematik hak ihlallerini görünür kılma sorumluluğunu öncelemekteyiz. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun (TİHEK) öncülüğünde hazırlanan “Filistin’de İnsan Hakları İhlalleri ve Gazze Soykırımı Raporunun”, TBMM’de kamuoyu ile paylaşılması bu noktadaki en güzel kanıttır. Zira insan haklarına ilişkin evrensel normların ihlali karşısında uluslararası toplumun, özellikle de Birleşmiş Milletler teşkilatının, çoğu zaman sessiz kalmayı tercih ettiği açıktır. Bu sessizlik yalnızca güncel olaylara özgü değildir; tarihsel süreklilik arz eden birçok insanlık suçu karşısında da gözlemlenmektedir. Filistinlilerin uluslararası hukuka aykırı biçimde topraklarından sürülmesi, yalnızca uzun süreli bir işgalin değil, aynı zamanda uluslararası toplumun çifte standartlı tutumunun da açık göstergesidir. Söz konusu sessizliğin, yalnızca Filistin bağlamında değil, Bosna-Hersek’te Srebrenitsa’da işlenen ve uluslararası yargı mercilerince soykırım olarak tanımlanan katliamdan, Hocalı’da gerçekleştirilen insanlık dışı eylemlere; Azerbaycan’ın Ağdam şehrinde yaşanan yıkımdan, Mora’da sivil Türklerin hedef alındığı kitlesel şiddet eylemlerine; Sovyetler Birliği döneminde Kırım Tatarlarına yönelik etnik temizlik uygulamalarından, Libya’da Ömer Muhtar’ın öncülüğündeki anti-kolonyal direnişe kadar uzanan geniş bir coğrafyada sürdüğü görülmektedir. Aynı şekilde, Batı Trakya’da etnik kimliği nedeniyle öldürülen Sadık Ahmet’in ölümü, ASALA terör örgütünün Türk diplomatlarını hedef alan sistematik suikastları, EOKA tarafından düzenlenen saldırılarda hayatını kaybeden Nihat İlhan ve ailesi, Kerkük’te Türklere yönelik katliamlar, Cezayir’de Fransız sömürge yönetiminin yol açtığı kitlesel ölümler, Arakanlı Müslümanlara karşı Myanmar ordusu tarafından gerçekleştirilen ağır insan hakları ihlalleri, PKK terör örgütü tarafından kaçırılan çocukların annelerinin sürdürdüğü adalet arayışı ve Suriye’deki emperyal müdahalelerin neden olduğu insani trajediler de bu sessizliğin başka boyutlarıdır. Tüm bu örnekler, insan haklarının evrenselliği ilkesinin pratikte ne denli seçici biçimde uygulandığını ve insan haklarının kimi zaman yalnızca jeopolitik çıkarların aracı haline getirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti’nin yaklaşımı, insan haklarını yalnızca söylem düzeyinde değil, fiilî olarak da savunmayı hedeflemektedir. Batılı devletlerin, in-

san hakları retoriğini kendi politik ve ekonomik menfaatleri doğrultusunda araçsallaştırdığı bir dönemde, Türkiye, insani diplomasi ve vicdani sorumluluk ilkele-ri doğrultusunda, kriz bölgelerine doğrudan yardım ulaştırmakta ve mağdurların sesini uluslararası platformlarda dile getirmektedir. Bu yaklaşım, uluslararası hukukun özünde yer alan insan onuru ilkesine gerçek anlamda sahip çıkmak anlamına gelmektedir. Günümüzde Gazze’de yaşananlar, uluslararası toplumun bu çifte standartlı tutumunun en güncel örneğini oluşturmaktadır. Sivil yerleşim alanlarının sistematik biçimde hedef alınması, çocukların, kadınların ve yaşlıla-rın kitlesel biçimde hayatlarını kaybetmesi ve temel yaşam koşullarının ortadan kaldırılması, yalnızca insancıl hukukun değil, aynı zamanda insanlığın ortak vic-danının da ağır biçimde ihlal edildiğini göstermektedir. Masum sivillerin yaşam haklarının sistematik olarak ihlal edildiği bu süreçte, Türkiye’nin güçlü, etkin ve kararlı bir aktör olarak varlık göstermesi, yalnızca kendi ulusal çıkarları açısından değil, aynı zamanda mazlum coğrafyalara yönelik uluslararası sorumluluk bilin-ci bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’nin küresel ölçekte adalet, eşitlik ve insan onuruna dayalı bir düzenin tesisi için sürdürdü-ğü çaba, yalnızca bölgesel bir siyasal vizyonun değil, aynı zamanda insan hakları hukukunun evrensel ilkelerine bağlılığının da tezahürüdür. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün “İstiklal, istikbal, hürriyet, her şey adaletle kaimdir” sözü, bu yaklaşı-mın tarihsel temelini ve normatif zeminini oluşturmaktadır. Türkiye, adaletin olmadığı bir dünya düzeninde gerçek barışın da mümkün olamayacağını bilin-ciyle hareket etmektedir (Yalçın, 2023b; Yalçın, 2024).

7 Ekim 2023’ten itibaren İsrail’in Gazze Şeridi’ne yönelik saldırıları, uluslara-rası hukuk ve insan hakları normlarına ciddi şekilde aykırılık teşkil etmektedir. Saldırıları sırasında hastaneler, okullar, ibadet yerleri hedef alınmış; kadın, çocuk, yaşlı gibi siviller ayırım gözetilmeksizin öldürülmüştür. Bu süreçte yaklaşık 24 bin Filistinli hayatını kaybetmiş, bunların önemli bir kısmı kadınlar (7.100) ve çocuklar (10.400) olmuştur. Ayrıca 60 bin kişi yaralanmış, 359 bin konut tama-men yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiş, 2 milyon insan yerinden edilmiştir. OHCHR, Gazze’de sivil sığınaklarda yargısız infazlar, işkence ve kötü muamele gibi ciddi ihlallerin gerçekleştiğini rapor etmiştir. İsrail’in sivilleri güney bölge-sine göç etmeye zorlaması da çoklu yerinden edilmelere yol açmış ve bu durum uluslararası insancıl hukukta kesinlikle yasaklanmıştır. Raporda, sivillere yönelik saldırıların uluslararası hukukta güvence altına alınan yaşama hakkı ve onur hak-kını ihlal ettiği vurgulanmıştır (Güzel, 2024: 661-681).

İsrail’in saldırıları, uluslararası sözleşmelerin pek çoğuna aykırıdır. Özellikle yaşama hakkının ihlali, işkence ve kötü muamele, çocuklara yönelik saldırılar,

gıdaya ve temel ihtiyaçlara erişimin engellenmesi, beyaz fosfor gibi yasaklı silahların kullanımı bu ihlaller arasında öne çıkmaktadır. Cenevre Sözleşmeleri, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Roma Statüsü gibi belgelerde yer alan düzenlemeler açıkça ihlal edilmiştir. Hastanelere ve sağlık altyapısına yönelik saldırılar, sivillerin sağlık hizmetlerine erişimini engellemiş, aynı şekilde temel gıda ve su kaynaklarına ulaşamayan insanlar açlıktan ölme riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu saldırılar, insanlığa karşı suç ve savaş suçları kapsamında değerlendirilmelidir. İsrail'in bu harekâtı, meşru müdafaa iddiasıyla haklılaştırılmaz; aksine, uluslararası hukukun en temel normlarını ihlal eden sistematik ve planlı bir şiddet uygulaması niteliği taşımaktadır. Sonuç olarak, uluslararası toplumun ve hukuki mekanizmaların bu kapsamlı insan hakları ihlalleri karşısında yetersiz kaldığı görülmektedir. İnsan haklarının korunması için daha etkin uluslararası düzenlemelere ve uygulamalara ihtiyaç olduğu açıktır (Güzel, 2024: 661-681).

Tarihte yaşanan pek çok ağır uluslararası suç, özellikle soykırım suçu kapsamında değerlendirilebilecek kitlesel katliamlar, uluslararası ceza adaletinin yetersizliği ve siyasi müdahaleler nedeniyle cezasız kalmıştır. Yukarıda atıf yapılan soykırımların hiçbirinin failleri, uluslararası hukukun öngördüğü şekilde hesap vermemiştir. Bu durum, hem mağdur topluluklar nezdinde hukuka ve uluslararası kurumlara olan güveni zedelemekte hem de benzer suçların tekrarlanmasını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, İslam dünyası ile Türk dünyasının ortak girişimiyle kurulacak bir uluslararası ceza mahkemesi, yalnızca geçmişteki adaletsizliklerin telafisi açısından değil, gelecekte işlenebilecek toplu suçların önlenmesi bakımından da son derece önemlidir. Böylesi bir mahkeme, uluslararası hukukun evrensel ilkeleri doğrultusunda, çocuklar, kadınlar ve siviller başta olmak üzere korunmaya muhtaç grupların hedef alındığı ağır ihlallerin faillerinin yargılanmasını mümkün kılacaktır. Zira suçlara ilişkin deliller ortada olmasına rağmen adaletin tecelli etmemesi, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda ahlaki bir sorundur. Ceza adaletinin işlememesi, zamanla bireysel öfkeyi kolektif bir adalet talebine dönüştürmekte, bu da sivil toplumun ve ulusların daha yüksek sesle mazlumların sözcüsü olmasına neden olmaktadır. Dileğimiz, hiçbir annenin çocuğundan, vatanından ve doğduğu topraklardan zorla ayrılmak zorunda kalmamasıdır. Bunun temini için, sesini duyuramayanların gören gözü, işiten kulağı ve konuşan dili olmak; susturulan hakikatlerin yankı bulduğu zeminler oluşturmak tarihi bir sorumluluktur. Nitekim Gazze'de yaşananlar, bu sorumluluğun ne kadar acil ve elzem olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. İnsanlık değerlerinin ve kolektif vicdanın ağır biçimde ihlal edildiği bu coğrafyada, yal-

nızca insanlar değil, aynı zamanda umutlar, hukuk ve uluslararası düzen de yıkıma uğramıştır. 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (Soykırım Sözleşmesi) de dahil olmak üzere, insan hakları ve insancıl hukuka dair temel uluslararası belgeler, Gazze'deki koşullarda fiilen işlevsiz kalmıştır. Bu durum, normatif hukukun yalnızca kağıt üzerinde kalmadığı, aynı zamanda siyasi iradeye ve eyleme dönüşmediği takdirde anlamını yitirdiğini açıkça göstermektedir. Bu nedenle, Avrupalı devletlerin 1948 sonrası dönemde “insan hakları” ve “hukukun üstünlüğü” söylemleriyle meşruiyet inşa etmeleri, Gazze'de yaşanan kitlesel ihlaller karşısında sergiledikleri suskunlukla birlikte derin bir çelişkiye dönüşmektedir. Bu suskunluk, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda ahlaki bir krizdir. Gazze'deki mevcut durum, hem uluslararası insancıl hukuk hem de ceza hukuku bağlamında çok sayıda suçun işlendiğini göstermektedir. Masum sivillere yönelik sistematik saldırılar, yerleşim yerlerinin hedef alınması, aç bırakma yoluyla toplu cezalandırma, zorla yerinden etme ve sivillerin kasten öldürülmesi gibi eylemler, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve ek protokollerinin açık ihlalidir. Bu fiiller, aynı zamanda Roma Statüsü uyarınca hem “savaş suçu” hem de “insanlığa karşı suç” teşkil etmektedir. Ayrıca BM Genel Kurulunun 181 sayılı kararında da açıkça ifade edildiği üzere, Filistin halkının kendi devletini kurma ve toprak bütünlüğünü muhafaza etme hakkı uluslararası hukuk tarafından tanınmıştır. Bu çerçevede, sivillere yönelik saldırıların hiçbir haklı gerekçesi olamaz. Güney Afrika Cumhuriyeti, tarihsel deneyiminden kaynaklanan etik sorumluluğuyla hareket ederek, 7 Ekim 2023'ten itibaren Gazze'de işlenen eylemlerin soykırım niteliği taşıdığı gerekçesiyle, 29 Aralık 2023 tarihinde İsrail aleyhine UAD'de dava açmıştır. Dava, Soykırım Sözleşmesi'nin 9. maddesi uyarınca yürütülmektedir. Bu maddeye göre, sözleşmenin taraflarından biri, diğer bir tarafın yükümlülüklerini ihlal ettiğini düşündüğünde, Divan'a başvurma hakkına sahiptir. Güney Afrika, yalnızca uluslararası hukukun işletilmesini talep etmekle kalmamış, aynı zamanda evrensel vicdana hitap eden bir girişimde bulunmuştur. Bununla birlikte, UAD'deki dava sürecinde dikkat çekici gelişmeler yaşanmıştır. İsrail'in hukukî savunmasını üstlenen bazı uluslararası hukuk uzmanları, soykırım iddialarını tümüyle reddetmiş, İsrail'in eylemlerini “meşru müdafaa hakkı” çerçevesinde gerekçelendirmiş ve hatta Güney Afrika aleyhine geçici tedbir kararlarının alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu savunmaların, insancıl hukuk açısından ciddi sorunlar içerdiği ortadadır. Nitekim İsrail'in Gazze'de sürdürdüğü askeri operasyonları meşru müdafaa olarak nitelendirmek, orantılılık ve ayırım gözetme ilkeleri bağlamında büyük ölçüde tartışmalıdır. Savunmayı gerçekleştiren hukukçulardan biri olan Christopher Staker'ın, geçmişte

Eski Yugoslavya için kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde görev yapmış olması, davanın ahlaki ve hukuki boyutunu daha da karmaşık hale getirmektedir. Uluslararası ceza hukukunun temel ilkeleriyle şekillenmiş bir kariyere sahip bir ismin, açık insani kriz ortamında soykırımı reddeden bir savununun parçası olması, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda etik bir tartışma doğurmaktadır. Bu durum, uluslararası hukukun bazı aktörler tarafından seçici biçimde yorumlanması ve siyasi saiklerle araçsallaştırılması sorununu bir kez daha gündeme getirmektedir (Yalçın, 2023b; Yalçın, 2024).

Gazze'de yaşanan ağır insan hakları ihlalleri ve sivillere yönelik sistematik saldırılar, yalnızca uluslararası insancıl hukuk kurallarının değil, aynı zamanda evrensel adalet prensiplerinin de ciddi şekilde ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle 1949 Cenevre Sözleşmeleri, Soykırım Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi normatif çerçeveler, savaşın taraflarına sivilleri koruma, ayırım gözetme ve orantılılık ilkelerine uyma yükümlülüğü getirmektedir. Ancak Gazze'deki durum, bu yükümlülüklerin kâğıt üzerinde kaldığını ve hukukun, siyasal çıkarlar karşısında araçsallaştırıldığını göstermektedir. Bu bağlamda evrensel adalet ilkeleri yalnızca metin düzeyinde değil, uygulama mekanizmalarıyla da yeniden düşünülmelidir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Birleşmiş Milletler gibi kurumsal yapılar, ciddi ihlaller karşısında ya etkisiz kalmakta ya da siyasallaşmış karar süreçleri nedeniyle adaleti geciktirmektedir. Gazze örneğinde evrensel adaletin, yalnızca failin kimliğine değil, mağdurun kim olduğuna göre de değiştiği izlenimi oluşmuştur. Bu durum, uluslararası hukukun normatif eşitlik vaadini aşındırmakta ve hukukun evrenselliğini sorgulanır hâle getirmektedir. Evrensel adaletin meşruiyeti, yalnızca soyut normlarla değil, bu normların her aktöre eşit şekilde uygulanmasıyla sağlanabilir. Aksi hâlde, hukukun meşruiyeti, yalnızca güçsüzlere yönelen bir denetim aracı olmaktan öteye geçemez.

Gazze'de hukukun etkinliği, yalnızca adaletin tesisi için değil, hukukun meşruiyetini yeniden inşa etmek açısından da kritik bir sınamadır. Uluslararası topluluğun bu sınavda başarısız olması, sadece Filistin halkı açısından değil, evrensel hukuk düzeninin sürdürülebilirliği açısından da derin bir meşruiyet krizine yol açacaktır. Bu nedenle, hukukun evrenselliği ancak hukukun siyaset karşısında bağımsız bir şekilde işleyebilmesiyle mümkündür. Aksi hâlde Gazze örneği, sadece bir insani felaket değil, aynı zamanda uluslararası hukukun inandırıcılığı açısından da bir kırılma noktası olarak tarihe geçecektir. İnsanlık ve hukuk zemininde Gazze'ye ilişkin ahlaki ve normatif zorluklar nelerdir ve nasıl aşılmalıdır?

B. İNSANLIK VE HUKUK ZEMİNİNDE GAZZE: AHLAKİ VE NORMATİF ZORLUKLAR

6 Mart 2024'te Güney Afrika, ICJ'ye, ocak ayında verilen önceki tedbirlerin değiştirilmesi ve ek tedbirler alınması talebiyle acil başvuruda bulunduğunu ifade etmiştik. Başvuruda, "Güney Afrika, bu başvurunun Mahkemenin Gazze'deki Filistin halkını kurtarma şansı olabileceğinden endişe etmektedir" denilmiş ve şu ifadeler eklenmiştir: Bosna Soykırımı davasında, Mahkeme 27 Temmuz 1993'te talep edilen ek geçici tedbirleri vermeyi reddetmişti. İki yıl içinde, Srebrenitsa'daki 'güvenli bölgede yaklaşık 7.336 Boşnak öldürülmüş, Mahkeme bunu sonradan bir soykırım olarak değerlendirmiştir. Burada, Güney Afrika, Mahkemeye yeniden harekete geçmesi için saygılı bir şekilde çağrıda bulunuyor çok geç olmadan Gazze'deki Filistinlileri soykırım açlığından kurtarmak için elinden geleni yapması gerektiğini belirtiyor. Bu aciliyet, Güney Afrika'nın talep ettiği geçici tedbirlere de yansımıştır. Bunlar, Mahkemenin Mart kararında belirtmeyi reddettiği üç tedbiri içermektedir: Çatışmaya katılan tüm taraflar, tüm savaş ve düşmanlıkların derhal sona ermesini sağlamalı ve tüm rehine ve tutuklular derhal serbest bırakılmalıdır. Soykırımı Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi'ne taraf tüm devletler, bu Sözleşme altındaki yükümlülüklerini yerine getirecek gerekli tüm tedbirleri almalıdır. Soykırımı Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi'ne taraf tüm devletler, Gazze'deki Filistinlilerin soykırımdan korunma hakkını zedeleyecek veya Mahkeme önündeki davayı ağırlaştıracak herhangi bir eylemden, özellikle silahlı eylemlerden veya bunlara destek olmaktan kaçınmalıdır (Sultany, 2024a: 19; International Court of Justice (f), 2024: 6-10-11).

Mart ayında alınan kararda, UAD, doğrudan bir ateşkes çağrısı yapmamakla birlikte, Mahkemenin aldığı yeni tedbirlere dayanarak, ateşkesin sağlanması gerektiği yönünde dolaylı bir anlam ifade etmektedir. Bu durum, mahkemenin verdiği kararların niteliği ve uygulanabilirliği bakımından dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Açık bir ateşkes emri verilmemiş olsa da Mahkemenin belirlediği tedbirler, taraflar arasındaki çatışmanın durdurulmasına yönelik bir çağrı olarak değerlendirilebilir. Bu tür kararlar, uluslararası hukukta, tarafların yükümlülükleri konusunda mahkemelerin ne derece etkili olabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Mahkeme, "Birleşmiş Milletler temsilcilerinin ve Gazze'deki insani yardım sağlamak için çaba gösteren çeşitli organizasyonların açıklamalarına göre, Gazze'deki felaket düzeyindeki insani durumu ancak askeri operasyonlar durdurulursa ele alınabilecektir" ifadelerini not etmektedir. Ayrıca, İsrail'in askeri operasyonlarının sonuçlarını göz önünde bulundurarak ve askeri faaliyetleri durdurmadan insani yardım sağlama imkansızlığını dikkate alarak,

Mahkeme Gazze'deki soykırım riskini tekrar vurgulamıştır. Bununla birlikte, ICJ, ateşkesle ilgili açık bir karar vermeyi reddetmiş, ICJ Statüsü'nün 59. maddesine ve Mahkemenin kararlarının yalnızca taraflar için bağlayıcı olduğuna, üçüncü şahıslar (örneğin Hamas) için bağlayıcı olmadığına dikkat çekmiştir. Ancak bu hükmün (44. paragraf) en tartışmalı ve sorunlu kısım olduğu söylenebilir. İlk olarak, bu durum yargıçlar arasında anlaşmazlık olduğunu ortaya koymaktadır. İkinci olarak, üçüncü devletlerin soykırımı önleme yükümlülükleri sorusunu görmezden gelmektedir. Başlangıçta, Mahkeme, Güney Afrika'nın üç tedbir talebini de reddettiğini hatırlatmak gerekir; önceki alıntıdan da görüldüğü gibi bunlardan biri "çatışmaya katılanlara" yönelikken, diğer iki talep "Soykırımı Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi'ne taraf tüm devletlere" yöneltilmiştir. Mahkeme, bu iki kategori arasında bir ayırım yapmamış ve bu üç tedbirin reddi için ikna edici bir gerekçe sunmamıştır. Bu durum, soykırımı önleme yükümlülüğünü yeterince güçlendirmemiş ve açıklığa kavuşturamamıştır." (Sultany, 2024a: 19-20).

Mahkemenin iç savaş çağrısına yönelik talebine ilişkin olarak, Ramazan Ateşkesi Kararı (UNSC 2728) ile ilgili yapılan atıf dikkate alındığında, benzer bir tespitte bulunulmamasının nedenleri konusunda net bir açıklama bulunmamaktadır. Ocak ayında verilen ilk kararda, Mahkeme, ABD'nin tutumu nedeniyle UNSC'nin bir ateşkes kararı alma konusunda sürekli olarak başarısız olduğunu fark etmiş olmalıdır. Bu noktada, Mahkemenin, yargısal bir ateşkes kararının İsrail tarafından dikkate alınmayacağı ve UNSC tarafından uygulanmayacağı endişesiyle hareket etmiş olabileceği yönünde bir spekülasyon yapılabilir. Uluslararası ve yerel mahkemeler, diğer otoritelerden uygulama desteği almak zorunda oldukları için, olası zayıflıklarını gözler önüne sermekten kaçınmak isteyebilirler. Ancak Mart ayında, UNSC 2728 Kararı, Mahkemeye, Ocak ayında atıfta bulunmadığı bir adımı atma fırsatı tanıyan bir siyasi açılım sunmuş gibi görünmüştür. Bu gelişme, yargıçlar arasında, İsrail'in Gazze'deki eylemlerinin yarattığı insani felaketi ancak İsrail'in askeri faaliyetlerinin sonlandırılmasıyla etkili bir şekilde ele alabileceği yönünde artan bir fikir birliğinin olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Şaşırtıcı bir şekilde, ocak ayında savaşın derhal durdurulması gerektiğini vurgulayan Yargıç Bhandari, mart ayında bu çoğunluğa katılmıştır. Ocak ayında yazdığı ayrı bir açıklamada, Mahkemenin Gazze'deki geniş tahribatı ve nüfusun uğradığı büyük kayıpları göz önünde bulundurması gerektiğini belirtmişti. Sonuç olarak, "daha ileri gitmek" ve çatışmanın derhal sona erdirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak Mart sonunda, İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ölüm ve yıkımın Ocak ayına kıyasla çok daha fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Yargıç Bhandari'nin neden "daha ileri gitmekten" kaçındığı belirsizdir. Buna karşın, yedi yargıç

(Salam, Xue, Brant, Gómez Robeldo, Tladi, Yusuf ve Charlesworth), Mahkemenin kısa gerekçesinin, Mahkemenin kendisinin belirlediği durumu yeterince yanıtlamadığını vurgulamaktadır. Bu yargıçlar, Mahkemenin açıkça İsrail'in askeri operasyonlarını durdurmasını emretmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yargıç Charlesworth, "bu, Filistin halkına temel hizmetlerin ve insani yardımların ulaşabilmesi için tek yoldur" şeklinde yazmaktadır. Başka bir deyişle, Mahkeme, ulaşılması gereken sonuca varabilmek için "zorunlu" olan önlemi almayı reddetmiştir (Aktaran: Sultany, 2024a: 20-21; ICJ (h), 2024, para. 8; ICJ (ı), 2024, para. 4; ICJ (j), 2024, para. 7; ICJ (k), 2024, para. 7).

Bu gerekçeyi desteklemek için iki ek argümanı vurgulamak önemlidir. Birincisi, Yargıç Charlesworth'ın, Mahkemenin, İsrail ve Hamas'a yönelik bir ateşkes emri veremese bile, en azından, soykırımı önlemek amacıyla İsrail'e Gazze'deki askeri faaliyetlerini durdurma emri verebileceği yönündeki argümanıdır. Bu yaklaşım, hukuki bağlamda "durumun gerektirdiği asgari müdahale ile yetinme" yahut "koşulların elverdiği en sınırlı tedbiri alma" biçiminde nitelendirilebilir. Başka bir ifadeyle, Mahkemenin tutumu, yargı organlarının kimi zaman yetki sınırlarını aşmamak ve kararlarının uygulanabilirliğini riske atmamak adına, mevcut koşullarda mümkün olan en düşük müdahale düzeyinde kalmayı tercih ettikleri stratejik bir durumsallığı yansıtmaktadır. Bu tercih, mahkemelerin fiili etkisizliğe düşme endişesiyle normatif bir adım atmaktan imtina etmeleri olarak da değerlendirilebilir. Her iki tarafa da bir ateşkes emri verilemeyeceği anlamına gelmemekle birlikte, özellikle soykırım suçlamasıyla karşı karşıya olan, çatışmada şüphesiz güçlü olan tarafın askeri faaliyetlerini durdurma emri verilmesi gerekir. Diğer bir argüman ise Yargıç Yusuf'un, "önleme yükümlülüğüne" yaptığı atıftır. "Önleme fonksiyonunu" vurgulayan Yargıç Yusuf, "Mahkeme, insanlık vicdanını o kadar rahatsız edici suçların işlenmesi olasılığı karşısında güçsüz bir seyirci konumuna geçemez" demektedir. Bunun devamında, "Eğer deliller, sivil halka karşı işlenen zulümlerin ... savaşın gerekliliklerinden ve savaş yasalarının koyduğu sınırları çok aşan bir boyutta olduğunu gösteriyorsa, Mahkemenin katliam sona erdirilmesi çağrısında bulunma yükümlülüğü vardır" şeklinde yazmaktadır (Sultany, 2024a: 21; Yusuf, 2024: para. 3).

Dava kapsamında Hamas'ın taraf olmaması gerekçesiyle İsrail'e askeri operasyonlarını durdurma yönünde bir emir verilmemesi, Soykırım Sözleşmesi'nin öngördüğü koruma yükümlülüğünün mahiyetiyle çelişmektedir. Zira iki yargıcın da işaret ettiği üzere, eğer bir devletin soykırımı önleme yükümlülüğü, yalnızca çatışmanın her iki tarafı davada taraf olduğunda işletilecekse, bu durumda bir devletin soykırımı önlemek amacıyla tek taraflı olarak askeri faaliyetlerini dur-

durması yönündeki yükümlülüğünü yerine getirmesine gerek kalmadığı sonucu doğar ki bu, hukukun savunulabilir değildir. Şayet askeri operasyonlar, sivilleri kitlesel biçimde hedef alıyor ve bu fiiller, soykırım kastı çerçevesinde yürütülüyorsa, bu durumda söz konusu operasyonların derhal askıya alınması uluslararası hukukun gereğidir. Bu bağlamda, söz konusu yargıçların dikkat çektiği temel ayrım, savaş hali ile soykırım durumu arasındadır. Savaş hukuku çerçevesinde taraflara ateşkes çağrısı yapılması mutlak bir pratik iken, soykırımın önlenmesine yönelik olarak yalnızca saldırgan devletin askeri faaliyetlerini durdurmasının talep edilmesi mümkündür ve hatta zorunludur. Nitekim uluslararası hukuk savaşları yasaklamaz; ancak soykırımı kesin biçimde yasaklar. Eğer bir savaşın yürütülme tarzı soykırım niteliği taşıyorsa, askeri faaliyetlerin kesintiye uğratılması tek hukukun meşru yol olabilir. Bu durum, özellikle söz konusu askeri faaliyetlerin egemenlik altındaki bir nüfusa veya işgal altındaki bir halka karşı yürütülmesi halinde daha da belirgin bir biçimde ortaya çıkar. Gerçekten de Yargıçlar Xue, Brant, Gómez Robledo ve Tladi, İsrail'in Gazze Şeridi üzerindeki fiili kontrolüne işaret etmekte ve bu kapsamda İsrail'in işgalci güç sıfatıyla uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine vurgu yapmaktadırlar. Gazze'nin kara sınırları, geçiş noktaları, hava sahası ve deniz erişimi üzerindeki mutlak kontrol, İsrail'e, Gazze halkına insani yardımın engelsiz biçimde ulaştırılmasını sağlama yükümlülüğü yüklemektedir. Bu yükümlülüğün gereği olarak, özellikle Rafah'a yönelik olmak üzere, planlanan askeri operasyonların askıya alınması, uluslararası yükümlülüklerin fiili olarak yerine getirilmesi açısından kaçınılmazdır. Ayrıca "ateşkes" veya "meşru müdafaa" gibi söylemler, İsrail'in uzun yıllardır işgal altında tuttuğu ve fiili denetimi altında yönettiği bir halka karşı yürüttüğü saldırıları perdeleme işlevi görmektedir. ICJ'nin 2004 tarihli danışma görüşünde de açıkça ortaya konduğu üzere, BM Şartı'nın 51. maddesi uyarınca öngörülen meşru müdafaa hakkı, işgal altındaki topraklardan gelen tehditler bakımından geçerli değildir. Bu gerçekliğe rağmen, Mart 2024 kararında Mahkeme, Filistin halkının uzun süredir apartheid koşulları altında yaşadığını ki bu durum hem Uluslararası Af Örgütü hem de İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından belgelenmiştir, belirtmemeyi tercih etmiştir. Buna ek olarak, ateşkes retoriği, taraflar arasındaki yapısal güç dengesizliğini görünmez kılmakta ve İsrail'in uluslararası hukuktan doğan pozitif yükümlülüklerini yerine getirme sorumluluğunu gölgelemektedir. Ocak ayında verilen geçici tedbir kararları açıkça İsrail'in, uluslararası toplum nezdindeki meşruiyet iddialarına karşın, soykırımı önleme ve soykırımı iştirak etmeme yükümlülükleri altında olduğunu vurgulamıştır. Kaldı ki, Kasım 2023'te kısa süreli bir ateşkes süreci müzakere edilmiş ve bu süreçte İsrail, daha

fazla insani yardımın Gazze'ye ulaşmasına izin vermeyi kabul etmiştir. Bu örnek, ateşkes ilan edilmediği durumlarda dahi, insani yardımlara erişimin sağlanması-
nın İsrail'in yükümlülüğü olduğunu göstermektedir. Zira BM Güvenlik Konseyi-
nin 2018 tarihli 2417 sayılı kararı, sivilleri aç bırakmayı ve insani yardım erişimini
savaş aracı olarak kullanmayı açık biçimde yasaklamaktadır. İsrail'in söz konusu
yükümlülükleri ihlal ettiği, Ocak 2024 geçici tedbir kararlarının uygulanmasında
gösterdiği dirençle sabittir. Bu nedenle Mahkeme'nin, mart ayındaki kararında,
İsrail'e yönelik olarak yasa dışı askeri operasyonlarını derhal durdurma yönün-
de açık bir emir vermesi gerekirdi. Nitekim Yargıçlar Salam, Xue, Brant, Gómez
Robledo, Tladi, Yusuf ve Charlesworth bu yönde görüş beyan etmişlerdir. Sonuç
olarak, Mahkeme içerisinde yaşanan görüş ayrılıkları, hukuken Mahkeme'nin
İsrail'e askeri operasyonlarını durdurması yönünde emir verme yetkisine sahip
olduğunu, ancak bu yetkiyi kullanmayı tercih etmediğini ortaya koymaktadır. Bu
durum, çoğunluğun vardığı sonucun, hukuki zorunluluktan ziyade yargısal tercih
olduğunu ve mevcut hukuki veriler çerçevesinde alternatif bir kararın rahatlıkla
verilebileceğini ortaya koymaktadır. Yedi yargıcın da belirttiği gibi, Mahkeme'nin
başka bir yolu vardı ancak bu yolu seçmedi (Sultany, 2024a: 21-22; Xue, Brant,
Gómez Robledo, ve Tladi, 2024, para. 7; International Court of Justice [ICJ], 2004:
62; Human Rights Watch, 2021; United Nations Security Council, 2018).

Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi kapsamında
öngörülen ikinci ve üçüncü geçici tedbirlere ilişkin olarak da benzer bir değer-
lendirme yapılabilir. Bu tedbirlerin hukuki anlamı oldukça açıktır; zira bu tedbir-
ler, yalnızca soykırım fiillerinin doğrudan failleri açısından değil, aynı zamanda
soykırımın önlenmesine ilişkin evrensel yükümlülük kapsamında üçüncü taraf-
ların olası katkı ve sorumlulukları bakımından da değerlendirilmelidir. Başka bir
ifadeyle, bu tedbirler, Sözleşme'ye taraf tüm devletlerin yalnızca doğrudan icracı
değil, aynı zamanda dolaylı biçimde katkı sağlayan eylem ve ihmalleri bakımın-
dan da sorumlu tutulabileceği önleyici yükümlülükler sistemine atıfta bulun-
maktadır. Devletler, bir soykırım tehdidi bulunduğu anda soykırımı önleme konu-
sunda pozitif bir yükümlülüğe sahiptirler; bu ise faile, soykırım gerçekleştirdiğini
bilerek yardım etmek anlamına gelir. ICJ'nin ocak ayında verdiği karar, tüm dev-
letlere Gazze'de bir soykırım riski bulunduğu, halkın korunması gerektiği, Kon-
vansiyona taraf devletlerin bunu önleme yükümlülüğü olduğu ve en azından
buna ortak olmamaları gerektiğini bildirmiştir. Ocak kararından sonra, hiçbir
devlet gerçekleşen soykırımdan habersiz olduğunu ileri süremez. Mart kararın-
dan sonra ise, tüm devletlerin soykırım riski konusunda daha da fazla bilgisi ol-
duğu açık hale gelmiştir. Sonuçta, yargıç Yusuf'un kendi ayrı görüşünde belirttiği

gibi, “Mahkeme şimdi alarmı çalmıştır. Gazze’deki soykırım faaliyetlerinin tüm göstergeleri kırmızı yanıyor.” Bu bağlamda, Güney Afrika Cumhuriyeti’nin talep ettiği ikinci ve üçüncü geçici tedbirlerin UAD tarafından reddedilmesi, özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 2728 sayılı bağlayıcı ateşkes kararına rağmen İsrail’e yönelik ölümcül silah sevkiyatlarının kesintisiz devam ettiği bir dönemde, dikkat çekici ve izaha muhtaç bir durumdur. Gazze’de icra edilmekte olan soykırım fiillerinin hukuki tahlilinde varılabilecek en makul sonuç, Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) İsrail’in bu eylemlerinde asli bir suç ortağı ve etkinleştirici fail konumunda olduğudur. Nitekim ABD’nin Soykırım Sözleşmesi’ne taraf olurken ileri sürdüğü çekinceler ve UAD’ın yargı yetkisini kabul etmesine ilişkin koşulları, özellikle Nikaragua’nın Almanya aleyhine açtığı davada iş birliği yoluyla soykırımı iştirak iddiasının gündeme taşınmasıyla, söz konusu hukuki meselenin önemini daha da artırmıştır. Dahası, UAD’ın ikinci ihtiyati tedbir kararını müteakiben, Birleşik Krallık’ın İsrail’e yönelik silah ihracatına ilişkin lisansları askıya almak yerine sürdürme iradesini beyan etmiş olması, bu devletin Soykırım Sözleşmesi’nden doğan önleme yükümlülüğünü ihlal ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, çeşitli devletlerin UNRWA sağladıkları mali desteği askıya almaları da soykırımın önlenmesine ilişkin pozitif yükümlülüklerin ihmal edildiğini göstermektedir. Bu durum göz önüne alındığında, UAD’nin mart ayında verdiği geçici tedbir kararında (Güney Afrika v. İsrail), başvuran devletin talep ettiği ikinci ve üçüncü geçici tedbirlerde atıf yapılan erga omnes nitelikli yükümlülüklerin neden açıkça tartışılmadığı ve gerekçelendirilmediği meselesi, ciddi bir hukuki sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Zira bu tür yükümlülükler yalnızca taraf devletler arasında değil, Sözleşme’ye taraf tüm devletler bakımından geçerli olup uluslararası toplumun bütününe ilgilendiren bağlayıcı niteliktedir. Bu bağlamda, Yargıç Hilary Charlesworth’un söz konusu Mart 2024 tarihli karar bağlamında sunduğu ayrı görüşteki değerlendirmesi dikkat çekicidir. Charlesworth, Mahkeme’nin önünde İsrail’in fiillerinin yargılamaya konu olmasına rağmen, Güney Afrika’nın soykırım fiillerine karşı müdahale yükümlülüğünün yalnızca siyasi değil, aynı zamanda hukuki bir nitelik taşıdığını ve erga omnes yükümlülüklerin ihlali hâlinde sorumluluğun doğrudan devletlerarası yükümlülükler doğurduğunu ifade etmektedir. Nitekim Charlesworth’a göre Mahkeme, her iki devlete de derhal ve sürdürülebilir bir insani ateşkesin sağlanması yönünde ellerindeki tüm makul önlemleri alma yükümlülüğü getirme yetkisine sahiptir. Söz konusu erga omnes yükümlülükler, UAD’nin önceki içtihatlarında da defaatle vurgulanmıştır. Özellikle 1970 tarihli Barcelona Traction davası ile 1996 tarihli Bosna-Hersek v. Yugoslavya davasında Mahkeme, bu tür yükümlülüklerin yalnızca iki devlet ara-

sında doğan borçlardan ibaret olmayıp, tüm uluslararası toplum nezdinde geçerli ve ihlali hâlinde geniş kapsamlı sorumluluk doğuran kurallar olduğunu açıkça belirtmiştir. Benzer şekilde, The Gambia v. Myanmar davasında Mahkeme, 23 Ocak 2020 tarihli geçici tedbir kararında, Soykırım Sözleşmesi'ne taraf olan tüm devletlerin soykırımın önlenmesi ve cezalandırılması yönünde ortak bir çıkarı bulunduğunu ve bu yükümlülüklerin her bir taraf devlet tarafından diğer taraflara karşı yerine getirilmesi gerektiğini açıkça hükme bağlamıştır (Schabas, 2009: 521-522; akt. Sultany, 2024a: 22-23-24; Paust, 1989: 90-104; Frankowska, 1990: 141-149; International Court of Justice [ICJ] (m), 2024).

Bu ortak çıkar, UAD'ın 26 Ocak 2024 tarihli Güney Afrika v. İsrail davasına ilişkin geçici tedbir kararının 33. paragrafında açıkça teyit edilmiştir. Ne var ki Mahkeme, soykırımın önlenmesine ilişkin *erga omnes* nitelikli yükümlülüklerin kapsamını yalnızca taraflar arasındaki uyuşmazlıkla sınırlarsa ve Güney Afrika'nın, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne taraf tüm devletlerin sorumluluklarını gündeme taşıma yönündeki çağrısını göz ardı ederse, bu yükümlülüğün evrensel niteliğini fiilen zayıflatmış olur. Böyle bir yaklaşım, söz konusu yükümlülüğün uluslararası toplum nezdindeki bağlayıcılığını da ciddi biçimde sarsar. Daha da önemlisi, Mahkeme'nin Mart 2024 tarihli geçici tedbir kararının 44. paragrafında, Roma Statüsü'nün 59. maddesine ("Mahkeme'nin kararı yalnızca taraflar arasında ve yalnızca o dava bakımından bağlayıcıdır") atıfta bulunulmasına karşın, aynı Statü'nün 41(1). maddesi göz ardı edilmiştir. Anılan hüküm uyarınca, "Mahkeme, koşulların gerektirdiğini düşündüğünde, tarafların ilgili haklarını korumak amacıyla alınması gereken herhangi bir geçici tedbiri belirleyebilir." Bu madde, Divan'a geçici tedbirler konusunda oldukça geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır. Bu bağlamda, Güney Afrika'nın talep ettiği ikinci ve üçüncü geçici tedbirlerin, örneğin İsrail'e yönelik silah satışının durdurulması ya da üçüncü taraf devletlerin destekleyici eylemlerinin engellenmesi gibi, Mahkeme tarafından belirlenmesi hukuken mümkündür ve Mahkeme bu yönde hareket etmeye muktedirdir. Bu tür tedbirler yalnızca hukuki bağlamda değil, aynı zamanda Gazze'deki soykırımın yapısal ve çok aktörlü doğasının anlaşılması bakımından da kritik öneme sahiptir. Zira Gazze'de gerçekleşen soykırım, İsrail'in tek başına icra edebileceği bir eylem olmaktan uzaktır; bu süreç, özellikle askeri, ekonomik ve diplomatik alanlarda İsrail'e destek sağlayan üçüncü taraf devletlerin doğrudan ve dolaylı katkılarıyla mümkün hâle gelmiştir. Dolayısıyla İsrail'e yönelik silah ambargosu ve ekonomik yaptırımlar yönündeki çağrılarının arttığı bir dönemde, göz ardı edilemeyecek bir gerçeklik şudur: İsrail'in uluslararası hukuka aykırı fiilleri, Gazze'deki mevcut soykırımın öncesinde dahi,

yaptırımlar ve ambargoları gerektirecek nitelikte ciddi ihlaller teşkil etmekteydi. Bu durum, UAD'ın 2004 tarihli Duvar Danışma Görüşü'nde de açık biçimde ortaya konmuştur. Mahkeme, söz konusu görüşte, "Söz konusu hakların ve yükümlülüklerin doğası ve önemi dikkate alındığında, Divan, tüm devletlerin, İşgal Altındaki Filistin Topraklarında inşa edilen duvar nedeniyle ortaya çıkan hukuka aykırı durumu tanımama yükümlülüğü altında oldukları kanaatindedir. Ayrıca tüm devletler, Birleşmiş Milletler Antlaşması'na ve genel uluslararası hukuka uygun olarak, Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkını ihlal eden bu durumun ortadan kaldırılmasını sağlamakla yükümlüdürler" ifadelerine yer vermiştir. Filistin halkının uzun süredir ihlal edilen kendi kaderini tayin hakkı ve İsrail'e fiilen tanınan dokunulmazlık göz önüne alındığında, UAD Yargıcı Xue Hanqin'in Ocak 2024 tarihli geçici tedbir kararına eklediği ayrı görüşte, Birleşmiş Milletlerin ve özelde Divan'ın Filistin halkına karşı taşıdığı özel sorumluluğu vurgulaması yerinde ve anlamlıdır. Yargıç Xue, "Bu sorumluluk, Birleşmiş Milletlerin ve bilhassa Mahkemenin, Filistin halkının uluslararası hukuk uyarınca korunmasını; özellikle de bu halkın uluslararası hukukun en ağır suçu olan soykırımdan korunmasını sağlamasını gerektirir" ifadeleriyle bu yaklaşımı temellendirmiştir. Benzer biçimde, Kolombiya da Nisan ayında yaptığı resmi katılım talebinde Mahkemeyi, "soykırımdan korunma görevini" yerine getirmeye ve "Filistin halkının güvenliğini ve hatta varoluşsal devamlılığını sağlamaya" çağırmıştır. Bu çerçevede Divan'ın, Güney Afrika tarafından talep edilen üç temel geçici tedbiri; İsrail'in saldırılarını durdurması ve üçüncü devletlerin Mahkeme kararlarına uygun davranmalarını sağlamaya yönelik yükümlülükleri kabul etmemesi, yalnızca mevcut uluslararası sorumlulukları yerine getirmemekle kalmamakta; aynı zamanda Divanın Soykırım Sözleşmesi uyarınca üstlendiği koruyucu yükümlülükleri ihlal etmesi anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, Gazze'de yürütülmekte olan soykırımın engellenmesine yönelik erga omnes nitelikli yükümlülüklerin tüm taraf devletlere açık biçimde hatırlatıldığı bir bağlamda, özellikle Batılı devletlerin Divan'ın vermiş olduğu iki ayrı geçici tedbir kararına rağmen İsrail'e destek vermeyi sürdürmeleri karşısında Mahkemenin bu duruma açıkça değinmemesi, hukuki ve ahlaki sorumluluktan kaçınma izlenimini güçlendirmektedir. Sonuç itibarıyla, Divan'ın ve uluslararası toplumun bu konudaki yetersizliği, Soykırım Sözleşmesi'nin temel amacını yani soykırımın önlenmesi ilkesini normatif içerikinden büyük ölçüde arındırmakta ve söz konusu yükümlülüğü uygulamada etkisiz hâle getirmektedir (Aktaran: Sultany, 2024a: 24-25; United Nations (c), 2024; International Court of Justice [ICJ] (n), 2004: 200; Xue, 2024: para. 2; Republic of Colombia, 2024: para. 188)

Gelenen son aşamada Belçika, Güney Afrika v. İsrail davasında UAD'a müdahil olma niyetini beyan etmiş ve Güney Afrika'nın yanında yer almıştır. Bununla birlikte, İspanya, Norveç ve İrlanda, Filistin Devleti ile diplomatik ilişkilerini resmen tesis ettiklerini açıklamışlardır. Güncel verilere göre, BM'ye üye 193 devletin 146'sı, Filistin'i bağımsız bir devlet olarak tanımaktadır. Ancak bu tanımların sembolik düzeyde kalması ve uluslararası toplum tarafından etkili bir yaptırım mekanizmasının devreye sokulmaması durumunda, yaşanan insan hakları ihlallerinin sona ermesi mümkün görünmemektedir. Uluslararası toplumun mevcut duruma karşı etkisiz kalmasının temel nedenlerinden biri, bağlayıcı kararlar alabilen uluslararası yargı organlarının varlığına rağmen, bu kararları icra edebilecek güçlü ve yaptırım gücüne sahip bir uygulama mekanizmasının bulunmamasıdır. Bu yapısal boşluk, küresel adaletin, çoğu zaman siyasi güç odaklarının ve etkili uluslararası lobilerin yönlendirmesiyle şekillendiği bir sistemin varlığına işaret etmektedir. Eğer bu yapısal sorunlara karşı etkili adımlar atılmazsa, bugün 146 devlet tarafından tanınan bir halkın ve devletin dahi varoluşsal tehdit altında kalması kaçınılmaz olacaktır. Dahası, Gazze'de yaşananlar yalnızca Filistin halkını değil, İslam coğrafyasının merkezinde yaşanmakta olması nedeniyle daha geniş bir jeopolitik tehdit oluşturmakta ve tüm devletler açısından uluslararası güvenlik ve barışa yönelik ciddi riskler barındırmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası toplumun sessiz kalması, yalnızca mevcut trajedinin derinleşmesine değil, aynı zamanda benzer ihlallerin başka coğrafyalarda da tekrarlanmasına zemin hazırlayacaktır. Gazze, bu olasılığın somut ve acı bir örneğini teşkil etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti ise tarihsel, siyasal ve vicdani sorumlulukları çerçevesinde, mazlumun yanında yer alma ilkesini sürdürmektedir. Bu tutum, Türk milletinin tarih boyunca adalete dair geliştirdiği iki yönlü yaklaşımı, yani zulüm karşısında kararlılığı ve mazlum karşısında merhameti temsil etmektedir. Nitekim edebî bir ifadeyle belirtmek gerekirse: "Çocuklar ikiye ayrılır; Batı'da doğan çocuklar, Orta Doğu'da ölen çocuklar. İlkine dünya tutkun, ikincisine yedi düvel suskun..." Bu dizeler, uluslararası sistemin adaletsiz yapısına yönelik çarpıcı bir eleştiriyi yansıtmaktadır (Yalçın, 2023b).

Berdal Aral'a göre; tarihi Filistin topraklarında Filistinli Arap halkının egemenliğine dayalı bir tek devletli çözüm, yerli ve meşru bir paradigma olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık, iki devletli çözüm modeli ya da İsrail'in hâkimiyetine dayanan tek devletli formülasyon, esasen Siyonist projeye karşı çıkmayan veya onu dolaylı biçimde destekleyen devletler ile uluslararası örgütlerin tercih ettiği bir yaklaşımdır. Bu bağlamda özellikle Birleşmiş Milletlerin almış olduğu kararların, Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkını 1967 sınırlarıy-

la sınırladığını hatırlatmak gerekir. Ne var ki, 1967 sonrası dönemde iki devletli çözüm fikri, aşamalı biçimde hem Filistin Kurtuluş Örgütünün (FKÖ) hem Arap ülkelerinin hem de genel olarak İslam dünyasının resmî söylemine dönüştürülmüş; bu yaklaşım bölgesel ve küresel düzlemde hâkim paradigmayı teşkil etmiştir. Bu durum, Siyonist devletin fiili işgal yoluyla elde ettiği toprak kazanımlarının, uluslararası kurumlar ve emperyalist güç odakları tarafından her ne kadar bu meşrulaştırma süreci tümüyle küresel bir mutabakata dayanmasa da “hukuksal” statüye kavuşturulması anlamına gelmektedir. Bu tür bir meşruiyet inşasına rıza göstermek, teslimiyetin ve pasif onayın ötesinde bir anlam taşımamaktadır. Kaldı ki, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası hukuk önemli bir paradigmatic dönüşüm geçirmiş; toprak ediniminde etkili egemenlik doktrini yerini yasallık ve meşruiyet ilkelerine bırakmıştır. Bu dönüşüm sayesinde, özellikle sömürge halklarının bağımsızlık mücadelesi uluslararası hukuk nezdinde kabul görmüş ve meşru addedilmiştir (Aral, 2020: 123-124).

Bu çerçevede, tarihi Filistin topraklarındaki Siyonist varlık, yalnızca siyaseten meşruiyetten yoksun değil, aynı zamanda uluslararası hukuk bakımından da açık biçimde yasa dışıdır. Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkı, yalnızca 1967 savaşında işgal edilen Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi ile sınırlı değildir. İsrail devletinin 1947 Taksim Planı sonrasında elde ettiği topraklar da dahil olmak üzere, bu coğrafyada gerçekleştirilen tüm işgaller ve toprak genişlemeleri hukuka aykırıdır. Bu bağlamda üç temel gerekçe öne çıkmaktadır: Birincisi, İngiliz manda yönetimi, Milletler Cemiyeti Sözleşmesi’nin 22. maddesine ve self-determinasyon ilkesine aykırı olarak, Filistin’de yaşayan yerel Arap halkının açık itirazlarına rağmen, dünyanın dört bir yanından Yahudi göçünü teşvik etmiş ve bu süreci desteklemiştir. İkincisi, 1947 tarihli BM Genel Kurulunun 181 sayılı Taksim Kararı ne hukuken bağlayıcıdır ne de bu tür bir karar alma yetkisi Genel Kurul’a aittir. Üstelik bu kararın kabulü sürecinde başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, çeşitli devletlere yönelik baskı ve şantaj faaliyetleri yoğun biçimde yürütülmüştür. Üçüncüsü, İsrail’in, kendisine Taksim Planı’nda ayrılan toprakların ötesine geçerek Kudüs başta olmak üzere daha geniş alanlara yönelik egemenlik iddiası da açıkça hukuka aykırıdır. Tüm bu veriler ışığında, İslam dünyasının ve Arap ülkelerinin, yalnızca 1967 sonrası işgal edilen topraklarla sınırlı bir Filistin devleti modelini kabul etmeleri, emperyalist politikalara karşı yaşanan stratejik geri çekilmenin bir sonucudur. Bu tutum, tarihi bağlamı ve hukuki gerçekliği bilen kesimler açısından ne ahlaki ne de hukuki bir meşruiyete sahiptir. Filistin’in gerçek anlamda özgürlüğü, tarihi Filistin topraklarının tamamının işgalden arındırılmasıyla mümkündür. Siyonist devletin varlığı sürdükçe, bölge-

de özellikle Arap coğrafyasına yönelik saldırganlıkların ve işgalci yayılmacılığın devam edeceği izahıtan varestedir. Ancak bu durum, manda dönemi öncesinde bu topraklarda yaşamış olan Yahudilerin, eşit yurttaşlar olarak özgür Filistin devletinde barış içinde yaşama hakkını ortadan kaldırmaz. Sonuç olarak, Filistin'in topyekûn özgürleşmesi için verilecek mücadele, yalnızca bu coğrafyayı değil, tüm İslam dünyasını zihinsel ve siyasal bakımdan da özgürleştirme potansiyeline sahiptir. Bu mücadele, emperyalizmin dayattığı siyasal sınırlamalara karşı direnişin simgesi haline gelmiş ve Filistin meselesinin salt bir bölgesel çatışma olmanın ötesinde, küresel adalet ve özgürlük ideallerinin sınındığı bir zemin haline dönüşmesini beraberinde getirmiştir (Aral, 2020: 123-124).

SONUÇ

BM hem Gazze özelinde hem de genel anlamda Filistin'deki insanlık dramı karşısında önemli bir sorumluluğa sahiptir. Uluslararası toplum, etkin ve zamanında müdahalelerle bu trajedinin önüne geçebilecek adımları atmak durumundadır. BM, yalnızca diplomatik çabalarla değil, aynı zamanda siyasi, askeri ve ekonomik yaptırımlar gibi güçlü önlemlerle, bu tür insan hakları ihlallerinin tekrarlanmasını engelleyebilir. 7 Ekim 2023 tarihli olaylar, uluslararası hukuk açısından bir sınav niteliğindedir; bu dönemde, soykırımın unsurlarının varlığına dair yapılacak değerlendirmeler, yalnızca hukuki bir analiz olmayacak, aynı zamanda uluslararası toplumun vicdanına da ışık tutacaktır. Tarih, bu dönemde harekete geçmeyenleri ve gerekli adımları atanları elbette ki unutmayacaktır.

Filistin'de, özellikle Gazze'de yaşanan olaylar, insanlık tarihinin en kara lekelelerinden biri olarak kaydedilebilir. BM, üye devletler ve bu devletlerin oluşturduğu mekanizmalar, uluslararası toplumu ve devletleri etkileyecek kararlar almak konusunda yerine getirilmesi zorunlu bir sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluk yalnızca tepkisel bir tavır sergilemeyi değil, aynı zamanda çok boyutlu bir yaklaşımı gerektirmektedir. Devletler, uluslararası hukukun teminatı altındaki uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku ve savaş hukuku çerçevesinde, yalnızca diplomatik çözüm yollarını değil, aynı zamanda askeri ve ekonomik yaptırımlar gibi sert önlemleri de devreye sokmak zorundadır. Aynı zamanda, Gazze'deki durum, uluslararası toplumun barış ve güvenlik konusundaki sorumluluğunu sorgulatan bir başka önemli vaka sunmaktadır. 7 Ekim 2023 sonrasında ortaya çıkan insani kriz, sadece uluslararası hukukçular için değil, tüm devletler için önemli bir test niteliği taşımaktadır. Birleşmiş Milletlerin bu sürece müdahil olması, her şeyden önce uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında etkin bir aktör olma yükümlülüğünün bir gereğidir. Ancak mevcut sistemin işlevsel bir

çözüm üretme konusunda yetersiz kaldığı ve geç kalınmış adımların, Gazze'nin mevcut trajedisinin derinleşmesine yol açtığı açıktır. Uluslararası toplumun, soykırımın tanımındaki unsurların varlığına dair yapacağı herhangi bir değerlendirme yalnızca hukuki bir çerçeveye sınırlı kalmamalıdır. Bu değerlendirme, aynı zamanda insanlık vicdanının bir testidir. Uluslararası toplumu temsil eden her bir devlet, ne yazık ki, bu testin altında ezilmemek için gereken adımları atmak zorundadır.

Soykırım suçunun tanımındaki unsurların, sadece hukuki bir terminoloji meselesi değil, insanlık adına verilen bir karar olduğu unutulmamalıdır. Buradaki sorumluluk yalnızca hukuki sorumlulukla sınırlı değildir; aynı zamanda ahlaki, vicdani ve insani bir sorumluluk da söz konusudur. Bu bağlamda, tarih, bu dönemde harekete geçmeyenleri, hakikat ve adalet için sesini yükseltmeyenleri, durumu yalnızca gözlemci olarak izleyenleri hiçbir zaman affetmeyecektir. Ancak aynı zamanda tarih, bu trajediyi durdurmak adına cesurca adımlar atan devletleri ve uluslararası kuruluşları, adaletin sağlanması için atılan her adımı takdirle anacaktır. UCM ve mevcut uluslararası hukuki mekanizmalar, mevcut uluslararası sistemin en önemli unsurlarından biri olmakla birlikte, ne yazık ki Gazze'de yaşananlar gibi örneklerde etkisiz kalmaktadır. Geçmişte yaşanan Hocalı ve Srebrenitsa örnekleri, uluslararası toplumun bu tür durumlarda ne denli geç kaldığını ve bu geç kalışın ne gibi ağır sonuçlara yol açtığını bizlere acı bir şekilde hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye liderliğinde Türk Devletleri Teşkilatı ve İslam İş Birliği Örgütünün öncülüğünde, adaleti esas alan yeni bir uluslararası örgütlenme modeli kurulmalıdır. Bu model, mevcut sistemin aksaklıklarını aşarak, insanlık vicdanını ve uluslararası hukukun temel prensiplerini daha etkin bir şekilde savunabilir. Özellikle uluslararası ceza mahkemesinin işlevselliği sorgulanmalı ve bu mahkemenin daha güçlü, bağımsız ve etkili bir şekilde faaliyet göstermesi sağlanmalıdır.

Uluslararası ceza yargılaması, sadece adaletin sağlanması için değil, aynı zamanda barışın temin edilmesi için de bir araç olmalıdır. Mevcut uluslararası adalet sisteminin, geçmişteki soykırımlar ve insan hakları ihlalleri konusunda gösterdiği yetersiz performans, bu sistemin reforme edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, küresel ölçekte insan hakları ve barış anlayışını ön planda tutan, yeni ve daha güçlü bir uluslararası yapının inşa edilmesi gerekmektedir. Bu yapı, sadece devletlerarası ilişkileri değil, aynı zamanda insan hakları temelinde bireylerin haklarını da korumalıdır. Türkiye'nin tarihi ve kültürel mirası, adaletin sağlanması yolunda atılacak adımlar için sağlam bir temel teşkil etmektedir. Türkiye, geçmişteki tecrübeleriyle, insan haklarının korunması ve uluslararası barışın sağ-

lanması için gerekli olan siyasi iradeye sahiptir. Bu noktada, Türkiye'nin liderliğinde, adaletin ve insan haklarının teminat altına alındığı yeni bir uluslararası düzenin kurulması, sadece Gazze özelinde değil, tüm dünya için büyük bir adım olacaktır.

Son olarak Gazze meselesi, yalnızca Filistin halkının değil, tüm insanlığın meselesidir. Bu dava, bir ulusun hak mücadelesi değil, tüm insanlığın ortak vicdanının sesidir. Gazze Davası, bir insan hakları davası, bir özgürlük ve barış davasıdır. Adaletin ve eşitliğin savunulması, savaşların değil, barışın; çatışmaların değil, diyalogun; üstünlüklerin değil, eşitliğin sağlanması, insan hakları ve hürriyetin korunması, dünya için gerekli olan temel ilkeler olmalıdır. Bu noktada uluslararası toplumun, sadece hukuki değil, ahlaki sorumluluğunu yerine getirerek, tüm dünyada adaletin sağlanması adına harekete geçmesi elzemdir. Gazze davası, yalnızca bir bölgesel mesele değil, insanlık onuru ve vicdanı adına verilen bir savaştır.

KAYNAKÇA

Abu-Sittah, G. (2023). London surgeon says he saw ‘massacre unfold’ while working in Gaza hospitals. 14 Mart 2025 tarihinde *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/27/london-surgeon-says-saw-massacre-unfold-working-gaza-hospitals> adresinden alındı.

Acer, Y. (2024, Ekim). BM Genel Kurulu’nun tarihi kararı: İşgal 12 ay içinde sona ermeli. *Kriter Dergisi - Aylık Siyaset, Toplum ve Ekonomi Dergisi*, 9(94). Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları. 26 Aralık 2024 tarihinde <https://kriterdergi.com/dis-politika/bm-genel-kurulunun-tarihi-karari-isgal-12-ay-icinde-sona-ermeli> adresinden alındı.

Ahmed, K., Gayle, D., & Mousa, A. (2024). ‘*Ecocide in Gaza*’: does scale of environmental destruction amount to a war crime? 14 Mart 2025 tarihinde *The Guardian*: <https://www.theguardian.com> adresinden alındı.

Aktaş, İ. (2024, Ağustos 11). İsrail Devleti Devlet Olma Meşruiyetini Kaybetti: Terör Devletinin Varlığını İnkâr Etmek Meşrudur. *Yeni Şafak Gazetesi*. 20 Mart 2025 tarihinde <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ihsan-aktas/israil-devleti-devlet-olma-mesruiyeti-ni-kaybetti-teror-devletin-varligini-inkar-etmek-mesrudur-4638070> adresinden alındı.

Albanese, F. (2024, March 25). *Anatomy of a genocide: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967* (A/HRC/55/73). United Nations Human Rights Council.1-27; 21 Mart 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session55/advance-versions/a-hrc-55-73-auv.pdf> adresinden alındı.

Amnesty International. (2022). *Israel’s apartheid against Palestinians: Cruel system of domination and crime against humanity*. Amnesty International. 23 Mart 2025 tarihinde <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/02/israels-apartheid-against-palestinians-a-cruel-system-of-domination-and-a-crime-against-humanity/> adresinden alındı.

Anadolu Ajansı. (2024, Ağustos 7). *Türkiye UAD’de İsrail’e karşı açılan soykırım davasına müdahillik bildirimini sundu*. Anadolu Ajansı. 23 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-uadde-israile-karsi-acilan-soykirim-davasina-mudahillik-bildirimini-sundu/3297776> adresinden alındı.

Anadolu Ajansı (b). (2024, Ağustos 7). *5 soruda Türkiye’nin UAD’deki İsrail’e karşı soykırım davasına müdahillik başvurusu*. Anadolu Ajansı. 26 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/5-soruda-turkiyenin-uaddeki-israile-karsi-soykirim-davasina-mudahillik-basvurusu/3296167> adresinden alındı.

Anadolu Ajansı (c). (2024, Mart 2). *Nikaragua, Almanya’nın İsrail’e verdiği askeri desteği durdurması için UAD’de dava açtı*. Anadolu Ajansı. 12 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nikaragua-almanyanın-israile-verdigi-askeri-destegi-durdurmasi-icin-uadde-dava-acti/3153182> adresinden alındı.

Anadolu Ajansı(d). (2024, Mart 30). *UAD'de görülen Nikaragua-Almanya davasında son durum*. Anadolu Ajansı. 13 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-uadde-gorulen-nikaragua-almanya-davasinda-son-durum/3208883> adresinden alındı.

Aral, B. (2020) Bitmeyen İhanet: Emperyalizmin Gölgesinde Filistin Sorunu ve Uluslararası Hukuk. M. Mustafa Kulu (Söyleşi Yapan), *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, (6), 98–125.

Barak, A. (2024, January 26). *Separate opinion of Judge ad hoc Barak* (1-10). International Court of Justice. 12 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-05-en.pdf> adresinden alındı.

Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi. (2024). Birleşmiş Milletler Sözleşmeler. Bilgi Üniversitesi. 26 Aralık 2024 tarihinde <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/26-birlesmis-milletler-sozlesmeler/> adresinden alındı.

Bisharat, G. (2013). Violence's law: Israel's campaign to transform international legal norms. *Journal of Palestine Studies*, 43, 68–84. 24 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1525/jps.2013.43.3.68> adresinden alındı.

Boussaa, S., Dardona, Z. W., & Amame, M. (2025). *Challenges and risk factors for infectious diseases in Gaza due to the current conflict*. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 31(2), 127–133. <https://doi.org/10.26719/2025.31.2.127>.

Canada, Denmark, France, Germany, the Netherlands, & United Kingdom. (2023, November 15). *Joint declaration of intervention*. International Court of Justice.

Çağırın, M. E. (2024). Soykırım Sözleşmesinin Gazze'de Uygulanması Davasında Uluslararası Adalet Divanı'nın İhtiyati Tedbir Kararı. *TBB Dergisi*, (172), 331-359.

Dubow, S. (2014). *Apartheid, 1948–1994*, Oxford University Press. El-Affendi, A. (2024). The futility of genocide studies after Gaza. *Journal of Genocide Research*, 1–7. 21 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1080/14623528.2024.2305525> adresinden alındı.

Frankowska, M. (1990). The United States should withdraw its reservations to the genocide convention: A response to Professor Paust's proposal. *Michigan Journal of International Law*, 12, 141–149.

Galaria, I. (2024, February 16). *I'm an American doctor who went to Gaza. What I saw wasn't war – it was annihilation*. 14 Mart 2025 tarihinde Los Angeles Times: <https://www.latimes.com/opinion/story/2024-02-16/rafah-gaza-hospitals-surgery-israel-bombing-ground-of-fensive-children> adresinden alındı.

Gurmendi, A. (2024, March 29). *Comparing the ICJ's provisional measures orders in South Africa v. Israel*. *Opinio Juris*. 12 Mart 2025 tarihinde <https://opiniojuris.org/2024/03/29/comparing-the-icjs-provisional-measures-orders-in-south-africa-v-israel/> adresinden alındı.

Güzel, H. İ. (2024). 7 Ekim Sonrası Gerçekleşen İnsan Hakları İhlalleri Üzerine Bir İnceleme, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 13(2), 661-681. 13 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.15869/itobiad.1439091> adresinden alındı.

Hitaj, E. (2024). *The “specific intent” to commit genocide under the UN Genocide Convention of 1948: The case of South Africa v. Israel before the International Court of Justice*. In *From national sovereignty to negotiation sovereignty “Days of Law Rolando Quadri”, Belgrade, 14 June 2024: Thematic conference proceedings of international significance*. https://doi.org/10.56461/zr_24.fnstns.05.

Human Rights Watch. (2021). *A threshold crossed: Israeli authorities and the crimes of apartheid and persecution*. 11 Mart 2025 tarihinde <https://www.hrw.org/report/2021/04/27/threshold-crossed/israeli-authorities-and-crimes-apartheid-and-persecution> adresinden alındı.

Horowitz, I. L. (2017). *Taking lives: Genocide and state power*. Routledge. International Court of Justice. (2023). *Application instituting proceedings and request for the indication of provisional measures* (Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip [South Africa v. Israel]). 14 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/node/203394> adresinden alındı.

International Court of Justice (b). (2023, November 15). *Joint Declaration of Intervention of Canada, Denmark, France, Germany, the Netherlands and the United Kingdom*, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar) (para. 72), 12 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/index.php/node/203299> adresinden alındı.

International Court of Justice(c). (2024, April 5). *Declaration of intervention by the Republic of Colombia*, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) (para. 127), 11 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/node/203860> adresinden alındı.

International Court of Justice (d). (2024, January 11). *Verbatim record, public hearing on 11 January 2024: Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240111-ora-01-00-bi.pdf> adresinden alındı.

International Court of Justice (e). *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)*, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/index.php/case/178> adresinden alındı.

International Court of Justice (f). (2024, March 6). *Urgent request and application for the indication of additional provisional measures and the modification of the court’s prior provisional measures decisions pursuant to Article 41 of the Statute of the International Court of Justice and Articles 75 and 76 of the Rules of Court of the International Court of Justice* (1-11), 10 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240306-wri-01-00-en.pdf> adresinden alındı.

International Court of Justice (g). (2024, March 28). *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* – Provisional measures, order (para. 36).

International Court of Justice (h). (2024, January 26). *Declaration of Judge Bhanda-ri* (para. 8), 03 Şubat 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-03-en.pdf> adresinden alındı.

International Court of Justice (i). (2024, March 28). *Joint declaration of Judges Xue, Brant, Gómez Robledo and Tladi* (para. 4), 28 Şubat 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240328-ord-01-03-en.pdf> adresinden alındı.

International Court of Justice (j). (2024, March 28). *Declaration of Judge Charlesworth* (para. 7), 11 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240328-ord-01-05-en.pdf> adresinden alındı.

International Court of Justice (k). (2024, March 28). *Joint declaration of Judges Xue, Brant, Gómez Robledo and Tladi* (para. 7), 11 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240328-ord-01-03-en.pdf> adresinden alındı.

International Court of Justice (l). (2004). *Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory, advisory opinion* (para. 139, p. 62), 5 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/en/case/131/advisory-opinions> adresinden alındı.

International Court of Justice (m). (2024). *Alleged breaches of certain international obligations in respect of the occupied Palestinian territory (Nicaragua v. Germany)*. International Court of Justice, 7 Şubat 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/case/193> adresinden alındı.

International Court of Justice (n). (2004). *Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory, advisory opinion* (para. 159, page 200). International Court of Justice, 8 Nisan 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/en/case/131/advisory-opinions> adresinden alındı.

International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR). (1998). *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, Case No. ICTR-96-4-T, Judgment (2 September 1998).

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2024). *Birleşmiş Milletler sözleşmeleri*, 10 Mart 2025 tarihinde <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/26-birlesmis-milletler-sozlesmeler/> adresinden alındı.

Jabareen, H., & Bishara, S. (2019). The Jewish nation-state law: Antecedents and constitutional implications. *Journal of Palestine Studies*, 48(2), 46–53.

Kaya, Y. Ç., Kayar, A. (2024). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İsrail-Filistin Çatışması: Devlet Dışı Aktörler ve Meşru Müdafaa. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 10(2), 231-236. 19 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.20979/ueyd.1469204> adresinden alındı.

Kayhan, A. K., & Karaoğlu, A. O. (Eds.). (2023). *Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi*. Adalet Yayınevi.

Khalidi, R.(2020). *The Hundred Years' War on Palestine: A History of Settler Colonialism and Resistance, 1917–2017*. Metropolitan Books,

Kılıç Yaşın, G. (2024). Soykırım Hukukunun Evrimi: Bosna Savaşı'nın Rolü Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, (25), 27-33, 11 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.54842/ustich.1436952> adresinden alındı.

Lachowski, T. (2025). *Making the Genocide Convention globally effective by the doctrine of prevention: Comments on the ICJ provisional measures orders in the case of South Africa v. Israel. Polish Review of International and European Law*, 13(2), 211-249. <https://doi.org/10.21697/2024.13.2.07>.

Lemkin Institute for Genocide Prevention. (2023, December 29). Statement on Why We Call The Israeli Attack on Gaza Genocide. *Lemkin Institute for Genocide Prevention and Human Security*.

Makouya, C. (2024). *The Gaza situation: Genesis of the problem, and how international law has attempted to resolve it. SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4843845>.

Mamdani, M.(2012). *Define and Rule: Native as Political Identity*, Harvard University Press.

Mercan, M. H. (2024, Haziran). İsrail'in Artan Saldırganlığı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi ile Adalet Divanı Bünyesinde Son Gelişmeler. *Kriter Dergisi-Aylık Siyaset Toplum ve Ekonomi Dergisi*, 9(91). Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (Seta) Yayınları, 12 Mart 2025 tarihinde <https://Kriterdergi.Com/Dis-Politika/İsrailin-Artan-Saldırganligi-Ve-Uluslararası-Ceza-Mahkemesi-İle-Adalet-Divani-Bunyesinde-Son-Gelismeler> adresinden alındı.

Moses, A. D. (2010). Raphael Lemkin, culture, and the concept of genocide. In A. B. Smith (Ed.), *The Oxford handbook of genocide studies* (pp. 19-41). Oxford University Press, 11 Ocak 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199232116.013.0002> adresinden alındı.

Niditch,S.(1993). *War in the Hebrew Bible: A Study in the Ethics of Violence*, OxfordUniversity Press. Office of the High Commissioner for Human Rights. (OHCHR). (2024, October). *UN Commission Finds War Crimes and Crimes Against Humanity in Israeli Attacks*. OHCHR, 17 Ocak 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/10/un-commission-finds-war-crimes-and-crimes-against-humanity-israeli-attacks> adresinden alındı.

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2024). *Update report: Six-month update report on the human rights situation in Gaza: 1 November 2023 to 30 April 2024* (pp. 1–32), 18 Ocak 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/opt/20241106-Gaza-Update-Report-OPT.pdf> adresinden alındı.

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2024c) (2024, April). *Le Conseil adopte cinq résolutions, dont celle demandant qu'un cessez-le-feu....* OHCHR. 26

Aralık 2024 tarihinde <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/04/le-conseil-adop-te-cinq-resolutions-dont-celle-demandant-quun-cessez-le-feu> adresinden alındı.

Özarslan, B. B. (2014). Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Açısından Hocalı Katliamı. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 194-203.

Paust, J. J. (1989). Congress and genocide: They're not going to get away with it. *Michigan Journal of International Law*, 11, 90–104.

Perugini, N., & Gordon, N. (2024). Medical Lawfare: The Nakba and Israel's Attacks on Palestinian Healthcare. *Journal of Palestine Studies*, 53(1), 68–91, 23 Aralık 2024 tarihinde <https://doi.org/10.1080/0377919X.2024.2330366> adresinden alındı.

Republic of Colombia. (2024). *Declaration of intervention by the Republic of Colombia* (5 April 2024) [Judicial opinion]. International Court of Justice.

Schabas, W. A. (2010). The Law and Genocide. in D. Bloxham & A. D. Moses (Eds.), *The Oxford Handbook of Genocide Research* (Pp. 123-141). Oxford University Press.

Schabas, W. A. (2009). *Genocide in international law: The crime of crimes (2nd ed.)*. Cambridge University Press.

Scherrer, C. P. (1999). Towards a theory of modern genocide: Comparative genocide research– Definitions, criteria, typologies, cases, key elements, patterns and voids. *Journal of Genocide Research*, 1(1), 13–23, 13 Ocak 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1080/14623529908413932> adresinden alındı.

Semerdjian, E. (2024). A world without civilians. *Journal of Genocide Research*, 24(1), 1-6, 13 Ocak 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1080/14623528.2024.2306714> adresinden alındı.

Shaw, M. (2010). Palestine in an international historical perspective on genocide. *Holy Land Studies*, 9(1), 1–24, 11 Ocak 2025 tarihinde <https://doi.org/10.3366/hls.2010.0203> adresinden alındı.

Soraya, N., Muhammad, A., & Ladiqi, S. (2024). *ICC jurisdiction: Against Israeli war and humanitarian crimes targeting Palestinian civilians 2023*. *Jurnal Media Hukum*. <https://doi.org/10.18196/jmh.v3i1l.20938>.

Sultany, N. (2024a). A Threshold Crossed: On Genocidal Intent and the Duty to Prevent Genocide in Palestine. *Journal of Genocide Research*, 11 Ocak 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1080/14623528.2024.2351261> adresinden alındı.

Sultany, N. (2024b). *It's not just Israel in the dock over genocide, it's everyone who looked away*. 14 Mart 2025 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/jan/12/israel-gaza-genocide-south-africa-the-hague> adresinden alındı.

Thompson, L. (2001). *A History of South Africa*, 3. Edition, New Haven: Yale University Press.

Anadolu Ajansı. (2024, Aralık 27). *Türkiye, UAD'de İsrail'e karşı açılan soykırım davasına müdahillik bildirimini sundu*. Anadolu Ajansı, 11 Ocak 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-uadde-israile-karsi-acilan-soykirim-davasina-mudahillik-bildirimi-ni-sundu/3297776> adresinden alındı.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (2024, Ekim). *Filistin'de insan hakları ihlalleri ve Gazze soykırımı raporu* (s. 31–179). Ankara, 11 Ocak 2025 tarihinde <https://www.tihk.gov.tr/filistinde-insan-haklari-ihlalleri-ve-gazze-soykirimi-raporu-yayimlandi> adresinden alındı.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK b). (2024, Kasım 21). *Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Binyamin Netanyahu ve Yoav Gallant Hakkında Verdiği Yakalama Kararı-na İlişkin Basın Açıklaması*, 10 Ocak 2025 tarihinde <https://www.tihk.gov.tr/uluslararasi-ceza-mahkemesinin-binyamin-netanyahu-ve-yoav-gallant-hakkinda-verdigi-yakalama-kararina-iliskin-basin-aciklamasi> adresinden alındı.

Uluslararası Müslüman Topluluklarla Dayanışma Vakfı. (2023). *7 Ekim Sonrası Gazze'de Yaşanan Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri*. 13 Mart 2025 tarihinde Uluslararası Müslüman Topluluklarla Dayanışma Vakfı: <https://www.musdav.org.tr/pdf/7ekimsonrasindagazzedeyasananinsanhaklariihlalleri.pdf> adresinden alındı.

UN Human Rights Office. (2024, April 15). *Gaza: UN experts deplore use of purported AI to commit 'domicide' in Gaza, call for reparative approach to rebuilding*. OHCHR. 14 Mart 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/04/gaza-un-experts-deplore-use-purported-ai-commit-domicide-gaza-call> adresinden alınmıştır.

UNICEF. (2024). *Gazze binlerce çocuğa mezar oluyor*. UNICEF Türkiye. 26

Aralık 2024 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BClenleri/gazze-binlerce-%C3%A7ocu%C4%9Fa-mezar-oluyor> adresinden alındı.

UNICEF. (2023, October 31). *Gaza has become a graveyard for thousands of children*, 10 Ocak 2025 tarihinde <https://www.unicef.org/press-releases/gaza-has-become-graveyard-thousands-children> adresinden alındı.

United Nations. (2024). *Hamas & Israel Committed War Crimes, Claims Independent Rights Probe*. United Nations in Palestine, 11 Ocak 2025 tarihinde <https://palestine.un.org/en/271470-hamas-israel-committed-war-crimes-claims-independent-rights-probe> adresinden alındı.

United Nations (2024b). (2024, September). *General Assembly overwhelmingly passes resolution demanding end to Palestine occupation*. UN News, 13 Mart 2025 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2024/09/1154391> adresinden alındı.

UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2024, April 23). *UN human rights chief deplores harrowing killings of children and women in Rafah*, 11 Ocak 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/04/un-human-rights-chief-deplores-harrowing-killings-children-and-women-rafah> adresinden alındı.

UN. (2023, November 6). *Gaza 'becoming a graveyard for children,' warns UN Secretary-General, calling for humanitarian ceasefire – Press release*, 10 Mart 2025 tarihinde <https://www.un.org/unispal/document/gaza-becoming-a-graveyard-for-children-warns-un-secretary-general-calling-for-humanitarian-ceasefire-press-release> adresinden alındı.

United Nations Security Council. (2018, May 24). *Adopting resolution 2417 (2018), Security Council strongly condemns starving of civilians, unlawfully denying humanitarian access as warfare tactics*. United Nations, 17 Mart 2025 tarihinde <https://press.un.org/en/2018/sc13354.doc.htm> adresinden alındı.

United Nations (c). (2024, February 23). *Arms exports to Israel must stop immediately: UN experts*. United Nations, 19 Mart 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/02/arms-exports-israel-must-stop-immediately-un-experts> adresinden alındı.

United Nations. (1965). International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Adopted by General Assembly resolution 2106 (XX) of 21 December 1965, 10 Mart 2025 tarihinde <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial> adresinden alındı.

United Nations. (1979). Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Adopted by General Assembly resolution 34/180 of 18 December 1979.

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> United Nations. (1984). Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted by General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading> United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. Adopted by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

Valentino, B. A. (2004). *Final solutions: Mass killing and genocide in the 20th century*. Cornell University Press, 20 Mart 2025 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt-24hg9z> adresinden alındı.

Xue, C., Brant, H., Gómez Robledo, A., & Tladi, D. (2024). *Joint declaration of Judges Xue, Brant, Gómez Robledo and Tladi (28 March 2024)* [Judicial opinion]. International Court of Justice, 20 Mart 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org> adresinden alındı.

Xue, C. (2024). *Declaration of Judge Xue (26 January 2024)* [Judicial opinion]. International Court of Justice, 10 Ocak 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-01-en.pdf> adresinden alındı.

Yalçın, A. E. (2023). *BM çocuk hakları sözleşmesinin üzerinden sadece 34 yıl geçmişken Filistin*. *Türkgün Gazetesi*. 27 Aralık 2024 tarihinde <https://www.turkgun.com/kose-yazi-si/197591/bm-cocuk-haklari-sozlesmesinin-uzerinden-sadece-34-yil-gecmisken-filistin> adresinden alındı.

Yalçın, A. E. (b) (2023, Aralık 8). İnsanlığın sınıfta kaldığı bir dünya. Türkgün Gazetesi. 27 Aralık 2024 tarihinde <https://www.turkgun.com/kose-yazisi/197641/insanligin-sinifta-kaldigi-bir-dunya> adresinden alındı.

Yalçın, A. E. (2024, Mart 15). *Türk ve İslam dünyasında uluslararası ceza mahkemesi kurulmalı*. Türkgün Gazetesi. 27 Aralık 2024 tarihinde <https://www.turkgun.com/kose-yazisi/197971/turk-ve-islam-dunyasinda-uluslararasi-ceza-mahkemesi-kurulmalı> adresinden alındı.

Yusuf, A. (2024). Declaration of Judge Yusuf (28 March 2024) [Judicial opinion]. International Court of Justice. 20 Şubat 2025 tarihinde <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240328-ord-01-02-en.pdf> adresinden alındı.

İSRAİL'İN FİLİSTİN'DEKİ İŞGALİNİN TARİHSEL VE TEOLOJİK ARKA PLANI*

Historical and Theological Background of the Israel Occupation of Palestine

Dr. Murat CİHAN** - Dr. Hazel Merve DANIŞKANER***

Öz: Bu çalışmanın amacı Filistin'de yaşanan olayların, İsrail'in Filistinlilere uygulamış olduğu katliam ve soykırımın, Filistin topraklarındaki İsrail işgalinin tarihsel ve dini arka planını açıklamaktır. Ancak Filistin'deki işgal ve saldırıların dini ve tarihsel arka planını yalnızca İsrailoğullarının tarihi ile açıklamak yüzeysel kalacaktır. Hristiyanların ve Müslümanların inançları ve tarihleri de bu kadim topraklarla iç içe geçmiştir. Bu nedenle yüzyıllardır Filistin'de yaşanan savaş, çatışma ve olaylar ele alınırken üç semavi dinin Kutsal şehir Kudüs ile olan bağlantısı da çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Çalışmada eleştirel-tarihsel analiz yöntemi kullanılarak İsrail'in güncel güvenlik mimarisinde teolojinin etkisi ve ABD'nin İsrail odaklı dış politikasında Evanjelik okumanın etkileri nelerdir? sorularına cevap aranmıştır. Bu kapsamda geniş bir literatür taraması yapılarak, Tevrat ve Kur'an-ı Kerim gibi kutsal metinlerden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda; Siyonistler için en önemli hususun kurdukları Yahudi Devleti'ni sonsuza kadar yaşatma arzusu olduğu anlaşılmaktadır. Yeniden sürgün edilme ve yurtsuz kalma korkusu İsrail'in saldırganlığının başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Yahudilere göre yaşanan sürgünler yalnızca tarihi bir olay değil aynı zamanda işledikleri günahlara karşılık tanrısal bir ceza olarak ta görülmektedir. Bu nedenle başta Filistin halkı ve devleti olmak üzere İsrail'e tehdit oluşturabilecek tüm Müslüman ülkeler düşman olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Kudüs, İsrail, Vaat Edilmiş Topraklar, Siyonizm, Evanjelizm, Dini jeopolitik

Abstract: The purpose of this study is to explain the historical and religious background of the events in Palestine, the massacre and genocide that Israel has committed against Palestinians, and the Israeli occupation of Palestinian territories. However, explaining the religious and historical background of the occupation and attacks in Palestine solely through the history of the Israelites would remain superficial. The beliefs and histories of Christians and Muslims are also intertwined with these ancient lands. For this reason, while the wars, conflicts and events that have occurred in Palestine for centuries are discussed, the connection of the three Abrahamic religions with the Holy City of Jerusalem is also included in the scope of the study. Using critical-historical analysis, the study sought to answer the questions of: What is the impact of theology on Israel's current security architecture and what are the effects of Evangelical reading on the US's Israel-focused foreign policy? In this context, an extensive literature review was conducted and sacred texts such as the Torah and the Quran were used. As a result of the research, it is understood that the most important issue for Zionists is the desire to keep the Jewish State they established alive forever. Fear of being exiled again and becoming homeless is among the main reasons for Israel's aggression. For Jews, the exiles were seen not only as a historical event but also as divine punishment for the sins they committed. For this reason, all Muslim countries that may pose a threat to Israel, especially the Palestinian people and state, are seen as enemies.

Keywords: Palestine, Jerusalem, Israel, Promised Land, Zionism, Evangelicalism, Religious Geopolitics

* Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Programında hazırlanan "Sosyolojik Bakış Açısıyla Ortadoğu Terör ve Türkiye" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Öğretim Görevlisi, muratcihan94@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3500-6034

*** Kastamonu Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, h.mrvyazici@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6531-2134

Makale Geliş Tarihi: 26.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1666158

GİRİŞ

İsrailoğulları Hz. Musa döneminde M.Ö. 13. yüzyılda Mısır'dan çıkarak Kudüs'ün de içerisinde yer aldığı şimdiki Filistin ve İsrail topraklarına gelmişler ve bu tarihten itibaren burada bulunan Filistinliler ile çatışmaya başlamışlardır. İsrailoğulları M.Ö. 8. yüzyılda Asurlar tarafından daha sonrada M.Ö. 597'de Babil Kralı Nabukadnezar tarafından Kudüs'ten sürgün edilmiştir. M.Ö. 538-332 yılları arasında bölgenin hâkim gücü Perslerin Kudüs'ü Babil esaretinden kurtarması ile birlikte Babil'e sürgün edilenlerin bir bölümü Kudüs'e geri dönmüştür. Roma İmparatorluğu'nun M.Ö. 63'te bölgeyi ele geçirmesi ile Kudüs'te Roma egemenliği başlamıştır. Yahudilerin Roma'ya karşı ayaklanmaları, isyanın kanlı bir şekilde bastırılması ve isyancıların sürgün edilmesi ile sonuçlanmıştır. Tarihsel süreçte yaşanan bu sürgünler Yahudilerin dünyanın dört bir yanına dağılmasına neden olmuştur. Ancak Yahudiler kendilerine vaat edildiğini düşündükleri bu topraklardan ve Kudüs'ten asla vazgeçmemişlerdir. Siyonist Yahudilerin en başta gelen hedefleri Kudüs'e dönmek ve burada bir İsrail devleti kurmak olmuştur. Siyonist Yahudilere göre İsrailoğulları Tanrı tarafından seçilmiş bir halktır, Kudüs ve etrafındaki topraklar da Tanrı tarafından İsrailoğullarına bağışlanmıştır.

Yahudiler Hristiyan Avrupa'da yüzyıllar boyunca aşağılanmışlar ve ikinci sınıf insan yerine konulmuşlardır. Tefecilik ve bankacılıktaki başarıları onları zenginleştirmiştir ancak hiçbir Avrupa ülkesi tarafından siyasi ve toplumsal yaşama dâhil edilmemişlerdir. Hristiyan Avrupalılar Yahudileri "İsa'nın Katilleri" olarak tanımlamışlardır ve mesafeli davranmışlardır. Ancak modernizmle birlikte Avrupa'nın Hristiyanlıkla ilgili görüşleri değişmiştir ve hızlı bir erozyona uğramıştır. Kilise'nin etkisi azalıp yerine seküler düşünce ve ideolojilerin gelmesiyle Yahudilerin konumu da değişmiştir. Artık siyasi ve toplumsal hayatta kendilerine yer bulmuşlardır (Savaş, 2017: 7-10).

Yavuz Sultan Selim döneminde 1516 yılında Osmanlı toprağı haline getirilen Filistin Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin toprağı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizler yerel Arap aşiretlerinin de yardımıyla Filistin'i ele geçirmişlerdir. Bu dönemde Filistin bölgesinde az sayıda Yahudi nüfusu bulunmaktadır. 19. yüzyılın sonlarına kadar kayda değer bir nüfus Filistin topraklarına göç etmemiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik koşullar Siyonistleri harekete geçirmiştir. Yahudiler, Siyonizm'in Kurucularından Theodor Herzl aracılığı ile 1896 yılında Sultan II. Abdülhamit'e Filistin konusunda bir teklifte bulunmuşlardır. Bu teklife göre; Filistin topraklarına yerleşme izni alma karşılığında Ermeni meselesinde Osmanlı Devleti her

yönüyle desteklenecek ve yirmi milyon sterlin para yardımı yapılacaktır. Ancak bu teklif II. Abdülhamit tarafından reddedilmiştir.

Filistin'e yerleşme izni alamayan Yahudiler, İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle birlikte sınırlı da olsa Kudüs'e göç etme izni alabilmişlerdir. İttihat ve Terakki yetkilileri daha sonradan bu izni kaldırsalar da iş işten geçmiş ve Yahudilerin kitleler halinde Kudüs'e göçü başlamıştır (Kocabaş, 1987: 191-193). Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere döneminde de Yahudiler Kudüs ve civarındaki Filistin topraklarına göç etmeye devam etmişlerdir. Dünya çapındaki zengin ve önde gelen Siyonistlerin lobi faaliyetleri ve İngiltere hükümeti üzerindeki etkileri ile Filistin topraklarında bir İsrail Devleti'nin kurulması fikri hayata geçirilmiştir (Haim 2008: 28,29). Bu süreç 1948'de İsrail Devleti'nin kuruluşu ile sonuçlanmıştır. Filistin topraklarının %56'sı İsrail'in olmuştur (Kişi, 2023: 267). Ancak Yahudilerin geçmişe dönme ve yeniden yurtsuz kalma korkuları hiçbir zaman son bulmamıştır. Bu nedenle başta Filistinliler olmak üzere Ortadoğu bölgesinde İsrail'e tehdit olabilecek tüm unsurlar ve devletler bir şekilde etkisiz hale getirilmesi gereken güç odakları olarak görülmüştür.

I. YAHUDİLER, VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR VE KUTSALLIK

Ortadoğu'nun bereketli toprakları, zengin bir antik geçmişe ve medeniyete sahiptir. Ortadoğu'nun önemini daha da arttıran bir başka şey ise, İnsanoğlunun bu bölgede yaratıldığı ve belki de bu bölgede insanlığın son bulacağını düşünülmesidir. Yine aynı teoloji ile bağlantılı olarak "Vaat Edilmiş Toprakları" kapsamı da bölgenin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Kudüs günümüzde İsrail işgali altındadır. Binlerce yıllık bitmek tükenmek bilmeyen mücadelenin ve savaşların nedeni olan Vaat Edilmiş Topraklar ne anlama gelmektedir ve neresidir? "Vaat Edilmiş Topraklar" nasıl ortaya çıkmıştır, kime ve kim tarafından vaat edilmiştir, neresidir, günümüzde neyi ifade etmektedir? Bu durumu açıklayalım:

"Sonra Yehova Tanrı yerin toprağından adamı yarattı, onun burnuna hayat nefesini üfledi ve adam yaşayan bir can oldu." "Yehova Tanrı doğuda Aden'de bir bahçe yaptı ve yarattığı adamı oraya yerleştirdi"(Kutsal Kitap, Başlangıç 2:7-8).

Tevrat'a göre yeryüzündeki milletler Nuh'un soyundan gelmişlerdir ve yeryüzüne dağılmışlardır (Kutsal Kitap, Başlangıç 10: 32). Nuh'un Gemisi'nin Tufan'dan sonra "Ararat" tepeleri üzerine oturduğu belirtilmektedir (Kutsal Kitap, Başlangıç 8: 4). Ararat Dağı'nın günümüzdeki ismi Ağrı Dağı'dır. Kenan ülkesi ve kutsal topraklar sıklıkla karşılaşılan isimlerdendir ve kapsadığı alanlar Yahudiler, Müslümanlar ve Hristiyanlar için oldukça değerlidir. Bu yerler aşağıda yazılı olan

Tevrat'taki ayete göre Abram (İbrahim) diye hitap edilen kutsal kişiye verilecek olan kutsal topraklar olarak tarif edilmiştir (Kutsal Kitap, Başlangıç 12: 1,2,5,7,8; Başlangıç 13: 14,15,17).

“Yıllar sonra Yehova Abram’a Memleketinden, akrabalarının yanından ve baba evinden çık, sana göstereceğim memlekete git Seni büyük bir millet yapacağım, sana bereket vereceğim ve adın büyük olacak; sen bir nimet ol diye seslenmiş, Bunun üzerine Abram Yehova’nın kendisine söylediği gibi Kenan diyarına yola çıkarak buraya varmıştır. Yehova Abram’a görünerek “Bu diyarı senin soyuna vereceğim” demiştir. Sonra Abram Beytel’in doğusundaki dağlık bölgeye göç etti ve çadırını oraya kurdu; batısında Beytel şehri, doğusunda Ay şehri vardı. Orada da Yehova’ya bir sunak yaptı. Bir müddet sonra Yehova Abram’a şunları söyledi: Lütfen başını kaldır ve bulunduğun yerden kuzeye, güneye, doğuya ve batıya bak Çünkü gördüğün tüm toprakları devirler boyu sana ve soyuna vereceğim Şimdi kalk diyarı boydan boya dolaş, çünkü bu toprakları sana vereceğim.”

Tanrının vaadini Hebron yakınlarında yaptığından yola çıkarak, Abram’ın dört bir yana baktığında gördüğü yerlerin Falih Rıfkı Atay’ın Zeytin Dağı tepesinden bakıp gördükleri ile aynı olduğu değerlendirilebilir (Atay, 2004: 41):

“Zeytindağı’nın tepesindeyim. Lut denizine ve Gerek dağlarına bakıyordum. Daha ötede, Kızıl denizin bütün sol kıynsı, Hicaz ve Yemen var. Başımı çevirdiğim zaman Kamame’nin, kubbesi gözüme çarpıyor. Burası Filistin’dir. Daha aşağıda Lübnan var: Suriye var; bir yanda Süveyş kanalına, öbür yandan Basra körfezine kadar çöller, şehirler.”

Nil Nehrinden Fırat’a kadar olan yerler, “Verimli (Bereketli) Hilal” diye adlandırılan bölge vaat edilmiş topraklar arasında yer almaktadır. Verimli Hilal, Dicle ve Fırat Nehirleri arasındaki Mezopotamya olarak ifade edilen yer ile Ürdün ve Suriye’den oluşmaktadır. Levant bölgesi yani Suriye ve Ürdün ile birlikte Türkiye’nin güney doğusu, İsrail, Filistin ve Mısır’da kutsal topraklar içerisinde. Bölgenin teolojik sınırları şu şekildedir: Batı yakasını Akdeniz oluşturmaktadır. Kuzey bölge Lübnan ve Anti Lübnan Dağlarının güneyinden başlayarak El-Kabir nehri boyunca Suriye’deki Humus Gölü bölgesine uzanır. Buradan güneye Lübnan’daki Beka Vadisi bölgesine ulaşır. Beka Vadisi’nden Anti-Lübnan Dağları doğrultusunda Doğu Çölü’ne, güneybatı Suriye’deki Havran Dağı bölgesine kadar uzanır. Doğu sınırında, ortasında Şeria Nehri’nin (Ürdün Nehri) döküldüğü Celile Denizi (Taberia Gölü /Kinneret Gölü/Galile) ve Lut Gölü bulunmaktadır. Güney sınırında Mısır yönünde Kadeş Barnea bulunmaktadır. Teolojik sınırları bu şekilde olan bölgenin antik çağlarda aldığı isimlerden biri de “Kenan Ülkesi”dir (Arçın Ay, 2016: 3). Firavun’un zulmünden halkını kurtaran, Hz. Musa’dan

halkıyla birlikte vaat edilmiş topraklara gitmesi istenmiştir. Musa ve halkı uzun süren mücadele ve savaşlar sonucu Kenan diyarına ulaşmıştır (Kutsal Kitap, Çıkış 33: 1; Sayılar 33: 51, 52, 53).

“Kalk, Mısır diyarından çıkardığın halkla birlikte, İbrahim’e, İshak’a ve Yakup’a, senin soyuna vereceğim diye yemin ettiğim topraklara git. İsrailoğullarıyla konuş, onlara de ki, Artık Ürdün Irmağını geçip Kenan diyarına giriyorsunuz. Diyarın tüm halklarını önünüzden kovacaksınız ve taş tasvirlerinin, dökme putlarının tümünü yok edeceksiniz; kutsal tuttukları yüksek yerleri yıkacaksınız. Ve diyarı mülk edinip orada oturacaksınız, çünkü Ben diyarı mülk edinmeniz için size veriyorum.”

Siyonist Yahudilerin ve evanjelist Hristiyanların kutsal topraklara sahip olma ve asla kaybetmeme adına uyguladıkları politikalar Ortadoğu’nun ve Filistin’in kaderini etkilemektedir. İsrail ve kutsal topraklara tehdit olarak görülen tüm devletler ve unsurlar denetim altında tutulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Filistin de etkisizleştirilmeye çalışılmakta ve bu doğrultuda zorla göç ve benzeri bir takım araçsal yöntemlerle Gazze ve Batı Şeria ele geçirilmek istenmektedir.

A. SÜLEYMAN TAPINAĞI

İçerisinde on emrin yazılı olduğu Ahit Sandığı’nın muhafazası için Süleyman tarafından inşa edilen yapıt, Süleyman tapınağı olarak bilinmektedir. Kudüs’te bulunan Süleyman Tapınağı’nın önemi binlerce yıldır devam etmektedir. Öyleki, Amerikan’ın İsrail büyükelçiliğinin Kudüs’e taşınması sırasında, ABD’li yetkililere Süleyman Tapınağı’nın antik çağlardaki görünümünü resmeden tablo hediye edilmiştir. Bu tabloda Süleyman Tapınağı şimdiki Mescid-i Aksa’nın bulunduğu yerdedir ve Mescid-i Aksa görülmemektedir. Bu şekilde, Müslümanların kutsal mekânı Mescid-i Aksa’nın bir gün yıkılacağı ve yerine Süleyman Tapınağı’nın yapılacağı mesajı verilmektedir. Tevrat’ta tapınağın yapılışı aşağıdaki şekilde betimlenmiştir (Kutsal Kitap, 1.Krallar (6): 1,14,15,16,19, (7): 51, (8): 6,9):

“İsrailoğullarının Mısır ülkesinden çıkışının dört yüz sekseninci yılında, Süleyman’ın İsrail kralı olmasının dördüncü yılında, ikinci ay olan Ziv ayında tapınak inşa edilmeye başlandı. Süleyman’ın Tapınağının inşası kısım kısım devam etti, tapınağın arka kısmında, yerden tavan merteklerine kadar sedir ağacı ile kaplı, yirmi arşınlık bir bölme ayırdı böylece evin iç odasını en kutsal yer yaptı. Kutsal Ahit Sandığı’nı koymak üzere evin arka kısmındaki iç oda hazırlandı. “Sonunda Kral Süleyman’ın Yehova’nın eviyle ilgili yapması gereken tüm işler tamamlandı; Süleyman babası Davut’un adayıp kutsadığı şeyleri oraya getirmeye başladı; gümüşü, altını ve eşyaları Yehova’nın evinin hazinesine koydu.” Sandık Tapınağın en kutsal yerine evin iç odasına taşınıp Kerubilerin kanatları altındaki

yerine konuldu. Sandıkta iki taş levhadan başka bir şey yoktu; Musa onları Horeb’de, Yehova Mısır diyarından çıkan İsrailoğullarıyla ahit yaptığında sandığa koymuştu.”

Bakara Suresi’nin 248’inci ayetinde geçen Tabut’un, Ahit Sandığı olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle Yahudiler tarafından kutsal sayılan Ahit Sandığı başka isimle telaffuz edilmiş olsa da Müslümanlar için de kutsaldır. Bakara Suresi’nin 248’inci ayeti şu şekildedir (Kuran-ı Kerim, Bakara 2: 248):

“Peygamberleri onlara şunu da söylemişti: Haberiniz olsun ki onun hükümdarlığının alameti; size o tabutun gelmesidir. Onda Rabbinizden bir sekinet ve Musa ile Harun ailesinin bıraktıkları şeylerden bir bakiye vardır. Onu melekler getirecektir. Eğer müminlerseniz elbet bunda sizin için bir alamet vardır.”

19. yüzyılda Sandığın bulunması için İngiliz hükümeti tarafından arkeologlar görevlendirilmiştir. Kudüs’ün Osmanlı hâkimiyetinde olduğu dönemde İngiliz arkeologlar çeşitli bahanelerle veya gizli yollardan Ahit Sandığı’nı bulmak için Mescid-i Aksa’nın altında kazılar yapmışlardır. Yapılan bu araştırmalar modern zamanda dahi Ahit Sandığı’nın ne derecede kutsal olduğunu ve önemli olduğunu göstermektedir. M.Ö. VII. yüzyılın sonlarında, Babilonia’nın (Babil) en büyük ve ihtişamlı krallarından II. Nabukadnezar (MÖ. 605-MÖ. 562), Yahudi Krallığı’na saldırarak onları yenmiş ve Kudüs’ü fethetmiştir. MÖ. 585’te Kudüs Tapınağı’nı (Süleyman’ın Tapınağı) yıkmıştır. Bu dönemde kaçamayan aralarında elit tabakanın da bulunduğu birçok Yahudi sürgün edilmiştir. Tapınak, Babil Kralı Nabukadnezar tarafından tamamen yok edilmiştir. Krallar kitabının açıklamasına göre; Tapınak olması gerektiği şekilde dinî inanç için kullanılmamış ve ibadet edilmemiştir bu nedenle yıkılmış ve halk sürgün edilmiştir (Goldhill, 2011: 47). Gelecek dönemlerde de Kudüs, dönemin güçlü krallıkları ve imparatorlukları tarafından ele geçirilen ve yönetilen yerlerden olmuştur. Kudüs’de ki Babil hâkimiyetine M.Ö. 538’de Pers Kralı Kiros tarafından son verilmiştir. Pers İmparatorluğu döneminde Kudüs’ten sürgün edilen Yahudiler tekrar Kudüs’e dönmüşlerdir. Makedonya Kralı Büyük İskender’in MÖ 332’de yapmış olduğu doğu seferi ile Kudüs’deki Pers egemenliği sona ermiştir (Tekin, 2017: 326). M.Ö. 63 yılında başlayan Roma İmparatorluğu dönemine kadar Kudüs Mısır Krallığı’nın ve Haşmonoy Devleti’nin yönetimi altında kalmıştır. Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı olarak ikiye bölünmesinden sonra Kudüs Doğu Roma İmparatorluğu’nun (Bizans İmparatorluğu) sınırları içerisinde kalmış (MS. 395), Sasani Devleti her ne kadar MS. 614-630 yılları arasında Kudüs’ü ele geçirse de MS. 630’da Kudüs tekrar Bizans İmparatorluğunun eline geçmiştir. Bizans hâkimiyetine ise MS. 638’de Hz.Ömer’in İslam Devleti son vermiştir (Tekin, 2017: 333). Hz. Ömer şehri ele

geçirdiği zaman Kudüs halkına hiçbir şekilde zulüm etmemiş, hangi dine mensup olurlarsa olsunlar herkesin ibadetlerini yerine getirmesine müsaade etmiş ve kutsallara saygı göstermiştir. 1098 yılında Haçlıların şehri ele geçirmesine kadar yaklaşık 450 yıl boyunca Kudüs İslam devletleri tarafından yönetilmiştir.

Babil dönemindeki sürgün ve yıkımın etkileri Yahudilerin hafızalarında hala yerini korumaktadır. Yahudiler defalarca yaşadıkları sürgün olayından korunmak için Süleyman Tapınağı'nın inşa edilmesini ve korunmasını amaçlamaktadırlar; bunun içinse Mescid-i Aksa'nın yıkılmasını gerekli görmektedirler. İsrail, Mescid-i Aksa'yı ortadan kaldırmak için en uygun zamanı gözetmekte ve bu ortamın oluşması için politika üretmektedir. Bu da beraberinde şiddeti ve terörü getirmektedir.

B. KUDÜS'ÜN HRİSTİYANLIK İÇİN ÖNEMİ VE KUDÜS'DE HAÇLI HÂKİMİYETİ

Kudüs Yahudiler ve Müslümanlar açısından kutsal olduğu kadar Hristiyanlar için de kutsal bir şehirdir. Hristiyanlığın doğuşundan itibaren günümüze kadar önemini asla yitirmemiştir. Haçlı Seferlerinin en önemli manevi motive edici unsuru Kudüs'ü ele geçirmek olmuştur. Hristiyanlar Hac vazifelerini Kudüs'ü ziyaret ederek yapmaktadırlar. Kudüs'e sahip olmak Hristiyanlık için vazgeçilmez unsurlardan biridir. Evanjelist inancıya göre hayat Kudüs'te son bulacak ve Hristiyanlar burada kurtuluşa erebileceklerdir.

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden Hz. İsa, İsrailoğullarına gönderilmiştir. Kesin doğum yılı tarihçiler arasında tartışmalara neden olsa da milattan önce dört veya beş yıllarında doğduğu kabul edilmektedir. Matta İncili'ne göre İsa, Kral Herodes'in döneminde, Yahudiye'nin Beytlehem şehrinde doğmuştur (Kutsal Kitap, Matta 2: 1). Hz. İsa'nın İsrailoğullarına peygamber olarak gönderildiği ve Hz. Meryem'e müjdelenmesi Kur'an'da açıkça yazılıdır (Kuran-ı Kerim, Al-i İmran Suresi 3: 49,45).

“Allah onu İsrailoğullarına bir peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): Ben size Rabbinizden bir mucize ile geldim. Ben size çamurdan kuş şeklinde bir yaratık yaparım ve içine üflerim; Allah'ın izniyle gözsüzü ve alacalıyı iyi eder, ölüleri diriltir ve evlerinizde ne yiyip, ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanacaksanız, elbette bunda sizin için bir delil vardır.” “Melekler bir vakit şöyle demişti: Ey Meryem, haberin olsun ki Allah seni tarafından bir kelime ile müjdeliyor; ismi, Meryem oğlu İsa Mesih! Dünya ve ahrette itibarlı, hem de Allah'a yakın olanlardandır.”

Hız. İsa tahmini otuz yaşlarında gezici vaiz vasfında tebliğ görevine başlamıştır. En bilinen tebliğ hitabetini Zeytin Dağı'nda yapmıştır (Sarıkcıoğlu, 2004: 289,290). Yahudiler, Hız. İsa'nın tebliğinin ortaya çıkaracağı neticeyi anladıkları için, O'nun bu davet ve tebliğini mal varlıkları ve diğer çıkarları için büyük bir tehlike olarak görmüşlerdir. Hız. İsa'nın insanları doğruluğa ve dürüstlüğe davet etmesi, faiz, rüşvet ve zorbalığı kötülemesi, bundan zarar görecekt olan zengin tabakayı rahatsız etmiştir. Bu tabaka Hız. İsa'yı Romalı yöneticilere şikâyet etmişlerdir. O'nun halk arasında kargaşa çıkarttığını, insanları birbirine düşürdüğünü ve fitneye neden olduğunu söyleyerek, mevcut yönetim için tehdit oluşturduğunu iddia etmişlerdir. En sonunda amaçlarına ulaşmışlar ve Hız. İsa için idam emri çıkartmışlardır (Yıldız, 2012: 149). Anlatıya göre İsa'nın on iki havarisinden biri olan Yahuda İşkariyot'un ele vermesi ile İsa yakalanmış, Yahudi Yüksek Mahkemesinde yargılanarak idam cezasına çarptırılmıştır. Kendisi gibi idam cezasına çarptırılan iki eşkiya ile birlikte çarmıha gerilerek idam edilmiştir. Yeni Ahit'teki anlatıya göre İsa'nın gömüldüğü mezarı ziyarete gelen annesi ve şakirtleri mezarın açılmış olduğunu, İsa'nın mezarda olmadığını görmüşlerdir. Bu sırada İsa kendilerine görünmüş ve Allah'ın yanına çıkacağını söylemiştir. Daha sonraki zamanlarda, İsa yakınlarına ve şakirtlerine görünerek mesajlar vermeye devam etmiştir (Sarıkcıoğlu, 2004: 296). Kur-an'ı Kerim'de Hız. İsa'nın öldürölmediğı Nisa Suresinde şu şekilde geçmektedir (Kuran-ı Kerim, Nisa 4: 156,157,158):

“Yine, inkârları ve Meryem'e karşı büyük bir iftira söylemeleri – Ve Biz, Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük demeleri yüzünden. Oysa onu ne öldürdüler, ne de asabildiler, fakat kendilerine öyle benzetildi. Doğrusu o hususta anlaşılamayanlar, bundan dolayı bir şüphe içindedirler. O hususta bir bilgileri yoktur, ancak tahmin peşinde giderler. Hâlbuki onu, kesin olarak öldüremediler.” Bilakis Allah onu, kendine doğru yükseldi. Allah çok güçlüdür, hikmet sahibidir.”

İsa'nın ardından gelen takipçileri, sonunda Roma İmparatorluğu'nun resmi dinî olacak Hristiyanlık dinini kurmuşlardır. Bu din metaforunun etkisi ile Kudüs'ün durumu her yönüyle çok daha fazla önem kazanmış ve günümüze kadar geçen süreçte hiçbir zaman bu önemini kaybetmemiştir. Kudüs'ü merkez alan din savaşları geçmişte olduğu gibi günümüzde de halen devam etmektedir. İsa'nın Kudüs boyunca çarmıhı taşıdığı sanılan rotanın ziyaret edilmesi birçok Hristiyan'ın Kudüs'e gelmelerindeki en önemli sebebi oluşturmaktadır. Yıllar sonra Hristiyanlar, Hız. İsa'nın çarmıhı, “Hacılar Yolu (The Via Dolorosa)” denilen güzergâhta taşıdığına karar vermişlerdir. Bu güzergâhta on dört efsanevi durak bulunmaktadır. Hız. İsa'nın öldüğü iddia edilen yer ve mezar yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak Kutsal Gömüt'ün bulunduğu yerdeki Kilise Hristiyanlar

için en önemli yerlerden biridir. Haçlı Seferlerinin bir nedeni de Kudüs'ü ele geçirmek ve Hristiyan inancına göre Hacı olunmak istenilmesidir. Kilise, Hristiyanlığın dünya üzerindeki görünüşlerinden biridir, bu nedenle Kudüs'te Mezar Kilisesi (İsa'nın gömüldüğü düşünülen mezar üzerine yapılan kilise), Roma'da Kurtarıcı Kilisesi ve Petrus'un öldüğü yere inşa edilen St. Petrus-Bazilikası Hristiyanlık için büyük önem taşımaktadır (Sarıkçıoğlu, 2004: 320,321).

Kudüs'ü ele geçirmek için oluşturulan ve Suriye'ye kadar gelen Haçlı Ordusu 1098 yılının Kasım ayının ortalarında Kudüs'e hareket etmiştir (Paul Read, 1999: 94). 27 Kasım günü stratejik öneme haiz Maarretünnuman¹ şehrine saldırı gerçekleştirilmiş ve tamamı Müslüman olan şehir ele geçirilerek halkı katledilmiştir. Tarihi kayıtlara göre Haçlılar bu kentte kendilerini doyurmak için insanları dahi yemişlerdir. Tarihçi Radulfus Cadomensis, "Askerlerimiz yetişkin Müslümanları yemek kazanlarında pişirdiler, çocukları şişe geçirip ızgara yaparak yediler" diye yapılanları tasvir etmiştir (Demirkent, 2004: 46,47). Antakya'dan 13 Ocak 1099 tarihinde Kudüs'e hareket eden Haçlılar, dağlardan ve Akdeniz kıyılarından ilerlemiştir. Yerel emirler bu duruma seyirci kalmışlardır. Şam, Halep ve Musul'daki büyük ordularsa bekleyip izlemeyi tercih etmişlerdir. Bir yıl önce Kudüs'ü ele geçiren Fatimi hilafetine yardım etmek çıkarlarına aykırı gelmiştir (Paul Read, 1999: 94,95). Haçlılar Kudüs'e yalnızca 16 kilometre uzaklıkta bulunan Kubeyba'ya 6 Haziran'da ulaşmışlardır. Yörede bulunan Hristiyanlar Haçlıları büyük bir memnuniyetle karşılamış onlara her türlü yardımı yapmışlardır. 07 Haziran 1099'da Haçlı orduları Kudüs surlarının altında ve şehri kuşatmış durumdadırlar (Sırma, 2014: 76,77).

Fatimilerin Kudüs Valisi İftiharüddevle Haçlıların kapısına kadar gelmesini endişeyle izlemiştir ancak şehri kaybedeceğini düşünmemiştir. Şehri bir müddet önce Türkler'den almıştır ve çok iyi korunma tahkim etmiştir. Güçlü bir ordusu, teçhizatı ve savaş makineleri vardır. Mısır'a haber göndererek yardım da istemiştir. Surların dışında bulunan yerlerdeki ağaçları kestirmiş, kuyuları kapatmıştır. Vali'ye göre hâlihazırdaki durum Haçlıların Kudüs'ü ele geçiremeyeceğini göstermektedir (Demirkent, 2004: 50).

Kudüs'te bulunan Müslümanlara Mısır'dan gelecek olan yardımın ulaşması durumunda güç duruma düşeceklerini bilen Haçlılar bir an önce Kudüs'e girmeyi planlamışlardır. Dönemin savaşlarında kullanılan ve oldukça etkili olan kule ve mancınık gibi donanımlar Haçlılarda bulunmamaktadır ve bu yüzden de oldukça güç durumdaydılar. İki yıl önce Batı Avrupa'dan yola çıkan kuvvetin ancak üçte

¹ Suriye'nin kuzeybatısında bulunan bir şehir.

biri hayatta kalmayı başarabilmiştir. Bu sırada Müslümanların terk etmiş olduğu Yafa limanına gelen Ceneviz ve İngiliz gemileri Haçlı ordusunun ihtiyacı olan erzakı, kule ve mancınık yapımında kullanılan malzemeleri getirmiştir (Paul Read, 1999: 95). Kuşatmada kullanılacak donanımların ve aletlerin tamamlanmasını müteakip 13/14 Temmuz 1099'da Haçlılar Kudüs kalesine saldırıya geçmişlerdir (Carnotensis, 2009: 103,104). Hicri 492. senenin 23 Şa'ban, Cuma günü kuşluk vaktinde (14 Temmuz 1099) Haçlılar Kudüs'ü ele geçirmişlerdir. Sözde Kutsal Hac vazifesini yapacak olan Haçlılar Kudüs'ü kan gölüne çevirmişlerdir (Sırma, 2014: 82,83). Müslümanlar Kubbetüssahra ve Mescid-i Aksa'nın bulunduğu kutsal yerlere sığınıp korunmaya çalışmışlar, ancak onları takip eden Haçlılar kutsal yerleri yağmalamışlardır (Demirkent, 2004: 55).

Haçlıların Kudüs'te yaptıkları insanlık dışı davranışlar, İslam dünyasınca yüzyıllar geçse de unutulmayacak bir olay olarak hafızalara kazınmıştır. Oysa 638'de Kudüs Müslümanlar tarafından ele geçirildiğinde, Hz. Ömer, dönemin patriğine Hristiyanların can ve mal güvenliği için teminat vermiştir. Hristiyanlar için kutsal yerler Hz. Ömer tarafından gezilmiş, bizzat patrik tarafından Kutsal Mezar Kilisesi'nde namaz kılması Hz. Ömer'e teklif edilmiştir. Hz. Ömer büyük bir gurur ve vakarla kendisinin Kutsal Mezar Kilisesi'nde ibadet etmesi durumunda buranın Müslümanlarca sürekli ibadethane haline getirileceğini bu durumun da Hristiyan dinine saygısızlık olacağını söyleyerek reddetmiştir. Halife Ömer bir anlaşma imzalamış ve Hristiyanların can ve mal güvenliğini garantiye almıştır. Böylece herkesin özgürce inancını yaşayabileceği, ibadetlerini yapabileceği, kimsenin baskı altına alınmayacağı akit altına alınmıştır (Demirkent, 2004: 50). Kudüs Haçlılar tarafından tamamen zapt edildikten sonra, şehrin yönetimi için çalışmalar yapılmış ve sonunda Godefroy de Bouillion Kudüs kralı seçilmiştir. Arnould'da Kudüs patriği olarak tayin edilmiştir. Böylece Kudüs'te Haçlı hâkimiyeti başlamıştır (Sırma, 2014: 82,83).

C. KUDÜS'ÜN MÜSLÜMANLAR İÇİN ÖNEMİ

Kudüs şehri Musevilik ve Hristiyanlık dinlerinde olduğu gibi İslamiyet için de büyük öneme sahiptir. Müslümanların ilk kıblegahları Kudüs'dür ve İslamiyete göre Hz. Muhammed burada Mi'rac'a yükselmiştir. Bununla ilgili İsrâ Suresi'nin birinci ayeti şu şekildedir (Kuran-ı Kerim, İsrâ Suresi 17:1):

“Kulunu, bir gece Mescid-i Haram'dan, kendisine ayetlerimizin bir kısmını göstermek için çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir! Gerçekten O, her şeyi işitendir, görendir.”

Kur-an'ı Kerim'in 17. Suresi olan İsrâ Suresi'nin birinci ayetinin meali bu şekildedir. Hz. Peygamber Muhammed Mustafa'nın Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürülmesi hadisesi mi'rac olarak ifade edilmektedir. Mi'rac hadisesinin tarihi kesin olarak belli değildir ancak genel inanışa göre mi'rac, peygamberliğin 12. veya 13. yılında meydana gelmiştir. Mi'rac hadisesi ile ilgili pek çok hadis bulunmaktadır. Bunlardan Buhari'nin el-Camiu's sahih'inde ("Salat", 1; "Bed'ül-halk", 6; "Tevhid", 37) geçen hadislerden anlaşıldığı üzere; Hz. Peygamber Muhammed Mustafa bir gece Kâbe'nin avlusunda uyku ile uyanıklık arasında bir durumdayken, Cebrail meleği yanına gelmiş, göğsünü zemzemle yıkamış, sonra "Burak" adı verilen bir binek üzerinde onu Kudüs'e götürmüştür. Hz. Peygamber'i burada daha önceden yeryüzüne indirilmiş bazı peygamberler karşılamışlar ve onu kendilerine imam yaparak arkasında topluca namaz kılmışlardır. Mi'rac sırasında İslam'ın temel ibadetlerinden olan beş vakit namaz emredilmiş ve nihayet Hz. Peygamber Mekke'den ayrıldığı noktaya getirilmiştir. Müslümanlar hicri 66-73 yılları arasında günümüzdeki Mescid-i Aksa'yı inşa etmişlerdir (Kur'an-ı Kerim, İsrâ Suresi 17). Mescid-i Aksa, Müslümanların ilk kiblesidir. Hadislerde Mescid-i Aksa'nın, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Haram ile birlikte ziyaret amacıyla gidilebilecek üç kutsal mescitten biri olduğu belirtilmiştir. "Yolculuk ancak şu üç mescitten birine olur: Benim şu mescidime (Mescid-i Nebevi), Mescid-i Haram'a (Mekke) ve Mescid-i Aksa'ya (Kudüs)." (Müslim, Kitabu'l-Hacc, 15/415, 511,512)." Hz. Peygamber Muhammed Mustafa'nın Beytül-makdis'te namaz kılmayı tavsiye ettiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bir hadis-i şerife göre Hz. Muhammed Mustafa'nın cariyesi Meymune:

"Ey Resulullah! Bize Mescid-i Aksa hakkındaki hükmün ne olduğunu bildir dedi. Resulullah (s.a.s.) da şöyle buyurdu: "Oraya (Mescid-i Aksa'ya) gidin ve içinde namaz kılın. Eğer oraya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde yakılmak üzere oraya zeytinyağı gönderin (Ebu Davud, Kitabu's Salât, 14). Hadis otoritesi Ebu Zer el-Gıfari'den rivayet edildiği üzere, o şöyle dedi: "Yeryüzünde inşa edilen ilk mescidin hangi mescid olduğunu peygambere sordum? Peygamber cevap verdi: Yeryüzünde inşa edilen ilk mescid, Mekke'deki Mescid-i Haramdır. Ondan sonra hangisi inşa edildi diye sordum? Peygamber Mescid'i Aksa diye cevap verdi. Sonra bu ikisi arasında kaç yıl vardır diye sordum? Peygamber 40 yıl diye cevap verdi."

Diğer bir hadis otoritesi Ebu ed-Derda'nın peygamberden naklettiği bir hadiste ise şu ifadeler mevcuttur: "Mekke'deki Mescid-i Haram'da kılınan her namaz, başka yerde kılınan yüz bin rekât namaza eşittir. Medine'deki benim mescidimde kılınan her namaz, başka yerde kılınan bin rekât namaza eşittir. Kudüs'teki Mescid-i Aksa'da kılınan her namaz, başka yerde kılınan beş yüz rekât namaza

eşittir.” Bir ibadet şehri olan Kudüs, kutsal ve temiz anlamını taşımaktadır. İslam dininin Yahudilik ve Hristiyanlık ile ilişkili olması nedeniyle, Yahudilik ve Hristiyanlık için dini önemi bulunan yani kutsal sayılan birçok şey, İslam dininde de kutsal görülmektedir. Ortak kutsalların pek çoğu Kudüs merkezlidir (el-Khatip, 2004: 110-116). Kudüs, Mayıs 637’de Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Şehrin Hristiyan halkı Hz. Ömer’in onurlu ve adil olma ününü bildiklerinden şehri yalnızca ona teslim etmek istediklerini bildirmişlerdir. Bizans şehrini yönetenler daha Yermük savaşında bölgeyi terk ettiklerinden kentin teslimi için yapılan müzakereler Hristiyan Patriği Sophronius’la yapılmıştır ve şehir Hz. Ömer’e teslim edilmiştir (Yigitoğlu, 2017: 702-711).

Halife Hz. Ömer tarafından Kudüs’ün fethedilmesinden başlamak üzere, Abbasiler ve Emeviler döneminde ve sonrasında İslam tarihi boyunca Kudüs şehri en mukaddes yerlerden biri olarak görülmüş ve savunulmuştur. Muhteşem bir eser olan Kubbetü’s-Sahra’nın, Mescid’i Aksa’nın ve daha birçok dinî yapının burada inşa edilmesi şehre verilen önemin en büyük kanıtı olarak görülmektedir. Kubbetü’s-Sahra, tapınak dağı olarak da bilinen eski şehir içerisinde yani Haram-ı Şerif’deki büyük bir alana yatay bir kaya üzerine yapılmıştır. Moriah Dağı kutsal sayılır ve burası, Yahudiler için olduğu gibi Hristiyanlar ve Müslümanlar için de kutsaldır (el-Khatip, 2004: 110-116). Bu denli kutsal olan bir yerin Müslümanların şehri olması gerektiğini düşünen Eyyubi Sultanı Selahattin Eyyubi 1187’de Hristiyan Kudüs Krallığı’nı yenilgiye uğratarak Kudüs’ü ele geçirmiştir. 13. yüzyıldaki Moğol istilas döneminde 1247-1249 yılları arasında Kudüs Moğolların hâkimiyetine girmiştir. 1249-1516 yılları arasında ise Memlûkler şehre hâkim olmuştur. Yaklaşık 250 yıl süresince Memlûk idaresinde kalan Kudüs 1516’da Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir (Tekin, 2017: 330).

II. KUDÜS’E YAHUDİ GÖÇÜ VE İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞUNA GİDEN SÜREÇ

Siyonistler en başta gelen emelleri olan Kudüs’ü ele geçirme ve Kudüs bölgesinde bir Yahudi Devleti kurma hedeflerini yüzyıllar boyu gerçekleştirmek için çalışmışlardır. Hayatlarındaki yegâne gaye bu olmuştur. Denilebilir ki Yahudiler için dünya Kudüs’ten ibarettir ve Kudüs olmadan Yahudiler kendilerini yok gibi hissetmektedir. Amaçlarını gerçekleştirmek için maddi ve manevi ne lazımsa yapmışlardır. Siyonizm; Yahudi milletinin, Vaat Edilen topraklar içerisinde bir devlet kurarak geliştirme ülküsünün ideolojisidir (Siyonizm nedir, 2013). Basit bir anlam ile Siyon’a yani Kudüs’e geri dönüş olarak bilinen tarihi ideolojinin yeni isimlendirmesidir.

Geniza belgelerinden² öğrenildiği üzere Kudüs ve civarı Müslümanlar tarafından ele geçirildiğinde burada Yahudilere ait hiçbir sinagog, dinî tapınak ya da ibadethane bulunmamaktaydı ve Yahudilerin Kudüs'e girmeleri yasaklanmıştı. Ancak daha sonra, Müslümanların bu konudaki hoşgörüsü ve Emevilerin ılımlı yaklaşımlarıyla Filistin bölgesine küçük Musevi grupların yerleştiği görülmektedir. Bu babta 8. yüzyılın sonlarına yaklaşıldığında Musevilerin çoğunlukla Kudüs olmak üzere Filistin'in değişik yerlerine göç ettikleri anlaşılmaktadır. Filistin'in Haçlılar tarafından işgali sırasında Kudüs'te bulunan Yahudilerde Müslümanlar ile birlikte katledilmiş ve zulme uğramışlardır. Hayatta kalanlarsa bölgeyi terk ederek başka yerlere göç etmişlerdir. Kudüs'ün Selahaddin Eyyubi tarafından 1187'de fethedilmesiyle bölgeden kaçan Yahudilerin geri dönmelerine izin verilmiştir. Bu sayede Fransa, Mısır, Mezopotamya, Suriye, Güney Avrupa ve İngiltere'den Museviler Kudüs'e dönmüşlerdir. Ancak bu dönüşler çoğunlukla dinî kaygılarla ve sınırlı sayıda olmuştur. Bu tarihten itibaren Osmanlı dönemine kadar olan zamanda Filistin bölgesinde kayda değer bir Musevi nüfus bulunmamaktadır (Tellioğlu, 2015: 6).

A. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE YAHUDİ GÖÇÜ

Filistin Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmeden önce Memlûklüler tarafından idare edilmekteydi. Suriye'de 1516'da yapılan Mercidabık Muharebesi'nin Osmanlılar tarafından kazanılmasıyla beraber Yavuz Sultan Selim Suriye ve Filistin'i fethetmiştir. Bu dönemde Filistin'de beş bin Yahudi'nin yaşadığı belirtilmektedir. Diğer fethedilen memleketlerin yerleşik halkları gibi Filistin'de bulunan Yahudiler de Osmanlı yönetimini memnuniyetle karşılamışlardır. Osmanlı yönetiminin hoşgörüsü ve adil yönetiminden istifade ile Yahudiler Filistin'e serbestçe girebilmiş ve yerleşebilmişlerdir. Tanınan bu yerleşme izni neticesinde özellikle İspanya'dan gelen Yahudilerin Safed bölgesinde toplandığı görülmektedir (Kocabaş, 1987: 59,60). 15. ve 16. yüzyılda Avrupa'da kendilerine uygulanan baskı ve şiddetten kaçan Yahudiler için Osmanlı Devleti güvenli yerlerden biri olmuştur. İspanya'dan sürgün edilen Musevilerden küçük bir grup Filistin'deki Galile bölgesinde bulunan Taberiye kasabasına, bazı gruplarda Kudüs'e yerleş-

² Genizah, İbranice "gizli yer" anlamına gelmektedir. Eski Kahire'de (Fustat) M.S. 882 yılında inşa edilmiş olan Ezra Sinagogu'nda gizli bölmelere saklanmış olan dokümanların 1864 yılında Solomon Schechter tarafından yapılan çalışmalarla ilim dünyasına duyurulmasıyla ortaçağ Yahudiliği hakkında bilinmeyen birçok olay açıklığa kavuşturulmuştur. (Ömer Tellioğlu, Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm, Kitabevi yayınları, İstanbul, 2015, s.6).

mişlerdir. Bu dönemde Josef Nasi isimli bir Yahudi Filistin'e planlı olarak yapılan ilk göç hareketinin mimarı olmuştur. Josef Nasi, Portekiz'deki Yahudilere uygulanan baskılar nedeniyle önce İtalya'ya oradan da yine aynı sebeple İstanbul'a gelmiş, finans ve politik zekâsı ile Kanuni Sultan Süleyman'ın beğenisini kazanmıştır. Bu zat 1563 yıllarında, Taberiye kasabasında Yahudi yerleşkesi kurmak için çalışmalar yürütmüştür. Siyonizm'in öncülerinden sayılan Josef Nasi, Musevilere yapmış olduğu harcamalar ve Filistin'e göç için vermiş olduğu uğraşlar nedeniyle Museviler nezdinde ün kazanmıştır (Tellioglu, 2015: 9,10). Josef Nasi Osmanlı İmparatorluğu'na ait bir parça toprağı satın alarak veya bir şekilde kendisine bağışlanmasını sağlayarak ele geçirip Yahudilere tahsis etmek amacındadır.

Josef Nasi daha Türkiye'ye göç etmeden önce bu planları yapmıştır. Bu nedenle ilk siyasi siyonistlerden olduğu mütalaa edilmiştir. Nasi tüm uğraşları sonucunda Kanuni Sultan Süleyman'ı ikna ederek Filistin'deki Tiberias şehrine ve çevresine imtiyazlı bir şekilde sahip olmuştur. Josef Nasi Kudüs'ten sürgün edilen milletini Tiberias'a göçe çağırmıştır. Josef Nasi'nin bu politikası ondan yüzyıllar sonra yine Osmanlı'dan toprak çalma politikası güden Theodor Herzl'e tıpa tıpa uymaktadır. Her ikisi de dünyanın çeşitli yerlerinde ve Avrupa'da zulme uğrayan Yahudileri Filistin'de toplayarak bağımsız bir Yahudi Devleti kurma amacı gütmüşlerdir (Kocabaş, 1987: 54-57). Nasi'nin çabaları neticesinde Taberiye'de ufak çaplı bir Musevi yerleşkesi oluşmuştur. Bu yerleşim küçük bir alanda da olsa Yahudiler için önemi büyüktür. Museviler nihayet uzun yıllar boyunca elde etmek istedikleri amaca sembolikte olsa ulaşmışlardır (Tellioglu, 2015: 11). Yahudilerin Filistin topraklarına göç istekleri 7. yüzyıldan beri çeşitli engellerle karşılaşmış ve başarı kazanamamıştır. Filistin bölgesindeki Yahudi nüfusu çok uzun bir süre önemsenmeyecek kadar azdır. 1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar Filistin bölgesindeki Musevilerin nüfusu düşük kalmıştır.

Filistin'de bulunan Yahudiler zaman zaman başka yerlere de göç etmekteydiler. Filistin'de bulunan Araplar ise buranın yerli halkıdır. Hiçbir yerden gelmemişlerdir. Çok eski zamanlardan beri aynı toprağın sakinidirler (Ataöv, 1970: 30-59). Filistin'e Yahudi göçünün büyük ölçekte ve organize bir şekilde yapılmasını planlayan ilk isim Oliger Paulli olmuştur. Paulli 1695 yılında Musevilerin Filistin'e göçüne dair kapsamlı bir plan hazırlamıştır. Bu teklifini başta İngiltere Kralı III. William olmak üzere, Fransa Kralı XIV. Louis'e ve diğer Avrupa krallarına sunmuştur. 1789 Fransız İhtilali ile paralel olarak yükselen milliyetçiliğin de etkisi ile Musevilerin hazırladığı söylenen bir bildiri yayımlanarak dünyadaki tüm Yahudiler, Kudüs'te bir devlet kurmaya çağırılmıştır. Ayrıca Mısır'a göz diken, Napolyon Bonopart, Musevilere Filistin'de bir Yahudi devleti kurma önerisini getiren ilk

devlet adamı olmuştur. Napolyon bu şekilde Hindistan ve uzak doğuda bulunan sömürgelere giden yolu güvence altına almak istemiştir (Tellioglu, 2015: 12,13).

Suriye ve Lübnan, Yahudiler için Filistin'den sonra ilgi duyulan diğer bölgeler olmuştur. İspanya'dan 16. yüzyılda göç eden Yahudiler Suriye'de Halep ve Şam'a yerleşmişlerdir. Bu iki şehir zamanla Yahudi tacirlerin, Avrupa ve Asya arasındaki ticaretinin bağlantı noktası haline gelmiştir (Kocabaş, 1987: 62,63).

Filistin'e yapılan geniş kapsamlı göçler 1880'li yıllarda Rusya'da meydana gelen Pogromlar³ sonucu başlamıştır. Zamanın Siyonistlerinden Nahum Solokow'a göre, Rusya'dan Yahudi göçlerinin başladığı 1882 yılı, Yahudilerin Filistin'de koloni kurmaları açısından bir dönüm noktasıdır. Pogromların başlamasıyla beraber, Siyonist Yahudiler tarafından Siyon Âşıkları Teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilatın icra organı sayılan Bilu⁴ temsilcileri İstanbul'a gelerek, Filistin'e Yahudi yerleşimi için Sultan'dan imtiyaz almaya çalışmışlardır. Bilu temsilcileri, Osmanlı Devleti'nden izin alamamışlar ve geri dönmüşlerdir. Rusya'dan 1881-1914 yılları arasında 3 milyona yakın Yahudi göç etmiştir. Bunların çoğunluğunu oluşturan iki buçuk milyonluk bir nüfus ABD'ye giderken geri kalanlar Avrupa ve Filistin'e göç etmiştir. 1881 ve 1882 yıllarında Rusya'dan Filistin'e yönelik olan bu göç karşısında Osmanlı Devleti harekete geçerek, ülke sınırları dâhilinde Yahudi göçünü yasaklamıştır. Ancak bu yasak kararına rağmen Filistin'e yönelik göç durmamıştır. Yahudiler dolaylı yollar bularak göç etmeye devam etmişlerdir (Kocabaş, 1987: 135-141).

B. FİLİSTİN TOPRAKLARININ SİYONİSTLER TARAFINDAN ELE GEÇİRİLME ÇABALARI

Yahudi Devleti kurma fikrini bir kitap haline getiren ve kendisi de bir Yahudi olan Theodor Herzl'in gazetecilik yapmaya başladığı yıllarda Avrupa'da Yahudi düşmanlığı hat safhadadır. Yahudiler hor görülmekte her yerde aşağılanmaktadırlar. Baskı ve şiddetten kaçan Yahudiler başka yerlere göç ederek kurtulmayı istemişlerdir. Yahudi göçü niteliği itibarıyla uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Yahudi zenginler de paralarıyla göçmenleri buldukları her müsait yere yerleştirmeye çalışmışlardır. Theodor Herzl'in kendisi de diğer Yahudilerin maruz kaldığı şekilde aşağılanınca bu soruna çözümler aramaya başlamıştır. Herzl, Filistin'e göç

³ Pogrom; çok zarar vermek, şiddet kullanarak yok etmek anlamına gelen Rusça bir kelimedir. Terim, tarihsel olarak, Rus İmparatorluğu'nda yerleşik Yahudi olmayan toplulukların Yahudilere karşı yaptıkları şiddet eylemlerini ifade eder.

⁴ Tevrat'ın İşaya Kitabından alınmıştır. Yakup'un Evi anlamına gelmektedir.

etme ve buraya yerleşerek bir Yahudi Devleti kurma düşüncesini hayata geçirmeye karar vermiştir. İlk zamanlarda bu düşüncesini bir hayal olarak nitelendirmiştir ancak sonra bunun gerçekleşmesi mümkün bir hayal olduğuna karar vermiştir (Göze, 1995: 6).

Filistin topraklarının sahibi Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılın sonlarında dünya devletleri nezdinde her an yıkılması beklenen “hasta adam” konumundaydı. Sultan Abdülhamid ise bu devletin başında yalnız bir adamdı. İçerden hainlerce, dışardan düşman unsurlarla çevrilmiştir. Herzl’e göre Sultan Abdülhamit trajik bir asaletle İmparatorluğu’nu muhafaza etmek istemektedir (Bayramoğlu, 2006: 54).

Herzl fikirlerini 1895 yılında çıkardığı “Der Judentaat” adlı kitabında geniş bir şekilde anlatmıştır. Kitapta anlattığı plana göre iki cemiyet kurulacaktır. “Yahudi Cemiyeti” adıyla kurulacak olan birinci örgüt Avrupa devletleri nezdinde propagandalar yaparak Siyonistlerin Filistin’de bir devlet kurma fikrini onlara empoze edecek ve desteklerini alacaktır. Planlanan ikinci örgüt ise Musevilerin Filistin’e göç masraflarını karşılayacak ticari bir yapılanmadır (Bayramoğlu, 2006: 54). Herzl 14 Haziran 1895 tarihli günlüğüne şunları yazmıştır (Göze, 1995: 53):

“Mev’ud Arz! (Vaat Edilmiş Topraklar) Orada bizim bütün haklarımız olacak, hür insanlar olarak yaşayacak, kendi vatanımızda huzur içinde öleceğiz. “Yahudi” hitabı bugünkü hakaret anlamını kaybedecek, “Alman” veya “İngiliz” yahut “Fransız” denildiği, kullanıldığı gibi kullanılacak. Bayrağımız olacak. Belki şöyle bir bayrak, beyaz zemin üstünde yedi altın yıldız... Beyaz zemin bizim yeni, temiz hayatımızı, yedi yıldız da, günde yedi saat çalışma prensibini temsil edecek. Çalışma, içtihat etme sancağının altında Mev’ud Arz’a gireceğiz.”

Osmanlı toprakları dâhilinde bulunan Filistin’i elde etmek adına, Herzl’in Sultan Abdülhamid’e yapacağı teklif hazırdı. Buna göre, Ermeni meselesinde Osmanlı Devleti Avrupa’da her yönüyle desteklenecek, yirmi milyon sterlin para yardımı yapılarak Osmanlı İmparatorluğu’nun dış borçlardan kurtulması sağlanacaktır. Sultan II. Abdülhamid bu teklife karşı şu cevabı vermiştir (Göze, 1995: 77,79,86,97):

“Benim bir karış toprak vermem söz konusu olamaz. Zira istenen toprak bana ait değildir O, milletime aittir. Bu devleti kuran ve kanıyla besleyen milletime... Herhangi birisine vermek veya bizden koparılmasına razı olmaktansa, yeniden kanımızla yıkamayla tercih ederiz. Benim, Suriye ve Filistin’den gelen iki alayım Plevne’de son neferlerine kadar şehit oldular. Türk İmparatorluk toprakları bana değil, Türk Milleti’ne aittir. Bu İmparatorluğun hiçbir parçasını hiçbir kimseye veremem. Yahudiler şimdilik milyarlarını biriktirsinler. Kim bilir, bir gün bu İm-

paratorluk paylaşılsa, onlar da istediklerini belki de bir şey ödemedem elde edebilirler. Fakat ancak kadavramız paylaşılır, canlı vücuttan parça koparılmasına müsaade edemem.”

Devam eden süreçte T.Herzl’in ve onu destekleyenlerin çalışmaları ile I. Dünya Siyonist Kongresi İsviçre’nin Basel şehrinde, 29-31 Ağustos 1897 yılında yapılmıştır. Kongreye, Yahudi nüfusun bulunduğu 17 ülkeden 240 Yahudi katılmıştır (Bayramoğlu, 2006: 55). Kongrede alınan tüm kararlar Filistin’de bir Yahudi Devleti kurmayı amaçlamaktadır.

Siyonistlerin hedefi haline gelen Osmanlı iktidarında, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yürütmüş olduğu çalışmalar ve Siyonistlerin yardımlarıyla II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Siyonistler II. Abdülhamid’den Filistin’e göç izni alamamışlardır ancak Jön Türklerle anlaşabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu nedenledir ki Jön Türklerin Abdülhamid’i tahttan indirmesine yardımcı bulunmuşlardır. Karşılığında Filistin’de yurt edinmek için ayrıcalıklar istemişlerdir. 1908’de yapılan Jön Türk ihtilalinden sonra, dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan Siyonistler İstanbul’a akın etmişlerdir. İhtilalin yapıldığı tarihten birkaç ay sonra Siyonistler Jön Türklerle Filistin’e göç ve satın alma konusunda görüşmelere başlamışlardır. Nitekim Filistin’e serbest göç için izin almayı başarmışlardır (Kocabaş, 1987: 191-193). Filistin’e göç yasağının kaldırılmasıyla da önemli miktarda Yahudi göçmen Filistin’e yerleşmiştir (Tellioglu, 2015: 230). Bir Siyonist sözüyle “Artık Filistin’in kapıları Siyonistlere açılmakta ve her yönden oradaki Yahudi iskânı iyiye gitmektedir” (Bayramoğlu, 2006: 70). Bölgeden gelen şikâyetlerin artması ve İttihat ve Terakki’nin durumun hassasiyetinin farkına varması ile birlikte eski sisteme dönüşmüş ancak artık önü alınamayan bir yerleşim sürecine girilmiştir (Tellioglu, 2015: 230).

Birinci Dünya Savaşı başladığı sıralarda Yahudilerin tüm çabalarına rağmen Filistin’deki toplam Yahudi nüfusu 85.000 civarındadır. Bu sayı tüm Filistin nüfusunun %12’sini teşkil etmektedir. Savaş sırasında Osmanlı Devleti’nin zayıf düştüğünü gören Yahudiler İngilizlerin yanında yer almaya başlamışlar ve kısa zaman içerisinde de tamamıyla İngiliz saflarına geçmişlerdir. Hatta gönüllü birlikler oluşturarak İngiliz ordu saflarında Osmanlılara karşı savaşmışlardır. Zira Alman İmparatorluğu yanında yer alma çalışmaları da sonradan terk edilecektir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı’na girmesi, Yahudiler için bir fırsat olmuştur, Siyonist idealin gerçekleştirilmesinin önündeki en büyük engelin ortadan kaldırılması için gerekli ortam oluşmuştur. İngiliz hükûmetine giren ilk Yahudi olan Ulaştırma Bakanı Sir Herbert Samuel Ocak 1915’te Başbakan

Asquith'e verdiği bir önergede Filistin'in Britanya İmparatorluğu için stratejik bir önemi olduğunu, buranın İngiliz himayesine alınmasını ve Yahudi iskânının önünün açılmasını teklif etmiştir.

İttihat ve Terakki'nin Araplarla Siyonistleri anlaştırmak istemeleri ve bunu kendi lehlerine çevirme politikaları işe yaramamıştır. Savaş boyunca Araplar ve Siyonistler hep birlikte Osmanlı'ya karşı faaliyette bulunmuşlar hatta savaşmışlardır. Yahudiler her bölgede özellikle Filistin bölgesinde İngilizlere hayati derecede muhaberat desteği sağlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşıldığı Sykes-Picot Anlaşması, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 1916 yılında imzalanmıştı. Bu anlaşmaya göre Osmanlı İmparatorluğu İtilaf devletlerince parçalara ayrılmıştı ve Filistin'in uluslararası hukuka uygun olarak Avrupa devletlerince yönetilmesi öngörülüyordu. Ancak Siyonistler uluslararası bir idare yerine İngiliz himayesinde bir yönetim arzulamışlardır (Bayramoğlu, 2006: 71,72,75). Birinci Dünya Savaşı'nın karşı tarafları olan Almanya ve İngiltere bir şekilde Siyonistleri kendi taraflarında görmek istemişlerdir. Bunun içinde rekabet etmişlerdir. İngiliz Kabinesi 2 Kasım 1917'de yaptığı toplantıda "Balfour Deklarasyonu" olarak bilinen mektubu, dönemin önde gelen Yahudilerinden Lord Rothschild'e göndermiştir. Balfour'un imzasını taşıyan mektupta şunlar yazılıdır (Kocabaş, 1987: 216):

"Sevgili Lord Rothschild, size Majesteleri Hükümeti adına kabineye verilmiş ve tasvip edilmiş olan Yahudi-Siyonist isteklerine sempati bildiren aşağıdaki açıklamaları bildirmekle çok mutluyum. Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de bir Yahudi Milli Yurdu'nun kuruluşunu dostane duygularla kabul etmekte ve Filistin'deki Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dinî haklarını veya diğer ülkelerdeki Yahudilerin haklarını ve politik durumunu zarara uğratabilecek hiçbir şeyin meydana gelmemesi şartıyla, bu amaca erişilmesini teşvik etmekte hiçbir gayretten kaçınmayacaktır. Eğer bu açıklamadan Siyonist Federasyonu'nu haberdar ederseniz size müteşekkîr kalırım. Dostunuz A. W. James Balfour, 2 Kasım 1917."

Musevi kökenli bir yazar olan Artur Koestler Balfour Deklarasyonu için, "Bu belgeyle, bir milletin (İngiliz), başka bir millete (Yahudi), üçüncünün (Arap) ülkesini vaat ettiğini" yazmıştır (Bayramoğlu, 2006: 76).

Theodor Herzl hayatta değildi ancak uğrunda büyük çaba harcadığı davasının ilk aşaması gerçekleşmişti. Filistin'de Yahudi Devleti için "geçiş dönemi stratejik hedefleri" Balfour Deklarasyonu ile hayat bulmuştur. Yahudiler, İngiliz himayesinde Filistin'e yerleşecek ve bağımsız bir Yahudi Devleti'nin temellerini atacaklardır. İngilizler ise, Avrupa topraklarında yaşayan tüm Yahudilerin maddi ve manevi desteklerini alacaklar; aynı zamanda Arapların çoğunlukta olduğu bir

bölgede İngiliz çıkarlarını gözeten dost bir toplum kazanmış olacaklardır (Kocabaş, 1987: 217). Yahudiler İngilizlere gönderdikleri mektupta diğer din ve milletten olanların haklarına zarar gelmeyeceğini taahhüt etmişlerdir. Ancak hiçbir zaman bu sözlerinde durmamışlar ve günümüze kadar olan süreçte Filistin topraklarında kan ve gözyaşı hâkim olmuştur. Masum Filistin halkı sistematik bir şekilde soykırıma tabi tutulmuştur.

C. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SONRASINDA FİLİSTİN'DE YAŞANAN GELİŞMELER

Birinci Dünya Savaşı sırasında Gazze muharebeleri neticesinde Kudüs'ün ele geçirilmesine özel bir önem atfedilmiştir. İngiliz idareciler cephedeki komutanlarına Kudüs'ün Noel'den önce alınması talimatını vermişlerdir. Kudüs'e giren İngiliz askerler kendilerini Haçlı Seferleri sırasında Kudüs'ü ele geçiren Hristiyanlarla bir tutmuşlardır. Kudüs, Haçlı Seferleri sırasında ve Birinci Dünya Savaşı sırasında ne derecede önemliyse günümüzde de aynı önemini korumaktadır. Kudüs'e sahip olmak Yahudiler ve Hristiyanlar için hayatı derecede önemlidir.

I.ve II. Kanal harekâtındaki başarısızlıkların ardından, İngilizler çölü geçerek Sina Yarımadası'nı tümüyle ele geçirmek istemişlerdir. 22 Aralık 1916'da Elaşir'i İngilizlerin eline geçmiştir. Burada bulunan Türk birlikleri Gazze-Şeria-Birüssebi hattına çekilmiş ve savunma düzeni almışlardır (İnal, 2007: 475). Ermeniler gibi birçok Arap milliyetçisi de Jön Türklerin politikalarından hoşlanmamışlardır. Pan-Arap milliyetçilik fikri gittikçe popüler hale gelmiştir. Enver ve Cemal Paşalar bölgenin önde gelen aşiret liderleriyle görüşerek durumu kontrol altında tutmaya çalışmışlar ancak Hicaz Kralı Şerif Hüseyin bin Ali ile anlaşmak mümkün olmamıştır. Zaten Şerif Hüseyin Türklere karşı bir isyan hazırlığı başlatmıştır. Şerif Hüseyin'e ait kuvvetler Mekke'yi ve Kızıldeniz'de bulunan bazı önemli limanları elde etmek amacıyla ilerlemektedir. Şerif Hüseyin İngilizlerden istediği yardımı fazlasıyla almıştır. İngilizler silah ve para yanında operasyonların koordinesi için aralarında T. E. Lawrence'nin de bulunduğu danışmanlar da göndermiştir (Erickson, 2011: 162,163).

İngilizler Sykes-Picot Antlaşması'nı uygulamak, Filistin'i işgal ederek Yahudilere verdikleri Filistin'de yurt edinme sözünü uygulamaya koymak, Suriye'yi ele geçirmek amacıyla Gazze'yi elde etmek istemişlerdir (Kemal, 2014: 131). 31 Ekim 1917'de saldırıya geçen İngilizler Gazze –Birüssebi Meydan Savaşı'nı kazanmışlardır. Türk Kuvvetleri Yafa-Kudüs hattına kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır (İnal, 2007: 475). Ancak ana hedef Kudüs'tür. 7 Aralık 1917'ye gelindiğinde İngilizler Kutsal Ken-

tin çevresindedir. 11 Aralık 1917'de Kudüs düşmüş ve İngiliz komutan Allenby şehre Babü-l Halil'den (Yafa Kapısı'ndan) yürüyerek girmiştir (Erickson, 2011: 179). İngilizler, 1917-1918'de Filistin'i işgal etmeleriyle birlikte burayı askeri yönetimle idare etmeye başlamışlardır. Askeri yönetim büyük oranda Balfour Deklarasyonu'nun amaçları doğrultusunda bir politika izlemiştir. Her ne kadar Filistin'deki yerel halk yani Araplar bu politikadan rahatsızlarsa da, Yahudi yerleşkeleri gittikçe artmış, Yahudilerin Filistin topraklarına göç etmesi ve burada daimi ikametlerini kolaylaştırmak için gerekenler yapılmıştır (Fromkin, 2016: 385). Politik anlaşmazlıklara rağmen Siyonist örgütlerin üzerinde uzlaştıkları en önemli konu Filistin topraklarına Yahudi göçünün zorunlu görüldüğüdür. İbranice yükselme anlamına gelen *aliya* kelimesi ile adlandırılan Filistin'e yapılan Yahudi göçü Siyonist yapılanmanın en önde gelen amaçlarından olmuştur (Ulutaş, 2012: 18).

Birinci Dünya Savaşı sonunda İngiltere haricindeki devletlerin, Filistin'de bir İngiliz Mandası oluşturulması konusunda tereddütleri bulunmaktadır. İngilizler bu konuda ki tam mutabakatı Araplarla yapmışlardır. Araplar kendilerine vaat edilen maddi yardımlar, Yahudilerin ve İngilizlerin siyasi desteklerini alma karşılığında, Filistin'deki İngiliz Manda İdaresine evet demişlerdir. Siyonist Komitesi başkanı C.Weizmann İtilaf Devletlerinin yapacağı Paris Sulh Konferansı'na giderek, 27 Şubat 1919'da, Siyonist Teşkilatı adına şu bildiriye vermiştir (Kocabaş, 1987: 227, 228):

“Yahudilerin Filistin'e olan tarihi bağlarının ve Yahudilerin Filistin'de öz vatanlarını kurma hakkının kabul edilmesi, Filistin'in İngiltere tarafından Milletler Cemiyeti adına manda yönetimi altına alınması, Manda antlaşmasına, Filistin'de bulunan ve Yahudi olmayan gruplar ile başka memleketlerde bulunan Yahudi halkların medeni ve dini haklarına dokunulmamak kaydıyla Yahudi Milli Yurdu'nun kurulması için siyasi, idari ve iktisadi alt yapının oluşturulması mecburiyetine ait maddeler konması, Mandaterin Yahudi muhaceret ve yerleşimi hususunda Filistin'deki ve dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olan Yahudileri temsil eden bir heyetle işbirliği içerisinde hareket etmesi, Mandaterin Filistin'de her dinin, mezhebin ve ırkın özgürlük alanını güvence altına alması.”

Sykes-Picot Antlaşmasına uygun olarak 25 Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı'nda Lübnan ve Suriye Fransız mandasına, Ürdün, Filistin ve Irak İngiliz mandasına verilmiştir (Bayramoğlu, 2006: 82).

III. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Filistin'in İngiliz mandasına bırakılması 25 Nisan 1920'de müttefikler tarafından onaylanmış ve İngiltere manda yönetimini kurmak üzere çalışmalara başlamıştır. Hem Siyonist hem de bir Yahudi olan Herbert Samuel İngiltere Yüksek

Komiseri olarak Filistin'e atanmış ve Temmuz 1920'de göreve başlamıştır. Herbert Samuel'in başlıca vazifesi İngiliz himayesi altında Filistin'i bir Yahudi yurdu haline getirmektir (Kocabaş, 1987: 228,229). Siyonist hareket İngiliz mandasının himayesi altında her türlü örgütlenmeyi gerçekleştirme fırsatı bulmuştur. Kudüs'te bulunan 1918'de yapımına başlanılan İbrani Üniversitesi tamamlanarak faaliyete geçmiştir. 1924 yılında İbranice teşkilat kuruluş manasına gelen "Histatrut" adlı meslek örgütü kurulmuştur. Sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri anlamda gelişimler ve örgütlenmeler büyük bir hızla gerçekleşmiştir. Sir Herbert Samuel dönemindeki ilk dört yılda Filistin'deki Yahudi nüfusu iki katına çıkmıştır (Bayramoğlu, 2006: 82,83). Polonya'dan 1924 ve 1932 yılları arasında gelen 60.000 kişinin Filistin'e göç etmesi şehir hayatının gelişimine büyük katkı sunmuştur. Bu göçmenler çoğunlukla, Tel Aviv, Hayfa ve Kudüs'e yerleşmişlerdir. Almanya'da Hitler'in iktidarının başlaması ile birlikte 1930'larda İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki son büyük göç dalgası yaşanmıştır. 165.000'e yakın insan Filistin'e göç etmiştir. Bu göçmenlerin büyük bir bölümü akademisyen ve profesyonellerden oluşmaktaydı. Bu kaliteli insan tipi Filistin'in her anlamda kalkınmasına katkı sunmuştur. Aynı dönemde kurulan ve faaliyete geçen Yahudi Ajansı uluslararası platformlarda Yahudi Devleti kurulması ile ilgili lobi faaliyetlerini ustalıkla yerine getirmiştir (Haim 2008: 28,29). Bu gelişmeler neticesinde Araplar İngilizler tarafından kandırıldıklarını anlamışlardır. 1921 yılından itibaren Arap-Yahudi kavgası başlamıştır (Kocabaş, 1987: 231). Filistin'e Yahudi göçünün gittikçe artması yerli Arap halk arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır. 1920, 1921, 1929, 1936 ve 1939 yıllarında Filistin'deki yerli halk ile göçmen Yahudiler arasında büyük çatışmalar yaşanmıştır. Arap halkın bu isyanları her defasında İngiliz manda yönetiminin bulduğu basit çözümlerle bertaraf edilmiştir (Dursun, 1995: 52).

Savaş sırasında Şerif Hüseyin'le İngilizler arasında yapılan ve Osmanlı'ya karşı Arap isyanını teşvik eden anlaşma ile İngilizler yerine getiremeyecekleri bir söz vererek Filistin topraklarını Araplara vereceklerini vaat etmişlerdi. Manda yönetimindeki durum ise bunun tam tersi olmuştur, Araplar topraklarından sürgün edilmiş, Filistin her geçen gün Yahudi yurdu haline gelmiştir (Kızıloğlu, 2012: 35-64). 1936 yılında yapılan gösteriler ve manda yönetimine karşı yapılan itaatsizlikler, manda yönetimi tarafından büyük bir sertlikle bastırılmıştır (Bayramoğlu, 2006: 85). Filistin'de 1936-1939 arası dönemde Araplar tarafından grev, direnme ve yürüyüş eylemleri yapılmıştır. Araplar, Filistin'e Yahudi göçünün durmasını, Yahudilere yapılan avantajlı toprak satışlarının durdurulmasını, nüfus üstünlüğüne dayalı olarak Arapların çoğunlukta olduğu yerli bir hükümet talebinde bulunmuşlardır. Ancak İngiliz hükümeti ve manda yönetimi bu başkaldırıları her

defasında savuşturmuştur. Mandanın kurulması ile birlikte Siyonistler on yıl içerisinde Filistin'in tüm ekonomik mevkilerini ele geçirmişler, Arapları tasfiye etmek amacıyla her türlü çalışmayı yapmışlardır (Ataöv, 1970: 53, 54).

Sürekli devam eden sorunlar ve ayaklanmalar, manda yönetiminin gücünü zayıflatmış, artık Filistin manda yönetimi tarafından idare edilemez hale gelmiştir. Avrupa'daki Alman tehdidinin giderek artması da İngiltere'nin daha çok başka yerlere yoğunlaşmasına neden olmuştur. 17 Mayıs 1939'da yayımlanan bir kitapla Filistin ile ilgili yeni bir politika açıklanmıştır. Mac Donald Beyaz Kitabı denilen bu belgeye göre İngiltere on yıl içinde Filistin'e bağımsızlık verecek, Yahudiler ve Araplar tarafından yönetilen bir Filistin devleti kurulacaktır (Kasalak, 2016/3: 75). Bu durum üzerine Siyonistler karşı atağa geçmişlerdir, Dünya Siyonist Teşkilatı New York'ta 9-11 Mayıs 1942'de olağanüstü toplantı yapmış ve Baltimor Programı denilen bir program kabul edilmiştir. Bu programa göre Filistin'de Yahudilerin egemen olduğu bir devlet kurulması kararlaştırılmıştır. Bu dönemde Siyonizm'in en önemli destekçilerinden biri Churchill'dir. Churchill 12 Temmuz 1944'te Savunma Bakanı ile yaptığı bir konuşmada “ ... Yeryüzünün dört bir yanına dağılmış ve başka hiçbir ırkın çekmediği kadar acı ve işkenceye katlanmış olan bu ırkın bir bayraktan mahrum edilmek istenmesinin sebebini anlayamıyorum” demiştir (Bayramoğlu, 2006: 102).

Siyonistler İngiliz desteğinin azaldığı dönemde kendilerine başka bir yerden Amerika Birleşik Devletlerinden destek bulmuşlardır. Amerikan Başkanı F.D.Roosevelt'in Ortadoğu'daki özel temsilcisi General Patrick J. Hurley 3 Mayıs 1943'de Başkan Roosevelt'e sunduğu raporda, Siyonistlerin gelecekte herhalde Ürdün'ün de içerisinde bulunduğu bağımsız bir devlet kurma amacında olduklarını, Arapları ise Irak bölgesine sürmeyi planladıklarını ve Ortadoğu'da iktisadi planda Yahudi önderliğini düşündüklerini belirtmiştir” (Ataöv, 1970: 58).

Filistin'deki gelişmeler İkinci Dünya Savaşı yıllarında kısmen de olsa sakin geçmiştir. Ancak savaş sonrasında kurulan yeni uluslararası sistemle beraber olaylar farklı bir boyut kazanmıştır (Dursun, 1995: 52). Savaştan sonra İngilizler hayli yıpranmıştır. Siyonistlerle olan çıkar ilişkileri eskisi kadar önemli değildir. Ortadoğu'da stratejik ve ekonomik çıkarları olan en büyük devlet ise Amerika'dır. Siyonistlerin aradığı yeni destek ve müttefik Amerika Birleşik Devletleri'dir. Milletler Cemiyeti Amerika'nın güdümündedir ve Siyonistlerin çıkarları doğrultusunda kullanılabilecek bir yapıdadır (Ataöv, 1970: 58)

İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu ortam, Siyonistlerin devlet kurma idallerine uygun şartları hazırlamıştır (Kocabaş, 1987: 232). Yahudi Ajansı yürütme

konseyi başkanı Ben Gurion savaş sonrasında asıl mücadelenin Araplarla olacağını tahmin ettiğinden New York'ta yaptığı çalışmalarla 17 Yahudi zengini bir araya getirerek bir savunma fonu kurulmasını sağlamıştır. Asıl amacı silah ticareti yapmak olan bir şirket tarımsal ve tıbbi teçhizat alanında faaliyet görüntüsüyle kurulmuştur. Bu şirket savaştan sonra kapanmak durumunda kalan şirketlerden askeri araç, uçak, silah ve teçhizatı alarak Filistin'de bulunan Yahudilere göndermiştir (Bayramoğlu, 2006: 102,103).

İngiltere mandater devlet olarak, 2 Nisan 1947'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine başvurarak, Filistin meselesini Birleşmiş Milletlere havale etmiştir (Ataöv, 1970: 58). Birleşmiş Milletler Filistin sorunu ile ilgili olarak *United Nations Special Committee on Palestine*: UNSCOP isminde bir komisyon teşkil etmiştir. Bu komisyon yaptığı çalışmalar sonucunda hazırladığı raporda: Filistin'in Yahudiler ve Araplar arasında paylaşılmasını ve böylece bölgede iki ayrı bağımsız devlet kurulmasını öngören bir plan belirtmiştir. Bu plan Birleşmiş Milletler Kurulu tarafından 29 Kasım 1947'de oylanmış ve Amerika'nın büyük gayretleri sonucunda kabul edilmiştir. Bu kararla Yahudi Devleti'ne 14.100 km², Arap Devleti'ne de 11.500 km² toprak ayrılmıştır. Kudüs şehri ise Birleşmiş Milletlerin vesayetine bırakılmıştır (Dursun, 1995: 53). Bu zamana kadar Yahudilerin satın almış olduğu veya ikamet ettikleri bütün topraklar Yahudi Devleti içinde kalmıştır. Aynı zamanda bu topraklar üzerinde Arap yerleşimleri de vardır. O kadar ki, bu Yahudi Devleti'nin kapsadığı topraklar üzerinde yaşayan toplam nüfusun 498.000'i Yahudi, yalnızca bin eksiği yani, 497.000'i Arap nüfustan oluşmaktaydı. Diğer bölgelerdeki nüfusun 725.000'i Arap, 10.000'i Yahudi'ydi. Toplam nüfusun ancak yarısı ve %10'luk bir toprağa sahip olmalarına rağmen, kurulan bu devlette Yahudiler egemen zümre olmuştur (Ataöv, 1970: 59,60).

Birleşmiş Milletler kararından sonra İngiltere 14 Mayıs 1948'de manda yönetiminin sonlanacağını ilan etmiştir. Aynı tarihte yani 14 Mayıs 1948'de Filistin'de bulunan Siyonist liderlerden 37 tanesi bir bildiri hazırlayarak Tel Aviv'de Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir (Bayramoğlu, 2006: 110,111). ABD ve SSCB İsrail Devleti'nin ilk tanıyan ülkeler olmuşlardır (Dursun, 1995: 53).

A. ARMAGEDON

Birinci Dünya Savaşı sırasında, İngilizlerin Lord Allenby komutasındaki kuvvetlerle Osmanlı kuvvetleri arasında yaşanan, Şam ve Beyrut'un ele geçirilmesiyle sonuçlanan Filistin bölgesindeki Megiddo ve Esdraelon Ovası muharebeleri Armagedon savaşı olarak nitelendirilmiştir (Erickson, 2011: 183-209). "Allenby of

Armageddon” adıyla Raymond Savage tarafından 1925 yılında yazılan bir kitap bulunmaktadır ve satış popülaritesi halen devam etmektedir Kudüs’ün İngilizlerin eline geçtiği savaş sonrasında İngiliz subayları kendilerini Haçlılara benzetmişlerdir. İngilizler, Birinci Dünya Savaşı sırasında stratejik açıdan çok daha önemli, başka Osmanlı topraklarını da işgal etmişlerdir ancak yalnızca Filistin bölgesindeki savaşlar için Armagedon savaşı tanımlamasını yapmışlar ve yalnızca Kudüs’e girerken Haçlı ordusuna benzediklerini söylemişlerdir (Cihan, 2025: 300). Armagedon Yunanca Har ve Magedon kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır ve “Megiddo Tepesi” anlamına gelmektedir. Megiddo, Filistin topraklarında Jezreel vadisinde bulunan bir kasabadır. Akdeniz kıyısında Hayfa ile Galilee Denizi’ndeki Tiberias arasında bulunmaktadır (Kurtoglu, 2015: 192). Tevrat’ta Dünyanın Krallarının toplanacağı yer olarak belirtilmiştir (Kutsal Kitap, Vahiy 16: 16). Armagedon, insanların yönettiği krallıklarla Tanrı arasında gerçekleşecek son savaşa atfedilmektedir. Evanjelik-Yahudi inanışına göre Armagedon Savaşı bu insan yönetimlerini sona erdirecek olan (Kutsal Kitap, Daniel 2: 44) iyilerle kötüler arasındaki Kıyamet savaşı olacaktır. Evanjelistler, Armagedon savaşını Deccal diye tanımladıkları Müslümanlara karşı Yahudilerin savaşı olarak nitelendirmektedirler. Bu savaşta dünyanın bütün kralları ve yöneticileri toplanacak ve hepsi öldürülecektir. İsa Mesih, kendisine ve İsrail’e karşı toplanan ordulara karşı bilinen silahların yanında bilinmeyen en güçlü silahları da kullanarak “Deccal” taraftarlarını yok edecek, savaş sonunda Şeytan yakalanıp bin yıl süre ile zindana atılacak, İsa Mesih ve taraftarları bin yıl sefa süreceklerdir (Kurtoglu, 2015: 193-195).

Ortadoğu’da yaşanan olayların arka planına bakıldığında teolojik alt yapısının Armagedon’a dayandığı söylenebilir. Siyonist Yahudilerin ya da Evanjelik Hristiyanların zihinlerinin bir ucunda Armagedon düşüncesi yatmaktadır. Ortadoğu’nun stratejik coğrafyası ve petrolü nasıl tüm Batı dünyasını buraya çekiyorsa teolojik alt yapısı da aynı oranda Ortadoğu’yu cazip ve vazgeçilmez kılmaktadır. Bu nedenle binlerce yıl öncesinden başlayan Kudüs için savaş Haçlı seferleri ile korlanmış, Birinci Dünya Savaşı ile devam etmiştir. Batılılar tarafından Filistin’de yapılan muharebelere bu nedenle “Armagedon” ismi verilmiştir.

B. EVANJELİZM

Evanjelizm kısa tanımı ile Hristiyan İncili’nin vaat edilmesi veya bununla ilgili proselitizm gibi başka formların geliştirilmesidir. Evanjelist kelimesi, Grekçe “eu-angelos” kelimesinden gelmektedir ve “iyi haber getiren” anlamını taşımaktadır. Evanjelik Hareket 18. yüzyılın başlarında İngiltere’de yaşanan dinî uyanışın etkisiyle doğmuştur, tarihi, kültürel ve teolojik kaynağı Protestan Hristiyanlık’tır

(Güngör, 2005: 26-27). Evanjelizm'e göre; ruhsal yenilenme, ruhsal yeniden doğuş İsa Mesih'in dönüşü öncesinde olacaktır. Birçok insan yeniden doğacak ve bir araya geleceklerdir. Kudüs'teki Süleyman Tapınağı yeniden inşa edilecek -bunun için Evanjelistler tarafından halihazırda Müslümanlara ait olan iki kutsal mabedin yıkılması gerekli görülmektedir-, daha sonra yedi yıllık bir kaos dönemi olacaktır. Hz. İsa, yanında bulunan kutsal ordusu ile Armagedon'a inecek ve tüm kâfirleri yenip dünyaya bin yıllık huzur getirecektir. Bu görüşe inananlara "Evanjelist" denilmektedir. Evanjelist inanışa göre Tanrı ve dünyanın kralları arasında yani iyilerle kötüler arasındaki kıyamet savaşı Armagedon'da yapılacaktır. Tanrı'nın Mesih aracılığı ile dünyanın kontrolünü ele alması, iyiye temsil eden İsrail ve kötüyü temsil eden İsrail düşmanları arasında yapılacak olan büyük savaş Eski Ahid'deki kehanetlere dayandırılmaktadır (Kurtoglu, 2015: 192-195).

Hristiyanlar, Hz. İsa'yı Kudüs'te Yahudilerin çarmıha gerdiğini ve bu yolla onu öldürdüklerine inanmaktaydılar. Haçlı seferleri sırasında binlerce Yahudi Hristiyan haçlılar tarafından kılıçtan geçirilmiştir. 19. yüzyılın sonuna kadar Yahudiler Avrupa'da ikinci sınıf insan muamelesi görmekte ve dışlanmaktaydılar. Birçok devlet Yahudileri kendi topraklarından uzaklaştırmak için onlara yurt arayışına bile girmişlerdi. Ancak zamanla çoğu inanış değişime uğramış ve Evanjelist Hristiyanlar dinî bir inanış olarak kurtuluşlarını Yahudiler ile bir bütün olarak ele almaya başlamışlardır. Onlara göre Hz. İsa'nın dünyaya tekrar gelişi İsrail topraklarında olacak ve Hz. İsa İsrail toplumu ile birlikte onların düşmanlarına karşı savaşacaktır. Bu yolla dünya kurtulacak, Yahudiler ve Hristiyanlar kurtuluşa erecektir. Evanjelik doktrinin doğal bir sonucu olarak İsrail tüm evanjelist Hristiyanlar tarafından korunmakta ve kollanmaktadır. Onlar için İsrail'in düşmanları kendi düşmanlarıdır. 1948'de İsrail devletinin kurulmasına giden süreçte yaşananlar ayrıca İsrail devletinin kurulmasından günümüze kadar Ortadoğu bölgesinde yaşanan gelişmeler bu olgudan bağımsız olarak düşünülmemelidir. Ortadoğu'da Hristiyanlığın ve Yahudiliğin bekası için İsrail haricindeki devletlerin asla huzura kavuşmaması gerektiğine inanılmaktadır. Aksi halde Ortadoğu'daki devletler İsrail için tehdit durumuna gelebilirler. İsrail, ABD'nin evanjelik düşüncesinin Ortadoğu'daki bir yansımasıdır. ABD ise İsrail'in ebedi koruyucusu konumundadır.

Bu bağlamda ABD dış politikasında dinin etkisi göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. ABD dış politikasındaki dini tartışmalarda, Yahudi lobilerine ait söylem ve düşünceler önemli bir yer teşkil etmektedir. Tarihsel bağlamda ABD'de din siyaseti etkilemekte, özellikle Yahudilerin etkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2022: 599). Bunun temeli ABD'deki İsrail lobisinin emsalsiz nitelikte güçlü olmasına dayanmaktadır. Amerikalı Yahudi liderler ken-

di eylemlerinin İsrail'in hedefleriyle uyumlu olması konusunda sıklıkla istişare eder ve bu bağlamda İsrail lobisi ABD'nin üstünde bir güç olarak tarih sahnesine çıkar (Mearsheimer ve Walt, 2006: 7).

ABD'deki veya diğer ülkelerdeki Evanjelist Hristiyanlar ve İsrail'deki hükümet yetkilileri yürüttükleri her politikada dinî özel bir yere konumlandırırlar. Bunun en öne çıkan örneklerinden biri Yahudi Devlet Yasası'dır. İsrail Devleti tarafından çıkartılan Yahudi Devlet Yasası ile Yahudiler resmi olarak kutsal ırk olarak tanımlanmakta diğer ırklardan insanlar ise ikinci sınıf insan statüsüne konulmaktadır. Uluslararası anlaşmalara karşı olarak Kudüs İsrail Devleti'nin başkenti olarak ilan edilmiştir. ABD uluslararası anlaşmaları yok sayarak Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımış ve Büyükelçiliği'ni Kudüs'e taşımıştır. Bazı Avrupa ülkeleri ve Avustralya'da Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdıklarını açıklamışlardır. Bu devletler İsrail tarafından katliama ve zulme uğrayan Müslüman Filistinlileri görmezlikten gelmektedirler.

SONUÇ

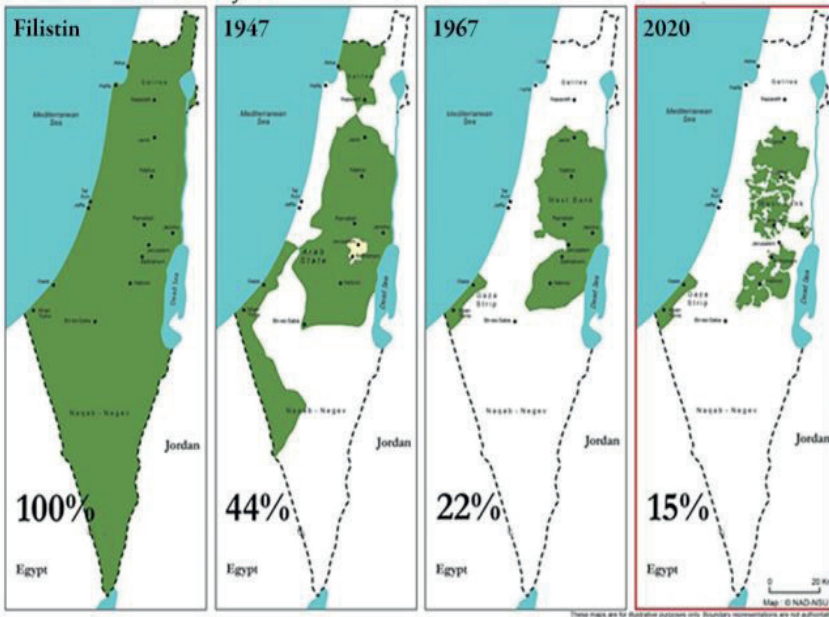
Ortadoğu'yu diğer bölgelerden farklı kılan en önemli özelliklerden birisi de içerisinde barındırdığı jeokültürel özelliklerdir. İnsanlığı etkileyen inanç tarihi açısından en köklü dini düşünce açılımları bu bölgede gerçekleşmiştir. Bunun en çarpıcı örneği Ortadoğu'daki sorunların düğümlendiği Kudüs meselesinde görülmektedir (Kılıç, 2008: 66). Filistin toprakları ve en nihayetinde Kudüs üç semavi din içinde kutsal sayılmaktadır. Hem Arapların (Müslümanların) hem de Yahudilerin atası kabul edilen Hz. İbrahim'in Ortadoğu'da doğduğuna ve yaşadığına inanılmaktadır. Bu inanca göre; Irak'ta (Ur) doğan Hz. İbrahim önce Urfa'ya göç etmiş daha sonra Kudüs civarındaki Kenanilerin ülkesine gelmiştir. Hz. Musa, Hz. Yakub ve Hz. Yusuf da tıpkı İbrahim gibi aynı bölgede yaşamıştır. Hz. İsa, Kudüs'te doğmuş ve burada dünyayı terk etmiştir. Hz. Muhammed Mekke'de doğmuş ve İslamiyet'i bu topraklardan dünyaya yaymıştır. Ortadoğu; İbrahimi dinlerin yani Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın "anavatanı" olarak görülebilir.

Bu önemli bölgede yer alan ve Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar için kutsal sayılan bir başka yer ise Kudüs'dür. Bu durum, Kudüs ve Ortadoğu için savaşları ve çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Kudüs'ün tarihi aynı zamanda bir kültür çatışması tarihidir. Yahudiler "Vaat edilen topraklar"a uzun mücadeleler sonunda yerleşmişler, Kudüs'ü yurt edinmişler, burada kutsal emanetlerini muhafaza etmek amacıyla Süleyman Tapınağı'nı inşa etmişlerdir. İşgaller ve sürgünler nedeniyle Kudüs'ü terk etmek zorunda kalan Yahudiler yüzyıllarca Kudüs'ün hayali ile yaşamışlardır. Nihayetinde Siyonist Yahudiler, Birinci Dün-

ya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti hâkimiyetinden çıkan Filistin toprakları üzerinde devlet kurma emellerine yaklaştırmışlardır. Önce satın alma yolu ile Filistin topraklarını ele geçiren Yahudiler, daha sonra savaş ve çatışma ile toprak edinme yoluna gitmişlerdir. İngiltere ve ABD'nin destekleri ile 1948 yılında İsrail Devleti'ni kurmuş ve buraya yerleşmişlerdir. Siyonist Yahudiler; devlet kuruncaya kadar verdikleri her taahhütte Filistin'de bulunan diğer din ve milletten olan halka adil davranılacağını, kimsenin dini görüşüne ve yaşam tarzına müdahale edilmeyeceğini ve tüm hakların korunacağını belirtse de Filistin halkına tam tersi davranışlarda bulunarak onları yurtlarından sürmüşlerdir.

İsrail Devleti'nin kuruluşuna bir tepki olarak 1948'de başlayan Arap-İsrail Savaşı İsrail'in kazanımları ile son bulmuştur. İsrail, 1947'de Birleşmiş Milletlerin 181 Numaralı Kararnamesi'ndeki taksim planı ile elde ettiği %56'lık Filistin toprağını savaş sonrasında genişletmiş ve %78'e çıkarmıştır. Savaş sırasında Filistin nüfusunun yarısından fazlası yaklaşık 1.380.0000 kişi İsrail ordusu tarafından anavatanlarından sürülmüştür (Kişi, 2023: 267). Bu sürgünden itibaren Filistin halkının acıları ve yurtlarından edilme süreci günümüze kadar devam etmiştir. Aşağıdaki görsel Filistin topraklarının 1947-2020 yılları arasında İsrail tarafından nasıl işgal edildiğini göstermektedir.

Görsel 1. 1947-2020 Yılları Arasında Filistin Toprakları

Kaynak: fikirturu.com, 2020, 4 Şubat

İsrail ordusunun 7 Ekim 2023'ten sonra Gazze Şeridi'ne yapmış olduğu saldırılarda 50 binden fazla kişinin öldüğü, 11 bin 200 kişinin enkaz altında kaldığı ve kaybolduğu belirtilmektedir. Yaralıların sayısı ise yüzbinlerle ifade edilmektedir. Ölenlerin 17 bin 954'ünü çocuklar, 12 bin 365'ini kadınlar oluşturmaktadır (İsrail, Gazze'de, 2023). Yüzbinlerce kişi ise hayatlarını kurtarmak amacıyla Mısır sınırına yakın bölgelere göç etmişlerdir. Gazze'nin nüfusunun yaklaşık 2 milyon olduğu düşünüldüğünde kayıpların oranının ne derecede vahim bir tablo oluşturduğu görülmektedir. Kendilerini üstün bir ırk olarak gören Siyonist Yahudiler, yersiz ve yurtsuz kalma travması ile Filistin halkının topraklarına yerleşmek için çatışmaya devam etmektedir. Kudüs, Gazze Şeridi ve Batı Şeria dâhil Filistinlilerin yaşadığı tüm yerlerin ele geçirilmesi için yerli halkla savaşılmakta, Filistin halkının Mısır ve Ürdün topraklarına sürgün edilmesi için planlar yapılmaktadır. Bu bağlamda İsrail saldırganlığının ürettiği çatışma ve kaos ortamı tüm Ortadoğu bölgesini etkileyerek bölgeyi topyekun istikrarsızlığa sürüklemektedir.

KAYNAKÇA

- Arçın Ay, Ş. (2016). *İsrail ve Yahuda Krallıkları Tarihi*. İstanbul: Ayışığı kitapları.
- Ataöv, T. (1970). Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 3, 29-66.
- Atay, F.R. (2004). *Zeytindağı, Anı*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Bayramoğlu, E. (2006). *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Carnotensis, F. (2009). *Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, (Çeviri: İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Yayıncılık.
- Cihan, M. (2025). *Ortadoğu, Terör ve Türkiye*. Ankara: Net Kitaplık.
- Demirkent, I. (2004). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya kitapları.
- Dursun, D. (1995). *Ortadoğu Neresi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- el-Khatip, A. (2004). Kur'an da Kudüs, (Çev. Ramazan Işık). *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9:1, 109-143.
- Erickson, E. J. (2011). *Dünya Savaş Tarihi, I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı (1914-1918)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Fikirturu.com. "Haritalarla Trump'ın Filistin'i yok etme planı". 10 Haziran 2025 tarihinde <https://fikirturu.com/jeo-politika/haritalarla-trumpin-filistini-yok-etme-plani/> adresinden alındı.
- Fikirturu.com. "1947-2020 Yılları Arasında Filistin Toprakları". 17 Şubat 2025 tarihinde <https://fikirturu.com/jeo-politika/haritalarla-trumpin-filistini-yok-etme-plani/> adresinden alındı.
- Fromkin, D. (2016). *Barişa Son veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Güngör, A. İ. (2005). *Hristiyanlıkta Evanjelik Hareket*. Ankara: Aziz Andaç Yayınları.
- Haim, R. B. (2008). *İsrail Hakkında Gerçekler*. (esas yayın 2003). İsrail Enformasyon Merkezi, İsrail'in 60'ıncı Yıl Dönümü Basımı. İsrail, Kudüs: Keter Press.
- İnal, H. İ. (2007). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap.
- İsrail Gazze'de, (2025). İsrail Gazze'de 7 Ekim'den beri yaklaşık 18 bin çocuğu öldürdü. Anadolu Ajansı: 26 Mart 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gazze-de-7-ekimden-beri-yaklasik-18-bin-cocugu-oldurdu/3518042> adresinden alındı.
- Kasalak, K. (2016). "İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 2016/3 65-78.
- Kemal, C. (2014). Birinci Dünya Savaşı'nda Gazze'yi Nasıl Kaybettik". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55, 125-176.

- Kılıç, D. (2008). "Ortadoğu'nun Dini Jeopolitiği ve Günümüze Yansımaları Üzerine Bir Deneme". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 65-86.
- Kızıloğlu, S. (2012). "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 35-64.
- Kiş, E. (2023). 1948'den Bugüne, Tarihi ve Siyasi Yönleri ile "İsrail-Filistin Sorunu". *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 262-274.
- Kocabaş, S. (1987). "Vaat Edilmiş Toprak" Filistin İçin Mücadele, *Türkiye ve Siyonizm*. İstanbul: Vatan Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim ve Meali*. (2011). "Elmalılı M.Hamdi Yazır", İstanbul: Merve Yayınları.
- Kurtoğlu, R. (2015). *Hollywood ve Kabala'nın 13. Havarisi Evanjelizm, Dünya İmparatorluğu ve Türkiye*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Mearsheimer, J. J./ Walt, S. M. (2006). *İsrail Lobisi; ve Amerikan Dış Politikası*. Çev.: Ramazan Arıkan.
- Read, P. P. (1999). *Tapınak Şövalyeleri*, (Çeviren: Sultan Gül Erdem). Ankara: Dost Kitapevi.
- Sarıkcıoğlu, E. (2004). *Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Savaş, T. (2017). *İsrail, Ortadoğu ve Kürtler*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Sırma, İ. S. (2014). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Beyan yayınları.
- Siyonizm nedir? Salom, Mart 7, 2013, (Erişim) <http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-86142-siyonizm-nedir.html>, 24 Kasım 2018.
- Tekin, T. (2017). MÖ. 5000-MS. 1967 Arası Dönemde Kudüs'ün El Değiştirmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 60, 324-336, 25 Şubat 2025 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/383665> adresinden alındı.
- Tellioglu, Ö. (2015). *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ulutaş, U. vd.(2012). Rapor, İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu, Aralık 2012: SETA.
- Yıldız, M. (2012). *Erken Dönem Hristiyanlık*. İstanbul: Seda Özalit Yayınları.
- Yılmaz, M. E., & Bekfelavi, K. (2022). ABD'nin Dış Politikasında Dini Diskur ve Lobilerin Rolü. *TESAM Akademi Dergisi*, 9(2), 595-619, 22 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.757988> adresinden alındı.
- Yiğitoğlu, M. (2017). "7. Yüzyılda Harem-i Şerif'te Sinagog: Tarihi Bir Gerçeklik mi Hayal mi?". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1, 702-711.

İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN EDEBÎ AYNASI: GAZZE ÖRNEĞİ

The Literary Mirror of Human Rights Violations: The Case of Gaza

Dr. Ayşe KAŞ*

Öz: Bu çalışma, İsrail'in Gazze'de uyguladığı etnik temizlik, dini kısıtlamalar ve çok boyutlu gelişim engellemeleri gibi politikaların yol açtığı sistematik insan hakları ihlallerinin edebiyat ve sanattaki temsillerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Söz konusu politikalar, Filistin'in köklü kültürel değerlerini aşındırarak bölgesel bir krizi insanlık tarihinin en önemli trajedilerinden birine dönüştürmüştür. Nitel araştırma yöntemleri ile yürütülen çalışma, iki temel eksene dayanmaktadır: Gazze'nin İslam dünyasındaki konumuna tarihsel bir perspektifle yaklaşan ilk bölüm, ardından gelen ve edebî eserlerdeki direniş söylemini sistematik baskılar bağlamında çözümleyen ikinci bölüm. Çalışma, insan hakları ihlallerinin yalnızca siyasi değil aynı zamanda kültürel ve insani boyutlarını ortaya koyarken, sanatın derinlikli anlam dünyasından kopmadan politik bir farkındalık yaratmayı da başarmaktadır. Ayrıca, Filistin'de yaşananların Ortadoğu'yu olduğu kadar Batı'yı da etkilediği vurgulanmakta ve bu nedenle uluslararası düzeyde kınama, iş birliği, seminerler ve sanatsal etkinlikler yoluyla bu meselelerin kamu vicdanında canlı tutulması gerektiği belirtilmektedir. Bulgu olarak, Filistin'de yaşananların Ortadoğu'yu etkilediği oranda küresel düzeni de etkilediği vurgulanmakta, uluslararası işbirliği, akademik çalışmalar ve sanatsal üretimlerle bu meselenin insanlık vicdanında canlı tutulması gerektiği savunulmaktadır. Akademik ve estetik değeriyle bu çalışmanın, evrensel barış kültürüne katkı sunması ve gelecek araştırmalara kuramsal zemin oluşturması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, İnsan Hakları İhlalleri, Edebiyat, Sanat, Filistin, Kültürel Direniş

Abstract: This study aims to analyze the representations in literature and art of systematic human rights violations caused by Israel's policies in Gaza, such as ethnic cleansing, religious restrictions, and multi-dimensional development obstructions. These policies have eroded Palestine's deep-rooted cultural values, transforming a regional crisis into one of the most important tragedies in human history. The study, which is conducted with qualitative research methods, is based on two main axes: the first section, which approaches Gaza's position in the Islamic world with a historical perspective, followed by the second section, which analyzes the discourse of resistance in literary works within the context of systematic oppression. The study, while revealing the political, cultural, and humanitarian dimensions of human rights violations, also succeeds in creating political awareness without breaking away from the deep world of meaning in art. Furthermore, it is emphasized that the events in Palestine affect the Middle East as much as they do the West, and for this reason, it is stated that these issues should be kept alive in the public conscience through international condemnation, cooperation, seminars, and artistic events. As a finding, it is emphasized that the events in Palestine affect the global order as much as they do the Middle East, and it is argued that this issue should be kept alive in the human conscience with international cooperation, academic studies, and artistic productions. With its academic and aesthetic value, this study is expected to contribute to the universal culture of peace and provide a theoretical basis for future research.

Keywords: Gaza, Human Rights Violations, Literature, Art, Palestine, Cultural Resistance

* Öğretim Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, ayse.kas@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5083-1097

Makale Geliş Tarihi: 26.2.2025, Makale Kabul Tarihi: 19.06.2025

DOI: 10.59162/tihek.1647661

GİRİŞ

Bu çalışma, siyasal baskılar ve insan hakları ihlalleri karşısında sanatın ve edebiyatın üstlendiği tanıklık ve direniş işlevlerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Yıllardır süregelen sistematik hak ihlallerine maruz kalan Gazze Şeridi, siyasal ve güvenlik sınırlarının ötesine geçerek kültürel, sanatsal ve toplumsal düzeyde derin ve kalıcı etkiler yaratmaktadır. Bu çerçevede sanat, pasif bir anlatım aracı olmaktan ziyade; yaşanan zulmü görünür kılan, kolektif insan hafızasını canlı tutan ve umudu yeşerten aktif bir direnç biçimi olarak ele alınmaktadır.

Gazze, tarih boyunca Doğu Akdeniz'in kadim kültürel ve ticari merkezlerinden biri olarak stratejik ve sembolik bir konuma sahip olmuştur. Üç semâvî din açısından taşıdığı önemle hem tarihi hem de manevi zengin bir mirasın taşıyıcısıdır (Arif, 2011: 7). Hz. Peygamber'in dedesi Haşim b. Abdümenâf'ın burada medfun olması nedeniyle "Gazzetü Haşim" olarak da bilinen şehir, antik ticaret yollarının kilit bir kavşağıdır (Arif, 2011: 9; Kureyş Suresi 1-4). İmam Şafii gibi önde gelen İslam âlimlerinin doğum yeri olması (Ebû Zühre, 1947: 14) Gazze'yi ilmî ve dinî bir merkez haline getirmiştir (Sarkoz, 2018: 42-43). Bu bağlamda, şehir antik dönemlerden beri canlı bir ticarî hayata ev sahipliği yapmıştır (Bilge, 1996: 534-536)

Bu tarihi zenginliğe, 1649 yılında şehri ziyaret eden Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinde yaptığı tanımlama da ışık tutmaktadır. Çelebi, Gazze'yi "Bu sancak gâyetül-gâye mâmur ve âbâdandır" sözleriyle betimleyerek, şehirde on bir cami, iki hamam, 600 dükkân ve 1300 adet taştan yapılmış ev bulunduğunu kaydetmiştir (Evliya Çelebi, 1896, Cilt III: 128). Bu tür tarihi kayıtlar, Gazze'nin sadece coğrafi konumuyla değil, aynı zamanda "ilim ve irfan yurdu" olarak da tanınmasına katkıda bulunmuştur.

Osmanlı döneminde, özellikle 16. yüzyılda Rıdvan Hanedanlığı yönetimi altında Gazze, bir "altın çağ" yaşamıştır. Şehir, erken Müslüman dönemlerinden itibaren camiler ve dini eğitim kurumlarıyla gelişmiş, İslami yaşam derinleşmiştir. Osmanlı tahrir defterleri, 16. yüzyılda Filistin'deki Müslüman vakıflarının ve mülklerinin şehir gelişimindeki vazgeçilmez rolünü ortaya koymaktadır (Arif, 2011: 177). Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı'nın bölgeden çekilmesiyle başlayan İngiliz Mandası dönemi, Filistin topraklarında köklü bir sosyo-politik dönüşümün ve derin kırılmaların önünü açmıştır (Kemal, 2014: 128-131). Bu süreç, Gazze'yi sadece tarihsel değil aynı zamanda siyasî bir dönüm noktasına dönüştürmüştür.

Günümüzde Mısır sınırında yer alan ve Doğu Akdeniz'e açılan stratejik önemi koruyan Gazze, süregelen abluka, yoğun bombardımanlar ve insan hakları ihlalleri nedeniyle tarihi ve kültürel dokusunda ciddi tahribata uğramıştır (Uzuntaş vd., 2024: 4-5). İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın 9 Ekim 2023'teki "Gazze'ye tam bir kuşatma uyguluyoruz. Elektrik yok, yiyecek yok, su yok, yakıt yok. Her şey kapalı. İnsan hayvanlarla savaşıyoruz ve buna göre hareket edeceğiz" şeklindeki beyanı ile İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un "Gazze'de masum sivil yoktur" açıklaması, bölgede korkunç bir insani krize yol açan soykırım niyetini açıkça ortaya koymaktadır. 2007'den bu yana İsrail kuşatması altında bir "toplama kampı" niteliğinde olan Gazze, 9 Ekim itibarıyla resmen bir "imha kampı" haline gelmiştir (Uzuntaş vd., 2024: 85). Özellikle Seyyid Hâşim Camii gibi sembolik değere sahip ibadethaneler, arkeolojik alanlar ve tarihi yapılar bu saldırılarda ciddi zararlar görmüş, yalnızca fiziksel değil; aynı zamanda kültürel ve dinî bir yok oluşun da göstergesi olmuştur (Al Jazeera Arabic, 2014).

Gazze'nin direniş ruhunu yansıtan sanatsal ve edebi üretimler, bölgesel sınırları aşan bir etkiyle küresel platformlara taşınmakta, yaşanan trajedilerin evrensel düzeyde görünürlüğünü sağlamaktadır. Bu tür eserler, insan hakları mücadelesine anlamlı bir katkı sunarak toplumsal duyarlılığın ve uluslararası kamuoyunun oluşumunda kritik bir sağduyu oluşturmaktadır. Filistin ve Gazze'nin var olma mücadelesi, yıkıma uğrayan bu coğrafyanın gövdesini belgesel niteliğindeki fotoğraf kareleri, dramatik tiyatro temsilleri, dijital platformlarda hızla yayılan görsel içerikler ve duygusal ezgi/melodiler gibi sanatsal ifadelerle yeniden canlandırmakta, insanlığın ortak sağduyusuna hitap etmektedir. Bu sanatsal ve kültürel faaliyetler, dijital iletişim olanakları sayesinde küresel ölçekte hızla yayılmakta ve uluslararası dayanışmayı pekiştirmektedir. Nitekim konunun uzmanlarının da işaret ettiği gibi, Gazze'deki her çatışma, bir yanda ağır insani ve maddi bedeller ödetirken, diğer yanda direnişin sembolik anlamını ve davanın siyasi görünürlüğünü kaçınılmaz olarak güçlendiren ikili bir sonuç ortaya koymaktadır (Al Jazeera, 2009).

Bu araştırma, nitel yöntemler çerçevesinde ele alınıp Gazze'de yaşanan insan hakları ihlallerinin sanatsal ve edebî metinlerde nasıl temsil edildiğini incelemektedir. Sanat ve edebiyat, bireysel ifade biçimlerinin ötesine geçerek, toplumsal bilincin inşasında, empatinin geliştirilmesinde ve uluslararası kamuoyunun oluşturulmasında etkili birer iletişim aracı olarak işlev görür. Araştırmada yer alan tüm istatistikî veriler, uluslararası resmî kurumların raporlarına dayanmaktadır. Detaylı veri analizine ilişkin bilgiler Ekler bölümündeki tabloda sunulmuş, verilerin görselleştirilmesinde ise dijital araçlardan yararlanılmıştır.

I. GAZZE'DE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE DİRENİŞ

Gazze'de süregelen “insan hakları ihlalleri”, uluslararası hukukun temel ilkele-
rini ihlal eden sistematik bir nitelik taşımaktadır. İsrail'in uygulamaları, sivillerin
yaşam hakkını (OHCHR, 2023), sağlık hakkını (WHO, 2024) ve temel insani ihti-
yaçlara erişimini (OCHA, 2024) ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Yoğun zorunlu yerinden etmeler ve yerleşim alanlarının tahribatı bu ihlalle-
rin başında gelmektedir. Ekim 2023'te Gazze'nin kuzeyinden 1 milyondan fazla
insan 24 saat içinde tahliye edilmek zorunda kalmış, Mayıs 2024'te ise Gazze nü-
fusunun yarısından fazlasının sıkıştığı Refah'tan 1,4 milyondan fazla kişi yeni-
den kaçmak durumunda kalmıştır. Ekim 2024'ten itibaren kuzey Gazze'ye tüm
yardımlar kesilmiş ve buradaki insanlar tekrar zorla yerinden edilmiştir. Gazze
topraklarının büyük bir kısmı, insanlığa karşı suç teşkil eden ve Filistinli sivillerin
geri dönüş hakkını ihlal eden askerî tahliye emirleri altındadır. İsrail saldırıları
ve yıkımları sonucunda Gazze'deki binaların %63'ü hasar görmüş veya tamamen
yıkılmış, Şeridin büyük bölümü yaşanmaz hale gelmiştir (HRW, 2025).

Abluka politikaları, Gazze'yi adeta bir “açık hava hapishanesine” dönüştürür-
ken, sivil altyapıya yönelik saldırılar uluslararası hukukun açık bir ihlalini teşkil
etmektedir. Özellikle 2014-2023 yılları arasında 37 hastane ve 264 okulun hedef
alınması, bu ihlallerin boyutunu gözler önüne sermektedir (OHCHR, 2023). Gaz-
ze Sağlık Bakanlığının bildirdiğine göre, çatışmalar nedeniyle 44.000'den fazla
kişi doğrudan hayatını kaybetmiş, bu sayıya hastalık, rahatsızlık veya enkaz al-
tında kalan birçok kişi dahil değildir. BM İnsan Hakları Ofisi'nin (OHCHR) Eylül
2024'e kadar doğruladığı 8.200 ölümün %70'ini kadın ve çocuklar oluşturmakta-
dır (OHCHR, 2024).

Batılı sosyal bilimciler, “Gazze'nin ekonomik ve sosyal yapısının İsrail'in işgal
politikaları sonucunda kasıtlı olarak geriletildiğini” vurgulamaktadır. Jean-Pierre
Filiu, Sara Roy'un “gelişmeyi engelleme” (de-development) kavramının, Gazze
Şeridi'nin ve sakinlerinin bağımsız ekonomik kalkınma çabalarını nasıl sistema-
tik bir şekilde yok etmeyi hedeflediğini ortaya koymaktadır (Filiu, 2016: 52-53).

Eğitim ve sağlık sistemleri de ağır darbe almıştır. Tüm okulların %87'sinden
fazlası ve Gazze'deki tüm üniversiteler hasar görmüş veya yıkılmıştır. Ekim
2023'ten bu yana 10.000'den fazla öğrenci ve 441 eğitim personeli öldürülmüş-
tür. Sağlık tesislerinin %84'ü yıkılmış veya zarar görmüş, bu da yaklaşık 50.000
hamile kadın ve kız çocuğunu yeterli sağlık hizmetinden mahrum bırakmış, dü-
şüklerde %300'lük bir artış uyarısına yol açmıştır (WHO, 2024).

Gazze'deki çocuklar Mayıs 2021'deki şiddetli çatışmalardan ağır şekilde etkilenmiştir. Can kayıpları yaşanmış, aileler parçalanmış ve çocuklar üzerinde yıkıcı etkiler bırakmıştır. Şiddetli çatışmalar nedeniyle okulları yıkılan, mahallelerinde oyun yeri kalmayan çocuklar evlerinde hapis kalmıştır. Çatışmaların tırmanmasından önce bile Gazze'deki çocukların üçte biri çatışma kaynaklı travma desteğine ihtiyaç duyuyordu (UNICEF, 2021a).

Bu durum, Gazze'de ekonomik çöküşe yol açmış; işsizlik oranı %75'e (PCBS, 2023), gıda güvensizliği ise nüfusun %65'ine ulaşmıştır (WFP, 2024). İsrail yetkilileri, Gazze'deki insanları aylarca yeterli sudan mahrum bırakarak, su ve sanitasyon altyapısını işlemez hale getirmiştir. Ekim 2023'ten Temmuz 2024'e kadar insanlar günde ortalama 5 litreden az suya erişebilmiş, bu da halk sağlığı felaketine ve ishal vakalarında dramatik artışa neden olmuştur (OCHA, 2024).

Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'nun (PCBS) 2023 İstatistik Yıllığı'nın verilerine göre, Filistin'deki demografik dağılım dikkat çekici bir genç nüfus profili sergilemektedir. Toplam nüfusun %44'ünü (Gazze'de bu oran %47'ye ulaşmaktadır) 18 yaş altı bireyler oluşturmaktadır (PCBS, 2023: 47). Ekonomik verilere göre ise tarım sektörünün 2022'de GSYİH'nın %11'ini temsil etmesine karşın, 2023'teki askeri operasyonlar nedeniyle günlük 1,6 milyon ABD Doları tutarında doğrudan ekonomik kayıp yaşanmıştır (PCBS, 2023: 89).

Tüm bu zorluklara rağmen, Gazze'nin direnişi kültürel üretimle varlığını sürdürmektedir. Şair Murid Bergusi'nin eserleri (Bergusi, 2011) ve Banksy'nin duvar resimleri (Banksy, 2015) gibi sanatsal ifadeler, uluslararası kamuoyunda farkındalık yaratmada kritik bir rol oynamaktadır.

A. MAHMÛD DERVÎŞ (1941-2008): FİLİSTİN'İN SESİ

Mahmûd Dervîş, Filistin direniş edebiyatının önde gelen şairlerindendir. Yedi yaşında İsrail işgali nedeniyle mülteci olan Dervîş, hayatı boyunca sürgün ve direnişi eserlerine taşıdı. Şiirleri ve aktivizmiyle “uyanış şairi” olarak tanındı, defalarca tutuklandı. Filistin Kurtuluş Örgütü'nde (FKÖ) aktif rol alan ve Yâsir Arafat'ın danışmanlığını yapan Dervîş, eserlerinde Filistin halkının acılarını, umutlarını ve direnişini lirik bir dille anlattı. “Filistinli Sevgili”, “Ahmed”, “Za'at” ve “Beyrut Kasidesi” gibi şiirleriyle tanınır. Yirmiye aşkın divanı ve nesir eserleri yirmiden fazla dile çevrilerek dünya çapında geniş kitlelere ulaştı. Dervîş, 2008'de vefatına kadar Filistin davasının edebî sesi oldu (Fazlıoğlu, 2019: 177-178).

Derviş'in şiirinde sanat ile hayat arasındaki sosyal bağ, vatan kavramını siyasi coğrafyadan çıkarıp insanlığın ortak vicdanına taşımasıyla kurulur. Bu poetik dönüşüm, politik düşüncenin dahi edebî akımların evrensel dilinden beslendiğini kanıtlar: Şair, şiirin büyümlü anlatımını kaldıraç yaparak Filistin direnişini yerel bir mücadeleden 'insan olma özü'nün simgesine dönüştürür. Özbahçe'nin (Özbahçe, 2006: 122) işaret ettiği bu şiirsel yöntem, edebiyatın politik mesajları duygu ve varoluşsal sorunlarla harmanlayarak okuyucuda çok yönlü dönüşüm yaratma gücünün somut örneğidir.

Derviş, gündelik yaşamın sıradan ayrıntılarını tarihsel ve felsefî bir derinlikle işler. Şiirinde, ekmeğin kokusundan bir kadının iç dünyasına, antik zamanlardan annelerin sessiz çılgılığına uzanan imgelerle bir yaşam trajedisini şiirsel bir sorgulamaya dönüştürür. Bu nedenle onun kalemi, sıradan görünen anları insanlık durumunu kavrama arayışıyla meczederek sunar.

1. "Alâ Hâzihi'l-Ard Mâ Yestehikku'l-Hayât"

عَلَى هَذِهِ الْأَرْضِ مَا يَسْتَحِقُّ الْحَيَاةُ	Bu toprak üstünde yaşamaya değer şeyler
تَرُدُّدُ إِبْرَيْلَ، رَائِحَةُ الْخُبْزِ فِي الْفَجْرِ	Nisan'ın tereddüdü, şafakta ekmeğin kokusu
أَرَاءُ امْرَأَةً فِي الرَّجَالِ	Bir kadının erkekler hakkındaki düşünceleri
كِتَابَاتُ أَسْخِيلْيُوسَ، أَوَّلُ الْحُبِّ	Aiskhylos'un yazdıkları, ilk aşk
عَشْبٌ عَلَى حَجَرٍ	Taşın üstündeki ot
أُمّهَاتٌ تَقِفْنَ عَلَى خَيْطِ نَائِي	Ney telinde duran analar
وْخَوْفُ الْغُرَاةِ مِنَ الذَّكْرِيَّاتِ	İşgalcilerin hatıralardan korkusu
نِهَآيَةُ أَيْلُولَ، سَيِّدَةُ تَتْرُكُ الْأَرْبَعِينَ بِكَامِلٍ مَشْمِشَهَا	Eylül'ün sonu, kırkını tüm kayılarıyla bırakan bir kadın
سَاعَةُ الشَّمْسِ فِي السَّجْنِ	Zindandaki güneş saati
عَيْمٌ يُقَادُ سِرْبًا مِنَ الْكَانِنَاتِ	Varlıklar sürüsünü taklit eden bulutlar
هَتَافَاتُ شَعْبٍ لِمَنْ يَصْعَدُونَ إِلَى حَتْفِهِمْ بِأَسْمِينِ	Ölümlerine gülerek yürüyenlere halkın haykırışı
وْخَوْفُ الطُّغَاةِ مِنَ الْأَغْنِيَّاتِ	Zorbaların şarkılardan korkusu
عَلَى هَذِهِ الْأَرْضِ مَا يَسْتَحِقُّ الْحَيَاةُ	Bu toprak üstünde yaşamaya değer şeyler

(Derviş, 2005a: 536)

Şiirdeki "Filistin" vurgusu, vatana ve aidiyete bağlılığı, direnişin şiirsel bir başkaldırısı olarak okunabilir. Şair, Filistin'e olan güçlü bağını ve Filistin halkının yaşama hakkına olan inancını dile getirir. Bu dizeler, edebiyatın sessizliğini bozan ve işgali küresel bir vicdan meselesine taşıyan yönünü de ortaya koyar.

Derviş'in gözünde Gazze üzerinde yaşanacak bir toprak, uğruna ölünecek bir idol sembolü olarak derin bir anlam taşır. Edebiyatta bu kadim şehir, halkının hüznünün ve sevincinin timsâli olarak yer alır. Gazze, tarih boyunca yaşadığı olaylarla zenginleşen bir kültürel haritaya sahiptir. Bazı şehirler bir medeniyetin ruhunu barındırır: Gazze de halkının ortak hafızasında yaşattığı geçmiş sayesinde varlığını sürdüren bu nadir şehirlerdendir.

Arap edebiyatında, şairlerin eserlerinde medeniyetin merkezi olan meşhur şehirler büyük bir önem arz eder. Bu şehirler, ilmin, kültürün ve medeniyetin kurulduğu, sanat ve estetiği vücuda getiren sanatçıların eserleriyle şekillendirdiği zarafete sahiptirler. Şairler, bu şehirlerden ilham alarak, kültürel ve tarihi zenginliklerini eserlerinde işlemişlerdir (Kaş, 2024: 1063).

Bu edebî ve kültürel mirasla bağlantılı olarak Arap şiirinde sıkça kullanılan “kanla sulanan zeytin ağacı” benzetmesi hem Derviş'in dizelerinde hem de Gazze'nin tarihsel bağlamında iki önemli gerçekliği yansıtır: kültürel varlığın kesintisiz devamı ve zor koşullarda sürdürülen onurlu duruş. Bu benzetme, özellikle Derviş'in şu dizelerinde anlam kazanır:

لو يذكر الزيتون غارسه لصار الزيت دمعاً

“Eğer zeytin ağacı dikicisini hatırlasaydı, yağı gözyaşı olurdu.”

(Derviş, 2005b: 48).

Şairin vurguladığı bu düşünce, Gazze'yi edebiyatta soyut bir mekân olmaktan çıkarıp, kültürel ve tarihsel anlamlara sahip yaşayan bir sembole dönüştürür. Dikkat çekici olan ise şehrin aldığı her darbe, sanatın kültürel direnişi daha gür bir sesle dile getirmesine neden olur.

2. Filistinin Direnişçi Çocuğu: Çocuk Şehit “Muhammed”

Filistin halkının yüzyılı aşkın süredir devam eden bağımsızlık mücadelesi, siyaset ve kültür cephesinden iki taraflı bir direnişi temsil eder. Mahmud Derviş de diğer direniş şairleri gibi, Kudüs'ü kutsal bir şehir ve uğruna baş koyulacak bir dava olarak görür. Şiirdeki “Filistin” vurgusu, insanlığın ortak değerlerine atıfla özgürlük tutkusu, vatan özlemi ve aidiyete bağlılık gibi mesajlarla, vatansever bir şairin şiiriyle başkaldırısı olarak okunabilir. Şair, Filistin'e olan güçlü bağını ve halkının yaşama hakkını savunarak ülkesinin müjdeli yarınlarına olan inancını ifade eder. Derviş, şiirleriyle hem bireysel hem de toplumsal acıları ele alarak tarihsel bağlamı yeniden şekillendirir. Sanatını topluma adayan Derviş, 2001 yılında ülkesinin trajik bir şehadet olayına şahitlik etmek ve anlamlandırmak amacıyla şiirini bir araç olarak kullanır. 30 Eylül 2000'de, tüm dünyanın televizyon-

lardan canlı izlediği, babasının arkasına saklanırken şehit olan Muhammed’i şu dizelerle ölümsüzleştirir:

3.“Risâu Muahammed ed-Durre”

مُحَمَّدٌ،	Muhammed,
يَرَى مَوْتَهُ قَائِمًا لَا مُحَالَةً لَكُنَّهُ	Ölümünü kaçınılmaz görüyor. Ama
يَتَذَكَّرُ فَهْدًا رَأَاهُ عَلَى شَاشَةِ التَّلْفِزِيُونِ،	Televizyonda gördüğü bir parsı hatırlıyor,
فَهْدًا قَوِيًّا يُحَاصِرُ طَبِيبًا رَضِيعًا	Güçlü bir pars, süt emen bir ceylanı kuşatıyor.
وَحَيْنَدْنَا مِنْهُ شَمَّ الحَلِيبِ،	Ve ona yaklaştığında süt kokusunu alıyor,
فَلَمْ يَقْتَرِسْهُ	Ve onu avlamıyor.
كَأَنَّ الحَلِيبَ يُرَوِّضُ وَحْشَ الْفَلَاةِ	Sanki süt, vahşi hayvanı ehlileştiriyor.
اذْنُ، سَوْفَ أَنْجُو يَقُولُ الصَّبِيُّ	O zaman, kurtulacağım ben, diyor çocuk
وَيَبْكِي: فَإِنَّ حَيَاتِي هُنَاكَ مَخْبَأَ	Ardından ağlıyor: Çünkü hayatım orada saklı
فِي خَزَانَةِ أُمِّي، سَأَنْجُو... وَاشْهَدْ	Annemin dolabında, kurtulacağım... Sen şahit ol.

(Al-Divan, t.y.)

Dizeler, yıkımın ortasında filizlenen kırılğan umudu, çocukluğun savunmasızlığıyla şiirsel bir gerilimle betimler. Şiirin kahramanı “Muhammed”, ölüm tehdidi altında bile geleceğe dair sarsılmaz bir inanç taşır. Bu direniş estetiği, zulme karşı insan doğasının direncini temel tema olarak işler.

Gazze’nin gerçeği ve haklılığı asla bireysel bir hikâyeye hapsolmayacak kadar evrenseldir. Çocuğun zihninde beliren o leopar-ceylan dansı, hayata tutunmanın çelişkili ışığını yakar: “Annemin dolabında saklı hayat” imgesi, savaşın yıkıcılığı ile masumiyetin direnci arasında gerilen bir aynaya dönüşür. Uluslararası vicdanın sahnesine çıkan bu anlatı, yerel trajediyi küresel bir simgeye yükseltirken sanatı toplumsal dönüşümün kıvılcımı kılar (Darb, 2020 محمد الدرة, محمود درويش, يسوع (صغير)).

B. NİZÂR KABBÂNÎ (Ö. 1998): AŞKIN VE DİRENİŞİN VURUCU ŞAİRİ

20. yüzyıl Arap şiirinin en güçlü ve tartışmalı figürlerinden biri olan Kabbânî, hem şair, hem gazeteci, hem de diplomattı. Şam’da doğan Kabbânî, diplomatik kariyeri boyunca dünyanın farklı yerlerinde görev yaptı. Ancak onu asıl öne çıkaran, şiiri oldu. 1966’da emekli olup Beyrut’a yerleşen Kabbânî, 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrası kaleme aldığı “Hevâmiş ‘alâ defteri’n-nekse” (Yenilgi Defterine Notlar) adlı eseriyle Arap dünyasının yaşadığı bozgunu cesurca eleştirdi. Özel

hayatındaki trajediler, özellikle 1981’de eşi Belkısı bir bombalı saldırıda kaybetmesi, onun ifadesine derinlik kattı.

Kabbânî, ilk şiirlerinde kadına ve cinselliğe yönelik cüretkâr yaklaşımıyla geleneksel sınırları zorladı, muhafazakâr çevrelerin tepkisini çekti. Amacı, Arap gençliğini korku ve yılgınlıktan kurtarmaktı. Şiirleri Arap dünyasında hızla yayıldı, pek çok eseri bestelenerek geniş kitlelere ulaştı. Şiirlerinde kadın ve siyaset olmak üzere iki ana tema ön plana çıktı. Filistin sorunu ve İsrail işgali gibi çağdaş meseleleri işlediği ”el-Kuds” gibi şiirleriyle, direnişin edebî çağrısı oldu. Bazı eserleri tartışmalara yol açsa da ”kadın şairi” ve ”bütün nesillerin şairi” olarak anıldı. Kabbânî, 1998’de vefatına dek Arap edebiyatına yön veren, cesur ve ilham verici bir şair olarak kaldı (Tülücü, 2020: 697-698).

Filistin edebiyatı, Nekbe (نكبة) sonrası halkın zorla topraklarından koparılması ve mülteci olarak yaşamaya mahkûm edilmesiyle şekillendi. Filistinliler, sürgünün ağırlığını taşıırken vatanlarına dönme umudunu hep canlı tuttular (Suyûtî, 2008: 230). ”Yermî Haceran ev Hacerayn” şiiri, bu umudu ve direnişi çocukların ellerindeki taşlarla yazılmış bir tarih olarak yüceltir. Dizeleri, zulme karşı mücadelenin estetik ve bilinçle harmanlandığı, acının onurla iç içe geçtiği güçlü bir anlatı sunar. Kabbânî, şiirini Filistin’in direnişçi çocukları için yazar:

1. ”Yermî Haceran ev Hacerayn”

يرمي حجرًا...أو حجرين	Bir taş atar... Veya iki taş.
يَقْطَعُ أَفْعَى إِسْرَائِيلَ إِلَى نِصْفَيْنِ	İsrail yılanını ikiye böler.
يَمْضَغُ لَحْمَ الدُّبَابَاتِ ، وَيَأْتِينَا مِنْ غَيْرِ يَدَيْنِ...	Tankların etini çiğner, Ve bize gelir... Elleri olmadan.
فِي لَحْظَاتٍ...	O anlarda...
تَظْهَرُ أَرْضٌ فَوْقَ الْغَيْمِ، وَيُولَدُ وَطَنٌ فِي الْعَيْنَيْنِ.	Bulutların üzerinde bir toprak belirir, Ve gözlerde bir vatan doğar.
فِي لَحْظَاتٍ.	Anlarda...
تَظْهَرُ حَيْفَا	Hayfa görünür.
تَظْهَرُ يَافَا.	Yafa görünür.
تَأْتِي غَزَّةٌ فِي أَمْوَاجِ الْبَحْرِ.	Gazze denizin dalgalarında gelir.
تُضِيءُ الْقُدْسُ ،	Kudüs aydınlanır,
كَمِنْذَنَةِ بَيْنَ الشَّفَتَيْنِ.	İki dudak arasında bir minare gibi.

(Kabbânî, 1988: 43-44)

Şair, taş fiziksel direnişin somut aracı ile kimliğin sembolik ifadesi arasında diyalektik bir köprü kurar. Çocuk figürü, Filistin halkının kolektif travmasını bedenleştirirken; taş atma eylemi, işgale karşı sanatsal bir protesto ritüeline evrilir. Toprağa duyulan özlem, “çocuğun elindeki taşın topraktan kopmuş parçası” imgesiyle aidiyetin ontolojik bağına dönüşür. Dizeler, geleneksel Arap şiirinin biçimsel kısıtlamalarını reddederek özgür nazım tekniğiyle doğal bir lirizm yaratır. Bu biçimsel katılık, politik mesajın gücünü estetik bir devrimle pekiştirir. İmge evreninde zeytin ağacı (sabrın bitkisel direnci), portakal çiçeği (kayıp cennetin kokusu) ve gözyaşı (sıvılaşmış tarih) gibi unsurlar, sürgünle parçalanmış vatan coğrafyasının hafızasını taşır. Şiir, işgali anlattığı kadar direnişin şiirsel duygusunu yeniden inşa ederek evrensel ve insanî değerlerle Filistini yorumlar.

Toprak, kayıp ve direnç temaları, çocuk metaforu etrafında özgün bir bütünlük kazanır. Şiirin güncelliği “taşın atıldığı anla okurun karşılaşması arasındaki zamansız gerilim” ifadesiyle açıklanır. Bu özellik, şiiri baskıcı bir protesto metninden çıkarıp canlı bir eylem alanına dönüştürür.

Hayfa, Yafa ve deniz dalgaları arasından yükselen Gazze imgeleri, işgal altındaki topraklara duyulan derin hasreti şiirin evrenine taşır. Kudüs’ün “iki dudak arasında parıldayan minaresi” ise sessizliğe meydan okuyan bir direniş sembolüne dönüşür. Bu imgeler, coğrafyanın yitirilen şehrin tarihî misyonunu estetik bir kodla yeniden inşa eder. Şiirin devrimci dilinde, “küçücük sapanlardan yükselen her taş”, düşmanın dehşetli görüntüsü olan yılanı parçalarken küresel vicdanın kayıtsızlığını da deşifre eder. Tankların çelik zırhı karşısında siper alan çocuk ellerinin sahnesi ise insanlığa sunulan ikonik bir meseledir: Zulmün karşısında beden kırılganlığıyla örülü bu diriliş teatralitesi, direnişi varoluşsal bir sanata yükseltir.

Şiirde, deniz dalgaları arasında gezinen bir Gazze imgesi bulunmaktadır. Her bir imge, Akdeniz’in tarihsel belleğinde sıkışmış bir liman kentinin haşşesine işaret eder. Dalgaların ritmi, sürgün edilenlerin geri dönüş umudunun sonsuz tekrarını, denizin sınır tanımazlığı ise işgal duvarlarının absürtlüğünü ironik bir kontrastla resimler. Gazze’nin “yükselişi”, fiziksel kuşatılmışlığın aksine direniş bilincinin yayılışını temsil eder.

Haber görsellerinden de tanıdık olan Gazzeli çocuklar, kimi zaman yıkımın soğuk yüzüne meydan okurken, kimi zaman da umudun sıcaklığını tüm dünyaya fısıldar (UNICEF, 2021b). Böylece direnişçi şairlerin kelimeleri, Gazze’yi mazlumların zaferini sabırsızlıkla beklediği diyara çevirir.

2. “Ya Telamizu Gazze” (Ey Gazze’nin Öğrencileri)

Nizar Kabbânî’nin dizelerinde Gazze’yi koruyan mücahit çocukları, bilginin ve ahlakın dönüştürücü aktarıcıları olarak belirir. Şair, yetişkin-çocuk iktidar dinamiğini temelden altüst ederek çocuk bedenini saf etik iradenin taşıyıcı zeminine dönüştürür. Bu poetik hamle, yetişkin dünyasının çifte çöküşüne (siyasî/ahlakî) karşı çocuk direnişini varoluşsal meşruiyetin kaynağı kılar.

يا تلاميذ غزة	Ey Gazze’nin öğrencileri!
بعض ما عندكم فنحن نسينا	Bize unuttuklarımızı öğretin ne olur.
علمونا بأن نكون رجالاً	Bize erkek olmayı öğretin yeniden,
فلدينا الرجال صاروا عجباً	Zira bizde erkekler hamur olmuş, yoğrulur.
علمونا كيف الحجارة تغدو	Taşların nasıl kıymetli bir elmasa dönüştüğünü,
بين أيدي الأطفال ماساً ثميناً	Çocukların elinde, bize gösterin.
كيف تغدو دراجة الطفل لغماً	Çocuk bisikletinin nasıl bir mayına,
وشريط الحرير يغدو كميناً	İpek kurdelenin nasıl bir tuzağa dönüştüğünü öğretin.
كيف مصاصة الحليب	Süslü emziğin bile,
إذا ما اعتقلوها تحولت سكيناً	Tutuklandığında nasıl bir bıçağa dönüştüğünü gösterin.
يا تلاميذ غزة	Ey Gazze’nin (yiğitleri) öğrencileri!
لا تبالوا بأذاعتنا ولا تسمعونا	Radyolarımızı dinlemeyin, kulak asmayın bize.
اضربوا.. اضربوا بكل قواكم	Vurun... Tüm gücünüzle vurun!
واحزموا أمركم ولا تسألونا	Kararınızı verin ve bize sormayın.
نحن أهل الحساب والجمع والطرح	Biz toplama, çıkarma, hesap kitap ehliyiz,
فخوضوا حروبكم واتركونا	Savaşlarınızı siz verin, bizi bırakın.
إننا الهاربون من خدمة الجيش	Biz askerlikten kaçanlarız,
فهااتوا حبالكم واشنقونا	İplerinizi getirin, bizi asın.
نحن موتى لا يملكون ضريحاً وبنامى	Bizler mezarı olmayan ölüleriz,
لا يملكون عيوناً قد لزمنا جحورنا	Gözleri olmayan yetimleriz.

(Kabbânî, 1988: 27-40)

Bu şiir, çocuk imgesine yeni bir bakış kazandırırken onu masum, onurlu mücadelelerin ve cesur duruşun simgesi hâline getirir. Gazze'nin çocukları, şairin dizelerinde pasif bir mağduriyetin ötesine geçerek adaletin savunucusu, tarihi mirasın taşıyıcısı ve toplumsal direnişin öznesi olurlar.

Bu büyük değişimi, sanatın adalet ve anlam arayışındaki etkisi olarak görmek mümkündür. Ülkesinin kaderine yön veren bu çocuklar, en sıradan anlarında bile mücadele ruhunu yansıtır ve zulme sessizce boyun eğmek yerine, hakikati cesurca dile getirirler. Şair, onların oyunlarını bile sanatsal bir başkaldırı biçimine çevirerek sanatın baskıya karşı nasıl bir siper olabileceğini gözler önüne serer. Bu şiir, anlatım gücünü artırmanın yanı sıra, insanlık onurunu savunma ve haklı davanın sesi olma işleviyle bir mücadele bildirgesi niteliği taşımaktadır.

C. RAŞİD HÜSEYİN (Ö. 1977) FİLİSTİN DİRENİŞİNİN GÜR SESİ

Raşid Hüseyin, 20. yüzyılın önde gelen Filistinli şair, gazeteci ve çevirmendir. 1936'da Musmus'ta doğan Hüseyin, Mahmud Derviş'in "yıldız" dediği, "ekmek, açlık ve öfke" şiirleriyle tanınan bir isimdi. Hayatı boyunca Filistinlilerin yaşadığı baskılara ve ayrımcılığa karşı durdu. Öğretmenlik kariyerinde bile İsrail karşıtı eserler yazdı, haksızlıkları eleştirdi. İlk şiir kitabı "Ma'a al-Fecr" ve "Savarih" ile edebî çıkışını yaptı. Bertolt Brecht ve Nâzım Hikmet gibi şairlerin eserlerini Arapçaya çevirerek kültürel bağlar kurdu.

Cemal Abdünnasır'a verdiği destek nedeniyle partisinden atılan Hüseyin, Paris ve New York'ta FKÖ adına çalıştı. Birleşmiş Milletler'de muhabirlik yaptı. 2 Şubat 1977'de New York'ta çıkan bir yangında hayatını kaybeden Raşid Hüseyin'in mezarı Musmus'ta Filistin milliyetçi bir sembol haline geldi. Eserleri ölümünden sonra derlenerek yayımlandı ve Mahmud Derviş tarafından Filistin halkı için ilham veren bir figür olarak anıldı. Hüseyin, şiirlerinde hiciv ve kara mizahı kullanarak Filistin acısını dile getirdi.

Hüseyin'in dizelerinde Gazze, bir şehir olmanın ötesinde ruhun ıstırabıdır. "Tutsak sevgili" metaforu, şehrin esaretini bireysel acıyla harmanlar ve dünya vicdanına taşır. Şiirde vatan sevgisi ile kayıpların ağır bedeli arasında keskin bir gerilim hissedilir. Gazze, şairin güçlü sesiyle yarım kalmış hayatlara sahip çocuklar adına selamlanır. Ölüm, aşk şiiri gibi yankılanırken, şair bu çelişkiyi "yüreğin paramparça oluşu" imgesiyle somutlaştırır ve acıyı isyana çevirir. Hüseyin'in dizeleri, Edward Said'in "kültürel direniş, emperyal anlatıları altüst eden bir karşı-anlatıdır (Said, 1993: 215)" savını doğrular niteliktedir. "Habibeti

Gazze”, bir şehre ağıt olduğu kadar sömürgecilik karşıtı bir manifesto olarak da benimsenir.

Şair,vatanına bir sevgili gözüyle bakarak sevdalanır:

1. “Habibeti Gazze”

مُتَعَبٌ مِنْ خُطْبِ الْأَقْرَامِ
يَا غَزَّةَ

مُتَعَبٌ...

وورائي البحر والنَّارُ
أمامي

ولذا.. أمشي على قلبي
إلى النَّارِ

وأشربُ

مُتَعَبٌ...

جلدي استوى عظمي
استوى

عقلي استوى والنَّارُ مِنْ
عَيْنِي تَشْرَبُ

ولهذا... أنا لا أحملُ
صُلْبَانًا

ولكن.. أحرقُ الصُّلْبَانِ أَوْ
أصنعُ منها

سُفُنًا تَحْمِلُ أَطْفَالِي

إلى أجمل ثورة أَوْ

لصُبحٍ... يَنْدَرُبُ

مُتَعَبٌ...

حتَّى صلاح الدِّينِ يا
حطَّين

أمس ناداني إلى حُلْمٍ
وقال:

بال أغاني حَرَّروني

بالأغاني حوِّلوا حتَّى خيام
الموتِ

في أرضي.. أغاني

رَسَموني بدمي الباكي

على أعلى المباني

Cücelerin nutuklarından yorgunum, Ey Gazze,

Yorgunum...

Arkamda deniz, önümde ateş,

Bu yüzden... yüreğimin üstünden yürüyorum
ateşe doğru,

Ve içiyorum.

Yorgunum...

Derim kemiklerimle bir oldu,

Aklım bir oldu, ve gözlerimden ateş içiyor.

Bu yüzden... Haçlar taşımıyorum ben,

Ama... Haçları ya yakıyorum, ya da onlardan
gemiler yapıyorum,

Çocuklarımı taşıyacak gemiler...

En güzel devrime ya da sabaha... Alıştıra alıştıra.

Yorgunum...

Hatta Selahaddin bile, ey Hittin!

Dün bir rüyadan seslendi bana, dedi ki:

Şarkılarla kurtardılar beni,

Şarkılarla... Ölümün çadırlarını bile

Toprağımda şarkıya çevirdiler.

Ağlayan kanımla çizdiler beni

En yüksek binalara.

كَتَبُونِي...لَخَّصُونِي...	Yazdılar beni... özetlediler...
وَأَدَّعَوْا كُلَّ عُمْرِي.. وبلادي	Ve bütün ömrümü, ülkemi yaydılar
فِي ثَوَانِي...ثُمَّ لَمَّا اعْتَقَلُونِي...	Saniyeler içinde... Sonra tutukladıklarında,
بِالْأَغَانِي اعْتَقَلُونِي	Şarkılarla tutukladılar beni,
بِالْأَغَانِي...	Şarkılarla...

(Al-Divan, t.y.)

Şair, Gazze direnişini varoluşsal bir düzleme taşıyarak üç temel boyutta yeniden yorumlar. Özellikle, “derim kemiklerimle bir oldu” dizesiyle fiziksel yıkımın ötesine geçen manevi bir direniş bilincine işaret eder. Selahaddin ruhu ile Filistin’e gelmesi beklenen İslam birliğinin ayak seslerini duyurur.

“Çocuklarımı taşıyacak gemiler” beytinde çocuk imgesi, şiirin bilgi felsefesinde köklü bir devrimi simgeler. “Haçlardan gemiler yapmak” metaforu, katı kalıpların aşılabileceğini ve çocukların tarihsel sürecin etkin faili olduğunu ortaya koyar. Bu bakış açısı, modern Arap şiirinde köklü iktidar yapılarının sarsılışını ve direniş estetiğinin çocuk temsiliyle yoğunlaşmasını ifade eder. Gazze’nin çocukları, dünyaya meydan okuyan bilge savaşçılarıdır. Enkazlar arasında kaybolmayan umutları, tarihe düşülmüş en güçlü notalardan biridir. Bu çocuklar, yıkıntılar arasından yeniden doğan gerçek kahramanlardır.

D. MUÎN BESSÎSÛ (Ö. 1984): ZULMÜN SİLEMEDİĞİ ŞİİRLERİN ŞAİRİ

Gazze doğumlu Filistinli şair, yazar ve oyun yazarı Muîn Bessîsû, edebî ve siyasî mücadelesiyle Filistin direniş şiirinin sembol isimlerinden biri haline gelmiştir. Gazetecilik eğitimi aldıktan sonra ilk şiirlerini 1946’da yayımlamış, 1952’de çıkan “el-Ma’reke” eseriyle edebî tanınırlık kazanmıştır. Hayatı boyunca İngiliz Mandası ve İsrail işgaline karşı bir duruş sergileyen Bessîsû, bu süreçte defalarca tutuklanmıştır. Siyasi kimliğini, Filistin Komünist Partisi ve Filistin Ulusal Konseyi’ndeki aktif rolleriyle bütünleştirmiştir (Hararah, 2018: 3-4).

Bessîsû’nun eserleri, Filistin direnişinin yanı sıra vatan sevgisini ve halkın acılarını evrensel bir duyarlılıkla işler. Onun poetikasında Filistin, politik bir ‘mesele’ye indirgenemeyecek yaşayan bir vatandır. Bu yaklaşımını, “Bir zamanlar vatan olan, bugün bir mesele oldu” dizeleriyle ortaya koyarak Filistin’in bir davaya dönüştürülmesine karşı çıkmıştır (Al Jazeera, 2025b). Şiirlerinin yanında tiyatro ve nesir türündeki üretimleriyle de öne çıkmıştır. Eserleri çok sayıda dile çevril-

miş ve Uluslararası Lotus Ödülü'ne layık görülmüştür. 23 Ocak 1984'te Londra'da vatanından uzakta hayatını kaybetmesinin ardından, naaşının dahi toprağına getirilmesine işgal yönetimi tarafından izin verilmemiş ve bu nedenle Kahire'ye defnedilmiştir (Al Jazeera, 2025b).

57 yıllık ömrüne zengin bir edebî miras sığdıran bu velûd kalem, zulme boyun eğmeyen sesiyle Filistin davasının sembol şairlerinden biri olarak anılır. Bessîsû'nun poetikası, direniş, umut ve hüznü harmanlayarak sanatın siyasî bir direnç aracına nasıl dönüştüğünü gösterir. Bu bağlamda Bessîsû, Zayid'in (1997) vurguladığı "hayati sorumluluk" bilinciyle eser veren ve "vatan savunmasını kutsal değerler ve kültürel miras çerçevesinde öncü bir rol" olarak üstlenen cesur sanatçı kuşağının en önemli temsilcilerinden biri olmuştur.

1. "Evet, Ölmedik Ama Biz Ölümü Söküp Atacağız Toprağımızdan!"

نعم، لم نموت ولكننا...

Evet, ölmedik ama biz...

سنقتلُ الموتَ من أرضنا،
هناك... هناك... بعيداً بعيداً...

Ölümün kökünü sökeceğiz toprağımızdan,
orada... orada... uzaklarda, çok uzaklarda...

سيحملني يا رفاقي...
الجنودُ

Beni taşıyacak yoldaşlarım... askerler,

سيلقون بي في الظلام
الرهيب

Karanlığın derinliğine fırlatacaklar beni,

سيلقون بي في جحيم
القيودُ

Zincirlerin cehennemine sürükleyecekler.

نعم لن نموت، ولكننا...

Evet, ölmedik ama biz...

سنقتلُ الموتَ من أرضنا

Ölümü söküp atacağız toprağımızdan.

لقد فتشوا غرفتي يا أخي

Odamı aradılar kardeşim,

فما وجدوا غير بعض
الكتبِ

Buldukları yalnızca birkaç kitap,

وأكوام عظمهم... إخوتي

Ve kemik yığınları... kardeşlerim,

يُنئون ما بين أمّ... وأب

Anne ve baba arasında inleyen...

لقد أيقظوهم... بركلاتهم

Tekmelerle uyandırdılar onları,

لقد أشعلوا في العيون الغضب	Gözlerinde öfke ateşini yaktılar.
نعم لن نموت، ولكننا...	Evet, ölmedik ama biz...
سنقتلع الموت من أرضنا	Ölümü söküp atacağız toprağımızdan.

(Bessîsû, t.y.)

Bessîsû'nun politik ve ulusal şiiri, vatan savunmasını ve direnişi yüceltir. Sert üslubu ve tezat sanatıyla Filistinlinin yabancılaşmasını, okuyucuyu sarsacak şekilde işler. Bu şiir yalnızca Gazze'deki insanlık durumunu belgelemekle kalmaz, aynı zamanda şu eleştirel soruları da beraberinde getirir:

- Sanat, şiddet sarmalını kırmak için nasıl bir dil geliştirebilir?
- Direniş estetiği, uluslararası toplumun duyarsızlığını nasıl aşabilir?

Bessîsû'nun cevabı nettir: "Ölmeyeceğiz" iddiası, hayatta kalmanın ötesinde insan onurunun işgal karşısındaki mutlak zaferini ilan eder. Bu şiir, zulme karşı bir tanıklık sunmanın ötesine geçerek, zaferin yankısı olarak yükselir.

II. BATI'DA FİLİSTİN HALKINA KARŞI EMPATİ VE İSLAMÎ İLGİ

Gazze'de yaşanan son insani kriz, Batı kamuoyunda Filistinlilerin sergilediği manevi dirence yönelik bir ilgi uyandırmış ve bu durum pek çok kişinin İslam'ın temel kaynaklarını anlama arayışını beraberinde getirmiştir. Filistin halkının sarsılmaz inancı, Batılıların Kur'an'a ve İslami metinlere yönelimini belirgin şekilde artırmıştır.

Bu eğilimi değerlendiren Yale Üniversitesi'nden Doç. Dr. Zareena Grewal, saldırıların insanları Filistinlilerin manevi gücünün kaynağını anlamak amacıyla İslami metinlere yönelttiğini belirtmiştir. Benzer şekilde gazeteci ve aktivist CJ Werleman da Gazze halkının zorluklar karşısındaki onurlu duruşunun, Batı medyasında yaygın olan olumsuz İslam imajını sorgulattığını ve Müslümanlara yönelik algıyı olumlu yönde dönüştürdüğünü ifade etmiştir (The Munsif Daily, 2023; Anadolu Ajansı, 2023a).

Bu ilginin somut yansımaları, özellikle sosyal medyada İslam'ı seçtiğini duyuran veya Kur'an okumaya başlayan Batılıların paylaşımlarında görülmüştür. Örneğin, sosyal medya fenomeni Megan Rice, Filistinlilerin imanından etkilenerek kurduğu "Kur'an Okuma Kulübü"nün ardından İslam'ı seçtiğini açıklamış

ve Kur'an'ın baskı karşıtı ve kadın haklarını savunan mesajlarından etkilendiğini vurgulamıştır (Demopoulos, 2023). Bir diğer fenomen Nefertari Moonn, Filistinlilerin “ölüm karşısındaki imanını” anlama amacıyla Kur'an okumaya başladığını ve bu süreçte manevi bir huzur bulduğunu paylaşmıştır. Misha Euceph ise Kur'an'ın çevreci ve tüketim karşıtı mesajlarının, Batılı gençlerin değerleriyle örtüşmesine dikkat çekmiştir (Watan, 2023; The Munsif Daily, 2023; Anadolu Ajansı, 2023a).

A. ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİNDE YÜKSELEN DİRENİŞ

Amerikan üniversitelerindeki Filistin yanlısı protestolar, tarihsel olarak 1980'lerdeki Güney Afrika Apartheid rejimine karşı yürütülen eylemlerle çarpıcı benzerlikler göstermektedir. O dönemde olduğu gibi bugün de öğrenciler, kampüslerinin vicdanî ve etik sorumluluğunu sorgulayarak üniversite yönetimlerinin İsrail ile olan finansal ve akademik bağlarını kesmesini talep etmektedir. Öğrenciler barışçıl eylemler düzenlemiş, ancak otoritelerin silahlı polis operasyonları, gözaltılar ve okuldan uzaklaştırma gibi orantısız müdahaleleri, direnişin daha da büyümesine yol açmıştır (TİHEK, 2024: 19). Bu disiplin cezaları, Harvard Üniversitesi'nde eylemlere katılan 13 öğrencinin diplomasının verilmemesi gibi akademik yaptırımları da içermiş; bu durum, mezuniyet töreninde 1000'den fazla öğrencinin protesto ederek salonu terk etmesiyle karşılık bulmuştur (Yeni Şafak, 2024). Kampüslerdeki gerilimin boyutu o denli artmıştır ki Güney Kaliforniya Üniversitesi (USC) gibi bazı kurumlar, güvenlik endişelerini gerekçe göstererek ana mezuniyet törenlerini dahi iptal etme kararı almıştır (LeBlanc ve Perry, 2024).

Bu öğrenci hareketleri, İsrail'in Gazze'deki eylemlerine karşı yükselen küresel vicdanın bir yansımasıdır. TİHEK Raporu'nun (2024) da vurguladığı gibi, bu eylemler homojen bir demografik yapıdan uzaktır. Arap ve Müslüman öğrencilerin yanı sıra farklı etnik kökenlerden, inançlardan ve özellikle Siyonizm karşıtı Yahudi gençlerden oluşan bu kitle, evrensel insani değerler etrafında kenetlenmektedir. Bu noktada “Jewish Voice for Peace” (Barış için Yahudi Sesi) gibi öğrenci grupları, Yahudi kimliğinin Siyonist politikalarla bir tutulamayacağını savunarak protestoların en ön saflarında yer almış ve hareketin çoğulcu karakterini güçlendirmiştir.

Protestocuların eleştiri odağında, yalnızca ABD'nin İsrail politikalarına koşulsuz desteği değil, aynı zamanda bu desteği meşrulaştırmak için kullanılan teorik ve medyatik çerçeveler de yer almaktadır (TİHEK, 2024: 19). Ancak medyanın ve kamuoyunun, protestoların içeriğinden çok yarattığı gerilime odaklanması,

öğrencilerin asıl mesajının ve taleplerinin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Gazeteci Nesrine Malik'in de belirttiği gibi, bu “ses ve öfkenin” ardında İsrail'in en güçlü müttefiki olan bir ülkede yaşadıkları için kendilerini ahlaki bir sorumluluk altında hisseden ve bu uğurda geleceklerini riske atmayı göze alan gençlerin bilinçli bir duruşu yatmaktadır (Malik, 2024).

Protestocuların eleştiri odağında yalnızca ABD'nin İsrail politikalarına koşulsuz desteği değil, aynı zamanda bu desteği meşrulaştırmak için kullanılan teorik ve medyatik çerçeveler de yer almaktadır (TİHEK, 2024: 19). Ancak medyanın ve kamuoyunun, protestoların içeriğinden çok yarattığı gerilime odaklanması, öğrencilerin asıl mesajının ve taleplerinin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Gazeteci Nesrine Malik'in de belirttiği gibi, bu “ses ve öfkenin” ardında, İsrail'in en güçlü müttefiki olan bir ülkede yaşadıkları için kendilerini ahlaki bir sorumluluk altında hisseden ve bu uğurda geleceklerini riske atmayı göze alan gençlerin bilinçli bir duruşu yatmaktadır (Malik, 2024). Bu entelektüel direniş, üniversitelerin geleneksel olarak eleştirel düşünce merkezleri olma işlevinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Böylece kampüsler, aklın ve sağduyunun coğrafya tanımadan dünya mazlumlarının yanında saf tuttuğu bir vicdan sahnesine dönüşmüştür. Bu genç direniş, güce karşı hakikatin, zulme karşı ise onurun modern zamanlardaki destanını yazmıştır. Tarih, bu başkaldırıyı bilginin ahlaki bir eyleme dönüştüğü an olarak kaydedecektir.

B. SANAT VE KÜLTÜREL AKTİVİZM

Sanat, Filistin direnişinin kültürel cephesinde stratejik bir araç olarak konumlanır. Rap sanatçısı Selo (Selahattin Ergün), İsrail'in Gazze saldırılarında hayatını kaybeden sivillerin sesini duyurmak amacıyla “Free Palestine” (Özgür Filistin) adlı şarkıyı 9 Ocak 2024'te yayımlamıştır. Eser, YouTube gibi dijital platformlar aracılığıyla kısa sürede geniş kitlelere ulaşmıştır (Ergün, 2024). Şarkıdaki “Ölümüne önüne geçilmeli bu iblisin / Savaşmalısınız özgürlük adalet için” gibi dizeler, İsrail politikalarını açıkça hedef alan bir söylem benimser ve eserin politik duruşunu özetler (Selo, 2024, 1:12). Sanatçı bu çalışmayı “Tanklara taş atan çocukların sesi olmak için hip-hop'ı seçtim. Platformlar bizi susturamaz!” sözleriyle “dijital intifada” olarak tanımlar (Anadolu Ajansı, 2023). Ergün, müzik platformlarının “şiddet içeriği” gerekçesiyle uyguladığı kısıtlamaların Filistin desteğinin sansürü olduğunu ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini savunur (Findy News, 2024). Filistin'in dramını sanatla ifade eden bir diğer önemli etkinlik de Adana'da düzenlenen Türkiye Kültür Yolu Festivali'nde gerçekleşmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteğiyle organize edilen “Hala Yaşıyorum” sergisi, Filistinli 15 sanatçının

eserlerini bir araya getirerek resim, fotoğraf, tasarım ve seramik gibi farklı disiplinlerden toplam 26 esere ev sahipliği yapmıştır. Bu anlamlı sergi, sanatın evrensel diliyle Filistin'in sesini duyurmayı hedeflemektedir (AA, 2025). Filistin ve Gazze'nin ayakta kalma mücadelesi, dünya genelinde bu gibi sanatsal ifadeler aracılığıyla yeniden yeşertilmekte ve kamuoyunun vicdanı diriltilmektedir.

C. DİJİTAL AKTİVİZM VE TOPLUMSAL YANKILAR

Gazze'nin küresel mücadelesi, dijital çağın imkânlarıyla yeni bir evreye taşınmıştır. Sosyal medya platformları, geleneksel medya engellerini aşarak anlık veri paylaşımları, fotoğraflar ve videolar aracılığıyla Filistin davasının doğrudan kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Bu süreç, Gazze'nin coğrafi konumuna rağmen hak arayışcısı kimliğini küresel ölçekte yeniden tanımlamasına olanak tanımış ve özellikle görsel içeriklerin yayılma hızı, yaşanan sistematik şiddeti “uzak bir çatışma” olmaktan çıkarıp küresel bir vicdan muhasebesine dönüştürmüştür.

Gazze halkının direniş öyküleri ve sarsılmaz imanı, özellikle Batı toplumlarında İslam'a ve Müslümanlara yönelik yerleşik algıları sarsarak yeni bir bilinç ve ilgi dalgası yaratmıştır. Bombay İslâmî Araştırmalar Vakfı Başkanı Dr. Zakir Naik, 7 Ekim sonrası binlerce gayrimüslimin İslam'ı seçtiğini belirtmiştir. Avrupa İslamî Kuruluşlar Federasyonu'nun (FIOE) verilerine göre, savaş başlamadan önce Avrupa'da günde yaklaşık 80 kişi Müslüman olurken; bu sayının savaşla birlikte günde 400'ün üzerine çıktığı; sadece Fransa'da iki ayda 20 bin gayrimüslimin Gazze'deki videolardan etkilenerek İslam'ı kabul ettiği bildirilmiştir (Haber7.com, 2024).

Bu toplumsal etkileşim, Türkiye'de de çeşitli kurum ve kuruluşların düzenlediği etkinliklerle karşılık bulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı “Kudüs Benim Projesi” kapsamında düzenlenen sanatsal etkinlikler, mücadelenin estetik ve kültürel boyutunu beslemiştir (Kudüs Benim Projesi, 2025). Siirt Üniversitesi'ndeki paneller, Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği programlar ve çeşitli eğitim kurumları tarafından organize edilen “Gazze'ye Umut Sergisi” gibi yerel ve kurumsal düzeydeki çalışmalar, akademik ve toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik önemli girişimler olmuştur (Siirt Üniversitesi, 2025; Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2025.). Bu tür yerel çabalar, sanatın ve sivil dayanışmanın en zorlu anlarda bile nasıl bir umut ve bilinç köprüsü kurabileceğinin somut kanıtlarıdır. Nihayetinde sanat, yaşanan trajedileri estetik bir dille işleyerek hem tanıklık etmiş hem de bu “zehirli” gerçekliği kamuoyunun vicdanına sunan etkili bir araç olmuştur.

SONUÇ

Bu çalışma, Gazze'deki insan hakları ihlallerinin yalnızca siyasi ve askeri bir çatışmadan ibaret olmadığını, aksine kültürel hafızaya kazınmış bir insanlık trajedisi olarak nesiller boyunca aktarıldığını ortaya koymaktadır. Edebiyat ve sanat, bu trajediyi estetik bir başkaldırıya dönüştürerek, vicdan muhasebesini kuşaktan kuşağa taşımıştır. Mahmud Derviş, Nizâr Kabbânî ve Râşid Hüseyn gibi şairlerin dizelelerinde somutlaşan bu duyarlılık, taş atan çocukların ellerini evrensel bir vicdan diline çevirerek, Filistin mücadelesini coğrafi sınırların ötesine taşımıştır. Filistinli ve Türk sanatçılar tarafından üretilen şiirler, şarkılar ve tiyatro eserleri, insan hakları ihlallerinin evrensel bir sorun teşkil ettiğini gözler önüne sererek vicdan sahibi her bireyin bu duruma kayıtsız kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Çalışmanın temel bulguları şunlardır: Edebiyat, Gazze'nin maruz kaldığı şiddeti belgelemekle kalmamış, aynı zamanda bu şiddeti açacak bir direniş bilinci inşa etmiştir. “Çocuk”, “elmasa dönüşen taş” ve “süt kokusu” gibi imgeler, yerel acıları küresel bir insanlık diline tercüme etmiştir. Sanatın buradaki işlevi, tanıklığı eyleme dönüştüren bir köprü vazifesi görmek olmuştur.

Bu çerçevede, Gazze'deki insan hakları ihlallerinin son bulması için uluslararası toplumun üç temel sorumluluğu olduğu değerlendirilmektedir: hukuki mekanizmaları etkin şekilde işletmek, kültürel direnişi diplomatik platformlara taşımak ve sanatı barış inşası süreçlerine dahil etmek.

Sonuç olarak bu çalışma, edebiyatın insan hakları savunuculuğunda nasıl etkili bir araç olabileceğini göstermiştir. Filistinli şairlerin “taştan elmas üretme” becerisi, maddi güç dengesizliklerine rağmen manevi direncin nasıl galip gelebileceğinin somut kanıtıdır. Özgürlüğü elinden alınan Gazze şiirde ağlarken, aynı zamanda umudu da büyütür. Bu yönüyle sanat, bir halkın direnişini insanlığın ortak vicdanında canlı tutma gücüne sahiptir.

Gelecek Araştırmalar ve Uygulamalar için Öneriler

Bu çalışmanın ortaya koyduğu edebi temsiller, Gazze'deki insani krizin yalnızca politik değil, aynı zamanda kültürel ve sanatsal düzlemde de ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamdasanatın özellikle dijital medya aracılığıyla yaygınlaştırılması, küresel farkındalık oluşturma açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Filistinli şairlerin eserlerinin eğitim kurumlarında işlenmesi, genç kuşaklarda edebî ve etik bilinç oluşturulmasına katkı sağlayabilir. Gazze'deki eğitim altyapısının güçlendirilmesine yönelik kültürel dayanışma kampanyaları, hem insani hem sanatsal duyarlılığı artıracak uygulamalara öncülük edebilir.

KAYNAKÇA

Al Jazeera. (2009, Ocak 29). أوجه النصر والهزيمة في نتائج الحرب على غزة [Gazze'ye yönelik savaşın sonuçlarında zafer ve mağlubiyetin yüzleri]. *Al Jazeera Arabic*. <https://www.aljazeera.net/nr/s/29/01/2009>

Al Jazeera Arabic. (2014, Haziran 25). Şâhid: Bânsî yersum alâ cidrân Gazze [Görgü tanığı: Banksy Gazze duvarlarına resim yapıyor]. *Al Jazeera Arabic*. <https://www.aljazeera.net/news/pages/2014/6/25/غزة-جدران-على-رسم-بانكسي-شاهد>

Anadolu Ajansı. (2023a, Aralık 20). Batılılar İsrail'in Gazze saldırıları sonrası İslam'ı keşfediyor. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/batililar-israilin-gazze-saldirilari-sonrasi-islami-kesfediyor/3087311>

Anadolu Ajansı. (2023b, Kasım 24). ABD'de İsrail'in Gazze saldırılarından sonra İslam'ı tanımak için Kur'an okuyanlar arttı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdde-israilin-gazzeye-saldirilarindan-sonra-islami-tanimak-icin-kuran-okuyanlar-artti/3061269>

Anadolu Ajansı. (2023c, Kasım 21). İsrail'in Gazze saldırılarının Batı'daki Müslüman algısını olumlu yönde değiştirdiği belirtiliyor. <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/israilin-gazze-saldirilarinin-batidaki-musulman-algisini-olumlu-yonde-degistirdigi-belirtiliyor/1818630>

Arif, A. (2011). *Tarih-i Gazze*. Mektebe Nur.

Banksy. (2015). *Gaza*. <https://www.banksy.co.uk/gaza.html>

Bergûsî, M. (2011). *Raaytu Ramallah*. Dârü'l-Beydâ.

Bilge, M. L. (1996). Gazze. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 13, ss. 534–536). Türkiye Diyanet Vakfı.

Demopoulos, A. (2023, Kasım 20). Young Americans are picking up the Qur'an 'to understand the resilience of Muslim Palestinians'. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/books/2023/nov/20/palestine-quran-islam-americans-tiktok>

Derviş, M. (2005a). *Divân Maḥmud Dervîş: el-A'mâl el-Ülâ* (Cilt 1). Riad El-Rayyes Boks.

Derviş, M. (2005b). *Divân Maḥmud Dervîş: el-A'mâl el-Ülâ* (Cilt 2). Riad El-Rayyes Boks.

Ebû Zühre. (1947). *İmam Şafîi: Hayâtuhu ve asruhu fikhuhu ve ârâuhu*. Dârü'l-Fikru'l-Azelî.

Ergün, S. (2024, Temmuz 10). *Free Palestine* [YouTube Shorts]. YouTube. <https://www.youtube.com/shorts/Q-HAEiU6trs>

Evliya Çelebi. (1896). *Seyahatnâme* (Cilt 3). İkdâm Matbaası.

Fazlıoğlu, Ş. (2019). Maḥmûd Dervîş. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ek-2, ss. 177–178). Türkiye Diyanet Vakfı.

- Filiu, J. (2016). *Gaza: A history*. Oxford University Press.
- HRW. (2025). *World report 2025*. Human Rights Watch.
- Hüseyin, R. (t.y.). Habibeti Gazze. *Al-Divan*. <https://www.aldiwan.net/poem101054.html>
- Kabbânî, N. (1988). *Etfâlû'l-Ĥicâra*. Menşuûrât Nizâr Kabbânî.
- Kaş, A. (2024). Arap edebiyatında mekân ve şehir arterlerinde şiir teatileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 41, 1059–1076. <https://zenodo.org/record/13337940>
- Kemal, C. (2014). Birinci Dünya Savaşı'nda Gazze'yi nasıl kaybettik? *Atatürk Yolu Dergisi*, 14(55), 127–152. https://doi.org/10.1501/Tite_00000000417
- LeBlanc, S., & Perry, N. (2024, Nisan 25). USC cancels main graduation ceremony over concerns about pro-Palestinian protests. *PBS NewsHour*. <https://www.pbs.org/news-hour/nation/usc-cancels-main-graduation-ceremony-over-concerns-about-pro-palestinian-protests>
- Malik, N. (2024, Mayıs 6). Don't let the sound and fury over Gaza protests drown out what the students are saying. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/may/06/gaza-protests-students-columbia-university>
- OCHA. (2024). *Global humanitarian overview*. Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi.
- OHCHR. (2023). *The UN human rights report*.
- OHCHR. (2024). *Report on the situation of human rights in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem*. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi.
- Özbahçe, O. (2006). *Sağlam şiir: Günümüz şiiri üzerine yazılar*. Ebabil Yayıncılık.
- Palestinian Central Bureau of Statistics. (2023). *Statistical yearbook of Palestine 2023*. PCBS.
- Sarkoz, B. (2018). *Fethinden Emevîlerin sonuna kadar Gazze* [Yüksek lisans tezi]. Harran Üniversitesi.
- Selo. (2024). *Free Palestine* [Şarkı]. SELF Music.
- Suyûtî, M. (2008). *El-Edebû'l-Arabiyyu'l-Hadîs* (1. baskı). el-İntişârât es-Sikâfiyye.
- Tülücü, S. (2020). Kabbânî, Nizâr. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ek-1, ss. 697–698). Türkiye Diyanet Vakfı.
- UNICEF. (2021a). *The lives of Palestinian children in Gaza*. UNICEF Publications.
- UNICEF. (2021b). El-Etfâl hum men yetehammelûn eşedde vaṭa'eti'l-unf fi Gazze [Gazze'deki şiddetin en ağır yükünü taşıyan çocuklar]. <https://www.unicef.org/ar>
- Uzuntaş, Ş. N., Awad, O., Elkahlout, G., & Hanafi, S. (2024). *Filistin'in görünümü: Verilerle Filistin toplumu* (Araştırma Raporu 16/2024). İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.

Watan. (2023, Kasım 12). A TikTok star's convert to Islam inspired by the unyielding spirit of Palestinians amidst conflict. <https://www.watanserb.com/en/2023/11/12/a-tiktok-stars-convert-to-islam-inspired-by-the-unyielding-spirit-of-palestinians-amidst-conflict/>

WFP. (2024). *World Food Programme annual review 2024*. World Food Programme.

WHO. (2024). *Global patient safety report 2024*. World Health Organization.

Yeni Şafak. (2024, Mayıs 24). Harvard Üniversitesi'nin mezuniyet törenine protesto damga vurdu. <https://www.yenisafak.com/dunya/mezuniyet-torenine-damga-vurdu-harvard-universitesinde-gazze-destek-eylemi-4623181>

Zayid, A. A. (1997). *İstid'âu's-Şahsiyyâtî't-Türâsiyye fi's-Şi'ri'l-Arabiyyi'l-Mu'âsir*. eş-Şerike el-Amme li'n-Neşr ve't-Tevzi'.

EK 1: Filistin Demografik Yapısı (2023)

Gösterge	Batı Şeria	Gazze Şeridi	Toplam Filistin
Toplam Nüfus (milyon)	3.2	2.3	5.5
18 Yaş Altı Nüfus Oranı	%42	%47	%44
Nüfus Yoğunluğu (km ²)	545	5,746	756
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	5.1	6.3	5.6

(Kaynak: PCBS, 2023, s. 47-49)

EK 2: Filistin Ekonomik Göstergeleri (2022-2023)

Gösterge	2022	2023 (Tahmini)	Değişim (%)
Tarımın GSYİH'ya Katkısı	%11	%8	▼ 27.3
İşsizlik Oranı (15-29 yaş)	%38	%47	▲ 23.7
Günlük Tarım Kaybı (USD)	-	1.6 milyon	-
Elektrik Kesintisi (saat/gün)	8	12	▲ 50

(Kaynak: PCBS, 2023, s. 89-92)

EK 3: Gazze’de Temel Altyapı Durumu (2023)

Hizmet Türü	Hizmet Verilen Nüfus Oranı	2022’ye Göre Değişim
İçme Suyu Erişimi	%15	▼ %40
Sağlık Kurumu Erişimi	%23	▼ %35
Fonksiyonel Okul Oranı	%52	▼ %28
Atık Su Arıtma	%8	▼ %45

(Kaynak: PCBS, 2023, s. 112-115)

GAZZE SOYKIRIMININ İNSANİ BOYUTU: SOSYAL HİZMET BAKIŞ AÇISIYLA BİR DEĞERLENDİRME

*The Humanitarian Dimension of the Gaza Genocide: An Assessment from a Social Work
Perspective*

Dr. Kamil ATEŞ*

Öz: Bu çalışma, İsrail'in Gazze Şeridi'nde gerçekleş-tirdiği sistematik insan hakları ihlallerini ve soykırım boyutuna varan şiddeti, sosyal hizmet disiplininin etik ilkeleri ve insan hakları perspektifi çerçevesinde ele almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortado-ğu'daki hâkimiyetinin sona ermesinden bu yana de-vam eden siyasi istikrarsızlık, Filistin topraklarında yaşanan çatışmalar ve işgalle derinleşmiştir. Özellikle 7 Ekim 2023 sonrasında İsrail'in Gazze'ye yönelik sal-dırıları ve soykırımı, tarihsel olarak benzeri görülme-miş bir yıkıma ve insani krize yol açmış, 50 binden fazla sivilin ölümüne, yüz binlercesinin yaralanma-sına ve kitlesel yerinden edilmelere neden olmuştur. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak ulus-lararası raporlar, akademik literatür, saha gözlemleri ve insan hakları örgütlerinin belgeleri sistematik biçimde incelenmiş; sosyal hizmet perspektifiyle Gazze'deki insani krizin boyutları değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, sosyal hizme-tin temel ilkeleri olan insan onuru, sosyal adalet ve hak temelli yaklaşım ışığında yorumlanmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının kriz durumlarındaki rollerine mikro (bireysel/aile düzeyinde psikososyal destek) ve makro (toplumsal savunuculuk ve politik müdahale) düzeylerde dikkat çekilmektedir. Gazze'deki travma-nın bireyler ve toplum üzerindeki psikolojik etkileri (TSSB, anksiyete, depresyon) ve nesiller arası aktarım riski vurgulanmaktadır. Ayrıca, sosyal hizmetin etik kodları gereği İsrail'in ihlallerine karşı sessiz kalı-na-mayacağı, uluslararası dayanışma ve adalet mücadelesinin zorunlu olduğu savunulmaktadır. Sonuç ola-rak, Gazze'de yaşananlar yalnızca siyasi bir çatışma değil, aynı zamanda insan hakları ve sosyal adalet mücadelesidir. Sosyal hizmet uzmanları, mağdurlara destek sağlamanın yanı sıra uluslararası platformlar-

Abstract: This study examines the systematic human rights violations and genocidal violence perpetrated by Israel in the Gaza Strip through the lens of social work ethics and human rights principles. The political insta-bility that has persisted since the end of the Ottoman Empire's dominance in the Middle East has been ex-acerbated by ongoing conflicts and occupation in Pal-estinian territories. Particularly after October 7, 2023, Israel's attacks and genocide in Gaza have led to un-precedented devastation and a humanitarian crisis, re-sulting in the deaths of over 50,000 civilians, hundreds of thousands injured, and mass displacement. Using qualitative analysis, the research investigates the sig-nificance of the humanitarian crisis in Gaza from the perspective of social work, drawing on international re-ports, field studies, and academic literature. Israel's ac-tions are assessed under international law as constitut-ing genocide, crimes against humanity, and war crimes. The core principles of social work—human dignity, so-cial justice, and a rights-based approach—necessitate a professional obligation to address the oppression faced by the Palestinian people. The study analyzes the roles of social workers in crisis situations at both micro (in-dividual/family-level psychosocial support) and macro (community advocacy and political intervention) lev-els. It highlights the psychological impact of trauma (PTSD, anxiety, depression) on individuals and society in Gaza, as well as the risk of intergenerational trans-mission. Furthermore, it argues that, in accordance with social work ethical codes, silence in the face of Is-rael's violations is not an option, and that international solidarity and justice advocacy are imperative. In con-clusion, the events in Gaza are not merely a political conflict but also a struggle for human rights and social justice. Social workers must not only provide support

* Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., kmlats65@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-3196-9741

Makale Geliş Tarihi: 31.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 15.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1668638

da savunuculuk yapmalı, insani yardım mekanizmalarını güçlendirmeli ve soykırımın durdurulması için küresel bir etik sorumluluk üstlenmelidir. Bu bağlamda, akademik çalışmaların ve saha araştırmalarının artırılması, sosyal hizmetin Gazze'deki krize daha etkili çözüm olabilmesi için kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Gazze Soykırımı, Sosyal Hizmet, İnsani Değerler, Mesleki Etik, Aksa Tufanı, İnsan Hakları

to victims but also engage in advocacy on international platforms, strengthen humanitarian aid mechanisms, and assume a global ethical responsibility to halt the genocide. In this context, increasing academic research and field studies is critical for enabling social work to respond more effectively to the crisis in Gaza.

Keywords: Gaza Genocide, Social Work, Humanitarian Values, Professional Ethics, Al-Aqsa Flood, Human Rights

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun Orta Doğu'daki hâkimiyetinin sona ermesiyle birlikte, bölgede oluşan siyasi ve yönetsel boşluk, günümüze kadar istikrarlı bir şekilde doldurulamamıştır. Osmanlı sonrası dönemde ortaya çıkan ulus-devlet yapıları, bölgesel dinamikler ve küresel aktörlerin müdahaleleri, Orta Doğu'da kalıcı bir istikrarın sağlanmasını engellemiştir (Aksoy, 2020: 1565). Filistin Devleti'nin topraklarında bir asra yakın devam eden işgal ve çatışma durumu, bölgesel istikrarsızlığın en kritik tezahürlerinden birini oluşturmaktadır. İsrail'in Filistin halkına ve özellikle Mescid-i Aksa başta olmak üzere kutsal mekânlarına yönelik gerçekleştirdiği ihlaller ve saldırılar, bölgedeki siyasi ve toplumsal gerilimin önemli unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır (Albaik, 2022: 32). İşgalci İsrail'in bu eylemleri ve ihlalleri, Filistinlilerin dini özgürlüklerinin kısıtlanmasını, kutsal mekânlara erişimlerinin engellenmesini işgal ve yerleşim politikaları çerçevesinde süregelen toprak kayıplarını içermektedir (Kalkan Özhelvacı, 2022: 67).

Filistin toplumu açısından bu durum, yalnızca siyasi bir mesele olmanın ötesinde, kültürel ve dini kimliklerinin korunmasına yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda, İsrail'in söz konusu uygulamaları ve işgal politikaları, Filistinlilerin çeşitli biçimlerde tepki göstermesine neden olmakta; diplomatik girişimler, kitlesel protestolar ve zaman zaman silahlı direniş gibi farklı yöntemlerle karşılık verilmektedir. Süregelen bu ihlaller ve bunlara verilen tepkiler, bölgedeki çatışma dinamiklerini beslemekte ve Orta Doğu'daki istikrarsızlığın devam etmesine zemin hazırlamaktadır. Bu eylemler, Filistin halkına karşı devlet destekli terörizm ve soykırım suçlamalarına yol açmıştır (Arı, 2023: 17).

7 Ekim 2023 sabahı, Hamas'ın askeri kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları öncülüğünde Aksa Tufanı adı verilen kapsamlı bir operasyon başlatıldı. Bu operasyon, Filistin'in haklı mücadelesinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve 1987'deki Birinci İntifada'dan bu yana direniş felsefesinde en köklü değişimi sim-

gelemiştir (Mercan, 2023). Aksa Tufanı, İslami Direniş Hareketi'nin kısaltması olan Hamas'ın İşgalci İsrail Devletinin zulüm ve işgaline olan bir başkaldırıdır diyebiliriz. Bazılarına göre ise Aksa Tufanı, yeni bir manifestodur (Mercan, 2024).

Özellikle İsrail'in 7 Ekim 2023 Aksa Tufanı'ndan sonrasında Gazze Şeridi'ne yönelik gerçekleştirdiği saldırılar, tarihsel olarak önceki İsrail müdahaleleriyle kıyaslanamayacak ölçüde büyük yıkımlara ve insani kayıplara yol açmıştır. Filistin halkı, yalnızca çatışma ortamında yaşamaya zorlanmakla kalmamış, aynı zamanda temel haklarının ve varoluşlarının sistematik olarak inkâr edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, Orta Doğu'daki siyasi boşluğun ve bölgesel istikrarsızlığın, tarihsel kökenleri itibarıyla hâlâ derinleşerek sürdüğünü göstermektedir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2024).

Filistin halkının maruz kaldığı sistematik baskı, şiddet ve insan hakları ihlalleri, yalnızca siyasi veya askeri bir sorun değil, aynı zamanda insani ve sosyal bir krizdir. Sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında, bu durumun bireyler, aileler ve topluluklar üzerinde yarattığı psikolojik, sosyal ve ekonomik tahribat, uzun vadeli müdahaleleri gerektiren acil bir sosyal adalet meselesidir.

İsrail'in Filistin halkına yönelik gerçekleştirdiği ihlaller ve saldırılar, yalnızca siyasi bir mesele olmanın ötesinde, bölgedeki toplumsal yapıyı derinden etkileyen insani bir kriz yaratmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet mesleğinin ve sosyal politika uygulamalarının, Filistin halkının maruz kaldığı insani hak ihlalleri ve sosyal adaletsizlikler karşısında etkin bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmet disiplini, bireylerin ve toplulukların refahını artırmayı amaçlayan insan hakları temelli bir meslek olarak, Filistin halkının karşı karşıya olduğu psikososyal, ekonomik ve kültürel tehditlere karşı kapsamlı müdahaleler geliştirme sorumluluğunu taşımaktadır (Buz ve Uslu, 2019: 41; Zengin ve Altındağ, 2016: 2). İsrail'in işgal politikaları nedeniyle Filistinlilerin yaşam alanları kısıtlanmakta, kutsal mekânlara erişimleri engellenmekte ve temel hakları sistematik olarak ihlal edilmektedir. Bu durum, Filistin halkı açısından yalnızca maddi kayıplar doğurmakla kalmamakta, aynı zamanda bireysel ve toplumsal düzeyde ağır psikososyal travmalara yol açmaktadır.

Ayrıca Gazze'deki travmanın psikososyal etkilerini analiz etmek, insan onuru, yaşam hakkı, sosyal adalet ve toplumsal dayanışma gibi temel insani değerlerin nasıl aşıldığını tartışmak ve sosyal hizmet disiplininin bu krize yönelik eleştirel bir bakış açısı sunarak mesleki etik çerçevesinde küresel bir eylem çağrısında bulunmasının gerekliliğini vurgulamak da çalışmanın temel amaçları arasındadır.

Bunun yanında çalışmanın bir diğer alt amacı da Türkiye'deki akademik literatürde konuya dair yeterli inceleme olmadığı görüldüğünden, sosyal hizmet mesleğinin Gazze'deki insani kriz karşısındaki rolünü, sorumluluklarını ve bu alandaki akademik boşluğu nasıl doldurabileceğini tartışmaktır.

Gazze Şeridi'nde İsrail tarafından devam eden soykırım ve insani kriz, sosyal hizmet ve insan hakları literatürü bağlamında ele alınması gereken acil bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası insancıl hukuk kapsamında korunması gereken sivililerin temel haklarının ihlal edilmesi, sosyal hizmetin etik ilkeleri ve insani değerler açısından değerlendirilmelidir. Bu çalışmada, Gazze'deki insani krizin sosyal hizmet mesleğinin temel ilkeleri, insani değerler ve insan hakları perspektifinden nasıl ele alınması gerektiği analiz edilmiştir.

Bu çerçevede, sosyal hizmet uzmanları, Filistin halkının yaşadığı travmalara yönelik psikososyal destek programları geliştirebilir, insani yardım faaliyetlerine katılım sağlayabilir ve uluslararası platformlarda sosyal adaletin sağlanması adına savunuculuk faaliyetlerinde bulunabilirler. Özellikle savaş ve çatışma ortamlarında çocukların, kadınların, engellilerin ve yaşlıların korunmasına yönelik çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin temel değerlerinden biri olan insan hakları Filistin halkının özgürlük ve yaşam hakkının korunması için etkin politikaların oluşturulmasını gerektirmektedir (Gedik, 2020: 1139; Yıldırım ve Aslan 2019: 644).

Ayrıca sosyal hizmetin kriz müdahale ve rehabilitasyon süreçlerindeki rolü de göz ardı edilmemelidir. İşgalin ve çatışmaların sebep olduğu yıkımların telafisi için bireylerin ve toplumun yeniden yapılanmasını sağlayacak sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi hayati bir ihtiyaçtır. Filistin halkının ekonomik, psikososyal ve kültürel açıdan güçlendirilmesi, yalnızca onların temel haklarına kavuşmalarını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda Orta Doğu'daki istikrarsızlığın azalmasına da katkı sunacaktır. Çünkü sosyal hizmet ve insan hakları arasındaki ilişki içseldir ve sosyal hizmet uzmanları tüm hizmet ve müdahalelerin insan haklarıyla ilgili olduğunu kabul eder (Yıldırım ve Aslan, 2019: 646).

Bu çalışmada özetle, Filistin'de devam eden çatışmalar ve insan hakları ihlalleri karşısında sosyal hizmet mesleğinin üstlenmesi gereken sorumluluğa dikkat çekilmek istenmiştir. Filistin halkının yaşadığı mağduriyetlerin giderilmesi, toplumsal dayanıklılığın artırılması ve sürdürülebilir sosyal politikaların geliştirilmesi, sosyal hizmet uzmanlarının küresel ölçekte savunuculuk yapmasını gerektiren bir zorunluluktur. Sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında, Filistin meselesi yalnızca bir çatışma sorunu değil, aynı zamanda insan onurunun, hak ve özgür-

lüklerin korunması için küresel bir dayanışma gerektiren “insani” bir meseledir. Ancak literatürde sosyal hizmet alanında bu konuya yönelik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu eksiklik, Filistin’deki sosyal hizmet müdahalelerinin daha sistematik ve bilimsel temellere dayandırılması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle, sosyal hizmet disiplini içinde Filistin bağlamında yürütülecek araştırmaların ve saha çalışmalarının artırılması hem akademik literatüre katkı sunacak hem de sahada çalışan sosyal hizmet uzmanlarının daha etkili müdahaleler geliştirmesine imkân tanıyacaktır.

Bu çalışma, araştırma makalesi niteliğinde olup, Gazze Şeridi’nde yaşanan insani krizi ve soykırım iddialarını sosyal hizmet disiplini ve insan hakları perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Gazze’deki insani kriz ve soykırım iddialarıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yayımlanmış akademik makaleler, raporlar, resmî belgeler ve güncel medya haberleri sistematik olarak incelenmiştir. Özellikle sosyal hizmetin kriz müdahalesi, insan hakları, travma, toplumsal savunuculuk ve sosyal adalet konularındaki literatüre odaklanılmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşların yayımladığı raporlar, saha gözlemlerini ve tanıklıkları içeren belgeler ve haberler analiz edilmiştir. Daha sonra elde edilen bilgilerle sosyal hizmet disiplini açısından kritik görülen temalar (insan onuru, sosyal adalet, hak temelli yaklaşım, psikososyal etkiler, makro ve mikro müdahaleler) belirlenmiştir.

Bu çalışma, herhangi bir özgün saha verisi toplamamış, mevcut bilgi ve verileri derleyerek sosyal hizmet disiplini bağlamında yorumlamıştır. Böylelikle Filistin-Gazze bağlamında sosyal hizmet alanındaki bilgi eksikliğine katkı sunmayı ve sosyal hizmet uzmanlarının kriz bölgelerinde üstlenebileceği rollere dair farkındalık oluşturmaya hedeflemektedir.

Çalışma, eleştirel sosyal hizmet perspektifini benimseyerek, Gazze’deki insani krizin yalnızca siyasi-askeri bir çatışma değil, aynı zamanda evrensel insan hakları normlarının çöküşü olduğunu savunmaktadır. Bulgular, sosyal hizmet uzmanlarının küresel düzeyde nasıl bir rol üstlenmesi gerektiğine dair etik bir tartışma ile desteklenmektedir.

I. GAZZE’DEKİ İNSANİ KRİZİN BOYUTLARI

1948 yılından itibaren İsrail, uluslararası hukuk tarafından tanınan sınırların ötesinde sistematik bir toprak işgali ve kolektif bir insan öldürme politikası izleyerek, bölgedeki Müslüman nüfusun kitlesel göçe zorlanmasına ve demografik yapının şiddet yoluyla dönüştürülmesine yol açmıştır (Gürsu, 2024: 130). BM,

UNICEF, BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) ve diğer uluslararası kuruluşların raporlarına göre Gazze Şeridi, 7 Ekim 2023'te başlayan İsrail saldırılarının ardından tarihin en ağır insani krizlerinden birini yaşamaktadır. Gazze'de yaşanan katliamlar devlet terörü, soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçları kapsamında değerlendirilebilir (Arı, 2023: 19; Kamu Denetçiliği Kurumu, 2024). Soykırım, bir topluluğun kısmen veya tamamen yok edilmesine yönelik sistematik eylemleri içerirken, Gazze'de sivillere yönelik kitlesel saldırılar, temel yaşam kaynaklarının kesilmesi ve zorla yerinden edilmeler bu tanıma uyan uygulamalardır (Niemann; 2005). İnsanlığa karşı suçlar, sivillere yönelik yaygın ve sistematik saldırıları kapsar; hastaneler, okullar ve insani yardım konvoylarının hedef alınması bu bağlamda değerlendirilebilir (Abu Hasballah, 2024: 142). Savaş suçları ise çatışmalarda savaş hukukuna aykırı eylemleri içerir ve sivillerin doğrudan hedef alınması, insani yardımların engellenmesi ile yasaklı silahların kullanımı bu kapsamda yer almaktadır (Gerhard ve Florian, 2020: 373). Tüm bu ihlaller, uluslararası hukukun ağır şekilde çiğnendiğini göstermekte ve sorumluların hesap vermesi gereken ciddi insan hakları ihlalleri olarak değerlendirilmektedir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2024). Literatürde soykırım suçunun vahametini anlatmak amacıyla "Crime of Crimes (Suçluların Suçu)" kabul edilen soykırım, genel anlamda bir grubun kısmen veya tamamen yok edilmesini ifade eden bir suç olarak tanımlanmaktadır (Yekdeş, 2010: 23; Akkaya ve Gürsu; 2024: 96). Uluslararası hukuk bağlamında ise bu fiil, ilk kez BM Genel Kurulunun 11 Aralık 1946 tarihli ve 96(I) sayılı kararıyla açıkça suç olarak kabul edilmiştir (Akkaya ve Gürsu; 2024: 96). Ancak buna rağmen tüm dünyanın gözü önünde ve tüm dünyanın sessizce izlediği ve tanıklık ettiği bu insanlık suçu her geçen gün artarak devam etmektedir. "Holokost" terimi, özellikle Yahudi soykırımını ifade etmek için kullanılmakta olup, benzer nitelikteki yakın dönem soykırımları üzerine kapsamlı araştırmalar yapılmıştır (Akkaya ve Gürsu; 2024: 98). Ancak 1948'den itibaren Filistin ve Gazze'de Yahudiler tarafından sistematik olarak gerçekleştirildiği soykırımlara ilişkin akademik çalışmaların yetersizliği bu araştırmanın temel problematiğini oluşturmaktadır. Özellikle sosyal hizmet alanında doğrudan bu konuya odaklanan akademik araştırmaların neredeyse hiç bulunmadığı ve bu alandaki eksikliğin belirgin olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, Gazze'de yaşanan insani felaketi sosyal hizmet disiplini perspektifinden ele alarak, soykırım boyutlarına ulaşan insan hakları ihlallerinin sosyal, psikolojik ve etik sonuçlarını ortaya koymaktır.

Gazze Şeridi'nde masum sivillere yönelik devam eden bu soykırım, bölgede derin bir insani krize yol açmış ve temel yaşam koşullarını ciddi şekilde etkile-

miştir. İsrail'in 7 Ekim 2023'ten itibaren yürüttüğü işgal ve saldırı sonucunda, 50 binin üzerinde insan hayatını kaybetmiş, yüz binlercesi ise yaralanmış veya yerinden edilmiştir (Faris, vd., 2024: 3; Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, 2024: 8-9). Çatışma, özellikle kadınları ve çocukları etkileyen çok sayıda insan hakları ihlaline yol açmıştır (Güzel, 2024: 661). Yapılan araştırmalarda ve raporlarda Gazze'de yaşanan saldırılarda, en çok *özel politika gerektiren toplumsal gruplar* (kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler) etkilendiği görülmektedir (Hussein, vd., 2024; A.A.M. Thabet vd., 2011). Bu gruplar, şiddet, travma ve zorla yerinden edilme gibi olumsuzluklarla karşı karşıya kalmaktadır. İsrail'in Gazze'ye giriş ve çıkışları engellemesi, gıda ve ilaç gibi temel insani ihtiyaçların teminini zorlaştırmakta ve seyahat özgürlüğünü kısıtlamaktadır (Anadolu Ajansı, 2025). Bu durum, Gazze halkının haksız bir şekilde ve kapsamlı bir "cezalandırma" uygulamasına tabi tutulmasına yol açmaktadır. Günümüzde, tüm dünya kamuoyunun gözleri önünde, Filistinliler kitlesel etnik temizlik tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır (Mustafa, 2024: 13).

Yoğun bombardımanlar ve altyapının tahrip edilmesi, sağlık hizmetleri başta olmak üzere temel kamu hizmetlerinin çökmesine neden olmuş, hastaneler ve acil yardım birimleri kapasitelerinin çok üzerinde bir hasta yüküyle karşı karşıya kalmıştır (Avcı ve Türkmen, 2025: 850). Hatta son zamanlarda 15 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe giren Hamas ve İsrail arasında imzalanan ateşkes anlaşmasının sona ermesiyle beraber işgalci İsrail doğrudan hastaneleri hedef almış ve sağlık sistemini kullanılamaz hale getirmiştir (Pehlivan, 2025). Bölgedeki sağlık altyapısının büyük ölçüde tahrip olması, yaralı ve hasta bireylerin yeterli tıbbi hizmet almasını engellemekte, kronik hastalıkları olan bireyler için de tedaviye erişimi zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra, temiz su kaynaklarının kısıtlanması ve gıda tedarikinin sekteye uğraması, salgın hastalık riskini artırarak halk sağlığını ciddi şekilde tehdit etmektedir. Uluslararası yardım kuruluşları ve BM, Gazze'ye yönelik insani yardımların acil olarak artırılması gerektiğini vurgularken, bölgedeki abluka ve güvenlik kısıtlamaları nedeniyle yardımların dağıtımında büyük zorluklar yaşanmaktadır. Ayrıca yoğun bombardımanlar nedeniyle neredeyse tüm Gazze halkı evsiz kalmış, mülteci kamplarında veya geçici barınaklarda yaşam mücadelesi vermek zorunda bırakılmıştır. Eğitim ve altyapı hizmetlerinin aksaması, özellikle çocuklar ve gençler açısından uzun vadeli sosyal ve ekonomik etkiler doğurabilecek bir krizi tetiklemektedir. Süregelen saldırılar ve insani yardımlara erişimde yaşanan kısıtlamalar, Gazze'deki insani durumun daha da kötüleşmesine neden olmakta ve uluslararası toplumun bu duruma yönelik acil çözümler üretmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. En nihayetinde yaşananlar

Gazze'deki insani krizin boyutlarını her geçen gün derinleştirmektedir (Aqтам, 2025; Zarocostas, 2009).

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırıları sonucunda 50 binden fazla Filistinli hayatını kaybetmiş, 113 binden fazla Filistinli yaralanmış ve binlerce Filistinli ise kalıcı sakatlıklarla karşı karşıya kalmıştır (Şarkul, 2025). Sağlık altyapısının büyük ölçüde tahrip olduğu bölgede, hastaneler artan yaralı sayısını karşılayamaz duruma gelmiş, temel tıbbi hizmetlerin sunumunda ciddi aksaklıklar yaşandığı rapor edilmiştir (Abuaisha ve Canik, 2023). İsrail'in 7 Ekim 2023'ten bu yana gerçekleştirdiği eylemler, uluslararası hukuku ve insan hakları sözleşmelerini ihlal eden devlet terörü ve potansiyel soykırım olarak nitelendirilmiştir (Arı, 2023: 17).

Sosyal hizmet; bireylerin refahını artırmayı, *özel politika gerektiren toplumsal grupları* korumayı ve toplumsal adaletin sağlanmasını amaçlayan bir meslek ve disiplin olarak Gazze'de yaşanan insani krizi çok boyutlu olarak ele almak durumundadır (Çoban, 2017: 253). Çatışma ortamında yaşayan bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanamaması, sosyal hizmet uzmanlarının kriz müdahale süreçlerinde etkin roller üstlenmesini gerektirmektedir.

Gazze'deki insani kriz; sosyal hizmetin temel ilkelerinden olan *insan hakları, sosyal adalet ve hizmet etiği ilkeleri* bağlamında ciddi ihlaller içermektedir (Gedik, 2024: 1980). Bölgedeki bireyler sağlık, barınma, eğitim ve güvenlik gibi temel insan haklarından mahrum bırakılmakta; kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi *özel politika gerektiren toplumsal gruplar* daha büyük risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal hizmetin bireyin refahını esas alan yaklaşımı, bu tür krizlerde hak temelli bir müdahale sürecini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda, mikro, mezzo ve makro düzeylerde yürütülen küresel "İnsan Hakları" yaklaşımlarının, hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm insanlar için geçerli olacak şekilde, kendi kavramsal temelleri çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

İnsani değerler, bireylerin onurunu, özgürlüğünü ve güvenliğini korumaya yönelik etik ve moral ilkeleri içerir. Sosyal hizmet mesleği de insani değerlere dayalı olarak özel politika gerektiren toplumsal grupların korunmasını ve desteklenmesini amaçlar. Sosyal hizmet uzmanları, ayrımcılık ve hak ihlalleriyle karşı karşıya kalan yaşlı mülteciler de dahil olmak üzere yerinden edilmiş nüfusları savunmak için benzersiz bir konuma sahiptir (Karlsson ve Jönsson, 2020). Gazze'de yaşananlar, uluslararası insani yardım normları çerçevesinde değerlendirildiğinde, insan haklarına ve insani değerlere yönelik ciddi ihlallerin mevcut olduğunu göstermektedir.

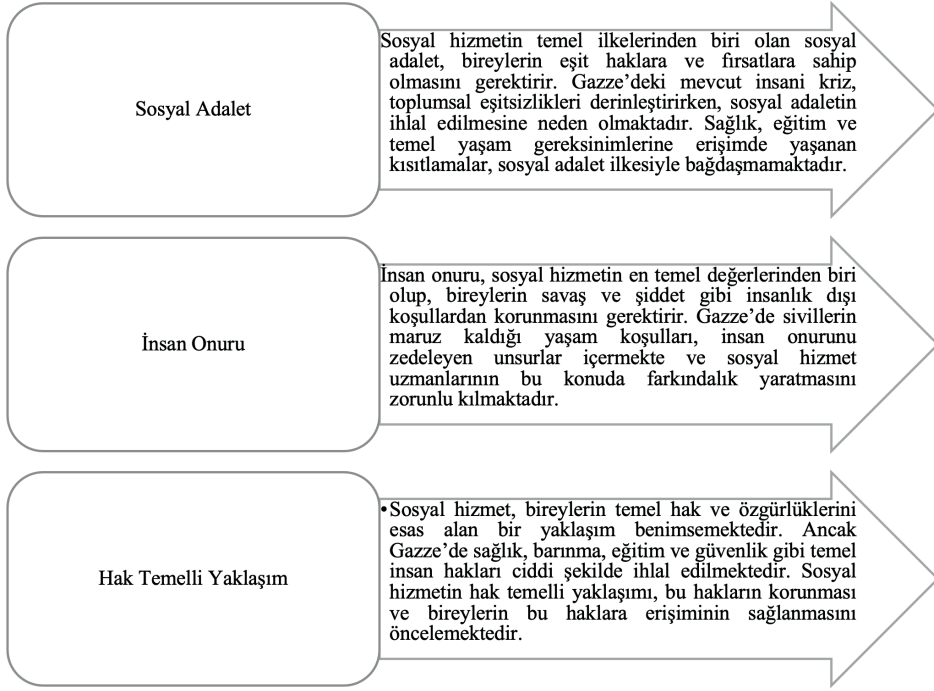
Gazze’de yaşanan insani kriz, sosyal hizmet mesleğinin etik ilkeleri ve insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi gereken önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda, insani yardım süreçlerinin sürdürülebilir ve kapsayıcı olması büyük önem taşırken, sosyal hizmet uzmanları bölgedeki psikososyal destek hizmetleri, travma müdahalesi, kriz yönetimi ve insani yardım organizasyonlarında etkin rol alarak insani değerlerin korunmasına katkı sunmalıdır. Uluslararası toplumun ve sosyal hizmet profesyonellerinin, sosyal adalet ve insani değerler çerçevesinde etkin müdahalelerde bulunması ve sesini yükseltmesi, Gazze’deki mağduriyetin azaltılması açısından hayati öneme sahiptir. Çatışmaların sivillere yönelik etkilerinin en aza indirilmesi ve insani yardımların sürekliliğinin sağlanması, sosyal hizmetin temel misyonu doğrultusunda ele alınmalıdır.

II. GAZZE SOYKIRIMI BAĞLAMINDA SOSYAL ADALET, İNSAN ONURU VE HAK TEMELLİ YAKLAŞIM

Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) Genel Kurulu tarafından 2014 yılından onaylanan sosyal hizmetin küresel tanımı şu şekildedir: “Sosyal hizmet; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır. Sosyal hizmet teorileri, beşeri bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır. Sosyal hizmetin bu tanımı ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir (IFSW & IASSW, 2014)”.

Sosyal hizmet disiplini, sosyal adaletin sağlanmasını, insan onurunun korunmasını ve bireylerin haklarına erişiminin güvence altına alınmasını amaçlayan bir meslek ve akademik alan olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede (Şekil 1):

Şekil 1. Gazze Krizinde Sosyal Hizmet Yaklaşımları: Adalet, Onur ve Hak Odaklılık

Sosyal hizmetin küresel olarak kabul edilen tanımından anlaşılacağı üzere sosyal hizmet disiplini, bireylerin, grupların ve toplumların refahını artırmayı amaçlayan uygulamalı bir meslek ve akademik alan olarak, sosyal adalet, insan hakları ve güçlendirme ilkeleri etrafında şekillenmektedir. Sosyal hizmetin sadece bireysel yardım ve destek süreçlerinden ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal değişimi teşvik eden, yapısal eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen ve sosyal bütünleşmeyi güçlendiren bir disiplin olduğunu ortaya koymaktadır (IFSW & IASSW, 2014). Sosyal hizmet; insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri temelinde şekillenen, sosyal değişimi teşvik eden, bireylerin iyilik halini artırmayı hedefleyen bir meslektir. İnsan ilişkilerinde ortaya çıkan sorunları çözmeyi, bireyleri güçlendirmeyi ve özgürleşmelerini desteklemeyi amaçlayan sosyal hizmet, insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak bireylerin çevreleriyle etkileşim noktalarına müdahale eder (Duyan, 2010).

Bu bağlamda, sosyal hizmetin temel amacı bireylerin ve toplulukların güçlendirilmesini sağlamak, onların özgürleşmelerine katkıda bulunmak ve sosyal ada-

letin yaygınlaştırılmasına hizmet etmektir. Sosyal adaletin sağlanması, ekonomik, politik ve kültürel kaynaklara erişimde eşitlikçi bir yaklaşımı gerektirirken; insan onurunun korunması, her bireyin değerli ve saygıya layık olduğu prensibi-ne dayanır. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanları; bireylerin kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmasını sağlamak için onları desteklemeye, haklarını savunmaya ve toplumdaki özel politika gerektiren toplumsal grupların maruz kaldığı yapısal engelleri ortadan kaldırmaya yönelik politikalar geliştirmeye çalışırlar.

Ayrıca sosyal hizmet disiplini yerel ve küresel ölçekte farklı bağlamlara uyarlanabilen esnek ve dinamik bir yapıya sahiptir. Beşerî bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi sistemleriyle desteklenen sosyal hizmet teorileri, toplumsal problemlere müdahale ederken kültürel bağlamları ve tarihsel süreçleri dikkate almayı gerektirir. Örneğin, bir ülkede sosyal hizmet politikaları ekonomik eşitsizlik ve yoksullukla mücadeleye odaklanırken, başka bir ülkede mülteci hakları veya çocuk koruma sistemleri üzerine yoğunlaşabilir. Bu durum, sosyal hizmetin tek tip bir yaklaşım yerine, bağlamsal ve ihtiyaç temelli bir disiplin olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, sosyal hizmet disiplini bireysel refahı artırmanın ötesinde, sosyal yapıları dönüştürmeye ve toplumun daha adil bir düzen içinde işlemesini sağlamaya yönelik bir meslek ve akademik alan olarak konumlanmaktadır. İnsan haklarını, sosyal adaleti ve eşitliği temel alan bu disiplin, bireylerin haklarına erişiminin güvence altına alınmasını sağlamak için hem mikro (birey ve aile düzeyi) hem de makro (toplumsal ve politik düzey) müdahaleler geliştirir. Böylece sosyal hizmet uzmanları hem bireysel danışmanlık ve destek sağlama görevini yerine getirirken hem de sosyal politikaların oluşturulmasına katkıda bulunarak toplumsal değişimi teşvik eden bir aktör rolü üstlenmektedirler.

Sosyal hizmet disiplininin temelinde insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik gibi evrensel değerler vardır. Bu perspektiften bakıldığında, İsrail'in Gazze'de yürüttüğü soykırım, işgal ve insanlık dışı uygulamalar, uluslararası insancıl hukukun ihlalleri, sivillerin hedef alınması, kitlesel yerinden edilmeler ve yaşam hakkı başta olmak üzere temel insan haklarının sistematik olarak ihlal edilmesi nedeniyle ağır insanlık suçları ve soykırım olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet disiplini, insan hakları, sosyal adalet ve eşitliği temel alan bir meslek ve akademik alan olarak, bireylerin haklarını korumayı, sosyal yapıları dönüştürmeyi ve daha adil bir toplumsal düzen oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında,

İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği sistematik saldırılar ve insan hakları ihlalleri, sosyal hizmetin temel değerleriyle doğrudan çelişmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, mikro düzeyde bireylerin ve ailelerin maruz kaldığı travma, şiddet ve yoksulluğa müdahale ederken, makro düzeyde de bu tür sistematik insan hakları ihlallerine karşı sosyal adalet mücadelesi vermekle yükümlüdür (Lundy, 2004; Turner ve Maschi, 2015) . Gazze'de yaşananlar, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal ve politik düzeyde de bir adaletsizlik ve insanlık dramıdır (Güzel, 2024: 661). Sosyal hizmet mesleği, bu tür yapısal şiddet biçimlerine karşı sesini yükseltmeli, uluslararası dayanışmayı güçlendirmeli ve mağdurların haklarını savunmak için politika değişikliği için çaba göstermelidir. Gazze'de yaşananlar, insan hakları ihlalleri ve sosyal adaletin yok sayılması bağlamında bir soykırım olarak değerlendirilmektedir. BM'nin soykırım tanımına göre, bir topluluğun tamamen ya da kısmen yok edilmesini amaçlayan eylemler soykırım kapsamına girer. İsrail'in Gazze'deki saldırıları, sivil nüfusun kasıtlı olarak hedef alınması, temel yaşam kaynaklarının (su, gıda, elektrik, sağlık hizmetleri) kesilmesi ve kitlesel zorla yerinden edilmeler gibi eylemler bu tanıma uymaktadır.

Sosyal hizmetin temel ilkeleri ışığında, Gazze'deki durumun bir insanlık trajedisini olarak tanınması, uluslararası hukukun uygulanması için baskı oluşturulması ve barışçıl, adil bir çözüm için çaba gösterilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet disiplini yalnızca bireysel yardım ve destek sağlamakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda insan haklarını savunarak yapısal adaletsizliklere karşı mücadele etmeyi de kapsamaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanları ve akademisyenler, Gazze'de sivillere yönelik gerçekleştirilen saldırılar karşısında sessiz kalmamalı; insan hakları ihlallerini belgeleyerek uluslararası kamuoyuna duyurmalı, mağdurlara psikososyal destek sunmalı ve insani yardım süreçlerine aktif katkı sağlamalıdır. Böylece küresel ölçekte adalet talebinin güçlendirilmesi ve kalıcı çözümler için toplumsal farkındalık yaratılması mümkün olacaktır.

Sosyal hizmetin makro düzeydeki rolü, sadece bireylere yönelik müdahalelerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda insan hakları ihlallerine karşı toplumsal farkındalık yaratmak, uluslararası platformlarda adalet talep etmek ve barışı savunmak gibi sorumlulukları da içerir. Bu bağlamda, Gazze'de yaşanan soykırımın önlenmesi ve failerin uluslararası hukuk önünde hesap vermesi için sosyal hizmet uzmanları, insan hakları örgütleriyle iş birliği yapmalı, akademik dünyada bu konuyu ele almalı ve mağdurların sesini duyurmalıdır.

Sonuç olarak sosyal hizmetin temel değerleri; Gazze’de yaşananların sadece insani bir kriz değil, bilinçli ve sistematik bir soykırım olduğunu ortaya koymaktadır (Bozbuğa, 2025: 275). Sosyal hizmet uzmanları, bu süreçte sosyal adalet ve insan hakları savunuculuğu yaparak hem mağdurlara destek olmalı hem de uluslararası düzeyde adaletin sağlanması için mücadele etmelidir.

Sosyal hizmet; insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri üzerine temellenen, dinamik ve çok yönlü bir disiplindir (Kkaraa, 2013). Sürekli dönüşen ve giderek karmaşıklaşan toplumsal yapılar içinde bireylerin, grupların ve toplulukların güçlenmesine katkı sunan vazgeçilmez bir meslek olarak öne çıkar (Duyan, 2003). Değişen ihtiyaçlar ve sosyal sorunlar karşısında esnek, yenilikçi ve insan odaklı çözümler üretirken, aynı zamanda savunuculuk ve sosyal dönüşüm misyonunu da sürdürür. Bu bağlamda sosyal hizmet, yalnızca mevcut sorunlara müdahale etmekle kalmaz, aynı zamanda adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir toplum inşasına da aktif olarak katkıda bulunur. Kriz durumlarında (savaş, soykırım, kitlesel şiddet, g ve insani felaketler) sosyal hizmet uzmanları hem bireysel hem de toplumsal düzeyde müdahaleler geliştirerek mağdurların haklarını korumak ve toplumsal iyileşmeyi sağlamakla yükümlüdür. İsrail’in Gazze’de gerçekleştirdiği sistematik şiddet, uluslararası hukukun açık ihlalleri ve insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında değerlendirildiğinde, sosyal hizmet uzmanlarının bu süreçteki rolleri kritik önem taşımaktadır.

III. İSRAİL’İN GAZZE’DE İşLEDİğİ SOYKIRIM BAğLAMINDA SOSYAL HİZMET UZMANLARININ KRİZ DURUMLARINDAKİ ROLÜ

Sosyal hizmet; insan hakları ve sosyal adalet temelinde şekillenen bir disiplin olarak, kriz durumlarında savunmasız grupların korunmasını ve yapısal adaletsizliklere karşı mücadele edilmesini öngörür (Başer vd., 2017; Zengin ve Altındağ, 2016). Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanları, insan haklarının korunması ve desteklenmesi için aktif bir rol üstlenir (Zengin ve Altındağ, 2016). Kriz müdahalelerinde, uzmanlar sistematik ve kısa süreli stratejiler uygulayarak, müracaatçıların kriz öncesi işlevselliliğine dönmesini hedefler (Aktaş, 2003). Sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adalet kavramları üzerine inşa edilmiş olup, bu alanlar arasında ortak bir kader birliği söz konusudur (Yıldırım ve Aslan, 2019). İsrail’in Gazze’de gerçekleştirdiği sistematik şiddet, kitlesel ölümler, zorla yerinden etmeler ve insani kriz, uluslararası hukuk çerçevesinde soykırım, etnik temizlik ve insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, bu tür krizlerde hem mikro (bireysel/aile) hem de makro (toplumsal/politik) düzeyde müdahalelerde bulunarak kritik bir rol oynamaktadır.

A. MİKRO DÜZEYDE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ: BİREYSEL VE AİLE DESTEK SİSTEMLERİ

Gazze’de yaşanan savaş ve insan hakları ihlalleri, bireylerde derin travma, kaygı, yas ve çaresizlik duygularına yol açmaktadır. Gazze Şeridi’ndeki ortaokul öğrencilerinde savaş travması ile TSSB (Travma Sonrası Stres Bozukluğu), anksiyete ve depresyon sorunları arasındaki ilişkiyi araştıran bir araştırmada ergenler arasında yüksek oranda TSSB’nin, anksiyete ve depresyon ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Qeshta vd., 2019). Son zamanlarda yapılan araştırmalar, Gazze’de devam eden çatışmanın ciddi psikolojik etkilerini vurgulamaktadır. Uzun süreli işgal, şiddet ve ekonomik zorluklar; o bölgede yaşayan 2,1 milyon Filistinli arasında yaygın depresyon, TSSB ve diğer ruh sağlığı sorunlarına neden olmuştur (Sönmez ve Hocaoglu, 2024). Sosyal hizmet uzmanlarının bu bağlamdaki rolleri şunları içerir:

- *Psikososyal Destek:* Savaş mağdurlarına travma odaklı terapi, psikolojik ilk yardım ve grup destek çalışmaları sunmak.
- *Aile ve Çocuk Koruma:* Yetim kalan çocuklar, kayıp aile üyeleri ve cinsel şiddet mağdurları için güvenli alanlar oluşturmak.
- *Temel İhtiyaçların Karşılanması:* Gıda, barınma, sağlık hizmetleri ve hijyen malzemelerine erişim için kaynak sağlamak.
- *Kriz Danışmanlığı:* Bireylerin yaşadıkları şiddeti anlamlandırmalarına ve baş etme mekanizmaları geliştirmelerine yardımcı olmak.

Sosyal hizmet uzmanlarının kriz ve travma durumlarına müdahalesi, Gazze’deki insani yardım faaliyetlerinin etkili yürütülmesini sağlayabilir. Son zamanlarda sözde yardımlar dağıtılırken insanların üzerine ateş açılması ve insanların açlıkla sınandığı bir zamanda öldürülmesinin önüne acilen geçilmesi için harekete geçilmesi sağlanmalıdır. Uluslararası insani yardım organizasyonlarının sosyal hizmet uzmanlarıyla iş birliği yapması hayati önem taşımaktadır. Sosyal hizmet disiplini, temelini insan onuru, sosyal adalet ve evrensel insan hakları ilkelerinden alarak, kriz durumlarında en özel politika gerektiren toplumsal grupların korunmasını ve toplumsal refahın sağlanmasını hedefler. Gazze’de devam eden insani kriz, bu bağlamda sosyal hizmetin etik ve mesleki sorumluluklarını acil bir şekilde gündeme getirmektedir.

Gazze’de devam eden çatışma, sosyal hizmetlerin ve insani yardımların sağlanmasını ciddi şekilde etkilemiştir. Sosyal hizmet uzmanları, ağır iş yükleri ve

stresli çalışma koşulları nedeniyle mesleki uygulamalarında önemli zorluklarla karşılaşmaktadır (Zengin ve Çalış, 2017). Abluka ve sürekli bombardıman, sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarını büyük ölçüde engellemiş ve uluslararası insani yardım kuruluşlarının erişimini kısıtlamıştır (Salduz vd., 2024). Sağlık sisteminin tahrip edilmesi, uzun süreli çatışma ve ekonomik yoksunluk nedeniyle artan ruh sağlığı sorunları için temel tedaviyi bile engellemiştir (Sönmez ve Hocaoglu, 2024).

B. MAKRO DÜZEYDE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ: TOPLUMSAL VE POLİTİK SAVUNUCULUK

Makro düzeyde, sosyal hizmet uzmanları toplum temelli uygulamalara katılır, endişeleri belirler ve sosyal adalet için mücadele etmek üzere sosyal eylemi kolaylaştırır (Lundy, 2011). Sosyal hizmet disiplini, yalnızca bireysel düzeyde değil, sistematik adaletsizliklere karşı da mücadele etmeyi gerektirir. İşgalci İsrail'in Gazze'de yürüttüğü politikalar, bir apartheid rejimi ve sömürgeci şiddet olarak tanımlandığından sosyal hizmet uzmanlarının bu alandaki sorumlulukları şunlardır (Kuru, 2024):

- *İnsan Hakları İhlallerini Belgelemek ve Bunları yayımlamak:* BM ve insan hakları örgütleriyle işbirliği yaparak savaş suçlarını raporlamak ve aynı zamanda BM kararlarının uygulanmasını sağlamak.
- *Sosyal Adalet Savunuculuğu:* Uluslararası kamuoyunu harekete geçirmek, medyada doğru bilgi yayılımını sağlamak ve politik baskı oluşturmak.
- *Politika Değişikliği için Çalışmak:* Hükümetler ve sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) işbirliği yaparak Gazze'ye yönelik ambargonun kaldırılması, mülteci haklarının korunması ve cezasızlığın sona erdirilmesi için lobi faaliyetleri yürütmek. Bu süreçte güçlü olanın değil, haklı olanın yanında olmak için mücadele etmek.
- *Dayanışma Ağları Oluşturmak:* Küresel sosyal hizmet örgütleri, akademisyenler ve aktivistlerle iş birliği yaparak Filistin halkına destek mekanizmaları geliştirmek ve üniversitelerde zorla susturulan öğrencilerle bağlantı kurarak ağları güçlendirmek.

Sosyal hizmet disiplini, bireysel ve sistemik düzeylerde sosyal adaleti savunmayı amaçlar (Kolay Çepni, 2024: 515). Bu disiplin, bireylerin refahını artırma ve toplumsal eşitsizliklere karşı mücadele etme misyonunu taşır (Başer vd., 2017). Sistemik sosyal hizmet yaklaşımı, bireylerin davranışlarını geniş bir sistem için-

de değerlendirek, sosyal sorunlara bütüncül çözümler sunar (Ataman, 2024). Sosyal hizmet uzmanları *özel politika gerektiren toplumsal grupların* mesleki eğitimi ve istihdamı gibi konularda toplumla sosyal hizmet perspektifinden projeler yürüterek, sosyal adaleti ilerletmeye çalışır (Buz ve Uslu, 2019: 41). Araştırmalar; sosyal hizmet uzmanlarının sosyal adalet savunuculuğu düzeylerinin yüksek olduğunu, ancak sosyal/politik savunuculuk düzeylerinin orta seviyede kaldığını göstermektedir. Çalışma ortamı, cinsiyet ve sivil toplum kuruluşlarına üyelik gibi faktörler, uzmanların savunuculuk düzeylerini etkilemektedir (Bozdemir ve Kılıç Ceyhan, 2021; Gürhan Duran ve Yurtsever, 2024).

IV. SOSYAL HİZMETİN ETİK İLKELERİ VE FİLİSTİN DİRENİŞİYLE DAYANIŞMA

Araştırmalar, klinik uygulamalarda baskıyı tanımanın ve ele almanın karmaşık doğası nedeniyle sosyal hizmet uzmanları için zor olabileceğini gösterse de sosyal hizmet mesleği, IFSW ve NASW (ABD Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği) gibi kuruluşların etik ilkeleri doğrultusunda, ezilenlerin yanında durmayı ve sistematik baskıya karşı durmayı zorunlu kılar (Kolay Çepni, 2024: 515). Bu bağlamda:

- Gazze'deki soykırım sessizlikle geçirilemez. Sosyal hizmet uzmanları, mesleki sorumlulukları gereği İsrail'in insan hakları ihlallerini kınamalıdır. Sosyal hizmetin sessiz kalmama yükümlülüğü vardır. Sosyal hizmet uzmanları, sessiz kalmayarak ve tarafsızlık iddiasına sığınmayarak, Gazze'de yaşanan insanlık trajedisine karşı aktif bir duruş sergilemelidir. Hem bireysel düzeyde psikososyal destek sağlamalı, hem de politik düzeyde İsrail'in soykırım suçlarının durdurulması için küresel mücadeleye katılmalıdır.
- Yapısal şiddetin kaynağına odaklanılmalıdır. Sadece mağdurlara terapötik destek vermek yeterli değildir; işgal, apartheid ve sömürgecilik gibi kök nedenler ele alınmalıdır.
- Uluslararası dayanışma esastır. Sosyal hizmet örgütleri, BM'nin Filistinlilere yönelik soykırım uyarılarını dikkate alarak acil eylem çağrılarını yapmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının kriz durumlarında savunuculuk, psikososyal destek ve toplumsal rehabilitasyon rolleri vardır. Sosyal hizmet uzmanları, kriz durumlarında bireylerin ve toplulukların psikososyal iyilik halini koruma, haklarını savunma ve uzun vadeli rehabilitasyon süreçlerini destekleme noktasında kri-

tik roller üstlenmektedirler. Gazze’de devam eden insani kriz bağlamında sosyal hizmet uzmanlarının üç temel rolü öne çıkmaktadır. Ancak bu üç temel rolden önce, sosyal hizmet uzmanlarının en temel sorumluluğu Filistin halkının haklı davasının yanında olmak için doğru bir bakış açısına ve perspektife sahip olmalarıdır.

- *Savunuculuk*: Sosyal hizmet mesleği, özel politika gerektiren toplumsal grupların haklarını koruma ve onların sesi olma sorumluluğunu taşır. Gazze’de sivillerin maruz kaldığı insan hakları ihlallerine karşı farkındalık oluşturmak, uluslararası mekanizmalar aracılığıyla hukuki ve insani yardım süreçlerine katkı sağlamak sosyal hizmet uzmanlarının önemli rollerindendir.
- *Psikososyal Destek*: Çatışmaların bireyler üzerindeki psikolojik ve sosyal etkileri derin olmakla birlikte, travma sonrası stres bozukluğu, kaygı ve depresyon gibi psikolojik sorunların yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, kriz bölgelerinde travma müdahalesi, destekleyici terapi ve toplum temelli ruh sağlığı hizmetleri sunarak bireylerin dayanıklılığını artırmada önemli roller üstlenmektedir.
- *Toplumsal Rehabilitasyon*: Gazze’de yaşanan kriz, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de uzun vadeli olumsuz etkiler yaratmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları; savaş mağdurlarının topluma yeniden entegrasyonunu sağlamak, eğitim ve istihdam olanaklarını artırmak, topluluk temelli dayanışmayı teşvik etmek gibi süreçlerde aktif rol almalıdır.

Gazze’de devam eden insani kriz, sosyal hizmetin temel değerleri olan sosyal adalet, insan onuru ve hak temelli yaklaşım çerçevesinde ele alındığında, büyük çaplı ihlallerin yaşandığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, bu krize yönelik savunuculuk, psikososyal destek ve toplumsal rehabilitasyon süreçlerinde aktif rol alarak, bireylerin ve toplulukların iyilik halini desteklemelidir. Uluslararası toplumun bu süreçte sosyal hizmet ilkeleri doğrultusunda müdahale etmesi, Gazze’deki insani krizle mücadelede kritik bir öneme sahiptir.

V. GAZZE’DEKİ TRAVMANIN PSİKOSOSYAL ETKİLERİ

Gazze’de süregelen çatışmalar ve insan hakları ihlalleri, bireylerde ve topluluklarda derin psikososyal travmalara yol açmaktadır. Savaş, zorunlu yerinden edilme, yakınlarını kaybetme ve sürekli tehdit altında yaşama gibi olgular, bireylerde TSSB, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik rahatsızlıkların yaygınlaşma-

sına neden olmaktadır. Özellikle çocuklar ve gençler, erken yaşta maruz kaldıkları travmatik deneyimler nedeniyle uzun vadeli bilişsel, duygusal ve davranışsal sorunlar yaşayabilmektedir. Bu süreç, bireysel düzeyde ruhsal çöküntüye yol açarken, aile içi ilişkileri ve sosyal bağları da zayıflatarak toplumsal dayanışmanın zarar görmesine neden olmaktadır.

Gazze’de travmanın psikososyal etkileri üzerine yapılan araştırmalar, özellikle çocuklar arasında TSSB, anksiyete ve depresyon dahil olmak üzere yüksek düzeyde ruh sağlığı sorunları olduğunu ortaya koymaktadır (Espíe, vd., 2009; Thabet ve Vostanis, 2011). Bu sorunlar devam eden siyasi şiddet, ablukalar ve sosyo-ekonomik sıkıntılar nedeniyle daha da kötüleşmektedir (Diab, vd., 2023; Thabet, 2015). Gazze’deki ruh sağlığı hizmeti sağlayıcıları, psikolojik göstergelerin daha geniş bir insan hakları ve sosyal adalet çerçevesi içinde anlaşılmasının önemini vurgulamaktadır (Diab, vd., 2023). Kısa süreli psikoterapi, savunmasız nüfuslarda psikiyatrik bozuklukların tedavisinde umut vaat etmektedir ve çocuklar yetişkinlere kıyasla daha yüksek iyileşme oranları göstermektedir (Espíe, vd., 2009). Dayanıklılık ve yaşam kalitesi, kuşatma ve kapatılma nedeniyle yaşanan stresten olumsuz etkilenmektedir (Thabet ve Vostanis, 2011). Çalışmalar, etkilenen nüfusun sıkıntısını hafifletmek ve dayanıklılığını artırmak için hem bireysel ruh sağlığını hem de daha geniş sosyopolitik faktörleri ele alan müdahalelere duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır (Diab, vd., 2023; Thabet ve Vostanis, 2011).

Gazze’deki savaş, Filistinliler arasında özellikle de çocuklar ve ergenler üzerinde ciddi psikolojik travmalara yol açmıştır. Yapılan araştırmalarda; savaşla ilgili travmatik olaylara maruz kalan siviller arasında yüksek oranda TSSB, anksiyete ve depresyon olduğu tespit edilmiştir (Thabet, vd., 2013, 2014). Kuşatma altındaki nüfusa kasıtlı olarak korku, çaresizlik ve uyku yoksunluğu yaşatılması, Filistinlilerin dayanıklılığını potansiyel olarak zayıflatan ve karmaşık travmatik tepkilere yol açan kitlesel işkence olarak nitelendirilmiştir (Shehadeh, 2015). Bu süregelen travmanın uzun vadeli ruh sağlığı etkisinin gelecek nesilleri etkilemesi beklenmektedir ve çocuklar kritik gelişim aşamalarında özellikle savunmasızdır (Javanbakht, 2024). Etkilenen bireyler arasındaki başa çıkma stratejileri arasında sosyal destek arama ve zorlu faaliyetlerde bulunma yer alırken, TSSB’si olanlar sorunlardan kaçınma ve profesyonel yardım talep etme eğilimindedir (Thabet, vd., 2014). Gazze nüfusunun ruh sağlığı ihtiyaçlarının karşılanması, savaş travmasının kalıcı etkilerini hafifletmek için hayati önem taşımaktadır.

Toplumsal düzeyde ise Gazze’de yaşanan kronik travma, kolektif kimlik algısını ve toplumsal dayanıklılığı etkilemektedir. Travmanın nesiller arası aktarımı,

topluluk içinde sürekli bir belirsizlik ve güvensizlik hissi yaratmakta, sosyal uyum mekanizmalarını zayıflatmaktadır. Eğitim ve istihdam olanaklarının kısıtlanması, ekonomik çöküş ve sosyal hizmetlere erişimde yaşanan ciddi engeller, bireylerin yalnızca psikolojik iyilik hallerini değil, aynı zamanda sosyal işlevselliğini de olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla Gazze'deki travmanın bireysel ve toplumsal düzeyde kalıcı etkilerini azaltabilmek için kapsamlı psikososyal destek programlarının geliştirilmesi, topluluk temelli rehabilitasyon çalışmalarının artırılması ve uluslararası iş birliğiyle sürdürülebilir iyileşme süreçlerinin oluşturulması hayati önem taşımaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, İsrail'in Gazze Şeridi'nde gerçekleştirdiği sistematik insan hakları ihlallerini ve soykırım boyutuna ulaşan şiddeti, sosyal hizmet disiplininin etik ilkeleri ve insan hakları perspektifi çerçevesinde ele almıştır. Araştırma bulguları, Gazze'de yaşanan insani krizin yalnızca siyasi-askeri bir çatışma değil, aynı zamanda evrensel insan hakları normlarının çöküşü olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin temel değerleri olan insan onuru, sosyal adalet ve hak temelli yaklaşım bağlamında, İsrail'in uygulamaları soykırım, etnik temizlik ve insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilmelidir.

Gazze, sosyal hizmetin evrensel ilkelerinin test edildiği bir insanlık dramıdır. Sosyal hizmet mesleğinin “adalet odaklı” yaklaşımı, yalnızca bireysel iyileştirme değil, sistematik ihlallerin sonlandırılması için küresel eylemi zorunlu kılmaktadır. Bu aynı zamanda bir sosyal hizmet uzmanının etik sorumluluğudur. Sosyal hizmet uzmanları hiç kimseden talimat almaksızın resen hareket edilerek bu rolün gereği yapılmalıdır. Çünkü sosyal hizmet disiplini, insan haklarını ve sosyal adaleti temel alan bir meslek olduğu için Gazze'de yaşanan soykırıma karşı sessiz kalamaz. Sosyal hizmet uzmanları, hem savaş mağdurlarına yönelik doğrudan destek sağlayarak hem de uluslararası hukuk çerçevesinde adalet mücadelesine katkıda bulunarak kriz ortamlarında aktif rol oynamalıdır.

İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği soykırım, sadece bir savaş suçu değil, aynı zamanda uluslararası hukuka ve insan haklarına açık bir meydan okumadır. Sosyal hizmet uzmanları; bu tür insan hakları ihlallerine karşı farkındalık yaratmalı, mağdurlara destek olmalı ve uluslararası toplumu harekete geçirmek için gerekli girişimlerde bulunmalıdır.

Bu bağlamda, sosyal hizmet yalnızca bireysel yardım ve destek mekanizmalarını değil, aynı zamanda yapısal değişimi ve sosyal adaleti sağlayan bir müca-

dele alanını da kapsamalıdır. Gazze'deki trajedi karşısında sosyal hizmetin rolü, insanlığın ortak vicdanının sesi olmak ve soykırımın durdurulması için aktif çaba göstermektir.

En nihayetinde söylenebilecek en değerli şey; Gazze, sosyal hizmet mesleğinin varoluşsal sınavıdır. Filistin'deki insani kriz, yalnızca bir siyasi çatışma değil, aynı zamanda bir sosyal hizmet ve insan hakları meselesidir. Disiplinimiz, “bi-rey-çevre” etkileşimini savunurken, İsrail'in devlet terörü ve şiddeti karşısında sessiz kalmaz. Bu nedenle IASSW ve IFSW sosyal hizmet öğrencileri ve akademisyenler:

1. Gazze'deki meslektaşlarla dayanışma ağları kurmayı (mağdurun sesi olmalı)
2. İnsani krizin boyutlarını belgelemek için saha araştırmaları yapmayı
3. Mesleki etik kurulları aracılığıyla politik baskı oluşturmayı ve sesini meslek elemanları olarak yükseltmeyi yerine getirmeleri gereken acil görevler olarak benimsemelidir.

Unutulmamalıdır ki; soykırım karşısında tarafsızlık, failliğin ta kendisidir. Gazze'deki insani kriz, temel değerlerin hiçe sayıldığı bir dönem olarak tarihe geçmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bu bağlamda farkındalık oluşturma, insani yardım organizasyonları ile iş birliği yapma ve savunuculuk görevlerini yerine getirmesi kritik önem taşımaktadır. Uluslararası kamuoyunun dikkatini Gazze'deki insan hakları ihlallerine çekmek için bilimsel ve akademik çalışmaların artırılması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki; sosyal hizmet uzmanları, tarafsız kalınamayacak bir insanlık dramı karşısında etik sorumluluk gereği harekete geçmelidir. Filistin halkının maruz kaldığı zulüm, yalnızca onların değil, tüm insanlığın ortak meselesidir ve sosyal hizmet mesleği, bu mücadelede adaletin ve vicdanın sesi olmalıdır.

Son söz olarak, Gazze'deki travmanın etkilerinin nesiller boyu sürmemesi için acil ve kalıcı çözümler üretilmeli, bu konuda uluslararası toplumun sorumluluk üstlenmesi sağlanmalıdır. Sosyal hizmet mesleği, bu süreçte mağdurların sesi, savunucusu ve dayanışmanın öncüsü olmalıdır.

KAYNAKÇA

Abu Hasballah, B. A. (2024). The crime of displacement and forced eviction in light of the provisions of international criminal law: An applied study on the Israeli war on Gaza 2023–2024. *International Journal Papier*, 5(4), 133–144.

Abuaisha, N. M. A., & Canik, M. E. (2023, March 25). Gazze’de 7 Ekim’den beri kaydedilen ölü ve yaralı sayısı toplam nüfusun yüzde 7’sini oluşturuyor. Anadolu Ajansı.

Akkaya, M., & Gürsu, O. (2024). Gazze soykırımı bağlamında Türkiye’de yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi. *Burdur İlahiyat Dergisi*, Gazze, 95–105, 18 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1576500> adresinden alındı.

Aksoy, M. (2020). Ortadoğu’nun yapılanması ve dışsal müdahaleler. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(4), 1565–1573, 10 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.21551/jhf.840854> adresinden alındı.

Aktaş, A. M. (2003). Kriz durumlarında sosyal hizmet müdahalesi. *Kriz Dergisi*, 11(3), 37–44, 17 Şubat 2025 tarihinde https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000196 adresinden alındı.

Albaik, Z. (2022). Beytülmakdis meselesinde “İsrail” perspektifi karşısında Filistinlilerin perspektifinin desteklenmesi konusunda sosyal medyanın rolü. *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 22(1), 31–46, 19 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.31456/beytulmakdis.1125860> adresinden alındı.

Anadolu Ajansı. (2025, 10 Mart). *BM’ye göre İsrail’in Gazze’ye tüm yardım girişlerini engellemesi uluslararası hukuka aykırı*, 19 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmye-gore-israilin-gazzeye-tum-yardim-girislerini-engellemesi-uluslararasi-hukuka-aykiri/3504984> adresinden alındı.

Aqtam, I. (2025). A narrative review of mental health and psychosocial impact of the war in Gaza. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 31(2), 89–96, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:276802524> adresinden alındı.

Arı, Y. (2023). Bir insanlık suçu ve soykırım trajedisi: İsrail’in Filistinlilere uyguladığı devlet terörü nedeniyle yargılanması gerektiğine dair bir değerlendirme. *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi*, 5, 22–44, 19 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.61216/darulhadis-dergisi.1392165> adresinden alındı.

Avcı, A., & Türkmen, E. N. (2025). Gazze’de yıkımın yol açtığı salgın riski: Çocuk felci [Risk of epidemic caused by destruction in Gaza: Polio]. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2), 850–858.

Ataman, E. (2024). Bir uygulama yöntemi olarak sistemik sosyal hizmet. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(90), 867–881, 03 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.17755/esosder.1401164> adresinden alındı.

Başer, D., Kalaycı Kırlioğlu, H. İ., & Kırlioğlu, M. (2017). Sosyal hizmet ve Bauman: Sosyal adalet. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), 1007–1020, 02 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.336916> adresinden alındı.

Bozdemir, R., & Kılıç Ceyhan, E. (2021). Kamu ve sivil toplumda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sosyal adalet savunuculuğu düzeylerinin karşılaştırılması. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 3(12), 956–970.

Bozbuğa, H. N. (2025). Kötülüğün sıradanlaşması: Gazze soykırımı örneği. *Diyanet İlmî Dergi*, 61(1), 275–296, 01 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.61304/did.1578346> adresinden alındı.

Buz, S., & Uslu, B. (2019). Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin mesleki eğitimi ve istihdamı: Toplumla sosyal hizmet saha örneği. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 41–54. 03 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.544744> adresinden alındı.

Çoban, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(4), 252–260.

Diab, M., Veronese, G., Abu Jamei, Y., Hamam, R., Saleh, S., Zeyada, H., & Kagee, A. (2023). Psychosocial concerns in a context of prolonged political oppression: Gaza mental health providers’ perceptions. *Transcultural Psychiatry*, 60(3), 02 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1177/13634615211062968> adresinden alındı.

Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2), 1–22.

Duyan, V. (2010). Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri (1. baskı). Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Espié, E., Gaboulaud, V., Baubet, T., Casas, G., Mouchenik, Y., Yun, O., Graiss, R. F., & Moro, M. R. (2009). Trauma-related psychological disorders among Palestinian children and adults in Gaza and West Bank, 2005–2008. *International Journal of Mental Health Systems*, 3, 21. 05 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1186/1752-4458-3-21> adresinden alındı.

Faris, M., Abutair, A. S., Elfarra, R. M., et al. (2024). Catastrophic hunger in Gaza: Unprecedented levels of hunger post-October 7th. A real population-based study from the Gaza Strip. *MedRxiv*. 27 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1101/2024.08.21.24312386> adresinden alındı.

Gedik, M. (2020). Endüstriyel sosyal hizmetlerin insan hakları yaklaşımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1138–1150.

Gedik, M. (2024). Küresel bağlamda insan hakları ve sosyal politikaların bibliyometrik analizi ve İsrail-Filistin/Gazze olaylarının sosyal hizmet perspektifinde değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(4), 1980–2004, 22 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1459544> adresinden alındı.

Gerhard, W., & Florian, J. (2020). Four crimes against humanity, 03 Mart 2025 tarihinde <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:230665719> adresinden alındı.

Gürhan Duran, E., & Yurtsever, E. (2024). Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal adalet savunuculuğunun incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(2), 269–290, 22 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.33417/tsh.1324204> adresinden alındı.

Gürsu, O. (2024). Kötülüğün sıradanlaştırılması: Gazze soykırımı bağlamında psikolojik bir analiz. *Burdur İlahiyat Dergisi*, 8, 130–149, 05 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1476096> adresinden alındı.

Güzel, İ. H. (2024). 7 Ekim sonrası gerçekleşen insan hakları ihlalleri üzerine bir inceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 661–681, 05 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.15869/itobiad.1439091> adresinden alındı.

Hussein, S., Ahmed, S. K., Qurbani, K., Fareeq, A., & Essa, R. A. (2024). Infectious diseases threat amidst the war in Gaza. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 2, 100067, 08 Mart 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2024.100067> adresinden alındı.

International Federation of Social Workers [IFSW], & International Association of Schools of Social Work [IASSW]. (2014). *Global definition of social work*. 07 Mart 2025 tarihinde <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> adresinden alındı.

Javanbakht, A. (2024). Gaza's hidden crisis: Adults, children, and generations of psychological torment to come. *European Journal of Psychotraumatology*, 15(1), 2416824, 20 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1080/20008066.2024.2416824> adresinden alındı.

Kalkan Özhelvacı, E. (2022). Zionism's plans and attempts against the al-Aqsa Mosque before and after the 1967 war. *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 11, 45–69, 20 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.34230/fiad.929189> adresinden alındı.

Karlsson, S. G., & Jönsson, J. H. (2020). Forced migration, older refugees and displacement: Implications for social work as a human rights profession. *Journal of Human Rights and Social Work*, 5(3), 212–222, 30 Ocak 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1007/s41134-020-00120-6> adresinden alındı.

Kolay Çepni, Ş. (2024). Baskı karşıtı uygulama: Baskıyı tanımak ve klinik uygulamada ele almak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(3), 515–536, 02 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.33417/tsh.1405555> adresinden alındı.

Küçükkaraca, N. (2013). İnsan hakları, sosyal adalet ve sosyal hizmet. In H. Acar, N. Negiz, & E. Akman (Eds.), *Sosyal politika ve kamu yönetimi bileşenleriyle sosyal hizmet* (pp. 27–43). Maya Akademi.

Kuru, D. (2024). İşgal altındaki Filistin topraklarında İsrail'in apartheid rejimi [Rapor].

Lundy, C. (2004). Social work and social justice: A structural approach to practice, 15 Şubat 2025 tarihinde <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:153262660> adresinden alındı.

Lundy, C. (2011). Social work, social justice & human rights: A structural approach to practice. 11 Şubat 2025 tarihinde <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:142375791> adresinden alındı.

Mercan, M. H. (2023). A rupture in the history of the Palestinian resistance and its implications. *Insight Turkey*, 25(4), 79–91, 10 Şubat 2025 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/48754795> adresinden alındı.

Mercan, M. H. (2024). Akse Tufanı: Yeni bir manifesto. SETA Yayınları.

Mustafa, F. (2024). The Palestinian People's Righteous Struggle in Light of the War of Aggression against the Palestinians in the Gaza Strip. *Insight Turkey*.

Niemann, G. R. (2005). Crimes against humanity, 07 Şubat tarihinde <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:3823461> adresinden alındı.

Qeshta, H. A., Al Hawajri, A. M., & Thabet, A. M. (2019). The relationship between war trauma, PTSD, anxiety and depression among adolescents in the Gaza Strip. *Health Science Journal*, 13(1), 25 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.21767/1791-809X.1000621> adresinden alındı.

Pehlivan, S. B. (2025, Ocak 16). *FOKUS | Hamas ve İsrail arasında imzalanan ateşkes anlaşması*. Türkiye Araştırmaları Vakfı, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://turkiyearastirmalari.org/2025/01/16/fokus/hamas-ve-israil-arasinda-imzalanan-ateskes-anlasmasi/> adresinden alındı.

Salduz, A., Şimşekoğlu, M. F., & Yandır, G. (2024). Gazze'de sağlık sistemi ve bu sistemle entegre bir sivil toplum kuruluşu: Yeryüzü Doktorları Derneği deneyimi. *Anatolian Clinic: The Journal of Medical Sciences*, 29(Special Issue on Gaza), 73–79, 06 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.21673/anadoluklin.1588905> adresinden alındı.

Shehadeh, S. (2015). The 2014 war on Gaza: Engineering trauma and mass torture to break Palestinian resilience. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 12(3), 03 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1002/aps.1457> adresinden alındı.

Sönmez, D., & Hocaoglu, Ç. (2024). Gazze'de psikososyal destek hizmetleri. *Anatolian Clinic: The Journal of Medical Sciences*, 29(Special Issue on Gaza), 96–104, 09 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.21673/anadoluklin.1545540> adresinden alındı.

Kamu Denetçiliği Kurumu. (2024). Dünyanın en büyük açık hava hapisanesinden dünyanın en büyük çocuk mezarlığına [Özel Rapor].

Thabet, A. A. M., et al. (2011–2015). PTSD, trauma, grief, and psychological resilience among Palestinian children and families in Gaza [Çeşitli çalışmalar]. *International Psychiatry*, 8; *Health Care: Current Reviews*, 1(2); *The Arab Journal of Psychiatry*, 25(1).

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (2024). Filistin’de insan hakları ihlalleri ve Gazze soykırımı raporu.

Turner, S. G., & Maschi, T. M. (2015). Feminist and empowerment theory and social work practice. *Journal of Social Work Practice*, 29(2), 151–162, 11 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1080/02650533.2014.941282> adresinden alındı.

Yekdeş, H. (2010). Uluslararası suçlar ışığında uluslararası terörizm [Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Yıldırım, B., & Aslan, H. (2019). İnsan hakları ve sosyal hizmet: Ortak bir kader mümkün mü? Nasıl bir ilişki, ne çeşit bir etkileşim? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 11 Şubat 2025 tarihinde 643–664. <https://doi.org/10.33417/tsh.572229> adresinden alındı.

Zarocostas, J. (2009). UN reports big increase in number of civilian casualties in Gaza. *BMJ*, 338, 08 Şubat 2025 tarihinde <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:71073870> adresinden alındı.

Zengin, O., & Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179–190.

Zengin, O., & Çalış, N. (2017). Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamaları ve çalışma koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 47–68.

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE FİLİSTİN'DE MİLLİ BİLİNÇ VE LİDERLİK

Palestinian National Consciousness and Leadership in the Historical Process

Doktora Öğrencisi Aydın ARAS*

Öz: Osmanlı Devleti'nin ilgasından sonra Filistin coğrafyasında İngiltere'nin himayesinde Yahudi göçü gerçekleşmiş ve akabinde İsrail Devleti kurulmuştur. Bu durum bölgede sıcak çatışmaları beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada Gazze'nin fiili lideri olan Yahya Sinvar'ın otobiyografik eseri özelinde Filistin-İsrail mücadelesi analiz edilmiştir. İsrail'in bölgedeki işgaline Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Batı kamuoyundaki yansımaları ve bu yansımaların Filistin sahasındaki karşılığının tarihsel altyapısı bu analizin bir parçası olarak ele alınmıştır. Karşılaştırmalı bir analiz örneği olan çalışma, Filistinlilerin siyaset, eğitim, din ve toplumsal yapısı hakkında bilgi vermektedir. Özellikle milli uyanış ve halkın mülteci kamplarında varoluşsal mücadelesi ele alınmıştır. Öte yandan Filistin'deki siyasi fraksiyonlar; Halk Cephesi, El Fetih ve İhvan-ı Müslim'in bölgesel dinamikler çerçevesinde Filistin'deki eğitim ve siyasi alanda etkileri Yahya Sinvar'ın gözünden irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Yahya Sinvar, Halk Cephesi, İhvan-ı Müslimin, El Fetih, İsrail

Abstract: After the dissolution of the Ottoman Empire, Jewish immigration to Palestine took place under British auspices, leading to the establishment of the State of Israel. This situation brought armed conflicts to the region. In this study, the Palestinian-Israeli struggle is analyzed, focusing on the autobiographical work of Yahya Sinwar, the de facto leader of Gaza. The historical background of the Palestinian reaction to Israel's regional occupation, as well as its reflections in the American and Western public spheres, are examined as part of this analysis. This study presents a comparative analysis of Palestinian politics, education, religion, and social structure. In particular, the national awakening and the existential struggle of the people in refugee camps are discussed. Furthermore, the influence of Palestinian political factions such as the Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP), Fatah, and the Muslim Brotherhood on education and politics in Palestine is examined from Yahya Sinwar's perspective.

Keywords: Palestine, Yahya Sinwar, Popular Front for the Liberation of Palestine, Muslim Brotherhood, Fatah, Israel

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, aydin.aras@hbv.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-6920-7080

Makale Geliş Tarihi: 30.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 9.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1668364

GİRİŞ

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren Filistin birçok medeniyetin kurulduğu coğrafi bir mekan olmuştur. Bölge ismini M.Ö 12. asırda Ege Göçleri ile bölgeye gelen “Filistler”den almıştır (Karaman, 1996: 89-103). Özellikle Asya/Afrika sahasının Akdeniz bölgesi üzerinden Avrupa’ya temas ettiği bir coğrafya olması Filistin’i tarihi ve kültürel olarak oldukça önemli kılmıştır. Bölge İslam öncesi ve İslami dönem sonrası birçok kavmin karşılaştığı bir saha olmasının yanı sıra üç semavi dinin kutsal saydığı topraklara da ev sahipliği yapmıştır. İlk olarak Yahudi Krallığına bağlı olan bölge daha sonra Büyük Roma İmparatorluğunun egemenliğine girmiştir (Karaman, 1996: 89-103).

Hz. Ömer’in fütuh hareketi çerçevesinde meydana gelen Yermük Savaşı (636) Filistin bölgesinin kapılarını Müslümanlara açmıştır. İslam ordusu 637 yılında Şeyzer-Nusaybin hattına kadarki bütün bölgeyi kontrol altına almış ve bölgenin en önemli kenti olan Kudüs, 638 yılında halka eman verilerek alınmıştır (Fayda, 2007: 51-53). Orta çağ döneminde Türk fütuhatının dikkatini çeken bölge Selçukluların eline geçmiş, kısa süreli Fatımi etkisi ve Haçlı kontrolünden sonra bölge peyderpey Eyyubiler, Memlûklüler ve Osmanlıların kontrolüne girmiştir. Özellikle arşiv vesikalarına yansıdığı kadarıyla bizzat padişahların bölgeye teveccüh gösterdiği anlaşılmaktadır (Çınar, 2015: 146-150). Osmanlı Devleti var olan bu teveccühünü devletin yıkılışına kadar sürdürmüş, özellikle Sultan II. Abdülhamid Yahudi göçünü engellemek için büyük bir mesai harcamıştır (Engin, 2020: 90-115). 638 yılından 1917 yılına kadar bölge İslam Devletlerinin kontrolünde kalmıştır. İngilizlerin Osmanlı Devleti’ni mağlup etmesiyle işgal yılları başlamıştır. İngiliz yönetimi kısa süre içerisinde Balfour Deklarasyonunu ilan ederek bölgede Yahudi Devleti’nin kurulmasına olanak tanıyan hükmü uygulamaya koymuştur.

İngiliz yönetimi ve sonrasında Filistin bölgesine yaşanan Yahudi göçleri, bölgedeki Müslümanlarla Yahudiler arasında günümüze kadar yaşanacak savaşların fitilini ateşlemiştir. Yahudilerin 1948 yılında İsrail’i kurması ve Batı dünyasının sınırsız desteği, Müslümanların tepkisini çekmiş ve 1948 Arap-İsrail Savaşına sebep olmuştur. Bu savaşlar devresi 1967 ve 1973 yıllarında tekrarlanmıştır. Bölgedeki Arap Devletlerinin ABD ve Avrupa eksenli politikalar izlemesi ve İsrail ile kısmi normalleşme çabaları bölgedeki Müslümanları korumasız bırakmıştır. Müslüman Filistin halkı çeşitli metotlarla topraklarından sürülmüştür. 1948 yılında patlak veren savaşta Müslümanlar Nekbe Günü (felaket) ile karşı karşıya kalmış ve sistematik bir şekilde Yahudi yerleşimciler bölgeyi kolonize etmiştir. Böylelikle Yahudiler 1947 tarihli Birleşmiş Milletler’in (BM) bölgede iki devletli çözüm

modeli yerine yeni bir sosyolojik zeminin oluşması için adımlar atmıştır. Filistin halkı Batı dünyasının başını çektiği bu oldubittiye tepki göstermiş bu çerçevede milli mücadele namına adımlar atmıştır. İlk adımlar İzzettin el-Kassam tarafından atılmış, yetiştirdiği öğrencileri Yahudi yerleşimcilere karşı 1936 yılında ilk intifadayı başlatmıştır (Bilge, 2001: 582).

Bu çalışmada; tarihsel süreç içerisinde Filistin meselesinin ABD, İsrail, bölge ülkeleri nezdindeki yeri, Filistin direnişinin sosyokültürel zemini Yahya Sinvar'ın anlatımlarını merkeze alan mikrotarih yöntemiyle ele alınmıştır. Ayrıca Filistin meselesinde Hristiyan-Yahudi retorikinin İslam ve Müslümanları ötekileştiren bakışına da yer verilmiştir.

Yahya Sinvar, daha bir çocukken 1948 yılında Filistinliler toplu şekilde sürüldüğünde (Nekbe Günü) bunu bir metot olarak kullanan Yahudilerin nüfus mühendisliğini hissetmiş, Filistin direnişi ve Yahudilerin hukuksuzca eylemlerine dayalı politikalarını, kaynağından kritik etmiştir. İsrail zindanlarında kaleme aldığı “Diken ve Karanfil” adlı otobiyografik eserinde Filistin halkına karşı İsrail'in 1948'den günümüze kadar gelen hukuksuz ve sınır tanımaz uygulamalarını bölge ülkeleri ve iç dinamikleri ile yansıtmıştır.

I. YAHYA SİNVAR'A GÖRE NEKBE'DEN MÜLTECİ KAMPLARINA FİLİSTİN

Batı dünyası ve ABD'den güç alan Yahudilerin 1948 yılında Filistin'de işgal ettikleri bölgede İsrail devletini ilan ettikten sonra yerleşik Filistin halkını sürgün etmesi, bölge halkı tarafından büyük felaket yani Nekbe Günü olarak tanımlanmıştır. Bu felaket Filistinliler tarafından hiç unutulmamış ve kuşaklar boyu kuvvetli bir retoriğe dönüşmüştür. Bu çerçevede Filistin direnişinin tanınan simalarından birisi olan Yahya Sinvar'ın anlatıları ön plana çıkmaktadır. Sinvar'ın anlatıları, Filistinli her ailenin bu tarihsel dokunun bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tarihsel dokunun derinlemesine analizi, Yahudi işgalinin ABD ve Batı ülkeleri cephesinde klasik “Şark/Garb” eksenli söylemi ile ontolojik bir temele dayandığı izlenimi vermektedir. Son dönemlerde akademik camianın mesai harcadığı “Batı ve Öteki ile “İslam ve Batı” söylemleri birlikte analiz edildiğinde, Filistinlilere karşı yürütülen Batılı politikaların tarihsel arka planı büyük oranda anlaşılır kılınmaktadır (Kalın, 2016: 20-25). Öyle ki İsrail-Filistin mücadelesinde Batı ve ABD, İsrail'i demokrasi ve aydınlanmanın temsilcisi olarak tahayyül ederken, Filistinli Müslümanları totaliter terkipile terörist bir çizgiye indirgemıştır (Said, 2009: 36). Yahya Sinvar'ın anıları bu bağlama uygun birçok örneği barındırmaktadır.

Sinvar'ın anlatılarının tetkiki, geniş bir çerçevede “Bölge ülkeleri-ABD ilişkilerinin” yanı sıra Yahudi işgalinin niteliğinin iç dinamiklerini okumayı zorunlu kılmaktadır. Yahya Sinvar'ın ailesi bu sürgün hareketini her yönüyle hissetmiştir. Öyle ki Askalan bölgesinden Gazze'ye zorla sürgün edilen aile, Filistin mücadelesinin karakteristik bütün yönlerini bünyesinde göstermektedir. Sinvar, bu tarihi gerçekliği otobiyografik eserinin ilgili bölümlerinde ikrar etmektedir (Sinvar, 2024: 15-25). Eseri her ne kadar roman olarak kaleme alındıysa da olay örgüsü tarihi gerçeklikle örtüşmektedir. Özellikle ailesi ve yakın çevresi ile olan ilişkilerinin, siyasi ve askeri bir lider olan Yahya İbrahim Sinvar'ın karakterinin oluşmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

A. YAHYA İBRAHİM SİNDAR

Sinvar, 1962'de Hanyunus mülteci kampında doğmuştur. İlk ve orta öğretmini bu kamptaki okullarda tamamlamıştır. 1948 Nekbe ile Gazze Şeridi'ne gelen ailesinin Askalan ile ilgili hatırları canlı iken çocukluğunda 1967 Arap-İsrail Savaşına tanık olmuştur. Han Yunus Mülteci Kampında Mısır koruması altında kaldıkları dönemde, Filistinlilerin burada geçici oldukları ve Arap ordularının ezici gücü ile kendi memleketlerine döneceklerine inandıklarını söylemektedir (Sinvar, 2024: 20). Bu beklenti sadece Yahya İbrahim Sinvar için geçerli değildir. Cemal Abdünnasır'ın popülist söylemleri ve propaganda faaliyetleri de bölge halkını inandırmış, yazar Amin Maalouf başta olmak üzere birçok düşünürün çocukluğunda Nasır kurtarıcı bir lider olarak simgeleştirilmiştir (Maalouf, 2020: 40-50). Bölge halkına göre İsrail yayılcılığına karşı yegâne çare Arap ordularının başına gelecek ve İsrail'i dize getirecek askeri ve siyasi liderin ortaya çıkmasıdır. Bu beklenti, Filistinliler için önce Abdünnasır'ın daha sonra Saddam Hüseyin'in, hatta 2000'li yıllardan itibaren İran'ın askeri ve siyasi liderlerinin kurtarıcı olarak nitelendirilmesine neden olmuştur (Sinvar, 2024: 116-118).

Bu çerçevede İsrail'in işgalci olduğu ve Arap ordularının kısa sürede bu işgalcileri Filistin'den söküp atacağı düşüncesi, 1948 Nekbe'den 1967 savaşlarına kadar Filistin halkı tarafından doğruluğu tartışılmaz bir tabuya dönüşmüştür (Sinvar, 2024: 15-20). Fakat Filistinliler, peyderpey yaşanan askeri ve politik gelişmeler karşısında bu beklentinin karşılanamayacağını zamanla anlamıştır. Yahya Sinvar ise Filistin coğrafyasında karşılanamayan beklenti ve hayal kırıklıklarını ilk defa 5-7 yaşlarında öğrenmiştir (Sinvar, 2024: 15-22).

Bu hayal kırıklıklarını giderebilmeyi ve Filistin'e özgürlüğü getirmeyi düstur edinen Sinvar, Gazze İslam Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde

okumuş ve gençliğinde Hamas'ın saflarına katılmıştır. Hamas'ın 1987 yılında 1. İntifadaya katılması sebebiyle İsrail tarafından yakalanan Sinvar 1988'den 2011 yılına kadar İsrail zindanlarında esir kalmıştır. Esir takasıyla serbest kalan Sinvar, 2017'de Hamas siyasi büro başkanı seçilmiş ve Gazze'nin fiili lideri olmuştur. 2017-2024 yılları arasında Gazze direnişini yöneten Sinvar, Ekim 2024 yılında İsrail ile girdiği çatışmada şehit olmuştur (Sinvar, 2024: 8-11).

B. MÜLTECİ KAMPLARI

İsrail'in Araplarla girdiği savaşları kazanması ve Han Yunus başta olmak üzere Gazze'yi tamamen işgal etmesi, Cemal Abdünnasır'ın şahsında Mısır ve Arap dünyasının o kadar da ezici bir güce sahip olmadığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Öyle ki 6 gün savaşlarında İsrail, Batının desteği ile Gazze, Batı Şeria, Doğu Kudüs, Golan Tepeleri ve Sina Çölünü ele geçirerek topraklarını 4 katına çıkarmıştır. Bu yenilgi Arap dünyası ve liderleri için bir prestij kaybı olsa da zaman içerisinde yaşanan reel politik ortam İsrail ile normalleşme adımlarının atılmasına sebep olmuştur (Er-rucup, 2021: 1-3) Oysa yaşanan askeri ve siyasi kayıplar, Filistinlilere prestij kaybından öte bir vatan kaybına mal olmuştur. Bu yenilgi sonrasında Filistinlilerin hemen hemen yarısından fazlası mülteci konumuna gelmiş, aileleri parçalanmış ve binlerce Filistinliden haber alınamamıştır (Sinvar, 2024: 417).

Bu kampların hemen hepsi dışarıdan gelen uluslararası yardımlara ihtiyaç duymaktaydı. Özellikle eğitim, sağlık ve beslenme gibi temel ihtiyaçlar yardımların sayesinde kısmen yürütülmüştür (Sinvar, 2024: 48-50). Sinvar, ilköğrenim çağında bu yardım kuruluşlarının finanse ettiği okulda okumuş ve bedensel zayıflığı ve çelimsizliği yüzünden “yemek kartı sahibi olduğunu, okulda kendi payına düşen köfteyi amcasının oğluna getirmek için nasıl zorluklar çektiğini” realist bir perspektif ile ele almıştır. Sürgün, savaş ve ölüme alışmak dışında başka bir seçeneği olmayan Filistin halkı hayata tutunmaya çalışmıştır. Her ne kadar sürgünün en ağır koşullarını yaşasa da “evlilik, düğün, hayata bağlanma, ticaret, iş vb.” insani gereklilikler direnişin ruhu çerçevesinde hasıl olmaya devam etmiştir (Sinvar, 2024: 58-67). Özellikle her Filistinli çocuk annelerinin ninnilerinde direnişin ruhunu teneffüs etmekte, her sokak başında ellerinde bir odun parçası ile Yahudi-Arap savaşını oynayarak büyümektedir. Sinvar, bizzat Han Yunus sokaklarında çocukluğunda şahit olduğu her olayın kendi kişiliğini şekillendirdiğini ve mücadele azmini bu devirdeki deneyimlerinden elde ettiğini itiraf etmektedir (Sinvar, 2024: 29). Öte yandan bu durum Han Yunus mülteci kampı ile sınırlı değildir. Mülteci kampları adeta Filistinli her ailenin ve çocuğun hayatının bir parçası olmuş, Filistinli birçok lider bu kamplarda yetişmiştir. Abdülaziz el-Ran-

tisi ve İsmail Haniye gibi birçok Filistinli siyasetçi çocukluğundan itibaren Yahya Sinvar ile benzer zor koşullar altında yetişmiştir. İsrail'in baskıları sonucunda mültecilik ile tanışan Filistinliler bölge ülkeleri dahil geniş bir coğrafyada hayat mücadelesi vermek zorunda kalmıştır. BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) raporlarına göre 6 milyona yakın Filistinli mülteci olarak yaşamaktadır (Girit, 2024: 1-4).

Mülteci nüfusunun büyük bir kısmı Yahudiler tarafından işgal edilen Filistin topraklarından Ürdün, Lübnan ve Suriye gibi ülkelere sürülmüştür. Ayrıca mülteciler Gazze şeridinde Bureyc, Cebaliyye, Refah, Mağazi, Deyr el-Belah ve Han Yunus kampları ile Batı Şeriadaki Akabe, Ayn Sultan, Kaddura, Cenin ve Tulkerm kamplarında zor şartlar altında yaşamıştır. Filistinli mültecilerin geniş bir sahaya yayılmaları, bölge ülkelerinin iç dinamikleri ile irdelenmesini zorunlu kılmaktadır. Sinvar'ın otobiyografik eserinde özellikle Ürdün, Lübnan ve Mısır'da yaşanan iç gelişmelerin Filistinlilerin mülteci kamplarında karşılık bulduğundan söz edilmektedir (Sinvar, 2024: 110-120). Bununla birlikte Filistin siyasetinde bölge ülkelerinin sosyolojik ve dini fraksiyonları da etkili olmuştur. Bu bağlamda mülteci kamplarından çıkan Hamas (İslami Direniş Hareketi) ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında meydana gelen rekabetin ortaya çıkışı, Mısır merkezli İhvan-ı Müslimin ve Baas ideolojilerinin karşıtlığının eseridir (TÜBA, 2023: 10-15). Anlaşıldığı kadarı ile siyasi fraksiyonlar ve direnişin niteliği Filistin coğrafyasındaki her alanda aynı şekilde ortaya çıkmamıştır. Bu minvalde Sinvar'ın Filistin sosyolojinin farklılığına dair tespitleri Filistin'de milli bilincin önünde bazı engellerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu engeller, Gazze/Batı Şeria merkezli siyasi fraksiyonların farklı ideolojik zeminlere sahip olması ve İsrail yönetimine karşı farklı mücadele metotlarını uygulamaları şeklinde özetlenebilir.

C. FİLİSTİN DİRENİŞİ VE İÇ SİYASETTEKİ FRAKSİYONLAR

Filistin siyasetinde 1960'lı yıllardan itibaren Ebu Amar lakabı ile tanınan Yaser Arafat siyasi bir figür olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde Arafat tarafından kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü, Cemal Abdünnasır'ın açık desteğini alarak silahlı mücadeleyi bir seçenek olarak seçmiştir. Bununla bağlantılı olarak Arap Devletlerinin desteği ile silahlı bir güç olan Filistin Kurtuluş Ordusu kurulmuştur (Sinvar, 2024: 107). Sinvar, çocukluğu döneminde Ebu Amar'ın posterleri ile mülteci kamplarında İsrail askerlerine karşı protesto gösterisi düzenlediklerini ve Yaser Arafat'ı milli bir kahraman olarak kabul ettiklerini dile getirmektedir (Sinvar, 2024: 110). Zaman içerisinde bu fikirlerinden vazgeçerek kurtuluş ve direnişin milli değerler ve İslami altyapı ile mümkün olduğunu ikrar etmektedir.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün husul ettiği kültürel zemin Mısır'da bulunan Pan-Arabizm fikridir. Bu fikir temelde sosyalist bir niteliğe sahiptir. Öte yandan Filistin iç siyasetinde yine Mısır tabanlı İhvan hareketinin etkisi altında oluşan yeni alternatif bir güç ortaya çıkmıştır. İslami Direniş Hareketi veya Hamas (Harakat al-Muqawama al-İslamiya) olarak bilinen bu yeni siyasi yapı ilk devirlerinden itibaren FKÖ'nün şiddetli muhalefeti ile karşılaşmıştır (Sinvar, 2024: 110).

FKÖ, Hamas'ın kuruluşunu siyasi sahada kendisine tehdit olarak gördüğü için halk nezdinde yeni oluşuma karşı söylemlerini sertleştirmiştir. FKÖ'nün söylemlerinde yeni kurulan Hamas'ı İsrail'e karşı hemen hareket etmemekle ve Filistin davasını temsil eden FKÖ'ye muhalif olmakla suçlamıştır. Bu suçlamanın sahadaki Filistinlilere yansıdığı hatta aynı aileye mensup kardeşler arasındaki tartışmalara konu olduğunu Sinvar dile getirmektedir (Sinvar, 2023: 137-155). 1990'lı yıllardan itibaren Hamas'ın tehlikeli bir yapılanma olduğu ve direniş ruhuna aykırı hareket ettiği şeklinde sokaklarda dillendirilen bu söylem, 2006-2007 yıllarında Hamas'a bağlı İzettin el-Kassam Tugayları ile FKÖ'ye bağlı El-Fetih arasında silahlı çatışmaya dönüşmüştür (Sarı, 2018: 29-40). Çocukluk ve gençlik döneminde FKÖ'ye sempati duyup gençlik döneminden itibaren Hamas saflarına katılan Yahya Sinvar, otobiyografik eserinde Hamas'ın ilk faaliyetlerini analiz etmiştir (Sinvar, 2023: 155). Yahya Sinvar Hamas'ın kuruluşunu, amcaoğlu İbrahim ve kardeşi Hasan'ın Şeyh Ahmet ile iletişim kurmaları özelinde ele almıştır. Yahya Sinvar, Şeyh Ahmet Yasin olduğu anlaşılan Şeyh Ahmet'in oldukça önemli ilk faaliyetlerini şu şekilde tasvir etmektedir (Sinvar, 2024: 137):

“Şeyh Ahmet, gençleri namaz kılmaya ve mescide gelmeye davet etmekle uğraşıyordu... Mescide giden gençler, namazlarını kıldıktan sonra mescitte bir halka kurup Kur'an okuyor, siyer, fıkıh veya hadislerle ilgili dini bir kitabı inceliyorlardı. Şeyh Ahmet gençleri yeni gençleri mescide getirmeleri için telkin ediyordu böylelikle ders halkaları giderek kalabalıklaştı.”

Görüldüğü üzere Şeyh Ahmet direnişin merkezini mescit olarak seçmiş ve ilk dönemlerinde irşat işleriyle meşgul olmuştur. Şeyh Ahmet'in faaliyetleri, Mısırlı Cemal Abdünnasır'ın çizgisini takip eden FKÖ'yü rahatsız etmiştir. Hatta FKÖ'ye mensup bazı çevreler Hamas'ın kuruluşunu İsrail istihbaratının organize ettiğini iddia etmiş ve bu çerçevede halk nezdinde girişimde bulunmuştur (Sinvar, 2024: 382-383). Oysa İslami Direniş Hareketi kimliğiyle ortaya çıkan Hamas, ilk başlarda FKÖ'ye doğrudan cephe almamıştır (Asa, 2020: 1-9). Hatta halk tabanı sağlamak ve gücünü pekiştirmek amacıyla Şeyh Ahmet liderliğinde kurulan Hamas, ilk olarak Osmanlı geleneğine uygun olarak vakıf ve dernekler yolu ile halka bütünleşme yolunu seçmiştir (Sinvar, 2024: 166). Bunun bilinçli bir seçim olduğunu

Filistin coğrafyasındaki sosyolojik zemin doğrulamaktadır. Çünkü Filistin vakıf sistemine yabancı değildi. Özellikle Osmanlı Devleti yıkılışına kadar, Kudüs/Gazze hattında imaret geleneği çerçevesinde bir vakıf toplumu oluşturmuştu (Özdemir ve Subaşı, 2009: 167-209). Bu tarihsel altyapı, Hamas'ın halkın cephesinde karşılık bulmasına ve FKÖ'ye muhalif bir rakip olarak serpilmesine olanak sağlamıştır. Öte yandan FKÖ, Filistin direnişinin tek muhatabı olarak kendisini görmekte ve hukuki meşruiyeti karşılığında bölge ülkeleri ve İsrail ile diyalog yolunu tercih etmekteydi. FKÖ'nün izlediği diyalogun niteliği de zamanla değişmiştir.

FKÖ ilk dönemlerinde işgal altındaki Filistin topraklarının tamamının özgürlüğünü savunurken ve İsrail'in varlığını reddederken, 1988 tarihli BM'nin 242 sayılı kararını kabul ederek İsrail'in varlığını kabullenmiştir. BM'nin 1967 tarihli 242 sayılı kararı, Arap devletleri ile İsrail arasında daha sonra imzalanacak olan antlaşmaların temelini oluşturmuştur (S/RES/242,1967). Suriye 1973, Mısır 1979 ve Ürdün ise 1994 yılında söz konusu BM kararını kabul etmiştir. Özellikle Yaser Arafat, Madrid Konferansı, Oslo İlkeler Antlaşması ve Camp David Zirvesi ile İsrail ile müzakerelere girmiştir. Bu müzakereler sebebi ile Yaser Arafat İzak Rabin ve Şimon Peres ile birlikte Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür. İsrail ile yaptığı nihai antlaşma gereği, Filistin yönetimi, Gazze ve Batı Şeria bölgesinde varlık gösterme hakkı elde etmiştir. Bu durum Hamas ve diğer Filistinli siyasi fraksiyonların tepkisini çekmiştir (Sinvar, 2024: 450-475). Bu tepkinin sebebi daha önce ilan edilen Hamas'ın Misakında belirtilmiştir.

Hamas, kendi anayasası olan Misakını 1988 yılında ilan etmiştir. FKÖ'nün aksine İsrail'i işgalci bir yapı olarak görmüş ve işgal altındaki Filistin topraklarının geri alınmasını temel misyon olarak deklare etmiştir. Bu misyon dört temel esas üzerinde şekillenmiştir. Öyle ki 1988 yılında ilan edilen Misak'ın amacı şu şekilde ifade edilmektedir (Asa, 2020: 1-9): “*İslami Direniş Hareketinin Amacı Allah'tır. Önderi Resulullah'tır, anayasası Kur'an'dır, yolu cihattır. Allah yolunda ölüm en ulvi arzudur.*”

Bu temel prensipler, Hasan el-Benna tarafından öne sürülen İhvan-ı Müslimin'in prensiplerinden öte bir anlam ifade etmemektedir. Böylelikle Hamas, Mısır merkezi İhvan'ın bir devamı olduğunu ilan etmiştir (Ganim, 1997: 307-310). Filistin coğrafyasının sosyolojik altyapısı iki siyasi gücün yanı sıra diğer fraksiyonların da etkisi altında kalmıştır. Öyle ki Filistin'de Hamas ve FKÖ dışında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) etkisi altında şekillenen sosyalist temayüllere sahip örgütler de mevcuttu (Sinvar, 2024: 25-30). Filistin direnişinin ortaya çıkışı ve farklı fraksiyonlar aracılığı ile sürdürülmesi halkın coğrafi ve içtimai durumu ile paralellik göstermiştir. Bu minvalde Gazze ve Batı Şeria'nın toplumsal ve kültürel dinamikleri farklılık göstermektedir.

D. FİLİSTİN'İN TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL DURUMU

Filistin coğrafyasındaki kültürel ve toplumsal zeminin tahlil edilmesi, İsrail karşısında oluşan direnişin karakterini anlamak için oldukça önemlidir. Bu çerçevede Gazze ve Batı Şeria'nın sosyo-kültürel olarak karşılaştırılması ve İsrail'in bu farklılıklar çerçevesinde geliştirdiği politikaların irdelenmesi işgalin karakterini ortaya koyacaktır. Öyle ki İsrail işgal siyaseti, Filistin halkını ekonomik ve kültürel farklılıklarından hareketle bölgede kendisine alan açmayı başarmıştır. Bu bağlamda Batı Şeria ve Gazze'nin çok yönlü tahlili meselenin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

İsrail işgali altındaki Batı Şeria el-Halil, Tulkerm, Nablus, Beytülahim, Ramallah ve Eriha şehirlerini kapsayan verimli bir coğrafyadır. 1949-1967 tarihlerinde Ürdün'ün kontrolünde olan bölge, 1967 savaşında İsrail tarafından işgal edilmiştir. Oslo ve Camp David görüşmeleri ile bölge Filistin yönetimine bırakılmıştır (Armaoğlu, 1992: 143-144). Bölgede FKÖ (El Fetih Hareketi) güçlü bir siyasi yapı olarak bulunmaktadır. Yaser Arafat'ın kurduğu yapı her ne kadar son dönemlerde güç kaybetse de bölgede varlığını sürdürmektedir. Cemal Abdünnasır aracılığı ile Baas Hareketinden güç alan FKÖ hedeflerini şu şekilde tasvir etmektedir (Karaman, 1996: 103-106):

“Filistin'i kurtarmak, bu hedefi gerçekleştirmek için silahlı mücadele vermek, Filistin'in kendi öz teşkilatlanmasına dayanmak, Dost Arap güçleriyle iş birliği yapmak, Dost milletlerarası güçlerle iş birliği yapmak.”

El Fetih Hareketi, her ne kadar Filistin'in kurtuluşu parolası ile yola çıksa da Oslo sürecinden sonra giderek pasif bir siyaset izlemeye başlamış ve İsrail yönetimi ile uzlaşmacı bir politika geliştirmiştir (Sinvar, 2024: 416-430). Batı Şeria'nın sosyolojik tabanı da bu politik manevralardan payına düşeni almıştır. Hamas hareketinin önemli simalarından olan Yahya Sinvar, bu gerçekliği otobiyografik eserinin ilgili bölümlerinde dile getirmiştir. Gazze'ye göre Batı Şeria şehirlerinin “ekonomik kaygıları önceleyen ve sosyal refahı” ön plana alan yapısı, direniş hareketinin Gazze'ye nispetle zayıf kalmasına sebep olmuştur (Sinvar, 2024: 150-173). Bu durum eğitim başta olmak üzere diğer birçok alanda kendini göstermiştir. Bu çerçevede Filistin coğrafyasındaki üniversitelerin akademik ve sosyolojik tabanı dikkat çekicidir. Öyle ki Gazze ve Batı Şeria'daki üniversitelerin adeta iki farklı sosyolojik yapıyı arz ettiği görülmektedir. Bu farklılığı Yahya Sinvar şu şekilde tespit etmektedir (Sinvar, 2024: 169-171):

“Ağabeyim Muhammed Ramallah'ta bulunan Birzeyt Üniversitesinin Edebiyat Fakültesine kabul edildi. Orası Muhammed'in yetiştirdiği kampın muhafazakâr,

kapalı dünyasından tamamen farklı bir alandı. Genelde Gazze ortamına benzer miyordu. O günlerde Birzeyt Üniversitesinde başörtülü tek bir kız yoktu. Bütün kızlar açık olabildiğince süslüydüler... hatta herhangi bir Batı toplumu gibi açık bir toplumdur... Üniversitede mescit yoktu. Bu yüzden üniversite dışında bir zeytin ağacı kuytusunda namaz kılmak zorunda kalırdı.”

Anlaşıldığı kadarı ile Batı Şeria'daki Filistinliler 1948'de Nekbe ile yerinden sürülen Filistinlilere göre nispeten daha rahat bir hayat yaşamaktaydı. Mülteci kamplarının zorlu koşullarında insan haklarına aykırı şekilde yaşamaya zorlanan Filistinliler direniş dışında başka çıkar yol bulamamaktaydı (Sinvar, 2024: 150-180). Öte yandan Batı Şeria'daki nispeten ekonomik rahatlık, zaman içerisinde yerini Yahudi yerleşimcilerin keyfi uygulamalarına bırakmıştır. Peyderpey İsrail askerleri koruması altında Yahudi yerleşimciler Batı Şeria'nın birçok bölgesine yerleşim alanı açmaya başlamıştır.

Gazze ise kadim tarihten beri Anadolu, Suriye ve Mısır arasında ticari güzergahın merkezi konumundaydı. İslam'dan önce de ticari merkez olan şehir Hz. Muhammed'in babası, amcaları ve akrabalarının ticaret için geldikleri bir bölgeydi. İdari olarak Gazze, Han Yunus ve Refah şehirleri şeklinde taksim edilmiştir (Bilge, 1996: 534-536). Şehir nüfusunun büyük bir kısmı Filistin coğrafyasından zorla sürülen mültecilerden oluşmaktadır. Bu sosyolojik gerçeklik Gazze'de eğitim başta olmak üzere kültürel birçok alanda kendini göstermiştir. İlkokuldan liseye kadar buradaki eğitim, dış yardımlar sayesinde yürütülmüştür. Gazze İslam Üniversitesi de liseden bozma akademik ve fiziki yapısı ile 1978 yılında faaliyete başlamıştır (Sinvar, 2024: 170-195).

Gazze İslam Üniversitesi kuruluşundan itibaren İsrail işgaline karşı hiçbir fedakarlığı esirgemeyen Gazze halkının teveccühü ile ortaya çıkmış, zamanla modern bir üniversite hüviyeti kazanmıştır. Sinvar'ın çocukluğundan gençliğine değin kendisinden etkilendiği ve otobiyografisinde sıklıkla dile getirdiği amca-oğlu İbrahim, Gazze İslam Üniversitesinin önemli simalarından olup I. İntifada da önemli görevler üstlenmiştir (Sinvar, 2024: 418-450). Üniversite kuruluş tarihlerinden itibaren direniş mefhumu ile kültürel ve akademik bir altyapı görevi görmüştür. Öyle ki Filistin direnişinin önemli simalarından olan İsmail Haniye, Abdülaziz er-Rantisi de Gazze İslam Üniversitesinde eğitim almıştır. Bu önemli isimlerin dışında Hamas hareketinin birçok üyesi bu üniversiteye mensup akademik geçmişe sahiptir. Özellikle 1970'lerden itibaren İslamcı ve anti Siyonist bir çizgi takip eden Gazze'deki Hamas hareketi, Gazze İslam Üniversitesi aracılığı ile entelektüel bir altyapı kazanmıştır.

Gazze İslam Üniversitesi'nin kazandığı bu altyapı sadece üniversitenin kampüsü ile sınırlı olmayıp Mısır merkezli İhvan Hareketinin ideolojik zemininden de beslenmiştir. Bu çerçevede Filistinli gençler tarafından mukabele edilen Yusuf el-Karadavi'nin eserlerinin de üniversiteye hatırı sayılır bir ideolojik zemin hazırladığı Yahya Sinvar tarafından da doğrulanmaktadır (Sinvar, 2024: 50-70). Bu ideolojik zemin Kudüs'ü dahi hatıralarında uzak bir memleket olarak gören mülteci gençleri için bir milat olmuştur. Mülteci kamplarından İsrail zindanlarına değin işgal ve yokluk dışında başka bir şey görmeyen Filistinli gençler Afganistan, Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan, Suudi Arabistan vb. İslam coğrafyalarındaki gelişmeleri geniş bir perspektif ile tahlil edebilen ve kendi mücadelelerini İslam dünyasındaki gelişmelerin bir parçası şeklinde görerek meşrulaştırmıştır. Anlaşıldığı kadarı ile Sinvar'ın geldiği çevre, Arap devletlerinin ötesinde Filistin direnişini İslam dünyasındaki diğer direniş grupları eklemlene ve daha geniş bir perspektif ile ümmet çizgisi çerçevesinde bir bilinçlenme yolunu seçmiştir. Bu bilinçlenme üniversitelerde bulunan basın yayın yolu ile kitlelere sirayet etmiş, yaşlılardan çocuklara Gazze'nin her sokağını tesiri altına almıştır (Sinvar, 2024: 410-419).

1970'lerden 2000'li yılların başlarına kadar her Gazzeli aile radyolarının yanı başında Mısır, Ürdün veya Suriye'deki gelişmeleri yakından izlemekte ve Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in İsrail'i ne zaman haritadan sileceğini televizyonlarından takip etmekteydi (Sinvar, 2024: 382-400). Fakat zamanla bu umut yerini hayal kırıklığına bırakmış ve İsrail'in bitmek bilmeyen ihlalleri yeni bir anlayışın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu anlayış, Filistinlileri kendi kaderlerini tayin etmek dışında başka bir şanslarının olmadığı bir mücadele zemininin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

II. FİLİSTİN'İN GELECEĞİ: İSRAİL, ABD VE BÖLGE ÜLKELERİ

Filistin'in geleceği ABD, AB ve bölge ülkelerinin politik tavırlarından bağımsız olmayıp Doğu/Batı veya dini ve kültürel farklılık sebebi ile oluşan paradigmaya bağlıdır. İlk Batılı araştırmacıların muhayyilesinde Doğu, "öteki" kavramı üzerinde kurgulanan ve medeniyet ihraç edilecek yerdir (Kalin, 2013: 231-240). Osmanlı Devleti'nin çöküşünden sonra, İslam coğrafyasında yaşanan kaos ve işgallere karşı yaşanan direniş ise Avrupa merkezli tarih anlayışında İslam'ın savaş dini olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur (Kalin, 2013: 241-245). Zaman içerisinde Avrupa İslamofobi kavramı ile tanışmış ve bu söylem, "statik, öteki, ilkel, şiddet yanlısı, politik ve terörü destekler" şeklinde ifade edilmiştir (Aydın, 2016: 61). Öte yandan Batı medeniyetinin söylem olarak kullandığı "Yahudi-Hristiyan Geleneği" şeklindeki paradigma, büyük bir oranda genelde İslam dinini, özel de ise Filistin'deki

direnişini şiddet yanlısı ve terörü destekleyen bir yapı olarak nitelemiş, yaşanan her gerginlikte İsrail taraftarı bir söylem geliştirmiştir. 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail'in Gazze'ye saldırılarında ABD başta olmak üzere İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya İsrail'e tam destek vermiş, Filistinlileri aşırılık ile suçlamıştır (Altun, 2024: 1-3). Oysa İsrail, ABD ve Avrupa siyasetinde “demokrasinin biricik adresi” (Said, 2017: 34-37) ve Ortadoğu'da medeniyetin temsilcisi olarak ele alınmaktadır. Bu söyleme benzer ifadeleri ABD Başkanı Donald Trump 06/12/2017 yılında gazetecilere verdiği bir mülakatla deklare etmiştir. Trump, “*İsrail'in dünyanın en başarılı demokrasilerinden olduğunu ve üç semavi dinin özgürce Kudüs'te ibadet ettiğini...*” (BBC, 2017) belirterek İsrail'in demokratik anlayışını övmüştür. Dolayısıyla Batı retoriğindeki bu bakış açısı İsrail'i cesaretlendirmiş ve Filistin meselesinin çözümünü zorlaştırmıştır.

ABD'nin İsrail'in güvenliğini önceleyen politikaları ise bölgedeki Arap ülkelerinin baskı altına alınmasını sağlamıştır. Camp David Antlaşması (1978) ve akabinde imzalanan Madrid (1991) ve Oslo Sözleşmeleri (1993-1995) ile başta Filistin El-Fetih yönetimi (FKÖ) olmak üzere Ürdün ve Mısır, İsrail ile normalleşme adımları atmıştır. 2020 yılında ABD Başkanı Donald Trump'ın teşvikleriyle gerçekleşen Abraham (İbrahim) Antlaşmaları ile Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Fas ve Sudan yönetimleri, İsrail'i resmi olarak tanımıştır (Akıncı, 2022: 1-3).

Suudi Arabistan ve diğer körfez ülkeleri ile de buna benzer antlaşma zemini aranmıştır. ABD ve İsrail'in bu antlaşmalar ile bölge ülkelerine ekonomik ve siyasi birtakım vaatler vermesi, Filistin meselesinin giderek arka plana itilmesine sebep olmuştur. İsrail bölge ülkeleri ile diyaloga girmesine rağmen, Filistinlilere karşı politikalarını devam ettirmiştir. Filistin'in tamamında söz sahibi olmak isteyen İsrail, kendi ajandasına uygun stratejiler izlemiştir. İsrail bir yandan Filistin'e dönük politikalarını kadim Yahudi inançlarıyla meşrulaştırma çalışırken diğer yandan sahada kendi politik gücüne ivme katan Hristiyan Siyonistlerin desteğini almıştır (Albayrak, 2024: 1-5).

A. İSRAİL: SİYONİST-HRİSTİYANLAR VE POLİTİK MANEVRALARI

İsrail'in 1947 Nekbe ve akabinde Araplarla girdiği savaşlarda, ABD ve Batı devletlerinin sınırsız desteğini alması Filistin bölgesindeki İsrail yayılmacılığının artarak devam etmesine sebep olmuştur. Sinvar, eserinde İsrail yayılmacılığını Filistinlilerin gözünden oluşturduğu bir retorik ile sunmaktadır. Bu retoriğe göre İsrail, Filistin coğrafyasındaki işgali 4 aşamada politik bir zemine oturtmuştur. Bu aşamalar; “Filistinlilerin sürgüne gönderilerek adeta bütün Filistin halkını mül-

teci kamplarına hapsedmek, Yahudi yerleşimcileri bölgeye sistematik bir şekilde yerleştirmek, Filistin direnişini bölmek ve bölgedeki Filistinlilere ekonomik bazı ayrıcalıklar tanımak suretiyle istihbarat servisinde onları kullanmaktır” (Sinvar, 2024: 310).

Bu aşamalar 1947 Nekbe’den peyderpey günümüze kadar sürmüştür. Ebu Ammar (Yaser Arafat), İzak Rabin ve Şimon Peres tarafından başlatılan Oslo Süreci bütün dünyada barışın yakın bir gelecekte mümkün olacağı fikrini uyandırmıştır. Bu barış görüşmeleri ile Ebu Ammar, İzak Rabin ve Şimon Peres Oslo Süreci akabinde Nobel Barış Ödülüne (1994) layık görülmüştür. Hatta bu antlaşma gereğince Gazze-Eriha hattı İsrail tarafından boşaltılmış, bölge Filistin yönetimine devredilmiştir. Fakat bu süreç bütün sorunları çözmemiş, Filistin halkı tarafından süreç ihtiyatlı karşılanmıştır (Karaman, 2020: 101-103).

Filistinlilerin sürece ihtiyatlı yaklaşımlarında El Fetih dışında kalan başta Hamas olmak üzere siyasi partilerin Oslo sürecine dönük eleştirilerinin ciddi bir payı vardı. Öte yandan dönemin İsraili yöneticilerinin verdikleri beyanatlar, iki devletli çözüm paradigmasını kabul etmediklerini ortaya koymaktadır. Bölgeyi yakından tanıyan Edward Said sahadaki bu gelişmeleri ve İsrail’in tavrını eleştirmiştir. Ona göre İsrail kuruluş felsefesindeki paradigmaya bağlı olmakla birlikte “Tek Devletli Çözümü” dikte ettiğini bildirmektedir. Öyle ki bu tek devletli çözüm paradigması da kökenini Siyonizm’den almaktadır. “*Bizzat David Ben-Gurion’un kendisi, tarihte bir halkın kendi topraklarından vazgeçtiği ve topraklarını başka bir halka gönül rızasıyla devrettiği tek bir örnek bulunmadığına dikkati çekmiştir*” (Said, 2009: 10-12). Dolayısıyla Oslo Sürecini televizyonlardan takip eden Filistin halkının önemli bir kısmı süreci büyük bir başarısızlık olarak nitelendirmiştir. Yahya Sinvar bu süreci şu şekilde tasvir edip eleştirmektedir (Sinvar, 2024: 416-417):

“Filistin otoritesinin İsrail ile iş birliği yapması, güvenliğin eşgüdüm şeklinde sağlanması, ortak devriye ve istihbarat paylaşımı... İsrail, BM’nin 242 nolu kararı ile Yahudilerin 1967 öncesi sınırlarını güvence altına alması... Kudüs, mültecilerin topraklarına dönüşü ve Yahudi yerleşimci sorunu kendi lehlerinde çözülmüş, tarihi Filistin topraklarının %70’i üzerinde tam hakimiyet sağlayarak, Gazze ve Batı Şeria hakkında bir tartışmayı öngörmektedir.”

Dolayısıyla İsrail ve Batı dünyasının ilan ettiği “İki Devletli Çözüm Modelinin” İslam dünyasını teskin için söylem olarak geliştirildiği, fiiliyatta İsrail’in böyle bir niyet taşımadığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede “Yahudi Yerleşimcilerin” İsrail askerleri gözetiminde Filistinlilerin topraklarında alan kazanmaları İsrail’in eylem ve söylemde ikircikli bir politika izlediğini göstermektedir (Sinvar, 2024: 400-417). Bu minvalde Madrid ve Oslo sözleşmelerinin sahada tam anlamı ile uygu-

lanmaması Filistin cephesinde itirazların yükselmesine sebep olmuştur. Hamas ve diğer İslami fraksiyonlar İsrail'in Madrid, Oslo ve Eriha Antlaşmaları ile Filistin'i kontrol altına alarak kendi siyasetine uygun hareket ettiğini iddia etmektedir (Sinvar, 2024: 450-475). Bu fiili durum Filistin coğrafyasındaki aktörlerin değişmesine sebep olmuş, El Fetih ve sol fraksiyonlar yerini ümmet bilincine malik Hamas'a bırakmıştır. Hamas kuruluşundan itibaren bu sosyolojik düzlemde İsrail'in ancak güçle durdurulabileceğini Filistin'in yerleşimcilere ve İsrail işgal yönetimine karşı harekete geçmesi gerektiğini siyasi ve askeri bir şablon olarak kabul etmiştir (Hamas Misak-ı, 1988).

İsrail ise mülteci kampları başta olmak üzere kendi siyasi geleceği için tehdit olarak gördüğü Filistinlilere karşı politikalarını çeşitlendirmiştir. İsrail'in geliştirdiği politikalar başta ABD olmak üzere Avrupalı devletler tarafından koşulsuz şekilde desteklenmiştir. Batılı devletlerin bu desteklerinin altında yatan sebep ise ontolojik ve epistemolojik olarak "Ortadoğu'da Demokrasinin Biricik Adresi" olarak İsrail'i görmüş olmalarıdır (Said, 2017: 37-40) Sözü edilen devletler, Yahudileri demokratik ve insani ilkelerin savunucusu hatta Avrupa coğrafyasında yükselen ırkçılığın ilk kurbanı bir millet olarak eylemde ve söylemde sürekli desteklemiştir. İsrail bu desteğe güvenerek Filistinlilere karşı orantısız güç kullanmayı bir hak olarak görmüştür. Said'in eserinde de İsrail "*Müzakereye girecek bir partnerimiz yok. Bu tedbirleri Filistin terörizmine karşılık olarak kendimizi savunmak amacıyla aldık*" ifadeleri yer almaktadır (Said, 2009: 152).

İsrail, Filistin'i kendisi karşısında konumlanan siyasi bir güç değil terör eylemleri ile insanı ve medeniyeti öteleyen bir terörist oluşum olarak görmektedir. Bu söylemi dini bazı temellere dayandıran İsrail başbakanı Netanyahu, 11.01.2024 tarihinde basına verdiği demecinde Gazze'de yaşanan insanlık dışı katliamlarını "Amalekliler" söylemi ile meşrulaştırmaya çalışmıştır (Deveci, 2024:1-4). Bu söylemini kutsal metinlerinde geçen Amalekliler maddesine dayandırmaktadır. Amalekliler Tevrat'ın ilgili bölümlerinde şu şekilde tasvir edilmiştir (Samuel, 15/3): "*Şimdi git, Amalekliler'e saldır. Onlara ait her şeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın erkek, çoluk çocuk, öküz, koyun, deve, eşek hepsini öldür.*"

Netanyahu'nun kutsal metinden alıntılar yaparak Filistinlileri Amalekliler ile aynı çerçevede analiz etmesi kadim Yahudi inancının bir tezahürüdür. Weber'e göre Kadim Yahudi hukuku anlayışında "*Tanrı'nın Sina üzerinde 40 günlük görüşmesinde bu toprakları Musa'ya vermiştir*" (Weber, 2023: 172). Yahudilerdeki bu inancın tarihi altyapısı, Filistin toprakları ve çevre coğrafyaların üzerinde hak iddia eden arz-ı mevuda (vadedilmiş topraklar) dayanmaktadır (Küçük, 1991: 442-444).

İsrail'in yaklaşık 2 yıldır Gazze'de başlattığı yıkımı, kadim Yahudi gelenekleri ile açıklamaya ve aklamaya çalışması bu tarihsel altyapıyı yani arz-ı mevud'u hatırlatmaktadır. Bu kadim inancı son dönemlerde ABD'nin tehditvari politik çıkışları ile dünya devletlerine kabul ettirmeye çalışmaktadır. Özellikle ABD merkezli evanjelik-Hristiyan paradigması, İncil ve Tevrat'ı içine alan bir geri dönüşümden bahsetmekte ve Siyonist-Hristiyanlık kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu siyasetin eylemde ve söylemde en büyük temsilcisi ABD Başkanı Donald Trump'tır. Siyonist Hristiyanların inancı (Kazak, 2025);

“Kutsal kitaba yönelme veya dönme diye tabir ettikleri evanjelistlere göre Yahudiler Tanrı tarafından seçilen bir millettir. Yahudiler Kudüs'ü alarak Süleyman Mabedi'nin tekrar inşa etmesi gerekmektedir. Böylelikle vadedilen krallık kurulabilecek ve evanjelistler de ahiretteki hakimiyetlerini kurabilecekler” yönündedir.

Hristiyan-Siyonistlerin paradigmalarına göre bölgede kesinlikle Filistin Devleti'nin kurulmasına müsamaha edilmemelidir. Hatta başkenti Kudüs olan Gazze, Batı Şeria, Golan Tepeleri, Lübnan, Ürdün ve Mısır'ın bir kısmını kapsayan bir Yahudi Devleti kurulmak suretiyle İsa'nın gelişi ve krallığını kurması gerekmektedir (Kazak, 2025). Bu söylem Trump başta olmak üzere ABD'li yetkililer tarafından resmi ve gayri resmi açıklamalarla dikte edilmektedir. Hatta Trump'ın selefi Joe Biden da verdiği mülakatlarda kendisinin Siyonist olduğunu itiraf etmektedir. Biden'ın *“Siyonist olmanız için Yahudi olmanıza gerek yok. Ben bir Siyonist'im, İsrail olmasaydı, dünyada tek bir Yahudi bile güvende olmazdı”* demeci ABD'nin Filistin meselesinde tarafgir bir politika izlediği ve İsrail'in tezlerini desteklediğini göstermektedir (TRT, 2024). Bu membada Edward Said'in daha 1990'lı yıllarda işaret ettiği gibi İsrail, egemen iki devletli çözümün aksine bölgenin tamamen İsrail'e bağlandığı tek devletli çözümü dikte etmektedir. Filistinliler ise ABD ve Batılı devletler tarafından desteklenen tezlerin farkında olmakla birlikte işgale karşı topyekûn bir mücadele fikrine giderek daha çok sarılmaktadır. Çocukluğundan itibaren İsrail politikalarına maruz kalan Filistinlilerin gözünde İsrail; hak, adalet ve hukuk tanımaz bir yönetimdir. Öyle ki İsrail, Filistinlilere göre: Sürgün eden, çoluk çocuk demeden mülteci kamplarını bombalayan, yerleşimciler eliyle topraklarını gasp eden, kendi halklarından birilerini parayla tutarak devşiren, hapis-hanelerde akıl almaz işkenceler yapan, kutsal değerlerini imha ve namuslarına göz koyan, insanları hukuksuz şekilde esir alarak müzakere ve çıkarları için kullanan bir yapıdır (Sinvar, 2024: 310-320)

Filistinlilerin mücadelelerinde sebep olarak sıraladığı bu misallerin haklılık payı vardır. Barış istediğini öne sürerek Oslo sürecinde Nobel Barış Ödülü'ne layık görülen İsraili yöneticiler için, en önemli sınavlardan birisi “Yahudi Yer-

leşimciler” meselesidir. İsrail askeri kalkanı altındaki yerleşimciler Filistinlilerin topraklarını ilhak ederek hemen hemen her yıl bu umursamaz tutumlarını devam ettirmiştir. Dolayısıyla belirli sınırı olmayan İsraili yerleşimciler için her karış Filistin toprağı gasp edilecek bir alan hüviyetindedir. Bütün bu gelişmeler Filistinlilerin çeşitli stratejiler izlemesine sebep olmuştur.

B. İSRAİL’İN POLİTİKALARINA KARŞI FİLİSTİN MİLLİ BİLİNCİ VE LİDERLİK

İsrail’in politikalarına karşı Filistin’deki siyasi fraksiyonlar birbirlerinden farklı stratejiler izlemeye başlamış, ulusal birlik tam anlamıyla kurulamamıştır. Bu çerçevede İslami hassasiyetlere sahip Hamas ile sosyalist Baas çizgisinde bulunan El-Fetih hareketi ayrı stratejiler izlemeye başlamıştır. El-Fetih kurtuluşu kendi liderliğine ve Oslo Sürecinde varılan mutabakatın uygulanmasına bağlarken, Hamas bu söylemin aksine kurtuluşun ancak sınırları 1947 Nekbe öncesine dayanan egemen bir Filistin Devletinin varlığına bağlamaktadır. Dolayısıyla Filistin halkı arasında bile söylemde ve eylemde bir birlik kurulamaması ve kendi aralarındaki bu siyasi mücadele, İsrail’in daha rahat hareket etmesini sağlamıştır (Sinvar, 2024: 380-400).

Filistinliler, sorunun ortaya çıktığı Osmanlı Devletinin ilga edildiğı ve Yahudilerin bölgeye gelerek istilaya başladığı dönemden itibaren direniş yolunu seçmiştir. Fakat bu direnişin niteliğı ve etkileri dönemsel farklılıklarla eşgüdüm şekilde devam etmiştir. Filistin Direniş, Osmanlı Devletinin 20. asrın başlarından itibaren çözülmeye başladığı dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu bağlam ile en çarpıcı tarihsel kişilik dini bir vaiz olan İzzeddin el-Kassam’dır. Beyrut’un Cebile bölgesinde doğan el-Kassam, İtalyanların Trablusgarp’ı işgalinde, Balkan Savaşları’nda ve I. Dünya Harbi’nde gönüllü olarak Osmanlı Devleti ile hareket etmiştir. Fransızların Suriye işgaline karşı direniş yolunu seçmiş ve gelecekte Filistin mücadelesinin önemli bir siması olmuştur (Bilge, 2001: 582). El-Kassam Hamas’ın silahlı direnişinde bir rol model olmuştur (TÜBA, 2023: 11). Yahya Sinvar, Hamas’ın daha yeni ortaya çıktığı ve direnişe geçtiğı dönemlerde her üyesine Kassam’ın Savaşçıları adını verdiklerini dile getirmektedir (Sinvar, 2024: 438-448).

FKÖ’nün silahlı kanadı el-Fetih ise Hacı Emin el-Hüseyni’nin milliyetçi fikirlerinden ontolojik paradigmasını oluşturmuştur. El-Hüseyni, bir dönem İngilizler tarafından Kudüs vali yardımcılığına getirilen daha sonra Yahudilere karşı Arap milliyetçiliğı ile ortaya çıkan bir din adamıdır. Türkiye, Pakistan, Almanya, Fransa, Suriye başta olmak üzere birçok ülkede bulunmuş ve Filistin davasını

ölene kadar sürdürmüştür. Onun mücadelesi Filistin’de Arap milliyetçiliğinin ilk nüvelerinden birisidir (el-Arid, 1995: 116-117). Yaser Arafat, Hacı Emin el-Hüseyni’nin ortaya koyduğu ontolojik zeminden güç almış, 1990’lı yıllara kadar bu fikrini devam ettirmiştir. Fakat bu tarihten sonra Filistin’in taksim planını kabul etmiştir (Kahraman, 2020: 101-103). Arafat’ın son faaliyetleri Arap milliyetçilerinin yanı sıra Hamas’ın da büyük tepkisini çekmiştir. Bu iki siyasi fraksiyon sonraki dönemlerde İsrail’e karşı Arap devletlerinin de desteğini alarak silahlı mücadeleye girişmiştir. Fakat bölge dinamikleri ve batılı devletlerin tutumu Filistinlilerin mücadelelerini çeşitlendirmesine sebep olmuştur. Zamanla El-Fetih eskisi kadar dinamik bir mücadele izlemezken ve siyasi çözümü metot olarak kullanırken, Hamas 2000’li yıllardan itibaren daha etkin ve askeri bir çözümü realite haline getirmiştir (Sinvar, 2024: 450-475).

1947 yılından beri topraklarından sürülen Filistinlilerin silahlı ve politik mücadelelerinin tarihsel altyapısı, toplumsal dinamiklerden gelmektedir. Bu tarihten itibaren her Filistinli çocuk bebekliğinden itibaren İsrail işgaline maruz bırakılmış ve Filistin kültürünün dinamikleri çerçevesinde yetişmiştir. Yahya Sinvar otobiyografik eserinde bu tarihsel gerçekliğe şu şekilde vurgu yapmaktadır (Sinvar, 2024: 400-410):

“Her Filistinli çocuk, annesinden Filistin mücadelesini ninni olarak dinler, sokakta oynan oyunlarda ana kahramanlar, Yahudi-Arap mücadelesini dramatize eder ve genelde oyunun kazananı tabi ki Araplar olur; her camii ve mescit direnişin anlatıldığı mekanlar olup, esir edilen her Filistinli hapishaneyi mücadele azmini güçlendirmek için bir akademi olarak görmektedir.”

Her Filistinli bütün yoksunluğunu kendi amaçları çerçevesinde bir mücadele alanı olarak şekillendirmiştir. Öte yandan Filistinliler tarafından sürdürülen mücadele, İslam dünyasının dinamiklerinin bir parçası olarak da kendini göstermiştir. Coğrafi ve kültürel olarak Arap coğrafyasının doğal bir parçası olan Filistin, bölgedeki her siyasi oluşumun tesirinde kalmıştır. Hatta Sovyetlerin Afganistan’ı işgali, Pakistan-Hindistan Savaşı dahil her askeri ve siyasi mücadele, bölge insanını etkilemiştir (Sinvar, 2024: 107). Filistinliler özellikle tanınmış bazı Arap liderlerini bir kurtuluş olarak görmüştür. Bu çerçevede Mısır lideri Cemal Abdünnasır, Irak lideri Saddam Hüseyin gibi siyasi figürlerin İsrail’i yok edeceği beklentisi oluşmuştur. Fakat zamanla bu anlayış değişmiş ve Filistinlilerin bizzat kaderlerini kendilerinin tayin etmesi gerektiği anlayışı realist bir çizgide husul etmiştir. Yahya Sinvar tespitlerinde bu realiteyi görmesine rağmen Arap ve İslam dünyasından da tamamen umudu kesmemiştir. Sinvar, Filistin’in geleceğini, yine İslam dünyasının tarihi dinamikleri ile şu şekilde tahlil etmektedir (Sinvar, 2024: 418):

“...Güç dengesi sadece askeri ve maddi imkân demek değildir. İsrail arkamızda Arap ve İslam dünyasının olduğunu biliyor. Evet Arap ve İslam alemi şu anda dağınmıştır. Ama eğer İsrail bize karşı orantısız ve abartılı güç kullanacak olursa dünyanın dengeleri alt üst olur. İsrail bizi ezemez, yok edemez. O varlığın, çok yönlü ve karmaşık dengelere mahkûm olduğunu bilir. Bu dengelerden birinin bozulması durumunda o da ezilip yok olacaktır çünkü...”

Bu tespitlerin Filistinli direniş liderlerinin birçoğunu etkilediği daha sonra ortaya çıkan hadiselerle teyit edilmektedir. Hatta daha sonra Gazze'nin yönetimini ele alan Hamas İslam dünyasındaki bu dinamikleri göz önünde bulundurarak mücadelesini şekillendirmiştir. 7 Ekim 2023 yılında başlayan Gazze Savaşında da bu tarihsel perspektife uygun bir söylem geliştirilmiştir.

Hamas tarafından oluşturulan bu paradigma, İsrail'in 2010'lu yıllardan başlayarak şekillendirdiği Arap ülkeleriyle normalleşme adımları ile tesirsiz hale gelmiştir. ABD'nin önderlik ettiği Arap-İsrail normalleşmesinde İsrail'in politikaları bazı Arap ülkelerinin yönetimleri tarafından teveccüh ile karşılanmıştır. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Suudi Arabistan başta olmak üzere birçok ülke İsrail ile normalleşme adımı atarak Filistin'i kendi politikaları için bir engel olarak görmeye başlamıştır. Bu denklemin meydana gelmesinde İran'ın politik ve dini duruşunun da bir payı mevcuttur. İran'ı tehdit olarak gören Arap yöneticileri, kendi geleceklerini ABD-İsrail desteğine bağlamış ve bu çerçevede dikkate alınarak politika yürütmüştür.

Öte yandan bölgenin diğer güçleri de ABD'nin tehditvari söylemleri ve ekonomik vaatleri sebebi ile doğrudan İsrail'i karşısına alacak bir politik söylem geliştirememiştir. Mısır ve Ürdün'ü bu çerçevede zikretmek mümkündür.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren Filistin'e yerleşmek için gelen Yahudiler, I. Dünya Harbi'nden sonra İngilizlerin desteğiyle İsrail Devleti'ni kurmuştur. Akabinde 1947 yılında Yahudiler, Filistinlileri Nekbe'ye tabii tutmuştur. Bu durum Filistin tarihi için önemli bir kırılmayı beraberinde getirmiştir. Akabinde yaşanan 1967 ve sonrası Arap-İsrail savaşları ile Filistin coğrafyasının %70'inden fazlası işgal edilmiştir. Böylelikle Filistinlilerin büyük bir kısmı topraklarından sürülerek mülteci kamplarına yerleştirilmiş, mülteci kampları da İsrail ordusu tarafından sistematik bir soykırıma varan şekilde “işkence, sürgün ve ölüm” hapishanelerine dönüştürülmüştür.

Bu durumun görgü şahitlerinden biri olan Yahya Sinvar'ın anlatımlarına göre, Filistin coğrafyasındaki sosyolojik altyapı ve direnişin organizasyonu mülteci kamplarındaki yokluktan doğmuştur. Mülteci kamplarının her sokağı, her mescidi, her açık hapishanesi, okulu, düğünü ve eğlencesi bilfiil sosyal dokunun tamamı bir ahenk oluşturarak direnişi olgunlaştırmıştır. Filistin coğrafyasındaki siyasi ve kültürel fraksiyonların büyük bir kısmı kendi aralarındaki farklılıklara rağmen İsrail'in orantısız gücüne karşı mücadelede ortak bazı değerleri olgunlaştırmıştır. Bu değerlerin oluşturulmasında eğitim ön plana çıkmış, Filistin milli bilinci sokaklardan üniversitelere, gençlerden başlamak üzere toplumun tamamına sirayet etmiştir. Sinvar, milli bilincin oluşmasında anne figürü üzerinde durarak aslında bütün mücadelenin annelerin verdiği bilinçle şekillendiğine dikkati çekmektedir. Dolayısıyla her Filistinli çocuk beşikten sokaklara bir bilinçle yetişmektedir.

Filistinli birçok siyasi ve askeri lider bu bilinç dahilinde yetişmiş, İsrail'e karşı oluşturdukları milli bilinçle mücadelesini sürdürmüştür. İsrail'in ABD ve Batı dünyasının sınırsız desteğine rağmen oluşan milli bilinci yok etmesi mümkün görünmemektedir. Bu gerçeğe vakıf olan İsrail, meselenin kendi lehine çözümlenmesi için ABD ile ortak bazı politikalar belirlemiştir. Anlaşıldığı kadarı ile İsrail, Batı Şeria için "Yahudi yerleşimcilerin" Filistinlilerin toprağını gasp ederek onları mülteci kamplarına sürmeyi metot olarak benimserken, Gazze'deki Filistinliler için çeşitli bahaneler öne sürerek onların Ürdün ve Mısır'a sürgün edilmesini çözüm olarak dayatmaktadır.

7 Ekim 2023 yılında başlayan Gazze Savaşı, İsrail'in bütün tarihi boyunca en ağır savaşlarından birisi olmuştur. Batılı devletlerin desteği ile yüz binlerce Filistinli katledilmiş ve Gazze'nin %80'e yakını İsrail tarafından ağır bombardımana tabii tutularak kullanılamaz hale getirilmiştir. Ocak 2025'ten itibaren ABD yönetimini devralan Donald Trump'ın Gazzelilerin sürgün edilmesi ve Batı Şeria'daki "Yahudi yerleşimlerinin" çoğaltılması yönündeki beyanat nameleri, bölgenin savaş ve sürgünlere gebe olduğunu göstermektedir.

Öte yandan Hristiyan-Yahudi retoriği ile Filistin işgalini kadim Yahudi geleneklerine indirgeyen Batılı devletlerin İslam kimliği ile varlık gösteren Filistinlileri ötekileştiren tutumu, İsrail'in bölgede rahat hareket etmesini sağlamaktadır. Ayrıca Orta Doğu ülkelerindeki siyasi iradelerinin büyük bir kısmı, ABD eksenli siyasetin bileşenleri olarak kendi siyasi ikballerini incelemek ve İsrail saldırganlığını tevil etmek dışında adım atamamaktadır. Bütün bunlar Filistin meselesinin kısa zaman içerisinde her iki tarafın istekleri doğrultusunda çözülemeyeceğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Akıncı, Ş. (2022). *İkinci Yılında Abraham Antlaşmaları ve Gelinek Nokta*, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ikinci-yilinda-abraham-anlasmalari-ve-gelinen-nokta/2691849>, Erişim tarihi: 23.05.2025.

Albayrak, Ş. (2024). *Hristiyan Siyonizmi*, Erişim adresi: <https://www.setav.org/toplum-ve-kultur/hristiyan-siyonizmi>, Erişim tarihi: 24.05.2025.

Altun, T. (2024). *Batı'nın İsrail'e Desteği Hafızalara Kazındı*, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/batinin-israile-destegi-hafizalara-kazindi/1821880>, Erişim tarihi: 22.05.2025.

Armaoğlu, F. (1992). Batı Şeria, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 143-144.

Asa, Ö. (2020). Misak'tan Yeni Belgeye Hamas ve Değişim, *İnsamer Araştırma*, Sayı 115), 1-9.

Awad Er-rucup. (2021). *Arap Ülkelerinin İsrail ile Normalleşme Serüvenleri*, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/arap-ulkelerinin-israile-normallesme-seruveni-zorunluluklardan-ittifaka-giden-yol/2295536>, Erişim tarihi: 22.05.2025.

Aydın, M.S. (2016). Siyasetin Aynasında Kültür ve Medeniyet. İstanbul: Kapı Yayınları.

BBC. (2017). *Donald Trump Kudüs'ü İsrail'in Başkenti Olarak Tanıdı*, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773>, Erişim tarihi: 24.04.2025.

Bilge, M.L. (2001). Kassam İzzet. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Cilt (24), 582.

Bilge, M. L. (1996). Gazze. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt (13), 534-536.

BM. (1967). 242 Sayılı BM Kararı, Erişim adresi: https://digitallibrary-un-org.tlate.google/?ln=en&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc, Erişim tarihi: 23.05.2025.

Çınar, H. (2015). Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Kuds-i Şerif, *Vakıflar Dergisi*, Cilt (44), 146-150.

Deveci, M. (2024). *Natanyahu'nun Amalekliler Konuşması*, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/netanyahunun-amalekliler-konusmasi-israilin-soykirimla-suclandigi-davada-delil-olarak-sunuldu/3106324>, Erişim tarihi: 20.01.2024.

El-Arid, V. (1995). Emin el-Hüseyni, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt (11), 116-117.

Engin, V. (2020). *Pazarlık*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Fayda, M. (1997). Ömer. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Cilt (34), 51-53.

Ganim, İ. (1997). Hasan el-Benna, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 307-310.

Girit, S. (2024). *Dünyada Kaç Filistinli Mülteci Var ve Filistin Diasporası Ne kadar Büyük*, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cn05p4zm35zo>, Erişim tarihi: 22.05.2025.

Hamas Misak-ı. (1988). Erişim adresi: <https://dijitalhafiza.com/kavramlar-sozlugu/hamas-tuzugu-misak>, Erişim tarihi: 24.05.2025.

Kalın, İ (2016). Ben Öteki ve Ötesi, İstanbul: Küre Yayınları.

Kalın, İ. (2013). Akıl ve Erdem, İstanbul: Küre Yayınları.

Karaman, L. (2020). Arafat Yasir, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Cilt (Ek-1), 101-103.

Karaman, M. (1996). Filistin Kurtuluş Örgütü, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt (13), 103-106.

Kazak, C. (2025). *Trump'ın Gazze Söyleminde Evanjelizm'in Etkisi*, Erişim adresi: <https://www.indyturk.com/node/753833/türkiyeden-sesler/trumpın-gazze-söyleminde-evanjelizm-etkisi>, Erişim tarihi: 12.02.2025.

Küçük, A. (1991). Arz-ı Mevud., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 442-444.

Maalouf, A. (2020). *Uygarlıkların Batışı*, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul: YKY Yayınları.

Özdemir, H., & Subaşı, E. (2009). *Osmanlı Belgelerinde Filistin*, İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Said, E. (2009). *Kültür ve Direniş*, (Çev. Murat Erdem), İstanbul: Agora Kitaplığı.

Said, E. (2017). *Şarkıyatçılık; Batı'nın Şark Anlayışları*, (Çev. Berna Yıldırım), İstanbul: Metis Yayınları.

Sarı, B. (2018). Filistin Direnişinde Aşıl Tendonu: Hamas-Fetih Çatışması, *Yeni Fikir Dergisi*, Cilt (9), 23-39.

Sinvar, Y. (2024). *Diken ve Karanfil*, (Çev. Vahdettin İnce), İstanbul: Ekin Yayınları.

TRT Haber. (2024). *Biden: Ben Bir Siyonist'im*, Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-baskani-biden-ben-bir-siyonistim-840587.html>, Erişim tarihi: 24.05.2024.

TÜBA. (2023). *Filistin-İsrail Savaşı Raporu*, Erişim adresi: <https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/raporlar/tuba-filistin-israil-savasi-raporu>, Erişim tarihi: 22.05.2025.

Weber, M. (2023). *Hukuk Sosyolojisi*, (Çev. Latif Boyacı), İstanbul: Kapra Yayınları.

İSRAİL DEVLET POLİTİKASI OLARAK SİSTEMATİK İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

Systematic Torture and Ill-Treatment as an Israel State Policy

Salih GÜNAY*

Öz: Bu çalışma, İsrail'in Gazze'de özellikle gözaltı ve alıkonulma süreçlerinde Filistinlilere yönelik uyguladığı sistematik işkence ve kötü muamele uygulamalarını belgeleyerek mahiyetini açığa çıkarmayı ve bu sistematik eylemlerin uluslararası insan hakları hukukuna aykırılığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, işkence yasağının uluslararası hukukta mutlak ve emredici bir norm olduğu vurgulanarak İsrail'in bu yasağı hangi uygulamalarla (çıplak arama, tecavüz, köpekli saldırı, uzun süreli aç-susuz bırakma, dayak, cinsel saldırı) nasıl ihlal ettiği somut verilerle (görsel kanıtlar, uluslararası medya raporları ve tanıklıklar) aracılığıyla ortaya konmuştur. Çalışmada ayrıca Filistinlilere yönelik şiddet ve özgürlüğünden mahrum bırakılmış kişilerin tutulma koşulları da mercek altına alınmıştır. Çalışmada kullanılan yöntem, vaka analizine dayalı betimsel yaklaşımdır. Elde edilen bulgular, söz konusu uygulamaların güvenlik gerekçeleriyle izah edilemeyecek kadar sistematik ve kasıtlı olduğunu, kişilerin fiziksel bütünlüğüne zarar vermeyi, onları aşağılamayı ve psikolojik olarak yıpratmayı amaçladığını göstermiştir. Çalışma, uluslararası insan hakları hukuku uyarınca işkence yasağının mutlaklığı ilkesinin altını çizirken, uluslararası toplumun bu ihlallere karşı daha etkin tepki vermesi gerektiğine dikkat çekmektedir. **Anahtar Kelimeler:** Uluslararası İnsan Hakları Hukuku, İşkence ve Kötü Muamele Yasağı, Özgürlüğünden Mahrum Bırakılma, İsrail, Filistin.

Abstract: This study aims to document the systematic torture and ill-treatment practices that Israel applies to Palestinians in Gaza, especially during the detention and detention processes, to reveal their nature and to reveal the violation of international human rights law of these systematic actions. In this context, it is emphasized that the prohibition of torture is an absolute and imperative norm in international law, and how Israel violates this prohibition (strip search, rape, attack with dogs, prolonged deprivation of food and water, beating, sexual assault) is revealed through concrete data (visual evidence, international media reports, and testimonies). In addition, violence against Palestinians and the conditions of detention of those deprived of their liberty were examined. The method used in the study is a descriptive approach based on case analysis. The findings have shown that the practices in question are systematic and deliberate, and that they aim to harm the physical integrity of individuals, to humiliate them, and to wear them down psychologically. The study underlines the absolute principle of the prohibition of torture under international human rights law and draws attention to the need for the international community to respond more effectively to these violations. **Keywords:** International Human Rights Law, Prohibition of Torture and Ill Treatment, Deprivation of Liberty, Israel, Palestine.

* İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, slhgnyl8@hotmail.com, ORCID: 0009-0001-9817-5655

Makale Geliş Tarihi: 21.04.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1681322

GİRİŞ

İnsanın hak mücadelesi uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan her talebi ya da anlaşmazlığı, insanın doğasına ve adalet duygusuna uygun, makul bir çözümü ortaya koymaya çalışan girişimler olmuştur. Bu amaçla tarihin her döneminde çeşitli kurallar, ilkeler, sistemler ya da anlayışlar ihdas edilmiştir. İnsanlığın son bin yılında bu amaçla ortaya çıkan anlayışlardan birisi de insan haklarıdır. Gereklik düşüncesine dayanan bir anlayışın tezahürü olan insan hakları, insanın bir hak öznesi olarak çeşitli taleplerde bulunabilmesinin mümkün kılınmasını hedeflemektedir.

İnsan hakları düşüncesi, hak öznesi olan insanın her hal ve şartta korunmasının gerekli olduğu anlayışına, başka bir ifadeyle insanın “şerefli/onurlu bir varlık” olduğu tahayyülü üzerine inşa edilmiştir. Birçok dini ve felsefi anlayışla uyumlu olan bu düşünce, insanın zamandan, coğrafyadan ve diğer bahsedilen ayrıcalıklardan bağımsız olarak şerefine hanel getirecek eylemleri önlemeyi garanti etme çabasını amaçlamaktadır. 2. Dünya Savaşı’nın yarattığı yıkımların akabinde yoğun olarak yasalaşan ve kurumsallaşan insan hakları düşüncesi, içerdiği haklar kümesi sayesinde bu garantilerin hayata geçirilmesini gaye edinmiştir.

Bu haklar kümesinin en müstesna alt kümelerinden birisi de hak öznelerinin, işkence ve kötü muamele oluşturulan eylem ve işlemlerden korunmasıdır. Bu hak, insan haklarının da gayesi olan insan onurunu doğrudan ve kasıtlı bir şekilde hedef alan bir mahiyete sahip olduğundan insan hakları doktrin ve uygulamasında istisnası olmayan tek hak olarak kategorize edilmiştir. Bu ehemmiyetine ve elastik olmayan yasaklarına rağmen işkence yasağının uygulamada sıklıkla ihlal edildiği de bir gerçektir. Ekim 2023’ten bu yana İsrail’in işgali altındaki Filistin’de, özellikle de Gazze’de yaptığı saldırılar insan hakları kümesinde yer alan bütün hakları yoğun ve sistematik bir şekilde ihlal eden neticelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu çalışma, İsrail’in Filistin’de yaptığı işkence yasağı ihlallerini ortaya koymayı hedeflese de bu noktada geniş bir yelpazede yoğun olarak diğer hakların da ihlal edildiğinin vurgulanması gerekmektedir.

İsrail’in Filistin’de başlattığı işgal hareketiyle eş zamanlı olarak işkenceyi sistematik bir devlet politikası olarak hayata geçirdiği de görülmektedir. İsrail’in bu dönemdeki pratiklerinin sistematik ve devlet politikası şeklinde zuhur ettiğine ilişkin çok sayıda delil ortaya koymak mümkündür. Çalışma bağlamında, devlet görevlilerinin açıklamaları, ortaya çıkan görüntüler, tanık beyanları, uluslararası kurum ve kuruluşların tespitleri bağlamında bu hakikatin bir kez daha delillendirilip vurgulanması amaçlanmıştır.

Aynı sonuca götürecek çok sayıda örneklem bulunmasına rağmen bu çalışmada en çarpıcı olduğu değerlendirilen somut veriler ışığında İsrail'in terör örgütlerine öykünerek gerçekleştirdiği işkence eylemlerine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca bu eylemlerin bir amaç birliği dâhilinde ve bir politika olarak sistematik bir biçimde uygulandığına işaret edilmektedir.

İsrail'in Filistinlilere yönelik sistematik işkence ve kötü muamele eylemleri uzun bir geçmişe dayanmakla birlikte özellikle, 7 Ekim 2023 tarihinden sonra İsrail'in Gazze'de başlattığı işgal harekâtı sonrasında bu eylemler ciddi bir yoğunluk kazanmıştır. Bu yüzden de çalışmada zaman aralığı olarak İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinden sonra gerçekleştirdiği işkence ve kötü muamele eylemlerine odaklanılmıştır. Ayrıca Batı Şeria ve Doğu Kudüs gibi Filistin şehirleri çalışmanın kapsamı dışında bırakılarak ana odak nokta olarak Gazze ve Gazzeliler belirlenmiştir.

İşkence ve kötü muamele yasağının ihlaline dönük müdahaleler beş farklı müdahale biçimi şeklinde tezahür edebilir. Bu müdahale biçimlerinden genel hatlarıyla ele alınması daha geniş bir çalışma gerektirmektedir. Özellikle Filistin'in Gazze şehrinde yaşanan mevcut insani krizin Gazze halkını gayri insani şartlarda yaşamaya zorlaması durumunu, bu çalışmanın kapsamını aşacağından çalışmada, yalnızca doğrudan şiddet ve alıkonulma merkezlerinde tutulan özgürlüğünden mahrum bırakılmış kişilerin tutulma koşullarına odaklanılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde işkence ve kötü muamelenin kavramsal çerçevesi ele alınmış ve akabinde uluslararası anlaşmalar ve belgelere göre işkence ve kötü muamele yasağının normatif çerçevesi ortaya konmuştur. Devam eden bölümde ise İsrail'in devlet politikası olarak sistematik hale getirdiği işkence ve kötü muameleler somut örneklerle belgelendirilip uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. İŞKENCE

İşkence ve şiddet düzeyine göre farklılık gösteren “insanlık dışı muamele/ceza” ile “aşağılayıcı muamele/ceza” gibi birtakım muamele ve cezalar ulusal hukukların yanı sıra insan haklarını düzenleyen çok sayıda uluslararası hukuk metni ile bölgesel nitelikteki bildiri ve sözleşmeler tarafından da mutlak suretle yasaklanmıştır (Yazar, 2023: 201). Konunun hem Birleşmiş Milletler (BM) gibi küresel düzeyde faaliyet gösteren bir kuruluş hem de Avrupa Konseyi ve Amerikan Devletleri Örgütü gibi faaliyetleri belirli bölgelerle sınırlı bölgesel nitelikteki ku-

ruluşlar tarafından da ele alınması, işkencenin belirli bir bölge veya ülkeye özgü bir sorun olmadığını, aksine siyasal sistem ve rejimlerden varest e küresel bir sorun olduğu ve etkili önlemler alınmadığı sürece de her an ortaya çıkabileceğini açık bir şekilde göstermektedir.

Görece eski tarihli sözleşme ve bildirgelerin işkence yasağını mutlak bir yasak olarak genel hatlarıyla ele aldığı görülmektedir. Bu kapsamda, özellikle 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gibi belgeler örnek verilebilir. Söz konusu insan hakları metinlerindeki mutlak yasağa rağmen işkencenin dünya genelinde büyük bir problem alanı olarak varlığını korumasının da etkisiyle, daha yakın tarihli bazı sözleşmeler doğrudan işkence konusu ele almıştır. Bu yaklaşım, sorunsala verilen ehemmiyeti göstermenin yanı sıra işkencenin medeni dünyada yerinin olamayacağı ve bu ihlalin hiçbir surette göz ardı edilemeyeceğinin de bir nişanesi olarak kabul edilebilir. Bu amaçla hazırlanan 1984 tarihli BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve ya Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme (BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi), 1987 tarihli Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Ceza veya Muamelesinin Önlenmesine Dair Sözleşme ve yine 1987 tarihli İşkencenin Önlenmesi ve Cezalandırılması için Amerikalılar Arası Sözleşme gibi belgeler, işkence olgusunu çok daha geniş bir yelpazede ele almış ve işkenceyle etkin bir şekilde mücadelede çeşitli mekanizmalar ihdas etmiştir.

İşkence, uluslararası sözleşmelerde kötü muamele oluşturan eylem ve cezalar ile birlikte düzenlenmişse de kötü muamele biçimlerinden bazı açılardan farklılaşmaktadır. Yürürlüğe girdiği 1987 tarihinden itibaren işkenceyle ilgili birçok belgeye esin kaynağı olmuş BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, işkenceyi tanımlamış ve işkencenin diğer kötü muamele biçimlerinden ayrılan unsurlarına yer vermiştir. Bu sözleşmenin ilk maddesine göre işkence tanımı şu şekildedir (BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, 1984: Madde 1):

“Bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözet en herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ıstırap veren bir fiildir.”

Yapılan tanımdan da anlaşılacağı üzere işkence suçunun oluşması için dört unsurun bir arada olması aranmaktadır. Öncelikli olarak bir fiilin işkence niteliği kazanabilmesi için kişi üzerinde bedensel veya ruhsal bir acı veya ıstırapa yol

açması gerekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, işkencenin sırf bedensel ıstırap meydan getiren fiillerden oluşmayıp manevi ağır acı veya ıstırabı da içermesidir (Doğru ve Nalbant, 2012: 137). Yani işkence niteliği kazanmış bir fiil, fiziksel şiddet niteliği taşıyan bir fiil şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, mağduru psikolojik olarak çökertip, onu ruhsal yönden acıya gark eden manevi nitelikteki bir fiil şeklinde de olabilir (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi [AİHM], Gäfgen/Almanya, 2010: 108).

BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi'nin (1984) tanımı çerçevesinde bir fiilin işkence olabilmesinin ikinci unsuru, fiilin kasten işlenmiş olmasıdır. Taksir veya ihmalle işkence suçu işlenemeyeceği gibi bir fiilin işkence olarak tanımlanabilmesi için failin onu bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi gerekmektedir (AİHM, Corsacov/Moldova, 2006: 84).

İşkencenin diğer bir unsuru da işkence fiilinin belirli bir amaç çerçevesinde gerçekleştiriliyor olmasıdır. İşkencenin varlığından bahsedebilmemiz için failin eylemini bilerek ve isteyerek yapmasının yanı sıra eylemin özel bir amacının olması zorunludur. Kişide derin bir acı meydana getiren eylemin aynı zamanda bilgi elde etme, itiraf alma, cezalandırma, korkutma gibi özel amaçlara hizmet etmesi gerekir (AİHM, Salman/ Türkiye, 2000: 114).

İşkencenin dördüncü ve son unsuru ise işkence yasağını ihlal eden fiilin bir kamu görevlisi tarafından veyahut da kamu görevlisinin bilgisi ve onayıyla üçüncü bir kişi tarafından meydana gelmesi gerekliliğidir. İşkenceyle ilgili uluslararası metinler işkenceyi, faile özgü suç şeklinde düzenlemiştir. Dolayısıyla herkes işkence faili olamayacağı gibi, işkence yasağını ihlal eden fiili işleyen kişinin belirli sıfat veya özellikleri taşıması gerekir (Üzülmüş, 2005: 232). Yani fail, kamu otoritesiyle resmi bir ilişki içerisinde olan kamu görevlisi olabileceği gibi, kamu otoritesinin rızası, bilgisi veya teşvikiyle işkence fiilini işleyen özel bir kişi de olabilir.

B. KÖTÜ MUAMELE

İşkence yasağı bugün uluslararası hukukun en önemli mücadele alanlarından biri haline gelmiş olmakla birlikte; konuyu ele alan metinlerin neredeyse tamamı işkenceyle birlikte zalimane davranış, insanlık dışı muamele ve ceza, aşağılayıcı muamele ve ceza gibi olgulara da yer vermektedir. Unsurları itibarıyla işkenceden farklılık arz eden bütün bu muamele biçimlerini ve cezaları karşılamak için literatürde yaygın bir biçimde şemsiye bir kavram olan “kötü muamele” ifadesi kullanılmaktadır. Kötü muamelenin işkence terimiyle birlikte zikredilmesinden dolayı, kötü muamelenin de işkence kadar ağır bir suç olduğunu, birey onurunu

işkence kadar etkilediğini, fiziksel ve ruhsal bakımdan kişide derin acı ve ıstıraba yol açtığını söylemek mümkündür (Reidy, 2002: 24-25).

BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi kötü muameleyi tanımlarken referans olarak işkence kavramından hareket etmektedir. Sözleşme'ye göre kötü muamele şu şekilde tanımlanmaktadır (BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, 1984: 16):

“İşkence derecesine varmayan diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza gibi fiillerin, bir kamu görevlisi tarafından veya onun teşviki veya açık veya gizli muvafakati ile veya resmî sıfatıyla hareket eden bir başka şahıs tarafından işlenmesini.”

Bu tanıma göre kötü muameleyi işkenceden ayıran temel unsurlar; fiilin mağdur üzerinde yarattığı acının yoğunluğu ile fiildeki kast unsurudur.

Kötü muamele fiilinin de tıpkı işkencede olduğu gibi bir kamu görevlisi ya da kamu görevlisinin rızası, teşviki veya muvakkatiyle hareket eden üçüncü bir kişi tarafından işlenmesi gerekir. Ancak bu fiil sonucunda mağdurun hissettiği acı, işkence fiili sonucunda ortaya çıkan acı kadar “ağır” bir acı olmamaktadır. Diğer bir ifadeyle kötü muameledeki acı, belirli bir asgari ağırlık düzeyine ulaşmış olmakla birlikte, işkenceye oranla yoğunluk bakımından mağdurun canını daha az acıtmaktadır (Kudla/Polonya, 2000: 91-92). AIHM, işkence ve kötü muamele arasındaki farkı değerlendirirken bazı belirleyici kıstasları göz önünde bulundurur. Mahkeme özellikle önüne gelen işkence ve kötü muamele davalarında, fiilin mağdur üzerindeki yarattığı acı seviyesini değerlendirirken “*fiilin uygulanma süresini*”, “*fiilin yoğunluğunu*”, “*fiilin uygulandığı koşulları*”, “*mağdurun yaşı*”, “*mağdurun cinsiyeti*”, “*mağdurun sağlık durumu*” gibi hususları göz önünde bulundurur (Assenov ve Diğerleri/ Bulgaristan, 1997: 94).

Çoğunlukla tutulma ve gözaltı yerlerinde karşılaşılan kötü muamele için özel bir amaca özgülenmiş kast aranmaz. Kötü muamelede mağdura acı verme, onu utandırma veyahut aşağılama gibi özel bir amaç söz konusu değildir. Fakat bu durum kasıtlı kötü muamelenin varlığına da engel teşkil etmez. Pek tabii belirli bir şiddet düzeyine ulaşmamış ve kasıtlı bir şekilde işlenmiş kötü muamele fiilleri de olabilir (Doğru ve Nalbant, 2012: 140).

II. MÜDAHALE BİÇİMLERİ VE DEVLETİN SORUMLULUĞU

Uluslararası hukukta mutlak bir yasak olarak düzenlenen işkence ve kötü muamele, diğer birçok temel insan hakkından farklı olarak herhangi bir istisnaya tabi tutulmamıştır. Hiçbir hal ve şartta askıya alınamayan işkence yasağı savaş,

saldırı, işgal gibi durumlarda bile ihlal edilemeyecek haklar kategorisi içerisinde yer almaktadır. Uluslararası hukukta emredici kural (*jus cogens*) olarak ön plana çıkan yasak, uluslararası kamu düzeninin de temel taşlarından birini oluşturur (Doğru ve Nalbant, 2012: 125).

Bireyin maddi bütünlüğü ile onurunu korumayı amaç edinen işkence ve kötü muamele yasağının ihlaline dönük müdahaleler farklı şekillerde tezahür etmektedir. Bu müdahale biçimleri genel hatlarıyla 5 ana grup şeklinde tasnif edilmektedir. Bunlardan ilki mağdura **doğrudan şiddet** uygulanması; ikincisi özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin **insan onuruna aykırı tutulma koşullarında** barındırılmasıdır. Üçüncü grupta iade edilen veyahut sınır dışı edilen kişinin gideceği ülkede işkence ve kötü muamele **riskiyle karşılaşması varken**, dördüncü grupta kişiye insan onuruyla bağdaşmayan **cezalar verilmesi hususu bulunmaktadır**. Kişileri gayriinsani şartlarda yaşamaya **zorlayan koşullar oluşturmak** da yine işkence ve kötü muamele yasağını ihlal eden diğer müdahale biçimlerinin beşincisi olarak ön plana çıkmaktadır. (Doğru ve Nalbant, 2012: 126).

İşkence ve kötü muameleyle mücadelede kuşkusuz en önemli görev devletlere aittir. Bu yüzdendir ki devletlerin işkence yasağı kapsamında bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunlar devletin maddi ve usul yükümlülüğü olmak üzere ikiye ayrılır. Devletin hiç kimseye organları ve görevlileri vasıtasıyla işkence ve kötü muamele uygulamaması devletin maddi nitelikteki negatif yükümlülüğünü oluştururken; devletin bireyi işkence ve kötü muameleyle karşı korumak için önleyici hukuki ve fiili tedbirleri alması devletin maddi nitelikteki pozitif yükümlülüğünü oluşturmaktadır (AİHM, Z ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 2001: 72-73). Devletin negatif sorumluluğu bağlamında bireye işkence etmesi yasak olduğu gibi pozitif sorumluluğu bağlamında da bireyi *üçüncü* kişinin *şiddet*, istismar ve ihmeline karşı koruma; ve alıkonulma merkezlerinde insani tutulma koşullarda tutma yükümlülüğü bulunmaktadır (Reidy, 2002: 12).

Devletin usul yükümlülüğü ise işkence ve kötü muamele vakalarını ve bu konudaki iddiaları etkili bir **şekilde** soruşturma yükümlülüğüdür. BM **İşkence-nin Önlenmesi** Sözleşmesi'ne göre işkence fiilinin işlendiğine dair makul gerekçeler var ise devlet, yetkili makamlar aracılığıyla derhal ve tarafsız bir soruşturma yapmakla sorumludur (BM **İşkencenin Önlenmesi** Sözleşmesi, 1984). **İşkence** ve Diğer Zalimane, **İnsanlık dışı** veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Araştırılması ve Belgelendirilmesi **İçin** Kılavuz (İstanbul Protokolü) etkin bir soruşturmanın amaçlarını; maddi olayın ortaya **çıkması**, işkence ve kötü muamele vakalarının tekrarının yaşanmasının **önlemesi**, sorumluların belirlenmesi

ve hesap vermesi, mağdura sağlık ve rehabilitasyon başta olmak üzere belirli bir giderim sağlanması şeklinde belirtir (İstanbul Protokolü, 2022: Ekler 1, Madde 1).

III. İSRAİL DEVLET POLİTİKASINDA İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE BİÇİMLERİ

İsrail işgal ordusunun Ekim 2023 tarihinde Filistin şehri Gazze'ye yönelik havadan, karadan ve denizden başlattığı geniş saldırı ve istilayla sayıları on binleri bulan sivil, işgal güçleri tarafından katledilmiştir. Ölenlerin yüzde 70'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır (BM İnsan Hakları Konseyi, 2024: 2). Büyük bir yıkımın yaşandığı şehirde, yerleşim merkezlerinin yüzde 70'i işgal ordusu tarafından yıkılmış, nüfusun yüzde 83'ü ise zorla yerinden edilmiştir (BM İnsan Hakları Konseyi, 2024; International Displacement Monitoring Center, 2024). Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği saldırılarda hiçbir ahlaki sınır gözetmeyen İsrail, uluslararası insancıl hukukunu da hiçe saymıştır. Saldırılarda, yasaklı silahların kullanılması başta olmak üzere, savaş sırasında bile dokunulması yasak olan ve ihlali durumunda savaş suçu olarak kabul edilen hastane, ambulans, ibadethaneler, okullar, BM ve yardım kuruluşlarına ait yerleşke ve ofisler, yerinden zorla edilmiş kişilerin kaldığı kamplar, basın ofisleri ve sivil yerleşim yerleri bütün uluslararası tepkilere rağmen defaatle bombalanmış ve Gazze'deki sivil altyapı neredeyse tamamen yok edilmiştir (Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, 2002: 8).

İsrail'in insan hakları ihlalleri bunlarla sınırlı kalmamış, yaşamın neredeyse bütün alanlarını kapsayan bir hal almıştır. Bunlar içerisinde ön plana çıkan konuların başında kuşkusuz işkence ve kötü muamele ihlalleri gelmektedir. Basına yansıyan haber ve fotoğraflar, sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımlar, İsrailli yetkililerin yaptığı açıklamalar, BM organlarının hazırladığı rapor ve yayınladığı açıklamalar İsrail'in Filistinlere yönelik olarak yoğun bir şekilde uyguladığı sistematik işkence ve kötü muamelenin varlığını ortaya koymuştur (The Public Committee Against Torture in Israel, Adalah -The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel, HaMoked - Center for the Defence of the Individual and Physicians for Human Rights Israel, 2023). 7 Ekimden 2023 tarihinden sonra İsrail askerleri tarafından gözaltına alındıktan sonra özgürlüğünden mahrum bırakılma sürecinin farklı aşmalarında (gözaltı, nakledilme, sorgu, askeri kamp, cezaevi) en az 60 Filistinli hayatını kaybetmiştir (B'TSELEM, 2024: 91). Söz konusu sayısal verilerin İsrail makamlarının kabul ettiği resmi veriler olduğu, gerçek verilerin bu sayının üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği yayınladığı açıklamada; aralarında kadınların, yaşlıların ve çocukların da olduğu çok sayıda Filistinli sivilin İsrail'in Gazze'deki saldırıları sırasında toplu olarak gözaltına alındığını, söz konusu kişilerin gözaltındayken ciddi kötü muamelelerle karşılaştığını, bu kötü muamelelerin yer yer işkenceye dönüştüğünü ifade etmiştir. Açıklamada, Filistinlilerin maruz kaldığı işkence ve kötü muamele örneklerine de yer verilmiştir. Bu kapsamda özellikle gözaltındaki Filistinlilerin elbiselerini çıkarmaya zorlandığı, gözlerinin bağlandığı, gözaltı merkezine götürülmeden önce kasıtlı olarak aşağılayıcı pozisyonlara sokularak fotoğraf ve videolarının çekildiği, elbiseleri çıkarılarak nakledildikleri, nakil sırasında az miktarda yemek ve su verildiği hususlarına yer verilmiştir (BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 2023).

BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UN-RWA) ise İsrail tarafından gözaltına alınıp sonrasında serbest bırakılan Filistinlilerle yaptığı görüşmelere dayanarak hazırladığı raporunda; Filistinli sivillere yönelik gerçekleşen işkence ve kötü muamelenin korkunç boyutlara ulaştığını gözler önüne sermiştir. Raporda kadın, çocuk yaşlı, engelli, hasta, yaralı Filistinlilerin gözaltındayken benzer kötü muamelelere maruz kaldığı ve birçoğunun vücudunda yaşadıkları travma ve kötü muamelenin izlerini taşıdığı ifade edilmiştir. Mağdurların yaşadıkları işkenceler arasında; köpekli saldırı, uzun süre aç ve susuz bırakılma, tuvalet erişimlerinin kısıtlanması, şiddetli dayak, aile üyelerini öldürme ve yaralamakla tehdit etme, elleri ve gözleri bağlı bir şekilde 12-16 saat aralığında dizleri üzerinde oturtmaya zorlama, kadın ve erkeklerin elbiselerini soyup fotoğraflarını çekme, tecavüz ve taciz etme ön plana çıkmaktadır (UN-RWA, 2024).

BM 1967'den bu yana İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnsan Haklarının Durumu Özel Raportörü olan Francesca Albanese (2024) ise hazırladığı raporunda; Filistinlilerin, İsrail'in işkence merkezlerinde sistematik bir şekilde işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını belirtmiştir. Bu merkezlere götürülen binlerce Filistinlinin kaybolduğunu, büyük bir bölümünün çok ağır koşullarda tutulduğunu ifade eden Raportör, Filistinlilerin bu işkence merkezlerinde yataklara bağlandığını, bundan dolayı tuvaletini altına yapmak zorunda bırakıldıklarını, sağlık hizmetlerinden mahrum bırakıldığını, sağlıksız koşullarda açlığa, işkenceli kelepçelemeye, şiddetli dayağa, elektrikli işkenceye, kişiler ve hayvanlar tarafından cinsel saldırıya uğramaya maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Amnesty International'ın (2024) kayıtlarına göre ise İsrail'deki alıkonulma merkezlerinde bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılan Filistinliler, şiddetli

dayak başta olmak üzere köpekli işkence, açlık, dizlerinin üzerinde uzun süre oturma, elleri ve gözleri bağlı bir şekilde bekletilme, vücutta sigara söndürme, zorlayıcı pozisyonlarda uzun süre bekletilme, alay etme, yakınlarını öldürmekle tehdit etme, elbiselerini çıkartma, cinsel saldırı gibi işkence ve kötü muamele yöntemlerine maruz kalmışlardır.

Görüldüğü üzere bahsedilen rapor ve açıklamalarda İsrail'in Filistinlilere yönelik sistematik işkence ve kötü muamele uyguladığı çok açık bir surette ortaya konmuştur. Çalışmanın devam eden bölümünde bu sistematik ihlallere belirli olaylardan birebir örneklemeler yapılacaktır. İlk iki vaka çıplak arama bağlamındaki ihlalleri ortaya koyarken, 3. vaka Filistinli bir şahsın maruz kaldığı tecavüz eylemini farklı boyutlarıyla incelemektedir. 4. vaka ise İsrail'in yaygın olarak kullandığı köpekli işkence yönteminin somut olay bağlamında değerlendirmesini içermektedir.

A. ÇIPLAK ARAMA VAKALARI

Vaka 1: Cenevre merkezli bir insan hakları örgütünün yayımladığı videoda İsrail askerlerinin Gazze'nin kuzeyindeki Beit Lahia'da, yüzlerce Filistinlinin silahlı İsrail askerleri tarafından gözaltına alındığı; gözaltına alınan Filistinlilerin iç çamaşırları hariç diğer bütün kıyafetlerinin çıkartıldığı ve çıplak bir şekilde sokak ortasında oturtularak dizildikleri, birçoğunun ellerinin arkadan kelepçelendiği ve gözlerinin de bağlandığı görülmektedir. Sokakta bekletilen kişilerinden bazılarının elleriyle yüzlerini kapattığı, bazılarının ise başını dizlerinin arasına koyarak yüzlerinin görünmesini engellemeye çalıştığı görülmektedir. Videonun devamında Filistinlilerin çıplak bir şekilde askeri kamyonlara bindirilerek götürüldükleri kameralara yansımaktadır (BBC, 2023).

Görsel 1. Beit Lahia'da Gözaltına Alınıp Sokak Ortasında Çıplak Olarak Bekletilen Filistinliler

Kaynak: BBC, 2023

Görsel 2. Beyt Lahia'da Gözaltına Alınan Filistinliler Kamyonlarla Nakledilirken

Kaynak: BBC, 2023

Vaka 2: CNN International'ın yayımladığı ve Gazze'deki Yermuk Stadyumunda çekildiği tahmin edilen bir başka videoda ise aralarında çocukların da olduğu yüzlerce Filistinlinin elleri arkadan kelepçelenmiş, gözleri bağlanmış bir şekilde iç çamaşırlarıyla stadyumda yan yana dizildiği görülmektedir. Gözaltına alınan kişiler, Şeyh Rıdvan Mahallesi başta olmak üzere, Gazze'nin muhtelif yerlerinden gözaltına alınıp stadyuma getirilmiştir. Askeri araçların ve silahlı İsrail askerlerinin görüldüğü videoda Filistinli bazı kadınların da ellerinin arkadan kelepçelenerek gözlerinin bağlı olduğu görülmektedir. Videonun bir başka yerinde ise Filistinli bir grup kadının, çıplak Filistinli erkeklerin yanlarından geçtiği görülmektedir. İsrail Savunma Kuvvetleri yaptığı açıklamada gözaltına alınan kişilerin üzerinde herhangi bir patlayıcı madde bulundurmaları ihtimaline karşılık kişilerin elbiselerinin çıkartıldığını ifade etmiştir (CNN, 2023).

Görsel 3. Yermuk Stadyumunda Elbiseleri Çıkarılarak Dizilen Filistinliler

Kaynak: CNN International, 2023

Görsel 4. Yermuk Stadyumunda Gözleri Bağlı Şekilde Gözaltına Alınan Filistinliler

Kaynak: CNN International, 2023

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun danışmanlarından Mark Regev, Sky News TV kanalında katıldığı bir programda spikerin elleri arkadan kelepçelenmiş ve elbiseleri çıkarılarak iç çamaşırları ile yarı çıplak bir şekilde gözüne alınan Filistinlilerin görüntülerine ilişkin sorduğu soruya; “Öncelikle unutmayın burası Ortadoğu ve hava oldukça sıcak özellikle güneşli günlerde gömleğinizi çıkarmanızın *istenmesi hoş olmayabilir ama bu dünyanın sonu da değil.*” şeklinde ifadeler kullanması, İsraili yetkililerin özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinlilere dönük soyma işleminin kasıtlı bir politikanın ürünü olduğunu ortaya koymaktadır (Sky News, 2023).

Kişilerin elbiselerinin çıkarılarak iç çamaşırlarıyla kalacak şekilde üstünün aranması, çıplak olarak bekletilmesi veya bu şekilde bir yerlere nakledilmesi en belirgin işkence ve kötü muamele fiillerinden birini oluşturmaktadır. Mağdurlar bu yöntemle en çok gözetim işlemi sırasında veya bu şekilde alıkonulma merkezinde tutulduğu sıradaki aramalarda maruz kalmaktadır.

BM Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurallar bilinen yaygın ismiyle Nelson Mandela Kuralları'na göre aramaların,

“İnsanlık onuruna ve aranılanların mahremiyetine saygılı olacak şekilde ve aynı zamanda ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Aramalar, rahatsız etme, göz korkutma ya da mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılmayacağı gibi soyma ve beden boşluklarının aranması dâhil rahatsız edici aramalara ancak mutlak bir gereklilik söz konusuysa başvurulur (Nelson Mandela Kuralları, 2015: 50-51-52).

Üst aramasının yapılması ancak güvenliği sağlamak, suç işlenmesi önlemek gibi mutlak bir gerekliliğe dayanması gerekiyor. Böyle bir ihtiyacın varlığında bile müdahalenin ölçülü ve amaca özgü olması gerekir ki ölçülülüğün aşılması durumunda işkence ve kötü muamele yasağının ihlali ortaya çıkar.

AİHM de tutuklamalar esnasında yapılan çıplak aramaların ancak insan onuruna saygı gösterme ve aramanın meşru bir amaca hizmet etmesi şartlarına bağlı olması koşuluyla AİHS'nin işkence ve kötü muameleyi yasaklayan 3. maddesine uygun olabileceğini belirtir (Wieser /Avusturya, 2007: 39). Bunun yanında Mahkeme özgürlüğünden mahrum bırakılmış ya da tutuklanmış bir kişinin başkalarının önünde elbiselerinin çıkarılarak soyunmak zorunda bırakılması eyleminin AİHS'nin 3. maddesine aykırılık teşkil ettiğini belirtmiştir (Frerot/ Fransa, 2007: 47-48). Mahkeme ayrıca, bir erkeğin bir kadının önünde soyunmaya zorlamanın kişiye açık bir saygısızlık göstergesi olduğuna ve Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı-

rı olarak insanlık onurunu zedelediğine kanaat getirmiştir (AİHM, Valašinas / Litvanya, 2001: 117). Uluslararası standartlar ve ilgili mahkeme içtihatları bağlamında değerlendirildiğinde özgürlüğünden mahrum bırakılmış bir kişinin soyunmak zorunda bırakılmasının genellikle aramalar sırasında güvenliği sağlamak veya suç işlenmesini önlemek gibi bazı mutlak gereklilikler halinde makul karşılandığı görülmekte ancak böyle bir durumun varlığında bile ölçülülüğe riayet edilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Birinci olay özelinde değerlendirildiğinde video- dan da anlaşılacağı üzere İsrail askerleri tarafından gözaltına alınan Filistinlilere yönelik bir arama durumunun söz konusu olmadığı aksine kişilerin aramalarının daha önceden yapıp bitirildiği ve bu kişilerin nakledilmek için toplu olarak sokak ortasında bekletildikleri görülmektedir. Özellikle kişilerin çıplak bir şekilde kamyonlara bindirilmesi ve nakledilirken de çıplak halde olmaları, soyma işleminin arama kaynaklı bir işlem olmadığını ve doğrudan söz konusu kişileri küçük düşürme ve aşağılamaya dönük bir amaç taşıdığını ortaya koymaktadır. Kişilerin nakil için askeri kamyonlara bindirilirken ellerinin arkadan bağlanmış olması (bazılarının elleri sokakta bekletilirken de arkadan bağlı olduğu görülmektedir) ve çıplak bir şekilde sokak ortasında oturtulurken etraflarında silahlı İsrail askerlerinin olması kişilerin etkisiz hale gelmesi anlamına geldiğinden; özellikle güvenliği sağlamak ve suç işlemek gibi istisnai de olsa çıplak arama gerekçesi olarak kabul edilebilecek meşru amaca özgürlükler burada geçerli olmamaktadır.

Ayrıca her ne sebeple olursa olsun bir kişinin başkalarının yanında soyunmak zorunda bırakılması kişiyi küçük düşürme ve aşağılama amacı taşıdığından işkence ve kötü muamele yasağının bir ihlali olarak kabul edilir (AİHM, Frerot/ Fransa, 2007: 47-48). Somut olayda kişilerin sokak ortasında **toplu** bir şekilde soyma işlemine tabi tutulmaları ve çıplak şekilde sokak ortasında **bir arada oturtularak** bekletilmeleri doğrudan bir işkence ve kötü muamele eylemidir. Özellikle sokakta bekleme sırasında bazı kişilerin hissettikleri utancı saklamak adına elleriyle yüzünü kapatmaya çalışmaları, bazılarının ise başını dizlerinin arasında saklayarak yüzlerinin görünmesini engellemeye çalışmaları söz konusu kişilerin yaşadığı aşağılanmanın sarih bir göstergesidir.

Video (Görsel 1 ve Görsel 2) 2023 Aralık ayında çekilmiş olup, video içeriğinden havanın kapalı ve bulutlu olduğu açık bir şekilde gözükmemektedir. Her ne kadar Gazze’de kış aylarında ılıman Akdeniz iklimi hâkim olsa da özellikle kış aylarında hava sıcaklığı 7-8 derecelere kadar düşmektedir. Böyle bir havada bir kişinin çıplak bir şekilde uzun saatler boyunca bekletilmesi ve soğuktan korunması için hiçbir önlemin alınmamış olması (kişiler nakil edilirken bile üstü açık

askeri kamyonların kasalara bindirilmekte) kişinin fiziksel direncini kırmakta ve kişilerin fiziksel acı da yaşamasına sebebiyet vermektedir.

İkinci olaya ilişkin videoda da (Görsel 3 ve Görsel 4) birinci olaydakine benzer hususların varlığı göze çarpmaktadır. Videoda özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinlilere yönelik herhangi bir aramanın söz konusu olmadığı görülmektedir. Ayrıca özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinlilerin Gazze'nin farklı bölgelerinde gözaltın alınıp stadyuma getirildiği ve stadyuma getirilmeden önce gözaltına alındıkları esnada aramalarının yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak videoda gözaltına alınmış kişilerin ellerinin arkadan bağlı, gözlerinin bantlanmış bir şekilde etkisiz hale getirildikleri ve tam teçhizatlı İsrail askerlerinin gözetiminde oldukları ve güvenlik açısından tehdit oluşturabilecek bir durumda olmadıkları da net bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla hem video kayıtları hem de olayın gelişim süreci birlikte değerlendirildiğinde, gözaltındaki Filistinlilerin güvenlik gerekçesiyle çıplak aramaya tabi tutuldukları iddiası dayanaktan yoksundur.

Kişilerin toplu olarak çıplak bir şekilde futbol sahasında birbirlerinin önünde bir arada tutulmaları da doğrudan bir işkence ve kötü muamele eylemini oluşturmaktadır. Çünkü bir kişinin başkalarının yanında elbiselerini çıkarmak zorunda bırakılması kişiyi küçük düşürme ve aşağılama amacına hizmet etmektedir. Ayrıca videodaki görüntülerde erkeklerin iç çamaşırlarıyla sahanın ortasında dizleri üzerine çöktürülerek dizilirken, yanlarında gözaltına alınmış Filistinli kadınların da olduğu görülmektedir. Uluslararası içtihatlar göre bir erkeğin bir kadının bulunduğu bir ortamda elbiselerini çıkarmaya zorlanması bir saygısızlık göstergesi olmanın yanı sıra doğrudan kişinin onurunu zedelemeye dönük bir amaç taşır (AIHM, Valašinas/Litvanya, 2001: 117). Somut olayda kadınların da bulunduğu bir ortamda özgürlüğünden mahrum bırakılmış erkeklerin elbiselerinin zorla çıkarılarak iç çamaşırlarıyla bekletilmeleri kişileri küçük düşürmeyi ve aşağılamayı hedeflediğinden, işkence ve kötü muamele yasağını ihlal etmektedir.

B. TECAVÜZ VAKASI

Vaka 3: İsrail'in "Guantanamo"su olarak adlandırılan ve ülkenin güneyindeki Negev Çölü'nde yer alan Sde Teiman Cezaevi, İsrail tarafından özgürlüğünden mahrum bırakılan Filistinlilere yönelik, insanlık dışı ve vahşi işkencelerle gündeme gelen alıkonulma merkezlerinden biri olmuştur. İsrail'de yayın yapan Kanal 12 isimli televizyon kanalının İsrail askerlerinin Sde Teiman Cezaevinde alıkonulan Filistinli bir erkeğe tecavüz ederken çekilen görüntüleri kamuoyuyla

paylaşması, İsrail'deki alıkonulma merkezlerinde yaşanan işkence ve kötü muameleleri tekrar gündeme getirmiştir. Görüntülerde etrafı jiletli tellerle çevirili bir alanda çok sayıda Filistinlinin elleri başının arkasında yüz üstü yatırıldığı ve yanı başlarında da üniformalı ve kafalarında siyah kar maskesi olan İsraili görevlilerin olduğu görülmektedir. Vaka sırasında, iki görevli yerde yatan Filistinlilerden birinin yanına gelip kollarından tutup ayağa kaldırarak diğerlerinden uzak başka bir yere götürmektedir. Götürülme sırasında bir görevlinin tasmaını tuttuğu bir köpeğin de, Filistinli şahsa saldırtmaya çalıştığı gözükmemektedir. Görüntüde, görevlilerden bazılarının kameraların görmemesi için Filistinli şahsın etrafını güvenlik kalkanlarıyla kapatmaya çalıştığı ve bu esnada başka bir görevlinin ise Filistinlinin makatına cop soktuğu görülmektedir (Guardian News, 2024). Olayın akabinde basına yansıyan haberlerde tecavüz vakasına maruz kalan Filistinlinin hastaneye kaldırıldığı ve yürüyemediği belirtilmiştir (Al Jazeera, 2024a).

Görsel 5. Sde Teiman Cezaevi'nde Özgürlüğünden Mahrum Bırakılmış Filistinliye Tecavüz Edilmesi

Kaynak: Sky News, 2023

Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben Gvir'in göreve gelmesiyle birlikte İsrail'deki alıkonulma merkezlerinde tutulan Filistinlilerin tutulma şartları sistematik bir şekilde kötüleşmeye başlamıştır. İsrail Cezaevi Hizmetleri Kurumunun kendisine bağlı olması Filistinli alıkonulanlara yönelik cezaevlerinde yaşanan insan hakları ihlallerini arttırmış ve Filistinliler sistematik işkence ve kötü muamelelere maruz kalmışlardır. Aşırı kalabalık ortamlardan aile görüşlerinin sınırlandırılmasına ve banyo sürelerinin kısıtılmasına kadar birçok alanda yeni uygulamalar yürürlüğe girmiştir (Haaretz, 2023a). Örneğin 18 Ekim 2023'te, hükümet tarafından Knesset

Ulusal Güvenlik Komitesinin onayıyla uzatılabilecek olan Hapishane Yönetmeliği'ne eklenen geçici bir madde; güvenlik suçlarına karıştığından şüphelenilen veya bu suçlardan hüküm giyen özgürlüğünden mahrum bırakılmış kişilerin yaşam alanlarını daraltmaya yönelik alınacak önlemlere ek olarak, söz konusu kişilerin alıkonulma merkezlerinde yerde yatmasını öngörmektedir (Hareetz, 2023b).

Sde Teiman Cezaevinde Filistinli mahpuslara yönelik olarak İsrail askerleri tarafından gerçekleştirilen tecavüz vakası sonrasında üzerinde askeri üniformayla ve yüzünde kar maskesiyle bir televizyon kanalına çıkan vakanın gerçekleştiği cezaevi yetkililerinden bir subayın canlı yayındaki itirafları, İsrail cezaevlerindeki sistematik işkencenin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Yaşanan cinsel saldırıyı savunan asker, üstlerinin kendilerine Filistinli esirleri dövmelemlerini ancak bu dövme vakalarını fotoğraflamamalarını söylendiğini ifade etmiştir (Al Jazeera, 2024b).

İsrail Ulusal Güvenlik Bakanı aşırı sağcı Itamar Ben Gvir, Filistinli tutukluların tutulduğu yüksek güvenlikli bir ceza infaz kurumuna düzenlediği bir ziyaret sonrasında sosyal medya hesabı üzerinden yaptığı açıklamada cezaevlerindeki Filistinli tutukluları en ağır şartlarda tuttuklarını belirterek *“tuvalet (koğuşun) ortasında yerde bir delik şeklinde yataklar demirden, karanlık bir hücrede elleri bağlı 8 mahkûm kalmakta ve arkada İsrail Milli Marşı sürekli çalmakta”* ifadelerini kullanmıştır (The Electronic Intifada, 2023). Ben Gvir yaptığı bir başka açıklamada ise Filistinli mahpuslara meyve sepeti verilip verilmemesiyle ilgili bir konuyla uğraşmak zorunda kaldığı için büyük bir talihsizlik yaşadığını ifade ederek; Filistinli mahpusların başlarına sıkılarak öldürölmeleri veya idam edilmelerini öngören yasa tasarısının İsrail Parlamentosu Knessett'in üçüncü oylamasında kabul edilmesi gerektiği temennilerinde bulunmuştur (Middle East Monitor, 2024).

Ben Gvir'ın bu açıklamalarının ardından İsrail Cezaevi Servisi Komiseri Kobi Yaakobi ise İsrail Cezaevi Servisinin en öncelikli hedeflerinden birinin Bakanlığın politikalarıyla uyumlu bir şekilde, güvenlik mahpuslarına yönelik muamelelerin ve mahpusların tutulma koşullarının kötüleşeceğini belirtmiştir (B'TSELEM, 2024: 8).

Bu süreçte bazı bakanların, milletvekillerinin ve diğer yetkililerin yaptığı açıklamalar, bu insanlık dışı eylemi onaylar nitelikte olduğu gibi İsrail'deki alıkonulma merkezlerinde tutulan Filistinlilere yönelik işkence kastını da ortaya koyma niteliğinde olmuştur. Olayın hemen akabinde İsrail Maliye Bakanı Bezalel Smotrich X hesabından yayınladığı bir video mesajda, vakaya ilişkin açılan askeri soruşturmayı kastederek; askeri başsavcının ellerini İsrail'in kahraman savaşçıları

nın üzerinden çekmesini söylemiştir. Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben Gvir ve aşırı sağcı Otzma Yehudit Partisinin bazı yetkilileri ise gözaltına alınan askerlerin serbest bırakılması için Sde Teiman'a doğru yola çıktıklarını ilan etmişlerdir. Knesset Dışişleri ve Savunma Komitesi Başkanı Yuli Edelstein ise “*Askerlerimiz suçlu değil ve askerlerimize yönelik bu aşağılık soruşturma kabul edilemez.*” ifadelerini kullanmıştır (Al Jazeera, 2024c). Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben Gvir ise “*Ulusal güvenlik söz konusu olduğunda her türlü eylem serbesttir.*” açıklamasını yapmıştır (Al Jazeera, 2024d). Olayın akabinde büyük bir protestocu grup gözaltına alınan faillerin serbest bırakılması için faillerin götürüldüğü askeri üsse saldırarak, üsse girmiş ve failleri kurtarmaya çalışmıştır (BBC, 2024).

Alıkonulma mekânı olarak bilinen cezaevleri, gözaltı merkezleri gibi yerler yapıları gereği erişimi sınırlı, dış dünyadan soyutlanmış, kapalı ve tamamen devlet kontrolünde olan mekânlar olduklarından, burada özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin işkence ve kötü muameleye maruz kalma riski oldukça yüksektir (APT, 2025). İçinde bulundukları şartlar itibarıyla savunmasız ve korunmaya muhtaç bir durumda olan bu kişiler, en temel insani ihtiyaçlarını giderme konusunda devletin ilgili kurumlarına bağımlı durumdadır. Güvenlikçi siyasal sistemlerin olduğu devletlerde, insan hakkı ihlallerinin simge mekânları haline gelen bu tür yerler, genellikle özgürlüğünden mahrum bırakılmış kişilere yönelik baskı, sindirme ve cezalandırma politikalarının da merkezinde yer almaktadır.

Bir devlet görevlisinin gözaltında bulunan bir kişiden bilgi elde etme, itiraf alma, onu, cezalandırma, korkutma, aşağılama gibi sebeplerle kişiye tecavüz etmesi uluslararası standartlara göre işkence olarak kabul edilmektedir (AİHM, Aydın/Türkiye, 1997: 51). İşkence ve kötü muamele arasındaki farklılığa bakıldığında çok ağır ve zalimane acılara sebep olan kasıtlı eylemler işkence olarak tanımlanmaktadır. Şüphesiz tecavüz eylemi taksirle gerçekleşmemektedir. Ayrıca tecavüz eylemi mağdur da meydana getirdiği fiziki ve ruhsal acı bakımından son derece ağır bir işkence yöntemi olmakla birlikte, etkileri çok uzun yıllar sürebilecek psikolojik sorunlara da sebebiyet verebilmektedir (AİHM, Aydın/Türkiye, 1997: 78).

Somut olayda İsrail askerleri, özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinlinin savunmasız durumundan faydalanarak mağdura dönük tecavüz eyleminde bulunmuşlardır. Tecavüz eyleminin gerçekleştirilme biçimi yani şahsın vücuduna çok sert bir cisim sokularak gerçekleştirilmesi şahsın aşağılanmasına ve buna ek olarak derin bir fiziksel acı yaşamasına sebebiyet vermiştir. Öyle ki olaydan sonra mağdurun hastaneye kaldırılması ve aktarılan bilgilere göre yürüyemez hale gelmesi mağdurun yaşadığı fiziki ıstırapın boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Zira olayın görüntülerinin ortaya çıkması ve mağdurun kimliğinin kamuoyunda ifşa olması şahsın yaşadığı ruhsal ıstırapın daha da derinleşmesi ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak mağdurun maruz kaldığı tecavüz eylemi kişinin fiziksel bütünlüğünün yanı sıra ruhsal bütünlüğüne de ciddi zararlar vermiş ve kişide uzun yıllar geçmeyecek kalıcı fiziksel ve psikolojik izler bırakmıştır.

C. KÖPEKLİ İŞKENCE VAKASI

Vaka 4: Al Jazeera tarafından yayımlanan bir videoda İsrail askerlerinin Gazze'deki Jabaliye Mülteci Kampında bulunan bir eve baskın yaptığı, askerlerin baskın sırasında evde bulunan Dawlat Abdullah Al Tananı isimli Filistinli yaşlı bir kadını evden zorla çıkartmaya çalıştığı ancak kadının bunu reddetmesi üzerine yaşlı kadının üzerine askeri köpeği saldırdığı ve köpeğin yaşlı kadına vahşi bir şekilde saldırarak kadını yaraladığı görülmektedir. Görüntülerden videonun köpeğe takılan kameradan çekildiği anlaşılmaktadır. Videonun girişinde askeri postalları olan kişilerin bir kapıdan içeri girdiği de görülmektedir. Olaydan sonra kadınla yapılan bir röportajda kadının kolunun sargılı olduğu görülmektedir. Kadın röportajında; köpeğin kolunu kaptığını, evin girişine kadar kendisini sürüklediğini ve kolunda ciddi yaralara sebebiyet verdiğini ifade etmiştir (Al Jazeera, 2024e).

Görsel 6. Jabaliye Mülteci Kampında Evinde Köpekli Saldırıya Uğrayan Dawlat Abdullah Al Tananı

Kaynak: Al Jazeera, 2024

Görsel 7. Saldırı Sonrası Dawlat Abdullah Al Tananı kolundan yaralandı

Kaynak: Al Jazeeraa 2024

İşkence yöntemleri genel itibariyle fiziksel işkenceler ve psikolojik işkenceler olmak üzere ikiye ayrılır. Ancak bazı işkence yöntemleri sonuçları itibariyle mağdurda hem fiziksel acıya hem de ruhsal ıstıraba neden olabilmektedir. Bu yöntemlerden ilk akla gelen köpek kullanılarak mağdura işkence yapılmasıdır (Benedek, 2012: 81). Köpek genellikle mağduru korkutma yani kişide ruhsal ıstırap yaratma amacına yönelik kullanılsa da özellikle köpeğin mağdura saldırıp kişiyi yaralaması halinde kişide fiziksel acı meydana gelebilir.

BM İşkencenin Önlenmesi Komitesi alıkonulma merkezlerinde çoğunlukla sorgulama esnasında kullanılan bazı tekniklerin işkence ve kötü muamele yasağını ihlal ettiği için yasaklanması gerektiğini belirtmektedir. Komite'ye göre, "cinsel aşağılama", "su işkencesi", "kısa zincirleme" ve "korkutma amaçlı köpek kullanımı" gibi tekniklerin doğrudan işkence ve kötü muamele teşkil etmektedir (BM İşkencenin Önlenmesi Komitesi, 2006: 24).

Amerikan askerlerinin Irak işgali sırasında Ebu Gureyb cezaevinde özgürlüğünden mahrum bırakılmış kişilere yönelik yaygın olarak kullandığı işkence

yöntemlerinden biri olan köpekli işkence sahneleri görsel basında yoğun olarak yer alırken (The Guardian, 2009) ; benzer sahnelere İsrail cezaevlerinde ve gözaltı sırasında İsrail güvenlik görevlilerinin Filistinlilere yönelik muamelelerinde de şahit olunmaktadır. Görsel basına yansıyan videolarda, İsrail güvenlik görevlilerinin ev baskınları başta olmak üzere, gözaltı işlemleri sırasında ve özellikle alıkonulma merkezlerinde bir işkence tekniği olarak eğitilmiş köpekleri kullandığı net bir şekilde ortaya konmaktadır. Zira hem yukarıda bahsettiğimiz BM raporlarında hem de Euro-Med İnsan Hakları İzleme Örgütü (2024) gibi bazı insan hakları örgütlerinin yayımladığı raporlarda, İsrail'in köpekli işkenceyi sistematik bir işkence tekniğini olarak kullandığından bahsedilmiştir.

Euro-Med İnsan Hakları İzleme Örgütü, İsrail'in Filistinlilere yönelik olarak köpekleri bir işkence aracı olarak kullandığını ve bunun 6 farklı şekilde tezahür ettiğini belirtmiştir. Euro-Med'in kayıtlarına göre, İsrail hapishanelerinde özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinliler eğitilmiş askeri köpekler tarafından tecavüze uğramaktadır. İkinci olarak, İsraili yetkililer köpekleri kullanarak özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinlileri kasıtlı olarak aşağılamak istemektedir. Üçüncü olarak, İsrail askerleri özellikle Gazze'de ev baskınları sırasında zorla yerinden edilme emirlerine karşı direnen Filistinli sivillere yönelik köpekler kullanarak onları zorla evlerinden çıkarmaya çalışmaktadır. Dördüncü olarak, İsrail askerlerinin hastane baskınlarında köpekler kullanarak hastane çalışanlarını yıldırma ve hastanede yatan hastaları hastaneden zorla tahliye etmeye çalışmaktadır. Beşinci olarak, gözaltı merkezleri ile hapishanede tutulan özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinliler, havlamaya ve yemeklerini köpek gibi eğilerek yemeğe zorlanmaktadır. Son olarak, özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinliler köpek dışkısı üzerinde yatmaya zorlanmaktadır (Euro-Med İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2024).

Somut vaka uluslararası insan hakları hukuku uyarınca değerlendirildiğinde, köpeğin vahşi bir şekilde yatağında yatan kadına saldırdığı; kadının ise köpeğin saldırısına karşı koymaya çalıştığı ancak başarılı olamadığı görülmektedir. Saldırı sırasında kadının büyük bir korku yaşadığı, bağırdığı ve çılgınlık attığı duyulmaktadır. Köpek kadının kolunu ısırarak ve kadını yerde sürükleyerek evin girişine çıkarmıştır. Olayın hemen akabinde mağdurun sağ kolunun omuzuna kadar tamamen sargıya alındığı ve kolunu hareket ettiremediği görülmüştür. Olayın gerçekleşme biçimi incelendiğinde, İsrail askerlerinin gerçek kastının evini terk etmeyen Filistinli yaşlı kadını sadece köpek ile korkutmak ve aşağılamak olmadığı, bunun yanında kadının fiziksel bütünlüğüne zarar vermeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Saldırı esnasında yaşlı kadının yaşadığı korku nedeniyle bağırması

ve ıgıllklar atması mağdurun yaşadığı derin ruhsal ıstırabı gözler önüne sermektedir. Köpeğin yaşlı kadına saldırıp koluna dişlerini geçirerek bu şekilde mağduru uzun bir mesafe sürüklemesi ise mağdurun fiziksel bütünlüğüne zarar vermiş ve mağdurda yoğunluğu oldukça yüksek fiziksel ıstırabı neden olmuştur. Ayrıca mağdurun yaşlı olması dolayısıyla normal bir insana göre daha savunmasız bir durumda olması ve yine mağdurun maruz kaldığı fiilin yoğunluğu (eğitilmiş vahşi bir köpeğin mağduru ısırıp yatağından kapı girişine kadar sürüklemesi ve yaralaması) birlikte değerlendirildiğinde söz konusu eylem doğrudan bir işkence eylemi olarak tanımlanmaktadır.

SONUÇ

İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinden sonra Gazze başta olmak üzere Filistin topraklarında başlattığı saldırılar sırasında aralarında kadın, erkek, ocuk, yaşlı, engelli ve yaralıların da bulunduğu binlerce Filistinli, İsrail askerleri tarafından gözaltına alınarak çeşitli alıkonulma merkezlerine götürülmüştür. Gözaltı işlemleri sırasında İsrail güvenlik görevlilerinin sistematik işkence ve kötü muamelelerine maruz kalan Filistinliler, götürüldükleri alıkonulma merkezlerinde de insanlık dışı şartlarda tutulmakta ve korkunç işkencelere maruz kalmaktadır.

Kuşkusuz zgrlğnden mahrum bırakılmış Filistinlilerin maruz kaldığı bu işkence ve insanlık dışı muameleler birer münferit olaylar zinciri olmanın ötesinde İsrail'in Filistinlileri korkutma, yıldıрма, aşağılama ve onların fiziksel bütünlüğüne zarar verme amaçlarına matuf olarak kurumsal hale getirdiği ve uzun yıllardır sistematik bir şekilde uygulamaya soktuğu politikanın bir uzantısıdır. Başta cezaevlerinin bağlı olduğu İsrail Güvenlik Bakanı Ben Gvir, İsrail Cezaevi Servisi Komiseri Kobi Yaakobi gibi sorumluluk makamında bulunan İsraili yetkililerin yaptığı açıklamalar ile işkence eylemlerine bizzat iştirak eden faillerin itirafları, devlet eliyle yürütülen bir işkence mekanizmasının varlığını kaçınılmaz bir şekilde ortaya koymaktadır.

Filistinlilere yönelik işkence ve kötü muamelelerin kurumsallaşmış bir devlet politikası olduğunu gösteren bir diğer husus ise kullanılan işkence ve kötü muamele eylemleridir. Basına yansıyan fotoğraf ve videolar, tanık ve mağdur ifadeleri, İsraili yetkililerin açıklamaları ile insan hakları kuruluşlarının raporları göz önüne alındığında; özgürlüğünden mahrum bırakılan Filistinlilerin yaygın olarak maruz kaldığı işkence ve kötü muamele eylemlerinin kahir ekseriyeti ancak belirli bir kastla ortaya çıkan eylemlerdir (ocuklar da dâhil olmak üzere erkeklerin elbiselerini zorla çıkartma, plak haldeyken fotoğraf ve videolarının çekilerek

kayıt altına alma, kadın ve erkeklere yönelik cinsel saldırı, ağır şekilde dövme, dayak, köpekle korkutma ve yaralama, elleri arkadan bağlı bir şekilde uzun süre bekletme, gözleri bağlı bir şekilde dizleri üzerinde uzun süre bekletme, küfür ve hakaret etme, aşağılama, tehdit etme, su ve yemek vermeme, uykusuz bırakma, tuvalet erişimini kısıtlama, yerde yatırma, banyo yapma kısıtlamaları, kelepçeyle ranzaya bağlama, sesli marş ve müzik dinletme). Dolayısıyla bu eylemler bir ihmal sonucu vuku bulan eylemler olmanın ötesinde belirli birtakım amaçları (cezalandırma, itiraf alma, yıldırma, aşağılama vb.) hedeflemektedir. Daha da önemlisi söz konusu eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için güçlü bir siyasal irade ve devlet desteğine ihtiyaç vardır. Özellikle de alıkonulma merkezlerindeki tutulma şartlarını düzenleyen yönetmeliklerde, özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin aleyhine yapılan değişiklikler ve yine bu bağlamda parlamentoda görüşülen yasa tasarıları adeta sistematik bir politikanın devamı mahiyetindedir.

İşkence ve kötü muamele yasağı, mutlak bir yasak olmanın yanı sıra uluslararası hukukun emredici normudur. Dolayısıyla İsrail, uluslararası hukuk yükümlülükleri uyarınca, Filistinlilere yönelik İsraili yetkililerin işlediği işkence ve kötü muamele eylemlerini etkili bir şekilde soruşturmakla yükümlüdür. Ancak ne yazık ki İsrail makamlarının bu sorumluluğu yerine getirme noktasında oldukça isteksiz oldukları ve hatta söz konusu eylemleri güvenlik gerekçesiyle meşrulaştırmaya çalıştıkları görülmektedir. İsrail güvenlik görevlileri tarafından Filistinlilere yönelik işkence ve kötü muamele yapıldığına dair çok sayıda makul şüphe ve açık kanıta rağmen, İsrail makamları failer hakkında çoğunlukla soruşturma açmadığı gibi, açılan soruşturmalar da etkili bir şekilde yürütülmemektedir. Bu durum cezasızlık kültürünün yaygınlaşmasına ve yeni ihlallerin yaşanmasına da kapı aralamaktadır. Sde Teiman Cezaevi'nde gerçekleşen tecavüz eylemi sonrasında; İsraili bazı bakanların, milletvekillerinin, siyasi parti yetkililerinin ve sivil halktan grupların failere dönük başlatılan soruşturmaya yönelik açıklama ve eylemleri (bazı grupları askeri üssü basıp failerin gözaltına alınmasına engellemeye çalışmaları) bütün yönleriyle ortaya çıkmış, açık ve net kanıtların olduğu ve bütün dünyada büyük bir tepkiye sebep olan bir işkence vakasında bile soruşturma açmanın zorluklarını ortaya çıkarması açısından oldukça ilginç bir örneklik teşkil etmektedir.

İşkence yasağı uluslararası kamu düzeninin önemli bir kuralı olmakla birlikte, bu yasağın İsrail tarafından sistematik bir şekilde ihlali uluslararası kamu düzeninin bozulmasına yönelik tehditleri de beraberinde getirmektedir. Bu yüzden de uluslararası toplum bu konudaki yasal sorumluluğunu yerine getirerek, elindeki

bütün baskı araçlarını hızlı ve etkili bir şekilde kullanarak İsrail'in bu insanlığa karşı eylemlerini engellemelidir.

BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi'ne taraf olan İsrail, bu sözleşme kapsamındaki maddi ve usuli yükümlülüklerine aykırı davranmakta ve işkence kötü muamele yasağını sistematik bir şekilde ihlal etmektedir. Bu noktada özellikle Sözleşme'nin denetim organı olan İşkenceye Karşı Komitenin İsrail'deki alıkonulma merkezlerinde bağımsız bir soruşturma yürütmesi ve özgürlüğünden mahrum bırakılmış Filistinlilerin maruz kaldıkları işkence ve kötü muameleleri engellemek için somut ve acil önlemler alması gerekir.

Kuşkusuz işkenceye maruz kalmış bir kişinin onuru kolay kolay bir daha onarılamaz. Yahudi olduğu için Auschwitz Kampı'nda korkunç işkencelere maruz kalan ünlü Avusturyalı Filozof Jean Amery'nin şu sözleri, bu korkunç suçun insan da yarattığı tahribatın sınırlarını görmemiz açısından oldukça önemlidir.

“İşkence edilen kişi, işkence edilmiş olarak kalır. İşkenceye uğrayan kişi artık dünyaya uyum sağlayamaz, bir hiç yerine konmanın getirdiği bulanıklı asla yok olmaz. Yüze atılan ilk tokat ile parçalanıp daha sonra işkenceyle yok edilen insanlığa güven duygusu bir daha kazanılamaz (*Levi, 2023: 27*).”

KAYNAKÇA

Al Jazeera. (2024a, Temmuz 29). *Israeli far-right politicians protest arrest of soldiers suspected of abuse*. 10 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2024/7/29/israeli-far-right-politicians-protest-arrest-of-soldiers-suspected-of-abuse> adresinden alındı.

Al Jazeera. (2024b, Temmuz 30). *Israeli soldier accused of involvement in prisoner rape speaks out* [Video]. YouTube. 18 Nisan 2025 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=q2vik-tkqdlw> adresinden alındı.

Al Jazeera. (2024c, Temmuz 29). *Israeli far-right politicians protest arrest of soldiers suspected of abuse*. 10 Nisan 2025 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2024/7/29/israeli-far-right-politicians-protest-arrest-of-soldiers-suspected-of-abuse> adresinden alındı.

Al Jazeera. (2024d, Ağustos 9). *'Everything is legitimate': Israeli leaders defend soldiers accused of rape*. 19 Mart 2025 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2024/8/9/everything-is-legitimate-israeli-leaders-defend-soldiers-accused-of-rape> adresinden alındı.

Al Jazeera. (2024e). *Video shows Israeli military dog mauling elderly Palestinian woman amid army operation in Jabalia* [Video]. YouTube. 10 Mart 2025 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=reF-iLVWWhs> adresinden alındı.

Albanese, F. (2024). *Genocide as colonial erasure*.

Amnesty International. (2024, Temmuz). *Israel must end mass incommunicado detention and torture of Palestinians from Gaza*. 26 Mart 2025 tarihinde <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/07/israel-must-end-mass-incommunicado-detention-and-torture-of-palestinians-from-gaza/> adresinden alındı.

APT. (2025, Şubat 20). *Transparency & oversight*. <https://www.apr.ch/torture-prevention/what-is-torture-prevention/transparency-oversight>

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (1997). *Aydın/Türkiye* (Başvuru No. 23178/94, 25 Eylül 1997).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (1997). *Assenov ve Diğerleri/Bulgaristan* (Başvuru No. 874/1086, 28 Ekim 1998).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2000). *Kudla/Polonya* (Başvuru No. 30210/96, 26 Ekim 2000).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2000). *Salman/Türkiye* (Başvuru No. 21986/93, 27 Haziran 2000).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2001). *Valaşinas/Litvanya* (Başvuru No. 44558/98, 24 Temmuz 2001).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2001). *Z ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (Başvuru No. 29392/95, 10 Mayıs 2001).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2006). *Corsacov/Moldova* (Başvuru No. 18944/02, 4 Nisan 2006).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2007). *Frerot/Fransa* (Başvuru No. 70204/01, 12 Haziran 2007).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2007). *Wieser/Avusturya* (Başvuru No. 2293/03, 22 Şubat 2007).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). (2010). *Gäffen/Almanya* (Başvuru No. 22978/05, 1 Haziran 2010).

BBC. (2023, Aralık 27). *Gaza: Video appears to show Palestinian men stripped and detained by IDF*. 26 Şubat 2025 tarihinde <https://www.bbc.com/news/av/world-middle-east-67659922> adresinden alındı.

BBC. (2024). *Israeli protesters enter army base after soldiers held over Gaza detainee abuse*. 26 Mart 2025 tarihinde <https://www.bbc.com/news/articles/c2q07kd3ld6o> adresinden alındı.

Benedek, W. (2006). *İnsan haklarını anlamak*. Avrupa İnsan Hakları ve Demokrasi İçin Eğitim ve Araştırma Merkezi.

B'TSELEM. (2024). *Welcome to hell: The Israeli prison system as a network of torture camps*.

Doğru, O., & Nalbant, A. (2012). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi: Açıklama ve önemli kararlar* (Cilt 1).

Guardian News. (2025, Mart 3). *Israeli media airs footage allegedly showing soldiers sexually abusing Palestinian detainee* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=qmjGdzj-5BA>

Haaretz. (2023a, Eylül 1). *Report: Ben-Gvir imposes restrictions on family visits of Palestinian prisoners, ignores Israeli security orgs' alarm*. 4 Nisan 2025 tarihinde <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-09-01/ty-article/.premium/ben-gvir-puts-restrictions-on-palestinian-prisoners-ignores-israeli-security-orgs-alarm/0000018a-4fe6-d845-adfe-ffe6d3060000> adresinden alındı.

Haaretz. (2023b, Ekim 18). *Israeli Gov't approves temporary plan to address overcrowding of Palestinian prisoners*. 4 Nisan 2025 tarihinde <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-10-18/ty-article/.premium/israels-knesset-approves-temporal-prison-overcrowding-for-palestinian-prisoners/0000018b-4333-d242-abef-533795bc0000> adresinden alındı.

International Displacement Monitoring Center. (2024, Şubat 20). *Palestine: Conflict in Gaza leaves 83 per cent of the population internally displaced in less than three months*. <https://www.internal-displacement.org/spotlights/Palestine-Conflict-in-Gaza-leaves-83-per-cent-of-the-population-internally-displaced-in-less-than-three-months/>

Levi, P. (2023). *Boğulanlar kurtulanlar* (5. baskı). Can Yayınları.

Middle East Monitor. (2024, Temmuz 1). *Ben-Gvir calls for executing Palestinian prisoners*. 15 Mart 2025 tarihinde <https://www.middleeastmonitor.com/20240701-ben-gvir-calls-for-executing-palestinian-prisoners/> adresinden alındı.

Reidy, A. (2002). *İşkencenin yasaklanması: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi'nin uygulanmasına ilişkin kılavuz* (İnsan hakları el kitapları No. 6).

Sky News. (2023, Aralık 27). *Adviser to Benjamin Netanyahu responds to video appearing to show detained Palestinian men* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=OXgDo-Vwpo3o>

The Electronic Intifada. (2025, Mart 5). *Israel using its national anthem as “noise torture” against detainees*. <https://electronicintifada.net/blogs/maureen-clare-murphy/israel-using-its-national-anthem-noise-torture-against-detainees>

The Guardian. (2009, Nisan 24). *US to release pictures of prisoner abuse in Iraq and Afghanistan*. https://www.theguardian.com/world/2009/apr/24/photographs-abuse-iraq-afghanistan?CMP=gu_com

The Public Committee Against Torture in Israel, Adalah - The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel, HaMoked - Center for the Defence of the Individual, & Physicians for Human Rights Israel. (2023). *Systemic torture and inhumane treatment of Palestinian detainees in Israeli prison facilities since October 7*.

United Nations (UN). (1984). *Convention against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*.

United Nations (UN). (2006). *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: United States of America* (CAT/C/USA/CO/2).

United Nations (UN). (2015). *United Nations standard minimum rules for the treatment of prisoners (the Nelson Mandela Rules)*.

United Nations (UN). (2022). *Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (Istanbul Protocol)*.

United Nations Human Rights Council (UNHRC). (2024). *Situation of human rights in Palestine and other occupied Arab territories: Report of the Secretary-General* (A/HRC/55/73). Elli beşinci oturum.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR). (2023). *Human rights in the occupied Palestinian territory*.

United Nations Relief and Works Agency (UNRWA). (2024). *Detention and alleged ill-treatment of detainees from Gaza during Israel-Hamas war*.

Uluslararası Ceza Mahkemesi. (2002). *Roma Statüsü*.

Üzülmez, İ. (2005). Yeni Türk Ceza Kanununda işkence ve eziyet suçu. *Hukuk ve Adalet: Eleştirel Hukuk Dergisi*, 2(5).

Video appears to show at least two children stripped and detained by IDF in Gaza stadium among Palestinian men. (2023, Aralık 27). CNN. <https://edition.cnn.com/2023/12/27/middleeast/gaza-children-detained-idf-video/index.html>

Yazar, E. (2023). Nezarethanelerin Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi standartları bağlamında izlenmesi ve raporlanması: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu örneği. *Tİ-HEK Akademik Dergi*, 6(10), 197-251.

GAZZE SALDIRILARININ KADIN HAKLARI, ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

An Analysis of the Gaza Attacks in Terms of Women's Rights, Children's Rights, and the Best Interests of the Child

Gökhan ÇELİK*

Öz: Bu çalışma Gazze'deki çatışmaların; kadın hakları, çocuk hakları ve çocuğun üstün yararı üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, kadınların ve çocukların yaşama hakkı, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi temel haklarının çatışma ortamında nasıl tehdit edildiği ele alınmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu/United Nations Children's Fund (UNICEF) ve diğer uluslararası kuruluşların raporları ile akademik kaynaklar incelenmiştir. Sağlık altyapısının zarar görmesi, kadınların güvenli doğum yapma ve sağlık hizmetlerine erişim hakkını olumsuz etkilemesinin yanı sıra; kadınlar, cinsel şiddet ve psikolojik baskılara maruz kalmaktadır. Çocuklar ise ölüm, yaralanma, psikolojik travma ve eğitim hakkından mahrum kalma gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Eğitim kurumlarının zarar görmesi ve sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlanması, çocukların gelişimini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kapsamında güvence altına alınan "çocuğun üstün yararı" ilkesi ihlal edilmekte; çocukların güvenli bir çevrede büyüme, sağlık ve eğitim hakkı gibi temel haklarına erişimi sağlanamamaktadır. Sonuç olarak, Gazze'deki çatışmaların kadınlar ve çocuklar üzerinde fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutlarda derin etkiler yarattığı ve bu durumun uluslararası hukuk ve insan hakları bağlamında çözüm gerektirdiği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazze, İnsan Hakları, Kadın Hakları, Çocuk Hakları

Abstract: This study aims to examine the effects of the conflicts in Gaza on women's rights, children's rights, and the best interests of the child. The study addresses how the fundamental rights of women and children, such as the right to life, health, education, and security, are threatened in a conflict environment. Reports from the United Nations (UN), World Health Organization (WHO), United Nations Children's Fund (UNICEF), and other international organizations, along with academic sources, have been reviewed. The destruction of healthcare infrastructure negatively impacts women's right to safe childbirth and access to healthcare services, while women are also subjected to sexual violence, and psychological pressure. Children face issues such as death, injury, psychological trauma, and deprivation of their right to education. Damage to educational institutions and restricted access to healthcare negatively affect children's development. Furthermore, the principle of the "best interests of the child," guaranteed under the United Nations Convention on the Rights of the Child, is being violated, and children's access to basic rights such as growing up in a safe environment, and the rights to health and education, cannot be ensured. In conclusion, the conflicts in Gaza have a profound physical, psychological, and social impact on women and children, and this situation calls for a solution within the framework of international law and human rights.

Keywords: Gaza, Human Rights, Women's Rights, Children's Rights

* Okul Müdürü (Yüksek Lisans Mezunlu), Milli Eğitim Bakanlığı, gokhancelik2510@gmail.com, ORCID: 0009-0007-5314-922X

Makale Geliş Tarihi: 27.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 1.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1666616

GİRİŞ

Gazze’de uzun yıllardır devam eden çatışmalar, bölgedeki siviller üzerinde ciddi insani sonuçlar doğurmuş, özellikle kadınlar ve çocuklar bu süreçten en fazla etkilenen kesim olmuştur. Çatışma ortamlarında kadınların ve çocukların temel insan haklarına erişimleri kısıtlanmakta; yaşama hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı ve güvenlik gibi temel haklar ciddi şekilde tehdit altında kalmaktadır (Olğaç, 2024: 90). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonunun (UNICEF) verilerine göre (2024), Gazze’deki çatışmalarda hayatını kaybedenlerin büyük bir kısmını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Savaş ve çatışma ortamlarında çocuklar fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini sürdürebilmek için özel koruma ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Çatışmaların çocuklar üzerindeki doğrudan etkileri arasında yaralanmalar, ölüm, yerinden edilme ve psikolojik travmalar yer alır; dolaylı etkiler ise eğitim hakkından mahrum kalma, temel sağlık hizmetlerine erişememe ve yetersiz yaşam koşulları gibi sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Save the Children, 2019).

Kadınlar ise savaş ortamlarında en savunmasız gruplardan biri olarak kabul edilmekte ve güvenlik, sağlık hizmetlerine erişim, cinsel şiddet ve ekonomik bağımsızlık gibi alanlarda ciddi hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) raporlarına göre, Gazze’de sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan aksaklıklar, özellikle hamile kadınların ve doğum yapan annelerin sağlığını tehlikeye atmaktadır (WHO, 2023). Yeterli sağlık hizmetlerine erişememek, doğum sırasında komplikasyonların artmasına, anne ve bebek ölümlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Ayrıca, temel hijyen malzemelerine ve güvenli içme suyuna erişim eksikliği, kadınların ve çocukların sağlık sorunlarını daha da derinleştirmektedir. Çatışmalar sırasında kadınların cinsel şiddete maruz kalma riski de artmakta; bu durum kadınların hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarını olumsuz etkilemektedir.

Çocuk hakları, modern insan hakları hukukunda özel bir yere sahiptir ve çocukların korunması uluslararası hukukun temel prensiplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS), çocukların yaşama hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı ve güvenlik hakkını garanti altına almakta ve taraf devletlere bu hakların korunması için yükümlülükler getirmektedir. Ancak Gazze’deki mevcut koşullar, BMÇHS’nin öngördüğü koruma mekanizmalarının etkili bir şekilde uygulanamadığını ortaya koymaktadır. Çatışma ortamında çocukların eğitim haklarından mahrum kalması, beslenme ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, çocukların sağlıklı gelişimini doğrudan tehdit

etmektedir. Özellikle yerinden edilme, aile bireylerinin kaybı ve güvenli yaşam ortamının sağlanamaması, çocuklarda derin psikolojik travmalara yol açmaktadır (Mason, 2022: 6-10).

Çocuğun üstün yararı ilkesi, uluslararası çocuk hakları hukukunda temel bir prensip olarak kabul edilmekte ve çocukların tüm karar ve politik süreçlerde öncelikli olarak korunmasını öngörmektedir. Gazze'deki çatışmalar ise çocukların üstün yararını doğrudan ihlal etmekte; çocukların fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan güvenli ortam sağlanamamaktadır. Eğitim kurumlarının zarar görmesi, sağlık altyapısının yetersizliği ve temel insani hizmetlerin sunulmasındaki aksaklıklar, çocukların gelişimini sekteye uğratmaktadır. Ayrıca çatışma ortamında çocuklar ailelerinden ayrılmakta, yetim kalmakta veya insan ticareti gibi tehlikelere açık hale gelmektedirler.

Benzer biçimde, kadınlar da çatışma ortamında eşitsizliğe dayalı özel risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Gazze'de yaşanan sağlık altyapısındaki çöküş, kadınların temel sağlık hizmetlerine erişimini kısıtlamakta ve doğum sırasında yaşanan komplikasyonların artmasına neden olmaktadır. Özellikle hamile kadınlar ve doğum yapan anneler, güvenli doğum yapma imkânlarından yoksun kalmakta; bu durum anne ve bebek ölümlerinde artışa yol açmaktadır (WHO, 2023). Bunun yanı sıra, kadınlar çatışma sırasında cinsel şiddet, zorla evlendirilme ve insan ticareti gibi ciddi tehditlerle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Güvenli içme suyuna ve hijyen ürünlerine erişimde yaşanan sorunlar, kadınların ve çocukların sağlıklarını doğrudan etkilemektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, Gazze'deki çatışmaların kadın hakları, çocuk hakları ve çocuğun üstün yararı üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çatışmaların kadınlar ve çocuklar üzerindeki etkileri, yalnızca fiziksel zararlarla sınırlı kalmayıp, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla da derinleşmektedir. Bu bağlamda, uluslararası hukuk mekanizmalarının ve insani yardım politikalarının Gazze'deki kadın ve çocuk haklarını koruma noktasında nasıl etkin bir şekilde kullanılabileceği ele alınacak; kadın ve çocukların yaşama hakkı, güvenlik, sağlık ve eğitim gibi temel haklarının korunmasına yönelik konular üzerinde durulacaktır. Kadın ve çocuk haklarının korunması, yalnızca insani bir sorumluluk değil; aynı zamanda uluslararası toplumun yükümlülüğü olarak ele alınmalıdır. Gazze'de yaşanan insan hakları ihlalleri karşısında etkili ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmesi, hem bölgesel barış hem de küresel adalet açısından kritik bir öneme sahiptir.

I. ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA GAZZE'DEKİ DURUM

Filistin, Osmanlı yönetimi altında 402 yıl kaldıktan sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İngiliz manda yönetimine geçmiş ve Siyonist hareketin desteklediği politikalar sonucunda 1948'de İsrail Devleti kurulmuştur (Özer, 2023: 583). Bu süreç, Arap-İsrail savaşlarına yol açmış ve İsrail'in topraklarını genişletmesiyle sonuçlanmıştır. Filistin toprakları, tarih boyunca stratejik ve dini önemi nedeniyle uluslararası çatışmaların merkezi olmuştur (İncili ve Karagöz, 2023: 464) 1947'de BM tarafından önerilen bölünme planı, Yahudi nüfusun Filistin topraklarının sadece %7'sine sahip olmasına rağmen, %56,42'sinin İsrail'e tahsis edilmesiyle Filistinliler aleyhine işlemiştir (Arı, 2012: 277). 1948'den itibaren yaşanan savaşlar ve İsrail'in yayılmacı politikaları, Filistinlileri göç etmeye zorlamış ve Gazze Şeridi dahil olmak üzere işgal ve abluka politikaları uluslararası hukuku ihlal eder şekilde devam etmiştir (Sultanzada, 2021: 76; Aktaran: Özer, 2023: 589). Günümüzde Filistin sorunu, küresel güçlerin çıkarları doğrultusunda şekillenen politikalarla çözümsüz kalmakta ve uluslararası çabalar barışın sağlanması konusunda yetersiz kalmaktadır (Özer, 2023: 584). Bu tarihsel süreç, Filistin topraklarında süregelen çatışmaların temelini oluşturmuş ve özellikle Gazze Şeridi'nde yoğunlaşan saldırılar, sivillerin yaşamını doğrudan etkilemeye devam etmiştir.

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları, çocukların yaşama hakkını doğrudan tehdit etmektedir. Özellikle BM raporlarına göre, saldırılarda ölenlerin yüzde 70'ini çocuk ve kadınlar oluşturmaktadır (TRT Haber, 2023). Ayrıca sağlık hizmetlerine yönelik saldırılar ve hastanelerin yok edilmesi, çocukların sağlığına erişimlerini engelleyerek sağlık hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Birçok çocuk sağlık hizmetlerine erişemediği için sağlık sorunları yaşamakta ve bu sorunlar ölümle sonuçlanabilmektedir (Avcı, 2024: 579; WHO, 2023). Saldırıları yalnızca anlık can kayıplarına yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda savaşın uzun vadeli etkilerini de ortaya çıkarmaktadır. Özellikle çocuklar hem fiziksel hem de psikolojik açıdan en savunmasız grup olarak büyük zarar görmektedir.

Savaş, insan yaşamını her yönüyle etkileyen bir trajedi olup, sadece fiziksel değil, toplumsal ve kültürel yapıları da tahrip etmektedir. Özellikle çocuklar, bu süreçte en savunmasız grup olarak büyük zarar görmektedir (Derince, 2019: 58). Savaşların çocuklar üzerindeki etkisi, onların masumiyetini hedef alan acımasız eylemlerle daha da derinleşmektedir. Çocuklar, savaşların sonucunda tecavüz, ölüm veya yetim kalma gibi trajik olaylarla karşılaşmakta ve bu durum hem bireysel sağlıklarını hem de toplumsal geleceği tehdit etmektedir (Özservlet ve Sirkeci, 2016). Çatışmaların etkileri, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlığı üze-

rinde uzun vadeli hasarlar bırakabilmekte ve bu durum, gelecekteki toplumları da derinden etkileyebilmektedir (Deputy vd., 2022: 69-70). Çatışmaların çocuklar üzerindeki etkileri yalnızca fiziksel yaralanmalarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda dolaylı yollarla da yaşamlarını derinden etkilemektedir. Özellikle yaşam koşullarının kötüleşmesi, ailelerinden kopmaları ve temel hizmetlerden mahrum kalmaları, çocukların geleceğini tehdit etmektedir (Derince, 2019: 59-61).

Silahlı çatışmaların çocuklar üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkileri vardır. Doğrudan etkiler, ölüm, yaralanma, psikolojik travmalar ve yerinden edilme gibi sonuçları içerirken, dolaylı etkiler daha geniş bir yelpazede ortaya çıkmaktadır. Yetersiz yaşam koşulları, çevresel tehlikeler, aileden ayrılma ve alt-yapının tahrip olması gibi faktörler, çocukları daha fazla tehdit etmektedir (Kadir vd., 2018: 1-2). Dolaylı etkiler, doğrudan etkilerden daha fazla zarar verebilmekte ve çocukların sağlığını daha uzun süre etkileyebilmektedir (Save the Children, 2019). BM, çocuklara yönelik ciddi ihlaller olarak belirlediği 6 temel ihlal arasında, çocukların öldürülmesi, asker yapılması ve cinsel şiddet gibi ağır ihlalleri tanımlamaktadır. Benzer şekilde, savaş ortamında kadınlar da ciddi hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Göç etmek zorunda kalan kadınlar ve çocuklar, yalnızca fiziksel kayıplar değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Hamamra, Mahamid & Bdier, 2025, s. 5-8).

Suriye'deki savaş ve buna bağlı olarak gerçekleşen iç göç, özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Pek çok kadın ve çocuk, insanlık dışı koşullar altında göç etmek zorunda kalmış veya göçe yönlendirilmiştir. Bu mecburi yer değişimi, hem varılan ülke ya da ülkeleri hem de Suriyeli kadınlar ve çocukları toplumsal, ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel boyutlarda etkilemiştir. Bu durumu hafifletmek adına çeşitli önlemler alınmakta ve çalışmalar yürütülmektedir (Tulumtaş ve Şimşek, 2024: 343-344). Ancak birçok yerde yasalar mevcut olmasına rağmen sıklıkla göz ardı edilebilmektedir. “...sicilleriyle övünen ülkelerde bile cinsel taciz ve istismarın işyerlerinde, kamusal alanlarda ve evlerde varlığını sürdürdüğünü bilinmektedir.” (Guterres, 2018; Karanfiloğlu, 2019). Bu insani krizler karşısında uluslararası hukuk, kadın ve çocukların korunması için belirli düzenlemeler getirirse de mevcut uygulamalar çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. İnsan hakları ve insancıl hukuk çerçevesinde, savaş mağdurlarının korunması için daha etkili önlemlerin alınması gerekmektedir (Süer, 2024: 433).

Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Uluslararası İnsancıl Hukuk, insanın yaşamını koruma amacı doğrultusunda ortak ilkeleri benimsemelerine rağmen,

birbirinden ayrı iki hukuk disiplini olarak gelişmiştir. Genel olarak biri barış dönemlerinde, diğeri ise savaş koşullarında uygulanacak kurallar bütünü olarak değerlendirilmiştir. Ancak günümüzde, bu iki hukuk dalının birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu vurgulanmakta ve insan hakları hukukunun, çatışma durumlarında da geçerliliğini sürdürdüğü kabul edilmektedir (Süer, 2024: 435).

II. GAZZE'DE KADIN HAKLARININ İHLALİ

Savaş dönemlerinde kadınlar, kişisel güvenlik, temel haklar ve kaynaklara erişim açısından büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Farklı yaş gruplarındaki kadınları tehdit eden en önemli risklerden biri, savaşın doğrudan yol açtığı olumsuz etkilerdir. Çatışma ortamında kadınlar; bulaşıcı hastalıklar, beslenme ve barınma sorunları, cinsel şiddet, üreme sağlığı problemleri, çevresel sağlık tehditleri, kronik ve psikiyatrik hastalıklar gibi çeşitli sağlık riskleriyle yüzleşmektedir. Silahlı çatışmaların sonuçları, erken yaşta gebeliklerden obstetrik komplikasyonlara, tescavüzden HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasına, farklı türlerde şiddetten çocuk yaşta evliliklere kadar geniş bir yelpazede kadınların yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Tüm bu etkiler, kadınların hem fiziksel hem de psikolojik, duygusal ve sosyal açıdan uzun vadeli zararlar görmesine neden olabilir (Dinçer ve Erciyas, 2022; Tulumtaş ve Şimşek, 2024). Ayrıca savaş ortamı, kadınların genel güvenliğini tehdit ederken, özellikle hamile kadınlar için ciddi sağlık riskleri doğurmaktadır. Gazze'de binlerce hamile kadın bulunmaktadır ve her gün yüzlercesi doğum yapmaktadır. İşgal altında hamilelik veya doğumla ilgili komplikasyonlar yaşamaları ve ek tıbbi bakıma ihtiyaç duymaları muhtemel gözükmektedir. Fakat kadınlar emniyetli bir durumda doğum yapabilmek ve dünyaya gelen yavrularına gerekli olan sağlık hizmetine ulaşamamaktadırlar. Yeterli sağlık hizmetine ulaşamama durumunda anne ve bebek ölümlerinde artış görülmesi de beklenen bir durum olmaktadır. Hastanelerde de yeterli yakıtın olmamasından kaynaklı yüzlerce prematüre bebeğin hayatı tehlike altında olmaktadır (WHO, 2023; ReliefWeb, 2023). Bu sağlık krizinin yanı sıra, savaşın yol açtığı belirsizlik ve zorlu yaşam koşulları kadınların ruh sağlığını da ciddi şekilde etkilemektedir.

7 Ekim sonrası kadınlar arasında depresyon başta olmak üzere stres düzeyinde belirgin bir artış yaşandığı rapor edilmiştir. Temel yaşam kaynaklarının eksikliği ve geleceğe dair belirsizlik, kadınlarda yoğun depresyon belirtilerine neden olmaktadır. Bu durum duygusal tükenmişlik, çaresizlik hissi ve yaşamdan kopma gibi psikolojik sorunlarla kendini göstermektedir (UN Women, 2024; Sönmez ve Hocaoglu, 2024: 98). Sürekli yer değiştirme zorunluluğu, güvenli bir alan bulamama ve fiziksel şiddete maruz kalma korkusu, kadınlarda yaygın anksiyeteye

yol açmaktadır. Özellikle su ve sanitasyon hizmetlerinin yetersizliği, hijyen koşullarını olumsuz etkileyerek kadınların sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Gazze’de suya erişim zaten sınırlıyken, mevcut çatışmalar nedeniyle bölgedeki su tedariki %7’ye kadar düşmüştür. Hamile ve emziren kadınlar için bu durum sağlık açısından ciddi riskler oluşturmaktadır (UN Women, 2024; Sönmez ve Hocaoglu, 2024).

Kadınlar, cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik artan stres, kaygı ve düşük özsaygı ile mücadele etmektedir. Stresin artışı, düşük ve ölü doğum gibi gebelikle ilgili komplikasyon risklerini yükseltirken, sağlık hizmetlerine erişimdeki eksiklik, yenidoğan ve çocuklar arasında hastalık ve ölüm oranlarını artırmaktadır. Bu durum annelerde kaygı ve üzüntüye sebep olmakta ve doğum sonrası depresyon riskini artırmaktadır (ACAPS, 2024; Sönmez ve Hocaoglu, 2024: 98). Sağlık hizmetlerinin yetersizliği, kadınların doğum sonrası komplikasyonlarla başa çıkmasını zorlaştırırken, kişisel hijyenlerini koruma konusunda da ciddi engeller yaratmaktadır. Menstrüasyon ürünlerinin eksikliği, kadınları sağlıklı ve geçici yöntemlere yönlendirirken, birçok kadın banyo yapma imkanından yoksun kaldığı için bit ve uyuz gibi sorunlarla mücadele etmektedir. Bu hijyen eksikliği, göç etmek zorunda kalan kadınlar için daha da büyük zorluklar yaratmakta ve onların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkilemektedir (UN Women, 2024; Sönmez ve Hocaoglu, 2024).

Göç eden birçok kadın, bulundukları bölgede doğum yapmak zorunda kalmakta veya sağlıklı koşullar altında hamilelik sürecini geçirmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, göç eden kadınların gebelik sürecinde gerekli bakımları alamadığı, sağlık hizmetlerinden faydalanarak doğum yapabilenlerin sayısının oldukça düşük olduğu ve doğum sonrası bakımın da yeterli düzeyde sağlanmadığı belirlenmiştir (Islam ve Gagnon, 2016: 347). Göç eden kadınların karşılaştığı bu zorlukların yanı sıra, savaş ortamı kadınları ve kız çocuklarını farklı şekillerde de olumsuz etkilemektedir. Bunlardan biri de çocuk yaşta zorla evlendirilme riskinin artmasıdır (UNICEF, 2023).

Savaş ve çatışma bölgelerinde çocuk yaşta zorla evlendirilme oranları yükselmektedir. Bu süreçlerde kız çocukları okullarından alınarak evliliğe zorlanmakta, aileleri ise karşı çıkmaları durumunda tehdit edilmekte veya öldürülmektedir. Bazı aileler, kızlarını koruma amacıyla erken yaşta evlendirmeyi tercih etmektedir (UN Women, 2023). Ayrıca kadınlar ve kız çocukları zaman zaman savaşlarda asker olarak da kullanılmaktadır. Durumla ilgili şu örneği verecek olursak Sri Lanka’da aileler, kızlarının askere alınmasını önlemek için evli olmaları ge-

rektiğine inanmış ve bu nedenle erken yaşta evlendirme yoluna gitmiştir (Fokus Women, 2015; Tulumtaş ve Şimşek, 2024: 344).

Savaş, yalnızca zorla evlilik gibi toplumsal sorunlara neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda kadınlara yönelik sistematik cinsel şiddetin bir savaş silahı olarak kullanılmasına da yol açmaktadır. BM Cenevre Komisyonu tarafından insanlığa karşı suç olarak tanımlanan savaş dönemlerinde kadınlara yönelik cinsel istismar, tecavüz ve diğer şiddet eylemleri ne yazık ki hâlâ bir savaş aracı olarak kullanılmaktadır (Tulumtaş ve Şimşek, 2024). Bu bağlamda bölgesel, yerel ve küresel düzeyde güvenlik, barış ve istikrarın sağlanması; kız çocukları ve kadınların korunması, dolayısıyla insan haklarının güvence altına alınması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda kadınlara yönelik her türlü şiddetin sona erdirilmesi ve savaş aracı olarak kullanılmalarının önlenmesi de büyük önem taşımaktadır (Tulumtaş ve Şimşek, 2024: 348).

III. GAZZE'DE ÇOCUK HAKLARININ İHLALİ

Çocuklar, kırılgan ve savunmasız yapıları nedeniyle özel koruma ve desteğe gereksinim duymaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de diğer uluslararası sistemler gibi, çocukları işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamelelere karşı özel olarak koruma altına almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraf olan devletler, yetki alanlarındaki bireylerin yalnızca kamu otoriteleri tarafından değil, herhangi bir kişi tarafından işkence veya kötü muameleyle maruz kalmasını engellemekle yükümlüdür. Çocuklar söz konusu olduğunda işkence ve kötü muamelenin etkileri çok daha ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle AİHM içtihadına göre devletler, çocukların korunmasını sağlamak amacıyla gerekli yasal düzenlemeleri yapmak, önleyici tedbirleri hayata geçirmek ve etkili soruşturmalar yürütmekle sorumludur. Devletlerin hem hukuki hem de insani boyutları içeren bu yükümlülükleri yerine getirmesi, çocuk haklarının korunması açısından kritik bir rol oynamaktadır (Eren, 2024: 217).

Çocuk haklarının korunmasına yönelik oluşturulan uluslararası mekanizmalar, özellikle savaş ve çatışma ortamlarında hayati bir rol oynamaktadır. Tarih boyunca çocuk hakları yeterince anlaşılmamış veya korunmamış olsa da bu kavram insanlık açısından önemli bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Çocuk haklarının nasıl şekillendiği, zamanla daha fazla tanınıp korunmasının nasıl sağlandığı araştırmada ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra, Gazze'deki çocukların karşılaştığı zorlukları anlamak, çocuklara yönelik hak ihlallerine dikkat çekmek ve uluslararası toplumu harekete geçmeye teşvik etmek araştırmanın temel unsurlarından biri-

dir. Ayrıca bu soruna yönelik çözüm önerileri sunulması da çalışmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Avcı, 2024: 564). BMÇHS, önsöz, üç ana bölüm ve toplam 54 maddeden oluşmaktadır. Önsöz kısmında, BM'nin temel ilkelerine, insan hakları sözleşmelerine ve bildirilerine referans verilerek, çocukların özel bakım ve korunma gereksinimine vurgu yapılmıştır. Sözleşmenin dayandığı dört temel ilke; ayrımcılık yapmama (Madde 2), çocuğun yüksek yararını gözetme (Madde 3/1), yaşam, hayatta kalma ve sağlıklı gelişim hakkı (Madde 6) ile çocuğun görüşlerinin dikkate alınması hakkı (Madde 12) şeklinde belirlenmiştir. BMÇHS, geleneksel insan hakları sınıflandırmasının aksine, çocuk haklarını koruma, önleme, sağlama ve katılım temelinde ele alan bütüncül bir yaklaşım benimsemektedir. Bu kapsamlı bakış açısı, tüm hak gruplarına eşit öncelik tanımakta ve hakları çocuğun üstün yararı doğrultusunda değerlendirmektedir (Algan, 2021, Aktaran: Avcı, 2024: 567). Ancak, çocuk hakları uluslararası düzeyde kabul görmesine rağmen, uygulamada ciddi eksiklikler bulunmaktadır (Avcı, 2024: 572).

Çocuk haklarının korunmasını amaçlayan çeşitli uluslararası sözleşmeler yürürlüktedir. Bunlar arasında en önemlileri; 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve ek protokolleri, 1965 tarihli Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Sözleşme, 1979'da kabul edilen ve 1999'da ek protokollerle genişletilen Kadın ve Çocuk Haklarına İlişkin BM Sözleşmeleri (CEDAW), 1984 ve 2002 yıllarında yürürlüğe giren İşkence ve İnsanlık Dışı Muameleye Karşı BM Sözleşmeleri ile Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1930, 1973 ve 1999 yıllarında çocuk işçiliğiyle mücadele kapsamında kabul ettiği sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler, çocukların ayrımcılığa uğramaması, kötü muameleden korunması ve sağlıklı bir ortamda gelişimini sürdürebilmesi için önemli yasal dayanaklar sağlamaktadır (Avcı, 2024:567).

2004 yılında kabul edilen Filistin Çocuk Yasası, uluslararası çocuk koruma mekanizmalarına ek olarak hayata geçirilmiş ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ile birleştirilmiştir. Bu yasa kapsamında, çocukların fiziksel, cinsel ve psikolojik istismara ve ihmale karşı korunması sağlanırken, aynı zamanda yetim, ailesinden ayrılmış ve kimsesiz çocuklara yönelik hizmetler sunulmaktadır (Snoubar ve Karataş, 2015). Tüm bu uluslararası çocuk koruma mekanizmalarına rağmen, Gazze gibi çatışma bölgelerinde çocuk haklarının ihlal edildiği gözlemlenmektedir.

Gazze'deki çocuklar, evrensel düzeyde tanınan haklara erişimde büyük engellerle karşılaşmaktadır. Artan siyasi çatışmalar ve güvenlik tehditleri, çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortamda büyümelerini engelleyen başlıca faktörler arasındadır. Bu hak ihlalleri, uluslararası hukuk ve çocuk hakları sözleşmeleriyle be-

lirlenen standartların ciddi şekilde çiğnendiğini ortaya koymaktadır (Avcı, 2024: 563).

Bölgede yaşanan çocuk hakları ihlalleri hem insani hem de hukuki açıdan büyük endişe yaratmaktadır. Gazze'deki çocuklar, temel haklara erişimde sağlık hizmetlerinden mahrum kalma, eğitim olanaklarının kısıtlanması, fiziksel güvenlik tehditleri ve psikososyal gelişimlerine zarar veren olumsuzluklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır (UNICEF, 2023; Migdad ve., 2025: 210). Bu bağlamda çocuklara yönelik ihlaller, uluslararası hukuk normlarının ihlali olarak değerlendirilmekte ve küresel düzeyde çocuk haklarına dair endişeleri artırmaktadır (Avcı, 2024: 570).

Göç olgusu ele alındığında, çocuklarla ilgili dikkat çekici istatistikler ortaya çıkmaktadır. UNICEF verilerine göre, 2005-2015 yılları arasında dünya genelinde göç eden çocuk sayısı 4 milyondan 9 milyona yükselerek iki katından fazla artmıştır. Ayrıca göç eden çocukların diğer çocuklara kıyasla okula gitmeme oranının 5 kat daha yüksek olduğu, her 10 çocuktan birinin çatışma bölgelerinde yaşadığı ve 400 milyondan fazla çocuğun aşırı yoksulluk içindeki bölgelerde hayatını sürdürmek zorunda kaldığı belirtilmektedir (UNICEF, 2018). Bu veriler, çocuk haklarının korunmasının sadece savaş bölgeleriyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda küresel bir soruna işaret ettiğini göstermektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulü, çocuk haklarının korunması açısından önemli bir ilerleme sağlasa da tüm çocuk sorunlarını çözebilecek kesin bir mekanizma sunmamaktadır. Ozansoy'a (1999) göre, bu tür sözleşmeler tek başına küresel çocuk hakları sorunlarını ortadan kaldırmak için yeterli değildir. Gazze'de yaşanan son saldırılarda hayatını kaybeden çocuklar, bu sözleşmenin çocukların güvenliğini sağlama noktasında yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. İsrail'in saldırıları sonucunda Gazze'de çocukların yaşama hakkı ciddi bir tehdit altındadır (Avcı, 2024: 567).

Çocuk hakları yalnızca eğitim, sağlık ve korunma gibi temel hizmetlere erişimi değil; aynı zamanda bu hakların çocuğun üstün yararı ilkesine göre düzenlenmesini de içerir. BMÇHS'nin 3. maddesine göre, çocuklarla ilgili tüm eylem ve kararlarda çocuğun üstün yararı öncelikli bir ölçüt olarak gözetilmelidir. Bu ilke, çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin korunmasını merkeze alır. Ancak Gazze'de süregelen çatışma ortamı, bu ilkenin ciddi şekilde ihlal edildiğini göstermektedir. Çocukların güvenli ortamlarda büyüme, yeterli beslenme, sağlık hizmeti alma ve psikososyal gelişim hakları sistematik olarak sekteye uğramaktadır (Avcı, 2024: 572).

Gazze'deki çocuklar, BMÇHS tarafından güvence altına alınan haklara erişimde ciddi engellerle karşılaşmakta ve sosyal, ekonomik, siyasi zorluklarla mücadele etmektedir. Uzun süreli çatışmalar, ekonomik krizler ve güvenlik tehditleri, çocukların temel haklarını kullanmasını kısıtlamaktadır. Sosyal açıdan bakıldığında, güvenli bir ortamda büyüme imkânından yoksun kalan çocuklar, eğitim olanaklarına ulaşamamakta ve oyun alanlarından mahrum kalmaktadır. Son yıllarda gerçekleşen İsrail saldırıları, Gazze'deki çocukları daha da savunmasız bir hale getirmiştir. Okulların bombalanması, eğitim hakkını tehdit ederken, yaşam alanlarının yıkılması çocukların sağlıklı gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Bu durum, çocukların fiziksel ve psikolojik refahını doğrudan zedeleyerek, uluslararası sözleşmelerde yer alan temel hakların ihlal edildiğini göstermektedir (Sönmez ve Hocaoglu, 2024: 96-97; Yılmaz vd., 2024: 20-27).

İsrail'in gerçekleştirdiği saldırılar, çocukların yaşam hakkını doğrudan tehdit etmekte ve BMÇHS'nin sağlık ve güvenlik hakkına dair maddelerini ihlal etmektedir. Çocuk hastanelerinin hedef alınması, Gazze'deki çocukların sağlık hizmetlerine erişimini daha da zorlaştırmıştır. Rantisi Çocuk Hastanesi, Nasr Çocuk Hastanesi ve Şifa Hastanesi gibi sağlık kuruluşlarının vurulması, acil tıbbi müdahalelerin aksamasına ve çocukların tedavi ve rehabilitasyon süreçlerinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Bu durum, BMÇHS'nin sağlık hizmetlerine erişim konusundaki maddelerinin, Gazze'de pratikte uygulanmasının ne kadar zor olduğunu gözler önüne sermektedir. Özellikle uluslararası toplumun bu ihlallere karşı acil müdahalede bulunması gerekmektedir (Avcı, 2024: 568).

Bebekler, küçük çocuklar, hamile ve emziren kadınlar, gıdaya ve temel yaşam hizmetlerine erişimde ciddi zorluklar yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler Filistin Mültecileri Yardım ve Çalışma Ajansı'na (UNRWA, 2025) göre, Kuzey Gazze'de iki yaşın altındaki her üç çocuktan biri akut yetersiz beslenme sorunu ile karşı karşıyadır (Al Jazeera, 2024). Gıda ve temiz suya erişim eksikliği, bilişsel gelişim geriliği, bağışıklık sistemi zayıflaması ve ölüm riski gibi ciddi sağlık sonuçlarına yol açmaktadır. Gazze'deki ebeveynlerin %85'i, çocuklarının en az bir gün boyunca yemek yiyemediğini bildirmiştir. Ayrıca binlerce bebek yeterli beslenme ve hijyen koşullarına erişemediği için hayati risk altındadır (Alokaily, 2024: 9).

Gazze'deki çocuklar, uzun süredir devam eden çatışmaların yarattığı travmatik deneyimlerle mücadele etmektedir. 7 Ekim'den önce bile, 2008'den bu yana gerçekleşen saldırılar sonucunda yaklaşık 816.000 çocuğun travmaya bağlı Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek (RSPSD) ihtiyacı olduğu tahmin edilmekteydi. 2022'de Save the Children kuruluşu tarafından yapılan araştırmada, çocukların

%84'ünün korku, %78'inin yas duygusu yaşadığı rapor edilmiştir. Bu travmalar; alt ıslatma (%80), dil ve iletişim zorlukları (%60), saldırgan davranışlar, kendine zarar verme (%60) ve intihar düşünceleri (%55) gibi ciddi psikolojik sorunlara yol açmıştır (Mason, 2022: 16-20).

7 Ekim'den sonra ise Gazze'deki 1,2 milyon çocuğun neredeyse tamamının RSPSD ihtiyacı olduğu tahmin edilmektedir (UNICEF, 2024a). Çocukların yaşadığı yoğun stres ve travma, onların psikososyal gelişimini ciddi şekilde tehdit ederken, uzun vadeli ruh sağlığı sorunlarına yol açma riski taşımaktadır. Bu durum çocuk hakları açısından büyük bir ihlal olup, uluslararası toplumun acil müdahale gerekliliğini ortaya koymaktadır.

UNICEF'e göre, (2024b) Nisan ayı itibarıyla en az 12.320 çocuk yaralanmıştır. Yaralanan çocuklar, ailelerinin veya bakım verenlerin yeterli kaynaklara sahip olmaması nedeniyle ölüm, yeniden yaralanma ve fiziksel ihlaller açısından büyük risk altındadır. Çocuklar ayrıca, bacaklarını kaybetme gibi ağır yaralanmalar ile karşı karşıya kalmaktadır. Binden fazla çocuk, bir ya da iki bacağını kaybetmiş ve bu ameliyatların çoğu anestezi olmadan gerçekleştirilmiştir. Gazze'de protez hizmetleri sunulamadığı için bu çocuklar yaşamlarını büyük zorluklarla sürdürmektedir (WHO, 2024; Aktaran: Demir vd., 2024: 13-16).

Gazze'deki çocuklarda, savaşın etkilerini yaş gruplarına göre farklı şekillerde deneyimlemektedir. Üç yaşından küçük bebeklerde huzursuzluk, uyku sorunları, iştah kaybı ve anneden ayrılmaya karşı aşırı direnç görülmektedir. Üç ile altı yaş arasındaki çocuklarda alt ıslatma, parmak emme, konuşma bozuklukları ve saldırganlık gibi belirtiler gözlemlenmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuklarda karanlıktan veya canavarlardan korkma, savaşla ilgili abartılı öyküler anlatma ve savaşla ilgili sürekli sorular sorma gibi travma belirtileri yaygındır. Okul çağındaki çocuklarda dikkat eksikliği, kâbuslar, okul başarısında düşüş ve travmatik olayları tekrar yaşama gibi semptomlar ortaya çıkabilmektedir (Gözübüyük vd., 2015: 326).

Çatışmada tüm aile bireylerini kaybeden çocuk hastaların zaten savunmasız olan konumları daha da tehlike altına girmiştir. Hekimler, hayatı tehdit edebilecek ameliyatlar da dahil olmak üzere tedavi süreçlerinde, kimsesiz çocuk hastaların yasal vasileri bulunmadığı için onay alamamış ve bu durum, çocukların en iyi şekilde korunmasını zorlaştırmıştır. İsrail'in yaralılarından ve cesetlerden organ çaldığı iddiaları göz önüne alındığında, kayıp çocuk sayısındaki artış daha da kaygı verici hale gelmektedir. Çocukların her durumda her türlü zarardan korunması gerekmektedir. 2022 yılında dünya genelinde her sekiz kişiden biri obezite ile

mücadele ederken, Gazze’de çocuklar hayvan yemini öğütüp tüketmek zorunda bırakılmıştır. Dünyada gereksiz su tüketimi artarken, Gazze’de çocuklar temiz içme suyuna ulaşamamıştır. Üstelik tüm dünyanın gözü önünde Gazze’deki çocuklar açlıktan hayatını kaybetmiş ve kaybetmeye devam etmektedir (Anadolu Ajansı, 2024).

Çatışma ortamlarında çocuklar hayatlarını kaybedebilir, yaralanabilir, sakat kalabilir, hastalıklara yakalanabilir ve cinsel istismara maruz kalabilir. Ayrıca psikolojik ve duygusal olarak ciddi etkiler yaşayarak zorla çocuk asker olarak kullanılabilirler. Çocuk hastalıkları ve ölümleri savaşın doğrudan etkisi olduğu gibi, bulaşıcı hastalıklar, temiz su kaynaklarına erişim eksikliği ve yetersiz beslenme gibi ikincil etkiler nedeniyle de artmaktadır. Çocuk haklarının korunması için uluslararası toplumun daha etkili adımlar atması kaçınılmazdır.

SONUÇ

Gazze ve diğer çatışma bölgelerinde çocuk hakları ihlallerinin önlenmesi için uluslararası toplumun daha etkili ve bağlayıcı politikalar oluşturması zorunludur. Mevcut sözleşmeler ve protokoller, uygulanabilir ve denetlenebilir mekanizmalarla desteklenmediği sürece, çocukların korunması konusunda istenilen düzeyde başarı sağlanamayacaktır. Bu nedenle uluslararası kurumların çocuk haklarını güvence altına alacak daha somut adımlar atması gerekmektedir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk, silahlı çatışmaların olumsuz insani etkilerini azaltmayı hedefleyen bir dizi hukuki prensipten oluşur. Bu ilkelerin temel amacı, savaşın etkilerini insancıl bir bakış açısıyla hafifletmek ve savaşa doğrudan dahil olmayan kişileri korumaktır. Diğer bir deyişle, insancıl hukukun amacı savaşın tamamen ortadan kaldırılmasından ziyade, savaşın neden olduğu zararları sınırlamaktır. Savaşların önlenemediği bir dünyada, en azından bu zararların hukuki anlamda denetim altına alınması gerektiği anlayışı, insancıl hukukun oluşmasına yol açmıştır (Süer, 2024).

Bu durum ciddi bir ikilem yaratırken, ortaya çıkan boşluk uluslararası dayanışma ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Kızılhaç, Kızılay gibi kuruluşlar bu dayanışma işlevini yerine getirmeye çalışsa da etkinlikleri yeterli görülmemektedir. BM başta olmak üzere uluslararası örgütlerin bu alanda daha aktif rol alması, ayrıca ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının da dayanışma ağında yer alması gereklidir (Karataş, 1999: 17-19). Bu dayanışma çerçevesinde, engelli çocuklara yönelik koruma politikalarının uygulanması, sağlık, psikolojik ve fiziksel rehabilitasyon hizmetlerinin artırılması, ayrıca savaş bölgesinde güvenli kabul edilen yerlerin

ve rehabilitasyon merkezlerinin korunması amacıyla çatışma tarafları arasında zorunlu anlaşmalar yapılmalıdır (Snoubar ve Karataş, 2015: 13).

Gazze’de yaşanan savaş, çocuk haklarının sistematik olarak ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası toplumun harekete geçmesi ve Gazze’deki çocukların temel haklarına erişimini sağlamak için etkili adımlar atması gerekmektedir. Bir yaşın altındaki çocuklar için anne sütü ile beslenmenin teşvik edilmesi ve anne veya bakıcı ile yeterli fiziksel temasın sağlanması gerekmektedir. Bir ila dört yaş arasındaki çocukların gelişimi için oyun büyük önem taşır, bu nedenle aileleri ve akranlarıyla oyun oynayabilecekleri ortamlar sunulmalıdır. Beş ila on yaş grubundaki çocuklar için ise müzik, dans, resim, şarkı söyleme ve hikâye anlatma gibi yaratıcı etkinliklere katılabilecekleri alanlar oluşturulmalıdır. On bir ile on yedi yaş grubundaki çocukların akran ilişkileri ve liderlik konusunda desteklenmesi gerekmektedir. Spor, sosyal projeler ve kültürel uyum çalışmaları çocukların gelişimi için kritik öneme sahiptir (World’s Children, 2005; Gözübüyük vd., 2015).

Bugün, silahlı çatışmalar çocuk sağlığı açısından büyük bir halk sağlığı sorunu oluşturmakta ve bu durum, Eglantyne Jebb’in “*Her savaş çocuklara karşı savaştır*” sözünde vurgulandığı gibi, çocukları doğrudan etkilemektedir. Çatışmalardan etkilenen bölgelerde yaşayan çok sayıda çocuk olmasına rağmen, bu çatışmaların çocuklar üzerindeki etkilerinin tam olarak değerlendirilmesi, bu etkilerin inceliklerinin anlaşılması ve hafifletilmesi için hala önemli bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Silahlı çatışmaların çocuk sağlığı üzerindeki yıkıcı etkilerine dair kanıtlar eksiktir. Uluslararası hukuk, çocuk haklarının korunmasını sağlamaya yönelik sözleşmelerle çocukların asker olarak kullanılmasının yasaklanmasını ve savaş ortamlarında korunmalarını güvence altına almaktadır. Bu yasalara uygun politikaların geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir. Ayrıca sivil toplum, insani yardım kuruluşları ve uluslararası örgütler, bu politikaların hayata geçirilmesinde destek olmalıdır. Bu politikaların, kadınlar ve çocuklar için cinsel şiddete karşı koruma sağlamaya yönelik yaptırımlar içermesi de gereklidir (Irmak ve Piyal, 2023: 694).

Uluslararası örgütler, Gazze’deki durumu raporlarken aynı zamanda acil ve kalıcı bir ateşkes çağrısında bulunmaktadır. UNICEF (2023), Gazze’deki engelli çocuk sayısındaki artışı vurgulayarak, acil ve sürdürülebilir bir insani ateşkese duyulan ihtiyacı dile getirmektedir. Bunun yanı sıra, BM Güvenlik Konseyi, DSÖ, BM Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK), Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Engelliler İttifakı ve sivil toplum örgütleri, bu acil ateşkes

çağrılarını desteklemektedir. Ancak yaptırım gücü bulunmayan bu çağrılar, İsrail tarafında etkili bir karşılık bulmamaktadır (Karaca ve Serdar, 2024: 181).

Ancak Gazze’de yaşanan hak ihlallerine karşı etkili uluslararası müdahalelerin gerçekleştirilememesi, sadece insani veya politik zafiyetlerden değil, aynı zamanda yapısal düzeydeki hukuki engellerden de kaynaklanmaktadır. Özellikle BM Güvenlik Konseyinde daimi üyelerin sahip olduğu veto yetkisi, insan hakları ihlallerine ilişkin kararların alınmasını çoğu zaman imkânsız hâle getirmektedir. Bu durum Gazze örneğinde açıkça görülmekte; İsrail’e yönelik yaptırım kararları, bu ülkelerden birinin vetosu ile engellenebilmektedir. Uluslararası toplumun, veto mekanizmasının, insan hakları ihlalleri söz konusu olduğunda sınırlandırılması yönünde daha kararlı adımlar atması, çocuğun üstün yararı ve kadın haklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır (Doyle ve Sambanis, 2006; Luck, 2006; GCR2P, 2021).

DSÖ, sivil yaşamlar üzerindeki olumsuz etkileri azaltmada önemli rol oynayan dört ana alanı şu şekilde tanımlamaktadır: uluslararası sağlık düzenlemelerinin ulusal seviyede uygulanmasını kolaylaştırmak, sağlık altyapısına yönelik saldırıları sona erdirmek, sağlık tesislerinin güvenliğini temin etmek ve hayati sağlık hizmetlerine erişimi sağlamak (Ben Saad, 2024: 13).

Uluslararası insancıl hukuk, savaşın etkilerini hafifletmeyi amaçlasa da, mevcut krizler bu hukukun uygulanabilirliğini ve etkinliğini sorgulamamıza neden olmaktadır. Küresel toplumun, çocukları, kadınları ve sivilleri etkin şekilde koruyacak **bağlayıcı politikalar oluşturması ve uygulaması** gerekmektedir. Savaş mağduru çocukların korunması, temel haklarına erişimin sağlanması için yalnızca insani yardımlar yapılması değil, **uluslararası hukukun etkin uygulanmasını sağlayacak yaptırım mekanizmaları** geliştirilmelidir. UNICEF, BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kurumların sürdürülebilir ateşkesin sağlanması için yaptırım gücüne sahip politikalar oluşturması zorunludur.

Engelli çocuklar ve savaş mağdurlarının rehabilitasyonu için güvenli bölgeler oluşturulmalı, sağlık hizmetlerine engelsiz erişim sağlanmalı ve savaş ortamlarında kadınlar ile çocukların maruz kaldığı cinsel şiddete karşı etkin denetim mekanizmaları kurulmalıdır. Tüm bu süreçlerde **yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının koordinasyonu artırılarak**, insani yardımların hızlı ve kesintisiz ulaşması için yeni stratejiler geliştirilmelidir. Savaşın yıkıcı etkileri karşısında uluslararası hukukun etkin bir şekilde işletilmesi, çocukların, kadınların ve tüm savaş mağdurlarının korunmasında hayati bir gerekliliktir.

KAYNAKÇA

ACAPS. (2024). Impact Of The War In Gaza On The Sexual And Reproductive Health And Health Rights Of

Women And Girls. 20 Şubat 2025 tarihinde ACAPS sitesi: https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Main_media/20240503_ACAPS_Palestine-_Impact_of_the_war_in_Gaza_on_the_SRH_and_health_rights_of_women_and_Girls.pdf adresinden alındı.

Al Jazeera. (2024). Over 13,000 Children Killed in Gaza, Others Severely Malnourished: UNICEF. 20 Haziran 2025 tarihinde Al Jazeera sitesi: <https://www.aljazeera.com/news/2024/3/17/over-13000-children-killed-in-gaza-others-severely-malnourished-unicef> adresinden alındı.

Anadolu Ajansı. (2024). Açlıkla Mücadele Eden Gazze'nin Kuzeyindeki Filistinliler, Hayatta Kalmak İçin "Hayvan Yemi" Tüketiyor. 26 Şubat 2025 tarihinde Anadolu Ajansı sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/acikla-mucadele-eden-gazzenin-kuzeyindeki-filistinliler-hayatta-kalmak-icin-hayvan-yemi-tuketiyor/3122095> adresinden alındı.

Alokaily, F. (2024). War and Health Crisis in Gaza. *Saudi Medical Journal*, 45(1), 9.

Arı, T. (2012). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, İstanbul: MKM Yayınları.

Avcı, A. (2024). Çocuk Haklarının Gölgesinde Gazze'nin Unutulan Çocukları. *Ombudsman Akademik*, Özel Sayı 2 (Gazze), 562-586.

Ben Saad, H. (2024). Urgent Humanitarian Appeal: Protecting The Lives Of Women And Children İn The Gaza Strip. *Journal of Public Health Research*, 13(1).

Demir, P., Uzar, İ., ve Topçu, İ. (2024). 7 Ekim 2023 Sonrası İsrail İşgalinin Gazze Sağlık Sistemine Etkilerinin Biyoetik Ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 29(Special Issue on Gaza), 11-21.

Deputy, S. R., Khakoo, Y., ve Gospe, S. M. (2022). Adverse Effects of War and Armed Conflict on Children. *Pediatric Neurology*, 130, 69-70.

Derince, D. (2019). Suriyeli Mülteci Çocuklar Özelinde Savaş Mağduru Çocuklar Ve Çocuk Sağlığı Sorunları. *Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-70.

Dinçer, Y., ve Erciyas, Ş. K. (2022). Savaş ve Kadın Sağlığı. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi - Özel Konular*, 8(2), 15-20.

Doyle, M. W., ve Sambanis, N. (2006). *Making War And Building Peace: United Nations Peace Operations*. Princeton: Princeton University Press.

Eren, E. Y. (2024). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Çocukların İşkence ve Kötü Muameleden Korunması*, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 217-256.

Fokus Women. (2015). Post war trends in child marriage: Sri Lanka (Briefing paper). 17 Mart 2025 tarihinde Fokuw Women: <https://www.girlsnotbrides.org/learning-resources/resource-centre/post-war-trends-in-child-marriage-sri-lanka> adresinden alındı.

Global Centre for the Responsibility to Protect. (2015). Failure to protect: Syria and the UN Security Council (Occasional Paper No. 2). 20 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.globalr2p.org/publications/failure-to-protect-syria-and-the-un-security-council/> adresinden alındı.

Gözübüyük, A., Duras, E., Dağ, H., ve Arıca, V. (2015). Olağanüstü Durumlarda Çocuk Sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6(3), 324–330. <https://doi.org/10.5799/ahinjs.01.2015.03.0544>

Guterres, A. (2018). *Kadın Hakları Açısından Dünya Bir Dönüm Noktasında*, Birleşmiş Milletler. 11 Mart 2025 tarihinde <http://www.un.org.tr/kadin-haklari-acisindan-dunya-bir-donum-noktasinda/> adresinden alındı.

Hamamra, B., Mahamid, F., ve Bdier, D. (2025). Surviving trauma: Gazan Women's Mental Health During Genocide. *Discover Public Health*, 22(1), 1-9.

Irmak, Z., ve Piyal, B. (2023). Savaş ve Silahlı Çatışmalarda Çocuk Sağlığı. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 10(4), 689-695. <https://doi.org/10.52880/sagakaderg.1292499>

Islam, M. M., ve Gagnon, A. J. (2016). Use of Reproductive Health Care Services Among Urban Migrant Women in Bangladesh. *BMC Women's Health*, 16(15).

İncili, Ö. F., ve Karagöz, N. (2023). İsrail'in Kuruluş Süreci ve Sonrasında Filistin'de Nüfus, Alansal Değişim ve Göç. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 12(4), 456-480.

Kadir, A., Shenoda, S., Goldhagen, J., Pitterman, S., Suchdev, P. S., Chan, K. J., ... ve Arnold, L. D. (2018). The Effects of Armed Conflict on Children. *Pediatrics*, 142(6), e20182586. <https://doi.org/10.1542/peds.2018-2586>

Karaca, Z. E., ve Serdar, M. (2024). Gazze'de engelli olmak: Sorunlar, İhtiyaçlar Ve Uluslararası Örgütler Bağlamında Bir Durum Değerlendirmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2024(87), 179–193.

Karanfiloğlu, M. (2019). Savaş, Kadın, Çocuk ve Göç Üzerine: Suriye Örneği. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), 99-124.

Karataş, K. (1999). Savaş ve Sosyal Hizmetler. *Ufkun Ötesi Aylık Dergi*, 3, 17–19.

Luck, E. C. (2006). *UN Security Council: Practice and Promise*. Routledge.

Mason, C. (2022). Trapped: The Impact of 15 Years of Blockade on the Mental Health of Gaza's Children. 20 Şubat 2025 tarihinde Save the Children sitesi: <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/trapped-the-impact-of-15-years-of-blockade-on-the-mental-health-of-gazas-children> adresinden alındı.

Migdad, M., El-Zenati, A., & Buheji, M. (2025). Reality of Gaza Health Sector During the 2023–2025 War. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 6(4), 210-218

Olğaç, K. (2024). Çatışma Bölgelerinde Anne Ve Çocuk Sağlığı: Filistin’de Sağlık Hizmetlerine Erişimin Önündeki Engeller. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 29(Special Issue on Gaza), 89-95.

Ozansoy, C. (1999). Öznesini arayan nesneler: Çocuk ve Çocuk Hakları. *TBB Dergisi*, 1, 39–62.

Özer, Ç. (2023). Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu. *Külliye*, [Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. Yılı Özel Sayısı], 582-605.

Özservet, Y. Ç., ve Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuklar ve Göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1-4, 20 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.33182/gd.v3i1.552> adresinden alındı.

ReliefWeb. (2023). Relentless Attacks, Collapse of Health and Safety Systems Leave Gaza’s Women and Girls

Facing “Unthinkable Challenges”. 10 Mart 2025 tarihinde Reliefweb sitesi: <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/relentless-attacks-collapse-health-and-safety-systems-leave-gazas-women-and-girlsfacing-unthinkable-challenges> adresinden alındı.

Save the Children. (2019). Stop the War on Children: Protecting Children in 21st Century Conflict. 18 Şubat 2025 tarihinde Save the Children sitesi: <https://www.savethechildren.ca/wp-content/uploads/2019/02/REPORT-Stop-the-War-on-Children.pdf> adresinden alındı.

Sönmez, D., ve Hocaoglu, Ç. (2024). Gazze’de Psikososyal Destek Hizmetleri. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 29(Special Issue on Gaza), 96-104.

Süer, B. (2024). Silahlı Çatışmalarda İnsan Haklarının Korunmasında Yeni Bir Aktör Önerisi: Uluslararası İnsancıl Ombudsman (Gazze Örneği), *Ombudsman Akademik*, (Özel Sayı 2 (Gazze)), 431-459.

Snoubar, Y., ve Karataş, K. (2015). Bir Sakatlık Nedeni Olarak Savaş, Çatışmalar ve Engelli Çocukların Hakları: Filistin Örneği. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 14(1), 1–14.

Tulumtaş, Ö. S., ve Şimşek, E. (2024). Göç ve Savaş Bağlamında Kadın Sağlığı. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(2), 341–353.

TRT Haber. (2023). İsrail Çeşitli Bahanelerle Filistinli Çocukları Gözaltına Alıyor. 15 Mart 2025 tarihinde TRT

Haber sitesi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-cesitli-bahanelerle-filistinli-cocuklari-gozaltina-aliyor-814305.html> adresinden alındı.

UNICEF. (2018). Children Uprooted. 17 Nisan 2025 tarihinde UNICEF sitesi: <https://www.unicef.org/children-uprooted> adresinden alındı.

UNICEF. (2023). The state of the world’s children 2023: For every child, vaccination. 20 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2023> adresinden alındı.

UNICEF. (2024a). *State of Palestine Appeal Humanitarian Action for Children 2024*. 12 Mart 2025 tarihinde <https://www.unicef.org/appeals/state-of-palestine> adresinden alındı.

UNICEF. (2024b). *State of Palestine Humanitarian Situation Report, Mid-Year 2024*. 12 Mart 2025 tarihinde <https://www.unicef.org/documents/state-palestine-humanitarian-situation-report-midyear-2024> adresinden alındı.

UNRWA. (2024). Mental Health and Psychosocial Support in Gaza: Analysis After 300 Days of War. 20 Şubat 2025 tarihinde UNRWA sitesi: https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/22.8.24_mhps_300_day_report_final.pdf adresinden alındı.

UN Women. (2024). Scarcity and Fear: A Gender Analysis of The Impact of The War in Gaza on Vital Services Essential to Women's and Girls' Health, Safety, and Dignity – Water, Sanitation and Hygiene (WASH). 20 Şubat 2025 tarihinde UN Women sitesi: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2024-04/gender-alert-gender-analysis-of-the-impact-of-the-war-in-gaza-on-vital-services-essential-to-womens-and-girls-health-safety-en.pdf> adresinden alındı.

WHO. (2023). Women and Newborns Bearing the Brunt of the Conflict in Gaza, UN Agencies Warn. 11 Mart 2025 tarihinde WHO sitesi: <https://www.who.int/news/item/03-11-2023-women-and-newborns-bearing-the-brunt-of-the-conflict-in-gaza-un-agencies-warn> adresinden alındı.

WHO. (2024). Hostilities in the Occupied Palestinian Territory (oPt): Public Health Situation Analysis (PHSA).

26 Nisan 2025 tarihinde Reliefweb sitesi: <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/public-health-situation-analysis-phsa-hostilities-occupied-palestinian-territory-opt-23-september-2024> adresinden alındı.

Yılmaz, M., Orhan, H., Cantürk, C., Özgür, S., Tekşen, R., Hacıoğlu, F., & Sok. (2024). *Filistin'de Çocuk Olmak*. Yetim Vakfı. *İstanbul*. <https://yetimvakfi.org.tr/public/publish/0/15/filistinde-cocuk-olmak.pdf> adresinden alındı.

7 EKİM ÖNCESİ VE SONRASI FİLİSTİN'DE YAŞANANLAR İLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN TUTUMU ÜZERİNE BİR İNCELEME

*An Analysis of the Events in Palestine Before and after October 7 and the Attitude of the
United Nations*

Sedat EKİN*

Öz: Makale; 7 Ekim 2023 olayları ve sonrasında yaşananları, İsrail ve Filistin arasındaki çatışmaları tarihsel kökeniyle birlikte ele almaktadır. Makalede İsrail'in Filistin topraklarındaki işgal ve yerleşim politikalarının uzun yıllardır devam ettiği vurgulanırken, 7 Ekim'de Hamas'ın başlattığı "Aksa Tufanı" operasyonunun İsrail'in sistematik baskıları ve ihlalleriyle bağlantılı olduğu da ortaya konulmaktadır. Makalede, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının uluslararası hukuku ihlal ettiği ve bu saldırıların insan haklarına aykırı olduğu ortaya konulmaktadır. Ayrıca ABD ve İngiltere'nin Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri olmaları nedeniyle veto yetkilerini kullanarak İsrail'e karşı etkili yaptırımların uygulanmasını engellenmeleri nedeniyle BM'nin etkisiz kaldığı da ifade edilmektedir. Son olarak İsrail'in Gazze'deki savaş suçu ve soykırım suçlarıyla ilişkili saldırılarına karşı etkisiz kalan uluslararası kurumların daha güçlü adımlar atması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Filistin, İsrail, BM

Abstract: The article examines the events of October 7, 2023, and their aftermath, along with the historical roots of the Israeli-Palestinian conflict. It highlights that Israel's occupation and settlement policies in Palestinian territories have been ongoing for many years and argues that Hamas's "Al-Aqsa Flood" operation on October 7 was linked to Israel's systematic repression and violations. The study asserts that Israel's attacks on Gaza violate international law and human rights. It also points out that the United Nations has been ineffective due to the U.S. and the U.K. using their veto powers as permanent members to block effective sanctions against Israel. Furthermore, it emphasizes the need for stronger actions from international institutions in response to Israel's attacks related to war crimes and genocide in Gaza.

Keywords: Gaza, Palestine, Israel, UN

* Spor Uzmanı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, ekin.sedat@outlook.com,
ORCID: 0009-0004-9485-6818
Makale Geliş Tarihi: 19.02.2025, Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025
DOI: 10.59162/tihek.1642916

GİRİŞ

İsrail'in Filistin topraklarında gerçekleştirdiği soykırım ve işgalin 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren başlamadığı, İsrail'in kuruluşundan bu yana devam eden sistematik bir süreç olduğu öncelikle belirtilmesi gereken bir konudur. Bu durumun anlaşılabilmesi için İsrail ve Filistin çatışmasının tarihsel arka planına bakmak büyük önem taşımaktadır. İsrail ve Filistin arasındaki çatışmaların temelinde, Musevi inanç ve değerlerine dayanan, İsrail Devleti'nin kuruluş felsefesini oluşturan Siyonizm düşüncesi yatmaktadır. İnanışa göre Tanrı tarafından Nil'den Fırat'a kadar tüm arazi İsrailoğullarına verilmiştir. Burayı "vadedilmiş topraklar" olarak adlandıran Yahudiler, kendilerini bu toprakların sahibi olarak görmektedir. Yüzyıllar boyunca farklı ülkelerde vadedilmiş topraklarda (Arz-ı Mevud) devlet kurma hayaliyle dağınık hâlde yaşayan Yahudiler, Fransız Devrimi ile ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle Avrupa'da baskı ve zulme maruz kalmış ve göçe zorlanmışlardır. 1948 yılına gelindiğinde, Yahudilerin uzun yıllar süren devlet kurma mücadelesi sona ermiş ve İsrail Devleti'nin kuruluşu tüm dünyaya duyurulmuştur (Sevük ve Çiçek, 2022: 3-5).

İsrail'in 1948'de kurulmasının ardından Arap-İsrail Savaşları meydana gelmiş ve savaşlar (1948, 1956, 1967, 1973) İsrail'in topraklarını genişletmesiyle sonuçlanmıştır. Çatışmalar toprak kayıplarıyla sınırlı kalmamış, Filistin halkı kitlesel göçe maruz bırakılarak kimliği, yaşamı ve ulusal hedefleri üzerinde derin etkiler bırakmıştır. İsrail'in kuruluşundan günümüze kadar sistematik bir şekilde devam eden yerleşim faaliyetleri Filistin-İsrail çatışmasının temel nedenlerinden biri hâline gelmiş ve barış sürecini olumsuz etkilemiştir. Bu durum, uluslararası toplumdan büyük tepki görmüş olmasına rağmen Birleşmiş Milletler (BM) ve diğer uluslararası kuruluşların etkisizliği nedeniyle bölgedeki istikrarsızlık artarak devam etmiştir (TİHEK, 2024: 58-61).

İsrail, kuruluşundan bu yana, ikili ya da uluslararası anlaşmalara büyük ölçüde uymamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel güç konumuna gelen Amerika Birleşik Devletleri ve çeşitli Batılı ülkelerin desteğiyle, birçok kez uluslararası hukuku hiçe sayan eylemlerde bulunmaya devam etmiştir. Tarihsel ve dini inançlara dayalı söylemlerini meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanan İsrail'in, Filistin topraklarında uzun süredir sistematik bir şekilde sürdürdüğü işgal ve soykırım politikasını, 7 Ekim 2023 sonrasında yaşanan gelişmelerle bir kez daha açıkça ortaya koymuştur (Dağ, 2025: 81).

lallerinin önlenmesinde uluslararası aktörlerin etkili çözümler sunmakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Filistin’de yaşanan insanlık suçları da bu durumu açıkça göstermekte ve uluslararası kuruluşların henüz etkili bir müdahalede bulunamadığını ortaya koymaktadır (Güzel, 2024: 1).

Bu çalışma, sürece ilişkin yapılan akademik çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamakla birlikte günümüzde süren savaşın, yalnızca Hamas’ın 7 Ekim’de başlattığı saldırıyla başladığı ve yaşananların bu saldırının sonucu olduğu yönündeki yanlış algıyı düzeltmek için, gelişmeleri öncesiyle birlikte ele alarak açıklığa kavuşturmayı hedeflemektedir. Ayrıca İsrail’in 7 Ekim 2023’te başlattığı Gazze’yi yok etme harekâtı, küresel insan hakları söyleminde hukukun uygulanabilirliği ve uluslararası normların işlerliğinin nasıl şekillendiğini çarpıcı biçimde ortaya koymuştur. Uluslararası hukukun doğası, “koruma sorumluluğu” normunun etkinliği ile vahşet suçlarının önlenmesindeki yetersizlik ve taraflı tutumlar özellikle Birleşmiş Milletlerin tarafsızlık ilkesine aykırı tutumu nedeniyle kurumun önemini yitirmesine ve güvenilirliğinin sorgulanır hale gelmesine yol açmıştır (Verdeja, 2025: 1).

I. 7 EKİM 2023 ÖNCESİ FİLİSTİN’DE YAŞANANLAR

Filistin topraklarında süregelen çatışmanın kökeni, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanır. Ana akım Yahudi teolojisiinde Tanrı, seçilmiş kavim ve kutsal topraklar kavramları birbirinden ayrılamayan bir bütün oluşturmakta ve kutsallık çerçevesi içinde değerlendirilmektedir. Bu inanca göre, Nil Nehri’nden Fırat Nehri’ne kadar uzanan topraklar, Tanrı tarafından seçilmiş kavme ve onların soyuna (Yahudilere) vaat edilmiştir. Bu inanış doğrultusunda Yahudiler, söz konusu bölgeyi “vadedilmiş topraklar” olarak adlandırmaktadırlar. Etkin bir lobiye sahip olan Yahudi toplulukları, bu teolojik zemini kullanarak Batı’da uzun süre politik girişimlerde bulunmuş ve dönemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Truman’ın desteğiyle 1948 yılında İsrail Devleti’ni kurma sürecini başlatmışlardır. Bu süreçte Yahudi örgütler, 14 Mayıs 1948’de İsrail Devleti’nin ilanına kadar Arap nüfusunu bölgeden uzaklaştırmak amacıyla Filistin’de köyleri tahrip etmiş ve on binlerce Filistinli yerinden edilmiştir. Söz konusu politika, 1949 savaşının sona erdiği döneme kadar devam etmiş ve yüz binlerce Filistinli mülteci durumuna düşürülmüştür (TİHEK, 2024: 48; Ermiş ve Kaya, 2024: 5).

1948’de kurulmasının ardından İsrail, benimsediği işgal politikası nedeniyle yüz binlerce Filistinli yerinden edilmiş ve mülteci durumuna düşmüştür. Filistinliler bu olayı “Nakba (Felaket)” olarak adlandırırken, İsrail bunu bağımsızlık savaşı olarak görmüştür (Siddiqui, 2024: 5-13).

1967-1971 yılları arasında İsrail, uyguladığı askeri operasyonlarla binlerce evi yıkmış, binlerce Filistinliyi uzun süreli hapis cezasına çarptırmış, binden fazla kişiyi sınır dışı etmiş ve bu operasyonlar sırasında Filistinlilerin kimlik kartlarını toplayarak seyahat özgürlüğünü ciddi şekilde kısıtlamıştır. 30 Temmuz 1980’de İsrail parlamentosu, Kudüs’ü daimi başkenti ilan eden yasaı kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler (BM), 34/29 ve 34/90 (1979) sayılı kararlarla İsrail’i bu politikalarından vazgeçmeye çağırılmış, Filistinlilere yönelik kitle tutuklamaları, gözaltılar, kötü muamele ve evlerin yıkılması eylemleri nedeniyle İsrail’i kınamıştır. Ayrıca BM, 20 Ağustos 1980 tarihli 478 sayılı kararıyla Kudüs’ün statüsünü değiştiren tüm karar ve eylemlerin geçersiz ve yasadışı olduğunu ilan etmiştir. 1982’de Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında, aralarında çocukların da bulunduğu binlerce Filistinli mülteci katledilmiştir. BM, 1982 tarihli 37/134 sayılı kararıyla İsrail’in bu katliamdaki kolaylaştırıcı rol oynaması nedeniyle İsrail’i kınamış ve dolaylı olarak sorumlu ilan etmiştir. 1980’den sonra Filistinliler, İsrail’in işgallerine karşı ayaklanmalar başlatmıştır. Buna karşılık İsrail, Ocak 1985-Kasım 1987 döneminde “Demir Yumruk Politikası” ile ev yıkımları, ölümler, sürgünler ve hukuksuz tutuklamalar gerçekleştirmiştir. 1987’de İsrail’de çalışan Filistinli işçileri taşıyan bir otobüs, İsrail kontrol noktasında saldırıya uğramış ve dört Filistinli işçi öldürülmüştür. Bu olay, “İntifada” adı verilen halk ayaklanmasını başlatmıştır. İşçilerin cenazesinde İsrail askerlerine taş atan Filistinliler, uluslararası kamuoyunda “taşlı direniş” olarak bilinen 1. İntifada’yı başlatmıştır. Bu süreçte binden fazla Filistinli hayatını kaybederken, on binlerce kişi yaralanmıştır. 1993’te İsrail ve Filistin arasında başlatılan barış süreci Oslo’da yapılan gizli görüşmelerle devam etmiş ve taraflar “İlkeler Bildirgesi”ni imzalamıştır. Ancak İsrail’in Oslo Anlaşması’nın esaslarına uymaması, işgale devam etmesi ve bağımsız Filistin Devleti’nin kurulmasını reddetmesi, 2000 yılı sonunda 2. İntifada’nın (El Aksa İntifadası) başlamasına neden olmuştur. Bu ayaklanma 2005’e kadar sürmüş ve binlerce Filistinli hayatını kaybetmiştir (Ermiş ve Kaya, 2024: 12-14; Zariç, 2018: 3-4).

2007’den itibaren Gazze Şeridi’nde devam eden abluka, uluslararası hukuk açısından toplu ceza yasağı, orantılılık ilkesi ve savaş yöntemi olarak açlığın kullanılmasının hukuka aykırı olduğu değerlendirilse de İsrail buna uymamıştır. Ek olarak, İsrail’in 2009 Dökme Kurşun, 2012 Bulut Sütunu, 2014 Koruyucu Hat, 2021 Duvarların Muhafızı Operasyonları sonucunda masum kadın ve çocuklar dâhil olmak üzere binlerce Filistinli sivil hayatını kaybetmiştir (Babahanoğlu, 2024: 14-15).

İsrail Devleti'nin kuruluş süreci, yalnızca siyasal ve diplomatik bir yapılanmadan ibaret olmayıp aynı zamanda ciddi insani ve demografik sonuçlar doğuran bir toplumsal dönüşüm süreciyle şekillenmiştir. Bu dönemde, Filistin topraklarında yaşayan yerel Arap nüfusa yönelik sistematik bir baskı ve tehcir politikası izlenmiş, yerleşim alanlarının genişletilmesi amacıyla nüfus mühendisliğine dayalı uygulamalar hayata geçirilmiştir. Uygulanan şiddet ve zorlayıcı yöntemler, yerel halkın yaşadığı topraklardan uzaklaştırılması ve kalıcı bir mültecilik sorunuyla karşı karşıya bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler, yalnızca bölgesel dengeleri değil, aynı zamanda günümüze kadar uzanan derin insani, hukuki ve politik krizlerin de temelini oluşturmuştur (Eroğlu, 2024: 3-4).

Bu tarihsel arka plan ışığında, Filistin'de devam eden çözümsüzlük ile birlikte İsrail tarafından sivillerin öldürülmesi, sürdürülen işgaller, saldırılar, haksız tutuklamalar ve baskınların yanı sıra fanatik yerleşimci grupların İsrail askerlerinin himayesi altında gerçekleştirdiği provokatif eylemler, 7 Ekim 2023 olaylarının zeminini oluşturan faktörler arasında yer almıştır (Zariç, 2018: 9).

II. 7 EKİM SONRASI FİLİSTİN'DE YAŞANANLAR

Filistin topraklarında devam eden çözümsüzlük ile birlikte Hamas'ın, 1948'den bu yana uluslararası hukuka ve insan haklarına aykırı eylemler gerçekleştiren İsrail'e karşı 7 Ekim 2023'te başlattığı "Aksa Tufanı" operasyonuna, İsrail'in "Demir Kılıç" operasyonu ile karşılık vermesi savaşı yeniden alevlendirmiştir. 2007'den bu yana abluka altında bulunan Gazze'ye, 7 Ekim 2023'te yoğun hava ve kara operasyonları başlatan İsrail, kadın ve çocuk ayırt etmeksizin on binlerce masum sivilin ölümüne ve yaralanmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra İsrail, Gazze'ye düzenlediği orantısız saldırıların yanı sıra geçmişte olduğu gibi uluslararası hukuka ve insan haklarına aykırı birçok eylemde bulunmaya devam ederek Gazze'yi su, gıda, elektrik ve temel insani yardımlardan mahrum bırakmış, şehrin altyapısını tahrip etmiş ve onarım için gerekli malzemelerin girişini yasaklamıştır. Bu saldırılar sonucunda hastaneler, su tesisleri ile diğer hayati altyapılar işlevsiz hale getirilmiş ve yaşlı, kadın ve çocuk binlerce masum sivil ölümüne terk edilmiştir (Tuna, 2024: 2; Siddiqui, 2024: 4).

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), İsrail'in Gazze'de yargısız infazlar ve sivillerin öldürüldüğüne dair raporların kendilerine ulaştığını ve bu durumun endişe verici düzeye geldiğini belirtmiştir. Ayrıca İsrail güçleri tarafından gözaltına alınanlar arasında 12 yaşından 70 yaşına kadar insanların yer aldığı ve

bu insanların büyük bir kısmının işkenceye maruz kaldıklarına ilişkin belirtilerin rapor edildiği belirtilmiştir (Güzel, 2024: 16).

Uluslararası Adalet Divanı (UAD), soykırımın önlenmesi ve insani yardıma erişimin sağlanması yönünde karar almasına rağmen İsrail güçleri, Gazze'ye yakıt girişini kısıtlayarak fırınları, hastaneleri ve su arıtma tesislerini işlevsiz hale getirmiştir. Ayrıca Gazze'nin kuzeyinden zorla tahliyeler yapmış, Refah Sınır Kapısı'nı kapatmış ve insani yardımların erişimini engellemek amacıyla yardım konvoylarını hedef almış ve yüzlerce yardım çalışanı İsrail'in saldırıları sonucu hayatını kaybetmiştir. Ayrıca yetersiz beslenme ve susuzluk nedeniyle artan bebek ölümlerinin yanı sıra engelli bireylerin su ve hijyen malzemelerine ulaşmada büyük zorluklar nedeniyle gerçekleşen ölümler, Gazze'de yaşanan insanlık dramını bambaşka bir boyuta taşımıştır (Khan ve Bakhsh, 2024: 11-12).

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (HRW) 2025 Dünya Raporu'na göre, İsrail ordusunun Gazze'deki Filistinli sivilleri öldürdüğü, zorla yerinden ettiği, evleri, okulları, hastaneleri ve altyapıyı bilinçli şekilde hedef aldığını, Gazze halkını açlık, susuzluk ve hastalığa mahkûm eden politikalarla soykırıma varan savaş suçu eylemlerine ilişkin kanıtlar sunduğu belirtilmiştir. Ayrıca sivil alanlarda kullanımı uluslararası hukuk tarafından yasaklanmış beyaz fosforun İsrail ordusu tarafından Gazze'de kullanıldığı da yine HRW tarafından 12 Ekim 2023'te belirtilmiştir (Human Rights Watch, 2025; Hasan ve Buheji, 2024: 2).

Bir başka uluslararası kuruluş olan Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ); İsrail'in Gazze'deki hastaneleri ve ambulansları sistematik bir şekilde hedef almasının savaş suçu olarak kabul edildiği bu saldırılar sonucunda yüzlerce insanın hayatını kaybettiğini ve 100'ü aşkın sağlık çalışanının da alıkonulduğunu belirtmiştir. Gazze'de birçok binanın hasar görmesiyle medya ve hastane gibi insani hizmetler veren binaların da işlevsiz hale getirildiği belirtilmiştir. İsrail güçlerinin bu orantısız saldırıları sonucunda birçok sağlık çalışanı ve gazeteci hayatını kaybetmiştir (Human Rights Watch, 2025; Kwayi ve Nashuka, 2024: 2).

Ayrıca 7 Ekim öncesi İsrail, sadece Gazze'de değil, Filistin'in tüm bölgelerinde tarım alanlarının kullanımını ve yaşamlarını idame için gerekli diğer faaliyetleri (balıkçılık, hayvancılık gibi) sürdürmelerini bilinçli olarak engellemiş ve Gazze'de 7 Ekim sonrası bu saldırıları daha da şiddetlenmiştir. Filistin'de bulunan tarım arazileri kasıtlı olarak tahrip edilmiş ve binlerce zeytin ağacı İsrail tarafından yok edilmiştir (TİHEK, 2024: 93; Husseini, 2024: 2-3).

Sivil altyapının olmadığı alanlara zorla tahliyeler gerçekleştirerek Gazze’de yüzbinlerce Filistinli sivil yerinden eden İsrail, onlara güvenli alan sağlamadığı gibi, belirlenmiş tahliye rotalarına ve «güvenli bölge» ilan edilen yerlere saldırılar düzenlemiştir. Ayrıca yerinden edilen Filistinlilerin evlerine dönmesini sağlamakla yükümlü olmasına rağmen Gazze’nin büyük bir bölümünü yaşanmaz hale getirmiş ve çevresinde genişletilmiş bir “tampon bölge” oluşturmak amacıyla Gazze’yi ikiye ayıran bir koridor inşa ederek sistematik yıkımlar gerçekleştirmiştir. Filistinlilerin kalıcı olarak yerinden edilmesi amacını taşıyan bu yıkımlar ve İsrail hükümet yetkililerinin, Gazze’deki Filistin nüfusunu tamamen yerinden etme niyetlerini açıkça ifade eden (“Gazze’yi havaya uçurup düzleştirmek güzel olacak”, “Bu bölgeyi İsraili yerleşimcilere vereceğiz”) söylemleri, bunun sistematik bir devlet politikası olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır (Human Rights Watch, 2024).

Ayrıca İsrail’in Gazze’ye yönelik gerçekleştirdiği saldırılar sırasında, kamuoyunu etkilemeye yönelik yoğun bir dezenformasyon faaliyeti yürüttüğü gözlemlenmiş ve dijital medya aracılığıyla yayılan yalan haberler ile manipüle edilmiş görsel içeriklerin büyük ölçüde İsrail kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. İsrail bu tür dezenformasyonları, askeri operasyonlarına yönelik toplumsal ve uluslararası kamuoyunda oluşabilecek tepkileri bastırmak ve yürüttüğü saldırıları meşrulaştırmak amacıyla, dijital platformları stratejik bir algı yönetimi aracı olarak kullandığı belirlenmiştir (Avşar ve Koyuncu, 2024: 39).

A. BM’NİN RÖLÜ

BM, İkinci Dünya Savaşı’nın insanlık tarihine bıraktığı yıkıcı mirasın ardından, 1945 yılında kurulmuş ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını, devletler arasında iş birliği ve diyalog ortamının teşvik edilmesini temel amaç edinmiştir. Kuruluş felsefesi, tüm ideolojik ve politik farklılıklara rağmen, daha şeffaf ve kapsayıcı bir uluslararası düzen inşa etmek olan Birleşmiş Milletler, devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve eşitlik ilkesine dayalı bir sistemden oluşmaktadır. Bu doğrultuda BM; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, UAD ve Sekreteryaya gibi temel organları aracılığıyla küresel düzeyde diplomatik, hukuki ve insani işlevler üstlenmiştir. Evrensel barış ve iş birliğini amaçlayan bu yapının en önemli organlarından biri olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), beşi daimi (Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, Birleşik Krallık ve Fransa) ve onu geçici olmak üzere toplam 15 üyeden oluşmaktadır. Konsey’de daimi üyelerin veto yetkisi bulunurken, geçici üyelere böyle bir yetki tanınmamıştır. Kararlar en az 9 üyenin oyuyla ve beş daimi üyenin onayıyla alınır (Balcı, 2023: 85).

Tablo 1. Birleşmiş Milletlerin Temel Organları ve Görevleri

Organın Adı	Üye Sayısı	Üye Seçimi	Karar Alma Yöntemleri	Temel Görevleri
Genel Kurul	193	BM üyesi tüm ülkeler	Oylama (çoğunlukla basit çoğunluk)	Politika belirlemek, bütçe onaylamak, üye ülkelerin temsilcilerini bir araya getirerek uluslararası iş birliği ve sorunların çözümü için görüşmeler yapmak
Güvenlik Konseyi	15	5 daimi üye (ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa) ve Genel Kurul tarafından seçilen dönüşümlü 10 üye	Daimi üyelerin veto hakkı bulunur. Önemli kararlar için 9 evet oyu ve daimi üyelerin veto etmemesi gerekir	Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, uygun durumlarda askeri ve politik çözümler önermek ve uygulamak
Ekonomik ve Sosyal Konsey	54	Üyeler Genel Kurul tarafından 3 yıl için seçilir	Oylama (çoğunlukla basit çoğunluk)	Ekonomik, sosyal ve çevresel konularda politika belirlemek ve uygulamaları teşvik etmek, BM ajanslarının ve programlarının faaliyetlerini koordine etmek
Uluslararası Adalet Divanı	15	Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi tarafından 9 yıl için seçilir	Dava bazında karar alma süreci, genellikle yargıçların çoğunluğunun kararıyla	Üye ülkeler ve BM organları arasındaki hukuki anlaşmazlıkları çözmek, hukuki görüşler sunmak
Sekretarya		Genel Sekreter, Genel Kurul tarafından Güvenlik Konseyi'nin önerisiyle atanır. Diğer personel BM'nin kendi seçim süreçlerine göre işe alınır		BM'nin günlük işleyişini yönetmek, politikaların ve programların uygulanmasını sağlamak, araştırma ve bilgi sağlamak, üye ülkelerin iletişimini sağlamak

Kaynak: Balcı, 2023: 85

Ancak BMGK'da daimi üyelik statüsüne ve veto yetkisine sahip olan kurucu devletler, sahip oldukları bu ayrıcalıklar sayesinde uluslararası sistemde kendi ulusal çıkarlarını koruma imkânına erişmekte ve bu yolla hem bölgesel hem de küresel politikaların şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadırlar. Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerine tanınan veto hakkı, BM'nin temel ilkeleri arasında yer alan eşitlik, adalet ve uluslararası iş birliği gibi değerlerin uygulamada geçerliliğini yitirdiğini göstermektedir. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü, basın ve ifade özgürlüğü ile uluslararası hukuka saygı gibi evrensel değerlerin gözetimi, fiilen ABD ve Avrupa merkezli güç odaklarının inşa ettiği ulusal ve uluslararası kurumların tekelinde şekillenmektedir. Bu da küresel düzeyde tarafsız ve adil ilkelere zemin hazırlamasını engellemektedir (Dağ, 2025: 79).

BM'nin Filistin'de yaşanan çatışmalara karşı insani yardım çabaları sürse de aldığı kararlar ve girişimleri siyasi baskılar nedeniyle sınırlı kalmıştır. BM yetkilileri tarafından, Gazze'de acil insani ateşkes çağrısı yapılmış, İsrail'in saldırılarının uluslararası hukuka aykırı olduğu vurgulanmıştır. BM, Gazze'de yaşanan insani kriz ve sivil kayıplar hakkında birçok rapor yayımlayarak İsrail'in saldırılarını kınamış ve insani yardımların ulaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) yetkilileri, İsrail tarafından Filistinlilerin temel ihtiyaçlara ulaşmasının kasıtlı olarak engellendiğini belirterek uluslararası toplumu harekete geçmeye çağırmıştır (Tuna, 2024: 5).

BMGK, 26 Ekim 2023'te Gazze'de uluslararası insancıl hukuka saygı gösterilmesi gerektiğine dair bir karar almış ve sivillere yönelik saldırıları kınamıştır. BM raporlarına göre, İsrail'in saldırıları sonucunda Gazze'de yaşayanların büyük bir kısmı zorla yerinden edilmiş, altyapının büyük bir bölümü tahrip olmuş ve on binlerce sivil hayatını kaybetmiştir (Human Rights Watch, 2024). OHCHR, İsrail'in başta okullar olmak üzere sığınma alanlarında yargısız infazlar gerçekleştirdiğini belirtmiş ve sivillerin öldürüldüğüne dair raporlar açıklamıştır. Ayrıca gözaltına alınan çocuk ve yaşlıların işkenceye varan kötü muamelelere maruz kaldığına dair ciddi bulgular olduğu belirtilmiştir (Verdeja, 2025).

İsrail'in stratejik müttefikleri olarak BMGK'da bulunan ABD ve Birleşik Krallık'ın, içerisinde ateşkes ifadesi geçen tüm tasarılar daimi üye olmaları nedeniyle veto yetkisini kullanmaları yaptırımların önüne geçmiştir. BM'de insani ateşkes talep eden tasarıların veto edilmesi, birçok kurum ve kuruluş tarafından sert bir şekilde kınanmış ve toplumun birçok yerinde veto eden ülkeler (ABD, Birleşik

Krallık), Gazze’de işlenen hukuk ve insanlık dışı suçlara ortak olmakla suçlanmıştır (Mengüaslan, 2024: 3).

UAD; Güney Afrika’nın 29 Aralık 2023’te İsrail aleyhine açtığı soykırım davasını ele almış ve 26 Ocak 2024’te İsrail’in Gazze’deki Filistinlilerin yaşam koşullarını iyileştirmesi, insani yardımları sağlaması ve Soykırım Sözleşmesi’ni ihlal eden fiilleri engellemesi yönünde tedbir kararları almış, 28 Mart ve 24 Mayıs tarihlerinde ise ek tedbir kararları ile İsrail’in Refah’taki askeri saldırılarını durdurması, Gazze’ye insani yardımların engellenmemesi ve BM yetkililerinin bölgeye erişiminin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Fakat UAD’nin yaptırım gücünün olmaması nedeniyle alınan bu kararlar etkisiz kalmıştır (Demiralp, 2024: 5).

Gazze’de yaşanan soykırım, BM ilkelerinin, sadece kâğıt üzerinde var olduğunu pratikte ise büyük güçlerin çıkarlarının gölgesinde kaldığını göstermiştir. İnsan haklarını korumak için oluşturulan en önemli uluslararası mekanizmalardan biri olan BM, günümüzde fiilen çökmüş bir hale gelmiştir (Verdeja, 2025: 19).

ABD ve Birleşik Krallık’ın BMGK’da veto haklarını kullanarak ateşkes kararını engellemesi, İsrail’i, işgal politikalarına devam etmesi ve orantısız güç kullanımını yaygınlaştırması konusunda cesaretlendirmiştir. BM’nin bu süreçteki rolünün Filistinli sivil halkı koruma yönünde etkisiz kalması nedeniyle kurumun güvenilirliği uluslararası toplumda büyük ölçüde azalmıştır (Dağ, 2025: 7; Tosun, 2024: 3).

SONUÇ

İnsan hakları, tüm bireylerin onurlu, özgür ve eşit bir yaşam sürmesini güvence altına alan evrensel değerler bütünü olarak, herkesin koşulsuz ve şartsız biçimde sahip olduğu hakları ifade eder. Din, ırk, dil gibi hiçbir temelde ayrımcılığa uğramaksızın bütün insanların kullanabilmesini gerektiren bu haklar, özellikle 1950’li yıllardan itibaren uluslararası düzeyde daha yoğun şekilde tartışılmaya başlanmış ve zamanla bu hakların korunması ile hukuki güvence altına alınması amacıyla çeşitli uluslararası denetim mekanizmaları oluşturulmuştur. Bu bağlamda kurulan en önemli uluslararası denetim mekanizmalarının başında gelen şüphesiz BM’dir. Fakat BM, kuruluş ilkeleri arasında yer alan tarafsızlık ve güvenilirlik ilkeleri konusunda zamanla ciddi şekilde eleştirilmiştir. Özellikle BM’nin 7 Ekim 2023’ten itibaren Gazze’de yaşanan olaylara karşı geçmişte olduğu gibi etkisiz kalması, kuruma yönelik güvenin sarsılmasına ve uluslararası toplum nezdinde kurumun önemini büyük ölçüde yitirmesine neden olmuştur (Güzel, 2024: 19).

İsrail'in 1948'den bu yana sürdürdüğü yerleşimci sömürgecilik politikası, tarihsel süreklilik gösteren bir işgal pratiği olarak günümüzde de Filistin topraklarında uluslararası hukuka aykırı eylemlerle devam etmektedir. Bu ihlallerin sürmesinde, uluslararası toplumun etkin ve bağlayıcı bir çözüm üretme konusundaki yetersizliği ile mevcut uluslararası mekanizmaların işlevsizliği önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda 7 Ekim 2023'ten sonra yaşanan gelişmeler, hem İsrail'in yerleşimci sömürgeci politikalarının bir sonucu hem de uluslararası sistemin Filistin meselesine adil bir çözüm üretme konusundaki yetersizliğini gözler önüne sermektedir (Eroğlu, 2024: 7-8).

İsrail'in 7 Ekim 2023'ten itibaren Gazze'ye yönelik başlattığı ve halen devam eden saldırılarının, sadece askeri hedeflere yönelik meşru müdafaa hakkı çerçevesinde değerlendirilemeyecek kadar geniş çaplı ve sivil nüfusu doğrudan hedef alan bir karaktere sahip olduğu ortadadır. Özellikle BM tarafından kabul edilen çeşitli uluslararası sözleşmeler ve kararlar, İsrail'in eylemlerinin hukuka aykırı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Gürsu, 2024: 17-18).

Uluslararası hukukun temel taşlarından biri olan 1949 Cenevre Sözleşmeleri, savaş zamanlarında sivillerin korunmasını öngörmektedir. Ancak İsrail, bu sözleşmenin ihlaline devam etmekte ve doğrudan sivil yerleşim alanlarını, mülteci kamplarını, hastaneleri, ambulansları, okulları ve altyapıyı hedef alarak savaş suçu işlemektedir. Bu eylemler aynı zamanda BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gibi insanların temel haklarının korunmasını öngören hakları da açıkça ihlal etmektedir (Tuna, 2024: 3).

Gazze'de yaşananlar, BM Genel Kurulunda ve BM Güvenlik Konseyinde sık sık gündeme gelmiş, ancak ABD ve Birleşik Krallık'ın daimi üye olmaları nedeniyle veto yetkisini kullanmaları, somut bir çözüm elde edilmesini engellemiştir. Ayrıca BM İnsan Hakları Konseyi, İsrail'in Gazze'deki sivillere yönelik saldırılarının uluslararası hukuku ihlal ettiğini belirten birçok rapor yayınlamış, ancak bu raporlar somut yaptırımlara dönüşmemiştir. BM'yi oluşturan mekanizmaların etkinliğinin sınırlı olması Filistin'de gerçekleşen bu ihlallere karşı yaptırım uygulanmasında yetersiz kalmıştır. Ayrıca 7 Ekim'den itibaren İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları dünya kamuoyunda, hükümetler ve halklar arasında büyük bir bakış açısı farklılığı yaratmış, birçok ülkede halk protestoları yoluyla İsrail'in saldırılarını eleştirirken, hükümetler diplomatik dengeler nedeniyle bu saldırılara karşı sessiz kalmıştır (TİHEK, 2024: 22-23).

Gazze’de yaşananlar, sadece Filistinliler için değil, aynı zamanda uluslararası hukuk, soykırım çalışmaları, insan hakları normları ve küresel yönetim açısından da önemli bir dönüm noktasıdır. Uygulamada uluslararası hukuk, İsrail’in soykırım niteliğindeki eylemlerine karşı yetersiz kalmış, devletler hukuku yorumu esnetilerek bu şiddet meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Büyük güçlerin vetoları, uluslararası mekanizmaların pratikte işlevsiz hale gelmesine neden olurken, çok taraflı önleme sistemleri de erken uyarılara rağmen harekete geçmeyerek güvenilirliliklerini büyük oranda kaybetmiştir. Gazze’de yaşanan soykırım; kitlesel vahşetin ne kadar acı bir gerçek olduğunu ve mevcut küresel düzenin kimin yaşamının değerli, kimin yaşamının değersiz kabul edildiğine dair derin eşitsizlikler barındırdığını açıkça ortaya koymuştur. Bu nedenle Gazze soykırımı yalnızca büyük bir insani felaket değil, aynı zamanda uluslararası düzenin ahlaki ve hukuki krizlerinin bir aynasıdır (Verdeja, 2025: 22).

İsrail’in Gazze’ye yönelik uluslararası hukukun temel ilkelerine aykırı ve ciddi insan hakları ihlallerini içeren bu eylemlerinin önüne geçebilmek için uluslararası toplumun daha güçlü ve etkili mekanizmalar oluşturması gerekmektedir. BM’nin, almış olduğu kararlarını, insan hakları ihlallerine karşı tarafsız ve adil bir tutum sergileyerek daha etkin bir şekilde uygulaması büyük önem arz etmektedir (Human Rights Watch, 2024).

Uluslararası hukukun İsrail üzerindeki etkisizliği, benzer çatışmalar için tehlikeli bir emsal oluşturmaktadır. Eğer İsrail’in ihlallerine karşı ciddi yaptırımlar uygulanmazsa, küresel barış ve güvenlik açısından daha büyük krizlerin doğması kaçınılmaz olacaktır (Mengüaslan, 2024: 13-14; Gedik, 2024: 24).

KAYNAKÇA

- Avşar, Z., & Koyuncu, S. (2024). 7 Ekim Sonrası Gazze'ye İsrail Saldırıları ve Dezenformasyon. *Ombudsman Akademik*, Özel Sayı 2, 363-404.
- Babahanoglu, V. (2024). İsrail'in "Yerleşimci" Politikası ve Filistin'e Yansımaları: Gazze Saldırıları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 175-196.
- Dağ, R. (2025). Uluslararası Sistem Değişikliği ve İsrail-Gazze Savaşı. *Nous Academy Journal*, Sayı: 4, 75-87.
- Demiralp, O. (2024). Filistin Sorunu ve Uluslararası Yargı. *International Crimes and History*, 25,17-26.
- Ermiş, S., & Kaya, E. E. (2024). İsrail ve Filistin Çatışmalarında Soykırım İddiaları Üzerine Tarihsel Bir İnceleme. *Anadolu Strateji Dergisi*, 6(2), 195-219.
- Eroğlu, Ş. (2024). Yerleşimci Sömürgecilik Perspektifinden Aksa Tufanı Sonrasını Yorumlamak: Gazze ve Batı Şeria. *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 24(2): 107-122.
- Gedik, M. (2024). Küresel Bağlamda İnsan Hakları ve Sosyal Politikaların Bibliyometrik Analizi ve İsrail-Filistin/Gazze Olaylarının Sosyal Hizmet Perspektifinde Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(4), 1980-2004.
- Gürsu, O. (2024). Kötülüğün Sıradanlaştırılması: Gazze Soykırımı Bağlamında Psikolojik Bir Analiz. *Burdur İlahiyat Dergisi*, 8, 130-149.
- Güzel, İ. H. (2024). 7 Ekim Sonrası Gerçekleşen İnsan Hakları İhlalleri Üzerine Bir İnceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13 (2), 661-681.
- Hasan, A., & Buheji, M. (2024). A World Losing Its Legitimacy - Gaza From Collective Punish Till Ethnic Cleansing & Genocide. *International Journal of Management*, (15)1, 188-209.
- Human Rights Watch (2024), 20 Mart 2025 tarihinde <https://www.hrw.org/report/2024/11/14/hopeless-starving-and-besieged/israels-forced-displacement-palestinians-gaza> sitesinden alındı.
- Husseini, A. (2024). *On the Edge of the Abyss: War and Public Health in Gaza*. *Institute for Palestine Studies*, 32.
- Khan, W. A., & Bakhsh, K. S. (2024). Gaza Under Siege: Environmental Disaster During Israel-Palestine Conflict, Suggestions and Solutions. *Margalla Papers*, 2, 78-94.
- Kwayi, T. D., & Nashuka, T. T. (2024). Israeli-Hamas War In Palestine And The Humanitarian Crisis In Gaza. *Interdisciplinary Journal Of African & Asian Studies*, 10(1).
- Mengüaslan, H. (2024). 7 Ekim Sonrası Türkiye'nin Gazze Diplomasisi: Filistin'de Barış İnşasına Yönelik İmkân ve Sınırlar. *Ombudsman Akademik*, Özel Sayı 2, 250-281
- Sevük, M. Y., & Çiçek, F. (2022). İsrail'in İnsancıl Hak Müdahalesi; Gazze Harekâtı Ve Uluslararası Hukuk. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(56), 502-513.

Siddiqui, K. (2024). Palestine, Imperialism, And The Settler Colonial Project. *The World Financial Review*.

Tosun, E. (2024). Tarihsel Bağlamda Filistin Meselesi. *Tarih İncelemeleri*.

Tuna, F. (2024). İsrail'in Filistin Topraklarını İşgali: Gazzelilerin Su Hakkının İhlal Edilmesininuluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi. *Ombudsman Akademik* , Özel Sayı 2, 282-308.

Verdeja, E. (2025). The Gaza Genocide in Five Crises. *Journal of Genocide Research*, 1-23.

Zariç, S. (2018). Filistin'in Özgürlük Mücadelesinde Hareket'ül Mukavemet-ul İslamiyye (İslami Direniş Hareketi-Hamas). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(84), 286-295.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN GAZZE VE FİLİSTİN BAĞLAMINDA ALDIĞI KARARLARIN ETKİNLİĞİ VE UYGULANABİLİRLİĞİ

The Effectiveness and Enforceability of United Nations Resolutions in the Context of Gaza and Palestine

Serap ALCAN* - Mert Efe ALCAN**

Öz: Bu çalışma, Birleşmiş Milletlerin (BM) Gazze ve Filistin bağlamında aldığı kararların tarihsel süreç içindeki etkinliğini ve uygulanabilirliğini değerlendirmektedir. BM, 1947'de kabul ettiği Taksim Planı (181 sayılı Genel Kurul Kararı) ile Filistin topraklarını iki devletli bir çözüme kavuşturmayı amaçlamış, ancak planın hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır. 1967'de alınan 242 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngörmüş, ancak kararın uygulanması uluslararası siyasi dengeler nedeniyle sınırlı kalmıştır. 2014 tarihli 2139 sayılı karar, Gazze'deki insani krizin hafifletilmesi ve sivil altyapının korunmasına yönelik hükümler içerse de fiili etkisi yetersiz kalmıştır. Çalışmada, BM kararlarının büyük ölçüde ABD'nin veto politikası ve uluslararası siyasi çıkarlar doğrultusunda şekillendiği, bu durumun kararların uygulanabilirliğini kısıtladığı ortaya konulmaktadır. Ayrıca BM'nin Filistin meselesine yaklaşımı, çifte standart eleştirileri çerçevesinde ele alınmakta ve kararların İsrail'in güvenlik politikaları karşısındaki etkisizliği tartışılmaktadır. Sonuç olarak, BM'nin bölgedeki krizleri çözme kapasitesinin artırılması için daha bağımsız bir denetim mekanizmasına ve yaptırım gücü yüksek yeni politikalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. Çalışma, BM'nin Gazze ve Filistin bağlamında aldığı kararların tarihsel süreç içindeki etkinliğini ve uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla betimleyici analiz ve doküman incelemesi yöntemlerini kullanmaktadır. Bu kapsamda, karar metinleri, uluslararası hukuki belgeler ve ilgili literatür incelenerek analiz edilmekte, BM kararlarının içeriği, uygulanma süreçleri ve etkileri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Filistin, Gazze, BM Kararları, Uluslararası Hukuk, İsrail-Filistin Çatışması

Abstract: This study evaluates the effectiveness and applicability of the United Nations (UN) resolutions in the context of Gaza and Palestine in the historical process. The UN adopted the Taksim Plan (General Assembly Resolution 181) in 1947, which aimed to bring about a two-state solution in the Palestinian territories, but the plan was not realised. UN Security Council Resolution 242 of 1967 envisaged Israel's withdrawal from the occupied territories, but its implementation was limited due to international political balances. Resolution 2139 of 2014 included provisions to alleviate the humanitarian crisis in Gaza and protect civilian infrastructure, but its actual impact remained insufficient. The study reveals that UN resolutions are largely shaped by the US veto policy and international political interests, which limits the applicability of the resolutions. Furthermore, the UN's approach to the Palestinian issue is analysed within the framework of double standard criticisms and the ineffectiveness of the resolutions against Israel's security policies is discussed. In conclusion, it is emphasised that in order to increase the UN's capacity to resolve crises in the region, a more independent oversight mechanism and new policies with high sanctioning power are needed. The study uses descriptive analysis and document review methods to evaluate the effectiveness and applicability of the decisions taken by the UN in the context of Gaza and Palestine in the historical process. In this context, the decision texts, international legal documents and relevant literature are examined and analyzed, and the content, implementation processes and effects of the UN decisions are discussed in detail.

Keywords: United Nations, Palestine, Gaza, UN Resolutions, International Law, Israel-Palestine Conflict

* Uzman Öğretmen, MEB Bandırma Bilim Sanat Merkezi, yazarserapalc@gmail.com, ORCID: 0009-0003-5010-0712 [Sorumlu Yazar]

** Mert Efe ALCAN, Bartın Üniversitesi, 22010519004@ogrenci.edu.tr, ORCID: 0009-0004-6998-9213

Makale Geliş Tarihi: 22.03.2025, Makale Kabul Tarihi: 9.07.2025

DOI: 10.59162/tihek.1663427

GİRİŞ

Bu çalışma, Birleşmiş Milletlerin (BM) Filistin meselesine dair aldığı kararların uluslararası hukuk, diplomasi ve insan hakları perspektifinden etkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, BM'nin şu ana kadar aldığı kararların başarı ve başarısızlık nedenleri incelenerek, günümüzde yaşanan çıkmazın temel nedenleri ve gelecekte yaşanabilecek olası sorunlar ele alınmaktadır. Bu bağlamda, BM'nin karar mekanizmalarının etkinliği ve uluslararası toplumun tutumu üzerinde durularak, Filistin meselesinin uluslararası hukuk ve diplomasi açısından çözümüne ilişkin katkı sağlanması hedeflenmektedir.

I. FİLİSTİN BÖLGESİNİN TARİHSEL SÜRECİ VE SORUNUN ARKA PLANI

Filistin-İsrail sorununu anlamak için tarihsel bir bakış açısına sahip olmak önemlidir. Uluslararası ilişkiler literatüründe, sorunun kökeni farklı bakış açılarıyla incelenmiştir. Bazı bilimsel çalışmalar, bu çatışmanın antik dönemde Yahudiler ve Müslümanlar arasında kutsal kabul edilen topraklar üzerindeki savaşlardan kaynaklandığını savunurken, diğerleri ise özellikle İsrail'in 1948'deki kuruluşuyla başlayan Arap-İsrail çatışmasına odaklanmaktadır (Rowley ve Taylor, 2006; Rabinovich ve Brun, 2017; Davutoğlu, 2003). Çatışmanın tırmanışı, 20. yüzyılın başlarında, Yahudi yerleşimciler ile yerel Araplar arasında yaşanan gerilimle başlamıştır. 1917'deki **Balfour Deklarasyonu** ve 1920'de Filistin üzerinde İngiltere'nin manda yönetimi kurması, çatışmanın daha da sertleşmesine neden olmuştur. 1947 yılında BM Genel Kurulunun kabul ettiği 181 sayılı **Taksim Planı**, Filistin topraklarını iki devlete bölerken, kalıcı bir çözüm sağlamamış, aksine çatışmayı daha da derinleştirmiştir. Ama tüm bunlara bakmadan önce asıl bakılması gereken ilk nokta Filistin Bölgesi'nin kısa bir tarihi olmalıdır.

“Filistin toprakları, tarih öncesi dönemlerden itibaren çeşitli kavimlerin göçlerine ve istilalarına sahne olmuştur. “Filistin” adı, milattan önce buralarda yaşamış olan Filistinlilere bağlanır. Yunan-Makedon hâkimiyetinin kurulmasından sonra bölgeye “Palestina” adı verilmiştir (Armaoğlu, 1995: 3). İbraniler de bu yerli halka “Palishtin” demiş, bu kelime “Filistinlilerin Ülkesi” anlamına gelmiştir (Armaoğlu, 1995: 3). Bölgenin sahip olduğu stratejik konum ve kutsal sayılan mekânları nedeniyle tarih boyunca pek çok uygarlığın hâkimiyeti altına girdiği görülmektedir. Bölgenin erken dönem tarihine bakıldığında, burada yerleşik bir toplumun yer aldığı anlaşılmaktadır. Filistin, tarih boyunca Kenanlılar, İbraniler, Asurlular, Babililer, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Müslüman Araplar, Haçlılar, Memlükler ve

Osmanlılar gibi birçok farklı medeniyetin egemenliği altına girmiştir. Osmanlı döneminde (1516-1917) bölge, idari olarak Kudüs Sancağı ve Nablus Sancağı gibi birimlere ayrılmıştır (Shaw, 1991: 279-281). 19. yüzyılın sonlarına doğru Siyonizm'in yükselişiyle birlikte Yahudi göçleri artmış, I. Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere Filistin'de manda yönetimi kurmuştur (Khalidi, 2020). 1948'de İsrail'in kuruluşu, Arap-İsrail Savaşı'na yol açmış, bu savaş ve sonraki çatışmalar bölgedeki siyasi haritayı ve demografik yapıyı değiştirmiştir (Pappe, 2007: 89-95).

Filistin meselesi özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası politikanın en kritik sorunlarından biri olmuş ve tarihsel olarak Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasından sonra bölgede meydana gelen güç boşluğu ile şekillenmiştir. Osmanlı'nın dağılmasının ardından, Birinci Dünya Savaşı sonrasında bölge, 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu ile Yahudi göçmenlerin Filistin topraklarına yerleşimini destekleyen bir siyaset izleyen Birleşik Krallık manda yönetimine girmiştir (Cleveland ve Bunton, 2009: 165). Bu politika, Filistinli Arap nüfusun tepkisini çekmiş ve zamanla bölgede Arap-Yahudi çatışmalarını körüklemiştir. 1920 San Remo Konferansı'nda Filistin üzerindeki manda yönetimi resmileşmiş ve 1922'de Milletler Cemiyeti tarafından onaylanmıştır (Khalidi, 2020: 185). Bu dönemde, Yahudi göçleri artmış ve Filistin'deki demografik yapı değişmeye başlamıştır. 1936-1939 yılları arasında yaşanan Büyük Arap Ayaklanması, İngiliz yetkililer tarafından sert bir şekilde bastırılmış ve bölgedeki gerilim daha da tırmanmıştır (Pappe, 2007). 1947'de BM Genel Kurulunun 181 sayılı kararı ile Filistin toprakları Yahudi ve Arap devleti olarak ikiye bölünmüş, ancak bu karar Arap ülkeleri ve Filistinli Araplar tarafından reddedilmiştir (United Nations General Assembly, 1947). Süreç bu noktada da bile yeterince karmaşıkken, İsrail'in 1948'de kurulmasının ardından başlayan **Arap-İsrail Savaşı** (1948), bu bölgedeki düşmanlıkların ve gerilimlerin uzun yıllar devam etmesine yol açmıştır (Bayraktar, 2013: 35). İsrail'in galip geldiği bu savaş, sadece bölgesel siyaseti değil, uluslararası ilişkileri de etkilemiş ve İsrail'in sınırlarını genişletmesiyle sonuçlanmıştır. Filistin toprakları ise İsrail, Ürdün (Batı Şeria) ve Mısır (Gazze Şeridi) tarafından işgal edilmiştir. Bu dönemde Filistinliler, kendi ulusal hakları için mücadele etmeye başlamışlardır. **BM Güvenlik Konseyinin** 242 sayılı kararı, 1967 yılında yaşanan savaş sonrası, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerektiğini bildirmiştir.

II. FİLİSTİN MESELESİ ÜZERİNE LİTERATÜRDEKİ TEMEL YAKLAŞIMLAR

Filistin meselesi, siyaset bilimi, uluslararası hukuk, insan hakları ve diplomasi perspektiflerinden ele alınan çok boyutlu bir sorundur. Tarihsel, politik ve hu-

kuki boyutlarıyla ele alınan bu mesele, küresel aktörlerin ve uluslararası kuruluşların müdahaleleriyle şekillenmiştir. Literatürde farklı araştırmacılar, özellikle BM ve uluslararası aktörlerin bölgedeki rolüne odaklanarak çeşitli yaklaşımlar geliştirmiştir. Filistin meselesinin tarihsel kökenleri incelendiğinde, Siyonizmin temel metinlerinden biri olan Theodor Herzl'in "Der Judenstaat (1896)" eseri ve ardından düzenlenen Siyonist Kongreler önemli dönüm noktaları olmuştur. Siyonizm, politik bir hareket olarak 19. yüzyılda güçlenmiş ve Yahudi göçleri, Filistin topraklarında demografik ve sosyopolitik değişikliklere yol açmıştır. 1882'de Filistin'e göç eden Yahudiler Rishon-le-Zion adlı bir koloni oluşturmuş (Öner, 2006: 49; Kocabaş, 1987: 72) ve Choveve Zion (Siyon'u Sevenler) adlı bir dernekle örgütlenerek bölgeye yerleşim sürecini hızlandırmıştır (Taylor 2001: 6). Bu gelişmeler, Filistin'de toprak sahipliği, demografik yapı ve siyasi dengeler açısından önemli değişimlere neden olmuş ve nihayetinde uluslararası hukuk ve diplomasi açısından bir çatışma alanı yaratmıştır. Siyonu Sevenler Derneği, Yahudi Ziraatçı ve Esnafı Destekleme Derneği adıyla resmen tanınmış ve başkanlığına Yahudi ulusal kimliğini güçlendirme fikrini savunan Leon Pinsker getirilmiştir (Öke, 2018: 33). Bu süreç, 20. yüzyılda Filistin sorununu küresel bir mesele haline getiren gelişmelerin temellerini oluşturmuştur.

Filistin sorunu, uluslararası hukuk, insan hakları ve diplomasi açısından farklı yorumlara açıktır. Uluslararası aktörlerin müdahaleleri, BM kararları ve bölgesel dinamikler, sorunun çözümüne yönelik yaklaşımları etkilemektedir. Bu nedenle mesele, tarihsel süreç, hukuki boyut, siyasi aktörlerin tutumları ve insan hakları ihlalleri gibi çeşitli açılardan ele alınarak bütüncül bir analiz gerektirmektedir.

A. SİYONİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE FİLİSTİN MESELESİ

Theodor Herzl, Siyonist fikirlerini yaymak ve destek bulmak amacıyla 1897 yılında Basel'de 1. Siyonist Kongre'yi düzenlemiştir. Açılış konuşmasında, "Biz Yahudi ulusunu barındıracak olan evin temelini atmak için buradayız" diyerek, Siyonist hareketin temel amacını vurgulamıştır (Garaudy, 2019: 45). Kongrenin temel hedefi, Filistin'de kamu hukuku ile güvence altına alınmış bir Yahudi yurdu kurmaktır. Bu doğrultuda, Filistin'de Yahudi kolonileri oluşturulması, dünya genelindeki Yahudilerin bir araya getirilmesi ve Yahudi ulusal fikrinin güçlendirilmesi planlanmıştır (Öke, 2002: 78). Theodor Herzl, 19 Mayıs 1901'de Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid ile yaptığı görüşmede, Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm dış borçlarını ödeme karşılığında Filistin'de bir yurt verilmesini teklif etmiştir. Ancak II. Abdülhamid bu teklifi kabul etmemiştir (Jabotinsky, 2013: 48). Herzl, 1896-1902 yılları arasında beş kez İstanbul'a gelerek Osmanlı yetkilileriyle gö-

rüşmeler gerçekleştirmiş, ancak istediği sonucu elde edememiştir (Evsal, 1975: 25; Öke, 2002: 49). Filistin'in Yahudiler tarafından kolonileştirilmesi konusunda Osmanlı ve Alman İmparatorluklarından destek bulamayan Herzl, İngiltere'ye yönelmiştir. 1902 yılında İngiliz hükümeti ile görüşmeler yapmış, 1903 yılında ise İngiltere, Uganda'nın kolonileştirilmesi için Siyonist örgüte bir teklif sunmuştur. Herzl, bu öneriyi geçici bir çözüm olarak görmüş ve bir inceleme komisyonu göndermiştir (Armaoğlu, 1995: 22; Yılmaz, 2009: 38). 1917'de İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un yayımladığı Balfour Deklarasyonu ile İngiltere, Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdu kurulmasını desteklediğini açıklamıştır (Acar, 1989: 42; Johnson, 2001: 499). Balfour Deklarasyonu'nun ardından, Fransa ve İtalya gibi diğer İtilaf Devletleri de bu girişime destek vermiştir. 1920'de yaklaşık 16.500 Yahudi Filistin'e göç etmiş, 1934 yılına gelindiğinde bu sayı 900.000'e ulaşmıştır (Arı, 2007: 121). Bu süreçte, ekonomik ve sosyal imkânlardan yoksun olan Araplar, göç eden Yahudilerle rekabet edememiş ve kendi topraklarında ikinci sınıf vatandaş konumuna düşmüştür (Altınoğlu, 2005: 487). 1936 yılında Arap liderler, Yahudi göçüne ve kolonizasyonuna karşı mücadele etmek amacıyla Arap Yüksek Komitesini kurmuş ve bir ulusal ayaklanma başlatmıştır (Said, 2003: 155). Bu ayaklanma, Filistin'in bölünmesini öneren Peel Raporu nedeniyle daha da şiddetlenmiştir (Armaoğlu vd., 1999: 134).

I. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin Filistin üzerindeki manda yönetiminin sona ermesiyle, konu BM'ye taşınmıştır. 1947'de BM Genel Kurulu, Filistin'in Yahudiler ve Araplar arasında ikiye bölünmesini ve Kudüs'ün uluslararası statüye sahip olmasını onaylamıştır (Yarar, 2006: 203; Uçarol, 2006: 693). İngiltere Filistin'den çekildiğinde bölgedeki durum son derece karmaşıktı ve Yahudi milis kuvvetleri sahada üstünlük sağlamıştı. 14 Mayıs 1948'de bağımsız İsrail Devleti'nin kurulduğu ilan edilmiştir (Haim, 2008: 35). Bu gelişme, bölgedeki çatışmaların ve insani krizlerin başlangıcı olmuştur. Politik Siyonizmin doğuşu, Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı müdahaleleriyle biraz geciktirilmiş olmakla beraber, Macar Yahudi Theodor Herzl'in tekrar bu düşünceyi canlandırmasına kadar sürecekti (Traverso, 2001: 108; Lewis, 1995: 182; Öke, 2006: 28). Theodor Herzl adlı Avusturyalı bir Yahudi gazeteci tarafından XIX. yüzyıl sonlarında başlatılan "Siyonist Hareket" karşılık buldu. Yahudi ulusunun asimilasyondan ve antisemitizmden kurtularak devam edebilmesi için Yahudilere ait bir ülkeye ve devlete ihtiyaç olduğu kabul edildi. Peki, bu devlet nerede kurulacaktı? Yahudiler İngiltere tarafından önerilen Uganda gibi opsiyonlara fazla rağbet etmeyip Filistin üzerinde karar kıldılar (Herzl 2007: 41; Ford 2013: 161; Shahak 2004: 27). 1900 yıl önce Roma tarafından bu kutsal topraklardan sürülerek diasporaya dağılmışlardır. Herzl'e

göre Yahudi sorunu, antisemitizmin bir sonucu olarak gelişmişti (Lewis 1995: 80). Yahudilerin içinde yaşadığı bütün milletler ya gizliden gizliye ya da açıktan açığa antisemit düşüncesine sahipti.

Aslında yüzyıllar süren baskılar altında Yahudiler milli gururlarını yitirmişlerdi. Halkın gözünde Yahudileri onurlu yurttaşlar haline getirmek amacıyla Herzl, önce Papa'ya başvurarak Musevilerin toplu halde vaftiz olmalarının Yahudi sorununu çözeceğini düşündü. Ancak bunun mümkün olmadığını, Yahudilerin kendilerine ait olan bir ülkeye göç etmeden bu sorunun çözümlenemeyeceğini biliyordu. 1896'da yayımladığı "Yahudi Devleti" (Judenstaat) adlı kitabında: "Biz bir devlet hem de örnek bir devlet kuracak kadar güçlüyüz. Bu amaç için gerekli beşeri ve maddi malzemeye sahibiz. Bir ülkenin tüm haklı ihtiyaçlarını tatmin edecek büyüklükte dünya üzerinde bir yerde bize egemenlik verin, gerisini kendimiz tamamlarız" derken, Yahudilerin bir ulus meydana getirecek ve bir devlet kurabilecek özelliğe sahip olduklarına olan inancını da yinelemiştir (Öke, 2018: 22; Yılmaz, 2009: 34).

Bu bağlamda, Herzl, Siyonist hareketi kurumsal bir yapıya kavuşturmayı hedeflemişti. Ona göre, Yahudi devletinin kurulması için iki kuruma ihtiyaç vardı. Birincisi, Avrupa devletleriyle diplomatik görüşmeler yürütecek olan "Yahudi Cemiyeti" idi. Bu cemiyet, Siyonistlere Filistin'de devlet kurma hakkının tanınmasını sağlamak için faaliyet gösterecekti. İkincisi ise Yahudilerin Filistin'e göçlerini organize edecek ve bölgedeki ticari faaliyetleri teşvik edecek bir ticaret şirketi idi (Uçarol, 2006: 639). Herzl, uluslararası ilişkilerde gücün belirleyici olduğunu savunuyor ve anılarında "Uluslararası ilişkiler bir kuvvet sorunudur" diye not düşüyordu. "Bugün ve gelecekte, belki de kıyamete kadar güçlü, daima haklı karşısında galebe çalacaktır" ifadesiyle, dünya siyasetinde güç dengelerinin önemine dikkat çekiyordu (Öke, 2002: 36). 29 Ağustos 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde Birinci Siyonist Kongresi toplandı. Kongre, Yahudi halkının kolektif iradesini temsil eden bir yasama organı gibi yapılandırılmıştı. Herzl, kongreye katılan temsilcilerin bir ulusal meclis gibi hareket etmeleri gerektiğini savunuyordu. Shekel adı verilen, vergi niteliği taşıyan aidatı ödeyen her Musevi, Siyonist cemiyetler aracılığıyla mecliste temsilci seçme hakkına sahipti (Altınöglü, 2005: 485; Öke, 2002: 36; Öke, 2011: 41). Kongrede konuşan Herzl, Yahudi devletinin temellerinin atıldığını şu sözlerle ifade etmiştir (Öke, 2002: 36; Herzl, 2007: 13):

"Basel'de Yahudi Devleti'ni kurdum. Eğer bugün bunu açıklarsam, herkes beni alaya alır. Oysa belki 5 fakat şüphesiz 50 yıl içinde herkes bu gerçeği görecektir. Yahudi Devleti'nin varlığı manevi temellere oturtulmuştur, bu devlet Yahudi halkının bu konudaki istek ve azmi ile kurulmuştur."

B. İNGİLTERE’NİN FİLİSTİN POLİTİKASI VE SİYONİST HAREKETİN ETKİSİ

Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Filistin üzerindeki kontrolünü güçlendirme ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte, İngiliz stratejik çıkarları ile Siyonist hareketin hedefleri örtüşerek iki taraf arasında doğal bir müttefiklik ilişkisi doğmuştur (Bar-Yosef, 2005: 243). İngiliz askeri yetkilileri, 19. yüzyılın sonlarında Hayfa’yı Hindistan yolunun demiryolu başlangıç noktası olarak belirlemiş ve bu hattın tarafsız bir yönetim altında olmasının güvenlik açısından daha elverişli olacağını öne sürmüştür. O dönemde tarafsız bir grup olarak Yahudiler görülmüştür (De Haas, 1934: 485). İngiltere’nin Filistin’deki varlığı esasen stratejik nedenlere dayansa da, Yahudi topluluğunun uluslararası alanda sahip olduğu güçlü imaj, bu süreçte önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Chaim Weizmann, İngiliz yetkililerin Yahudilerin Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya üzerinde etkili olduğuna inanmalarına yol açarak Siyonist hareketin çıkarlarını güçlendirmiştir (Bar-Yosef, 2005: 243).

1916 yılı, Siyonizm düşüncesinin siyasal arenada daha etkin şekilde yer bulduğu bir dönem olmuştur. Aralık 1916’da İngiltere’de hükümet değişikliği yaşanmış ve Lloyd George’un başbakan olması, Arthur Balfour’un dışişleri bakanlığına, Sir Mark Sykes’in ise savaş kabinesi sekreterliğine getirilmesi Siyonist hareket açısından kritik bir gelişme olmuştur. Chaim Weizmann’ın bu siyasi figürlerle kurduğu yakın ilişkiler sayesinde Siyonist hedefler daha erişilebilir hâle gelmiştir (Schama, 2016: 325). Bu süreçte yalnızca İngiltere değil, Fransa da Siyonist harekete destek verdiğini açıklamıştır. 4 Haziran 1917’de Fransız diplomat Jules Cambon tarafından yayımlanan bildiride, Fransa’nın “İsrail halkının tarihi topraklarına dönüşünü” desteklediği belirtilmiştir (De Haas, 1934: 485). Ancak Fransa’nın asıl önceliği Lübnan ve Suriye’deki çıkarlarını korumaktı (Trimbur, 2010: 48). İngiltere, Fransa’nın bölgedeki nüfuzunu dengelemek için Filistin’de güçlü bir Yahudi varlığının kendisi için stratejik bir avantaj sağlayacağı düşüncesine ağırlık vermiştir (Quigley, 1990: 9). Siyonist liderler, Filistin’in Yahudi ulusal yurdu olarak kabul edilmesi için diplomatik girişimlerini yoğunlaştırmıştır. 19 Haziran 1917’de Baron Rothschild ve Chaim Weizmann, Lord Balfour ile görüşerek kamuoyuna yönelik bir açıklamanın yapılmasını talep etmişlerdir. Bunun üzerine, Siyonist Organizasyon’un kabul edebileceği bir metin hazırlanması istenmiştir. 18 Temmuz’da sunulan belgede, Filistin’in Yahudilere ulusal yurt olarak tahsis edilmesi, Yahudi göçüne serbestlik getirilmesi, göçmenlere siyasi ve medeni hakların tanınması, bir Yahudi yönetiminin oluşturulması ve İbranice’nin resmî dil olarak kabul edilmesi talepleri yer almıştır (Schama, 2016: 333-334). Bu süreçte İngiliz hükümeti

içinde Yahudi karşıtı ve Siyonist destekçisi gruplar arasında tartışmalar yaşanmıştır. Nihayetinde, 19 Eylül 1917'de İngiliz hükümeti Siyonist hareketin taleplerini genel hatlarıyla kabul eden bir deklarasyon taslağını onaylamıştır. Ancak, Filistin'deki Yahudi olmayan toplulukların haklarının korunacağına dair güvenceler de metne eklenmiştir. Başkan Wilson'un desteğini alan bu deklarasyon, 2 Kasım 1917'de Balfour tarafından resmen duyurulmuştur (Schama, 2016: 333-334). Balfour Deklarasyonu ile İngiltere, Yahudi halkının Filistin'de bir ulusal yurt kurmasını destekleyeceğini ilan etmiştir. Ancak metinde, Filistin'deki mevcut Yahudi olmayan toplulukların haklarının zarar görmemesi gerektiği ve dünya genelinde Yahudilerin medeni ve siyasi haklarına hanel getirilmeyeceği açıkça belirtilmiştir (TNA, FO 317/3385 Document No: 191828). Bu deklarasyon, Siyonist hareket açısından büyük bir diplomatik zafer olmuş ve Filistin'de Yahudi yerleşiminin önünü açan en önemli adımlardan biri olarak tarihe geçmiştir.

III. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE FİLİSTİN: TARİHSEL KARARLAR VE SÜRECİ

BM, Filistin sorununun uluslararası hukuka uygun bir şekilde çözülmesi amacıyla çeşitli kararlar almış ve barış girişimlerinde bulunmuştur. 1967 Savaşı sonrasında alınan BM Güvenlik Konseyi 242 sayılı karar, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini ve bölgede kalıcı bir barış ortamının sağlanmasını öngörmüştür. Ancak bu karar uygulamada yetersiz kalmış ve şiddet olayları devam etmiştir (UN Security Council Resolution 242, 1967). Benzer şekilde, BM Genel Kurulunun 2012'de aldığı 67/19 sayılı karar ile Filistin, BM'de gözlemci devlet statüsü kazanmıştır (United Nations General Assembly, 2012). BM, Filistin sorununun karmaşıklığı ve uzun süreli doğası nedeniyle, bu konuyla ilgili çok sayıda karar almıştır. Bu kararlar, çeşitli dönemlerde ve farklı amaçlarla alınmış olup, bölgedeki siyasi ve insani durumu yansıtmaktadır.

BM'nin Filistin sorunu bağlamında aldığı kararlar, uluslararası toplumun bu konuya yaklaşımını, çözüm arayışlarını ve küresel diplomasi içindeki dinamikleri yansıtmaktadır. **BM Genel Kurulu 181 sayılı karar (1947)**, Filistin topraklarının Yahudi ve Arap devletleri olarak bölünmesini ve Kudüs'ün uluslararası yönetim altında olmasını öngörmüştür. Bu plan, BM tarafından önerilmiş olmasına rağmen, Arap devletleri tarafından reddedilmiş ve Filistin topraklarında çatışmaların tırmanmasına neden olmuştur (Khalidi, 2006: 125). 1948 yılında, İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesi ve ardından Arap-İsrail savaşının patlak vermesiyle, Filistinli mültecilerin durumu uluslararası hukukun ve insan hakları hukukunun temel meselelerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, **BM Genel Kurulunun**

194 sayılı kararı (1948), Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkını ve mülklerini kaybedenlere tazminat ödenmesini öngörmüştür. Ancak bu karar İsrail tarafından hiçbir zaman tam anlamıyla uygulanmamış ve milyonlarca Filistinli, 20. yüzyıl boyunca farklı ülkelerde mülteci olarak yaşamaya devam etmiştir (Morris, 2004: 250). 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrasında kabul edilen **BM Güvenlik Konseyi 242 sayılı karar**, İsrail'in savaş sırasında işgal ettiği Batı Şeria, Gazze Şeridi, Golan Tepeleri ve Sina Yarımadası'ndan çekilmesini ve bölgedeki tüm devletlerin güvenli sınırlar içinde varlığını sürdürebileceği bir barış düzeninin kurulmasını öngörmüştür. Bu karar, özellikle "toprak karşılığı barış" ilkesi açısından önemli bir referans noktası haline gelmiş, ancak İsrail'in Doğu Kudüs ve Batı Şeria'daki askeri varlığını sürdürmesi nedeniyle tam olarak uygulanamamıştır (Slater, 2001: 112). 1973 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından kabul edilen **BM Güvenlik Konseyinin 338 sayılı kararı**, 242 Sayılı Karar'ın hayata geçirilmesi için tarafları derhal ateşkese ve barış görüşmelerine davet etmiştir. Ancak bu süreçteki müzakereler ABD ve SSCB gibi küresel güçlerin Orta Doğu'daki çıkarları doğrultusunda şekillenmiş, bu da BM'nin bağımsız bir arabulucu olmasını engellemiştir (Quandt, 2005: 185).

Filistin topraklarının statüsüyle ilgili en kritik kararlardan biri olan **BM Güvenlik Konseyinin 478 sayılı kararı (1980)**, İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesini geçersiz sayarak uluslararası toplumun bu konuda ortak bir tutum sergilediğini göstermiştir. Ancak İsrail yönetimi, ABD'nin diplomatik desteğiyle birlikte Kudüs üzerindeki hak iddiasını sürdürmüş ve bu durum, uluslararası hukuk çerçevesinde büyük bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir (Shlaim, 2000: 400). 2012 yılında alınan **BM Genel Kurulu 67/19 Sayılı Karar**, Filistin'e BM'de "üye olmayan gözlemci devlet" statüsü vermiş ve bu karar, Filistin'in uluslararası alanda diplomatik olarak tanınması sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Falk ve Tilley, 2017: 85) Bu statü, Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi uluslararası platformlarda daha fazla söz sahibi olmasını sağlamış, ancak sahadaki siyasi ve askeri dengeleri değiştirmekte yetersiz kalmıştır.

Son olarak, **BM Güvenlik Konseyi 2334 Sayılı Karar (2016)**, İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında yerleşim yeri inşa etmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurgulamış ve bu durumun iki devletli çözümü tehdit ettiğini belirtmiştir. Ancak ABD'nin veto yetkisini kullanmamasıyla kabul edilen bu kararın sahada bir etkisi olmamış ve İsrail, yerleşim faaliyetlerine devam etmiştir (Levin, 2018: 98). Bu kararlar, BM'nin Filistin sorununun çözümüne yönelik çabalarını ve uluslararası toplumun bu konudaki tutumunu göstermektedir. Ancak alınan kararların büyük ölçüde uluslararası siyasetin güç dengeleri tarafından

şekillendiği ve uygulanma süreçlerinde ciddi zorluklarla karşılaşıldığı açıktır. Filistin meselesi, BM'nin küresel barışı sağlama kapasitesine dair eleştirileri artıran önemli bir örnek olarak, uluslararası toplumun gündeminde yer almaya devam etmektedir.

IV. ULUSLARARASI HUKUK: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ

BM, Filistin meselesine dair aldığı kararlarla uluslararası hukukta önemli bir rol oynamaktadır; 1947'deki BM Planı (General Assembly Resolution 181), Filistin'in bölünmesini öngörerek İsrail ve Filistin devletlerinin kurulmasını hedeflemiş, ancak bu planın uygulanmasında yaşanan zorluklar çatışmaları tetiklemiştir. 1967'deki BM Güvenlik Konseyi Kararı 242 (UN Security Council Resolution 242, 1967) ise İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini ve bölgedeki devletlerin güvenli sınırlarını savunarak Filistin sorununun çözümünde temel bir referans noktası olmuştur. Gazze'ye ilişkin BM kararları, özellikle İsrail'in askeri operasyonları ve insani durum üzerine yoğunlaşmış; örneğin, 2014'te alınan 2139 Sayılı Karar (UNSC Resolution 2139, 2014) Gazze'deki insani durumu iyileştirmeyi amaçlayarak sivil altyapının korunması ve insani yardımların engelsiz ulaşımını talep etse de, bu kararların uygulanmasında sürekli zorluklarla karşılaşmıştır.

Uluslararası hukuk perspektifinden bakıldığında, BM kararlarının uygulanabilirliği uluslararası politik dengenin bir sonucu olarak sınırlı kalmıştır. İsrail'in Batı Şeria ve Doğu Kudüs'teki yerleşim faaliyetleri, BM tarafından yasa dışı ilan edilmiş olmasına rağmen (UN Security Council Resolution 2334, 2016), bu kararlar sahada etkili bir biçimde uygulanamamıştır. Bunun temel sebepleri arasında BM Güvenlik Konseyinde veto hakkına sahip ülkelerin -ABD gibi- İsrail lehine aldığı politik tutumlar bulunmaktadır.

BM, Filistin ve Gazze'ye yönelik aldığı kararlarla uluslararası hukukta önemli bir rol oynamasına rağmen, bu kararların uygulanabilirliği ve tarafsızlığı konusunda ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. Özellikle "çifte standart" uygulaması, BM'nin Filistin sorununa yaklaşımında sıkça dile getirilen bir eleştiridir. Birçok yorumcu, BM'nin Filistin'in bağımsızlık taleplerini genellikle desteklemesine karşın, İsrail'in askeri eylemleri ve yerleşim politikaları gibi uluslararası hukuka aykırı davranışlarına karşı aynı düzeyde yaptırım uygulamakta yetersiz kaldığını savunmaktadır. Noam Chomsky (2016), bu durumu BM'nin, özellikle ABD'nin etkisi altında, yalnızca "açıkça suçlu" olarak tanımlanan taraflara karşı harekete geçmesi, ancak İsrail'e karşı etkili yaptırımlar uygulamaktan kaçınması şeklinde

ifade etmektedir. Bu durum, BM'nin tarafsızlığına ve uluslararası hukukun eşit uygulanabilirliğine gölge düşürmektedir (Chomsky, 2016: 150). BM kararlarının etkinliğini sınırlayan bir diğer önemli faktör ise BM Güvenlik Konseyinin veto hakkıdır. Özellikle ABD, Güvenlik Konseyindeki veto hakkını sıklıkla İsrail'in lehine kullanarak, Filistin ve Gazze'ye yönelik eleştirel kararların alınmasını veya uygulanmasını engellemektedir. Barry Buzan ve Richard Lawson (2015), bu durumu, büyük güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda uluslararası hukuku manipüle etmesinin bir örneği olarak değerlendirmektedir. ABD'nin vetoları, BM'nin Filistin sorununda tarafsız ve etkili bir arabulucu olarak hareket etme kabiliyetini ciddi şekilde kısıtlamaktadır (Buzan ve Lawson, 2015: 210).

Bu eleştiriler, BM'nin Filistin sorununda daha adil, tarafsız ve etkili bir rol oynaması gerektiği yönündeki beklentileri yansıtmaktadır. Uluslararası toplum, BM'nin uluslararası hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını koruma misyonunu yerine getirmesini, özellikle Filistin-İsrail çatışması gibi karmaşık ve hassas konularda, daha tutarlı ve adil bir şekilde hareket ederek göstermesini beklemektedir.

V. GÜNCEL GELİŞMELERE GİDEN SÜREÇ: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN TARİHSEL KARARLARINDAN 2023 GAZZE KRİZİNE

BM'nin Filistin ve Gazze'ye yönelik tutumu, 1947'deki 181 sayılı Taksim Planı ile başlayıp günümüze dek gelen uzun ve çalkantılı bir sürecin sonucudur. 1967 tarihli 242 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı gibi barış temelli çözüm önerileri, sahada uygulanabilirliğini yitirmiştir. Bu tarihsel kararların büyük çoğunluğu, Filistin'in siyasi statüsünü desteklemekle birlikte, sahadaki gelişmelerle uyumlu sonuçlar doğuramamıştır (Shlaim, 2000: 420). 1990'lı yılların başında Oslo Süreci ile iki devletli çözüm vizyonu doğmuş; ancak İsrail'in yerleşim politikalarının sürmesi, 2006 yılında Hamas'ın Gazze'de kontrolü ele geçirmesi ve Gazze üzerindeki ablukanın derinleşmesi, barış sürecinin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır. BM, bu dönemde insani yardımları artırmaya yönelik çeşitli kararlar almış olsa da, İsrail'in güvenlik politikaları ve ABD'nin vetoları kararların uygulanmasını engellemiştir (Chomsky, 2016: 180; Buzan ve Lawson, 2015: 240).

2023 yılı itibarıyla Filistin meselesi yeniden dünya kamuoyunun gündemi-ne oturmuştur. 7 Ekim olaylarının ardından gelen geniş çaplı sınır tanımaz İsrail askeri operasyonları ve Gazze'de yaşanan sivil kayıplar, Birleşmiş Milletlerin kriz yönetimi kapasitesini ciddi şekilde sınamıştır. BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi bu süreçte birçok toplantı düzenlemiş ve insani ateşkes çağrılarında bulunmuştur. Ancak ABD başta olmak üzere bazı ülkelerin veto hakkını kullanması,

ateşkes kararlarının bağlayıcılığını ve uygulanabilirliğini zayıflatmıştır (UN News, 2023). Bu süreçte, 2023 Kasım ayında BM Genel Kurulunda alınan ve İsrail'in saldırılarını kınayan karar, çok sayıda ülkenin desteğini almasına rağmen bağlayıcılık açısından yetersiz kalmıştır (Al Jazeera, 2023). İsrail'in yerleşim faaliyetlerini artırması, Gazze'nin altyapısına yönelik yıkıcı müdahaleleri ve sivillerin hedef alınması, BM'nin normatif gücünü sorgulanır hale getirmiştir. Filistin tarafı ise, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) gibi kurumlarda hukuki yollara başvurarak hak arayışını sürdürmektedir. Dolayısıyla BM'nin Filistin meselesindeki rolü, 2023 sonrası dönemde meşruiyet ve etkinlik ikilemi içerisinde değerlendirilmedir. Normatif açıdan hukuki ve insani değerlere dayalı bir söylem geliştiren BM, pratikte siyasi güçlerin etkisinden bağımsız hareket edememekte, bu da Filistin özelinde alınan kararların sahada anlamlı sonuçlar üretmesini engellemektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, BM'nin Gazze ve Filistin bağlamında aldığı kararların tarihsel süreç içindeki etkinliğini ve uygulanabilirliğini değerlendirmiştir. Yapılan analizler, BM'nin aldığı kararların büyük ölçüde uluslararası siyasi dengeler ve büyük güçlerin etkisi altında şekillendiğini göstermektedir. 1947'deki Taksim Planı (Genel Kurul Kararı 181) ve 1967'de alınan 242 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı gibi önemli kararların, uluslararası siyasi çıkarlar ve ABD'nin veto politikaları nedeniyle tam anlamıyla uygulanamadığı görülmektedir. **Özellikle Gazze'ye yönelik insani yardımların artırılması amacıyla alınan 2139 sayılı karar** gibi girişimlerin sahada sınırlı etkiler yarattığı ortaya konmuştur. BM'nin Filistin meselesine yaklaşımı, uluslararası hukuk ve diplomasi açısından değerlendirildiğinde, çifte standart eleştirilerine maruz kaldığı ve kararlarının İsrail'in güvenlik politikaları karşısında etkisiz kaldığı tespit edilmiştir. Belge ve karar metinlerine dayalı kapsamlı bir analiz, BM'nin aldığı kararların hukuki çerçevede geçerli olmasına rağmen, uygulamada büyük ölçüde siyasi engellere takıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, BM'nin bölgedeki krizleri yönetme kapasitesinin zayıfladığını ve daha bağımsız, yaptırım gücü yüksek mekanizmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle 2023 yılının Ekim ayında başlayan yeni çatışma dalgası, İsrail-Filistin meselesinin küresel düzlemde yeniden öncelikli bir gündem maddesi olmasına neden olmuştur. BM'nin bu süreçteki rolü, tarihsel olarak süregelen çifte standart eleştirilerini yeniden gündeme taşımıştır. ABD'nin veto hakkı nedeniyle Gazze'deki sivillerin korunmasına yönelik kararların uygulanamaması, Birleşmiş Milletler sisteminin reform ihtiyacını bir kez daha ortaya koymuştur. Bazı uzmanlar, BM'nin normatif çerçevede güçlü bir etik duruş sergilese de saha-

daki etkisinin sınırlı kaldığını ve bu durumun, uluslararası düzenin krizleri önleyici kapasitesine zarar verdiğini savunmaktadır. 2023-2025 Gazze krizine ilişkin değerlendirmeler, yalnızca çatışmaların taraflarını değil, aynı zamanda uluslararası toplumun, özellikle de BM'nin etkinliğini ve meşruiyetini de sorgulayan çok boyutlu bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Tarafsız ve hukuka dayalı bir çözüm arayışı, yalnızca çatışan tarafların değil, uluslararası toplumun da etik ve siyasi sorumluluğu altındadır.

Öneriler;

1. BM'nin Bağımsızlık ve Tarafsızlık İlkesinin Güçlendirilmesi

BM'nin, özellikle büyük güçlerin politik etkilerinden bağımsız bir karar alma ve uygulama mekanizmasına sahip olması sağlanmalıdır. Uluslararası hukuk çerçevesinde daha güçlü yaptırımların uygulanabilmesi için BM organlarının bağımsız hareket etmesini sağlayacak reformlar yapılmalıdır.

2. BM Güvenlik Konseyinde Reform Gerekliği

ABD gibi büyük güçlerin veto hakkının, insani krizler ve uluslararası hukukun üstünlüğü gibi konularda sınırlandırılması gerekmektedir. Filistin meselesi gibi uzun süreli krizlerde, veto hakkı olan ülkelerin bağımsız bir değerlendirme mekanizmasına tabi tutulması sağlanmalıdır.

3. Devlet Statüsünün Desteklenmesi

Filistin'in tam üye devlet statüsüne geçişi desteklenerek, BM kararlarının uygulanabilirliği artırılmalıdır. Uluslararası hukukun bağlayıcılığı artırılmalı ve İsrail'in işgal altındaki topraklardaki politikalarına yönelik daha somut yaptırımlar devreye sokulmalıdır.

4. Gazze ve Batı Şeria'daki İnsani Krizlere Acil Müdahale

BM'nin insani yardımlar konusunda daha aktif rol üstlenebilmesi için, uluslararası toplumla iş birliği içinde bağımsız insani yardım koridorları oluşturulmalıdır. 2139 sayılı BM kararı gibi kararların sahadaki uygulanabilirliği artırılmalı, Gazze'deki sivil altyapının korunmasına yönelik önlemler sıklaştırılmalıdır.

5. Uluslararası Hukukun Etkin Uygulanması

Uluslararası Ceza Mahkemesi ve benzeri kuruluşların Filistin'deki insan hakları ihlallerini daha etkin bir şekilde denetlemesi sağlanmalıdır. İsrail'in yerleşim politikalarına karşı uluslararası yaptırımların uygulanmasını

sağlamak amacıyla BM tarafından bağımsız gözlemciler görevlendirilmelidir.

Genel olarak, BM'nin Filistin meselesindeki etkinliği artırılmadıkça, bölgedeki çatışmaların ve insani krizlerin devam etmesi kaçınılmazdır. BM'nin rolünü daha bağımsız, tarafsız ve etkili bir hale getirecek reformlar hayata geçirilmedikçe, uluslararası hukukun uygulanabilirliği sınırlı kalacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (1989). *Lübnan bunalımı ve Filistin sorunu*. Ankara: TTK.
- Al Jazeera. (2023). "UN passes resolution calling for Gaza ceasefire; US, Israel oppose.", 18 Şubat 2025 tarihinde <https://www.aljazeera.com> sitesinden alındı.
- Altınöğlü, G. (2005). *Filistin-İsrail dosyası*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Annan, K. (2012). *Interventions: A life in war and peace*. New York: The Penguin Books.
- Arı, T. (2007). *Geçmişten günümüze Orta Doğu: Siyaset, savaş ve diplomasi*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Armaoğlu, F. (1995). Amerikan belgeleri ile Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paketi'ne 1951-1955. *Belleten*, 59(224), 189-236.
- Armaoğlu, F. (2000). Arap milliyetçiliğinin gelişmesi sırasında Türk-Arap ilişkileri (1945-1970). İçinde E. İhsanoğlu (Ed.), İki tarafın bakış açısından Türk-Arap münasebetleri (s. 151-197). İstanbul: İslâm, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yayınları.
- Bar-Yosef, E. (2005). *The Holy Land in English culture 1799–1917: Palestine and the question of orientalism*. Clarendon Press.
- Buzan, B., & Lawson, R. (2015). *The Global Transformation: History, Modernity and the Making of International Relations*. Cambridge University Press.
- Cleveland, W., & Bunton, M. (2009). *A history of the modern Middle East*. Boulder: Westview Press.
- Çalık Topuz, Z., & Arafat, M. (2023). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının Filistin-İsrail barış sürecine etkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 78(2), 357-380, 15 Şubat 2025 tarihinde <https://doi.org/10.33630/ausbf.1065955> adresinden alındı.
- Davutoğlu, A. (2003). Küresel bölgesel dengeler ve Ortadoğu barış süreci. İçinde *Filistin: Çıkmazdan çözüme*. İstanbul: Küre Yayınları.
- De Haas, J. (1934). *History of Palestine - The last two thousand years*. The MacMillan Company.
- Evsal, V. (1975). *Ortadoğu'da Oruçlu Günler Savaşı*, İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Ford, H. (2013). *Yahudi Enternasyonalı* (M. Akcanbaş, Çev.). İstanbul: Destek Yayınları.
- Garaudy, R. (2019). *İsrail sorunu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Haim, R. B. (2008). İsrail hakkında gerçekler. Kudüs: İsrail Enformasyon Merkezi.
- Herzl, T. (2017). *Siyonizm'in ve İsrail'in kurucusu Theodor Herzl hatıraları*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Jabotinsky, W. (2013). İsrail'i kur (A. Aşçı, Çev.). İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Johnson, P. (2001). *Yahudi tarihi* (F. Orman, Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları.

Khalidi, R. (2020, 30 Ocak). No deal: why Trump's plan for Palestine will only create more conflict. *The Guardian*. 12 Şubat 2025 tarihinde <https://2u.pw/gCWTQ> sitesinden alındı.

Kocabaş, S. (1987). *Vaat edilmiş toprak Filistin için mücadele: Türkiye ve Siyonizm*. İstanbul: Vatan Yayınları.

Lewis, B. (1995). *The Middle East: A brief history of the last 2,000 years*. New York: Scribner.

Öke, M. K. (2002). *Siyonizm'den uygarlık çatışmasına Filistin sorunu*. İstanbul: Ufuk Kitapları.

Öke, M. K. (2006). Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin sorunu. *Marife Dergisi*, 6(1), 261-270.

Öke, M. K. (2018). *Siyonizm ve Filistin sorunu (1880-1923)*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Öner, A. (2006). *Dünden bugüne Filistin*. İstanbul: Ekin Yayınları.

Pappe, I. (2007). *Modern Filistin tarihi* (N. Plümer, Çev.). İstanbul: Phoenix Yayınevi.

Quigley, J. (1990). *Palestine and Israel: A challenge to justice*. Duke University Press Books.

Rabinovich, I., & Brun, I. (2017). *Israel facing a new Middle East: In search of a national security strategy*. Hoover Institution Press, Stanford.

Rowley, C. K., & Taylor, J. (2006). The Israel and Palestine land settlement problem: An analytical history, 4000 B.C.E.-1948 C.E. *Public Choice*, 128(1/2), 41-75.

Said, E. W. (1998). *Oryantalizm* (N. Uzel, Çev.). İstanbul: İrfan Yayınevi.

Schama, S. (2016). *İki Rothschild, İsrail devletinin kuruluşu* (B. Ç. Dişbudak, Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Shakak, İ. (2004). *Yahudi tarihi Yahudi dini* (A. E. Dağ, Çev.). İstanbul: Anka Yayınları.

Taylor, A. R. (2001). *İsrail'in doğuşu, 1897-1947: Siyonist diplomasinin analizi*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Traverso, E. (2001). *Yahudi sorunu ve Marksistler* (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Yazın Yayınları.

Trimbur, D. (2010). History in fast motion: An overview. İçinde B. Haider-Wilson & D. Trimbur (Ed.), *Europe and Palestine 1799-1948: Religion-Politics-Society* (ss. 45-53). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Uçarol, R. (2006). *Siyasi tarih*. İstanbul: Der Yayınları.

UN News. (2023). "UN General Assembly votes for immediate ceasefire in Gaza", 18 Şubat 2025 tarihinde <https://news.un.org> sitesinden alındı.

Yarar, E. (2006). *Tarihsel dönüşüm*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yılmaz, T. (2009). *Uluslararası politikada Ortadoğu*. Ankara: Barış Platin Yayınevi.

BM KARARLARI

UNESCO. (2022, 30 December). UNESCO in brief - Mission and Mandate. Retrieved from UNESCO website: <https://www.unesco.org/en/brief>, Erişim Tarihi: 14.02.2025.

UNESCO. (2015, 8 March). Retrieved from Al-Jazeera: <https://aja.me/k5e6g>, Erişim Tarihi: 14.02.2025.

United Nations. (1947). Resolution 181 Adopted on the Report of the Ad Hoc Committee on the Palestinian Question. Retrieved from UN documents: [https://undocs.org/en/A/RES/181\(II\)](https://undocs.org/en/A/RES/181(II)), Erişim Tarihi: 13.02.2025.

United Nations. (1948a). RESOLUTION 49, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/49\(1948\)](https://undocs.org/S/RES/49(1948)), Erişim Tarihi: 17.02.2025.

United Nations. (1948b). RESOLUTION 50, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/50\(1948\)](https://undocs.org/S/RES/50(1948)), Erişim Tarihi: 18.02.2025.

United Nations. (1948c). RESOLUTION 54, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/54\(1948\)](https://undocs.org/S/RES/54(1948)), Erişim Tarihi: 20.02.2025.

United Nations. (1948d). RESOLUTION 60, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/60\(1948\)](https://undocs.org/S/RES/60(1948)), Erişim Tarihi: 11.02.2025.

United Nations. (1949). RESOLUTION 303, Question of an International Regime for the Jerusalem Area and the Protection of the Holy Places. Retrieved from UN Documentation, General Assembly: [https://undocs.org/en/A/RES/303\(IV\)](https://undocs.org/en/A/RES/303(IV)), Erişim Tarihi: 19.02.2025.

United Nations. (1967). RESOLUTION 2253, General Assembly. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F2253%2520\(ES-V\);](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F2253%2520(ES-V);) <http://info.wafa.ps/userfiles/server/pdf/GA2253.jpeg>, Erişim Tarihi: 22.02.2025.

United Nations. (1967). RESOLUTION 242, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/242\(1967\)](https://undocs.org/S/RES/242(1967)), Erişim Tarihi: 26.02.2025.

United Nations. (1968a). RESOLUTION 251, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/251\(1968\)](https://undocs.org/S/RES/251(1968)), Erişim Tarihi: 21.02.2025.

United Nations. (1968b). RESOLUTION 252, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/252\(1968\)](https://undocs.org/S/RES/252(1968)), Erişim Tarihi: 21.02.2025.

United Nations. (1969). RESOLUTION 271, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/271\(1969\)](https://undocs.org/S/RES/271(1969)), Erişim Tarihi: 11.02.2025.

United Nations. (1980a). RESOLUTION 465, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/465\(1980\)](https://undocs.org/S/RES/465(1980)), Erişim Tarihi: 01.02.2025.

United Nations. (1980b). RESOLUTION 476, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/476\(1980\)](https://undocs.org/S/RES/476(1980)), Erişim Tarihi: 05.02.2025.

United Nations. (1980c). RESOLUTION 476, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/478\(1980\)](https://undocs.org/S/RES/478(1980)), Erişim Tarihi: 08.02.2025.

United Nations. (1981). RESOLUTION 36/15, General Assembly. Retrieved from UN Documents: <https://undocs.org/en/A/RES/36/15>, Erişim Tarihi: 09.02.2025.

United Nations. (1990). RESOLUTION 672, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/672\(1990\)](https://undocs.org/S/RES/672(1990)), Erişim Tarihi: 10.02.2025.

United Nations. (1996). RESOLUTION 1073, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/1073\(1996\)](https://undocs.org/S/RES/1073(1996)), Erişim Tarihi: 14.02.2025.

United Nations. (2000a). RESOLUTION 1322, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/1322\(2000\)](https://undocs.org/S/RES/1322(2000)), Erişim Tarihi: 14.02.2025.

United Nations. (2000b). RESOLUTION 55/130, General Assembly. Retrieved from UN Documents: <https://undocs.org/en/A/RES/55/130>, Erişim Tarihi: 17.02.2025.

United Nations. (2002). RESOLUTION 1397, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/1397\(2002\)](https://undocs.org/S/RES/1397(2002)), Erişim Tarihi: 18.02.2025.

United Nations. (2003a). RESOLUTION 58/22, General Assembly. Retrieved from UN Documents: <https://undocs.org/en/A/RES/58/22>, Erişim Tarihi: 19.02.2025.

United Nations. (2003b). RESOLUTION 58/98, General Assembly. Retrieved from UN Documents: <https://undocs.org/en/A/RES/58/98>, Erişim Tarihi: 17.02.2025.

United Nations. (2005). RESOLUTION 60/104, General Assembly. Retrieved from UN Documents: <https://undocs.org/en/A/RES/60/104>, Erişim Tarihi: 11.02.2025.

United Nations. (2015). RESOLUTION 70/98, General Assembly. Retrieved from UN Documents: <https://undocs.org/en/A/RES/70/98>, Erişim Tarihi: 13.02.2025.

United Nations. (2016a). RESOLUTION 2334, Security Council Resolutions. Retrieved from UN Documents: [https://undocs.org/S/RES/2334\(2016\)](https://undocs.org/S/RES/2334(2016)), Erişim Tarihi: 17.02.2025.

United Nations. (2016b). RESOLUTION 71/96, General Assembly. Retrieved from UN Documents: <https://undocs.org/en/A/RES/71/96>, Erişim Tarihi: 18.02.2025.

United Nations. (2022). History of the United Nations. Retrieved from United Nations Website: <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>, Erişim Tarihi: 19.02.2025.

United Nations. (2022, 30 December). UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL FAQ. Retrieved from United Nations website: <https://www.un.org/securitycouncil/content/faq>, Erişim Tarihi: 11.02.2025.

Wafa. (1996). UNESCO Decision 150. Retrieved from Palestinian News & Information Agency (Wafa): <http://info.wafa.ps/userfiles/server/pdf/ul150.pdf>, Erişim Tarihi: 13.02.2025.

Wafa. (2000). UNESCO Decision, 159. Retrieved from Palestinian News & Information Agency (Wafa): <http://info.wafa.ps/userfiles/server/pdf/ul159.pdf>, Erişim Tarihi: 14.02.2025.

WAFA. (2010). UNESCO Decision 184. Retrieved from Palestinian News & Information Agency (WAFA): <http://info.wafa.ps/userfiles/server/pdf/ul184.pdf>, Erişim Tarihi: 14.02.2025.

WAFA. (2014). UNESCO Decision, 192. Retrieved from Palestinian News & Information Agency (WAFA): <http://info.wafa.ps/userfiles/server/pdf/ul192.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2025.

WAFA. (2015). UNESCO Decision, 196. Retrieved from Palestinian News & Information Agency (WAFA): <http://info.wafa.ps/userfiles/server/pdf/ul196.pdf>, Erişim Tarihi: 13.02.2025.

WAFA. (2016). UNESCO Decision 200. Retrieved from Palestinian News & Information Agency (WAFA): <http://info.wafa.ps/userfiles/server/pdf/u200.pdf>, Erişim Tarihi: 14.02.2025.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

/tihekkurumsal

/tihek_kurumsal

/tihekkurumsal

/tihekkurumsal